هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

78

ساڵی/ 2012 – بەرگی حەفتا و هەشت

چاپی یەکەم/ ساڵی 2013

له بڵاوكراوەكانی پەرلەمانی كوردستان - عێراق

ناوی كتێب: پرۆتۆكۆلەكانی ساڵی(2012)ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق
بەرگی: 78
چاپی یەكەم: 2013
تیراژ: 250
پێداچوونەوە: محمد حسن رۆژبەیانی
نەخشەسازی: سنوبر صابر حسن
ئینصات كردن: سروە هادی، شرمین خدر، سازان سلیم، تارا رشاد، نەورۆز شێرزاد، گزەنگ ابراهیم، دلێر اكرم، بەختیار جمیل، شوان محمد.
ژمارەی سپاردنی بە كتێبخانەی نیشتمانیی هەرێمی كوردستان:

پێرست

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (18) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2012/5/21 ل 5

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (19) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/5/29 ل 33

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (20) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2012/5/30 ل 51

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (21) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2012/6/4 ل 55

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (22) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/6/5 ل 59

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (23) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2012/6/7 ل 107

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (24) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2012/6/11 ل 141

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (25) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2012/6/12 ل 251

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (26) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوارشەممە 2012/6/13 ل 295

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2012/6/14 ل 387

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (18)

دوو شەممە رێکەوتی 21\5\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (18)

دوو شه‌ممه رێكه‌وتی 2012/5/21

كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2012/5/21 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان، دانیشتنی ژمارە (18)ی خولی سێیەم، ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (18)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێكەوتی 2012/5/21 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری.

2-دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەموار كردنی یاسای دەستەبەری كۆمەڵایەتی كرێكاران ژمارە (39)ی ساڵی 1971.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، پەرلەمانی كوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (18)، رۆژی دانیشتن 2012/5/21، بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (18)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دوو شەممە رێكەوتی 2012/5/21 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری.

2-دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەموار كردنی یاسای دەستەبەری كۆمەڵایەتی كرێكاران ژمارە (39)ی ساڵی 1971.

ئێستا بەڕێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان ناوی پەرلەمانتارەكانی مۆڵەت و ئەوانەی ئامادە نەبوون دەخوێنێتەوە، با بفەرمووێت.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە (17)ی ئاسایی لە 2012/5/16 مۆڵەتیان پێ دراوە، یان ئامادە نەبوونە، ئەمانەن:

1- اسماعیل سعید محمد/ مۆڵەت.

2- ئامینە ذكري سعید/ ئامادە نەبووە.

3- بەفرین حسین خەلیفە/ مۆڵەت.

4- تارا تحسین ئەسعەدی/ مۆڵەت.

5- پێشەوا تۆفیق مغدید/ مۆڵەت.

6- جهان اسماعیل بنیامین/ مۆڵەت.

7- شلێر محمد نجیب/ مۆڵەت.

8- شەونم محمد غریب/ مۆڵەت.

9- د. صباح محمد نجیب/ مۆڵەت.

10- عمر عبدالرحمن علی/ مۆڵەت.

11- یاووز خورشید عثمان/ مۆڵەت.

سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستاش دێینە سەر بەرنامەی كار بۆ بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای ماڤی بەدەستهێنانی زانیاری، بەڵێ فەرموو سیوەیل خان.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە بەرنامەی كاردا هاتووە، با بڵێین بڕگەی یەكەم و دووەم، ئەمە بڕگەی دووەم پێشتر ئەو پرۆژە یاسایە موناقەشەمان كردووەو تەواومان كردووە، بەس ماوە دەنگدانی لەسەر بدرێت، پێشنیار دەكەم ئەگەر بڕگەی دووەم بێتە بڕگەی یەكەم، واتا دەنگدانەكە تەواو بێت لەسەر ئەو پرۆژە یاسایە، بەدەستهێنانی زانیاری لە بڕگەی یەكەم لەوانەیە بۆ دوو، سێ ڕۆژی تر بەردەوام بێت، ئەوی تەواو بكەین و كارەكە بچێتە بواری جێ بەجێ كردن و، ئەگەر بڕگەی یەكەمیش بێتە دووەم و زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو كاك گۆران.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە ڕاپۆرتەکە حازرە، بەڵام یەکەمین وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی لێرە ئامادە نییە بۆ دەنگدان.

دوو/ جارێکی تر لەوانەیە ئەو ڕاپۆرتە پێویستی بەوە بێت لە صیاغە، وەزیریش بیبینێت، چونکە جەنابی وەزیریش نەیبینیوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن بوونی وەزیر بۆ دەنگدان بە زەرورەت نازانم، ئەگەر ڕاپۆرتەکەش لە دوای ئەوەوە، کە ئێمە گفتوگۆیەکانمان لێرە تەواو کرد، لیژنە پەیوەندیدارەکان دانیشتبن لەگەڵ وەزیردا، ئەو چاکسازیانەی لەسەر رەئی ئەندامان کراوە تیایدا، نازانم چ داعیەکە ئەگەر جەنابی وەزیر لێرە بێت، یاخود لێرە نەبێت، ئەگەر دەنگی لەسەر بدرێت من پێموایە شتێکی باشە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لەڕاستیدا لە صیاغە کردنەوەی ئەو پرۆژەیە وەزیر ئامادە نەبووە، وەزیر کاتی خۆی داوای کردووە ئامادە بێت، بۆیە ئێمەش لە سەرۆکایەتی پێمان باشە لە صیاغە کردنەوەکەی وەزیر ئامادە بێت.

دووەم/ لەکاتی دەنگدانیشدا وەزیر حەقی هەیە ئامادە بێت، بۆ نا؟

لەبەر ئەوە بەردەوام دەبین لەسەر خاڵی یەکەم، فەرموو لیژنە تایبەتمەندەکان بۆ شوێنی خۆتان، فەرموو کاك کاروان.

بەڕێز کاروان صالح احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە بەپێی ماددەیەکی پەیڕەوی ناوخۆ، کاتێك کە بودجە دێتە پەرلەمانی کوردستان، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران بتوانن مشوەری ئەوە بکەن و لە لیژنەکانیان گفتوگۆ و توێژینەوە بکەن لەسەر بودجە، هەر یەکە بەپێی تایبەتمەندی لیژنەکەی خۆی، پێموایە ئەو پرۆژانەی ئێستا هەن دەستی پەرلەمانتاران دەگرێت، بۆ ئەوەی بەدواداچوونی خۆیان بکەن، هەر یەك لە ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان لە دوو لیژنە ئەندامە، پێموایە ئەو دەرفەتە بۆ پەرلەمانتاران ناهێڵنەوە کە بەردەوام بن لە یەك لە لیژنەکانیان هەر لەلایەك پرسی بودجە گفتوگۆ بکەن، لەلایەکیش هەوڵی ئەوە بدەن ڕاپۆرتی خۆیان ئامادە بکەن بۆ لیژنەی دارایی، بۆیە من پێشنیاری ئەوە دەکەم ئەو بەرنامە کارانە هەمووی یان دوابخرێت، یان بوار بدرێت، بۆ ئەوەی پەرلەمانتاران بتوانن لە پرسی بودجە گفتوگۆی خۆیان بەردەوام بن، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس، وەختی خۆی ئێمە لەو بارەیەوە قسەمان كردو ڕاوێژیشمان كرد، بەڵام پەرلەمانتارە بەڕێزەكان پێیان باش بوو بەردەوام بین، فەرموون لیژنەی یاسایی ماددەی شەش.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا ماددەی شەش بە زمانی عەرەبی پێشكەش دەكەین لە یاسای بەدەسهێنانی زانیاری.

المادة السادسة:

اولاً: لكل شخص ان يقدم طلباً الى الهيئات العامة او الخاصة للحصول على المعلومات مع اخذ احكام هذا القانون بنظر الاعتبار وكما يلي:

أ- يؤخذ بنظر الاعتبار فيما اذا كانت الوثيقة المحتوية على المعلومات المطلوبة موجودة لدى الهيئة ام لا.

ب- على الهيئة العامة تقديم نسخة من الوثيقة المطلوبة الى طالبها فيما اذا كانت الوثيقة بحوزتها.

ثانياً: على كل هيئة عامة ان تنشر تقريراً كل ستة اشهر مرة عن طريق جميع وسائل الاعلام، توضح فيه:

أ- ميزانيتها وما بقيت من الميزانية اثناء النشر.

ب- النفقات وأوجه صرفها.

ج- المشاريع التي تنجزها بالتفصيل، والمشاريع المؤمل انجازها.

د- العقوبات الموجهة الى موظفيها من المخالفين واسبابها.

هـ- الخدمات التي قدمتها والخدمات التي تقدمها لاحقاً مع تثبيت تواريخها.

و- الشكاوى المقدمة والاجراءات المتخذة بشأنها.

ز- وصف هيكلية الهيئة المعنية (واجباتها واعمالها المالية).

ح- وصفاً بصلاحيات مسؤولي الهيئة وواجباتها والاجراءات التي قامت بها بعد اصدار قراراتها.

ثالثاً: تقوم الوزارات كذلك بنشر تقاريرها الغير الدورية، توضح فيها الاتي:

أ- المشاريع التي تقوم بها الوزارة مستقبلاً وبالتفصيل، وقبل شهر واحد من المناقصات في الاقل (طرق المشاركة وشروطها واية ملاحظة اخرى).

ب- الاعلان عن املاك وثروات الوزارة التي تنوي بيعها قبل شهر في الاقل من قيامها بالمزاد العلني ويجب ان يتضمن المعلومات بالتفصيل فيما يتعلق بالمواد والشروط وكيفية المشاركة واية ملاحظة اخرى.

رابعاً: لكل مواطن الحق في حضور اجتماعات الهيئة العامة للاقليم بعد ان يقدم طلباً بذلك الى رئيس الهيئة يتعهد فيه بتحمل المسؤولية في تحقيق اغراضها عدا الاجتماعات التي تبحث في المواضيع التي استثنيت و وردت في القانون.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بەکوردیەکەشی تکایە.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شەشەم:

یەکەم: هەموو کەسێك مافی ئەوەی هەیە داوا پێشکەش بکات بۆ بەدەست خستنی زانیاریەکان لە دەستەی گشتی، یان تایبەتیەکان لەگەڵ لەبەرچاو گرتنی حوکمەکانی ئەم یاسایە:

أ- ئەوە لەبەرچاو دەگیرێ ئەگەر ئەو بەڵگەنامەی زانیاریە داوا کراوەکانی تێدایە لەلای دەستەیە، یان نا.

ب- پێویستە دەستەی گشتی دانەیەك لەو بەڵگەنامە داواکراوە پێشکەش بە داواکار بکات، ئەگەر لایبێ.

دووەم: پێویستە هەموو دەستەیەکی گشتی هەر شەش مانگ راپۆرتێك بە هەموو هۆیەکانی بلاّو کردنەوە بلاّو بکاتەوە تێیدا روون بکرێتەوە:

أ- بودجەکەی و پاشماوەکەی لە کاتی بلاّو کردنەوەدا.

ب- خەرجیەکانی و رووەکانی ئەو خەرجیە.

ج- بەدوورو درێژی پرۆژەکانی کە ئەنجامیان دەدات و ئەوانەی نیاز وایە ئەنجامیان بدات.

د- ئەو سزایانەی ئاراستەی فەرمانبەر سەرپێچی کارەکانی کراوەو هۆیەکانی.

هـ- ئەو خزمەتگوزاریانەی پێشکەشی کردوون و ئەوانەی لە ئایندەدا پێشکەش دەکرێن و رێکەوتی پێشکەش کردنی.

و- ئەو سکالاّیانەی پێشکەش کراون و ئەو رێکارانەی وەریگرتوون سەبارەت بەم مەسەلەیەوە.

ز- وەسفکردنی پەیکەری دەستەی ئاماژە بۆکراو ئەرك و کاروبارە داراییەکانی.

ح- وەسفکردنی دەسەلاّتی بەرپرسان لێی و ئەرك و ئەو رێکارانەی دوای دەرکردنی بڕیارەکانی وەردەگیرێن.

سێیەم: هەروەها وەزارەتەکان راپۆرتە نادەوریەکانیان بلاّو دەکەنەوەو ئەوانەی خوارەوەی تێدا روون دەکەنەوە:

أ- بەدوورو درێژی ئەو پرۆژانەی کە وەزارەت لە ئایندەدا ئەنجامی دەدات، بەلای کەمی بەر لە مانگێك لە ئەنجامدانی کەمکردنەوەکان و رێگەی بەشداری کردن و مەرجەکانی و هەر تێبینیەکی دیکە بێت.

ب- راگەیاندن دەربارەی موڵك و سامانەکانی ئەو وەزارەتەی کە دەیانەوێ بیانفرۆشن بەلای کەمی بە لە مانگێك لە ئەنجامدانی مەزادی ئاشکراو پێویستە بەدوورو درێژی زانیاریەکان لەخۆی بگرێ دەربارەی کەرەستەو مەرجەکان و چۆنیەتی بەشداریکردن و هەر تێبینیەکی دیکە بێت.

چوارەم: هەر هاوولاّتیەك مافی ئەوەی هەیە لە کۆبوونەوەکانی دەستەی گشتی هەرێمدا ئامادە بێت، دوای ئەوەی داواکارییەك پێشکەش بە سەرۆکی دەستە دەکات، کە هاوبەرپرسیاریەتی ئەوە دەگرێتە ئەستۆ کە دابینی بکات، بەدەر لەو کۆبوونەوانەی باس لەو بابەتانە دەکات کە رێزپەڕن لە یاساکەدا هاتوون.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی ناوخۆ فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی شەش لیژنە پێشنیار دەکات لە بڕی هەموو کەسێك بکرێتە هەموو هاوولاَتیەك، لە هەر شوێنێکی تریش هەموو کەسێك هاتبێت بکرێتە هەموو هاوولاَتیەك، هەروەها لیژنە لە بڕگەی دووەم و بڕگەی سێیەم و چوارەمیش هیچ تێبینیەکی نییە، وەکو خۆی بمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی مافی مرۆڤ فەرموو

بەڕێز بەفرین حسین خەلیفە:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ئەمەش تێبینیەکانی لیژنەی مافی مرۆڤە سەبارەت بە پرۆژەکە:

بڕگەی یەکەم/ رای زۆرینەی لیژنە لەگەڵ ئەوەدایە لە بڕی دەستەواژەی (هەموو کەسێك) دەستەواژەی (هەموو هاوولاَتیەك) دابنرێت.

بڕگەی دووەم/ لیژنە تێبینی نییە.

بڕگەی سێیەم/ لیژنە تێبینی نییە.

بڕگەی چوارەم/ رای زۆرینە لەگەڵ لابردنی بڕگەکە دایە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی رۆشنبیری فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد(ئاسۆ):

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شەشەم/ لەبەر ئەوەی ئەو ماددەیە لە چوار بڕگە پێکهاتووە، لیژنە پێیوایە بکرێت بە ماددەیەکی سەربەخۆ، بڕگەکانی تریش لە ماددەیەکی تردا دابندرێن، لەسەر ئەو ئەساسەش زنجیرەکان ماددەکان ئاڵوگۆڕی تێدا بکرێت، ماددەی شەشەم بەم شێوەیەی لێ بکرێت:

(احلال كلمة (مواطن) بدلا من كلمة (شخص) واعادة صياغتها بالشكل الاتي:

يحق لكل مواطن تقديم طلب للحصول على معلومات من مؤسسة عامة او خاصة مع مراعاة احكام هذا القانون:

أ- فيما اذا كانت الوثيقة التي تتضمن المعلومات المطلوبة في حوزة المؤسسة المعنية ام لا.

ب- على المؤسسة المعنية تقديم نسخة من الوثيقة المطلوبة الى الطالب اذا كانت بحوزتها).

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، لیژنەی یاسایی.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شەشەم/ وشەی هاوولاّتی بکرێتە جێگەی کەس و بڕگەکەش بەم شێوەیە دابڕێژرێتەوە:

یەکەم: هەموو کەسێك مافی هەیە داوایەك پێشکەش بکات بۆ بەدەست خستنی زانیاریەکان لە دەستەیەکی گشتی، یان تایبەت لەگەڵ لەبەرچاو گرتنی حوکمەکانی ئەم یاسایە:

أ- تەماشا دەکرێت کە ئاخۆ ئەو بەلگەنامەی زانیاری داوا کراوی تێدایە لەلای دەستە هەیە، یان نا؟

ب- دەبێت دەستەی گشتی دانەیەك لەو بەلگەنامەی داواکراوە پێشکەش بە داواکار بکات، ئەگەر لە لایبێ.

دووەم: بڕگەکە بەم شێوەیە دادەڕێژرێتەوە:

دووەم: دەبێت هەموو دەستەیەکی گشتی هەر شەش مانگ جارێك راپۆرتێك لە هەموو دەزگاکانی راگەیاندن بلاّو بکاتەوەو تێیدا روون بکاتەوە:

أ- بودجەکەی و ئەوەی لە کاتی بلاّو کردنەوەکەدا لێی ماوەتەوە.

ب- خەرجی و بۆچی خەرج دەکرێت.

ج- وردەکاری ئەو پرۆژانەی دەیکات و ئەوانەی بە نیازە بیانکات.

د- ئەو سزایانەی بۆ فەرمانبەرانی سەرپێچی کارەکان دەرچووەو هۆیەکانی.

هـ- ئەو خزمەتگوزاریەی پێشکەشی کردوون و ئەوەی بەنیازە پێشکەشی بکات بەراوردی پێشکەش کردنی.

و- ئەو سکالاّیانەی پێشکەش کراون و ئەو رێکارانەی لەبارەیانەوە گیراوەتەوەبەر.

ز- وەسفکردنی پەیکەری دەستەی ناوبراو ئەرك و کاروبارە داراییەکانی.

ح- وەسفێکی دەسەلاّتەکانی بەرپرسان و ئەرکەکان و ئەو رێکارانەی لە دوای دەرکردنی بڕیارەکانی کردوونی.

سێیەم/ پێشەکی بڕگەکە بەم شێوەیەی دادێت دادەڕێژرێتەوە:

سێیەم: وەزارەتەکان راپۆرتە نادەوری بلاّو دەکەنەوەو ئەوانەی خوارەوە تێدا روون دەکەنەوە، بڕگەکانی (أو ب و چوارەم) وەك خۆیان دەمێنێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کێ تێبینی هەیە؟ ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن، رێزداران (مامۆستا فرمان، کاك عدنان، لیلی خان، کاك صباح بیت الله، کاك عبدالسلام، کاك فازل بەشارەتی، ناسك خان، کاك شڤان احمد، کاك کاوە، سیوەیل خان، کاك دڵشاد، ڤیان خان، پەروین خان، کاك جەمال، کاك جەلال، هاژە خان، گوڵیزار خان، کاك حەمە سەعید، کوێستان خان، کاك قادر احمد، کاك عبداللە مەلا نوری، سۆزان خان، کاك ئاسۆ)، فەرموو مامۆستا فرمان.

بەڕێز فرمان عزالدين محمود:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شەشەم لە بڕگەی یەکەم تێبینیەك هەیە ئەگەر بکرا بوایە لەجیاتی کەس بگۆڕن بۆ هەموو هاوولاتیەکی کوردستانی.

بڕگەی دووەم/ خاڵەکانی (أ و ب و ج و هـ) یەك بخرێت لە یەك خاڵدا کۆ بکرێتەوە بەو شێوەیەی خوارەوەی لێ بێت:

(سەرجەم زانیارییە کارگێڕی و وردەکارییەکان لەبارەی ئەو کارو خزمەت و کارگوزارییانەی کە پێشکەشی کردوون، یاخود بەنیازە ئەنجامیان بدات لەگەڵ تێچوونی خەرجیەکانی میکانیزمی ئەنجامدانیان لەگەڵ ئامانجەکانی دەرخستنی بودجەکەو پاشماوەی لەکاتی بلاّوکردنەوەیاندا)، لەبەر ئەوەی هەر هەموویان بریتی لە لایەنێکی کارگێڕی و خزمەتگوزاری، بۆیە هەر چواریان لە یەك ماددە کۆ بکرێنەوەو ئەو ریزبەندیەش کەمتر دەبێتەوەو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك عدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

راستی من ویستم ئەگەر ئیعتیرازێك هەبوایە قسەم کرد بوایە لەسەری، بەلاّم ئێستا مەسەلەکە وا بوو، بۆیە زۆر بە کورتی دەڵێم ئەمە راستیەکەی بڕبڕەی پشتی یاساکەیە، ماددەیەکی زۆر زۆر گرنگە، تەسبیت کردنی ئەم مەجموعە، تەبعەن چەند زیاد بکرێت، ئەگەر ئەندامە بەڕێزەکان پێیان باش بێت زیاتر بکرێت گرنگترە، بەلاّم بۆ مەوزوعی شەفافیەت و با بڵێین حوکمی رەشیدو ئەمانە بوونی ئەم ماددەیە بە بڕگەکانیەوە، ئەگەر زیاتریش بکرێت و روون تریش بکرێتەوە، یەعنی یەکێکە لە کارە زۆر گرنگەکان، چ پەرلەمانی کوردستان دەیکات، بەتایبەتیش لەم یاسایە رۆڵی گەورەی خۆی دەگێڕێ، ئێمە تەقریبەن دەتوانین بڵێین بەشێکی گەورە لەسەرجەم پرۆسەی مەوزوعی شەفافیەت و مەسەلەی با بڵێین حوکمی صالح، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بايز اسماعيل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ليلى خان فەرموو.

بەڕێز ليلى امير عاض:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

لە بڕگەی یەکەم خاڵی (أ) ئەوەی من تێبینی دەکەم ئەم خاڵە بە جۆرێك دارێژراوە کە هەر لە سەرەتاوە تەبریر بۆ نەبوونی زانیاری دەهێنێتەوە، لەکاتێکدا پێویست بوو بگوترێت ئەو دەستەیە ئەگەر بەو شێوازە

بمێنێتەوە بە سوود وەرگرتن لە داتابیسی وەزارەتەکان بانکێکی زانیاری تایبەت بەخۆی هەبێت، چونکە بڕگەی یەکەم بنەمای ئیشی، یان جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایەیە، هەرچەندە ئەوەی من تێبینی دەکەم لە وەزارەتەکانیش داتابیسێك ئەگەر هەشبێت کەموکورتی زۆری تێدایە، ئەوەی لەم یاسایە تێبینیم کرد بێت لە هیچ شوێنێك باس لە بوونی بانکی زانیاری نەکراوە، بۆیە ئەوە ڕێگا خۆشکەرێکی باشە، کە هەر لە سەرەتاوە ئەگەر کەمتەرخەمی هەبێت لە گەیاندنی زانیاریەکان بە هاووڵاتیان، یان تەبریر بۆ هەندێك حاڵەت دەهێننەوە، بۆ ئەوەی زانیاریەکان نەگاتە دەستی هاووڵاتیان، بۆیە بە باشی دەزانم ئەگەر چ لەو بڕگەیە بێت، یان لە شوێنی تر بێت بە ڕوونی و باشی باس لەوە بکرێت کە ئەو دەستەیە پێویستی بەوە هەیە بانکێکی زانیاری باشی هەبێت و هەموو زانیاریەکانی وەزارەتەکان و شوێنە پەیوەندیدارەکان لەخۆ بگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری لە لیژنەی ناوخۆ دەکەم لە بڕی هەموو کەسێك بکرێتە هاووڵاتیەك، هەروەها لە فەقەرەی سێ (أ و ب) موناقەصات و موزایەدات و بەکرێدان و فرۆشتنی موڵك و ماڵی دەوڵەت، ئەمە بە یاسا ڕێکخراوە، بە ڕەئی من ئەم دوو فەقەرەیە زیادە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

من لە سەرەتاوە لە پێناسەکان باسی ئەو پرەنسیپەم کرد، کە ئەو بەناو دەستەی تایبەتیەکان، کە لێرە باسی دامودەزگای کەرتی تایبەت دەکات نەمێنێت لەو یاسایە، پرەنسیپی گەیشتن بە زانیاریەکان پەیوەندییەك لەنێوان هاووڵاتی و حکومەت، بە تەسەوری من هیچ ناکرێت مامەڵەی کەرتی تایبەت وەکو شەریکات لەسەر ئەساسی موناقەسەیە، لەسەر ئەساسی شاردنەوەی زانیارییەکانە، ئێمە داوا بکەین هەمان مامەڵە بکرێت لەگەڵ گشتی، بۆیە دەبێت ئەوەمان لەبەرچاو بێت لە باقی یاساکە، هەر ئەساسەن هیچ عیلاقەتی ئەم یاسایە بە موئەسەساتی تایبەت نەبێت، ئەمە یەك.

دوو/ پێویستە دەستەی گشتی دانەیەك لە بەڵگەنامەی داواکراو پێشکەش بە داواکار بکات، یەعنی وا بە ڕەهایی هاتووە، هەندێك بەڵگە هەیە ئێستا دێینە ناو ناوەڕۆکی یاساکەو، ئەگەر بزانین لە جێ بەجێ کردنە، هەندێك زانیاری هەیە بۆت هەیە بیانبینی، هەندێکیان هەیە بۆت هەیە وێنەیەکت لا بێت، هەندێکیان هەیە بۆت هەیە بڵاوی بکەیتەوە، بۆیە ئەمە هەر وا بە ڕەهایی هاتووە، یەعنی ناچاری بکەین

دانەیەکی بداتێ، بەبێ ئەوەی باسی ئەوە بکەین، ئایا بۆ بلاّو کردنەوەیە، یان بۆ زانیاری خۆیەتی؟ ئایا ئەو زانیارییانە، یان ئەو بەڵگەیە تەصنیف کراوە دەتوانی کۆپی بدەیتێ، یان نا؟ من تەسەور دەکەم تۆزێك وردەکاری پێویستە. بڕگەی (د) لە دووەم، ئەو سزایانەی ئاراستەی فەرمانبەرو سەرپێچکارانی کراوەو هۆیەکانی، بەپێی ئەم یاسایانەی من تەماشام کرد، ئەمە یەکێکە لەو جۆرە زانیاریانەی کە دەبێت نەدرێت، یەعنی من دەڵێم ئەوە جێگای ئێرە نەبێت، چونکە بەپێچەوانەی مافی مرۆڤە، ئەو سزایە ئیدارییانەی کە دەدرێت لەنێوان ئەو فەرمانبەرانە، لەوانەیە سەرۆکەکەی شاردراوە، من لەو دامودەزگایە سزا درام لەبەر هەر هۆیەك بێت، ئەم دەزگایەم بەجێهێشت و چوومە هەر جێگایەکی تر، ئەوە غەدرم لێ دەکرێت لە رێگای بلاّو کردنەوەی ئەو سزایە ئیدارییانەی من وەرمگرتووە لەو دەزگایە رێگای دۆزینەوەی هەلی کار لە جێگایەکی تر تەسك دەکرێت، یەکێکە لە پاراستنی تایبەتمەندی مرۆڤ، بۆیە تکاتان لێ دەکەم لە هاوبەشەکان بیری لێ بکەن، دەبێت بە پێچەوانەوە بچێتە ئیستیسنائات، چونکە خەڵك خصوصیەتەو زەرەر دەگەیەنێتە ئەو تاکە لە رێگای بلاّو بوونەوەی ئەم زانیارییانە. لە بڕگەی (و) جارێکی تر بە رەهایی ئەو سکالآیانەی پێشکەش کراون و، ئەو رێکارانەی وەریگرتوون سەبارەت بەم مەسەلەیە، هەندێکیان رەنگە لە تەحقیق بێت، هەندێکیان جارێکی تر مەسائیلی شەخصی تێدایە، بۆیە ئەمەش بە عمومی هاتووە. لە بڕگەی (ح) وەسف کردنی دەسەلآتی بەرپرسان و ئەرك.........، وەکو من دەزانم ناوەکەم لەبیر نییە، هیوادارام ئەوانەی خیبرەی ئیداریان هەبێت پێم بڵێن، شتێك لە هەر وەزارەتێك، لەهەر ئیدارەیەك وابزانم پێی دەڵێن وەسفی وەزیفی، تەوزیفی وەزیفی، واتا ئەمە شتێکە نەك رۆژانەو دەبێت لە هەموو راپۆرتێکدا هەبێت، یەکجار لە وەزارەت دەردەچێت و وەسفی وەزیفە، بەڕێوەبەری گشتی دیوان ئەمە ئەرکەکانیەتی، ئەمە وازیحە، یەعنی داعی نییە بلاّوی بکاتەوە، ئەوە هەیە دەبێت دابینی بکات و حەلێکی بۆ بدۆزنەوە لە هەر راپۆرتێکی دەوریدا داعی نییە ئەم شتانە بگوترێت، چونکە گۆڕانکاری لێ ناکرێت، مەسەلەی راگەیاندنی موڵك و سامان کە دەیانەوێت بیفرۆشن، من تێ ناگەم، خۆی مەساری خۆی هەیە، ئیعلان دەکرێت لە رۆژنامەکان، بۆ جارێکی تر لە راپۆرتێکی نادەوری بلاّو بکرێتەوە.

چوارەم/ من هەر تێ ناگەم لە رووی عەمەلی چۆن جێ بەجێ دەکرێت، ئەگەر دەستە گشتیەکە مایەوە، چونکە زۆربەی زۆری رەئیەکان لەگەڵ ئەوە بوو دەستەی گشتی نەمێنێت، بەلاّم ئەگەر ئەو دەستە گشتیە مایەوە دەبێت هۆڵێکی هەبێت بە قەد هۆڵی یاریگای فوتبۆل، چونکە هەر هاوولاّتیەك ویستی بچێت لە دانیشتنەکە بەشدار بێت لە رووی ماتماتیکەوە لەوانەیە لە یەك کۆبوونەوە (10) هەزار، یان (20) هەزار، یان (30) هەزاریش داوا بکەن بچن دانیشن، واتا عەمەلیەن ئەمە مەعقول نییە،ئەمە یەك.

دوو/ بەڕاستی نازانم ئەوانە لەسەر چ ئەساسێك بچن لە کۆبوونەوەی دائیرەیەك دابنیشن، ئەمە دەرچوو لە ئیتیلاّع و ئەوانە، بۆ من تەسەور دەکەم ئەمە هیچ عیلاقەی بە وەرگرتن و گەیشتن بە زانیاریەکان نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر(بەشارەتی):

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، كاك عبدالسلام ئیشارەتی پێدا، تەنها مولاحەزەم لەسەر خاڵی چوارەم هەبوو، هیچ قسە ناكەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ناسك خان فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر یەك تۆز بە وردی سەیری ئەم یاسایە بكەین، لە ماددەی یەكەمدا دەستەی گشتی و دەستەی تایبەت وا پێناسە كراوە، كە دەستەی گشتی ئەوەیە ئێمە پێی دەڵێین كەرتی گشتی، یەعنی لە وەزارەتەوە هەتا هەر بەڕێوەبەرایەتیەك كە پەیوەندی بە حكومەتەوە هەیە لەم یاسایە لە ماددەی یەكەم خستۆتیە ژێر بابی دەستەی گشتی، لەبەر ئەوە ئێستا كە دێیت باسی دەستەی گشتی دەكەیت، بەپێی پێناسەكە قەصدمان وەزارەتە، یان هەر بەڕێوەبەرایەتیە، یان هەر شوێنێك كە پەیوەندی بە كەرتی گشتیەوە هەبێت، بۆیە من پێم باشە بۆ ئەوەی ئەو تێكەڵیە دروست نەبێت، چونكە هەستم كرد لە قسەكانی كاك عبدالسلامیشدا دەركەوت كە تێكەڵیەك هەیە لەنێوان دەستەی گشتی و دەستەی ناو دەزگاكە، ئەم یاسایە باسی دەزگایەك دەكات، ئەوەیە كە هەموومان دەڵێین ئەم دەزگایە نەمێنێت، لەناو دەزگاكە دەستەیەك هەیە، ئێستا تێكەڵیەك دروست دەبێت لەنێوان ئەو دەستەیەی سەر بە دەزگاكەیە لەگەڵ ئەم دەستە گشتیەی كە لێرە ناو براوە بە دەستەی گشتی، كە مەفروزە ئێمە لە عورفی خۆماندا كەرتی گشتی بەكار دەهێنین، لەوێ كەرتی تایبەت، كەرتی گشتی یەعنی وەزارەت و هەر شتێك لەلایەن حكومەتەوە دەعم بكرێت، بۆیە ئەمە تەرحی یەكەممە، ئەم یاسایە ئایا دەزگا ئیقرار دەكەین، یان نا؟ لەبەر ئەوەی ئێمە راهاتووین لەسەر ئەوەی دەستەی گشتی یەعنی كەرتی گشتی هەر ئەوە بەكار بێنین، بۆ ئەوەی ئەو ئیلتیباسەمان بۆ دروست نەبێت، كە ئێستا دەڵێت دەبێت ئامادە بێت هەر دەستەیەك كە دەیەوێت، هاووڵاتی بیەوێت شتێك داواكاری بكات، ئەمە ئەو دەستەیە نییە كە دەزگاكە قسەی لەسەر دەكات، باس لەو دەستانە دەكات، باس لەو دەوائیرو وەزارەتانە دەكات، كە عایدی حكومەتن، بۆیە ئەمە پێشنیاری یەكەممە، كە ئەو دوو شتە تێكەڵە جیا بكرێنەوە، دەستەی گشتی و دەستەی تایبەت بكەینەوە بە كەرتی گشتی و كەرتی تایبەت، بۆ ئەوەی لەگەڵ ئەو دەستەیەی كە پەیوەندی بە دەزگاكەوە هەیە تێكەڵ نەبێت، ئەوە یەك. دوو/ كە هاتووین باس لە دەستەی گشتی دەكەین لە بڕگەی دووەمدا، دەڵێت دەستەی گشتی هەر شەش مانگ جارێك، ئەمە یەعنی قەصدی ئەوەیە بەپێی پێناسەی ماددەی یەكەم وەزارەت بێت، بەڕێوەبەرایەتی بێت، دەبێت هەموو شەش مانگ جارێك راپۆرتێكی وا تەقدیم بكات، باشە ئەی بۆچی هاتووین لە سێیەمدا دەڵێین هەروەها وەزارەتەكان، خۆ هەر دەستە گشتیەكە لە پێناسەكەی یەكەمدا دەڵێت وەزارەت و بەڕێوەبەرایەتیە

گشتیەکان، لەبەر ئەوە بەڕاستی ئەم ماددەیە زۆر گرنگەو جەوهەری یاساکەیە لەگەڵ تەسبیت کردنی، بەڵام بە مەرجێك ئەو دەستە گشتی و تایبەتیە یەکەم/ ئیعادەی صیاغەی بکرێتەوە، پێناسەکەی بگۆڕین، چونکە تێکەڵ بووە لەگەڵ دەستەی دەزگاکە، ئایا بمێنێت، یان نەمێنێت؟ دووەم/ ئەگەر دەستە گشتیەکە مەبەستمان لێی بەپێی پێناسەکە بێت، ئەوە لە بڕگەی سێیەم پێویست ناکات، چونکە وەزارەتەکان هەر دەچێتەوە ژێر پێناسەی دەستەو، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

لە ماددەی شەشەم من هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کە هاتووە هەر کەسێك بکرێت بە هەموو هاوولاتیەك، بەلام زۆر بە موتڵەقی هاتووە، لە ماددەی پێشتریش هەمان قسەم کرد، هەموو کەسێك بە موتڵەقی دەکرێتن هەر کەسێکی سەرجادە کە هیچ مەعنی نییە بەو داواکارییەی دەکات لە وەزارەتێك، یان لە کەرتێکی گشتی دەکات، یان لە کەرتێکی تایبەتی دەکات، بۆیە من پێم باشە ئەگەر مانایەکی دەقیقیشی نەبێت هەر مەعنی (هەر کەسێك مەعنی بێت)، ئیزافە بکرێت ئەم مەعنیە زۆر گرنگە، تا موشاغەلەی دەزگاکانی خۆمان نەکەین، چ کەرتی تایبەت بێت، چ کەرتی گشتی بێت، وەکو گوتم هەر لە بابی فزولیەتیش دەکرێت موشاغەلەیان بکەیت، ئەمە خاڵی یەکەم. پێشتر کاك عبدالسلام و خوشکە ناسکیش ئیشارەتیان پێ کرد، حەقیقەت ئەم دەستەیە، دەستەی گشتی لەگەڵ کەرتی گشتی خودی ئەوەی کە موناقەشەمان لەسەری بمێنێت، یان نەمێنێت، تێکەڵیەکی دروست کردووە، بۆیە دەستەی گشتی ئەگەر مایەوە ناوەکەی بە کەرتی گشتی بێت، کەرتی تایبەتی دەستە نییە، کەرتە، قیتاعی خاص و قیتاعی عام بە عەرەبی، بۆ ئەوەی ئەم تێکەڵیە دروست نەکات، چونکە تێکەڵیەکی دروست کردووە لەگەڵ ئەوە. بە عام ئەم ماددەیە، ماددەیەکی زۆر گرنگە، بەڵام صیاغەکانی زۆر ڕەکیکن، یەعنی هەندێك جار دەبینی مانای ناداتن، بۆیە من داوا دەکەم لە صیاغەکان پێداچوونەوەیەکی دەقیق بکرێت و صیاغەکەی زیاتر یاسایی بێت، من هەر چەند خاڵێکم لەوانە دیار کردووە، بەس بە عام ڕەکیکە، پێوە دیارە. لە خاڵی دووەم بڕگەی (ز، ح) من بە پێویستی نابینم، حەقیقەتەن ئەمە لە خودی یاساکاندا هاتووە، مەسەلەن یاسای وەزارەتی فلانی وەسفی کردووە ئەم مودیریەتە عامە، یان ئەم مودیریە چیە، سەلاحیەتی چیە، پێکهاتەکەی چیە، تەشکیلەکەی چیە؟ ئەمە پێویست ناکات، یەعنی شتێکی ئیزافیە، بۆیە یاسا ئەگەر چەند پوختەو کورت بێت پێویستی بە پوختەیی و کورتی یاسا هەیە. لە خاڵی چوارەم، ئەمە زەروری نییە، هیچ پێویستیەك ناکات ئەم خاڵە بمێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، مامۆستا کاوە فەرموو.

بەڕێز كاوە محمد امین:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

من تێبینیم لەسەر بڕگەی دووەم هەیە لە ماددەی شەشەم، (پێویستە هەموو دەستەیەكی گشتی هەر شەش مانگ ڕاپۆرتێك بەهەموو هۆیەكانی بلاّو كردنەوەی بلاّوبكاتەوە تێیدا روون بكرێتەوە)، تۆزێك نا روونییە، چونكە وەكو ئەوەیە فەقەرەیەكی تایبەت بێت بە (أ و ب و ج...)، بۆیە پێم باشە وا صیاغە بكرێتەوە (پێویستە هەموو دەستەیەكی گشتی هەر شەش مانگ ڕاپۆرتێك لە هەموو هۆیەكانی بلاّو كردنەوە بلاّوبكاتەوە ئەمانەشی تێیدا روون بكرێتەوە)، ئەو كاتە رەبتێك دروست دەبێت لەگەڵ خاڵەكانی تر فەرعینە لە خوارەوە (أ و ب و ج..........). هەروەها بڕگەی چوارەم و ئەخیر، برادەران ئیشارەتیان پێدا، بەڕاستی منیش زۆر بە زیادی دەزانم، لەبەر ئەوەی ئەگەر هاوولاّتیەك داواكانی جێ بەجێ نەكرا لە ماددەی پێنج و شەش، لە بڕگەكانی شەشەم هەموو مافەكانی تێدا دابین كراوە، بۆیە خاڵی چوارەم بە زیاد دەزانم كە هەر هاوولاّتیەك مافی ئەوەی هەیە لە كۆبوونەوەكانی دەستەی گشتی هەرێمدا ئامادە بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی شەشەم، یەكەم ئەگەر بنووسرێت (یحق لكل شخص ان یقدم) نەك (لكل شخص)، ئەوە تێبینیەكی بچووكە لەسەر ئەوە.

بەنیسبەت (أ و ب)مان هەیە لە یەكەم، لە (أ) نووسراوە (یؤخذ بنظر الاعتبار فیما اذا كانت الوثیقة المحتویة على المعلومات المطلوبة موجودة لدى الهیئة ام لا).

بە (ب) دووبارەی كردۆتەوە لە كۆتاییەكەی نووسراوە (على الهیئة العامة تقدیم نسخة من الوثیقة المطلوبة الى طالبها)، واتا لە (الى طالبها) كۆتایی پێ بێت، نەك (فیما اذا كانت الوثیقة بحوزتها)، چونكە لە فەقەرەی (أ) نووسراوە (فیما اذا كانت الوثیقة) با بڵێین (نعم او لا)یە، نووسراوە (لدى الهیئة ام لا)، واتا ئەوە زیادەیە، دووبارەیە.

لە دووەم/ ج نووسراوە (المشاریع التي تنجزها بالتفصیل، والمشاریع المؤمل انجازها)، مادام لە دووەم/ ج نووسراوە، واتا لە سێیەم تەفسیلەكەی داوە، پێویست بە تەفسیل ناكات، هەر مەشروعێك ئەگەر هەر شتێك بێت، وەزارەت بێت، دائیرە بێت، بە مەزادی عەلەنی شت بفرۆشێت، واتا مەزاد عەلەنییە هاوولاّتیان تێدا بەشدار دەبن، پێویست بە تەفاسیلەكەی ناكات، چونكە بۆ خۆی ڕێنمایی هەیە. چوارەمیش، پەیوەندی بە

سێیەمەوە هەیە، ئەگەر ئەویش لابرێت، واتا خاڵی سێیەم و چوارەم لابرێت باشترە، چونکە لە فەقەرەی دووەم/ ج هاتووە، ئەگەر چوارەم بمێنێت دەڵێت (لكل مواطن الحق في حضور اجتماعات الهيئة العامة)، ئەوەش هاوكارم كاك عبدالسلام گوتی دەبێت لە مەلعەبێكی گەورە دابنیشن كۆببوونەوە بكەن، كەسیش لە كەس ناگات. بەنیسبەت (ح) لە دووەم، یەك شتم هەیە (وصفاً بصلاحيات مسؤولي الهيئة و واجباتها)، صیاغەكەی رەكیكەو مانا نادات، ئەگەر دووبارە صیاغە بكرێتەوە زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد حسین قادر:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

لە ماددەی شەشەم/ یەكەم (هەموو كەسێك بۆی هەیە تەڵەبێك پێشكەش بكات)، بەڵام ئەم تەڵەبە وازیح نییە بە چ ڕێگایەك پێشكەش دەكات، راستە لە ماددەكانی داهاتوودا ئەو كەسانەی خوێندەواریان نییە ڕێگایەكیان بۆ دانراوە، بەڵام ئێستا لەبەر ئەوەی دنیا پێشكەوتووەو وەسائیلی ئیتیصال زۆر زۆرە، بۆیە پێم باشە ئەم بڕگەیە وای لێ بكرێت (هەموو كەسێك بە هەموو ڕێگایەكی ئیتصالات و شەفەهی و نووسراو داوایەك پێشكەش بكات بۆ بەدەستهێنانی زانیاری).

دووەم/ من پشتگیری رەئیەكەی لیلی خان دەكەم، هەموو هەیئەیەكی عام بانكێكی مەعلومات هەبێت، راپۆرتیساڵی و نیو ساڵی و مانگی و رۆژانەی تیا بلاّو بكاتەوە، پاشان راپۆرتێكی نیو مانگی لە هەموو راگەیاندنەكان بلاّو بكاتەوە، چونكە وەزارەتێك، یان بەڕێوەبەرایەتیەك شەش مانگ جارێك تۆ چاوەڕێ بكەیت تا راپۆرتەكانی خۆیان بلاّو دەكەنەوە، لەو شەش مانگە رەنگە حاڵەتی تر بێتە پێشەوە، پرۆژەی تر جێ بەجێ بكەن، بۆیە پێموایە بانكی مەعلومات پێویستە بۆ هەموو هەیئە عامەكان كە راپۆرتی رۆژانەو سەنەوی و مانگانەی تێدا بێت، لەگەڵ راپۆرتە شەش مانگەكەی شەش مانگ جارێك، دەبێت وازیح بێت، هەیئەی عامە مەبەست هەموو ئەنجومەنی تەنفیزی و تەشریعی و دادگایی هەموو دەزگاكانی حكومەتە.

بەنیسبەت بڕگەی (د)، كە هەندێك را پێی وایە ئەو سزایانەی بۆ فەرمانبەرەكە باش نییە، ئەوە ناچێتە خانەی مەلەفی شەخصیەوە، ئەوە دەڕواتە ئەو شوێنانەی كە فەرمانبەرێك غەدری لێ دەكرێت، رەنگە بە سزای سیاسی سزا بدرێت، بۆ ئەوەی ئەگەر روون بكرێتەوە لەسەر چ ئەسبابێك سزا دراوە، ئێمە لەو وەزارەتە تێ دەگەین كە چۆن سزای ئەو فەرمانبەرەی داوە كە موخالەفەی كردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی شەشەم لە بڕگەی یەکەم دەڵێت (هەموو کەسێك ماڧ ئەوەی هەیە داوا پێشکەش بکات بۆ بەدەست خستنی زانیاری)، من پێشنیار دەکەم کە ئەو دوو بڕگەی (أ و ب)یە، چونکە ئەگەر تۆ تێبینی بکەیت و بیخوێنیتەوە لەوێ ڕێگرییەکی داناوە بەشێوەیەکی لاستیکی، کە تۆ ناتوانیت بە ئاسانی بگەیتە سەرچاوەی ئەو ماف و زانیاریانەی کە داوات کردووە، ئێمە دەبێت ئەوە لەلامان روون بێت، کە هەموو کەسێك ماڧ ئەوەی هەبێت، کە داوا پێشکەش بکات بۆ بینینی هەر بەڵگەیەك، یان بینینی هەر دۆکیۆمێنتێك، کەواتە دەبێت ئەوەشمان لەبەرچاو روون بێت، کە ئێمە سەرچاوە، یاخود دەتوانم بڵێم پێگەی سەرجەم دەسەڵاتەکان لە هەرێمی کوردستان بە یاسادانان و دەسەڵاتی جێ بەجێ کردن و دادوەرییەوە خەڵکە، کەواتە دەبێت ئێمە ئەوە لەبەرچاو بگرین، کە خەڵکیش ماڧ رەوای خۆیەتی لەسەرجەم ئەو بڕیارو کارو ئەو مەهامانەی لەلایەن ئەم وەزارەتانەوە، یاخود ئەم دامەزراوانەوە بەڕێوە دەچن، لەبەر ئەوەی سەرچاوەکانیان، پێگەکانیان، خەڵکە، کەواتە خەڵکیش راستەوخۆ ئەو مافەی هەیە دەستی بگات بەو دکیۆمێنت و ئەو زانیاریانەی کە پێویستە. بەنیسبەت ئەو کۆمەڵ و رێکخراوانە جارێکی تر، ئەگەر ئێمە بڕوامان بە بوونی سیستەمی دیموکراسیە لە هەرێمی کوردستان، کەواتە بوونی ئەم سەندیکاو رێکخراو و کۆمەلانە، کەواتە رێگەی کارکردنیان پێ دراوە، کە رێگەی کاری پێ درا بێت، کەواتە نوێنەرایەتی چینێك، یاخود توێژێك دەکەن لە کۆمەڵگادا، بۆیە جارێکی تر ئەوانیش بە هەمان شێوە، یاخود ئەم خەڵکانە، ئەم توێژانەی کە لەم سەندیکایانە کار دەکەن ماڧ ئەوەیان هەیە بە ئاسانی بەدەستیان بگات بە سەرجەم ئەو کارو مەهامانەی لەو دەزگایانە، یاخود لەو دەستە گشتیانەی لە هەرێمی کوردستاندا دەکرێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو دوو بڕگەیە زۆر مەتاتیە، چونکە تۆ لە سەرەوە کە دەڵێیت داوا پێشکەش دەکات، بەڵام بەو دوو بڕگەیە تۆ کۆت و بەندت کردووە، بەشێوەیەکی مەتاتی بەندت داناوە بۆ گەیشتن بە سەرچاوەی ئەو زانیاریانەی ئەو کەسە داوا دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

منیش هاوڕام لەگەڵ ڤیان خان، دیارە خاڵی یەکەم لە بڕگەی (أ و ب) زەخت کراوەتە سەر بڕگەکە، بۆ ئەوەی زانیاری نەدرێت. بەنیسبەت خاڵی دووەم، دیارە رێکخستنەوەی زۆر نارێکە، بۆیە من پێشنیار دەکەم لە بڕگەی (ج) لە خاڵی دووەم بکرێت بە (دوورو درێژی وردەکاری ئەو پرۆژانەی کە ئەنجامیان دەدات) وای لێ بکرێت. هەروەها بەنیسبەت بڕگەی (ه)، پێویست بەو بڕگەیە ناکات، چونکە دەستە بۆ خۆی هەر شەش مانگ جارێك راپۆرتێك رەفع دەکات و وردەکاریەکانی تێدا روون دەکاتەوە. بەنیسبەت بڕگەی (و)، من پێم باشە وای لێ بکرێت (بلاَو کردنەوەی خشتەی سکالای هاوولاَتیان لەو ماوەیەدا ئەو کارە یاسایانەی لەسەری کراوە). بەنیسبەت بڕگەی (ز)، پێویست ناکات وەسفی پەیکەر بکات، لەبەر ئەوەی پەیکەر بۆ یەك جار

دادەڕژێ، بۆ خۆشی بۆ یەكجار دادەڕژێ و دەبێتە شەش مانگ جارێك راپۆرتەكە رەفع دەكات پێویست بەو وەسف كردنە ناكات، وەسف كردنی دەسەلأتەكان دیارە لەیاساكەدا دیاری كراوە وەكو وەزیرو محافزو سەرۆكی هەبووە، بۆیە پێویست ناكات بە وەسف دەسەلأتی بەرپرسان بكات. بەنیسبەت خاڵی سێیەم، لێرە دەستەكە هەر بە قانونی ئیجاری ئەموالی دەوڵەت دەكات، یاخود بە قانون عامەی مقاولات؟ لەبەر ئەوەی لە خاڵی (أ) كار بە قانونی عامی مقاولات دەكات، لە خاڵی (ب) كار بە قانونی بیعی ئیجاری ئەموالی دەوڵەت دەكات، بەنیسبەت خاڵی چوارەم وەكو هاوكارانم هاوڕام كە پێویست بەو خاڵە ناكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك جەمال فەرمووو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بێتو بێین سەیری ئەم ماددەیە بە گشتی بكەین، ئێمە وا دەبینین وەك مەجموعە رێنماییەك دانراوە، كە هەموو دەرگاكان لە كوردستان داخراوە بەرامبەر پێدانی زانیاری، بەلأم بە پێچەوانەوە شتێكی ترە، وا نییە، زۆربەی ئەوەی لێرە باسی لەسەر كرا لەناو هەیكەلیەتی موئەسەسات، لەناو یاساكاندا هەیە، لەناو رێنماییەكاندا هەیە، بۆیە من دەبینم زۆربەی ئەمانە دووبارەن، پێویستی بە دووبارە داڕشتنەوەیان هەیە. سەبارەت بە خاڵی یەكەم، من پێشنیار دەكەم بڕگەی (أ و ب) بكرێت بە یەك خاڵ، بڵێین (لكل شخص ان یقدم طلباً الى الهیئات العامة)، ئەگەر ماوەش (الخاصة) پێویست بوو، (للحصول على المعلومات وفق احكام هذا القانون وتوفر الوثیقة المحتویة على المعلومات المطلوبة من عدمها لدى الهیئة)، ئەمە خاڵی یەكەم.

فەقەرەی دووەم لە خاڵی (د- العقوبات الموجهة الى موظفیها من المخالفین واسبابها). بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئەوە قانونی ژمارە (14)ی ساڵی 1991 قانونی ئینزیبات، سەرۆكی دائیرە، یان سەرۆكی موئەسەسە عقوبە نادات ئیلا ئیشارەی نەصێك بكات، بڵێتن (استناداً الى المادە) ئەوەندە، یان فەقەرە ئەوەندە، عقوبەمان بەم كەسەدا، هەندێك شت هەیە لەوانەیە ئاشكرا كردنی ئەسباب تەعاروز لەگەڵ عادات و تەقالیدی ئەم كۆمەڵە دەكات، لەوانەیە كێشەی كۆمەلأیەتی بەسەردا بێتن، بۆیە ئەسبابەكان پێویست ناكات، یان هەر ئەو ماددەیە بمێنێت، ئەو فەقەرەیە بمێنێت. سەبارەت بە بڕگەی (ز، ح)، لە هەیكەلیەتی موئەسەسات هەیە، هەر موئەسەسەیەك هەیكەلیەتی خۆی هەیە، ئەقسام و پێكهاتەكانی هەیە، هەر وەزیفەیەك دەلیلێك هەیە، تەحلیل و تەوصیفی وەزایف پێش ئێستا كراوە، داعی نییە هەموو جار بێتن دووبارە بیكەنەوە.

خاڵی سێیەم/(أ- المشاریع التي تقوم بها الوزارة)، ئەوە مەوزوعی مقاولات و عقود قانون و قەوانینی پێ هەنە، تەعمیم كراوەو مقاول ئیش پێ دەكاتن، دەوائیری ئیش پێ دەكات، موئەسەسات ئیشی پێ دەكەن.

(ب- الاعلان عن املاك وثروات الوزارة)، ئەوە قانونی ژمارە (32)ی ساڵی 1986 (بيع وايجار اموال الدولة المنقولة وغير المنقولة)، چەند رۆژ پێش ئەوە ئیعلان دەکرێت، لە چەند جەریدە ئیعلان دەکرێت، لیژنە هەیە، تەحلیل هەیە، داعی نییە ئێمە جارێکی تر بێین دووبارە ئەو بابەتانە دووبارە بکەینەوە.
(رابعاً/ لكل مواطن الحق في حضور اجتماعات الهيئة)، بۆچ حازر دەبێت؟ چی دەکاتن؟ بۆ تەصویت دان، بۆ گوێگرتن، یەعنی بەڕاستی ئەو ماددەیە زۆر مەتاتیاتی تێدا هەیەو چوویتە ناو بابەتێك ئەسڵەن پەیوەندی بە یاسا نییەو شتێك ئێمە دەیکەین لەسەر ئەساسی ئەوەی هیچ نەبووە، ئەمە تازە سەرەتاییەکە بۆ بەدەستهێنانی زانیاری، بەڵام بە پێچەوانەوە من وا نابینم، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك جەلال فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

وێڕای پشتگیری کردنم لە قسەکانی کاك جەمال، کە بەڕاستی کەسێك بووە، بەرپرس بووە، ئاگاداری زۆر شتی هەیە، ئەم تێبینیانەشم هەیە، پشتگیری مامۆستا فرمان دەکەم کە دەڵێت مواتن بکرێت بە مواتنی کوردستان، چونکە کە تۆ گوتت مواتن لە بەسرەو فاوەوە دەیگرێتەوە تا زاخۆ، مواتنی کوردستان شتێکی باشە، لەو مولاحەزاتانەی کە هەمە لەسەر یەکەم کە لە هینی رۆشنبیری و گەیاندندا باسیان کردووە (أو ب) ئەوانە هەموو دائیرەیەك وەکو چالاکی.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان.

خوشك و برایانی ئەندام پەرلەمان.

هەموو فەرمانگەیەك، هەموو وەزارەتێك چالاکی خۆی سێ مانگە، شەش مانگە جێ بەجێ دەکات، ئینجا هەر فەرمانگەو مەسەلەن حیسابات و ئیدارە لە هی تەشغیلیدا، ئەوانەی لە مودیریەتەکان، هی ئیستیسماری دەیکات، ئەوە شتێکە بەڕاستی تەحدید کراوەو جێ بەجێ کراوە، بەڵام ئەمە دووبارەو سێ بارەیە، کە تۆ دەستکاری دەکەیت و پێی دەڵێیتەوە، پێگوتنەوەکەش زیادەیە، تەقریبەن یاساکە تەوازونی تێك دەچێت، لە تەعلیمات ئێمە هەموو ساڵێك لەم پەرلەماندا، لە هەموو خولێك وەزارەتەکان قانونەکەیان دێتە ئێرە، یان دەستکاری دەکرێت، یان هەموار دەکرێتەوە، لەو یاسایانەی وەزارەتەکان، یان دەزگاکان بەرنامەی کاریان هەیە، ئەمەی لەو چەند خاڵەدا هاتووە بەڕاستی زیادەیە، من تەئیدی خوشکە لیلی دەکەم بانکی مەعلومات گرنگە هەبێت، زۆر لەو شتانەی کە لێرەدا هاتووە ئەو بانکی مەعلوماتە حەلی دەکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، هاژە خان فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی شەشەم، منیش لەگەڵ هاوكارانم هاوڕام بەوەی كە كەس بكرێتە هاووڵاتی، چونكە لە پێشتریش باس كراوە، ئەوە پەیوەندی بە ئەوە هەیە كە هاووڵاتی جیاوازی هەیە لەگەڵ كەس، هەر كەسێك بێت زانیاری وەربگرێت، من پێموایە ئەوە مەترسی دەبێت بۆ سەر ئەمنی قەومی و پاراستنی ئەمنیەتی هەرێم. دەربارەی خاڵی دووەم، لەڕاستیدا تێكەلاوی هەیە لە بڕگەی دووەمدا، ئەویش ئەوەیە دەڵێت پێویستە هەموو دەستەیەكی گشتی، ئێمە ئەگەر باس لە دەستەی گشتی دەكەین، ئەگەر داوا كرا لەلایەن چەندین ئەندامانی پەرلەمان كە دەستە نەبێت، لەلایەكی تریش هەموو دەستەیەكی گشتی، واتا ئێمە لێرە لەیاساكە فەرز دەكەین لەسەر دەستەكانی تریش، من پێموایە لە هەموو دەستەكان، كە ئێمە موناقەشەمان كردووەو یاساكانیان دەرچووە، لەوێ تەسبیت كراوە كە دەبێت دەستەكان راپۆرتی شەش مانگیان هەبێت، یان ساڵی دوو جار راپۆرتی خۆیان هەبێت، بۆیە ناكرێت ئێمە لەناو ئەو یاسایەدا فەرز بكەین بەسەر دەستەكانی تریش، هەموو دەستەكان راپۆرتیان دەبێت، چونكە لەوێ تەسبیت كراوە. دەربارەی خاڵی (ز، ه) بە هەمان شێوە هاوكارانم باسیان كرد، من پێموایە ئەوە پەیوەندی بە هەیكەلی ئیداری دەستەكەوە هەیە، ئەگەر وەكو دەستە بمێنێتەوەو پێویست ناكات لێرەدا هەبێت. دەربارەی خاڵی چوارەم، لەڕاستیدا من پێموایە دەبێت لابرێت، چونكە پێویست ناكات هاووڵاتی لە كۆبوونەوەكان بەشدار بن، چونكە ئیشی دەستەكە، ئەگەر وەكو دەستە بمێنێتەوە، ئەوەیە كە زانیاری پێشكەش بكات، بۆچی هاووڵاتیان ئامادە بن لە كۆبوونەوەكانیان و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، گوڵێزار خان فەرموو.

بەڕێز گوڵێزار قادر اسماعیل:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شەشەم پشتیوانی لە لیژنەی رۆشنبری دەكەم، بەلاًم دەربارەی بڕگەی چوارەم لە ماددەكە، پێم باشە وەكو خۆی بمێنێتەوە، بەلاًم بەلابردنی وشەی هەرێم، واتا بەم شێوەیە بێت: (هەر هاووڵاتیەك مافی ئەوەی هەیە لە كۆبوونەوەكانی دەستەی گشتی ئامادە بێت...........)، چونكە لە ماددەی یەكەمدا دەستەی گشتی پێناسە كراوە، بۆ ئەوەی هاووڵاتی مافی بەشدار بوونی لە هەموو كۆبوونەوەكاندا هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك حەمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان وەکو باس کرا ئەم ماددەیە گرنگە، بۆ ئەوەی ئامانجەکانی گەیشتنی زانیاری بێتەدی، پێویست دەکات بەڕاستی ئەو کۆت و بەندانەی، کە هەندێك کۆت و بەند لەبەردەم گەیشتنی زانیاری دانراوە، ئەو کۆت و بەندانە لابرێت، من پێموایە ئەو هەموو کەسە بمێنێتەوە، بەلاَم کوردستانیەکی بۆ زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی کەسی مەعنەوی و کەسی سروشتی بگرێتەوە، کە بتوانێت زانیاری دەست بخات. خاڵێکی تر، هەر لە یەکەم/ أ، کە دەڵێت بە لەبەرچاو گرتنی ئەو بەڵگەنامە زانیاریانەی داوا کراوە تێدا لەلای دەستە هەیە، یان نییە، من دەڵێم لای ئەو دەستەیە بکرێت بە دەستەکان، بۆ ئەوەی دەستەی گشتی و دەستەی تایبەتی بگرێتەوە، هەیە، یان نییە، لابرێت، تەبیعی ئەگەر هەبوو لای ئەوە هەیە، ئەگەر نەبوو بە نووسراوێکی رەسمی وەلاَمی دەداتەوە، بۆ ئەوەی تەحەمولی مەسئوولیەتی قانونی بکات، کە زانیاریەکەی لا نییە، ئەو دەستە گشتیە، ئەو دەستە تایبەتیە کاتێك کە دەڵێت لەلام نییە، ئیتر بە شەفەوی نەڵێت لەلام نییە، ئەگەر بمێنێتەوە نەبوونەکە بڵێت بەنووسراوێکی رەسمی وەلاَمی داواکار بداتەوە، بۆ ئەوەی تەحەمولی مەسئوولیەتی قانونی بکات، ئەگەر لەلای هەبێت لە بڕگەی (ب)ش نەمێنێت، پێویستە دەستەی گشتی تایبەتیەکیشی بۆ زیاد بکرێت، چونکە ئێمە هەمیشە لە بڕگەکانی ترو پێشتردا تایبەتمان زیاد کردووە.

دووەم/ پێویستە هەر دەستەیەکی گشتی و تایبەت، ئەویش هەر تایبەتی بۆ زیاد بکرێت، بۆ ئەوەی لەو ئیشکالیەتەی کە کاك عبدالسلام و ناسك خان باسیان کرد، دەستەی گشتی و دەستەی تایبەت دیارە چیە، بەلاَم ئیشکالەکە لە سێیەمدا دروست بووە، کە وەزارەتەکانە، ئەو وەزارەتانەش بگۆڕێت بە دەستەی گشتی و دەستەی تایبەت، کە ئەو وەزارەتەمان گۆڕی، ئیتر لەو ئیشکالیەتەش رزگارمان دەبێت. خاڵێکی تر، لە بڕگەی (ز، ح)دا وەسف کردنی پەیکەری دەستە، دیسان ئەو دەستەیە ئەو ئیشکالە دروست دەکات، ئەگەر بڵێین دەستەکان، ئیتر دیارە، چونکە دەستەکان دەبێت بە مەعریفە، کە مەبەستمان دەستەی گشتی و دەستەی تایبەتە. لە خاڵی سێیەم/ب کە نووسیویەتی راگەیاندن دەربارەی موڵك سامانی ئەو وەزارەتە، ئەو وەزارەتەش نەمێنێت، بۆ ئەوەی هەر ئەو ئیشکالەتەو، ئیتر کە دەڵێی راگەیاندن دەربارەی موڵك و سامانەکان کە دەیانەوێت بیانفرۆشن، دیارە کە دەیانەوێت بیانفرۆشن دەستەکانەو، وەزارەتەکە نەمێنێت، بۆ ئەوەی ئەو ئیشکالە رەفع بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

من بە تەواوەتی هاوڕام لەگەڵ هاوڕێم کاك عەدنان، کە دەڵێت ئەمە گرنگترین ماددەی یاساکەیە، ئەم ماددەیە روح و بڕبڕەی پشتی یاساکەیە، ئەم شێوازی بلاَو کردنەوەی زانیارییە شەش مانگ، کە من پێموایە وەزیر بێت باشترە، ئەمە شێوازێکی پەیڕەو کراوە لە هەر دەستەیەکی گشتی یان تایبەتی، ئەگەر پەیڕەوی شەفافیەت بکات، بۆیە بە تەواوەتی لەگەڵ ماددەکەم، بەلاَم یەك، دوو تێبینیم هەیە، پشتگیری ئەو رەئیەی

کاك حەمە سەعید دەکەم لە بڕگەی یەکەم/أ، (یان لا)کە لابرێت، یەعنی وا بێت بنووسرێت (ئەوە لەبەرچاو دەگیرێت ئەگەر ئەو بەڵگەنامەیی زانیارییە داواکراوانەی تێدایە لەلای دەستەکان)، (یان نا)یەکە لابرێت.بڕگەی (ب)ش، ئەگەر (لاییێ) لابرێت، پێموایە ئەمە زیادە. تێبینیەکی ترم هەیە لەسەر خاڵی سێیەم/أ، تەبعەن بڕگەی (أ) زۆر گرنگە بمێنێت، من لەگەڵ ئەوەم هەمووی بمێنێتەوە، بەس دەمەوێت هۆکاری گرنگی سێیەم/أ لەجێ خۆی بمێنێتەوە، ئەوەیە کە بە بەردەوامی رەخنە هەیە لەسەر ئەو زیاد کردن و کەم کردنەوانەی کە وەزارەتەکان بۆ پرۆژەکانی دەکات، کە خەڵك لێی ئاگادار نییە، یان بەشێوەیەکی ناشەفاف بکرێت، یان هەندێك جار دەچێتە بابی گەندەڵیەوە، بۆیە ئەگەر ئەمە شەفاف بێت لەبەردەمی هاووڵاتیان، یەك/ خەڵك پێی دەزانێت، دواتریش کاتێك کە کەمکردنەوەکان ئاشکرا دەکرێت، هاووڵاتیان دەزانن کە چۆن دراوەو رێکارەکانی چیەو چی پەیڕەو دەکرێت. بۆ مەسەلەی خاڵی چوارەم، من لەگەڵ مانەوەیدام، دووبارەی دەکەمەوە لەگەڵ مانەوەی هەموو ماددەکەم، بەس گرنگی مانەوەی خاڵی چوارەم لەوە دایە کە لێرە مەرج نییە هەموو هاووڵاتیەك بچێت بۆ هەموو کۆبوونەوەیەك، ئەوەی مەعنیە دەچێت، یەعنی تۆ بڵێی (400 یان 500) هاووڵاتی بچێت بۆ کۆبوونەوەی وەزارەتێك، نەخێر، ئەوەی مەعنیە دەچێت، رەنگە رۆژنامەنووسان بچن، یان رەنگە رێکخراوێکی کۆمەڵەی مەدەنی کە تایبەتە بە کۆبوونەوەیەك دەچێت، ئەوەش دوای هەندێك رێکاری یاسایی، بۆیە من بە تەواوەتی لەگەڵ ماددەکەم، لەگەڵ ئەوەشم کە هەموو کەسێك بێت، بەوەی کە ئەوە کەسی تەبیعی و مەعنەوی دەگرێتەوە، بۆیە ماددەکە ماددەیەکی زۆر گرنگە، بەڕاستی مانەوەی شەفافیەت و گەیشتنی زانیاری بە هاووڵاتیانە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك قادر ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز قادر احمد سمایل:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

منیش وەك هاوکارانم لە ماددەی شەشەم خاڵی یەکەم، هەموو کەسێك پێموایە دەبێت بکرێتە هەموو هاووڵاتیەك، بڕگەی (أو ب) زۆر لە یەك نزیکە، بەڵام من هەروەکو خۆی یەك، دوو مولاحەزەی لەسەر دەڵێم، (ئەوە لەبەرچاو بگیرێ ئەگەر ئەو بەڵگەنامەیەی زانیاریە داواکراوەکانی تێدایە لەلای دەستەیە یان نا)، ئەمە زۆر مەتاتیەتی تێدایە، ئەو بەڵگەنامەیە لای ئەو دەستەیە یان نا، بۆیە پێم باشە بکرێتە ئەوەی دەستەی گشتی لیستێك لە بەڵگە نامەکان ئاشکرا بکات، لیستێك لە بەڵگەنامەکان لەو مەعلوماتەی لەلایەتی ئاشکرای بکات، تەسەور ناکەم لە هیچ شوێنێکی دنیا هەبێت هەموو بەڵگەنامەیەك هەمووی هەر ئاشکرا بێت، بە دڵنیاییەوە بەشێك لە بەڵگەنامەکان لە دەستە گشتیەکانن، یان لە دەستە تایبەتەکانن، یان لە وەزارەتەکانن، بەشێك لە بەڵگەنامەکان نەوعەن ما نهێنیەکیان تێدا هەیە، بۆیە حەقە ئەو دەستەی گشتی ئەگەر بەڵگەنامەی نهێنیە دیاری بکات، نەك بە حوجەی ئەوەی کە نهێنیە لەوێش نووسراوە لای دەستەیە یان نا بەڵگەنامەکە نەدات، لیستێك لە بەڵگەنامەکان ئاشکرا بکات، ئەگەر یەکێکیش نهێنیەو زیانی بۆ

ئاسایشی نیشتمانی و نەتەوەیی هەیە لە هەر یەکێك لە شوێنە گشتیەکان ئەم دەستەیە دیاری بکات، ئەوەش دەکەوێتە سەر ئەوەی چۆن دەتوانین بەڵگەنامە نهێنیەکان لەسەرەوە بۆ خوارەوە ئەوەی ئاسایشی نیشتمانی بپارێزن دیاری بکەین. لە خاڵی (ب)دا وشەی (ئەگەر لایبێ) لابدرێت، دەستەی گشتی دانەیەك لە بەڵگەنامەکە بداتە داواکار، بڕگەی (أو ب) بەشێوەیەکی باشتر صیاغە بکرێتەوە لە یەك بڕگەدا، مەفهومێکی جوانتر بدات، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك عبداللە مەلا نوری فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە ماددەی شەش خاڵی یەکەمدا، لەڕاستیدا لەبەر ئەوەی دەترسم ئەم مەسەلەی کەسە بگۆڕێت بە هاوولاّتی، دەرفەتم پێ بدەیت تۆزێك بە کورتی روونی بکەمەوە کە مەترسیەکە چیە، لەڕاستیدا لە دوو وێستگە ئەگەر کەس بگۆڕین بە هاوولاّتی، لە ئایندە لە میانی جێ بەجێ کردنی ئەم یاسایە رووبەڕووی گرفت دەبینەوە.

یەکەمیان/ ئەگەر هاوولاّتی بێت و کەس نەبێت، یەعنی خۆتان دەزانن کەسی تەبیعی هەیە، کەسی ئیعتیباری هەیە، یاخود مەعنەوی هەیە بەپێی قانون، کە تۆ کردت بە هاوولاّتی، دائیمەن هاوولاّتی لەگەڵ شەخصی مەعنەوی یەك دەگرێتەوە، لەگەڵ من یەك دەگرێتەوە، من مواتنم، یەعنی لە رووی قانونیەوە با بڵێین زانکۆیەك نابێت بە هاوولاّتی، کە شەخصێکی مەعنەوییە، کەسایەتیەکی مەعنەوی هەیە، کەسایەتیەکی ئیعتیباری هەیە، بۆیە ئەگەر یاساکە بە شەخص نەڕوات و بە هاوولاّتی بڕوات، دڵنیا بن لە ئایندە زۆرینەی ئەم دامودەزگایانەی کە لەوانەیە لە بواری توێژینەوە ئیش بکەن، بێگومان لە حەقی بەدەست هێنانی زانیاری زەرەرمەند دەبن، ئەمە لە نەتیجە زەرەر بە کۆمەڵگا دەگەیەنێت، بە پرۆسەی دیموکراسی دەگەیەنێت، ئەمە مەسەلەیەکە هیوادارم بە هەند وەربگیرێت، بابەتەکە با لەو رووەوە نەبێت ئێمە لەوە بترسین شەخصێکی دەرەوە، یاخود شەخص لەوانەیە ئەجنبیەك لێی سوودمەند بێت، دواتر دێمە سەر ئەوە لەکوێ هاتووە دەتوانین چارەسەری ئەوە بکەین، ئەمە لەلایەك.

لەلایەکی تریشەوە، یەعنی ئەگەر تۆ قسە لەسەر شەخص، بابڵێین وەکو هەندێك برادەر ئاماژەیان پێدا داوایان کرد هاوولاّتی کوردستانی بێت، یەعنی بەڕێزان هاوولاّتی ئەگەر کوردستانی بێت، هەر هاوولاّتی سادە بێت جارێکی تر زیانی زۆر گەورە بە ئەزموون دەگەیەنێت، ئەگەر کەسێك هەبێت دڵی بەوە خۆش بێت بڵێت ئێمە لە پرۆسەیەکی دیموکراسی داین و پێویست دەکات کۆڵەکەکانی پتەوتر بکەین، ئێمە لەبیرمان نەچێت بەشێکی دابڕاو نین لە دنیا، یەعنی چەندین رێکخراو هەیە وەکو لە دانیشتنەکەی پێشوودا کاك دڵشاد ئاماژەی پێ کرد عێراق لە چەندین رێکخراوی نێودەوڵەتی مافی مرۆڤ و رێکخراوی

جیاجیا ئەندامە، واتا دەبێت یاساکان کۆك بن لەگەڵ دەقی ئەو میساق و ئەو مەعاهەدەو ئەو پەیماننامانەی لەنێوان وڵاتدا هەیە، مەسەلەی گەیشتنی زانیاری بە شەخص، یەعنی زانیارییەك کە رەنگە رێکخراوی مافی مرۆڤی نێودەوڵەتی پێویستی پێ بێت لەسەر بەندیخانەکان، ئەگەر تۆ بێیت هاووڵاتی دابنێیت ئەم رێکخراوە سوودمەند نابێت لە زانیاری، بۆیە لە نەتیجەدا جگە لەوەی کە تۆ دادەبڕێی لە پرۆسەیەکی سیاسی دیموکراسی کە لەسەر دنیا هەیە، هاوکات رووبەڕووی کاردانەوەی زۆر خەتەر دەبینەوە، هەندێك یاسامان دەرکردووە پێشتر بینیمان بە راپۆرتی جیا جیا رەخنە لەم پەرلەمان گیرا، یەعنی ئایا هەر لە ئێستاوە ئامادەییمان تیایە بەرەو دواوە بڕۆینەوە، یان نەخێر، بەرەو پێشەوە دەڕۆین و زیاتر کار لەسەر پتەو کردنی کۆڵەکەکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ دەکەین، بۆیە حەقیقەتێك هەیە دەمەوێت ئەوە بڵێم، مەسەلەی ئەوەی کە زانیاری ئەگەر بمانەوێت جۆرێك لە فلتەر دابنێین و ئەمنی قەومی خۆمان بپارێزین، ئەوە نییە بە شەخص، یان بە هاووڵاتی بێت، ئەوەیە کە لە ریز پەڕەکاندا دەست نیشان دەکرێت چ جۆرە زانیارییەك بە خەڵك دەدەیت، جا ئەو کەسە ئەگەر وەکو هاووڵاتیەکی کوردستانی بێت، ئەگەر کەسێکی ئیعتیباری بێت، ئەگەر شەخصێکی ئەجنەبی بێت، ئەگەر مەترسی دروست بکات، هەر مەترسییە، بۆیە تکا دەکەم یەعنی ئەم مەسەلەیە با تۆزێك بە دیقەتەوە تەماشای بکەین، مەسەلەی شەخص مەسەلەیەکە دەبێت بەهەندی وەربگرین و وەکو خۆی هەبێت، بەڕاستی کە وتت هاووڵاتی، من زۆر دڵنیاتان دەکەمەوە دوو مانگی تری پێ ناچێت هەر خودی ئەم پەرلەمانە وەکو چەندین یاسای تر داوای هەموار کردنەوەی دەکەین، ئەمە جگە لەوەی رووبەڕووی رەخنەیەکی توندی هاووڵاتیان و رۆژنامەنووسان و رۆشنبیران و رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و هەروەها رێکخراوە نێودەوڵەتیەکانیش دەبینەوە، یەعنی بۆیە تکا دەکەم ئەم مەسەلەیە بە هەند وەربگیرێت.

خاڵێکی تر، کە زۆر بەلای منەوە گرنگە ئەوەیە، کە ئەم ماددەیە لە چوار برگە پێکهاتووە، من پێشنیار دەکەم برگەیەکی تری بۆ زیاد بکرێت، ئەگەر ئەمە شوێنیشی نەبێت، دەکرێت دوایی شوێنی بۆ بکرێتەوە، بەلأم من پێشنیارەکەی خۆم دەکەم، ئێمە دەزانین لە پرۆسەی ئازادیدا، لە قۆناغە جیاجیاکاندا بە دەیان تەن بەلگەنامەو دکیۆمێنتی جیاجیا کەوتۆتە دەستی حزبە سیاسیەکان، کەسایەتیە سیاسیەکان، ئەمانە کۆمەڵێك بەلگەو دۆکیۆمێنتی زۆر گرنگن بەنیسبەت هاووڵاتیانی کوردستانەوە، یەعنی حەقی هەر یەکە لە ئێمەی لەسەرە، موڵکی هەموومانە، بەشێك لەم دۆکیۆمێنتانە پەیوەندی بە جینۆسایدەوە هەیە، پەیوەندی بە وێران کردنی ئەم وڵاتەوە هەیە، بەشێکی دانەبڕاو گرنگە لە تاریخی ئێمە، لە تاریخی خەبات و قوربانیدانی ئێمە، ئەم مەسەلانە سەرچاوەیەکی زۆر گرنگن بۆ ئایندەی ئەم هەرێمەو، هەموو هاووڵاتیەك حەقی هەیە بگات بەو زانیاریانەو، دەشێت بنەمایەکی گرنگیش بێت بۆ زۆر توێژینەوەی گرنگ، بۆیە ئومێد دەکەم ئەم دۆکیۆمێنتانە لای هەر کەسێکی سیاسیە، هەر ئەحزابێکی سیاسیە رێکاریەکانی ئەم ماددەیە لەسەر ئەو دکیۆمێنتانە جێ بەجێ بکرێت، ئەم مەسەلەیەش بە هەند وەربگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

زۆر بە پێچەوانەی هاوڕێیەکانم و هەڤاڵەکانم من دەمەوێت بڵێم کرۆکی یاساکە لەوەدا نییە ئەم ماددانەی کە دانراوە، کرۆکی یاساکە لەوە دایە گەیشتن بە زانیاریەکان بۆ بڕیار دانی تەندروست، من نموونەتان بۆ دەهێنمەوە، من هاووڵاتیەکم لەسەر سایتەکان، لەسەر رۆژنامەکان رۆژانە هەلی کار بلاّو دەکرێتەوە، سایتی ئاوێزە یەکێکە لەوانەی ئیمێلی (25) تا (30) هەزار کەسی لەلایە، ئیمێل دەنێرێت باسی هەلی کار دەکات، من خەڵك دەناسم لەسەر ئەساسی ئەو هەواڵە، لەسەر ئەساسی ئەو زانیاریە لەناو ئەو سایتەدا، لەناو ئەو جەریدەیەدا بلاّو کراوەتەوە رۆیشتووە تەقدیمی کردووە، بۆ ئەوەی کار بکات، پێیان گوتووە بڕۆ پشتگیری لە وەزارەتەکەشەوە بێنە ئێمە ئەوەمان نەنووسیوە لەناو بلاّو کردنەوەی هەلی کارەکەدا، کەواتە وایان لە منی هاووڵاتی کرد کات و وزەم بڕوات بەبێ ئەوەی ئەنجامم هەبێت، بۆیە بەڕێزان، بلاّو کردنەوە من ئێستا لەسەر مۆبایلەکەم گەڕام، بۆ ئەوەی بە دۆکیۆمێنتەوە پێتان بڵێم، بۆ نموونە، (krg) حکومەتی هەرێمی کوردستان سایتی هەیە، لە سایتەکاندا دەبینی سایتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، وەزارەتەکان هەمووی تیایەتی چۆن پەیوەندییان پێوە دەکەیت، بەلاّم بەداخەوە دەیڵێم لەجیاتی سیاسەت و فەلسەفەو زانیاری و ئەو بابەتانەی تیا بێت، هەمووی بووە بە رەسم بلاّو کردنەوە لەسەر سەردانی وەزیرە بەڕێزەکان بۆ فلان شوێن، فلان کەسیان بینی، ئەو مەعلوماتەی تیا نییە کە منی هاووڵاتی پێویستیم پێیەتی، ئەوەشی با تیا بێت، ئەوە بەشێکە لە چالاکی وەزارەتەکان، من ناڵێم با تیا نەبێت، بەلاّم منی هاووڵاتی پێویستم بەوەیە بزانم ئەوە دە دەقیقەیە دەمەوێت بزانم وەکو نموونە بیهێنمەوە لەسەر سایتی وەزارەتی پەروەردە بۆ نموونە، کە لە سوڵبی کاری لیژنەکەی خۆمە، لەسەریەتی یەك/ پرۆگرامەکانی لەسەرە، خوێندگا ئەهلیەکانی لەسەرە، دەمەوێت بەشی خوێندگا ئەهلیەکان بکەمەوە، کلیکی لەسەر دەکەم، بۆ ئەوەی بزانم چەند خوێندگا هەیە، چۆن پارەکەی دەدرێت، رێنماییەکان چیە بۆ کردنەوەی خوێندگەی ئەهلی؟ سایتەکە ناکرێتەوە، بەڕێزان، منی هاووڵاتی نامەوێت تۆ سێ مانگ جارێك، هەندێك هەیە دەڵێت رۆژانە، بەڵێ رۆژانە دەبێت لەسەر سایتەکانی خۆیان (update) بکرێت، ئێمە لەجیاتی ئەوەی باسی ئەوە بکەین بلاّوی بکاتەوە، بۆ کوێ بلاّو بکاتەوە؟ لەناو جریدە بلاّو دەکرێتەوە، خەڵك جەریدەکە دەخوێنێتەوە ئەو عەددەدە فڕێ دەدات، نەخێر، دەبێت لەسەر سایتەکانی خۆیان هەموو ئەم مەعلوماتە باس بکرێت، راستە بودجە تەرخان کراوەکەی چەندە؟ پرۆژەکانی کە کردوویەتی چەندە؟ سیاسەتی وەزارەتەکەی چیە؟ بەڵێ، بڕۆ لەسەر سایتەکان بچووکترین کۆمپانیا دەڵێت بۆردەکەی ئەم کۆمپانیایە، بۆچی دوور بڕۆین بڕۆ سەر یەکێك لە کۆمپانیاکانی پەیوەندی، با ناوی نەهێنین، بۆ ئەوەی نەبێت بە ریکلام، بڕۆ سەر سایتی ئەو کۆمپانیایە پێت دەڵێت کێ سەرۆکی بۆردەکەیە، کێ بەڕێوەبەری بەشەکانە، هەلی کارەکانیان لەسەر

سایتەکە بلاّو دەکەنەوە، ئەو ریکلامانەی کە هەیە لەسەر سایتەکان بلاّو دەکەنەوە، منی هاوولاّتیش ئەوەم دەوێت، خۆ من لەوە زیاترم ناوێت، بۆچی بەم شێوەیەی لێ بکرێت کە ئەمە رۆژنامەنووسەکان، رێکخراوەکانی کۆمەلّگای مەدەنی، بەلّێ، رێکخراوەکانی کۆمەلّگای مەدەنیش دەبێت سایتیان هەبێت، لەسەر سایتەکانیان ئەو بودجەیەی وەریدەگرن، پرۆژەکانی پێیان کردووە، لێکۆلّینەوەکانی کە کردوویانە، دەبێت ئێمەی هاوولاّتی بزانین، کاتێك کە من باس لە کێشەی ژنان دەکەم، باس لە توندوتیژی ژنان دەکەم دەبێت سەرچاوەکەم لەبەر دەستدا بێت، دەبێت بە نزیکترین شێوە بگاتە دەستم، ئەویش ئێستا بەهۆی سایتە ئەلیکترۆنیەکانەوەیە، لەبەر ئەوە تکاتان لێ دەکەم ئەم یاسایە با وای لێ نەکرێت کە ئەمە دژی بەشێکەو لە قازانجی بەشێکە، یاخود بەشێك لە بەرامبەر بەشێکی تر، نەخێر، حکومەت مولزەمە، رێکخراوەکانی کۆمەلّگای مەدەنی مولزەمن، کۆمپانیاکان، خۆ ناچن هەندێك وردەکاری هەیە بلاّوی بکەنەوە، بەلاّم کۆمپانیاکە مەوقیعی خۆی هەیە، بۆ ئەوەی سبەی رۆژێ کە هەلی کاری بلاّو کردەوە، یەك نموونەی زۆر سادە، منی هاوولاّتی خاوەن کۆمپانیام، ئیعلانێك دەکرێت، ئەگەر ئیعلانەکان مەرجەکانی تیا نەبێت و بلاّو نەکرێتەوە، من دەچم تاقەت و وزەی خۆم و پارەی خۆم سەرف دەکەم، دەچم تەقدیمی دەکەم، کاتێك کە دەچم مەرجەکان وەردەگرم ئەگەر ئیعلان نەکرا بێت، ئینجا لەو وەختەدا بۆم دەردەکەوێت پێویستی نەدەکرد من تەقدیمی بکەم، چونکە لەبواری تەخەصوصی مندا نییە، تکاتان لێ دەکەم با ئەم یاسایە بە عاقارێکی خراپدا نەبرێت بەوەی کە مەعلومات بگیرێتەوە، نەگیرێتەوە، سێ مانگ، نازانم چی، هەموو وەزارەتێك، هەموو دامودەزگایەکی حکومی، هەموو کەرتێکی تایبەت وێب سایتێکی دەبێت لەناو ئەم وێب سایتە مەعلوماتی خۆی رۆژانە دەبێت (update) بکات، یەك نموونەی زۆر سادە، داوای لێبوردن دەکەم کە درێژم کردەوە، بەلاّم دەبینم دانیشتنەکەو قسەکان بەو ئاراستەیە دەڕوات، وەکو هەندێك یاسای لێ دێت، نەخێر، وەکو هەندێك یاسای لێ نایەت، ئێمە دەمانەوێت هەموو ئەم شتانە بە شەفافی بلاّو بکرێتەوە، بۆ ئەوەی هاوولاّتی بتوانێت بڕیاری تەندروست بدات، کە دەلّێین هاوولاّتی، مانای هاوولاّتی کەسی مەعنەوی و ئەو کەسایەتیەی کە من وەکو کەسێك بم، بۆیە بەم شێوەیەی کە ئێمە گفتوگۆیەکان دەکەین وای لێ دەکەین خەریکە جۆرێك لە تەحەفوزو، جۆرێك لە ترس دروست دەکەین لەوەی کە ئێمە ئەم یاسایە بەچ شێوەیەك دەربکەین، سادەترین شێوە ئەوەیە، دەبێت کەرتی تایبەت و کەرتی گشتی لە سایتەکانیان هەموو مەعلوماتێك بلاّو بکەنەوە، بۆ ئەوەی هاوولاّتی بە ئاسانی دەستی بە زانیاریەکان بگات، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئاسۆ فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد(ئاسۆ):

بەڕێزسەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە وەکو پێشتری گوتم لە چوار بڕگە پێکهاتووە، بڕگەی یەك و چوار هیچ پەیوەندیان بە بڕگەی دوو و سێ وەنییە، بڕگەی یەك و چوار داوای زانیاری دەکات لە هەر کەسێك، ئینجا دواتر بکرێت بە هەر هاووڵاتیەك، هەرچی لێ بێت، لەسەر داوای ئەو کەسە خۆی.

بڕگەی دوو و سێ ئەوەیە دەبێت دەزگا تایبەتیەکە، یان دەزگا گشتیەکە لە خۆوە بەبێ ئەوەی داوای لێ بکرێت زانیاری بلاّو بکاتەوە، بۆیە ئەگەر سەیری بڕگەکان بکەیت لە رووی سروشتەوە جیان، ئەوەیە:

یەکەمیان/ لە بڕگەی یەکەمیان مافی هەر هاووڵاتیەکە داوای زانیاری بکات، ئینجا ئەو دەزگا گشتیە، یان ئەو دەزگا تایبەتیە، ئەو وەسیقەیە، ئەو دۆکیۆمێنتەی لایە کە زانیاریەکەی تێدایە، یان نا؟

دووەمیان/ ئەگەر لای بێت پێویستە زانیاریەکەی پێ بدات، یان کۆپیەك لە زانیاریەکەی پێ بدات، لێرەدا دەبێت موراعاتی ئەحکامەکانی ئەم قانونە بکرێت، مەرج نییە وەرگرتنی زانیاری ئیلا لە رێگەی دۆکیۆمێنتەوە بێت، ئیلا دۆکیۆمێنتێکی پێ بدرێت، گرنگ ئەوەی زانیاری دەستکەوێت، دەکرێت زانیاریەکان تەنانەت بە شەفەویش دەستی بکەوێت، بەبێ ئەوەی بە دۆکیۆمێنت دەستی بکەوێت، یەعنی دەکرێت لە دەزگایەکی گشتیدا تۆ داوای زانیاری بکەیت هەر ئەو دەمە راستەوخۆ زانیاریەکەت پێ بدرێتەوە، زانیاریەکەش بە زارەکی بێت، بەلاّم دەبێت زانیاریەکە تەواو بێت و ورد بێت و راست بێت، ئەوەیان گرنگە، مەرج نییە دانەیەك لەو دۆکیۆمێنتە، ئەگەر خۆی داوای کرد بوو بەچ شێوەیەك داوای کرد بوو، بەڵێ دەبێت رەچاوی شێوەی داوا کردنەکە بکرێت بە موراعات کردنی ئەحکامەکانی ئەو قانونە.

هەروەکو گوتم بەنیسبەت خاڵی دوو و سێ، بەڕاستی ئەوە لەقانونی ئەو وڵاتانەی کە من دیتیتم، دەوروبەری (90) وڵاتن، ئەمە بە ماددەیەکی سەربەخۆ چارەسەر کراوە، نەك لەگەڵ ئەوەی وەکو ئێستا نووسراوە لە یەکەم و ئەوەی ئەخیری چوارەم، چونکە ئەوەی ئەخیری چوارەمیش بەحەقیقەت دیسان قسەی لێ کرا، لە هەندێك دەزگای گشتیدا بۆ نموونە، ئەم پەرلەمانەی ئێمە کۆبوونەوەکانی عەلەنین، بۆ هاووڵاتیانیش هەیە بێن دابنیشن و بەشداری ئەم کۆبوونەوەیە بکەن، لەکاتێکدا ئەمە کۆبوونەوەیەکی گشتیە، کۆبوونەوەی دەستەیەکی گشتییە، بەلاّم بۆی هەیە، لە هەندێك دادگاشدا بۆیان هەیە بەشداری بکەن و بچنە هۆڵی دادگاکان، بۆیە رەنگە ئەمە لە دەزگایەکەوە بۆ دەزگایەکی تر بگۆڕێت، هەر لە سۆنگەی ئەوەشەوە ئێمە وەکو لیژنە داوامان کردووە ئەوە حەزف بکرێت، چونکە بەپێی قانونەکان، بەپێی هەیئەتەکان هەر یەك لەوانە قانون و سیستەمی خۆی هەیە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێز سکرتێری پەرلەمان هەندێك روون کردنەوەی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت فەقەرەی یەکەم، بە رەئی من ئەگەر شەخص وەکو خۆی مایەوە، چونکە زۆر کەس لە فەرمانبەران شارەزای قانون نین، وا تەفسیر دەکات شەخص یەعنی ئینسان، بۆیە زۆر زەرورییە نەصی

قانونی دەقیق و وازیح بێت، ببێتە (لکل شخص طبیعي او معنوي في الاقلیم)، نەك شەخصێك لە جێگایەكی تر داوا بكات، من مولزەم نیم مەعلوماتی پێ بدەم، ئەگەر شەخصەكە بووە مواتن، مانای شاملی ئەشخاصی مەعنەوی نابێت، ئەشخاصی مەعنەویش زۆربەیان، یان هەموویان مەحروم دەبن لەو مافە، وەك نەقابات، جەمعیات، مونەزەمات، ئەحزاب، جامیعاتی ئەهلی، مەراكزی دیراسات، بۆیە لازمە صیاغەكە بەشێوەیەك بێت، (لكل مواطن او شخص طبیعي في الاقلیم)، تاكو شاملی ئەوان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی ئەگەر تێبینیەكتان هەیە، یان روون كردنەوەیەكتان هەیە، فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هیچ تێبینیەكمان نییە، روون كردنەوەشمان نییە، تەنیا ئەو مولاحەزاتانەی كە باسی لەسەر كراوەو وەرمان گرتووە لە كاتی صیاغە بە نەزەری ئیعتیبار وەردەگیرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

لەڕاستیدا چەندین جارە ژمارەیەك لە پەرلەمانتارە بەڕێزەكان داوای ئەوە دەكەن كە مۆڵەتێكیان بدرێتێ، بۆ ئەوەی لیژنەكان تەفەروغ بكەن بۆ دیراسە كردنی بودجە، ئێستا بە نووسراوێك (14) كەس تەوقیعی كردووە، داوای ئەوە دەكەن ماوەیەكیان بدرێتێ، چونكە ئێمە فەقەرەیەكی زەمەنیمان تەحدید كردووە بۆ هەر یەكێك لە لیژنەكان راپۆرتی خۆی بدات، دوای ئەو فەترە زەمەنیە راپۆرتی لیژنەكان وەرناگیرێت، هەر لەسەر ئەو ئەساسە داوا دەكەن چەند رۆژێكیان بدرێتێ، بۆ ئەوەی لەو فەترە زەمەنیەی كە تەحدید كراوە بتوانن موتەفەریغ بن و ئیش و كارەكانیان خۆی بكەن لەو لیژنانە، ئێمەش لە سەرۆكایەتی پەرلەمان ئەوەمان پێ باشە دانیشتنەكانی ئێستامان تەعلیق دەكەین هەتا رۆژی دوو شەممەی داهاتوو، بۆ ئەوەی لیژنەكان موتەفەریغ بن بۆ ئیش و كارەكانی میزانیە، تا سەعات (11)ی دوو شەممەی داهاتوو بە خواتان دەسپێرین، هیوادارم سەركەوتوو بن، بەلاَم تكاتان لێ دەكەین، بۆیە ئەو چەند رۆژە مۆڵەتتان پێ دەدەین، تاكو ئیش بكەن لەسەر ئامادە كردنی راپۆرتەكانتان، هەر بژین و سوپاستان دەكەین.

فرست احمد عبدالله	**د.حسن محمد سوره**	**د. ارسلان بایز اسماعیل**
سكرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆكی پەرلەمانی**	**سەرۆكی پەرلەمانی**
كوردستان – عێراق	**كوردستان – عێراق**	**كوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (19)

سێ شەممە رێکەوتی 29\5\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (19)

سێ شەممە رێكەوتی 2012/5/29

كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2012/5/29 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (19)ی خولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (19)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2012/5/29 دا بەم شێوەیە بێت:

1- **بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری.**

2- **دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەموار كردنی یاسای دەستەبەری كۆمەڵایەتی كرێكاران ژمارە (39)ی ساڵی 1971.**

3- **خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان سەبارەت بە رەد كردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.**

4- **خستنەڕوو و پێكهێنانی لیژنەی پەرلەمان بۆ هەموار كردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی 1992.**

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین، پەرلەمانی کوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن،ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (19)، ڕۆژی دانیشتن 2012/5/29، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (19)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/5/29 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری.

2- دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتی کرێکاران ژمارە (39)ی ساڵی 1971.

3- خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان سەبارەت بە ڕەد کردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.

4- خستنەڕوو و پێکهێنانی لیژنەی پەرلەمان بۆ هەموار کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1)ی ساڵی 1992.

ئێستا بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی پەرلەمانتارەکانی مۆڵەت و ئەوانەی ئامادە نەبوون دەخوێنێتەوە، با بفەرمووێت.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە (18)ی ئاسایی لە 2012/5/21 مۆڵەتیان پێ دراوە، یان ئامادە نەبوونە، ئەمانەن:

1- اسماعیل سعید محمد/ مۆڵەت.

2- ئاشتی عزیز صالح/ مۆڵەت.

3- ئامینە ذکري سعید/ مۆڵەت.

4- ایوب نعمت قادر/ مۆڵەت.

5- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

6- پەیمان عزالدین عبدالرحمن/ مۆڵەت.

7- تارا تحسین ئەسعەدی/ مۆڵەت.

8- د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی/ مۆڵەت.

9- سالار محمود مراد/ مۆڵەت.

10- د.سەروەر عبدالرحمن عمر/ مۆڵەت.

11- شێرزاد عبدالحافظ شريف/ مۆڵەت.

12- شەونم محمد غريب/ مۆڵەت.

13- عبدالله محمد امين/ مۆڵەت.

14- عمر عبدالعزيز بهاءالدين/ مۆڵەت.

15- عونی كمال سعيد بەزاز/ مۆڵەت.

16- كاردۆ محمد پيرداود/ مۆڵەت.

سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان، لەبەر ئەوەی بەرنامەی كاری ئەمڕۆمان چوار بڕگەيە، بڕگەی يەكەم مومكينە موناقەشەيەكی زۆر هەڵبگرێت، وەختی زياتری بوێت، بۆيە ئێمە ئەم پێشنيارە دەكەين خاڵەكان جێگۆڕكێ پێ بكەين، چونكە هەندێكيان زەرورين و بە پەلەن و زووش تەواو دەبێت، ئەگەر پێتان باش بێت بەم شێوەيەی لێ دەكەين، واتا بەرنامەی كار بەم شێوەيەی لێ دێت:

1- خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕياری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆكايەتی هەرێمی كوردستان سەبارەت بە رەد كردنەوەی ياسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.

2- خستنەڕوو و پێكهێنانی ليژنەی پەرلەمان بۆ هەموار كردنی پەيڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی 1992.

3- دەنگدان لەسەر پرۆژە ياسای هەموار كردنی ياسای دەستەبەری كۆمەڵايەتی كرێكاران ژمارە (39)ی ساڵی 1971.

4- بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنياری ياسای مافی بەدەستهێنانی زانياری.

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگيری لەو پێشنيارە دەكەم، بەڵام پێشنيارێكی ترم هەيە بۆ بەرنامەی كارەكە، بەتايبەتی ئەو فەقەرەيەی كەخرايە فەقەرەی ئەخير، ئەويش ياسای بەدەستهێنانی مافی زانيارييە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان، ئێمە چەند رۆژێكە لەوەختی دەستمان كردووە بە گفتوگۆ كردن لەسەر ئەم ياسايە، كۆمەڵێك رۆشنبيرو رۆژنامەنووس و كەسايەتی و ئەديب و ئيتر ئەوەی كە هاووڵاتی ئاساييش بێت پەيوەندييان پێوە كردووين، بێگومان سەنتەرەكانيش داوامان لێ دەكەن، كە ئێمە گفتوگۆيەكانی ئەم ياسايە رابگرين و دوای بخەين، تا دەوڵەمەندی دەكەين، تا گفتوگۆيەكی دەستە جەمعی دروست دەبێت لەناو كۆمەڵگاكەدا، لەبەر ئەوەی ئەم ياسايە ياسايەكی گرنگە، ئەم داواكارييەم ئەگەر جەنابيشت پێويست پێ بوو من ناوی سەنتەرو رۆژنامەنووسانەش دەخەمە بەردەستی جەنابتان كە داوايان كردووە، كە ئەم گفتوگۆيانە رابگيرێ، من

لەگەڵ ئەوەم یاسایەك دەربچێت لەناو كۆمەڵگاكەی ئێمەدا یاسایەك بێت كە ئازادی فەراهەم بكات بۆ گەیشتن بە سەرچاوەكانی زانیاری، دەبێت زامنیشی بكات، بەڵام لە هەمان كاتدا لە هەموو دنیادا كۆمەڵێك پرەنسیپ هەیە كە ئەو یاسایانەی تر، هێشتا ئەو ئەرزیەتە ئامادە نەبووە بۆ دەركردنی ئەو یاسایە، دەبێت گفتوگۆ بكرێت، دەبێت ئەو لایەنە پەیوەندیدارانە قسەیان لەگەڵدا بكرێت، شێوازی یاساكەیان بۆ باس بكرێت، هەروەكو پێشتر ئێمە چەندین یاسامان وا لێ كردووە، یاسای باری كەسایەتیمان بەو شێوەیە دەركردووە، یاسای رۆژنامەگەریمان بەم شێوەیە دەركردووە، لەبەر ئەوەی ئەمانە یاسای گرنگن، چەند ئەندامێكیش لەوەو پێش داوای تەئجیل كردنیان كردووە، لەبەر ئەوەی جەنابت ئەمڕۆ ئەگەر ئەو قسەیەی ئێمە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگریت، بۆ ئەوەی ئیتر ئەو یاسایە بخەینە ئەو شوێنەوە تا كاری لەسەر بكرێت و گفتوگۆی لەسەر رابگیرێت، تا كاری باشتری لەسەر بكرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاتێك هاتینە موناقەشە كردن، یان ئەو بڕگەیە هاتە كار پێ كردنی، ئەو كاتە دەتوانی ئەو تێبینیانە بدەیت، فەرموو كاك كاردۆ.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پێموایە ئەگەر بە ئەهمیەت وەربگرین، پەیڕەوی ناوخۆ ئەهمیەتێكی گەورەتری هەیەو زۆریش دواكەوت بۆ پەرلەمان و كاری پەرلەمان، پێم باشەو زۆریش ئاسانە یەكەم خاڵ با پەیڕەوی ناوخۆ بخرێتە دەنگدان، بۆ ئەوەی ئەوان دەست بەكار بن، ئینجا بچنە سەر بەرنامەكانی تر، بۆ پرسی یاسای بەدەستهێنانی زانیاریش پێموایە لەكاتی خۆی پێویستە قسەی لەسەر بكەین و، ئێمە لەگەڵ ئەوەین لە بەرنامەی كاری خۆشمان و لە ئامادە كردنی یاساكەش پرس بە رۆژنامەنووسان و بە شارەزایان و بە رێكخراوە نێودەوڵەتیەكانیش بكرێت، ئێستاش پێمانوایە پێویستە گوێ لەو یاداشتەی رۆژنامەنووسان بگرین و ئەو پەرۆشییە بۆ ئەوەی ئێمە بەشێوەیەكی یاسایی رووبەری زانیاری و ئازادی بیرو را فراوانتر بكەین، نەك بەرتەسك بكرێتەوە، كە خزمەتێكی گەورەی شەفافیەت و بەدەستهێنانی سەرچاوەی زانیاری راست و دروست دەكات، بەڵام لەكاتی خۆی قسەی لەسەر دەكەین، پێمانوایە دەبێت ماوەكەی زۆر دیاری كراو بێت و كارنامەش هەبێت بۆ پرس كردنەكەو رەئی وەرگرتنی هاووڵاتیان و رۆژنامەنووسان سەبارەت بە یاساكەو، سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، هیچ تەئسیرێكی ئەوتۆ ناكات، ئەگەر بڕگەی پەیڕەوی ناوخۆ پێش بخەین، یان پاش بخەین، گرنگ ئەوەیە ئەمڕۆ هەردووكی تەواو دەكەین، ئەوە ئیشكال نییە، كاك عەدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قسەكانی من لەسەر ئەو مەوزوعە بوو، لەسەر مەوزوعی زانیاریەكە بوو، ئەگەر ئێستا بڵێم، یان دوای بخەم بۆ ئەو كاتەی بڕگەكە موناقەشە دەكرێت، لەڕاستیدا ئەم قسانەم هەمووی لەلا گرنگە كە باسی مافی بەدەستهێنانی زانیاری دەكرێت و، پێشتریش كۆمەڵێك ووٚرك شۆپ كرا لەسەری و زۆر لە لیژنەكانی پەرلەمان بەشدار بوون و لە رەنگدانەوەشیدا لە راپۆرتی لیژنەكاندا، بەتایبەتی لیژنەی رۆشنبیری لەگەڵ هەندێك رێكخراوی نێودەڵەوتی قسەو باس كراو، راپۆرتی باش و شیكاری زۆر لەسەر ئەو یاسا كراو، تێبینی و مولاحەزاتی زۆر لە رۆشنبیران و لە رۆژنامەنووسان بە هەند وەرگیراوە، دیارە لەو نیگەرانیەی كە دروست بووە لە ئێستا لەسەر مەوزوعی ئیستیسنائاتە، تەنها قسە لەسەر ئیستیسنائاتەكان كراوە، ئەگەر ئەوەی هاوكاری خۆشەویستم سۆزان خان باسی كرد، ئەگەر نیەتێكی وا لای زۆرینە هەبێت لە پەرلەماندا، لە لیستی كوردستانی وەكو جەنابی سەرۆك نیەتێكی وامان هەبێت كە ئەم یاسایە بەو شێوەیە بڕواتە پێشەوە، كە لە خزمەتی كۆمەڵگاكەو بەرێوەچوونی كۆمەڵگاكە بێت، واتا بە هەمووومان رێكەوتبین لەسەر ئەو ئیستیسنائاتانە، پێموایە دەكرێت لیژنەكان و فراكسیۆنەكان، ئەوانەی كە شارەزان لەو بوارەدا كۆبوونەوەیەكی هاوبەش بكەین، ئەو ئیستیسنائاتانە بكەین بە خاڵێك، دیارە ئیستیسنائات لەو یاسایەدا لە هەموو ولاَتێكدا هەیە، بەلاَم بەشێوەیەك بێت، بەشێوەی ستانداردی نێودەوڵەتی بێت، یان بەشێوەیەك بێت كە ئازادیەكانی گەیشتن بە زانیارییەكان بەرتەسك نەكاتەوە، واتا ئەگەر نیەتێكی وا لە پەرلەماندا هەیە لەلایەن هەمووومانەوە كە ئەو ئیستیسنائاتانە بەرتەسك بكرێتەوە تا ئاستی ستانداردی نێودەوڵەتی و تێگەیشتنێكی باشی هەمە لایەنەی لە هەمووماندا هەیە بۆ یاساكە، هیچ بیانوویەك نادۆزمەوە بۆ تەئجیل كردنی، ئەگەر نیمانەو ئاڵۆزیەك هەیە، لەڕاستیدا ئەوە با مانگێكی تریش بەسەر بچێت، با دوو مانگی تریش بێت، تا بتوانین گفتوگۆیەكی چاكترو كەسانی پسپۆر رایەكانیان مەعلومە چیە، رایەكانیان بۆ ناردووین و لە ووٚرك شۆپەكان قسەیان كردووە، لە رۆژنامەكان قسەیان لەسەر كردووە، كە مەترسی و تێبینیەكانیان چیە، سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، پێشتری باسمان لەوە كرد گوتمان كەی هاتینە ئەم بڕگەیە، ئەو كاتە پەرلەمانتارە بەڕێزەكان قسە بكەن، ئێستا ئێمە دەمانەوێت خاڵەكانی بەرنامەی كاری ئەمڕۆمان جێگۆڕكێ پێ بكەین، لەبەر ئەوە ئێستا ئێمە ئەوە دەخەینە دەنگدانەوە، ئێستا لەسەر پێشنیاری پەرلەمانتار كاك كاردۆ بەرنامەكە بەو شێوەیە دەگۆڕین، خاڵی یەكەم/ خستنەڕوو و پێكهێنانی لیژنەی پەرلەمان بۆ هەموار كردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی كوردستان ژمارە (1)ی ساڵی 1992.

خاڵی دووەم/ خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان سەبارەت بە رەد كردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.

خاڵی سێیەم/ دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتی کرێکاران ژمارە (39)ی ساڵی 1971.

خاڵی چوارەم/ بەردەوامبوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری.

ئێستا دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (56) کەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (12) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئێستا دێینە سەر بەرنامەی کار، خاڵی یەکەم/ خستنەڕوو و پێکهێنانی لیژنەی پەرلەمان بۆ هەموار کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (1)ی ساڵی 1992. دوای ئەوەی سەرۆکایەتی پەرلەمان پەیوەندی کرد لەگەڵ سەرجەم فراکسیۆنەکان بۆ پێکهێنانی لیژنەیەك بۆ پێداچوونەوەو هەموار کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، هەر یەکێ لە فراکسیۆنەکان بە نووسراوی رەسمی نوێنەرانی خۆیان نارد، ئەوەی کە لەلای ئێمە کۆبۆتەوە ئەوانەن ئێستا بۆتان دەخوێنینەوەو دوای خوێندنەوە دەنگی لەسەر دەدرێت، بۆ ئەوەی ببێتە لیژنەیەکی موەقەت، تاکو ئەو لیژنەیە کار بکات لەسەر هەموار کردنی پەیڕەوی ناوخۆ، ناوەکان:

1- **عمر عبدالرحمن علی.**
2- **د.رۆژان عبدالقادر دزەیی.**
3- **گۆران ئازاد محمد.**
4- **د.عمر حمدامین خدر نورەدینی.**
5- **سۆزان شهاب نوری.**
6- **عدنان عثمان محمد.**
7- **عبداللە محمد امین.**
8- **عبداللە حاجی محمود.**
9- **عمر عبدالعزیز بهاءالدین.**
10- **د.احمد ابراهیم علی(وەرتی).**
11- **شێردڵ تحسین محمد.**
12- **احمد سلیمان عبداللە(بلال).**
13- **عبدالقادر اکرام جمیل بازرگان.**
14- **یشار نجم الدین نورالدین.**
15- **فاضل حسن اسماعیل.**

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە ئەو لیژنەیەی باسمان کرد، فەرموو کاك عەدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە ڕێژەی نوێنەرایەتی کردنی فراکسیۆنی گۆڕان لەم لیژنەیە کەمە، کە بە لیژنەیەکی گرنگ دەزانم لەڕاستیدا بەگوێرەی ڕێژەکەی نییە لە پەرلەماندا، یەعنی (5) بەرامبەر بە (2)، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەپێی ڕێژە ئەگەر بەراورد بکەین لەگەڵ فراکسیۆنی کوردستانی (2)ی بەر دەکەوێ، چونکە ئێوە (23) کورسیتان هەیە، فراکسیۆنی کوردستانی (59) کورسی هەیە، (2) بە (5) دەبێت، فەرموو کاك شیڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی سکرتێری پەرلەمان نەهاتووە، من پێموایە ئێمە وەختی خۆشی ئیتیفاقمان لەسەر ئەوە کرد کە سکرتێری پەرلەمان لە ئێمە شارەزاترە لەو بوارە، ئەگەر مەسئوولی هەموو لیژنەکە نەبێتن، دەبێت ئەندامێکی کارای ئەم لیژنە بێت، سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، جیا لەو ناوانەی کە خوێندرایەوە، هەر پەرلەمانتارێك بۆی هەیە لەکاتی کۆبوونەوەکان بچێت بەشداری بکات و ڕەئیەکانی خۆی لەوێ بڵێت، فەرموو کاك برهان.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من داواکارییەکم هەیە، پێم باشە ئەگەر دەکرێت جەنابتان بتوانن بە خیبرەی قانونی خۆم ببم بە ئەندام لەو لیژنەیە، سوپاستان دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاتی خۆی ئیتیفاق کراوە بەنیسبەو تەناسوب، جەنابت دەتوانی لە کۆبوونەوەکان بەشداری بکەیت و ڕەئیەکانی خۆشت بدەیت، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن هەر بلاَوکردنەوەی ناوەکان نابێتە ئەوەی ئەم لیژنەیە، کە دەبێت وەك بەڕێز کاك شڤان گوتی یاخود سکرتێری پەرلەمان، یاخود جێگری سەرۆکی پەرلەمان کۆمان بکاتەوە، یاخود یەك ڕۆژ دیاری بکات، یاخود یەکێك دەبێت ئەو جەلسانە بەڕێوە بەرێت، چونکە ئەستەمە لەناو خۆماندا کەسێك هەڵبژێرین و،

کەسێکیش بکەینە ئەوەی کە پەیوەندی بکات بەم خەڵکانەوە، کەسێك دەبێت لە سەرۆکایەتی ئەم جەلسانەی گۆڕینی پەیڕەوی ناوخۆ بگرێتە ئەستۆ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاتێك ئێمە ئەو لیژنەیە پێك دەهێنین ئەکید لە کۆبوونەوەی یەکەم ئێمە خۆمان ئامادە دەبین، ئینجا یەکمان، دووانمان ئامادە دەبین و لەویٚ ئیتیفاق دەکەین لەسەر ئەوەی کە سەرۆك و جێگرو بڕیاردەرێکیشی بۆ دادەنێین، لەویٚ لەکۆبوونەوەکە ئیتیفاق لەسەر ئەوە دەکەین، ئێستا سەر لەنویٚ ناوەکان بخوێنمەوە، یان نا؟ باشە ئەو ناوانەی کە خوێندمەوە، نوقتەی نیزامیت هەیە؟ فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وابزانم نوێنەری مەسیحی تێدا نەبوو، ئەگەر ئەویشی تێدا بێت زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، خوشك و برا مەسیحیەکان ئەگەر پێیان خۆشە، یان داوایان کردووە، یان دەتوانن ئەندامێك دابنێن، بەس تاکو ئێستا داوایان نەکردووە، فەرموو.

بەڕێز جهان اسماعیل بنیامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مە بخۆ موزەکەرە وەختی خۆ تەقدیم کر مە نوێنەر، یەعنی نەدانا بوو بۆ ڤیٚ لیژنە، مە بخۆ دانەنا بوو، وەك لیستا رافیدەین، نازانم کاك ئەمیر، یەعنی وەك لیستا رافیدەین نوێنەر نەداینە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، هیچ پەرلەمانتارە مەسیحیە بەڕێزەکان نوێنەری خۆیان نەنووسیوە، نووسراویان نەنووسیوە، ئەگەر ئێستاش دەیانەوێت نوێنەری خۆیان دابنێن ئیشکالمان نییە، فەرموو.

بەڕێز امیر یوسف گۆگا:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەختی دەما نوێنەر دانانیٚ، بەس نوکە ئەز ژی د. ثائر بنووسن ئەم حەز دکەین، مە پیٚ خۆشە ئەگەر د.ثائر ئەندامیٚ لیژنە بێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێمە لەو ناوانەی کە خوێندمانەوە ناوی د.ثائر بە نوێنەری مەسیحیەکان ئیزافە دەکەین، ئەو ناوانەی کە خوێندمانەوە بۆ پێکهێنانی ئەو لیژنەیە تکایە کیٚ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کیٚ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (4) کەس لەگەڵدا نییە زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئومێد دەکەین ئەو لیژنەی کە پێك دێت کاری جددی بکات، ئەو لیژنەیە بەزۆرینە ئیقرار کرا، بۆیە ئێمە داوا دەکەین ئەو لیژنەیە دەست بەکار بن، دوایی ئێمە کۆبوونەوەیەکیان پیٚ دەکەین و تکاش

دەکەین دەست وبرد بکەن و دیقەت بکەن بۆ ئیستیفادە لە شارەزایان و پسپۆران، بۆ ئەوەی بتوانن بەشێوەیەکی سەردەمیانە ئیستیفادە لە تەجروبەی ولأتان بکەن بۆ هەموار کردنی پەیرەوی ناوخۆ، ئێستا بۆ خالی دووەم لە بەرنامەی کار/ خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان سەبارەت بە ڕەد کردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012. لیژنەی یاسایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، فەرموو کاك جەلال.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەگەر بڵێم هەموومان کەسمان لەو یاسایەمان پێ نییە، واتا هەموار کردنەوەی یاساکە، چۆن موناقەشەی لەسەر بکەین، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو دکتۆرە رۆژان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای پەسند کردنی ئەو یاسایە لەلایەن پەرلەمانەوەو گەڕانەوەی لەلایەن سەرۆکی هەرێم، پێویستە وەکو هەر پرۆژەیەکی دیکە مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ بکرێت، ئاراستەی ئەندامانی پەرلەمان و لیژنەی پەیوەندیدار بکرێت، دواتر بێتە هۆڵی پەرلەمان بۆ گفتوگۆ کردن، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك ئیسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو کۆبوونەوەیەی لەسەر یاسای لێبوردنی گشتیە، پێشتر ئێمە ئیتیفاقمان کرد کە کۆبوونەوەکە داخراو بێت، بۆیە پێشنیار دەکەم کۆبوونەوەکە داخراو بێت، مادام پێشتر داخراو بوو، دەبێت ئەوجارەش داخراو بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم داخراو نەبێت، چونکە هەموو جەلسەکانی لێبوردنی گشتی بوو، هەموو قسەکان گواسترا بۆوە بۆ زیندانیەکان، جا با خۆیان ببینن وەك خۆی، نەك بە دەستکارییەوە بۆیان بگێڕنەوە، لەبەر ئەوە هیچ پێویست ناکات داخراو بێت، کە قسەکان بگێڕێتەوە بە دەستکارییەوە، وا باشترە خۆیان ببینن و سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێمە موتەئەسفین بۆ ئەو مەسەلەیە، کە ئەگەر پەرلەمانتارێك قسەکانی ناو پەرلەمان بگوازێتەوە بۆ هەر کەسێك لە دەرەوەی پەرلەمان ئەگەر جەلسەکە نهێنی بێت، چونکە پەرلەمانتار دەبێت موراعاتی وەزعی پەرلەمانتاری خۆی و پەرلەمان بکات بەڕاستی، چونکە جەلسەکانی پێشوو لەبارەی ئەو یاسایەوە نهێنی بووە، ئەم جەلسەیەش نهێنی دەبێت، لەبەر ئەوە تکا دەکەین ئەوانەی کە میوانن و کامیرەکان بچێتە دەرەوە، بەس تەنیا یەك فەرمانبەر بمێنێتەوە بۆ نووسینی مەحزەر، داوای لێبوردنیان لێ دەکەین، بفەرموون، چونکە دانیشتنەکەمان نهێنی دەبێت، کاتی خۆی موناقەشەمان کردووەو ئیقرارمان کردووە کە دانیشتنەکە دانیشتنێکی نهێنی دەبێت، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێستا ئێمە لەبەردەمی دوو خاڵ داین، یەکێك لەوەی کە دکتۆرە رۆژان پێشنیاری کرد، ئەوەی ئەمە وەکو پرۆژەیەکی نوێ مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت، لەبەر ئەوەی هاتۆتەوە، کە ئێمە جاری تر بۆ پرۆژە یاسای وەزارەتی رۆشنبیری وامان نەکردووە کە سەرۆکی هەرێم برگەیەکی ناردبۆوە، بەلاّم بۆ جارێکی دیکە موناقەشە کردنی، لەبەر ئەوەی ئێمە تەداعیاتی ئەو دانیشتنە نهێنیەمان بینی کە بە بڕوای من سلبی بووە، مەفروزە جارێکی تر بخرێتە دەنگدانەوە، کە ئایا دووبارە موناقەشە کردنەوەی بە نهێنی بێت؟ یەعنی ئەمە فەرقێکە لەنێوان گێڕانەوەی لەلایەن سەرۆکی هەرێم بۆ پەرلەمان، کە ناکرێت بە هەمان بڕیاری یەکەمجار موناقەشەمان کردووە بڕۆین، مەفروزە جارێکی تر بخرێتەوە دەنگدان، ئەگەر هەر بە نهێنی بوو بە نهێنی دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە بڕیاری سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان بە ژمارە (10) بە راشکاوانە بخوێندرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان، ئینجا دەنگدان لەسەر ئەوە بدرێت ئایا دانیشتنەکە بە نهێنی بێت، یان نا؟ ئەویش بەپێی ماددەی (9)ی پەیڕەوی ناوخۆ چارەگی ئەندامانی پەرلەمان موافەقەت بکەن، ئەگەر ویستیان دانیشتنەکە بە نهێنی بێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کۆماری عێراق

هەرێمی کوردستان

سەرۆك

بڕیار

ژمارە (10)ی ساڵی 2012.............

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك بلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من پێموایە یەکەم سەبارەت بە نهێنی بوونی دانیشتنەکە دەبێت دەنگدانی بۆ بکرێت، چونکە ئەمە جەلسەیەکی ترە جیایە لەوەی پێشوو، لەلایەك.

لەلایەکی ترەوە، ئەگەر فەرەزەن بە نهێنیش دەرچوو، موتەبەع ئەوەیە ئەوەی من بەدواداچوونم بۆ کرد بێت، هەتا لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراقیش وایە، ئەو دانیشتنانەی کە نهێنیشن تەسجیل دەکرێن، بەڵام بڵاو ناکرێتەوە، دەبێت ئەوانە تەسجیل بکرێت و بمێنێتەوە لەپرۆتۆکۆل، هەر کاتێك بە پێویست زانرا لەوانەیە بەپێی ئەم با بڵێین بەدەست هێنانی زانیاری ئێمەش ئەو شتانەی کە سرِین دوای چەند ساڵێك دەبێت ئاشکرا بکرێت، مودەی بۆ داناوە، یەعنی ئەمە لە چەندین وڵاتی دنیاش هەروایە، یاسایە رێکخراوە، دانیشتنە نهێنیەکان لەو کاتەی بە پێویست زانرا ئەو چەند ساڵەی بۆ دیاری دەکرێت ئاشکرا دەکرێن، بۆیە من پێم باشە یەکەم ئەگەر نهێنیش بێت، نهێنیەکە تەسجیل بکرێت و لە پرۆتۆکۆڵ بنووسرێت، ئەمە یەکەم.

دووەم/ من تاکو ئێستا ئەم یاسایە کە جەنابی سەرۆکی هەرێم راپۆرتی لیژنەکانمان بە دەست نەگەیشتووە تا ئێمە موناقەشەی بکەین و بزانین چی تێدایەو چی تێدا نییە، بۆیە من پێشنیار دەکەم راپۆرتەکان بگاتە دەستمان و ئیجا قسەی لەسەر بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من یەك پرسیار لە سەرۆكایەتی بەڕێز دەكەم، جەنابی سەرۆكی هەرێم تێبینی هەبوو لەسەر وشەی جەندەر لە یاسای وەزارەتی رۆشنبیری هاتەوە ناو پەرلەمان خوێندنەوەی یەكەممان بۆ كرد، دواتر لە دانیشتنێكی تر گفتوگۆمان كرد لەسەر گۆڕینی ئەو وشەیەو دانانی پێناسەیەك بۆی، جیاوازی ئەمە چیە لەگەڵ ئەویتردا؟ هەردووكی هەر ئیعتیرازی سەرۆكی هەرێمە، بۆ ئەمە یەكسەر بێتە ناو دانیشتنی پەرلەمانەوە بەبێ ئەوەی خوێندنەوەی یەكەمی بۆ بكرێت و گفتوگۆی لەسەر بكرێت، لەكاتێكدا ئێمە راپۆرتیشمان لەبەردەستدا نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو دكتۆر احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من پشتگیری رایەكەی كاك شوان دەكەم، فیعلەن ئەو پرۆژانەش كە لەلایەن سەرۆكی هەرێمەوە گەڕاوەتەوە بۆ پەرلەمان، پێشتر ئێمە عورفێ پەرلەمانی واهاتووە خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، پاشان خوێندنەوەی دووەممان بۆ كردووە، فیعلەن ئەوەی كاك شوان گوتی لە 100٪ راستە، من پێشنیار دەكەم ئەمەش خوێندنەوەی یەكەمی بۆ بكرێت، پاشان موناقەشەی بكرێت، لەبەر ئەوەی راپۆرتەكان لەبەردەستی ئەندامانی پەرلەمان نییە، ئەو كاتەش دوای ئەوەی خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراو لە جەلسەیەكی دیكە كە خوێندنەوەی دووەمی بۆ دەكەین، ئەو كاتە بخرێتە دەنگدانەوە، كە ئایا دانیشتنەكە نهێنی دەبێت، یان نا؟ ئێستا راپۆرتەكە لەبەردەستی ئەندامان نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێوە هەمووتان لەكاتی موناقەشە كردنی ئەو پرۆژە یاسایە پەلەی ئەوەتان بوو كە ئەمە لە خێری ژمارەیەكی زۆر عائیلە دایە كە لە زینداننن، زیندانیەكان چاوەڕێ دەكەن، تەلەفۆنتان بۆ دەكەن، دەڵێن چیتان كرد لەو یاسایە، بۆ یاساكەتان دەرنەكرد؟ خەڵك چاوەڕوانە، خەڵك هەیە منداڵی وردی هەیەو چەندین ساڵە ژنی خۆی نەبینیوە، ئێمە لەسەر ئەو ئەساسە ویستمان یەكسەر پەلە بكەین لە رواندنی كارەكە، بەڵام ئەگەر خۆتان پێتان باشە خوێندنەوەی بۆ بكرێت و تەئجیلی بكەن، دیسان رەوانەی لیژنەكان بكرێتەوە، ئێمە هیچ مانیعێكمان نییە، بەڵام ئێمە لە پێناوی بەرژەوەندی گشتی، لە پێناوی بەرژەوەندی زیندانیەكان ئەوەمان كرد، ئێستاش دەخەینە بەردەمی ئێوەی بەڕێز، چ قەرارێكتاندا ئێمە مانیعەتمان نییە، ئێستا بەڕێز سكرتێری پەرلەمان تێبینی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سكرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر خوێندنەوەی بۆ بکرێت شتێکی زۆر ئیعتیادیە، بەس نابێت ببێتە خوێندنەوەی یەکەم، چونکە خوێندنەوەی یەکەم بۆ پرۆژەی قانونییە، خوێندنەوەی بۆ دەکرێت، راستە، بەلاَم نەك خوێندنەوەی یەکەم، هەتا ئێمە بە غەڵەتی نەچین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، فەرموو لیژنەی قانونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دەمەوێت ئاماژە بەشتێك بدەم، ئەویش بڕگەی سێی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ دەڵێت خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012 سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان سەبارەت بە رەد کردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012، ئایا هیچ ئەندام پەرلەمانێك گلەیی هەبوو لەسەر داڕشتنەوەی بڕگەی بەرنامەی کار بەو شێوەیەی کە داڕێژراوە؟ واتا موافیق بوونە کە خستنەڕوو و پێداچوونەوە بکرێت لە هەمان دانیشتندا. دوو/ ئێمە چوار لیژنە کۆبوونەوەمان لەسەر راپۆرتەکە کردووە، راپۆرتمان ئامادە کردووەو برادەران هەموو ئاگادارن و واژوویان کردووە، تاخیر بوونی دابەش کردنی راپۆرتەکە بەهۆی ئەوەوە بووە چەند ئەندام پەرلەمانێك لێرە نینە واژووی راپۆرتەکە بکەن، ئەوە بووە هۆی دابەش نەکردنی راپۆرتەکە، ئەگینا هەرچوار لیژنە ئاگایان لە راپۆرتەکە هەیەو تەقریبەن دەتوانم بڵێم بە تەوافوق لەسەری پێك هاتین و رەئی خۆیاندا لەسەر هەر ماددەو بڕگەیەك کە لە پرۆژەکەدا هاتووە، پێشنیارەکانی جەنابی سەرۆکی هەرێمی کوردستان بە نەزەری ئیعتیبار وەرگیراوە، کە تێیدا داوا دەکات فراوان بکرێت و مەودای ئەو کەسانەی کە سوودمەند دەبن لەو یاسایەدا، بۆیە من بەباشی دەزانم ئێستا بڕیارەکەی جەنابی سەرۆکی هەرێم بخوێنمەوە، دوایی بەنیسبەت دەنگدانەوە ئایا کۆبوونەوەکە بە نهێنی بێت، یان نا؟ ئەمە رەئی ئەندامانی پەرلەمانە بەپێی ماددەی (9)ی پەیڕەوی ناوخۆ دیاری کراوە چۆن ئیشی لەسەر دەکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە پێشنیارەکەی جەنابت دەکەم، ئەگەر چوار لیژنە بێت هەر لیژنەی (11) ئەندام بێت (44) ئەندام پەرلەمان بەشدار بوون، ئەگەر غیاباتیش هەبوو بێت (10) ئەندام ئامادە نەبوو بێت، (33) ئەندام بەشدار بووە لە گفتوگۆ کردنی ئەو چوار لیژنەیە بۆ ئەم هەموار کردنە، هەمووشی تێبینی ئەو ئەندام پەرلەمانانە بووە کاتی خۆی لەناو کۆبوونەوەکاندا باس کراوە، بۆیە من پێم باشە ئەگەر بەردەوام بین جارێ لە خاڵی یەکەمدا تێبینیەکانی سەرۆکی هەرێم بخوێندرێتەوەو لە خاڵی دووەمدا تاکو راپۆرتەکە

کۆپی دەکرێت و دەگاتە دەستی ئەندامانی پەرلەمان، چونکە کەسمان لەبەردەستماندا نییە، تاکو بکەوینە گتفوگۆ کردن و یاسای لێبوردنی گشتی ئەمڕۆ تەواو بکەین و پەسندی بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك برهان فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ڕەئی لیژنەی قانونی دەکەم، پێویستە ئیعتیرازەکەی بەڕێز سەرۆکی هەرێم بخوێندرێتەوە، دوای ئەوە بڕیاری لێ بدرێت لەسەر ئەو خاڵانەی کە ئیعتیرازی هەیە، تەقریری موشتەرەك حازرە، بۆ نموونە ئیعتیرازی لە ماددەی (3) هەیە بۆ مەحکوم، ئیعتیرازی لە ماددەی (6) هەیە ئیستیسنائەکان زۆرە کەم بکرێتەوە، تەنها ئەو فەقەرانەی ئیعتیرازی گرتووە دەخرێتە دەنگدانەوەو، دوای خوێندنەوەی ئیعتیرازەکەی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا ژمارەیەك پەرلەمانتار داوا دەکەن بخوێندرێتەوەو تەحویلی لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ بکرێت، دواتر لە دانیشتنەکانی داهاتوو موناقەشە بکرێتەوە، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم پرۆژەیە ڕاستە ئێستا ڕاپۆرتی هاوبەش لەبەردەستی ئەندامانی پەرلەمان ئامادە نییە، بەڵام بە فیعلی هەرچوار لیژنەی پەیوەندیدار کۆبوونەوەی هاوبەشمان لەسەر کردووە، زۆرینەی ئەندامەکان ئامادە بووین، وەکو کاك عەونی گوتی جۆرێك لە تەوافوقی لەسەر بەشێکی زۆر لەسەر ماددەکان هەیە، ئەوەی کە بکرێت بە تەنیا ئەوەیە ماوەیەك، نیو سەعاتە، بە چەند فریا دەکەون بۆ کۆپی کردن، تاکو بەسەر ئەندامەکان دابەش بکرێت، چونکە لە ئەسڵدا پرۆژەیەکی تازە نییە، ئێمە بە دوو ڕۆژ گفتوگۆمان لەسەر ماددەکان تەواو کردووە، بۆیە هیچی تازەی تیا نییە، ئەگەر بە تەنیا ئەوەندە کاتە بێت تا دابەش دەکرێت بەسەر ئەندامانی پەرلەماندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، دەنگێك هەیە دەڵێت نەمادیتوەو بیگەڕێننەوە بۆ لیژنەکان، ڕەئیەکی وا هەیە، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەندەی من تێبینیم کرد چ لیژنەی یاسایی، چ هەندێك لەو بەڕێزانەی قسەیان کرد مەبەستیان ئەوە بوو کە ئێستا بخوێندرێتەوەو هەر ئەمڕۆ موناقەشە بکرێت، چونکە کاتمان لەبەردەستدا نەماوە، دەکرێت ئێستا دە دەقیقەیەك، یان نیو سەعاتێك ڕاپۆرتەکان ئامادە بکرێت، چونکە پێشتر لە جەلسەکانی

موناقەشەی عەفوی عامدا لەبەردەستی هەمووماندا بوو، ئەوەندەشی بەسەردا تێ نەپەڕیوە لە زاکیرەماندا ماوە، هەر ئەو راپۆرتە کۆپی بکرێت و بدرێتەوە بە ئەندامان و موناقەشە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕاستی ئێمە بە سەهو تێگەیشتین، یان دەنگێك هەبوو گوتی ئەوە بخوێندرێتەوەو بنێردرێتەوە بۆ لیژنەکان، وا بوو؟ فەرموو حاجی بلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەکێك بووم لەوانەی کە باسی راپۆرتەکەم کرد، بەس مەبەستم ئەوە نەبوو تاخیر بکرێت، من پێمە باشە هەر ئەمڕۆ گفتوگۆی لەسەر بکرێت، بەلاَم پەلە بکرێت لە تەوزیع کردنی راپۆرتەکان، بۆ ئەوەی لەبەردەستمان بێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم جەلسەکە نیو سەعات دوا بخرێت، تا راپۆرت تەوزیع بکرێت بەسەر هەمی و بێتە دەنگدانێ، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، باشە جەلسەکە نیو سەعات تەئجیل دەکەین، دوای نیو سەعاتی تر وەرنەوە ژوورەوەو راپۆرتەکان دابەش بکەن بەسەر پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، پاشان دێینەوە قسەی لەسەر دەکەین، سوپاس.

دانیشتنی دووەم بە نهێنی کرا.

فرست احمد عبدالله	**د.حسن محمد سوره**	**د. ارسلان بایز اسماعیل**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (20)

چوار شەممە ڕێکەوتی 30\5\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (20)

چوار شەممە رێکەوتی 2012/5/30

كاتـژمێر (10)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی چوارشـەممە رێکـەوتی 2012/5/30 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بـە ئامـادەبوونی بـەڕێز د. حسـن محمـد سوره جێگری سەرۆك و، بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمـاره (20)ی خـولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیرەوی نـاوخۆی ژمـاره (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (20)ی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە كـات (10)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی چـوار شـەممە رێكـەوتی 2012/5/30 دا بـەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژماره (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان سەبارەت بە رەد كردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژماره (2)ی ساڵی 2012.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، پەرلەمانی كوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (20)، رۆژی دانیشتن 2012/5/30، بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی برگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیرەوی ناوخۆی ژماره (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژماره (20)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوار شەممە رێكەوتی 2012/5/30 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان سەبارەت بە ڕەد کردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.

ئێستا بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی پەرلەمانتارەکانی مۆڵەت و ئەوانەی ئامادە نەبوون دەخوێنێتەوە، با بفەرمووێت.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە (19)ی ئاسایی لە 2012/5/29 مۆڵەتیان پێ دراوە، یان ئامادە نەبوونە، ئەمانەن:

1- اسماعیل سعید محمد/ مۆڵەت.

2- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

3- تارا تحسین ئەسعەدی/ مۆڵەت.

4- د.دانا سعید سۆفی/ مۆڵەت.

5- رازاو محمود فرج/ مۆڵەت.

6- سمیر سلیم امین/ مۆڵەت.

7- د.سەروەر عبدالرحمن عمر/ ئامادە نەبووە

8- شلێر محمد نجیب/ مۆڵەت.

9- شلێر محی الدین صالح/ مۆڵەت.

10- شێرزاد عبدالحافظ شریف/ مۆڵەت.

11- شێردڵ تحسین محمد/ مۆڵەت.

12- د.صباح محمد نجیب/ مۆڵەت.

13- صباح بیت الله شکری/ مۆڵەت.

14- عبدالقادر اکرام جمیل/ مۆڵەت.

15- عماد محمد حسین/ مۆڵەت.

16- د.عمر محمدامین/ مۆڵەت

17- عظیمة نجم الدین حسن/ مۆڵەت.

18- قادر حسن قادر/ مۆڵەت.

19- محمد علی احمد/ مۆڵەت.

سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

داوا لە لیژنەی پەیوەندیدار دەکەین بێنە شوێنی خۆیان، فەرموون.

دانیشتنەکە بە نهێنی بەڕێوە چوو.

فرست احمد عبدالله
سكرتێرى پەرلەمانى
كوردستان – عێراق

د.حسن محمد سوره
جێگرى سەرۆكى پەرلەمانى
كوردستان – عێراق

د. ارسلان بايز اسماعيل
سەرۆكى پەرلەمانى
كوردستان - عێراق

پەرلەمانى كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلى دانيشتنى ژماره (21)

دووشەممه رێكەوتى 4\6\2012

خولى سێيەمى هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (21)

دوو شەممە ڕێكەوتی 2012/6/4

كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ڕێكەوتی 2012/6/4 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (21)ی خولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (21)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێكەوتی 2012/6/4 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆكایەتی هەرێمی كوردستان سەبارەت بە ڕەد كردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین، پەرلەمانی كوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (21)، ڕۆژی دانیشتن 2012/6/4، بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە (21)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە ڕێكەوتی 2012/6/4 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و پێداچوونەوەی بڕیاری ژمارە (10)ی ساڵی 2012ی سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان سەبارەت بە رەد کردنەوەی یاسای لێبووردنی گشتی ژمارە (2)ی ساڵی 2012.

ئێستا بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی پەرلەمانتارەکانی مۆڵەت و ئەوانەی ئامادە نەبوون دەخوێنێتەوە، با بفەرموویٚت.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە (20)ی ئاسایی لە 2012/5/30 مۆڵەتیان پێ دراوە، یان ئامادە نەبوونە، ئەمانەن:

1- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

2- تارا تحسین یاسین/ مۆڵەت.

3- حازم تحسین سعید/ مۆڵەت.

4- د.دانا سعید سۆفی/ ئیفاد.

5- سەردار رشید محمد/ مۆڵەت.

6- شلێر محمد نجیب/ مۆڵەت.

7- شەونم محمد غریب/ مۆڵەت.

8- عبدالقادر اکرام جمیل/ مۆڵەت.

9- عماد محمد حسین/ مۆڵەت.

10- محمد احمد علی/ مۆڵەت.

سوپاس.

بەڕێزد.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

داوا لە لیژنەی پەیوەندیدار دەکەین بێنە شوێنی خۆیان، فەرموون.

دانیشتنەکە بە نهێنی بەڕێوە چوو.

فرست احمد عبدالله	د.حسن محمد سوره	د. ارسلان بایز اسماعیل
سکرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆکی پەرلەمانی	سەرۆکی پەرلەمانی

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (22)

سێ شەممە ڕێكەوتی 5\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (22)

سێ شەممە رێكەوتی 2012/6/5

كاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2012/6/5 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (22)ی خولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (22)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێكەوتی 2012/6/5 دا بەم شێوەیە بێت:

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان، دانیشتنەكەمان دەكەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن(22)ڕۆژی دانیشتن(2012/6/5) بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگەی(1)ی ماددەی (20) لەپەیڕەوی ناوخۆی ژمارە(1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە(22)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لەكات 10 ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی سێ شەممە ڕێكەوتی 2012/6/5 بەم شێوەیە بێت:

1-دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەمواركردنی یاسای دەستەبەری كۆمەڵایەتی كرێكاران، ژمارە(39)ی ساڵی 1971.

2-بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو وگفتوگۆكردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری.

ئێستا بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، ناوی ئەو پەرلەمانتارانە دەخوێنێتەوە کەمۆڵەت پێدراون یان ئامادە نەبوون، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە(جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی کەلەدانیشتنی ژمارە(21)ی ئاسایی لە 2012//6/4 مۆڵەت بوون یان غیاب بوون، ئەمانەن:

1- پەیام احمد محمد مۆڵەتدراوە.
2- تارا تحسین یاسین مۆڵەتدراوە.
3- حازم تحسین مۆڵەتدراوە.
4- شەونم محمد غریب مۆڵەتدراوە.
5- عبدالسلام مصطفی مۆڵەتدراوە.
6- علی حسین محمد مۆڵەتدراوە.
7- کاوە محمد ا مین مۆڵەتدراوە
8- گۆران ئازاد محمد مۆڵەتدراوە
9- ئەڤین عمر احمد ئامادەنەبووە
10- ثائر عبدالاحد ئامادە نەبووە
11- جیهان اسماعیل مۆڵەتدراوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش بەپێی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان، دەست بەجێبەجێکردنی بڕگەی یەکەم دەکەین، ئەویش دەنگدانە لەسەر پرۆژە یاسای هەموارکردنی دەستەبەری کۆمەڵایەتی کرێکاران، ژمارە(39)یساڵی 1971 لیژنەکانی تایبەت با بفەرموون بۆ شوێنی خۆیان، بەخێرهاتنی بەڕێز وەزیرە ئاسۆس خان، وەزیری کاروکاروباری کۆمەڵایەتی و یاوەرەکەی دەکەین، بەخێر بێن، کاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گفتوگۆیەکی زۆرکرا لەسەر یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتی، لەئەنجامدا ڕای لیژنەی پەیوەندیدار بە بابەتەکەوە خرایە بەردەستی ئەندامانی پەرلەمان، ئێستا سەبارەت بەماددەی یەکەم، دوو ڕەئی لەسەر هەیە، ڕەئیەکان دەخوێنمەوە داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم، دوای خوێندنەوەی ڕەئیەکان بیخاتە دەنگدانەوە.

أولاً: بالنسبة للمادة (3) من القانون الأصلي ، هناك رأيان بشأنها:

الرأي الأول: رأي الحكومة والاغلبية من الاعضاء يقترح صياغتها كالآتي:

يوقف العمل بالمادة (3) من القانون رقم (39) لسنة 1971 المعدل في إقليم كوردستان-العراق ، ويحل محلها ما يلي:

تسري أحكام هذا القانون على كافة المشاريع المشمولة بأحكام قانون العمل التي تستخدم عاملاً واحداً فأكثر.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش بیخوێننەوە، فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: سەبارەت بە ماددەی (3) لە یاسا ئەسڵییەکە، دوو ڕا لەبارەیەوە هەیە:

رای یەکەم: پێشنیار دەکات بەم جۆرەی دادێ دابڕێژرێتەوە:

کار کردن بە ماددەی (3) لە یاسای ژمارە (39)ی ساڵی 1971ی هەموار کراو لە هەرێمی کوردستان-عێراقدا رادەگیرێت، ئەمەی دادێ جێی دەگرێتەوە:

حوکمەکانی ئەم یاسایە بە سەر هەموو ئەو پرۆژانەدا پیادە دەبێت کە حوکمەکانی یاسای کار دەیان گرێتەوە و یەك کرێکار و زیاتر بەکار دەهێنن.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الرأي الثاني: نفس المفهوم و لكن يقترح صياغتها كالآتي:

أ- تسري أحكام هذا القانون على كافة العمال والمستخدمين في مؤسسات و شركات القطاع الخاص العاملة داخل الإقليم بغض النظر عن عدد المنتسبين.

ب- يستثنى من أحكام هذا القانون من كان:

1- موظفاً في احدى الدوائر أو المؤسسات الحكومية أو الخاضعة لقانون الخدمة المدنية.

2- يعمل لدى المنظمات الدولية والبعثات الدبلوماسية الاجنبية.

3- يعمل لدى جهات تشترط في العاملين لديها الخضوع لنظام اجتماعي خاص بها.

4- من منتسبي قوى الامن الداخلي و حرس الإقليم.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

رای دووەم: هەمان واتا، بەڵام پێشنیار دەكات بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە:

أ- حوكمەكانی ئەم یاسایە بە سەر تێكڕای كرێكاران و بەردەستاندا لە دەزگا و كۆمپانیاكانی كەرتی تایبەتی كاركەر لە نێو هەرێمدا پیادە دەبن، بە چاوپۆشین لە ژمارەی كارمەندان.

ب- حوكمەكانی ئەم یاسایە هەر یەك لەمانە ناگرێتەوە:

1- فەرمانبەر بێت لە یەكێك لە فەرمانگەكان یان دامەزراوەكانی حكومەت یان ئەوانەی یاسای راژەی مەدەنی دەیانگرێتەوە.

2- لە لای رێكخراوەكانی نێودەوڵەتی و نێردەی دیپلۆماسیی بیانیدا كار دەكات.

3- لە لای لایەنانێك كار دەكات كەمەرج دادەنێت بۆ ئەوانەی كاریان لەلا دەكەن، كە دەبێ ملكەچی رێسایەكی كۆمەڵایەتیی تایبەت بە خۆیان بن.

4- لە كارمەندانی هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆ و پاسەوانی هەرێم بێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش كام ڕەئیە دوورترە ئەوە بخوێننەوە تا بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێ. عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ڕەئی حكومەت برگەی یەكەمە، لەگەڵ ژمارەیەكی زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان، ڕەئی دووەم ئەو ڕەئیە كە هاتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

کاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار ڕشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ڕەئی دووەم، ڕەئی لیژنەی ئێمەشە، لەگەڵ زۆرێك لەخوشك و برایانی بەڕێز، ئەو ڕۆژە لەڕاستیدا تەئیدی ڕای دووەمیان کرد، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەدانیشتنەکانی پێشوودا ئەندامانی پەرلەمان پێشنیارێکمان هەبوو، کە ئەو کرێکارانەی خاوەن کاریان نیە، ئیزافە بکرێت، بەڵام بەپێی ئەمەی کەدەخوێندرێتەوە نایای گرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لیژنەی هاوبەش کام ڕەئیەیان دوورترە ئەوە بخوێننەوە تابیخەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناتوانین بڵێین کام ڕەئی دووترە، بۆیە لەبیدایەتی قسەکانم وتم ڕەئی یەکەم هی حکومەت و زۆرینەی ئەندامانی پەرلەمانە، سوپاس،

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

باشە بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یوقف العمل بالمادة (3) من القانون رقم (39) لسنة 1971 المعدل في إقليم كوردستان-العراق ، ويحل محلها ما يلي:

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان قسەی هەیە، باشە فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابت وتت کام ڕەئیە دووترە، ڕای دووەم دووترە، چونکە ڕەئی یەکەم لەخودی هەموارکردنەکەشدا هاتووە، ڕای دووەم نەوعێکی ترە، بۆ ئەوە لەپێشدا نەخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

باشە ڕەئی دووەم بخوێننەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با من تەوزیحێکی یاسایی بدەم، ئێمە موعالەجەی ماددەی سێیەم دەکەین لەیاسای ژمارە(39)، دەبێت ئیشارەتی پێ بدەم، ئینجا بڵێم ئەوە ڕادەگیرێت لەکوردستان و ئەوەش جێگای دەگرێتەوە، بەس سۆزان خان زۆر پەلە دەکات لەئیشەکان،

يوقف العمل بالمادة (3) من القانون رقم (39) لسنة 1971 المعدل في إقليم كوردستان-العراق ، ويحل محلها ما يلي:

أ- تسري أحكام هذا القانون على كافة العُمال والمستخدمين في مؤسسات و شركات القطاع الخاص العاملة داخل الإقليم بغض النظر عن عدد المنتسبين.

ب- يستثنى من أحكام هذا القانون من كان:

1- موظفاً في احدى الدوائر أو المؤسسات الحكومية أو الخاضعة لقانون الخدمة المدنية.

2-يعمل لدى المنظمات الدولية والبعثات الدبلوماسية الاجنبية.

3-يعمل لدى جهات تشترط في العاملين لديها الخضوع لنظام اجتماعي خاص بها.

4-من منتسبي قوى الامن الداخلي و حرس الإقليم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەکوردیش بیخوێننەوە.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رای دووەم: هەمان واتا، بەڵام پێشنیار دەکات بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە:

أ-حوكمەکانی ئەم یاسایە بە سەر تێکڕای کرێکاران و بەردەستاندا لە دەزگا و کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەتی کارکەر لە نێو هەرێمدا پیادە دەبن، بە چاوپۆشین لە ژمارەی کارمەندان.

ب-حوکمەکانی ئەم یاسایە هەر یەك لەمانە ناگرێتەوە:

1-فەرمانبەر بێت لە یەکێك لە فەرمانگەکان یان دامەزراوەکانی حکومەت یان ئەوانەی یاسای راژەی مەدەنی دەیانگرێتەوە.

2-لە لای رێکخراوەکانی نێودەوڵەتی و نێردەی دیپلۆماسیی بیانیدا کار دەکات.

3-لە لای لایەنانێك کار دەکات کەمەرج دادەنێت بۆ ئەوانەی کاریان لەلا دەکەن، کە دەبێ ملکەچی رێسایەکی کۆمەڵایەتیی تایبەت بە خۆیان بن.

4-لە کارمەندانی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و پاسەوانی هەرێم بێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان، نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای دووەم ئەوە ڕاستە وەك یەکەمە، بەس حەقە (أ) بخوێنینەوە، (ب) خۆی لە ماددەی تری تێدایە و ئیستسنا کراوە، مەسەلەن فەرمانبەرە ئەوە حەتمەن خانەنشینی نایگرێتەوە دووبارە، یەعنی ئەوانە دووبارەن، بەس خاڵی (أ) تەواوە، بەس ئیستیسنایەکان ئەوە تەحصیل حاصلەو زیادە پێویست ناکات بنووسرێت، دەتوانن ڕەئی وەزیریش وەربگرن لەسەر ئەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك حەمە سەعید.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە لەیاسادا نابێت بڵێیت هەمان واتا، چونکە ئێمە کەدەنگ دەدەین دەنگ بەدەقی یاسایی دەدەین، واتا مەعنایەو ئەویش دەگۆڕدرێت، دەبێت بەدەقێك دایبڕێژیت کە دوایی ئەو مانایە نەدات، بۆیە دەبێت دەقەکە دابڕێژیت، کە دەڵێت ڕای دووەم دەبێت دەقێك هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

فەقەرەی(ب) هیچ زیاد نیە، چونكە كۆمەڵێك كەسی لەخۆی گرتووە، یەكێ لەوانە باس دەكات كە ئیستیسنایە فەرمانبەر لەدەوائیری حكومی ئەو فەرمانبەر دەگرێتەوە، دووەم: ئەو كەسانەی كە لە بەعساتی دەولیەكان ئیش دەكەن، شەرت نیە ئەوان پەیڕەوی تایبەتی خۆیان هەیە، هەندێ كەس كرێكارە، هەندێكی تر فەرمانبەرە، سێیەم: باس لە كرێكار دەكات، كەدەڵێت مەرجی كرێكاری هەبێت و ملكەچ بێت بۆ نیزامێكی كۆمەڵایەتی، لەبەر ئەوە فەقەرەی(ب) زیاد نیە، ڕەئی دووەم بەهەردوو خاڵەكەوە تەواوە، دوا ڕەئیش بۆ ئەندامە بەڕێزەكانە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سەر لەنوێ بیخوێننەوە دەیخەینە دەنگەوە، فەرموون باشە جەنابی وەزیرە تێبینی هەیە، فەرموو.

بەڕێز ئاسۆس نجیب(وەزیری كارو كاروباری كۆمەڵایەتی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەو كرێكارانە ئەوە ئێستا جێبەجێ دەكرێت، هەر پرۆژەیەك سێ كرێكار یان زیاتری هەبێت بۆیان دابین دەكرێت، بەڵام بەپێی ئەو ماددەیە ڕەئی یەكەم، داوای ئەوە دەكەین كە ئەو پرۆژانەی كە یەك كرێكاریشیان هەیە دابین بكرێت، دیارە ئەمە بۆ خزمەتی كرێكارانە، سەبارەت بە ڕەئی دووەم، موستەخدەم هەیە، ئێمە موستەخدەممان نیە، ئێمە كرێكارمان هەیە، بۆیە ئێمە لەگەڵ ڕای یەكەمین ئەویش بۆ قازانجی كرێكارانە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سەردار فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێمە پێشتریش لەگەڵ جەنابی وەزیر باسی ئەوەمان كردووە، كە مەسەلەی تەسمیە یان ناونان نابێتە عەرقەلەیەك، چونكە ئەوانەی كە لەكەرتی تایبەت ئیش دەكەن، لای كەسێك ئیش دەكەن كەسەرمایەیەكی خستۆتە گەر، ئەو كەسە كە كاری لەلا دەكات یان كرێكاری عەزەڵیە(العضلة)، یان كرێكاری

زهنیه، ئیتر تۆ ناوی ئەنێیت موستەخدەم یان هەر ناوێکی تر، ئێستا لەدونیادا ئەوە نەماوە، ڕێکخراوی کاری نێودەوڵەتیش بۆ خۆی ئێستا ئەم پێناسەیەی هەیە، بۆیە ئەمە هیچ خەلەلێکی تێدا نیە، بۆیە داوا دەکەم دەنگ بەڕەئی دووەم بدرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر بەو حاڵە بێت دەبێت دیسان موناقەشەی مەوزوعەکە بکەینەوە، بەڕاستی ئەوەش ناکرێت، هەفتەیەك موناقەشە بکەین دوایش سەرلەنوێ دەست پێ بکەینەوە، کاك برهان ئەخیر کەس، فەرموو.

بەڕێز برهان رشید حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی یەکەم زۆر جوانە، بەڵام ڕەئی دووەم کەنووسراوە بۆ ئەوەی جوانتری بکات، هەڵەکە لەوەدایە کە کۆمەڵگا دابەشدەکات بەسەر پێنج فیئەدا، کە کۆمەڵگا پێنج فیئە نیە، ئەی کابرایەکی فەلاح لێرەدا لەکوێدایە؟، بۆیە بەڕەئی من ئەگەر ڕەئی دووەم وەردەگرن بەنەزەری ئیعتیبار خاڵی پێنجەمی پێویستە بۆ زیاد بکرێت، چونکە ڕەنگە فەلاحێك بێت داوا بکات بڵێ من بەپێی ئەمە حەقم دەکەوێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دوا صیاغە بخوێننەوە دەیخەینە دەنگەوە، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە دوا صیاغەیە بەو چاککردنەوەیە:

أولاً: بالنسبة للمادة (3) من القانون الأصلي ، هناك رأيان بشأنها:

الرأي الأول: يقترح صياغتها كالآتي:

يوقف العمل بالمادة (3) من القانون رقم (39) لسنة 1971 المعدل في إقليم كوردستان-العراق ، ويحل محلها ما يلي:

تسري أحكام هذا القانون على كافة المشاريع المشمولة بأحكام قانون العمل التي تستخدم عاملاً واحداً فأكثر.

الرأي الثاني: نفس المفهوم و لكن يقترح صياغتها كالآتي:

أ-تسري أحكام هذا القانون على كافة العُمال والمستخدمين في مؤسسات و شركات القطاع الخاص العاملة داخل الإقليم بغض النظر عن عدد المنتسبين.

فەقەری (ب) گۆڕانکارییەکمان تێدا کردووە لە صیاغەکەی وەکو ناحیەی زمانەوانیەکەی هەڵەیەکی تێدا بوو، کە بەم شێوەی لێ دێت:

ب- يستثنى من أحكام هذا القانون من كان:

1-الموظف في احدى الدوائر أو المؤسسات الحكومية أو الخاضعة لقانون الخدمة المدنية.

2-العامل لدى المنظمات الدولية والبعثات الدبلوماسية الاجنبية.

3-العامل لدى جهات تشترط في العاملين لديها الخضوع لنظام اجتماعي خاص بها.

4-من منتسبي قوى الامن الداخلي و حرس الإقليم.

جەنابی سەرۆك بیخەرە دەنگدانەوە تکایە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەکوردی نیتانە بیخوێننەوە؟ باشە، فەرموو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رای دووەم: پێشنیار دەکات بەم شێوەیەی دادێ دابڕێژرێتەوە:

أ-حوکمەکانی ئەم یاسایە بە سەر تێکڕای کرێکاران و بەردەستاندا لە دەزگا و کۆمپانیاکانی کەرتی تایبەتی کارکەر لە نێو هەرێمدا پیادە دەبن، بە چاوپۆشین لە ژمارەی کارمەندان.

ب-حوکمەکانی ئەم یاسایە هەر یەك لەمانە ناگرێتەوە:

1-فەرمانبەر بێت لە یەکێك لە فەرمانگەکان یان دامەزراوەکانی حکومەت یان ئەوانەی یاسای راژەی مەدەنی دەیانگرێتەوە.

2- لای رێکخراوەکانی نێودەوڵەتی و نێردەی دیپلۆماسیی بیانیدا کار دەکات.

3-لە لای لایەنێك کار دەکات کەمەرج دادەنێت بۆ ئەوانەی کاریان لەلا دەکەن، کە دەبێ ملکەچی رێسایەکی کۆمەڵایەتیی تایبەت بە خۆیان بن.

4-لە کارمەندانی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و پاسەوانی هەرێم بێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك عونی فەرموو.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێستا هەردوو ڕەئیەكە خوێندرایەوە، داوا لەسەرۆكایەتی دەكەم كە ڕەئی دووەم یەكەمجار بخرێتە دەنگدانەوە پاشان ڕەئی یەكەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بۆ ئەو مەسەلەیە دوو ڕەئی هەیە، هەردوو ڕەئیەكەش خوێندرایەوە، ئێستا ڕەئی دووەم دەخەینە دەنگەوە كێ لەگەڵدایە تكایە بادەستی بڵند بكات؟، كێ لەگەڵدا نیە؟، 16 كەسی لەگەڵدا نیە؟، كەواتە بەزۆرینەی دەنگ ڕەئی دووەم پەسەند كرا؟، فەرموون بۆ بڕگەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ثانياً: بالنسبة للمادة الأولى من المشروع و المتعلقة بالفقرة (ز) من المادة (20) من القانون الأصلي أجمعت الآراء على قبولها ، و تكون صياغتها كالآتي:

يعاد العمل بالفقرة (ز) من المادة (20) من القانون في الإقليم ، وكالآتي:

(ز- تساهم الحكومة في موارد صندوق ضمان و تقاعد العمال بنسبة (30٪) من الاشتراكات المدفوعة للصندوق خلال السنة المالية السابقة). لەڕاپۆرتی پێشوومان صیاغەكە بەو شێوەیە نەبوو، هەڵەی تێدا بوو ئێمەش چاكمان كردەوە، ئەو نووسراوە كە ئێستا لەبەردەم ئەندام پەرلەمانەكاندایە بەژمارەی دووەم لەوێ باسی لێ كراوە، صیاغەكەی بەو شێوەیەیە كە خوێندمەوە، ئەوە ڕاستەو دەنگی لەسەر بدرێت، ئەندامانی پەرلەمانیش كۆكن لەسەر ئەو ماددەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بەكوردیش بیخوێننەوە:

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دووەم: سەبارەت بە ماددەی یەکەم لە پرۆژەکە، کە پەیوەندیی بە بڕگە (ز) لە ماددەی (20)ی یاسا ئەسڵییەکەوە هەیە، کۆدەنگی را لەگەڵ قبووڵ کردنیدا بوو،

سەبارەت بە ماددەی یەکەم لە پرۆژەکە کە پەیوەندی بە بڕگە (ز) هەیە لە ماددەی (20)ی یاساکە دەکرێت، ڕایەکان کۆك بوون لەسەر پەسەند کردنی و داڕشتنەوەی بەم جۆرە دەبێت، کار بە بڕگەی (ز)ی ماددەی (20) لەیاسای هەرێم دەکرێت وبەم شێوەیە دەبێت: (ز- بەشداری کردنی حکومەت لە داهاتی سندووقی بیمە و خانەنشینیی کرێکاران بە ڕێژەی (30٪) لە پیتاکێك کە دراوە بەسندوقەکە لەساڵی دارایی پێشوودا).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دووەم، بەو شێوەی کە بەکوردی و عەرەبیش خوێندرایەوە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟،

فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ وەرگیرا بۆ خاڵی دواتر تکایە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەمی پرۆژەکە کە پەیوەستە بە بڕگەی (ب) لە ماددەی(27)ی یاساکە، بەم شێوەیە.

ثالثاً: بالنسبة للمادة الثانية من المشروع والمتعلقة بالفقرة (ب) من المادة (27) من القانون الأصلي أجمعت الآراء على إلغائها.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بەکوردیش.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سێیەم: سەبارەت بە ماددەی دووەمی پرۆژەکە، کە پەیوەندیی بە بڕگە (ب) لە ماددەی (27) لە یاسا ئەسڵییەکەوە هەیە، کۆدەنگی را لەگەڵ ڕەت کردنەوەیدایە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تكايه كێی لەگەڵدايه بادەستی بڵند بكات؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نيه؟، بەكۆی دەنگ ئيلغا كرا تكايه بۆ بڕگەيەكی تر.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

رابعاً: بالنسبة للمادة الثالثة من المشروع والمتعلقة بالفقرة (أ) من المادة (30) من القانون الاصلي أجمعت الآراء على إلغائها.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەكورديش تكايه.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

چوارەم: سەبارەت بە ماددەی سێيەم لە پرۆژەكە، كە پەيوەنديی بە بڕگەی (أ) لە ماددەی (30) لە ياسا ئەسڵييەكەوە هەيە، كۆدەنگی را لەگەڵ رەت كردنەوەيدايه.

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

چوارەم بەو شێوەی كە بە كوردی و عەرەبی خوێندرايەوە، تكايه كێی لەگەڵدايه بادەستی بڵند بكات؟، فەرموون كێی لەگەڵدا نيه؟، بەكۆی دەنگ ئيلغا كرا تكايه بۆ بڕگەيەكی تر.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی پێنجەمی ڕاپۆرتەكەمان، بەم شێوەيە:

خامساً: اما بالنسبة للمادة الرابعة من المشروع والمتعلقة بالفقرة (ب/2) من المادة (38) من القانون الأصلي ، فقد أجمعت الآراء على قبولها و تكون صياغتها كالآتي:

"يوقف العمل بالفقرة (ب/2) من المادة (38) من القانون في إقليم كوردستان-العراق".

بەڕێز د. ارسلان بايز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەكورديش تكايه.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێنجەم: سەبارەت بە ماددەی چوارەم لە پرۆژەکەدا، کە پەیوەندیی بە بڕگە (ب/2) لە ماددەی (38) لە یاسا ئەسڵییەکەوە هەیە، کۆدەنگی را لەگەڵ قبووڵ کردنیدایە، دارشتنیشی بەم شێوەیە دادێ دەبێت:

"کار کردن بە بڕگە (ب/2) لە ماددەی (38)ی یاساکە لە هەرێمی کوردستان- عیراقدا رادەگیرێت".

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پێنجەم بەو دارشتنەی کە بە عەرەبی و کوردی خوێندرایەوە، تکایە کێی لەگەڵدایە بادەستی بلند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەکۆی دەنگ پەسەند کرا تکایە بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی شەشەمی ڕاپۆرتی هاوبەش، پەیوەستە بە ماددەی پێنجەمی پرۆژەکە بەم شێوەیەیە:

سادساً: بالنسبة للمادة الخامسة من المشروع والمتعلقة بإضافة فقرة بتسلسل (ز) الى المادة (48) من القانون الاصلي هناك رأيان:

الرأي الأول: إضافة فقرة بتسلسل (ز) الى المادة (48) وكالآتي:

تضاف فقرة بتسلسل (ز) الى المادة (48) من القانون كالآتي:

يحق للمرأة العاملة المضمونة ، بعد انتهاء إجازة الوضع، طلب إجازة الأمومة لمدة لاتزيد على سنة واحدة بنصف الراتب على أن لايقل عن مبلغ إعانة الحماية الاجتماعية يدفع لها من قبل الخزينة العامة بشرط عدم انتهاء العقد).

الرأي الثاني: يقترح ان يكون براتب تام.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش تکایە.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

شەشەم: سەبارەت بە ماددەی پێنجەم لە پرۆژەکە، کە پەیوەندیی بە زیاد کردنی بڕگەیەکەوە هەیە بە ریزبەندی (ز) بۆ ماددەی (48) لە یاسا ئەسڵییەکە، دوو ڕا هەن:

ڕای یەکەم: زیاد کردنی بڕگەیەك بە ریزبەندی (ز) بۆ ماددەی (48) بەم شێوەیەی دادێ:

(بڕگەیەك بە ریزبەندی (ز) بۆ ماددەی (48)ی یاساکە زیاد دەکرێت بەم شێوەیەی دادێ:

ژنە کرێکاری بیمەدار، دوای کۆتایی هاتنی مۆڵەتی منداڵ بوونەکەی، مافی داوا کردنی مۆڵەتی دایکایەتیی هەیە بۆ ماوەیەك کە لە یەك ساڵ زیاتر نەبێت بە نیوە مووچە، بە مەرجێك لە بڕە پارەی یارمەتیی پاراستنی کۆمەڵایەتی کەمتر نەبێت، لە گەنجینەی گشتییەوە بۆی خەرج دەکرێت، بە مەرجی کۆتایی نەهاتنی گرێبەستەکەی).

ڕای دووەم: پێشنیار دەکات بە مووچەی تەواو بێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کام ڕەئیان دووترە با ئەوەیان بخوێننەوەو دەیخەینە دەنگەوە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الرأي الثاني: يقترح ان يكون براتب تام. ئەوە دووترە واتە مووچەی تەواو.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەمە سەرەتای کارە بۆ ئەوەی کەرتی تایبەت لەکوردستاندا بکەوێتە گەڕ، بۆ ئەوەی ئەو قورساییەی کەلەسەر شانی حکومەتە کەم ببێتەوە، بۆ ئەوەی تەشجیعێکیش بێت بۆ ژنان، ئەگەر بکرێت بە مووچەی تام ئەوە بەڕاستی کەرتی تایبەت ژنان وەرناگرێت، وای لێ دێت کە تەنها پیاو بێت، لەبەر ئەوە بە نیو مووچە کەسەرەتایە ئەوە باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوە خوێندرایەوە تەنها ئەوەی ماوە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

شەشەم بەو داڕشتنەی کە بە عەرەبی و کوردی خوێندرایەوە، دوو ڕەئی بوو ڕەئی دووەم دەخەینە دەنگەوە تکایە کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات؟،...کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (24) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

7.اما بالنسبة للمادة السادسة من المشروع والمتعلقة بالمادة الخمسون يوقف العمل بالفقرة (هـ) من المادة الخمسون من القانون في أقليم كوردستان العراق، ويحل محلها مايلي: يحول راتب التقاعد المرض الكامل، وراتب التقاعد الجزئي عن عجز يساوى خمسةوسبعون فأكثر من العجز الكامل عند وفاة المتقاعد الى خلفه، اما راتب المتقاعد المرض الجزئى، المرض الجزئى عن عجز أقل من خمسةوسبعون من عجز كامل فيقطع نهائيا عند وفاة صاحبه.

بەڕێزسەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

7. بەڵام سەبارەت بە ماددەی شەش لە پڕۆژەکە کە پەیوەندی بەماددەی پەنجاوە هەیە، کارکردن بە بڕگە﴿ هـ﴾ی مادده پەنجای یاساکە لە هەرێمی کوردستان ڕادەگیرێت وە ئەمەی خوارەوە جێگەی دەگرێتەوە:

هـ. مووچەی خانەنشینی نەخۆشی تەواو و مووچەی خانەنشینی بەشەکی پەککەوتنی لە﴿ 75٪﴾بۆ سەرەوە لە پەککەوتنی تەواو لەکاتی کۆچی دوایی خانە نشینەکە بۆ نەوەی دەگوازرێتەوە، بەڵام مووچەی خانەنشینی نەخۆشی بەشەکی لە پەککەوتنی کەمتر لە﴿75٪﴾لە پەککەوتنی تەواو ئەوە یەکجاری دەبڕێت لە کاتی مردنی خاوەنەکەی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کام ڕایان دوورترە، چونکە ئەمە دوو ڕایە. فەرموو کاک عونی.

بەڕێزعونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو ڕا نیە، وەلەو لە ڕاپۆرتی پێشومان داهاتیە، بەڵام لە ئەنجامی کۆبوونەوە لەگەڵ حکومەت و لیژنەکانی پەیوەندار مەبەستی یاساکە، هەموارکردنەکە، تەنها بۆ فەقەرەی﴿ هـ﴾ بوو لە ماددەی پەنجا بۆیێ لە ئەو نووسراوەی کە لەبەردەم ئەندامانی پەرلەمانەوە بۆمان روونکردیتەوە کە تەنها لە بڕگەی﴿ هـ﴾ لە ماددەی پەنجا،

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەو شێوەیە کە خوێندرایەوە بە کوردی، و عەرەبی کێ لەگەڵ دایە دەست بەرزکاتەوە؟ کێ لە گەڵدا نیە؟ شەش کەس لەگەڵدا نیە، کەواتە بەزۆرینەی دەنگ پەسندکرا فەرموو بۆ برگەیەکی تر.

بەڕێزد. ئاراس حسين محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

8. بالنسبة للمادة السابعة من المشروع والمتعلقة بالمادة (60) من القانون الاصلى أجمع الاراء على قبولها وتكون صياغتها كما يلى،

يوقف العمل بأحكام الفقرتين ﴿ب،ج﴾من المادة (60) من القانون في أقليم كوردستان ويحل محلها ما يلى:

ب. اذا توفي المتقاعد الموصى بعجز يساوى ﴿75٪﴾ فأكثر يحول راتبة الى خلفه

ج. اذا توفي المتقاعد الموصى بالعجز الجزئي يقل عن ﴿75٪﴾يمنح خلفه تعويضاً يساوي راتب تقاعد الاصابة الجزئى عن اربع سنوات في حالة عدم استحقاق الخلف لتقاعد الوفاة.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

8. سەبارەت بە ماددەی حەوتەم لە پرۆژەکە کە پەیوەندی بە ماددەی ﴿60﴾ی یاسای ئەصلیەکەوە هەیە کۆ دەنگی را لەگەڵ قبوڵ کردنی بوو، دارشتنەوەی ، بەم شێوەیەی دادێ دەبێت، کارکردن بە حوکمەکانی هەردوو برگە﴿ب،ج﴾ لە ماددەی ﴿60﴾ی یاساکە لە هەرێمی کوردستان رادەگیرێ و ئەمەی دادی جێدەگرێتەوە.

ب. ئەگەر خانەنشینی تووشبوو بە ناتوانایيەك کە یەکسان بێ لە ﴿75٪﴾ زیاتر مرد مووچەکەی دەخرێتەوە سەر نەوەکانی.

ج. ئەگەر خانەنشینی تووشبوو بە ناتوانايێەکی بەشەکی کەمتر لە ﴿75٪﴾ نەوەکانی قەرەبوويەکيان پێ دەدرێت کە یەکسان دەبێ بە مووچەی خانەنشینی تووشبووی بەشەکی لەبری چوار ساڵ لە حاڵەتی موستەحەق نەبوونی بەخانەنشینی مردن

بەڕێزد. ارسلان بايز/ سەرۆکی پەرلەمان:

8. بەو شێوەیە بە کوردی و عەرەبی خوێندرایەوە، کێ لەگەڵ دایە تکایە دەست بەرزکاتەوە؟ کێ لە گەڵدا نیە؟ سێ کەس لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ پەسندکرا، فەرموو بۆ برگەیەکی تر.

بەڕێزعونی کمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە برگەی نۆیەمی راپۆرتی هاوبەشمان بەم شێوەیەیە:

9. بالنسبة للمادة الثامنة من المشروع والمتعلقة بإيقاف العمل بالفقرتين،﴿أوب﴾والمادة ﴿65﴾ من القانون والتي تخفض سن التقاعدمن﴿60﴾ سنة الى ﴿55﴾ سنة بالنسبة للرجال و من ﴿55 ﴾الى﴿ 50﴾سنة بالنسبة للنساء وبالنسبة للسنوات المضمونة من ﴿20﴾ سنة الى﴿ 15﴾ سنة كذلك تخفيض سنوات الخدمة

المضمونة بالنسبة للذين لم يبلغ سن التقاعد من ﴿30﴾ سنة الى ﴿25﴾ سنة للرجال و ﴿25﴾ سنة الى ﴿20﴾ سنة للنساء اجمع الاراء على رفض مقترح المشروع والإبقاء على اصل المادة.

بەڕێز د. ارسلان بایز /سەرۆكی پەرلەمان:

بەكوردیەكەی.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

9. سەبارەت بە ماددەی هەشتەم لە پڕۆژەكە كە پەیوەندی بە ڕاگرتنی كاركردن بە هەردوو بڕگەی ﴿أوب﴾ لە ماددەی ﴿65﴾ی یاسا ئەسڵیەكەوە هەیە، كە تایبەتە بە كەمكردنەوەی تەمەنی خانەنشینی لە ﴿60﴾ ساڵیەوە بۆ ﴿55﴾ ساڵ بۆ پیاوان، لە ﴿55﴾ ساڵیەوە بۆ ﴿50﴾ ساڵ بۆ ژنان، سەبارەت بە ساڵانی بیمەكراو لە ﴿20﴾ ساڵەوە بۆ ﴿15﴾ ساڵ، كەمكردنەوەی ساڵانی ڕاژەی بیمەكراو سەبارەت بەوانەی نەگەیشتوونەتە تەمەنی خانەنشینی لە ﴿30﴾ ساڵەوە بۆ ﴿25﴾ ساڵ بۆ پیاوان لە ﴿25﴾ ساڵەوە بۆ ﴿20﴾ ساڵ بۆ ژنان كۆ دەنگی ڕا لەگەڵ رەتكردنەوەو پێشنیاری پڕۆژەكەو هێشتنەوەی ئەسڵی ماددەكەدایە .

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو شلێرخان.

بەڕێزشلێرمحی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە هەر وەزیرێك هاتووە كە یاسایەك موناقەشە كراوە لە هەموو بڕگەیەكدا ڕەئی وەزیر وەردەگیرێ، نازانم لێرە وەزیر، یەعنی ئێمە حەز دەكەین بزانین ڕەئیەكانی چیە؟

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عونی جەواب دەوە، بزانین چییە؟

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم دانیشتنە تەنها بۆ دەنگدانە لەسەر یاساكە

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرمووكاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم پێشنیارە خوێندراوەتەوە بۆ یاساکە، بەڵام لە کۆتاییدا نووسراوە کۆ دەنگی ڕا لەگەڵ ڕەتکردنەوەی پێشنیاری پڕۆژەکەو هێشتنەوەی ئەسڵی ماددەکە دایە، یەعنی دوو ڕا هەیە، کۆ دەنگیەکەی لیژنەی هاوبەش، لەگەڵ ڕەتکردنەوەی ئەم پێشنیارەیە، ماناکەی ئەوەیە بۆ ئەوەی ئێمە بیکەینە دوو ڕا، کێ لەگەڵ ئەوەیە ڕەتبکرێتەوە؟ کێ لەگەڵ ئەوەیە بمینێتەوە؟سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێ ئەوە دەخەینە دەنگەوە کە کۆ دەنگییەك هەیە، لەگەڵ ڕەتکردنەوەی پێشنیاری ئەسڵی ماددەکە،کێ لەگەڵ ئەوە دایە تکایە دەستی بەرزکاتەوە؟کێ لەگەڵدا نیە؟﴿9﴾ لەگەڵدا نیە کەواتە ماددەکە ڕەفز کرایەوە، فەرمووکاك د. احمد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددانە کە دوو ڕە ئیان لەسەرە، چونکە ئێستا دەنگدانە باشتر وایە لیژنەی هاوبەش ڕەئی خۆی نەدا لەسەری یەکێ لە دوو ڕەئیەکان یان سێ ڕەئی کە لە ماددەکەیە، ئەوە یەکەم وەحیکمەتیش، لە حزووری وەزیر ئەگەر چییە؟ لە کۆبونەوەی دەنگدانە.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر ﴿20﴾ سەعات هاتۆتە پەرلەمان، قسەی خۆی کردووە، ڕەئی خۆی داوە، موناقەشەی خۆی کردووەو، ئەو هەندەك لەگەڵ ماددەکانیش نیە بەڕاستی دەنگی لەسەر داوە، بەڵام بڵێم چ ئەوە دەنگی پەرلەمانتارەکانە، پەرلەمانتارەکان ئازادن لەوەی چ شتێك بەچاك دەزانن ئینجا، صیاغەکردنی ماددەکە ئەوان دەنگ دەدەن.

بەڕێز ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بۆ روونکردنەوە ئەو عاشیرەنەی کە ئێستا ئەیخوێنینەوە ئەو عاشیرەنە نیە کە لە نووسراوەکەی لەبەردەم بەڕێزیان دایە

10. بالنسبة للمادة التاسعة من المشروع والمتعلقة بالمادة﴿69﴾ من القانون الاصلى، أجمعت الاكثرية على رأئى قبول ما وردت في تقاريرالجان المعنية وصياغتها كلاتى:

يوقف العمل بالمادة﴿69﴾ من القانون ويحل محلها ما يلي ؛

أ. يعتبر الحد الاعلى العام للراتب التقاعدى الكامل بالنسبة لمختلف فروع الضمان في هذا القانون الذي لا يجوز تجاوزه في جميع الحالات ﴿80٪﴾ من متوسط الاجر الشهري للسنة الاخيرمضمونة من الخدمة العامل.

ب. . يعتبر الحد الادنى العام للراتب التقاعدى الكامل بالنسبة لمختلف فروع الضمان في هذا القانون الذي لا يجوز النزول عنه في جميع الحالات الحد الادنى للراتب التقاعدى للموظف.

ج. لا يقل الراتب التقاعدى الجزئى في جميع الحالات عن مستوى إعانة الحماية الاجتماعية.

. يعتبر الحد الاعلى العام للراتب التقاعدى الكامل بالنسبة لمختلف فروع الضمان في هذا القانون الذي لا يجوز تجاوزه في جميع الحالات

بەڕێز سەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

10. سەبارەت بە ماددەی نۆیەم لە پڕۆژەکە کە پەیوەندی بە ماددەی﴿69﴾ لە یاسا ئەسڵیەکەدا هەیە زۆرینەی ڕا لەگەل پەسندکردنی ئەوە دابوون کە لە ڕاپۆرتی لیژنە پەیوەندیدارەکانەوە هاتبوون، داڕشتنەوەی وەکو ئەمەی خوارەوەیە:

کارکردن بە ماددەی ﴿69﴾ ی یاساکە ڕادەگیرێ و ئەمەی خوارەوە جێی دەگرێتەوە:

أ. ئاستی سەرەوەی گشتی مووچەی خانەنشینی تەواو سەبارەت بە هەموو لقەکانی بیمە لەم یاسایەدا کە نابێ لێ تێپەڕێندری لە هەموو بارێکدا لە ﴿80٪﴾ لە ناوەندی کرێی مانگانەی دوا ساڵی بیمەکراوی لە خزمەتی کارکردندا.

ب. ئاستی خوارەوەی گشتی مووچەی خانەنشینی تەواو سەبارەت بە هەموو لقەکانی بیمە لە یاساکەدا کە نابێ لە هەموو بارێکدا بێتە خوارتریەوە کە لە کەمترین ئاستی مووچەی خانەنشینی فەرمانبەرێك.

ج. مووچەی خانەنشینی بەشەکی لە هەموو بارێکدا لە ئاستی کۆمەکی پاراستنی کۆمەڵایەتی کەمتر نەبێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێزسۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی کوردیەکەی ئێستا کە خوێندیەوە بەراستی من خۆم وەکو کەلیمات موتەفاتیعە بوو هیچ تێنەگەیشتم، بۆیە لێرە داوا ئەکەم لە جەنابت، کە بڵێی عەرەبیەکە ئەساس ترە بۆ ئەوەی سبەی ڕۆژێ هیچ خیلافێك دروست نەبێ لەسەر ئەم یاسایە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیەم بەو صیاغە عەرەبیەی خوێندرایەوە کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرزکاتەوە؟ کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ پەسندکرا فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێزعونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

11. بالنسبة للمادة عاشرا من المشروع والمتعلقة بالفقرة ﴿ب﴾ من المادة ﴿71﴾ من القانون أجمعت الاراء على رفضها والإبقاء على المادة الاصلية لأنها في مصلحة العمال وكذلك تعارضها مع قوانين الخدمة النافذة في الاقليم.

بەڕێزسەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەو تەرجومەی كە خوێندرایەوە، تەرجومەی حەرفی عەرەبیەكەیە، ئەگەر یەكێك عربی و كوردی باش بزانێ ئەتوانێ هەر ئێستا لێی تێبگا بۆ ئەوەی سەیری بكە، نەك كەلیماتی موتەفاتیعە، داوای لێبوردن دەكەم.

11. سەبارەت بە ماددەی دەیەمی پڕۆژەكە، كە پەیوەندی بە بڕگەی ﴿ب﴾ لە ماددە ﴿71﴾ ی پڕۆژە ئەسڵیەكەوە هەیە كۆ دەنگی ڕا لەگەڵ ڕەتكردنەوەو هێشتنەوەی ماددەی ئەسڵیەكە دا بوون، چونكە لە بەرژەوەندی كرێكاران دا نیە، هەروەها ناكۆكە لەگەڵ یاساكانی ڕاژەی كارپێكراو لە هەرێمدا.

بەڕێز د. ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆكی پەرلەمان:

یانزە، بەو شێوەیە كوردی و عەرەبیەكەی كێ لەگەڵدایە؟ كێ لەگەڵدا نیە؟ بەكۆی دەنگ پەسندكرا، فەرموو بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێزعونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگە ﴿12﴾ی ڕاپۆرتی هاوبەشمان بەشێوەیەك داڕێژراوە لە ئەنجامی كۆبوونەوەی هاوبەش لە نیوان بەشێك لە ئەندامانی لیژنەكانی پەیوەندیدار بە بابەتەكە لەگەڵ جەنابی وەزیری كاروباری كۆمەڵایەتی گەیشتینە ئەنجامی داڕشتنەوەی صیاغەكە بەو شێوەیە كە ئێستا لەو نووسراوەی لەبەردەم ئەندامانی پەرلەمان دایە بە ژمارە﴿12﴾

إقتراح إضافة المادة الى المشروع بخصوص ضمان البطالة بالشكل الاتي: يحق للعامل المضمون التمتع بضمان البطالة وفقاً للاسس الاتية:

1. ان يكون دفع ضمان البطالة لفترة لاتقل عن سنتين
2. يحصل خلال فترة البطالة ولفترة لا تزيد على ستة اشهر على مبلغ يساوي إعانة الحماية الاجتماعية على ان لاتتجاوز ثلاث مرات

بەڕێزسەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

12. پێشنیاری زیادكردنی ماددەیەك بۆ پڕۆژەكە سەبارەت بە بیمەی بێكاری بەم شێوەیە ماددەی( ) كرێكاری بیمەكراو مافی بیمەی بێكاری هەیە، بەگویرەی ئەم بنەمایانەی خوارەوە:

1. بیمەی بێكاری دەدرێ بۆ ماوەیەك، كە كەمتر نەبێ لە دوو ساڵ.

2. ئەو ماوەیەی کە بێکارە بیمەکەی وەردەگرێ بۆ ماوەیەك کە لە شەش مانگ زیاتر نەبێ، بە مەبلەغێك کە یەکسان بێ بە کۆمەکی پاراستنی کۆمەڵایەتی وە نابێ سێ جار لەوەش زیاتر بێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوانزەم بەم شێوەیە عەرەبی و کوردیە خوێندرایەوە کێ لەگەڵدایە؟کێ لەگەڵدا نیە؟ بە ناڕازیبوونی یەك دەنگ، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسندکرا، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێزعونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی سیانزەمی ڕاپۆرتی هاوبەش بەم شێوەیە:

13. بالنسبة للمادة الحادية عشرة من المشروع والمتعلقة بالفقرة (أ) ثلاثة من المادة (85) من القانون، الأغلبية مع رفضها، والإبقاء على المادة الاصلية.

13. سەبارەت بە ماددەی یانزە پڕۆژەکە کە پەیوەندی بە بڕگە(أ)سێی ماددەی (85)ی یاسا ئەسڵیەکەوە هەیە، زۆرینە لەگەڵ ڕەتکردنەوەی و هێشتنەوەی ماددە ئەسلیەکەدایە.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

سیانزە هەروەکو دەڵێن زۆرینە لەگەڵ ڕەتکردنەوەی ماددەکەو هێشتنەوەی ماددە ئەسڵیەکەدایە کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرزکاتەوە؟کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ، ڕەفزکرایەوە، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێزعونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی چواردەم لە ڕاپۆرتی هاوبەش بەو شێوەیە:

14. بالنسبة للمادة الثانية عشرة من المشروع والمتعلقة باضافة فقرة بتسلسل (ب) الى المادة (86) من القانون، اجمعت الاراء على رفض المقترح لانه خرق للمساواة امام القانون وهدر لأموال الاقليم.

14. سەبارەت بە ماددە دوانزەمی پڕۆژەکە کە پەیوەندی بە زیادکردنی بڕگەیەکەوە هەیە بە ریزبەندی بۆ ماددە (86)ی یاسا ئەسڵیەکە، کۆ دەنگی ڕا لەگەل ڕەتکردنەوەی پێشنیارەکە دابوون،چونکە پێشێلکردنی یەکسانیە لەبەردەم یاساو بەفیڕۆدانی سامانی هەرێمە.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

چواردە لەگەڵ ڕەتکردنەوەی دایە، هەروەکو عەرەبی و کوردیە صیاغەکەی خوێندرایەوە کێ لەگەڵدایە؟کێ لەگەڵدا نیە؟ بەکۆی دەنگ ڕەتکرایەوە، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێزعونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە برگەی پانزە لە ڕاپۆرتمان بەشێوەیەك داڕێژرابوو دوایی لە ئەنجامی كۆبوونەوەی هاوبەش لەگەڵ جەنابی وەزیری كاروباری كۆمەڵایەتی ، گەیشتینە صیاغەی ماددەكە بەو شێوەیە كە لەبەردەمتانە لەو نووسراوەی كە پێشكەشكراوە،

اقتراح اضافة مادة جديدة الى المشروع بخصوص العمال الذين ليس لهم صاحب عمل دائمى او مستمر، المادة ﴿رەقەمەكەی بەتاڵە﴾استثناءً من احكام المادة (27) من قانون التقاعد والضمان الاجتماعي للعمال القطاع الخاص الذين ليس لهم صاحب عمل دائمى او مستمر في حالة إشتراكهم في صندوق الضمان يكون له حق الضمان الجتماعي بشرط ان لا يكون لهم راتب من مؤسسات الاقليم وينظم كيفية تسجيلهم واستيفاء الاشتراكات منهم بنظامٍ يصدره مجلس الوزارة.

15.پێشنیاری زیادكرنی ماددەیەكی تازە بۆ پرۆژەكە هەیە تایبەت بە كرێكارانی كە خاوەنی كاری بەردەوام و هەمیشەییان نیە، هاوێر لە بەندەكانی ماددەی (27)ی لە یاسای خانەنشینی و بیمەی كۆمەڵایەتی كرێكاران، كرێكارانی كەرتی تایبەت كە خاوەن كاری بەردەوام و هەمیشەییان نیە لەكاتێكدا ئەگەر بەشدار بن لەصندوقی بیمە، مافی بیمەی كۆمەڵایەتیان دەبێت بەمەرجێك كە مووچەیان لە دەزگاكانی هەرێمدا نەبێت، چۆنیەتی تۆماركردنیان و وەرگرتنی پیتاك لێیان بە پەیڕەوێك دەبێ كە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەردەچێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كوێستان خان.

بەڕێزكوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە كۆمەڵێك ئەندامی پەرلەمان كە قسەمان لەسەر كرێكاری بێ خاوەن كار كردووە، ئەوانەی كە وەك كرێكاری بیناسازی و شۆفێری تەكسی و ئەوانە، ئێمە وامان داواكرد كە ماددەی (27) بەسەری جێبەجێ ببێ، وامان داوانەكردووە كە جارێكی تر ئەنجومەنی وەزیران پەیڕەوێك دروست بكات، یەعنی چی لە هەموارەكە لێرە جێی نەكرێتەوە، دواتر بەتەنها بۆ ئەوانە ئەنجومەنی وەزیران پەیڕەوێك دەركات، لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی لێرە پێشنیارێكیان هەیە داوشیانە بە زۆربەی ئەندام پەرلەمانان، لە ماددەی یەك تەعریفی كرێكاریان كردووە ، من پشتگیری ئەمە ئەكەم كە ئەمە ئیزافە بكرێ بۆ یاساكە وە لە ماددەی یەك تەعریفی كرێكار بەو شێوەیەی كە لیژنەی كاروباری كۆمەڵایەتی كردوویانە، پێم وایە لەبەردەمی زۆربەی ئەندام پەرلەمانەكان، یان بخرێتە دەنگەوە، یان ئیزافە بكرێت، چونكە ناكرێ ئەوان خۆیان نەگەڕێنەوە بۆ ڕای ئەندامانی پەرلەمان، ئەم صیاغەیە بكەن بەبێ ئەوەی بگەڕێنەوە بۆ ڕای ئێمە.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر.

بەڕێزئاسۆس نەجیب/وەزیری کاروکاروباری کۆمەڵایاتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە، ماددەکە وا دەڵێ خاوەن کار لە (12٪) دەدا، کرێکار لە(5٪)کرێیەکەی ئەدا، ئەوەی کە جێ بەجێکراوە ئەوەی کە ئەیبینین لە واقعی حاڵەکە بەم شێوەیە کرێکار لە(5٪)ی خۆشی نادا، خاوەن کارەکە ئەیدا بۆ یارمەتی کرێکارەکە، بێگومان حکومەت و پەرلەمانیش، ئەمانەوی ژیانی کرێکاران بەرەو باشتر ببەین لە بیمەی بێکاریەوە، هەر لەکرێکاری بیناسازی بگرە یاخود ئەو کرێکارانەی کە خاوەن کاریان نیە،چونکە لە ماددەی(8) هاتووە لە یاسای کار، ئەو کریکارە دەبێت خاوەن کارێکی هەبێ، لەبەر ئەوەی ئەم کرێکارانە پێیان دەوترێ (عمالی مساطر) بە موستەلەحی مونەزەمەی عەمەلی دەولی خاوەن کاریان نیە، وتوومانە ئەمانە هەمووی مەشمول کرێن، بەڵام لە پەنجاکانەوە چوار، پێنج یاسا هاتووە کە تایبەتە بە خانەنشینی دەستەبەری کۆمەڵایەتی کرێکاران تاکو ئێستا بابەتی دەستەبەری کرێکارانیان چارەسەر نەکردووە، ئێمە ئەبێت بیر لەمە بکەینەوە بە هاوکاری مونەزەمەکە بتوانین نیزامێك لە ئەنجومەنی وەزیران دەرچێ نیزامێکی تایبەتی ئەوێ، چونکە خاوەن کاریان نیە، ماددەی (27) کاتێك کە خاوەن کاری هەبێت ئەو کریکارە لە (12٪)ی بۆ بدات؟ ئەگەر هەر فەرمانێك هەیە و ئەگەر هەربڕیارێك هەیە، ئەگەر هەرپێشنیارێك هەیە و ئەوە ڕای ئەندامانی پەرلەمانە، ئەوە ئامادەین جێبەجێی بکەین.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك سردار رشید.

بەڕێزسەردار رشید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەمە وازحە ئەوانەی کە خاوەن کاری دائیمیان نیە یان هەمیشەییان نیە، ئەمە سەرجەم ئەم کرێکارانە ئەگرێتەوە بە بیناسازیشەوە، یەعنی ئێمە دیارە گفتوگۆی زۆرمان لەسەر کردووە وە ڕای سەندیکاشمان وەرگرتووە، دوێنێ من بە تەلەفۆن تەنانەت لەگەڵ سەرۆکی سەندیکای بیناسازی قسەم کردووە، ئەوانیش ئەگرێتەوە، بەڵام بە مەرجێك کە ئەنجومەنی وەزیران بەڕاستی چۆنیەتی یاخود ئالیەتی ئەوە پەیڕەو دابڕێژێت.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووکاك کاردۆ.

بەڕێزکاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە ئەو مەرجە دابنێ ئەنجومەنی وەزیران نیزامێك بۆ دەربکا دەتوانێ بەشێوەیك بێ، کە ئەو مانایەی ئێمە مەبەستمانە نەیگەیەنێ، لەبەر ئەوەی یاسا کە لە پەرلەمان دەردەچێ، ئەرکی ئەنجومەنی وەزیرانە نیزامی بۆ دەرکا، ئەرکی وەزارەتیشە تەعلیماتی بۆ دەرکا، هیچ پێویست ناکات لێرە موتەعەلیقی کەی بەوەی کە نیزامەکە دەرکات، چونکە ئەمە دەتوانێ جێبەجێی نەکات. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دڵشاد.

بەڕێزدڵشاد حسین قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستیەکەی ئەو کرێکارانەی خاوەن کاریان نیە، ڕەنگە کێشەی صندوقەکە ئەوەیە کێ پارەکەیان بۆ ئەدا، بەڕاستی ئەگەر لێرە ئەوان بتوانن بەشداری بکەن بەپێی ئەم یاسایەی کە لە یاساکەدا هاتووە هەم وەك کرێکارو هەم وەك خاوەن کار چ پێویستی بە نیزامێکی تازەیە لە ئەنجومەنی وەزیران دەرچێ وە بەتایبەتی یاساکەش کە پەیوەستە بە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، بۆیە پێم باشە بەپێی ڕێنمایی کە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی یان بەپێی یاساکە کە تێیدایە خۆی خاوەن کارو کرێکاری خۆیەتی. زۆر سوپاس

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك خورشید احمد.

بەڕێزخورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ ئەم خاڵە مولزەمە بەنیسبەت حکومەت، یەعنی ئەوە نیە ئەنجومەنی وەزیران موخەییەرە نیزامێك دەرکات یان نا؟ مولزەمە دەبێ دەرکات، بەڵام لەبەر ئەوە کارەکە وردەکاری زۆری تێدایە، پێویستی بەدیراسەت هەیە، پێویستی بە ڕاوێژکاری هەیە لەگەڵ ئیحتیماله لایەنی جیهانی مونەزەم بێت، قابل بێت بۆ جێبەجێ کردن، بەڕەئی من یەعنی نەصەکە زۆر وازحەو زۆر عەمەلیەو هیچی تێدا نیە. زۆرسوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێزعمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلەی ئەگەر ئەمە بێتە مەجلیسی وزەرا سبەی بە نیزامێك ئەمە دەربکا یان دەر نەکا ئەمە دەبێتە ماددەیەك لە زمنی ئەم یاسایەو ئیلزامێتی خۆی ئەبێنێ لەسەر مەجلیسی وزەرا وە ئەمە مەجلیسی وزەرا لەسەرێتی نیزامی تایبەتی بۆ دەربکا، ئەمە لەلایەك ، لەلایەکی دیکە ئەمە ئەگەر بیتو باس لە عمالی بەبێ ڕەب عەمەل بکات، ئەگەر بگەڕێنەوە بۆ وەسفەکەی عامل ئەوسا، عامل ئەو کەسە کە لیقائی ئەجری لەژێر ئیشرافی ڕەب عەمەلێك ئیش دەکات، بۆ میسال لە کوردستانی ئێمە ئەگەر شوفێری تاکسی بگری، ئەکسەریەتی شوفێری تاکسیەکان ساحیبی سەیارەکانی خۆیانن، ئەمە خۆی رەب و لەعەمەلەو خۆشی عاملە، بەواتە ئەمە ئەم ماددەیە تەرك بکرێت بۆ مەجلیسی وزەرا بەپێی ئەو ڕێنماییە تایبەتەی کە خۆیان هەیانە بەتەنسیق لەگەڵ وەزارەتی عەمەلە، کارو کاروباری کۆمەڵایەتی یان نیزامیکی تری بۆدەرکەن. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووکاك عبدالرحمن

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی منیش پشتگیری ئەوە دەکەم کە تەعریفێك هەبێ بۆ ئەم عاملە، کامەیە عامل؟ عامل کێیە؟ ئەی بەزازیش دوکانی خۆی تایبەت هەیە، ئەویش عاملە؟ شوفێرتاکسی، تاکسی خۆی هەیە، ئەویش عاملە؟ کەسانێك هەیە، یەعنی ئیشێکی خاصی هەیە فەلاحە یان مەشروعێکی هەیە یان موزارعێکی هەیە، ئەویش عاملە، ئایا کێ دەگرێتەوە ئەم یاسایە کام عاملە؟ ئەبێ تەعریفێکی بۆ ئەم عاملە بکەین حەتتا بزانین کامە ئەم پڕۆژەیە دەگرێتەوە، لەبەر ئەوە پێویستە تەعریفێکی خاص بۆ عامل هەبێ، ئەگەر ئەوەیش بچێتەوە بۆ یاسای عەمەل دەبێ ئەمەش هەموار بکرێت، ئینجا یان دەبێ تەعریفێك بۆ عامل هەبێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك اسماعیل.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتیوانی ڕایەکەی (کاك خورشید، کاك عمر) ئەکەم، لە ڕاستیدا ئەمە بابەتێکی ئاڵۆزە، وە شەرتیش نیە هەر کرێکار، یەعنی رەنگە ڕێککەوێ هاووڵاتی دانیشێ لە ماڵەوە ئیشتراك لەم صندوقە بکا، یەعنی ئەمە پێویستی بە فراوان کردن هەیە، لەبەر ئەوە ئێمە ناتوانین ئێستا ماددەیەکی وا بەرفراوان داڕێژین کە بتوانێ هەموو ئەو بەشانەی کۆمەڵگا ئینصاف کات، هاووڵاتی زۆر ئیعتیادی هەیە من لەشوێنان بینیومە هاووڵاتی لەماڵەوە دانیشتووە ئیشتیراك دەکات، لەبەر ئەوە فعلەن لەگەڵ ئەوەدام کە ئەمە بەجێ بهێڵرێ بۆ ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرمووکاك عمرهەورامی.

بەڕێزعمرصدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەهەموارکردنی چەند ماددەی ڕابوردوو، یەعنی خۆش بەختی یە ئێمە وە بۆ کرێکارانی کوردستان بەوانەی کە خاوەن کاریان هەیە، بەڵام ئەم ماددەیە لەئێستایە ئەگەر بەرچاو روونی نەبێ لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان، وە بیززات وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، بۆ ئەوەی ئێمە دڵنیا بکاتەوە لەوەی ئەو ماددەیە دەربچوێنین، بەباوەڕی من ئەگەر ئێمە بەرچاو ڕوونیمان نەبێ لە داهاتوو حکومەت دەتوانێ لەماوەیەکی کورت و دیاریکراودا ڕێنمایی پێویست بۆجێ بەجێکردنی ئەم یاسایە، ئەم ماددەیە دەربکات ئێمە ئەو کاتە بە خۆ دەربازبوون لەم حاڵەتەی هەیە لە کوردستاندا بەباوەڕی من دەکەوینە ئەم حاڵەتەوە، لەبەر ئەوە ئەگەر بەرچاو ڕوونی هەیە، با ئێستا بەڕێز وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ ئێمەی ساغ بکاتەوە، ئەم بابەتە ئەگەر نا وەکو بەڕێزان وتیان پێویستی بە کاری هەمە لایانەو توێژینەوەو بەدواچوونی زیاتر هەیە، چونکە ژمارەیەکی زۆر لە هەرێمی کوردستان دەکرێ ئەو کاتە لەڕێگای ئەم ماددەیە ئیستفادە وەربگرن لەو صندوقە.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموود. دانا

بەڕێزد.دانا سعید صوفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من دەمەوێ تەنیا یەك روونکردنەوەی بدەم لە ماددەی (15) باس لەوە ناکات کە ئەنجومەنی وەزیران ڕێنمایی دەربکات، بەڵکو باس لەوە دەکات کە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی وە لە ئاخیرەکەی نووسراوە کە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی دەریدەکات ڕێنماییەکە، وەبەهەمان شێوەش بۆ خودی یاساکە یەعنی تەواوی یاساکە لە ماددەی(16) دیسانەوە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی ئەگەر تەماشا بکەن لە دووەم وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، ڕێنمایی دەردەکات یەعنی لە بۆ هەموو یاساکە ڕێنمایی دەر ئەکرێ، دواتر پێموایە ئەوە کێشەیەك نابێ. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموود.عمر.

بەڕێزد.عمرحمدامین خدر(نوەرەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەبەردەم حاڵەتێکی یاسایی تازە داین، ئەویش جۆرێك لە کرێکارە کە خاوەن کاری نیە، ئەم حاڵەتەش لە هەرێمی کوردستان زۆرزۆرە، بۆیە پێویست بوو ئێمە هەوڵ بدەین مافی ئەو کرێکارانەی کە بە وەختی

کار دەکەن، خاوەن کاریان نیە ئێمە لە چوارچیوەی ئەم یاسایە دا گەرەنتی بکەین، بۆیە مەبدەئیەن بەم سیاغەیە ئێمە مافی ئەوان گەرەنتی دەکەین، بەڵام لەبەر ئەوەی حاڵەتەکەچۆنیەتی ڕێکخستنی زامن کردنی مافی ئەوان لە ئیشتراکی مانگانەو داهێنانی ئالیەتێکی تازە، ئەمە پێویستی بەمە هەیە، وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، گفتوگۆ بکات، دیراسەی نموونەی وڵاتانی تر بکات، هەروەها هەوڵ بدات بیرو بۆچوونەکانی گەڵاڵە بکات لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیران بە نیزامێك ڕێکی بخات، بۆیە لەهەردوو لاوە ئەم دەقە باش هاتووە، لەلایەکەوە زەمانەتە قانوونیەکە و مەبدەئەکە بۆ دابین کردنی مافی ئەوان دەخەیتە ناو یاساکەوە، وە لەلایەکی تریشەوە تۆحکومەتی هەرێمی کوردستان مولزەم دەکەیت لەگەڵ وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی بۆ ئەوەی لە داهاتوودا بە نیزام ئەم مەبدەئە قانوونیە ورد بکەنەوە، بەم شێوەیە کێشەکە چارەسەر دەبێت. زۆرسوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك شڤان

بەڕێزشڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەقیقەتەن ئێمە ئەنجومەنی وەزیران دەخەینە ژێر فۆرساییەك کە هەرچەند بە نیزام دەکرێتن، بەڵام بۆ لەو ماوەیە زۆرە، ئەمە لەبەردەم تەعدیلی یاسایی دایە ئەم ماددەیە لە زمنی ئەو تەعدیلە دایە کە وەکو فکرە هاتووە، ئەو ماوە زۆرە لەپێش وەزارەت و لە پێش پەرلەمان بووە باشە بۆ تەگبیرێك نەکرا ئەم ماددە بەشێوەیەك دابرێژین قوەی قانوونیەکەی ماددەیکی یاسایی بێ نەك نیزام بێتن کە بە تەدرجی قانوونی لە قانون، پرسیار لە وەزیر دەکەم، بۆ هەتا ئێستا عیلاجی ئەوە نەکراوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە وەك کوێستان خان باسی کرد، ڕای لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی یەعنی وازحە تێیدا، کە لە دووەم دەڵێ/ (يحق للعمال الذين ليس لهم صاحب عمل أو يعملون لصالح أنفسهم الإستفادة من أحكام هذا القانون و يكون ذلك إختيارياً)، ئەگەر داخلی بکەینەوە ئەوەی خاوەن کاری نیە، ئیختیاریەن خۆی زەمان دەکات یان ناکات؟ ئەو کاتە پارەی زەمانەکەی بۆ خۆی دەیدات، کە ئەگەر خاوەن کاریشی نەبێ، بەس ئەو ماددەیە ئیزافە بکرێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من تەصەور دەكەم لە بەینی ئەو دوو ڕەئیەدا جیاوازی نیە جگە لە ئالیەتەكە، كە لە ڕاپۆرتە هاوبەشەكەدا هاتووە باسی ئەوە دەكات كە ئەوە تەسبیت بكرێ، لێرە بە تەنیا تەسبیتی كردووە، ئالیەتی شێوازی مامەڵە كـردن لەگـەڵ ئـەو كرێكارانـەی بەجێهێشـتووە بـۆ ڕێنماییـەك كـە وەزارەتـی تایبەتمەنـد دەری بكـات، بـە پێچەوانەوە لە ڕەئی لیژنەی كاروبـاری كۆمەڵایـەتی دا هـاتووە ئالیەتەكەشـی تەحدیـد كـردووە، كەواتـە بـۆ ئێمە ئاسانترە، مادام ئێمە بە ماددەیـەكی تـازە دەیخەینـە یاسـاكەوە، مـافی ئـەو كرێكارانـەی تێـدا دەسـتەبەر دەكەی، یەكسەر بە پێی ئەو ئالیەتەی كە لیژنەی كاروباری كۆمەڵی مەدەنی، كاروباری كۆمەڵایەتی داینـاوە، یەكسەر ئەوە بخەنیە جێگەی ئەو پێشنیازەی كە لیژنەی یاسا دایانـنـاوە، هـەم ئالیەتەكەشـی تیـا دادەنـێین، هەم جێگەشی دەكەینەوە، لە یاساكە دا مەجال ناهێڵینەوە، بۆ ئەوەی ڕێنماییەكە نەزانین چۆن دەردەچـێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلـەمان، ئێمـە گرفتەكـەمان لـەوەدا نیـە، یـەعنی بـە نیـزام دەردەچـێ، بـە قـانون، لـە جێبەجێ كردنەكەیەتی، یەعنی جەنابی وەزیر دەبێ پێمان بڵێ، ئەم نیزامە لە ماوەی چەند دا دەردەچـێ؟ ئەندامانی پەرلەمانی كوردستان لە لیجنەی پەیوەندیدار بەدواداچوونی بـۆ دەكـەن، ئـەی ئەگـەر جێبـەجێ نەكرا؟ ئێمە ئەوسا چی بكەین؟

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئاخیر كەس د.ڕێباز قسە دەكات، چونكە 15،20 كەس قسەیان كرد، د.ڕێباز ئاخیر كەسە، فەرموو.

بەڕێز د.ڕێباز فتاح محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتەی كە ئامادە كراوە لەسەر پێشنیاری ئەو موداخەلانەی كە لەدانیشتنەكەی پێشوو كـراوە، بـەڵام ئەوەی كە لە ناو ڕاپۆرتەكە هـاتووە كـەس پێشـنیاری ئـەوەی نـەكردووە، تـەنها پێشـنیارێك هـەبوو وابـزانم سۆزان خان تەرحی ئەوەی كرد، لەگەڵ كەسێكی تر بوو كە باسی كرد مەكاتب بكرێتەوە بـۆ ئـەو كەسـانەی كە خاوەن كاریان نییە، ئەگەر ویستیان شمول بكەن لە ڕێگەی ئەو مەكاتبانەوە شمول بكـەن، یـەعنی ئێسـتا مەفروزە قسە لەسەر ئەو پێشـنیارە بكـرێ، نـەك پێشـنیارێكی تـازە كـە كـەس تـەرحی نـەركردووە و ئێسـتا خراوەتە ناو ڕاپۆرتەكە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو د.حسن، هەندێ تێبینی هەیە، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سوورە/جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لەبەردەم فیكرەیەكی نوێ دا بووین، ئەگەربگەڕێینەوە بۆ موناقەشەكانی پێشوومان، باسی ئەو فیكرە نوێیەمان كرد كە بە پرۆژەیەكی نوێ بێتە ئارا، زۆربەتان ناڕازی بوون لەسەر ئەوە، لەبەر ئەوەی وتتان لەوانەیە ئەو پرۆژەیە كەی دروست دەبێ، بۆیە وامان ئیقتیراح كرد كە بە فیكرە بێتە ناو ئەو پرۆژە، بەلاَم خۆی لە ئەساس دا ئەو فیكرەیە پرۆژەیەكی زۆر زۆر فراوانە، لەو دانیشتنە بە پرۆژەیەكی فراوان ناتوانین لەو قانونە جێی بكەینەوە، چونكە ئەوە تەعدیلی قانونێكی ترە، بۆیە فیكرەكە بە پێی ئەوەی ئێستا كە هاتووە فیكرەكە دێتە ناو قانون، تەفاصیلی پرۆژەكە لە جیاتی ئەوەی ئێمە چاوەڕێی پرۆژەیەكی تر بكەین دەیدەینە ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە بۆ هاوكاری كردنی پرۆژەكە و داهاتنی فیكرەكەیە لەو قانونە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاردۆ، فەرموو.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لە لێژنەی یاسایی كۆك نەبووین لەسەر ئەو دەقە، تەنها ڕەئی وەزیر بوو، قسەش لەسەر چیە؟ لەسەر ئەم دەقەیە كە ئامانجی كرێكارانی بیناسازی بگرێتەوە، بەڕێز وەزیری كاروباری كۆمەلاَیەتی گوتی/ ئەوە جێبەجێ ناكرێ، یەعنی ئێمە ئەگەر هەدەفەكەمان جێبەجێ ناكەین، چ پێویست بەو دەقە دەكات، لەبەر ئەوە من لەگەڵ ئەوەم دەقێك هیچ پێویستی بەوە نیە نیزام، خۆی هەر یاسایەك دەربكەین، حكومەت پابەندە جێبەجێی بكات، نیزامی بۆ دەردەكات، ئەم دەقە نەبەستینەوە بە نیزامی، كە نیزامێك ئەنجومەنی وەزیران دەریدەكات، بەڵكو بەخۆمان میكانیزمێك دابنێین و ئامانجەكە بپێكێ كە مەبەستمان مافەكە كرێكارانی بیناسازی بگرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك إسماعیل، فەرموو.

بەڕێز إسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من هەست دەكەم خەوفێك هەیە لای پەرلەمانتارە بەڕێزەكان، كە لێرە ئێمە شتێك ئیحالەی ئەنجومەنی وەزیران، یان وەزارتی كار بكەین كە جێبەجێ نەكرێ و یەعنی مەفهوێكی غەڵەت هەیە بۆ بیمە، بیمە یەكێكە لە سەرچاوەكانی داهات بۆ حكومەت، یەعنی بیمە دەبینن لە ولاَتان زۆربەی زۆری شەریكاتی ئەهلی پەنا دەبات بۆ بیمەكردن وەكو سەرچاوەیەكی داهات، لەبەر ئەوە ئێمە نابێ ترسمان لەوە هەبێ

بلێین حکومەت جێبەجێی ناکات، بە پێچەوانەوە بیمە یەکێکە لە سەرچاوە بەهێزەکانی داهات، لەبەر ئەوە ئێمە بمانەوێ، نەمانەوێ حکومەت پەنای بۆ دەبات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیرە خان، فەرموو.

بەڕێز ئاسۆس نجیب / وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پرسیار زۆر کراوە دەبێ وەڵام بدەمەوە و تەوزیحێکیش بدەم، سەبارەت بەو ماددەیەی کە کاک کاردۆ دەڵێ/ جێبەجێ ناکرێ، وتوومە بە تەعلیمات ناکرێ جێبەجێ بکرێ، چونکە بابەتێکی تازەیە، لە پێشیش دا باسم کردووە، لە پەنجاکانەوە چوار، پێنج قانون درچووە، نەیتوانیوە بابەتی کرێکاری بیناسازی چارەسەر بکات، ئێستا ناکرێت بێین ئێمە بە تەعلیماتێك لە وەزارەتێك دەرچێ و ئەم بابەتە چارەسەر بکات، بە ماددەیەك و بە تەعلیماتێك لە وەزارەت من لەگەڵ کرێکاران ڕاستگۆم.....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موقاتەعە مەکەن، قسەی خۆتان بکەن، موقاتەعە مەکەن تکایە، باشە، قسەی خۆی دەکات، فەرموو.

بەڕێز ئاسۆس نجیب / وەزیری کاروکاروباری کۆمەڵایەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەرچاو ڕونی بۆ ئەندام پەرلەمانەکان، من لێرە کە سوێندم خواردووە، بەڵێنم داوە هەموو کارەکانم بە جوانی جێبەجێ بکەم و دڵسۆز بم، ئەوە ئەرکی پەرلەمانە، سبەی کە ئەم یاسایە دەرچوو، بە نیزام دەرنەچوو، دوای ماوەیەك کاری پەرلەمانە بەدواداچوون بکات، بڵێ بۆچی وەزیر ئەوە جێبەجێ نەکراوە؟ ئەنجومەنی وەزیران بۆ ئەوەتان جێبەجێ نەکردووە؟ هەر ئەم ئەندام پەرلەمانانەن کە متمانەیان بە حکومەت و وەزیرەکان داوە، چ کاتێك تەفسیر هەبوو ئەو کاتە، سەبارەت بەوەی بۆ دەمێکە ئەو تەعدیلە لێرەیە و جێبەجێ نەکراوە؟ من لە ئێوە دەپرسم، لە ($2010/10/10$)ەوە ئێمە ناردوومانە بۆ پەرلەمان، لە کۆنفرانسێك بوو، ڕای کرێکاران و خاوەن کارانیشمان وەرگرتووە، بە حزووری ئەندامانی پەرلەمان، لە ($2010/10/10$)ەوە هاتۆتە ئێرە، یەعنی من نامەوێ بەو شێوەیە بێ دانیشتنەکەمان، سەبارەت بەوەی کە لە ماددەکە هاتووە، ماددەی (27)، لە 12٪ دەیڵێمەوە بۆ ئەوەی ڕوونی بکەینەوە، لەو 12٪یە کە خاوەن کار دەیدا، لە 5٪ی کرێکاران بەشێکی بۆ تەقاعودە، بەشێکی بۆ زەمانی صحییە، بەشێکی بۆ ئیساباتی عەمەلە، ئەگەر بکرێت ئێمە ئەحکامێك دانێین، من ئامادەم ئەگەر ئەحکامێك دابندرێ بۆ کرێکارانی بیناسازی جێبەجێی دەکەم، بەڵام لەبەر ئەوەی کەس پسپۆڕ نیە بەو شێوەیە، تۆ ئەو ئەحکامانە چۆن زیاد دەکەی؟ ئەگەر بۆ بیمەی بێکارییەکەش بێ، دەبێت ئەو نیسبەیەی کە لەسەر کرێکار و خاوەن کارە زیادی بکەی، بەڵام من لێرە لەو زیاد کردنی بیمەی بێکارییەکە 1.8 نووسراوە، من ڕای کرێکارانم وەرنەگرتووە، من ناتوانم بە بێ ئەوەی ڕای کرێکاران وەرگرم ئەو نیسبەتانە زیاد بکەم، بۆ

نیزامەکەش، ئێمە کە بوو بە نیزام لە ئەنجومەنی وەزیران بە هاوکاری دوو پسپۆری مونەزەمەی عەمەلی دەولی، کە ئەوان پسپۆرن لەم بابەتە، ئەوە لە سوریاش کردیان، بەڵام ئەوەی سوریا چونکە نیوەی پرۆژەکە فەشەلی هێنا، بە نیزام دەکرێت، ئەو کاتەی نیزامەکەش دانێین دەیهێنمە بەردەم ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز و ڕای هەمووان وەردەگرین، ڕای خاوەن کاریش و کرێکاران وەردەگرین، لەبەر ئەوەی کرێکاران شەریکی ئەو وەزارەتەن، ئێمە ناتوانین هەر لە خۆمانەوە نیزامێك دەرکەین، یاخود بە تەعلیماتێك، ئەم بابەتە هەستیارە، چونکە بابەتێکی زۆر حەساسە و ئەوەی کێشەکەی ئێمە لەوەدایە، قانونی عەمەل باسیان ناکات، لێرە ئیستیسنا کراوە لە مادەی 8ی یاسای کارەکە، بۆیە پێویستمان بە نیزام هەیە، هەر کەسێکیش پسپۆری هەبێ، هاوکارمان بێ لەو نیزامە ئێمە سوپاسی هەموو لایەك دەکەین، سوپاس بۆ تۆ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش دوا صیغەتان بخوێننەوە بۆ ئەوی بیدەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

مادة مضافة:

إستثناءاً من أحكام المادة السابعة و العشرون من قانون التقاعد و الضمان الإجتماعي للعمال، عمال القطاع الخاص الذين ليس لهم صاحب عمل دائمي أو مستمر في حالة إشتراكهم في صندوق الضمان يكون لهم حق الضمان الإجتماعي بشرط أن لا يكون لهم راتب من مؤسسات الإقليم و ينظم كيفية تسجيلهم و إستفاء الإشتراكات منهم بنظام يصدره مجلس الوزراء.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

پانزەیەم/

پێشنیازی زیاد کردنی ماددەیەکی تازە بۆ پرۆژەکە تایبەت بە کرێکاران، کرێکارانی کە خاوەن کاری بەردەوام و هەمیشەییان نیە:

هاوێرد لە بەندەکانی ماددەی بیست و حەوت لە یاسای خانەنشینی و بیمەی کۆمەڵایەتی کرێکارانی کەرتی تایبەت کە خاوەن کاری بەردەوام و هەمیشەییان نیە، لە کاتێك دا ئەگەر بەشدار بن لە سندوقی مافی بیمەی کۆمەڵایەتی، لە سندووقی بیمە مافی بیمەی کۆمەڵایەتیان دەبێت، بە مەرجێك کە مووچەیان لە دەزگاکانی هەرێم دا نەبێت، چۆنیەتی تۆمارکردنییان و وەرگرتنی پیتاك لێیان بە پەیڕەوێك دەبێت کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەردەچێت.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بڕگەی (15) بەو شێوەی کوردی و عەرەبییەکەی خوێندرایەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ 67 لەگەڵدایە، کێ لەگەڵدا نیە؟ 14 کەس لەگەڵ دا نیە، کەواتە بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی پرۆژەكە هەندێك مەوادی پرۆتۆكۆلی تێدا نەبوو، ئێمە وەكو لێژنەی یاسایی پێشنیار دەكەین چەند ماددەیەك ئیزافە بكرێ لەسەر پرۆژەكە بەو شێوەیەی خوارەوە:

1- **لا يعمل بأي نص قانوني أو قرار يتعارض و أحكام هذا القانون.**

داوا دەكەم لە سەرۆكی پەرلەمان ئەو ماددەیە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە؟ كێ لەگەڵ دا نیە؟ بە كۆی دەنگ پەسند كرا، بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

ماددەی دووەم:

على وزير العمل و الشؤون الإجتماعية في الإقليم إصدار التعليمات اللازمة لتسهيل تنفيذ أحكام هذا القانون.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەسەر وەزیری كارو كاروباری كۆمەڵایەتی یە كە ڕێنمایی تایبەت بە ئەو یاسایە دەربچوێنێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە؟ كێ لەگەڵ دا نیە؟ بە كۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموو بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفيذ أحكام هذا القانون.

بەڕێز سەردار رشيد محمد:

لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنی پەیوەندیدارە كە ئەو یاسایە جێبەجێ بكات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە؟ كێ لەگەڵدا نیە؟ بە كۆی دەنگ پەسند كرا، بۆ بڕگەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی ئەخیری بەم شێوەیە:

ينفذ هذا القانون إعتباراً من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كێ لەگەڵدایە؟ كێ لەگەڵ دا نیە؟ بە كۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموو بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەم مادده ئیزافیانە هەرچەندە دەنگ درا لەسەر ماددەی (2) کە لەسەر وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی لە ئیقلیم پێویستە تەعلیمات دەربکات.

ماددەی (3) لەسەر مەجلیسی وزەرا پێویستە سێیەم فەقەرە بچێتە پێش فەقەرەی وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی، بە واتا ماددەی (16) (لا یعمل بأي نص)، ماددەی (17) دەبێتە (علی رئاسة مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفیذ أحکام هذا القانون)، ماددەی (18) دەبێتە (علی وزیر العمل و الشؤون الإجتماعیة)، تەسەلسولەکانی پاش و پێش دەکەوێ،

الأسباب الموجبة:

بهدف مواكبة المستجدات و المتغيرات في سوق العمل في إقليم كوردستان-العراق و دعم العمال برفع مستواهم المعاشي و الإجتماعي و منح المزيد من الحقوق و الإمتيازات لهم في القطاعات الخاص و المختلط و التعاون و لحين تشريع قانون متكامل للضمان الإجتماعي الخاص في الإقليم فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردییەکەی.

بەڕێز سەردار رشید محمد:

هۆی دەرچوونی

بە ئامانجی هاوشان ڕۆیشتن لەگەڵ نوێباو، یەعنی گۆڕانکاری نێو بازاری کار لە هەرێمی کوردستانی عیراق و پشتیوانی کردن لە کرێکاران بە بەرز کردنەوەی ئاستی گوزەران و کۆمەڵایەتییان و بەخشینی ماف و دەستکەوتی زیاتر بەوان لە کەرتەکانی تایبەت و تێکەڵ و هەرەوەرزدا و تا دەرکردنی یاسایەکی تەواوی کار بۆ بیمەی کۆمەڵایەتی تایبەت بە هەرێم ئەم یاسایە دەرکرا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هۆی دەرچوونی ئەم یاسایە، کێ لەگەڵدایە؟ کێ لەگەڵ دا نیە؟ ئێستا کۆی یاساکە، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەرچەندە یاساکە کۆتایی هات و هیوادارین خزمەتی مافی کرێکاران بکات بە گشتی، بەڵام یەك شت هەیە، ئێستا ئێمە لە یەکێ لە دەقەکان وتمان (بۆ جێبەجێ کردنی ئەو یاسایە پێویستە وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی ڕێنمایی دەرکات)، وەزارەت ناتوانێ ڕێنمایی دەرکات هەتا ئەم نیزامە دەرنەچێ کە ئەنجومەنی وەزیران دەریدەکات، کەواتە ئەم یاسایە، ئەم دەقە دەبێتە کۆسپ لەبەردەمی دەرچوونی ئەم یاسایە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزم بۆ ڕای کاك کاردۆ، بەڵام وانیە، چونکە نیزامەکە تەنها پەیوەستە بە ماددەی 27 کە باسمان کرد، کرێکاری بێ خاوەن کارەکان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو یاسایە بە تێکڕایی کە موناقەشەمان لەسەر کرد کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ کێ لەگەڵ دا نیە؟ یەك کەس لەگەڵ دا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا و تەسەلسولی ماددەکان و بڕگەکانیش ئێمە صەلاحیەت دەدەینە لێژنەی قانونی و سکرتارییەتی پەرلەمان بۆ ئەوەی تەواوی بکەن، ئێمە پیرۆزبایی دەکەین لە هەموو کرێکارانی کوردستان بە هەموو ڤیتاعەکانییەوە بۆ ئەوەی ئیستیفادە لەو یاسایە بکەن و ئومێد دەکەین پەرلەمانی کوردستان کارێکی باشی ئەنجام دابێت و ببێتە خێر و بەرەکەت بۆ هەموو ئەوانەی کە کرێکارن، ئێستا دوا قسەی دەدەین بە بەڕێز وەزیرە خان، وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی با بفەرمووێ.

بەڕێز ئاسۆس نجیب / وەزیری کار و کاروباری کۆمەڵایەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وەکو وەزیری کارو کاروباری کۆمەڵایەتی سوپاسی سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەندامانی پەرلەمانی بەڕێز دەکەم، بۆ پەسندکردنی ئەم هەموارکردنە، بەڵام پێشنیارێکم هەیە، دیارە ئێمە بە نووسراو ئاراستەی ئەنجومەنی وەزیرانمان کردووە لەویەوە دێ بۆ پەرلەمان، بەڵام من لێرە باسی ئەوە دەکەم کە لیژنەیەکی تایبەت بە کار هەبێ، چونکە لە زۆربەی پەرلەمانەکان لیژنەیەکی تایبەت بە بواری کار هەیە کە موباشیر لەگەڵ مونەزەمەی عەمەلی دەولی دەتوانێ ڕاستەوخۆ ئەو ڕێکەوتنامە نێودەوڵەتییانە یاخود ئەو پێشنیار و یاسایانەی کە نوێ دەردەچێ لە هەموو جیهان، دەتوانێ ئەو لیژنەی ئێمە هاوکارمان بێ بۆ پەسند کردنی ئەو یاسانەی، ئەو پرۆژە یاسایانەی کە ئامادەمان کردووە لە وەزارەت، چونکە چینی کرێکاران و هەروەها دۆزینەوەی هەلی کار بابەتێکی زۆر گرنگە، بۆیە داواکارم ئەو پێشنیارەم ڕەچاو بکرێ، زۆر سوپاس بۆ هەمووتان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمەش پێشنیارەکە لە سەرۆکایەتی دیراسە دەکەین، چ خێری میللەتەکەمان و کرێکارانی تێدا بێ ئینشاڵلا ئەوە دەکەین، سوپاستان دەکەین لە حزوورتان، ئێوە بەخێر بێن، ئێستا دێینە سەر بڕگەی دووەم، بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای مافی بەدەستهێنانی زانیاری، لیژنەی تایبەت فەرموون بۆ شوێنی لیژنەکان.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان / بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای مافی بە دەستێنانی زانیاری لە هەرێمی کوردستان.

لە کۆبوونـەوەکانی پێشوودا گفتگۆ لەسـەر شـەش مـاددە کـرا، لـە ئـەنجامی گفتوگۆکـان گەیشـتینە مـاددەی حەفتەم، ئێستا ماددەی حەفتەم دەخوێنمەوە:

المادة السابعة:

مقاصد هذا القانون/

1- تتضمن الوثيقة جميع المعلومات المسجلة بصرف النظـر عـن شكلها و مصـدرها و تـاريخ إنشـائها أو حالتهـا القانونية سواء أنشئت من قبل الهيئة العامة و الخاصة التي تحتفظ بها أو كانت سرية.

2-تحتفظ الهيئة العامة أو الخاصة بالوثيقة إذا:

أ-إحتفظت بها لديها أو بالنيابة عن شخص آخر.

ب-أو إحتفظ بها شخص بالنيابة عنها.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد خضر:

ماددەی حەوتەم/

بۆ مەبەستەکانی ئەم یاسایە/

1-بەڵگەنامەکـە هـەموو زانیارییـەکانی تۆمـارکراو لـەخۆ دەگرێـت بـە چاوپۆشـین لـە شـێوە و سەرچـاوە و ڕێککەوتەی دامەزراندن یان حاڵەتی یاساییەکەی چ لەلایەن دەستەی گشتی و تایبەتییەوە کە لـەلای خۆیـان گرتووە دامەزراوە یان ناوە چ نهێنی بێت یاخود نا.

2-دەستەی گشتی یان تایبەتی بەڵگەنامەکە لای خۆی دەهێڵێتەوە ئەگەر:

أ- ئەگەر لەلای خۆی بهێڵێتەوە یان بە نوێنەرایەتی کەسێکی تر بێت.

ب- یان کەسێك بە نوێنەرایەتی ئەو بەڵگەکە لەلای خۆی بپارێزێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، ئێمە لە جاری پێشووش دا ئـەم داوایـەم کـردەوە، وتم/ ئـەم یاسـایە زۆر زۆر گرنگە مشتوومڕێکی زۆر زۆریشی دروست کردووە لە ناو ناوەندەکانی ڕۆژنامەنووسی و ڕۆشنبیران دا، ئـەوە داواکارییەکـە پێشکەشـی هـەموو فراکسـیۆنەکان کـراوە، کـە داوا دەکـەن، نـاڵێن بـا دەرنـەچـێت، دەڵـێن/ گفتوگۆکان دوا بخەن بۆ ئەوەی دەوڵەمەند بکرێ، ئێمە تەنها داواکارییەکەمان ئەوەیە کە گفتوگۆکانی سـەر ئـەم یاسـایە ڕابگیرێـت، ئـەوانیش بێـنن ئـەم ڕۆژنامەنووسـانەی کـە ئـەم تـرس و گومانـەیان هەیـە، ئـەم ڕۆشنبیرانەی کە ئەم ترس و گومانەیان هەیە، کۆیـان بکەنـەوە، بۆیـان شـەرح بکـەن، بۆیـان بـاس بکـەن بـۆ

ئەوەی پشتگیری لە دەرچوونی ئەم یاسایە بکەن، ناکرێ ئێمە ئێستا یاسایەك دەربکەین هەتا ئێستا 10 کەمپەینی بۆ بەڕێ خراوە، من زۆر زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله ملا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە کەسمان لاریمان لەوە نیە کە ئەم یاسایە یەکێکە لەو یاسا گرنگانەی کە دەتوانێ ڕۆڵێکی هەرە گەورە بگێڕێ لە دەستەبەر کردنی دام و دەزگای شەفاف و ڕۆڵێکی باش دەگێڕێ لە دەستبەر کردنی ماف بۆ هاووڵاتی کە بە ئاسانی دەستی بە زانیاری بگات، بۆیە پێویست دەکات زۆر بە وریاییەوە، زۆر بەهەستیاریەوە مامەڵەی لەگەڵ دا بکەین، پێویستە پەرلەمانی کوردستان کار لەسەر ئەوە بکات باشترین یاسا دەرچێت، بەڵام لە ڕاستی دا پێم سەیرە یەعنی قسەکەم، ئەم قسەیە با ئەو لێکدانەوەی بۆ نەکرێت، من زۆر لەگەڵ ئەوەدام لەسەر ئەم پرۆژە یاسایە ڕای زۆرترین خەڵکی پسپۆر، ڕای زۆرترین خەڵکی پەیوەندیدار وەربگیرێ بۆ دەوڵەمەند کردنی، بەڵام هەرگیز ئەوە بەو مانایە نایێ، ناکرێ بیکەیتە پاساوێك بۆ دواخستنی ئەم پرۆژە یاسایە، لە ڕاستی دا من یەك مەترسی زۆر گەورەم هەیە، لە ڕابردوودا زۆر پرۆژە یاسای تری گرنگی وەکو ئەم پرۆژە یاسایە دواخرا، ئێستاش نەگەڕایەوە بۆ پەرلەمان، لەوانە یاسای کۆمسیۆن، یاسای با بڵێین پێدانی بودجە بە ئەحزاب، ئەوانە کە هەموو یاسان و ڕەهەندی نیشتمانییان هەیە، یاسای زۆر گرنگن، بۆیە من جارێکی تر تەئکید لەسەر ئەوە دەکەمەوە پێویستە پەرلەمانی کوردستان گوێ لە بۆچوونی ڕۆژنامەنووسان، ڕۆشنبیران، ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی بگرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەدام پرسی دواخستنی ئەم پرۆژەیە تەنها بیست ڕۆژ دیاری بکرێت، لێرە پەرلەمانی کوردستان دیاری بکات بیست ڕۆژ، پێنج ڕۆژ، 10 ڕۆژ بەسە بۆ ئەوەی ئێمە ڕاو و بۆچوونی هەموو لایەك وەرگرین، ئێمە مەترسییەکان لە یەك شوێنە، مەترسی لە ڕیز پەڕەکانە، لە ئیستیسنائاتە، من بۆ خۆم مەترسیم زۆر لەو ماددەیە هەیە، پێموایە بە شێوەیەکە کە چوارچێوەکان تەسك دەکاتەوە بۆ ئەوەی کە دەست بە زانیارییەکان بگات، بەڵام ئەوە پەرلەمانە، پەرلەمان دەتوانێ هەر ئێستاش لەم دانیشتنەی ئەمڕۆدا ئەگەر نییەتێکی جیددی لای پەرلەمانتارە بەڕێزەکان هەبێت بۆ ئەوەی ڕیز پەرەکان کەم بکرێتەوە، پێموایە هەر ئەمڕۆ دەتوانین ئەم ڕیز پەڕانە کەم بکەینەوە، ئازادییەکان فراوان بکەین بە شێوەیەك کە زۆرترین زانیاری بە خەڵك بگات، بۆیە تەئکید لەسەر ئەم خاڵە دەکەمەوە، تکایە ئەم پاساوەی ڕۆژنامەنووسان و ڕۆشنبیرانی بەڕێز کە زۆر مەعقولن، نەکرێتە هۆکارێك بۆ ئەوەی یاساکە (إلى الأبد) دەرنەچێت، تکایە تەنها بیست ڕۆژ با دەستنیشان بکرێ، لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو پرۆژە یاسایانەی کە پێش ماوەیەك تەئجیل کران، تا ئێستا موناقەشەمان لەسەر نەکردۆتەوە، حەز دەکەن بەیانی دەیهێنینەوە موناقەشەی لەسەر دەکەین، بەڵام بە زۆرینە و کەمینە دەردەچێ، بۆیە ئێمە نایهێنینەوە بۆ موناقەشە کردن، بۆ ئەوەی بە زۆرینە و کەمینە دەرنەچێ، بۆ ئەوەی تەوافوقێکی نیشتمانی لەسەر بێ بەڕاستی، ئیشکال لەوەدا نیە کە ئێمە نەمانهێناوەتەوە بە مەقصەدێکی ئەوە بووە، فەرموو کاك شوان.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ ڕێزم بۆ هاوکارانم من بۆ خۆم وەکو ئەندام پەرلەمانێك ڕازی نیم کەس شك لە جیددیەتم، لە ئیش کردنی پەرلەمان دا لە ناو پەرلەمان دا دروست بکات، ئەوە یەکەم، دووەم/ لە ڕاستی دا هاوکارانیشم باسیان کرد ئەم یاسایە ماوەیەکی زۆرە لە کەناڵەکانی میدیاوە قسەی لەسەر دەکرێت، ڕاو بۆچوونی زۆری لەسەر گوتراوە، بەداخەوە دوو تێگەیشتن دروست بووە، هۆکارەکەی هەر چیەکە، بەڵام دوو تێگەیشتن دروست بووە، من پێموایە دواتر دەبێتە کێشە بۆ پەرلەمان، تێگەیشتنێکیان ئەوەیە کە ئەم یاسایە وا دەکات دەستکەوتنی زانیاری ڕەهابێ، هەموو دەرگاکان والآ بێ، هەر کەسێك بیەوێت بچێتە هەر دام و دەزگایەك و تەنانەت لە ماڵەکانیشەوە دەست بداتە هەر فایلێك و هەر دۆسیەیەك، بیەوێ بیهێنێتە دەرەوە و بەکاری بهێنێت، ئەمە یەك، دوو، تێگەیشتنی دووەم ئەوەیە کە لەناو یاسایەکە ئەو ئیستیسنایانەی کە هاوکارم عەبدوڵلای مەلا نوری باسی کرد، دەبێتە ڕێگری لە بەرامبەر ئازادی ڕا دەربڕین، کاری ڕۆژنامەوانان وەکاری ڕۆژنامەنووسی، بەڕاستی ئەمە هەردووکی من پێموایە بۆ یاسایەکە خراپە، دواتر بە سلبی دەشکێتەوە لەسەر کاری پەرلەمان، وەکو بەشێك لەو یاسایانەی تر کە دواتر قسەی زۆری لەسەر کرا، جارێکی تر گەڕایەوە ناو پەرلەمان، ئەوە تەئجیلەی کەوا داوا دەکرێت لە قازانجی یاساکەیە، بە دڵنیایشەوە حەز دەکەم هەموو لایەك ئەوە بزانن، هیچ یاسایەکی بەدەست هێنانی زانیاری لە دونیا دەرنەچووە ئیستیسنائاتی تیا نەبێ، ئێمە هەتا نەکەین بە مۆتەکەیەك لەناو یاسایەکە خەڵکی پێ بترسێنین بەڕاستی، هەقێکی تەبیعی مەشروعی دام و دەزگاکانی حکومەتە، هەم ڤیتاعی تایبەتە کە بەشێك لە یاسایەکە ئەیانگرێتەوە، هەندێ زانیاری هەیە بەڕاستی تایبەتمەندێتی خۆی هەیە، نابێ دەستی هەموو کەسێك والآ بێ بۆ ئەوەی دەستی بگاتە ئەو زانیاریە، بۆیە بەڕاستی تەئجیل کردنەکە بۆ ئەوەیە کە زیاترین تێگەیشتن وە باشترین تێگەیشتن، لە ئامانجی دەرچوونی ئەم یاسایە ئەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت قادر(ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم یاسایە ئێمە وەکو پەرلەمان کۆمەڵێك کۆبوونەوەی گشتی لەسەر کراوە، یەکێك لەوانە ڕێکخراوی (NDI) کە ئەوەش ڕاپۆرتەکەی لەبەر دەستمان دایە، کۆمەڵێك لە ئەندام پەرلەمانەکان بەشداریان کرد، کۆمەڵێك تێبینی زۆر زۆر جوانیان خستەڕوو بۆ ئێمە، کۆبوونەوەیەکی فراوان لە پەرلەمان کرا، کە زۆربەی زۆری ڕۆژنامەنووسان و ڕێکخراوەکان هاتن، ڕاو بیرو بۆچوونی خۆیان دەربڕی، من لەگەڵ زیاتر لێکۆڵینەوەو ورد بوونەوەی ئەو یاسایەم، بەڵام ئەگەر بێتو ئێمە ئەو ڕاو بیرو بۆچوونانە بە هەند وەربگرین، ڕۆژنامەنووسانیش یاسایەکەیان بەدڵ ئەبێ، یاسایەکەش بەشێوەیەکی ڕێك و پێك دەردەچێت، لەبەر ئەوەی من پاساو نابینم کە دوابخرێت، بەڵکو بایەخدان بە ڕاو بیرو بۆچوونی ڕۆژنامەنووسان، هەروەها ڕێکخراوەکان بگیرێت، مەسەلەی ئیستیسناکان، زیاتر لە 100 دەوڵەت ئەم یاسایەیان هەیە، من کۆمەڵێك لە یاسایەکانم لەبەر دەستدایە، کێشە لە ئیستیسناکان ئەوەیە کە ئیستیسناکان دیاری بکرێت، مەبەست چیە لەوە؟، بۆ ئەوەی کە کەس لە دوای دەسەلاَتی جێبەجێ کردن تەئویل و تەفسیر نەکا بۆ ئیستیسنائەکان، لەبەر ئەوە من پێم باشە بەردەوام بین لەسەر گفتوگۆکان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جمال فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارێت بەڕێز، مەبەست ژ ڤێ یاسایێ چیە؟، مەبەست ئەوە مەعلومات زانیاری بدەنە ئەوی جهێ کو ئیستیفادەی ژێ بکەت، ئەگەر بێینو سەیری قانونی بکەین، قانون زیاتر تەفسیل و ئیجرائات، هەندێ مەواد سیغەی ئیجرائات وەرگرتینە، هەندێك مەواد حکومەت دەتوانێ بە نیزام و تەعلیمات دەربکات، ئەگەر بێتو ئێمە ئەو یاسایە بەم شێوەیە بەم داڕشتنە مەعە ئیحتیرام بۆ ئەو کەسەی ئەو یاسایەی بەم شێوەیەی داڕشتووە، بڕواتان هەبێ من دەڵێم وەك سیغەی مەقالەیەك لەناو جەریدە دەرئەچێت، بۆیە من پێشنیار دەکەم دووبارە پێداچوونەوە لە هەموو یاسایەکە بکرێت، بە سیغەی قانونی بە مەوادی پوختەو مەحکەم بێ، نەوەك بەرەڵایی بێ و بە کەیفی خۆیان دایان نابێ چۆن ئیش دەکەین، بۆ نموونە، سەرۆکی پەرلەمان، دەڵێت، (الوثائق مقاصد هذا القانون) ببینە جوملە چۆن رەکیك ئەبێ، چ (مقاصد هذا القانون)،(الوثائق)چیە؟، عیلاقەی (مقاصد هذا القانون) چیە؟، بۆچی ئێمە وەسائق نابەنە ماددەی یەکەم تەعریف بکەن، مانای وەسیقە چیە؟، بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەو بابەتە دوابخرێت، دووبارە دیراسەت بکرێت، پێداچوونەوە بکرێت، تا بتوانین ئێمە یاسایەکی ڕێك و پێك دەربکەین خەڵکەکە ئیستیفادەی لێ بکات، چەند بتوانین ئیستیسنا کەم بکەین باشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆكی پەلەمان.

من یەك، دووخاڵ تەوزیح دەكەم، جارێ تەبعەن پێموانیە كەسێك هەبێ كوفرێكی وابكات بڵێ لە یاسای بەدەست هێنانی زانیاری لەم پەڕی دونیا تا ئەوپەڕی دونیا، ئیستیسنائاتی تیا نەبێ، یا یاسایەك دەربكەین ڕەهابێ، یەعنی ئازادیەكی رەها دەستەبەر بكەین، جارێ هەر بە مەنتقی كۆمەڵێك مەلەفات هەیە، ئیستیسنایە لە بەدەست هێنانی زانیاری، مەسەلەن حیساباتی بانقیە، مەسائیلی سەحی و ئەوانەیە، یەعنی هەندێ ولاَت كەمن سەیرم كردووە 40 ئیستیسنائی ڕیز كردووە، ولاَتی ئەوروپی 40ئیستیسنا ڕیز ئەكات، بەلاَم قسە لەسەر ئیستیسنا لەم ولاَتانە لە سیستەمی دیموكراتی لە ستانداردا، لە ڕاستیەكەیا تەحدید كردنی ئیستیسنائەكەیە، یەعنی ئەوەندەی ڕوون ئەكاتەوە مەجالی ئیجتیهاد بە مودیر عامێ یان بە وەزیرێ یان بە بەرپرسێ، یان موەزەفێك نەدات، كە بتوانێ تەئویلی ئەم فەقەرەیە بكات، بڵێ كاكە ئەمە، مودیر عامێ لە شارۆچكەیەكی بچووك بڵێ كاكە ئەمە خەتەرە بەسەر ئیقتیصادی ئیجتیماعی، من مەجالی پێنادەم، یاسایەكە مەجالی پێداوە، ئینجا تۆ سێ، چوار مانگ بڕۆیتە مەحكەمەو شكایەتی لێ بكەی تا وای لێ بكەی، ئیستیسنائەكان زۆر تەحدید كراون، كەوا ئەڵێ ئەمە چ بوارێك ئەگرێتەوە، بۆ نموونە، مەوزوعی موخابەرات ئەگرێتەوە، هەندێ مەلەف ئەگرێتەوە، كە لە ولاَتانی وەكو بەریتانیاو ئەوانە كە 25 ساڵ حەجزی ئەخرێتە سەر، مەلەفاتی ئەمنیەكی تایبەتە، مەلەفاتی لەوانەیە ئەسلیحەی نەوەوی بێت لە ولاَت، بەلاَم مەوازیعێكی تر بۆ نموونە لە وەزارەتی پێشمەرگە لە وەزارەتی دیفاع لەوانەیە ئەوە هەمووی بچێتە بابی ئەمنیەوە، لای ڕۆژنامەنووسێ یان ڕێكخراوێك یان لای كەسێكی ئاسایی پێیوابێت ئەوە بەشێكە لە مافی هاوولاَتیان بۆ بەدەست هێنانی ئەمە، جا قسە لەسەر ئیستیسنائاتەكانە، یەعنی هەموو ئیشكالیەتێك كە لەم یاسایەو ئەم چەند ڕۆژە قسەی لەسەر كراوە، لەم هینانە ئیستیسنائاتەكانە، ئەگەر 100جاری تر و 100 كۆبوونەوەی تریش بكرێت، لەسەر ئەوەیە كە دێتە ئەم پەرلەمانە، واتە تێگەیشتنە سیاسیەكان و مەفاهیمە سیاسیەكان، دواتر بڕیار ئەدەن لەسەر ئەوەی ئەم یاسایە دەربچێت لە كوردستان یان دەرنەچێت، تەقیدی ئازادیەكان لە چ ئاستێك بێ، لە چ ئاستێكدا نەبێ، من بۆ ئەوەی لەم كێشەیە دەرباز بێ، من پێم باشە ئێمە ئەگەر دەمانەوێ یاسایەكی ستاندارد دەربكەین، بە گوێرەی مەعایری دوەلی دەربكەین، یان یاسایەكی باش بێ، وەكو ئەوەی كاك عبداللە باسی كرد، لە ڕاستیدا كێشەمان لەسەر وەقت نیە، بەلاَم ئەم وەقتە ئەمە بەم شێوە كراوەیە نەبێ، من لەگەڵ ئەو ڕەئیەی جەنابت نیم بەڕاستی، هەندێ یاسا هەیە كە تەئجیل كرا، تەئجیل كردنەكە نە بۆ دیراسەت كردن بووە، نە بۆ شتێكی تر بووە، تەئجیل كراوە، ئێمە ئەوە بە مافی هاوولاَتیان سەیری بكەین، وەها سەیری نەكەین كە لایەنێكی سیاسی، یا گروپێ لەناو پەرلەمان پێشكەشیان كردووە، ئەمە بەشێكە لەمافە سەرەتاییەكانی هەموو ئینسانێك، قسە لەسەر كۆمەڵگای دیموكراسی دەكەین، بەبێ بوونی مافی بەدەستهێنانی زانیاری، دەست كەوتنی زانیاری، شەفافیەتی دام و دەزگاكان ناتوانین قسە لەسەر دیموكراسیەت بكەین، جا ئەم یاسایە گرنگە، كە گرنگە لە ڕاستیدا دەبێ قسە لەسەر ئەوە بكەین ئەولەویاتەكانی چۆن بێ، بۆیە من پێشنیازێك دەخەمە بەر دەمی

جەنابتان، ئەم چەند ڕۆژەی کە ئێمە گفتوگۆ لەسەر بودجە دەکەین، قسەو باس لەسەر بودجە ئەکرێت، ماوەیەکی دیاریکراو وەکو ئەوەی کاك عبداللە باسی کرد، من پێموایە کەمتر لەوەی ئەو باسی کرد بدەن بە لیژنەی ڕۆشنبیری، ئەگەر کاك ئاسۆ گوێم لێ بگرێت، لیژنەی ڕۆشنبیری لەماوەی ئەم چەند ڕۆژەدا سەیری ئەو هینانە بکەن، من ئەتوانم هاوکاریشیان بکەم، سەیری کۆمەڵێك لەم یاسایانە بکەن، کە دەربارەی زانیاری لە وڵاتانی ئینگلیزیش هەیە، خۆشیان ئەتوانن، موتەرجممان هەیە لەم پەرلەمانە، بەس قسە لەسەر ئیستیسنائاتەکان بکرێت، ئەو ئیستیسنائاتانە بخرێتە بەرچاو، ڕاپۆرتێ حازر بکەن لەسەر ئەو ئیستیسنائاتانە، بە ستانداردی جیهانی، سایت هەیە، سایتێك هەیە کە تەنها پەیوەستە بە مافی بەدەستهێنانی زانیاری، سەیر بکەن بزانن ستاندارده جیهانیەکان چیە لەسەر ئیستیسنائات، پێموایە لەماوەی هەفتەیەکدا ئەم ئیشە ئەکرێت، موباشەرەتەن لە دوای گفتوگۆی یاسای بودجە ئەم یاسایە بخەینە بەرنامەی کار، بەرنامەی کاری داهاتوومان لەدوای بودجە ئەم یاسایە بێت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.عمر فەرمووو.

بەڕێز د.عمر حمدامین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمووومان موتەفقین لەسەر ئەوەی کە ئەم یاسایە گرنگەو دەیەوێ مافێکی گرنگی هاووڵاتیان لەم وڵاتە ڕێك بخات، بەڵام لەم چەند دانیشتنانەی کە تەرخانمان کرد بۆ گفتوگۆ لەسەر ئەم پڕۆژە یاسایە، بۆمان دەرکەوت کە یەك: لیژنە پەیوەندیدارەکان ڕاپۆرتی هابەشیان نیە، جیاوازی بیرو بۆچوون لە نێوانیاندا زۆر زۆرە، دوو: بۆمان دەرکەوت کە جیاوازی هەڵوێست لە فراکسیۆنەکان وئەندامانی پەرلەمان لەناو خودی فراکسیۆنێکیش زۆرە، سێ: بۆمان دەرکەوت کە دیسان دام و دەزگاکانی پەیوەندیدار لە بواری کۆمەڵگای مەدەنی و میدیا دیسان سەرنج و پێشنیاریان لەسەر ئەم پرۆژە، توخوا ئیجازە بدە قسەکانم تەواو بکەم، دیسان بیرو بۆچوونی ئەوانیش لەسەر ئەم پڕۆژە یاسایە هەیە، داوایان لە هەموو فراکسیۆنەکان هەموو ئەندامانی پەرلەمان کردووە، بە مەبەستی دیراسە کردن و باشتر دەوڵەمەند کردن و هەڵسەنگاندنێکی فرە ڕەهەندی بابەتیانەی یاسایەکە، با پەلە کردن لە یاسایەکە نەبێتە مایەی ئەوەی کە ئێمە یاسایەکی باش لەم بوارە دەرنەکەین، خاڵێکی تر ئەوەیە کە لە ڕاستیدا ئێمە گفتوگۆ لەسەر ئەم بابەتانە دەکەین، پێویستە ئێمە پرسیار لەسەر نیەت و لەسەر بیرو بۆچوونی هەڤاڵانمان وەکو ئەندامی پەرلەمان دروست نەکەین، شك و گومان دروست نەکەین، بڵێین نیەتی من چیەو نیەتی ئەو چیە، هەروەها سەبارەت بە یاساکانیش، بەلای منەوە هەموو ئەو یاسایانەی کە لە پەرلەمانی کوردستان دەردەچێ، ڕەهەندی نیشتیمانیان هەیە، یاسایەکم بۆ بێنە کە ڕەهەندی نیشتیمانی نەبێ، بەڵام یاسا هەیە تەبیعەتی سیاسی بوونی بەراورد لەگەڵ یاسایەکی تر زۆرترە، بیرو بۆچوونی جیاوازی زیاتر لەسەرە، پێویستی بەوە هەیە تۆ تەوافوقی لەسەر بکەی، یا گفتوگۆی لەسەر بکەی، پێکەوە سازدانێکی قانونی و سیاسی لەسەر بکەی، بەڵام

دیسان گفتوگۆ لەسەر هەموو پڕۆژە یاسایەکان، کورت نەکەینەوە بەوەی بڵێین ڕەهەندی نیشتیمانی هەیەو نیەتی، یان پێویستی بە تەوافوقە، بۆیە زەرورەتی مەوزوعی بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ ئەم یاسایە، پێویستی بەوە هەیە دوای بخەین کاتی زیاترمان لەژێر دەست بێ، تا هەوڵ بدەین گفتوگۆی زیاتری لەسەر بکەین، بۆ ئەوەی لەو سەر پڕۆژە یاسایەکی باشتر و دەوڵەمەند ترمان هەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە ئەم یاسایە هەدەفی ئەسلی ئەوەیە کەوا بەرفراوان بێ، ڕێگە بدات بۆ ئەوەی کە ئەوانی تر، ئەو کەسانەی کە داواکاری مەعلومات و زانیاریەکان ئەکەن، دەستیان بکەوێ بەشێوەیەکی یاسایی، دیارە دەست کەوتنی زانیاری لە دام و دەزگاکانی دەوڵەتەوە سیمایەکە لە سیمایەکانی دیموکراتی ئەو نیزامە کە وڵات ئەبات بەڕێوە، هەروەها دروست بوونی پردێکی پڕ لە سیقەیە لەنێوان خەڵك و حکومەت بۆ دانی زانیاری، ئەم زانیاریانە کە ئەدرێت، پێویستە لەسەر بنەمایەك بدرێت، پیویستە باس لە چۆنیەتی دانی بکرێت، پێویستە باس لە چۆنیەتی بلاّو کردنەوەی بکرێت، پێویستە باس لە چۆنیەتی ئەو کەسانە بکرێت کە کێن ئەو کەسانە کە داواکاری ئەم زانیاریانە بن، ڕاستە ئەم زانیاریانە کە ئەدرێت، کۆمەڵێکی زۆر خەڵك سوودی لێ وەرئەگرێت، تەنیا سەحافیەکان نیە، تەنیا ئیعلام نیە، باحیسەکانن، موستەسمیرەکانن، ئەو کەسانەن کە بەدوای زانیاریەکان ئەگەڕێن، ئەو کەسان یەکێکن لە تۆڕەکانی جاسووسی و شەبەکاتی تەجەسوس و دانی پەیوەندی و مەعلومات بە لایەنەکانی تر، کە لەساڵحی ئەوانە ئیش دەکەن، بە واتا ئەم یاسایە زۆر بەر فراوانە کۆمەڵێکی زۆر لە خەڵك ئەگرێتەوە، کۆمەڵێکی زۆر لە چین و توێژەکان ئەگرێتەوە، کە داوای ئەو زانیاریانە بکەن، ڕاستە ئەم یاسایە هەمووومان کۆکین لەسەر ئەوەی کە پێویستە یاسایەکی زۆر تۆکمەی ڕێك و پێکمان هەبێ، لەسەر چەند بنەمایەك کاك عدنان ئیشارەتی پێیدا بە ئیستیسنائەکان، منیش تەئکید لەسەر ئەوە دەکەم کە ئەبێ ئەم یاسایە پەیوەست بێ بە هەندێ لە ئیستیسنائەکانەو کە تایبەت بێ لەسەر ئەو پەیوەندیانەی لەناو وڵاتدا هەیە، ئەو عیلاقەتە سیاسیانەی کە بە دەرەوە هەیە، مەسەلە ئیقتیسادیانە، ئەو عەقدە ئیقتیسادیانە، ئەو عەقدە تیجاریەی کە دام و دەزگاکانی دەوڵەت دەیکەن، پێویست ناکات زۆر بەرفراوان بکرێت و بلاّو بکرێتەوە، خەڵك زانیاری لەسەر وەربگرێت، لەبەر ئەوە پێویستە ئەم یاسایە جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، دیراسەیەکی باشتر بکرێت، بەتایبەت ئەو لیژنانەی کە لەم بوارە ئیش دەکەن و رەبتیان بە لیژنەی ڕۆشنبیریەوە هەیە، چۆن باسی لەسەر بکەن، چۆن ئەو زانیاریانە بدەن، بیدەن بەکێ؟، لەسەر چ ئەساسێك بدرێت؟، ڕاستە ڕاپۆرتێکی لیژنەی یاسایی هەیە لەسەری، ئەم ڕاپۆرتە پێموایە گەڵێك نەقوسانی تری تیایە، ئەگەر ئێستا ئەم ڕاپۆرتە کراوەتە ئەساس بەم شێوەیەی ئێستا بڕوات، من پێموایە یاسایەك دەرئەچێت ناتوانێت بگاتە ئەو هەدەفەی پێویست بوو

خزمەتی خەڵکی پێ بکات، بۆیە کە پێویستە بە ڕای من باس لەسەر کردنی ئەم یاسایە، فەترەیەکی تری بدرێتێ، پرسیاری زیاتری لەسەر بکرێت، گەلێك وڵات هەیە یاسای لەم بابەتەی دەرکردووە، وەکو وڵاتە عەرەبیەکان، لە ئوردن هەیە، لە لوبنان هەیە، لە یەمەن هەیە، لەمیسر هەیە، لە وڵاتانی دەرەوە هەیە، پێویستە ئیستیعانەی پێ بکرێت، بۆ ئەوەی بتوانین یاسایەکی چرو پڕی لەسەر دەربکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرموو، تکایە، چونکە زۆر دەتانەوێ قسە بکەن، بۆ ئەوەی بەشی هەمووتان بکات، نەختێ بە موختەسەری قسە بکەن، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم یاسایە کەدەرچوو لە هەقیقەتێکەوە دەرچوو کە ئەزمەیەك هەیە لە کوردستان، موشکیلەی گەیشتنە بە زانیاری، من خۆم وەکو ئەندام پەرلەمان تاوەکو ئەو لەحزەیە کە لە کۆتایی پەرلەمانین، ئەزمەیەکم هەیە کە سەرچاوەکانی زانیاری نازانم لە کوێوە زانیاریم دەست بکەوێ، زۆر جار لێرەو لەوێ دەوترێ بەشێوەیەکی نا یاسایی، زانیاری دەست هەندێ کەس ئەکەوێ، دەست هەندێ کەسی تر.....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان، هەموومان دەمانەوێ دەستمان بگاتە زانیاریەکان، بەڵام ئێستا ئێمە موناقەشەمان لەسەر مەسەلەیەکی موعەیەنە، ئەوە موناقەشە بکرێ، تەئجیل بکرێ، ئەگەر تەئجیل بکرێ چۆن تەئجیل بکرێ، شەر دەکەین بۆ ئەوەی دەستمان بگات بە زانیاری؟، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئاماژە بەوە بکەم، ڕۆژنامەنووسان، یان هەندێ لە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی داوای ئەوەیان کردووە زیاتر یاسایەکە دەوڵەمەند بکرێ، لە مەجرایاتی موناقەشەکردنی ڕۆژانی پێشووی پەرلەمانەوە ئەو ترسە لەلای ئەوان دروست بوو، کەبەرەو دەوڵەتی حەسر ئەڕوات، زانیاری بکەوێتە دەستی ڕۆژنامەنوسان و خەڵکی ئاسایی، باوەڕم نیە لەوەوە بێ کە ئەم زانیاریە دەرفەتی پێویستی وەرنەگرتبێت، ئەم یاسایە کە زانیاری تەواوی لەسەر کۆ بکرێتەوە، لە مانگی 11ی 2008 ئەم یاسایە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، ئەگەر نیەتێك هەبوایە بۆ دەرچوواندنی ئەم یاسایەو بۆ دەوڵەمەند کردنی، دەرفەتێکی زۆر بووە لەبەردەم ئەندامانی پەرلەمان و لیژنە پەیوەندیدارەکان، بۆیە من داوای ئەوە دەکەم ئەگەر تەئجیل دەکرێ بەهەر بیانوویەك، ئەم یاسایە دەبێ دەربچێ زەرورەتە، لەبەرامبەریش سەقفی زەمەنیەکەی بۆ دیاری بکرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

من دڵنیات دەکەم، چەندین سەحەفی پەیوەندیان بە خۆشمەوە کردووە، کە هیچیان وەکو ئەوەی تۆ دەڵێی دەسەلاًتیش نین، دەڵێن ئەم یاسایە دەوڵەمەند بکرێ و زیاتر فورسەت هەبێ، بۆ موناقەشە کردنی، د.احمد فەرمووو.

بەڕێز د.احمد ابرهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکی موحەدەد دەکەم بۆ ئەوەی کە ڕەئی ئەوانەی تێبینیان هەیە لەسەر پڕۆژە یاسایەکە، کە زیاتر پێموایە لەسەر ئەسلی پڕۆژە یاسایەکە هەیانە، چونکە ئەو پڕۆژە یاسایەی کە پێشکەش کراوە، ئەوەنیە کە ئێستا لیژنەکانی پەرلەمان ڕاپۆرتیان لەسەر ئامادە کردووە، من پێموایە هەر یەکە لە لیژنەکان لە لای خۆیەوە دەسکاری پڕۆژە یاسایەکەی کردووە، بەشێوەیەکی تر دایڕشتۆتەوە، ئێمە بە تایبەت لە لیژنەی پەیوەندیەکان و ڕۆشنبیری، خەڵکی پەیوەندیداریشمان بانگ کردووە، پڕۆژە یاسایەکانی تریش و هی وڵاتانی تر سوودمان لێی وەرگرتووە، چەندین کۆبوونەوەمان لەسەری کردووە، داڕشتنەوەکەی بەشێوەیەکە کە ڕەنگە زیاتر تێبینیەکان لەسەر ماددەی 15 بێ، کە لەسەر ئیستیسنائاتە، من پێشنیارێکی موحەدەد ئەکەم، کەوا کاتێکی دیاریکراو 10 ڕۆژ یان 15 ڕۆژ کۆبوونەوەکە تەئجیل بکرێ، گفتوگۆکان لەسەر پڕۆژەکە، هەرچوار لیژنەکە، ڕاپۆرتێکی هاوبەش ئامادە بکەن، بە لەبەرچاو گرتنی تێبینیەکانی ڕۆژنامەنووسان و ئەوانەی کە تێبینیان لەسەری هەیە، پاشان بێینەوە گفتوگۆ لەسەر یاسایەکە بکەین، زۆرسوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.دانا فەرمووو.

بەڕێز د.دانا سعید سۆفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە هەمووومان پێمان وایە ئەوە یاسایەکی گرنگە، بەلاًم ئەوەی لە هەمووی گرنگتر ئێمە بتوانین ئەو پرەنسیپە بچەسپێنین کە پرەنسیپی مافی بەدەستهێنانی زانیاریە، بەلاًم بە داخەوە لە خیلالی موناقەشەکان بینیمان کە کۆمەڵێك خەلەل هەبوو، هەم لە خودی پڕۆژە یاسایەکە هەم لە ڕاپۆرتی لیژنەکان، بۆیە هەمووومان درکمان بەوە کرد کە پێویستی بە چارەسەر کردن هەیە، لە ڕووی تەکنیکیشەوە بوونی چوار ڕاپۆرتی جیاواز، بەڕاستی زۆر کێشەی مەسەلەی گفتوگۆ کردنی دروست کردووە لێرە لەناو پەرلەماندا، بەڕاستی ئێمە نازانین، بۆ نموونە، لەسەر ماددەیەك کە تۆ ڕای جیاواز هەیە لەسەر ئەوەی کە ئایا دەستەیەك هەبێ یان نەبێ، دواتر بە هەمان شێوە موناقەشە دەکرێتەوە، لە کاتێکدا ئێمە هەمووومان ئەندامانی پەرلەمان بەشێکی زۆرمان لەگەڵ ئەوە دانین کە دەستە نەبێ، بەڕاستی ئەو هەم موناقەشەکان درێژ دەکاتەوە، یەعنی بە هیچ نەتیجەیەك ناگەین، بۆیە بەڕای من ئەوەی زەرورە بۆ ماوەیەکی زیاتر بدرێ بە لیژنەکان، بۆ ئەوەی دیراسەت بکرێ، بە ڕەسمیش داوایان لێ بکرێت کە لە ماوەیەکی دیاریکراودا

دەبێ بە ڕاپۆرتی هاوبەش بێن بەڕاستی، لەبەر ئەوەی کە ڕاپۆرتی هاوبە نەبێ بەڕاستی ئێمە ناتوانین بگەینە نەتیجەیەك، بەهیچ شێوەیەکیش لەگەڵ ئەوە دانین کە یاسایەکە بەیەکجاری ڕەت بکرێتەوە، بەڵکو ئیشی لەسەر بکرێ بۆئەوەی چاك بکرێت، ئەو تێبینیانەی کە لەسەرمان هەبوو، با چاك بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی ئێستا سێ ڕەئی گەلاڵە بووە ، هەموو قسەکان لەسەر ئەو سێ ڕەئیەیە، یەکێکیان دەڵێ، درێژە بە گفتوگۆ بدرێت، دووەم، دەڵێ دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، سێیەم ، دەڵێ دوابخرێت بۆ کاتێکی تر، پێشنیاری تر هەیە، حەز دەکەن هەرسێکیان دەخەینە دەنگەوە، بە کامەی ڕازی بوون ئێمەش ڕازین، فەرموو کاك حەمە سەعید.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دەستخۆشی لە بەڕێزت دەکەم، هەر ئەو سێ ڕایە هەیە، باسی من باسی گرنگی و ئەهمیەتی ئەو یاسایە و زانیاری و ئەوانەیە، بەلام، سەقفی زەمەنیەکە، چونکە ئەگەر ئێمە لەم خولەیە دوای بخەین بەپێی پەیڕەو پرۆگرام ئەبێ بچێتە خولی گرێدانێکی تر، لەبەر ئەوە من هیوادارم و داواکارم لەم خولە موناقەشەکە بکەین و گفتوگۆی لەسەر بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەو سێ ڕەئیە کافیە، هەرسێکی دەخەینە دەنگەوە، کامیان دەنگی هێنا ، ئێمە دەڵێین ئەوە دەبێ، یەك بە یەك دەیخەینە دەنگدانەوە، پێتان باشە، ئێستا ڕەئی یەکەم، درێژە بە گفتوگۆی ئەو یاسایە بدرێت، تکایە کێ لەگەڵ دایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، 19 کەس دەڵێ، درێژە بە گفتوگۆ بدرێت، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، ئەغلەبیە دەڵێ درێژە پێ نەدێت، دێینە سەر خاڵی دووەم، دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟، من سێ رەئیم دا گوتان باشە ڕەئیەکان، ڕەئی یەکەم درێژە بە گفتوگۆ بدرێت ئەوە سەرنەکەوت، ئێستا ڕەئی دووەم، دەڵێ دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی بەبێ سەقفی زەمەنی، خاڵی سێیەم، دەڵێ دوابخرێت، بەمەرجێك بۆ کاتێکی دیاریکراو بێ، کە هەردووکی دەخەمە دەنگەوە، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئیەك هەیە ئەڵێ، دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، مەبەست بۆ دەوڵەمەند کردن بەس بۆ سەقفێکی دیاریکراو، ڕەئیەك هەیە دەڵێ با دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، بەلام ئەوەی بۆ سەقفێکی دیاریکراو مەبەستی دەوڵەمەندەکەشی تیابێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

دووەم، دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، ئەوە دووەمە، سێیەم، دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی بە مەرجێ بۆکاتێکی دیاریکراو بێ، باشە ئێستا دووەم دەخەینە دەنگەوە بەو حیسابە بێ، دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، 46 کەس دەڵێ دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، سێیەم، کێ دژیەتی تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 38 کەس دژە، ئێستا سێیەم دەخەینە دەنگدانەوە، باشە سێیەمیش دەخەینە دەنگدانەوە، دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی بەمەرجێ بۆ کاتێکی دیاریکراو بێ، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 45 کەس لەگەڵدایە، ئەوەی تر 46 بوو، ئەمەیان 45، کێ دژە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، ئێستا زۆرینەی دەنگ 46 لەگەڵ ئەوەنە دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی، بەڵام دوابخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی بەمەرجێك بۆکاتێکی دیاریکراو، 45 کەس بوو، کەواتە دوا دەخرێت بۆ دەوڵەمەند کردنی ئەوە 46 دەنگی هێناوە، بەم جۆرە ئەم پڕۆژە یاسایە دواخرا بەپێی زۆرینەی دەنگی پەرلەمانتارەکان، داوا دەکەین لیژنەکانی موختەس پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، بە ئیستیفادە کردن لە پسپۆران، لە ڕۆژنامەنووسان، لە خەڵکی شارەزا، دەست و برد بکەن بۆ دەوڵەمەند کردنی بە سیاغەیەکی تازە بۆمان بێنەوە، بۆ ئەوەی بتوانن خەڵکی کوردستان بە ئاسانی بتوانن دەستیان بگاتە سەرچاوەی زانیاریەکان، هەر سەرکەوتوو بن، تا کۆبوونەوەی داهاتوو بەخواتان دەسپێرین، هەربژین، سبەینێ سەعات (11)ی پێش نیوەڕۆ کۆبوونەوەمان هەیە.

فرست احمد عبدالله	**د.حسن محمد سوره**	**د. ارسلان بايز اسماعيل**
سكرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆكی پەرلەمانی**	**سەرۆكی پەرلەمانی**
كوردستان – عێراق	**كوردستان – عێراق**	**كوردستان - عێراق**

پەرلەمانی كوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (23)

پێنج شەممە ڕێكەوتی 7\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (23)

پێنج شەممە رێکەوتی 2012/6/7

كاتژمێر ()ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2012/6/7 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان، دانیشتنی ژمارە ()ی خولی سێیەم، ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی ()ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات ()ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2012/6/7 دا بەم شێوەیە بێت:

1-خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی هەموار کردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ژمارە (3)ی ساڵی 1997ی هەموار کراو.

2- خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای درێژکردنەوەی کار نەکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9)ی ساڵی 2008 بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

3- خوێندنەوەی یەکەمی پێشنیاری یاسای هەموار کردنی یاسای ژمارە (3)ی ساڵی 2006 یاسای بەرەنگاربوونەوەی تۆقاندن (تیرۆر) لە هەرێمی کوردستان.

4- دەنگدان لەسەر پڕۆژە یاسای هەموارکردنی دووەمی یاسای ئەکادیمیای کوردی لە هەرێمی کوردستان ژمارە (12)ی ساڵی 1997.

5- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای گۆڕانکاری لە یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 2008 یاسای بەکرێدانی خانووبەرە، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو، لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (12)ی رۆژی 2010/11/18، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە.

6- خستنەڕوو و پەسند کردنی پێکهاتەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، پەرلەمانی کوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (23)، رۆژی دانیشتن 2012/6/7 بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (23)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2012/6/7 بەم شێوەیە بێت:

1- خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی هەموار کردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ژمارە (3)ی ساڵی 1997ی هەموار کراو.

2- خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای درێژکردنەوەی کار نەکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9)ی ساڵی 2008 بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

3- خوێندنەوەی یەکەمی پێشنیاری یاسای هەموار کردنی یاسای ژمارە (3)ی ساڵی 2006 یاسای بەرەنگاربوونەوەی تۆقاندن (تیرۆر) لە هەرێمی کوردستان.

4- دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەموارکردنی دووەمی یاسای ئەکادیمیای کوردی لە هەرێمی کوردستان ژمارە (12)ی ساڵی 1997.

5- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای گۆڕانکاری لە یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 2008 یاسای بەکرێدانی خانووبەرە، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوەو، لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (12)ی رۆژی 2010/11/18، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە.

6- خستنەڕوو و پەسند کردنی پێکهاتەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە کە مۆڵەت پێدراون، یان ئامادە نەبوون، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی کە لە دانیشتنی ژمارە (22)ی ئاسایی لە 2012//6/5 مۆڵەت بوون، یان ئامادە نەبوون، کۆی (11) ئەندامە، هەمووشیان مۆڵەتن، بۆیە تەنها ناوەکانیان دەخوێنمەوە، ئەمانەن:

1- پەیام احمد محمد.

2- تارا تحسین یاسین.

3- حازم تحسین سعید.

4- د.رۆژان عبدالقادر دزەیی.

5- شێردڵ تحسین محمد.

6- عبدالسلام مصطفى صدیق.

7- علی حسین محمد.

8- عمر عبدالعزیز بهاءالدین.

9- فاضل محمد قادر(بەشارەتی)

10- کاوە محمد امین.

11- کاروان صالح احمد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش دێینه سەر خاڵی یەکەم لە بەرنامەی کار/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی هەموار کردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ژمارە (3)ی ساڵی 1997ی هەموار کراو.
با لیژنەی قانونی بفەرموون بۆ شوێنی خۆتان.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

بڕگەی یەکەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی هەموار کردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ژمارە (3)ی ساڵی 1997ی هەموار کراو.
ئەم پرۆژەیە لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، شێوازی پێشکەش کردنەکەی بەم شێوەیە:

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ پرۆژە

بە هاوپێچ پرۆژەی هەموار کردنی یاسای ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (3)ی ساڵی 1992ی هەموار کراو، کە لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (5)ی رۆژی 2012/5/27 پەسند کراوە بۆتان دەنێرین، بە مەبەستی خستنە بەردەستی پەرلەمان، بۆ بڕیاردان لەسەری، لەگەڵ رێزدا.
ئەم پرۆژەیە لە سێ مادده پێکهاتووە:

قانون رقم ( ) لسنة 2012

قانون التعديل التاسع لقانون مجلس وزراء اقليم كوردستان رقم (3) لسنة 1992 المعدل

المادة الاولى:

تعدل المادة التاسعة من القانون رقم (3) لسنة 1992 باضافة الفقرة (ب) الى نهاية المادة وتكون كالاتي:

(ب- يجوز ان يضم مجلس وزراء اقليم كوردستان – العراق وزراء اقليم).

المادة الثانية:

على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الثالثة:

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تاريخ اصداره وينشر في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).
داوا لە سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان دەکەم ئەم پرۆژەیە ئاراستەی لیژنەی پەیوەندیدار بکات، لەگەڵ رێزماندا.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەپێی ئیختیصاص ئەو پرۆژەیە ئاراستەی لیژنەی یاسایی دەکرێت، فەرموون بۆ بڕگەی دووەم.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەم لە بەرنامەی کار/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای درێژکردنەوەی کار نەکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9)ی ساڵی 2008 بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، بەنووسراوی ژمارە (1315) لە 2012/5/31.

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان – عێراق

بابەت/ پرۆژە

بە هاوپێچ پرۆژە یاسای درێژکردنەوەی کار نەکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9)ی ساڵی 2008 بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، کە لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (5)ی رۆژی 2012/5/27 پەسند کراوە بۆتان دەنێرین، بە مەبەستی خستنە بەردەستی پەرلەمان، بۆ بڕیاردان لەسەری، لەگەڵ رێزدا.

ئەم پرۆژەیە لە سێ مادده پێکهاتووە:

یاسای درێژکردنەوەی کار نەکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9)ی ساڵی 2008

ماددەی یەکەم:

کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9)ی ساڵی 2008 درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی یەك ساڵی تر لەبەرواری 2012/7/15

ماددەی دووەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکات.

ماددەی سێیەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونی کاری پێ دەکرێت و لە رۆژنامەی وەقائیعی کوردستان بڵاو دەکرێتەوە.

داوا دەکەم ئەم پرۆژە یاسایە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەپێی تایبەتمەندی ئەم یاسایە ئاراستەی لیژنەکانی یاسایی و دارایی دەکرێت، فەرموون بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەمی بەرنامەی کار/ خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کار کردن بە یاسای ژمارە (3)ی ساڵی 2006 یاسای بەرەنگاربوونەوەی تۆقاندن (تیرۆر) لە هەرێمی کوردستان.

ئەم پرۆژەیە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە بەنووسراوی ژمارە (1347) لە 2012/6/4 ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە، پرۆژەکە لەسێ مادده پێك دێت:

یاسای ژمارە ( ) ساڵی 2012

یاسای درێژدان بە کار پێ کردنی یاسای بەرەنگار بوونەوەی تیرۆر ژمارە (3)ی ساڵی 2006 لە هەرێمی کوردستان

ماددەی یەکەم:

کار کردن بە حوکمەکانی یاسای بەرەنگار بوونەوەی تیرۆر ژمارە (3)ی ساڵی 2006 لە بەرواری 2012/7/16 درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی (2) ساڵی تر.

ماددەی دووەم:

پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکات.

ماددەی سێیەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی دەرچوونی کاری پێ دەکرێت و لە رۆژنامەی وەقائیعی کوردستان بڵاو دەکرێتەوە.

داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم ئەم پرۆژەیە ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکان بکات، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژە یاسایە بەپێی تایبەتمەندی ئاراستەی لیژنەکانی یاسایی و ناوخۆ و مافی مرۆڤ دەکرێت، فەرموون بۆ برگەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برگەی چواری بەرنامەی کار/ دەنگدان لەسەر پرۆژە یاسای هەمواركردنی دووەمی یاسای ئەکادیمیای کوردی لە هەرێمی کوردستان ژمارە (12)ی ساڵی 1997.

داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم لیژنە پەیوەندیدارەکانی تر ئامادە بن لەسەر مەنصە، لەگەڵ رێزماندا.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

داوا لە لیژنە پەیوەندیدارەکان دەکەم ئامادە بن لەسەر مەنصە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پرۆژە یاسای هەموار کردنی دووەمی یاسای ئەکادیمیای کوردی، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی و لیژنەی رۆشنبیری لە پەرلەمانی کوردستان راپۆرتێکی هاوبەشمان ئامادە کردووە بە صیاغە کردنی ئەو ماددانەی کە لە ئەنجامی گفتوگۆ لە کۆبوونەوەکانی پێشووی پەرلەماندا ئەندامانی پەرلەمان قسەیان لەسەر کرد، پێشنیارەکانیان بە رەچاو گیراوەو صیاغە ماددەکان بەو شێوەیە دارێژراوە کە لەناو راپۆرتەکەماندا ئاماژەمان پێدراوە.

ئێستا راپۆرتەکە بە زمانی عەرەبی بەو شێوەیە:

قانون رقم (   ) لسنة 2012

قانون التعديل الثاني لقانون الاكاديمية الكوردية

رقم (12) لسنة 1997 المعدل في اقليم كوردستان - العراق

المادة (الاولى) من المشروع: هناك ثلاثة أراء بشأنها:

الرأي الاول: الاكاديمية الكوردية هي احدى المراجع العليا في كل ما يتعلق باللغة الكوردية ولهجاتها والحفاظ عليها واغناءها، بهدف الوصول الى لغة رسمية موحدة، ولها شخصية معنوية مستقلة.

الرأي الثاني: الاكاديمية الكوردية هي الاطار العام لتوحيد المساعي العلمية ولتقريب وجهات النظر الاكاديمية للمؤسسات المعنية باللغة الكوردية ولهجاتها بغية الوصول الى لغة رسمية موحدة ولها شخصية معنوية مستقلة.

الرأي الثالث: الاكاديمية الكوردية هي المرجع الاعلى في كل ما يتعلق باللغة الكوردية ولهجاتها والحفاظ عليها واغناءها بغية الوصول الى لغة رسمية موحدة وعلى المؤسسات والجهات الحكومية الالتزام بقراراتها في هذا المجال ولها شخصية معنوية مستقلة.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بە کوردیەکەش.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێت بڵێم ئەو کوردیە ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش تەرجومەمان نەکردووە، بۆ ئەوەی لەسەر ئێمە وەکو لیژنەی هاوبەش نەکەوێت.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کاك ئاسۆ وەکو خۆی بخوێنەوە ئێمە دەدەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (یەکەم) لە پڕۆژەکە: سێ را هەیە لەبارەیەوە:

رای یەکەم: ئەکادیمیای کوردیی یەکێکە لە سەرچاوە بەرزەکان بۆ هەرچیەکی کە پەیوەستە بە زمانی کوردیی و شێوە زارەکانییەوەو پارێزگاریی لێکردن و دەوڵەمەندکردنی، بەمەبەستی گەیشتن بە زمانێکی فەرمیی یەکگرتوو، کە کەسایەتیی مەعنەویی سەربەخۆی هەبێت.

رای دووەم: ئەکادیمیای کوردیی چوارچێوەی گشتییە بۆ یەکخستنی هەوڵە زانستییەکان و نزیك خستنەوەی باری سەرنجە ئەکادیمییەکانی دەزگاکانی خاوەن مەبەستی زمانی کوردیی و شێوە زارەکانی بەئامانجی گەیشتن بە زمانی فەرمیی یەکگرتوو کە کەسایەتیی مەعنەویی سەربەخۆی هەبێت.

رای سێیەم: ئەکادیمیای کوردیی سەرچاوەیەکی بەرزە بۆ هەرچیەکی کە پەیوەستە بەزمانی کوردیی و شێوە زارەکانییەوەو پارێزگاریی لێکردن ودەوڵەمەند کردنی بۆگەیشتن بە زمانێکی فەرمیی یەکگرتوو

لەسەر دەزگاکان ولایەنەکانی حکومەتیش پێویستە ئیلتیزام بکەن بە بڕیارەکانی لەم بوارەداو کەسایەتییەکی مەعنەوی سەربەخۆشی هەیە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەندامانی پەرلەمان داوا دەکەن عەرەبیەکە ببێتە ئەساس، ئێستا بە زمانی عەرەبی یەك یەك ڕەئیەکان دەخوێنمەوە.

الرأي الاول: الاكاديمية الكوردية هي احدى المراجع العليا في كل ما يتعلق باللغة الكوردية ولهجاتها والحفاظ عليها واغناءها، بهدف الوصول الى لغة رسمية موحدة، ولها شخصية معنوية مستقلة.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لەبەر ئەوەی داوا کراوە عەرەبیەکەی ببێتە سەرچاوەی ئەساسی ئەم یاسایە، بەو شێوەی بە عەرەبی خوێندرایەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (40) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (27) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، نوقتەی نیزامی نییە، تکا دەکەم، فەرموو بزانم چ دەڵێی.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەو ماددانەی کە دوو ڕەئی و سێ ڕەئی هەیە، پێویست ناکات ئەوانەی کە دژینە دەست بەرز بکەنەوە، هەموو ڕەئیەکان بخرێتە دەنگدانەوە، کامەیان زیاتر بوو ئەوەیان پەسند دەکرێت، نەك کێ لەگەڵدا نییە، چونکە دوێنێش ئێمە لە چەند ماددەیەکدا ئەوانەی کە لەگەڵی نەبوون کەمتر بوون، دوایی کە خستمانە دەنگدانەوە ژمارەکەیان زیاتر بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

مومکینە ڕەئی دووەمیان، ڕەئی سێیەمیان زیاتر وەربگرێت، ئێستا ڕەئی دووەم بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الرأي الثاني: الاكاديمية الكوردية هي الاطار العام لتوحيد المساعي العلمية ولتقريب وجهات النظر الاكاديمية للمؤسسات المعنية باللغة الكوردية ولهجاتها بغية الوصول الى لغة رسمية موحدة ولها شخصية معنوية مستقلة.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

رەئی دووەم بەم شێوەیەی خوێندرایەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (14) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ لەگەڵدا نییە، فەرموو رەئی سێیەم بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الرأي الثالث: الاكاديمية الكوردية هي المرجع الاعلى في كل مايتعلق باللغة الكوردية ولهجاتها والحفاظ عليها واغناءها بغية الوصول الى لغة رسمية موحدة وعلى المؤسسات والجهات الحكومية الالتزام بقراراتها في هذا المجال ولها شخصية معنوية مستقلة.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (30) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (35) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەو پێیە رەئی یەکەم زۆرینەی دەنگی هێناوە کە (40) دەنگ بوو، کەواتە رەئی یەکەم تەسبیت بوو، فەرموو بەڕێز سکرتێری پەرلەمان تێبینی هەیە.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەیەکی نیزامیم هەیە، ئەگەر ئیشی لیژنەکان ئەوە بێت رێکخستنی رەئیەکان لەناو قاعە، کە چەند رەئی هەیە بێن لێرە عەرزی بکەن، ئەوە فەرمانبەرێك دەتوانێت ئەو ئیشە بکات، بە رەئی من مەفروزە بەیانی بکەن بەخۆیان وەك لیژنەی موختەس لەگەڵ کامە رەئینە، چ بە تەوافوق، چ بە ئیجماع، چ بە ئەکسەریەت، رەئی ئەقلیەتیش با بەیانی بکەن لە راپۆرتی خۆیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی قانونی بۆ برگەی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (الثانية) من المشروع: هناك رأيان مختلفان بشأنهما:

الرأي الاول: الابقاء على اصل المادة (الرابعة) المعدلة من القانون كالآتي:

تهدف الاكاديمية الى تحقيق مايلي:

1- المحافظة على اصالة اللغة الكوردية وتنميتها وتطويرها.

2- العمل على الوصول الى لغة كوردية رسمية موحدة بالاستفادة من مفردات ومصطلحات جميع اللهجات.

3- الاهتمام بالبحوث العلمية واللغوية.

4- الاهتمام بالثقافة القومية الكوردية.

5- الاهتمام بالدراسات التأريخية والجغرافية والأثرية للكورد وكوردستان.

6- تشجيع وتعضيد التأليف والكتابة باللغة الكوردية والاهتمام بعلم اللغة بجميع فروعها.

7- الاهتمام بالترجمة من اللغة الكوردية الى اللغات الأخرى وبالعكس.

8- تمتين العلاقات مع الاكاديميات العلمية والجامعات ومراكز الدراسات العلمية في داخل الاقليم وخارجه.

الرأي الثاني:

الفقرة (1): المحافظة على اللغة الكوردية والعمل على اعداد الدراسات التي من شأنها خلق الارضية المناسبة لتوحيد مصطلحاتها بالاستفادة من لهجاتها.

الفقرة (2):النهوض بالدراسات الكوردية لمواكبة التقدم العلمي والثقافي.

الفقرة (3): احياء التراث الكوردي في العلوم والآداب والفنون وابراز دور العلماء الكورد فيه.

الفقرة (4): الاهتمام بدراسة تأريخ الكورد وكوردستان وحضارتها.

الفقرة (5): هناك رأيان بشأنها:

الرأي الاول: حذف الفقرة.

الرأي الثاني: التثبت في عناوين لوحات الشوارع العامة في المدن والقصبات، وفي اسماء المدارس ودور العبادة والمكاتب والمحلات التجارية وغير التجارية لغويا وتسميتها باسماء إعلام كوردستان ورموزها وإعلام الجهات المعنية لاتخاذ ما يلزم بشأنها.

الفقرة (6): اقامة العلاقات مع المجاميع العلمية والجامعات ومراكز البحث العلمي وتوثيقها وتعزيزها داخل الاقليم وخارجه.

هناك رأي باضافة فقرة جديدة:

العمل على اغناء المفردات وتوحيدها في مناهج التربية والتعليم بالتنسيق مع وزارة التربية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان. بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان. سەبارەت بەم ماددەیە حاڵەتی یەکەم ئەسڵی قانونەکەیە، بەلاّم هەموار کراوە، واتا ماددەی چواری قانونەکە هەموار کراوە، بەو شێوەیە، بەلاّم صیاغەی قانونی غەڵەتی مەتبەعی تێدا بوو، چاکمان کردۆتەوە.

رەئی دووەم/ بڕگە بە بڕگەی ماددەکانە، کە ئێستا باسمان لێ کرد، ئایا فەقەرەی یەکەم بەو شێوەیە بێت، یان ئەو گۆڕانکارییانەی بۆ نموونە وا باسی دەکەین، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کامەیان دوورترە لە ئەسڵی قانونەکە، بیخوێنەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو کاک ئاسۆ.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ڕەئی یەکەم، ئەسڵی قانونەکەیە پێش مەشروعی تەعدیلەکە بەو شێوەیە، وەکو خۆی دانراوەتەوە، بە تەئکید ئەوە دوورترە لە ئەو مەشروعەی کە پێشکەش کراوە، پرۆژەی تەعدیل کراوەکە، بۆیە یەکەم جار پێمان باشە ئەوەی یەکەم بخرێتە دەنگدانەوە، چونکە بەشێك لە ئەندامانی پەرلەمان داوایان کردووە ئەسڵی ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە، نەك تەعدیل کراوەکە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوەی دوورترینیانە بیخوێنەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، فەرموون.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوورتری تێدا نییە، ئەگەر تێبینی بڕگەی دووەم بکەین، بابەت جیاوازی هەیە، بڕگە بە بڕگە باسی لێ کراوە، دەڵێ صیاغەی فەقەرەی یەکەم بەو شێوەیە بێت، هی دووەم بەو شێوەیە بێت، هی سێیەم بەم شێوەیە بێت، ئەسڵەکە قانونەکە وەکو خۆی.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك دکتۆر.

بەڕێز ڕێباز محمود فتاح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتەی نیزامیە، بەڵام نوقتەیەکی نیزامی قانونی نییە، بەڵکو ئەدەبیە، یەعنی مەعقولیەتی تیا نییە موناقەشەی یاسای ئەکادیمیای کوردی بکەیت، ئەسڵەن فاولێکی گەورەیە، کە موناقەشەی یاسای ئەکادیمیای کوردی دەکەیت، بەڵام نوسخەی کوردی نییە، تەنها عەرەبی هەیە، تەنها عەرەبیەکە دەخوێندرێتەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەکادیمیا خۆیان بەعەرەبیان ناردووە، ئەوە موشکیلەکەی ئێمەیە، فەرموو.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ڕەئی دووەم پێمان باشە بەم شێوەیە:

تهدف الاكاديمية الى تحقيق ما يلي:

الفقرة (1): المحافظة على اللغة الكوردية والعمل على اعداد الدراسات التي من شأنها خلق الارضية المناسبة لتوحيد مصطلحاتها بالاستفادة من لهجاتها.

الفقرة (2):النهوض بالدراسات الكوردية لمواكبة التقدم العلمي والثقافي.

الفقرة (3): احياء التراث الكوردي في العلوم والآداب والفنون وابراز دور العلماء الكورد فيه.

الفقرة (4): الاهتمام بدراسة تأريخ الكورد وكوردستان وحضارتها.

الفقرة (5): هناك رأيان بشأنها:

الرأي الاول: حذف الفقرة.

الرأي الثاني: التثبت في عناوين لوحات الشوارع العامة في المدن والقصبات، وفي اسماء المدارس ودور العبادة والمكاتب والمحلات التجارية وغير التجارية لغويا وتسميتها باسماء إعلام كوردستان ورموزها وإعلام الجهات المعنية لاتخاذ مايلزم بشأنها.

الفقرة (6): اقامة العلاقات مع المجاميع العلمية والجامعات ومراكز البحث العلمي وتوثيقها وتعزيزها داخل الاقليم وخارجه.

هناك رأي باضافة فقرة جديدة:

العمل على اغناء المفردات وتوحيدها في مناهج التربية والتعليم بالتنسيق مع وزارة التربية.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو دكتۆرە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی رەئی دووەم دوورتر لەو پێشنیارەی كە كراوە، ئەوە دەنگدانی لەسەر دەكرێت، بەلاَم رەئی دووەم چەند كێشەیەكی لەسەرە سەبارەت بە بڕگەی شەشەم و زیاد كردنی بڕگەیەك بە بڕگەی پێنجەم، بۆیە یەكەمجار ئەوە بدرێتە دەنگدان، زیاد كردنی بڕگەكەیە، كە پێشنیار كراوە لە كۆتایی رەئی دووەم، دواتر رەئی جیاواز لەسەر بڕگەی پێنجەم هەیە، ئینجا بڕگەكانی تر ئەگەر پێكەوەش بدرێتە دەنگدانەوە كێشە نییە، كە رەئی دووەم تەواو بوو، ئینجا رەئی یەكەم دەنگدانی لەسەر بكرێت و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

یەك، یەك لەوانە بیخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیاری زیاد كردنی بڕگەیەك بەم شێوەیە، دەقە عەرەبیەكە لەبەر دەستمانە:

(العمل على اغناء المفردات وتوحيدها في مناهج التربية والتعليم بالتنسيق مع وزارة التربية).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (2) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، فەرموو بۆ فەقەرەیەكی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

برگـەی (5) دوو پێشـنیارە، یـەکیان/ حـەزف کردنەکەیـە، لادانـی ئـەو برگەیـە، سـەرەتا ئـەوە بخرێتـە دەنگدانەوە، ئینجا دوایی ئەگەر دەنگی نەهێنا پێشنیاری دووەم.

(التثبـت في عنـاوين لوحـات الشـوارع العامـة في المـدن والقصـبات، وفي اسمـاء المـدارس ودور العبـادة والمكاتـب والمحلات التجارية وغير التجاريـة لغويـا وتسـميتها باسمـاء إعـلام كوردسـتان ورموزهـا وإعـلام الجهات المعنيـة لاتخاذ مايلزم بشأنها).

ئەو برگەیە رەئیەك لەگەڵ ئەوەیە بەو شێوەیە بێت، رەئیەکیش لەگەڵ ئەوەیە حەزف بکرێت.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە حەزف بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (27) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایـە، زۆر سوپاس، کێ لەگـەڵ مانەوەیـەتی دەسـتی بـەرز بکاتـەوە؟ (29) ئەنـدامی بـەڕێز لەگەڵـدا، زۆر سـوپاس، فەرموون بۆ برگەیەکی تر، فەرموو کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتە نیزامیەکەم لەوە دایە، ئێمە بڕیارماندا بمێنێت، بەڵام ئەم نەصە من تەسەور دەکەم ئەگەر هەندێك بیری لێ بکەینەوە، (وتسميتها باسماء اعلام...........).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام تکایە ئەوە کۆتایی هات و دەنگی لەسەر درا، ئەگەر مولاحەزەیەکت هەیە بماندێ، تکایە.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەسبیت بکرێت و فەرزی دەکەیت لەسەر ئەصحابی مەحەلات و دەوائیرو بە حکومەت بڵێی دەبێ بیکـەیت، من ئەوە دەڵێم، ئەوەی وەربگرن بە نەزەری ئیعتیبار کەیفی خۆتانە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون بۆ فەقەرەیەکی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەکانی تر، بڕگەی (1 و 2 و 3 و 4 و 5 و 6 و 7) بە یەك شێوەیە، ئێستا دەیخوێنمەوە.

الفقرة (1): المحافظة على اللغة الكوردية والعمل على اعداد الدراسات التي من شأنها خلق الارضية المناسبة لتوحيد مصطلحاتها بالاستفادة من لهجاتها.

الفقرة (2):النهوض بالدراسات الكوردية لمواكبة التقدم العلمي والثقافي.

الفقرة (3): احياء التراث الكوردي في العلوم والآداب والفنون وابراز دور العلماء الكورد فيه.

الفقرة (4): الاهتمام بدراسة تأريخ الكورد وكوردستان وحضارتها.

الفقرة (5): التثبت في عناوين لوحات الشوارع العامة في المدن والقصبات، وفي اسماء المدارس ودور العبادة والمكاتب والمحلات التجارية وغير التجارية لغويا والتوصية باعادة تسميتها باسماء اِعلام كوردستان ورموزها وإعلام الجهات المعنية لاتخاذ مايلزم بشأنها.

الفقرة (6): اقامة العلاقات مع المجاميع العلمية والجامعات ومراكز البحث العلمي وتوثيقها وتعزيزها داخل الاقليم وخارجه.

الفقرة (7): العمل على اغناء المفردات وتوحيدها في مناهج التربية والتعليم بالتنسيق مع وزارة التربية.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی دووەم، رەئـی دووەم بـەو شـێوەیەی كـە خوێندرایـەوەو برگـەكانی گۆڕانكـاری بەسـەریاندا هـاتووە دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایـە دەسـتی بـەرز بكاتـەوە؟ زۆر سـوپاس، كێ لەگەڵدا نییـە دەسـتی بـەرز بكاتەوە؟ (15) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر ئەوانەی دەنگیان لەسەر داوە دووبارە دەستیان بەرز بكەنەوە، بۆ ئـەوەی حیساب بكرێـت كـە چـەند لەگەڵدا بوونە، چونكە رەئی یەكەم ماوە، كامەیان دەنگی زۆرینەی هێنا، ئەو تەسبیت دەبێت دەبێتە ماددە.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتـەوە؟ (45) ئەنـدامی بـەڕێز لەگەڵدایـە، زۆر سـوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (15) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، فـەرموو بـۆ رەئـی یەكەم.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة (الثانية):

الرأي الاول: تهدف الاكاديمية الى تحقيق ما يلي:

1- المحافظة على اصالة اللغة الكوردية وتنميتها وتطويرها.

2- العمل على الوصول الى لغة كوردية رسمية موحدة بالاستفادة من مفردات ومصطلحات جميع اللهجات.

3- الاهتمام بالبحوث العلمية واللغوية.

4- الاهتمام بالثقافة القومية الكوردية.

5- الاهتمام بالدراسات التأريخية والجغرافية والأثرية للكورد وكوردستان.

6- تشجيع وتعضيد التأليف والكتابة باللغة الكوردية والاهتمام بعلم اللغة بجميع فروعها.

7- الاهتمام بالترجمة من اللغة الكوردية الى اللغات الأخرى وبالعكس.

8- تمتين العلاقات مع الاكاديميات العلمية والجامعات ومراكز الدراسات العلمية في داخل الاقليم وخارجه.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی دووەم، ڕەئی یەكەم بەو شێوەیەی خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (18) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆرینە لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ڕەئی دووەم لە ماددەی دووەم تەسبیت بوو، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز بكر كريم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة (الثالثة) من المشروع: تكون صياغتها كالآتي:

تعدل المادة (الخامسة) من القانون وتقرأ كالآتي:

تحقق الاكاديمية اهدافها بالوسائل الآتية:

الفقرة (1): وضع المعاجم والمراجع والموسوعات العلمية واللغوية.

الفقرة (2): اصدار مجلة دورية أكاديمية.

الفقرة (3): نشر وترجمة الكتب العلمية واللغوية وعقد الندوات والمؤتمرات واقامة المواسم العلمية والثقافية والاسهام فيها داخل الاقليم وخارجه.

الفقرة (4): دعم العلماء والباحثين والأدباء.

الفقرة (5): تأسيس مكتبة ومطبعة خاصة بالأكاديمية.

الفقرة (6): انشاء مركز للوثائق والمخطوطات الخاصة بالأكاديمية.

الفقرة (7): التنسيق والتعامل مع الجهات الحكومية وغير الحكومية المعنية بالاهداف التي تعمل الاكاديمية من اجلها.

الفقرة (8): تشجيع البحوث والدراسات المقارنة في مجال اللغة الادبي والتأريخ والتراث.

هناك اراء بحذف الفقرات (4) و (5) و (6) من المشروع.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی ڕەئیەك هەیە كەوا پێشنیاری حەزف كردنی بڕگەی (4 و 5 و 6) دەكرێت، بۆیە سەرەتا ئەوە بدرێتە دەنگدان، دواتر بڕگەكانی تر دەنگدانی بۆ بكرێت.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك دڵشاد.

بەڕێز دڵشاد حسين قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە برگەی چوارەم بەڕاستی كۆمەڵێك راو پێشنیار هەبوو، سێ كەس، لە پێنج كەس زیاتر بوو، ئەویش برگەی چوارەم پشتگیریی زاناو توێژەر وئەدیبان، گوتمان لەبواری زمانی كوردی، برگە ئەسڵەكەش هونەرمەندانی تیایە، ئێوە هونەرمەندانتان لاداوە لە برگە ئەسڵیەكە، ئەمەتان داناوە زائیدەن زاناو توێژەرو ئەدیبان لەبواری زمانی كوردی ئیزافەتان نەكردووە، بۆیە برگەی چوار هەڵەیە، یان برگە ئەسڵیەكە، یان ئیزافەی بۆ بكرێت، لەبەر ئەوەی موناقەش كراو زیاتر لە سێ ئەندام پەرلەمان قسەی لەسەر ئەو بابەتە كردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

منیش شاهێدیت بۆ دەدەم، فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ببورە، مەبەستت (دعم العلماء والباحثين والأدباء في مجال اللغة الكوردية)؟

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە پێشنیارەكە كاك دڵشاد، لێرە پێشنیاری تر هەیە كە دەڵێت ئەو برگەیە حەزف بكرێت، بە رەئی ئێمە ئەو برگەیە بۆ حەزفەكە بخرێتە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی هێنا ئەوە حەزف بوو، ئەگەر دەنگی نەهێنا، ئینجا پێشنیارەكەی كاك دڵشاد لەوانەیە چارەسەری بكەین (فنانين) ئیزافە بكرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا لە ماددەی سێیەم بەو شێوەیەی كە خوێندرایەوە، رەئیەك هەیە دەڵێت فەقەرەی (4 و 5 و 6) لە مەشروعەكە حەزف بكرێت، یەك، یەك بخەینە دەنگدانەوە، فەرموو یەك، یەك بخوێنەوە.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

الفقرة (4): دعم العلماء والباحثين والأدباء.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە حەزف بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (12) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە بمێنێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (32) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدیە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ مایەوە، فەرموو بۆ فەقەرەکەی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الفقرة (5): تأسيس مكتبة ومطبعة خاصة بالأكاديمية.

پێشنیاری حەزف کردنی کراوە، لەبەر ئەوەی ئەوە ئەرکی ئەکادیمیا نییە، پێویستە ئەرکە سەرەکیەکانی خۆی جێ بەجێ بکات، ئەگەر ئەو دەقەش نەبێت رێگر نییە، بۆیە پێشنیاری حەزف کردنی بڕگەی (5) کراوە، کە باس لە تەئسیسی مەکتەبەو مەتبعە خاصەی ئەکادیمیا دەکات.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە حەزف بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (42) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە بمێنێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (9) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ حەزف کرا، بۆ فەقەرەیەکی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی شەشەم کە پێشنیار کراوە حەزف بکرێت:

الفقرة (6): انشاء مركز للوثائق والمخطوطات الخاصة بالأكاديمية.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە حەزف بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (12) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە بمێنێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ مایەوە، فەرموو بۆ فەقەرەیەکی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەکە هەموو دەخوێنمەوە، پاش ئەو دەنگدانە لەسەر حەزف کردنی بڕگەکان پێکەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مادام بڕگەی چوار ماوەتەوە، بەدەنگدان مایەوە، دەبێت ئەو ئیزافەیەی كاك دڵشادیش بخرێتە دەنگدانـەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

زیادمان كردووە، بەڵام نەدراوەتە دەنگدانەوە، ئێستا بڕگەی چوار بەو شێوەیە دادەڕێژینەوە:

الفقرة (4): دعم العلماء والباحثين والأدباء والفنانين في مجال اللغة الكوردية.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەقەرەی چوار بـەو شـێوەیەی خوێنـدرایـەوە دەیخەمـە دەنگدانـەوە، كـێ لەگەڵدایـە دەسـتی بـەرز بكاتـەوە؟ (22) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ ئەسڵەكەیە وەكو خۆی بێت دەستی بەرز بكاتەوە؟ (29) ئەندامی بەڕێز لەگەڵ ئەسڵەكەدایە، زۆر سوپاس، ئێستا ماددەكە بخوێنەوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الخامسة: تحقق الاكاديمية اهدافها بالوسائل الآتية:

الفقرة (1): وضع المعاجم والمراجع والموسوعات العلمية واللغوية.

الفقرة (2): اصدار مجلة دورية أكاديمية.

الفقرة (3): نشر وترجمة الكتب العلمية واللغوية وعقد الندوات والمؤتمرات واقامة المواسم العلمية والثقافية والاسهام فيها داخل الاقليم وخارجه.

الفقرة (4): دعم العلماء والباحثين والأدباء.

الفقرة (5): انشاء مركز للوثائق والمخطوطات الخاصة بالأكاديمية.

الفقرة (6): التنسيق والتعامل مع الجهات الحكومية وغير الحكومية المعنيـة بالاهـداف الـتي تعمـل الاكاديميـة من اجلها.

الفقرة (7): تشجيع البحوث والدراسات المقارنة في مجال اللغة والتأريخ والتراث.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی سێیەم، ڕەئی دووەم بەو شێوەیەی كـە هەنـدێك گۆڕانكـاری لەسـەر كـرا، دەیخەمـە دەنگدانـەوە، كـێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (40) ئەندامی بـەڕێز لەگەڵدایـە، زۆر سـوپاس، كـێ لەگەڵـدا نییـە دەسـتی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموو بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی چوارەم لە ماددەکە سێ را هەیە، رەئی یەکەم دەڵێت ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە بەو شێوەیە:

(المادة السادسة/أ: اعضاء عاملين لايقل عددهم عن (9) ولايزيد عن (15) ويكون (5) خمسة منهم متفرغين).

الرأي الثاني:

تعدل الفقرة (أ) من المادة السادسة و تقرأ كالآتي:

(المادة السادسة/أ: اعضاء عاملين لا يقل عددهم عن (13) ولايزيد عن (17) ويكون (5) خمسة منهم متفرغين).

الرأي الثالث:

تعدل الفقرة (أ) من المادة السادسة وتقرأ كالآتي:

(المادة السادسة/أ: اعضاء عاملين لا يقل عددهم عن (15) ولايزيد عن (19) ويكون (5) خمسة منهم متفرغين).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی لە راپۆرتی خۆشمان ئاماژەمان بەوە کرد کە ژمارەکان وەکو خۆی بمێنێتەوە، واتا رەئی یەکەم رای لیژنەی یاساییە، رەئیەکانی تر نازانم ئەندامانی پەرلەمان چۆن دەنگی لەسەر دەدەن.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی رۆشنبیری.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەئی دووەم رای لیژنەی رۆشنبیرییە، رای سێیەمیش دیارە رەئی حکومەتە، واتا لە حکومەتەوە هاتووە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کامەیان دوورترە لە ئەسڵیەکە، یەك، یەك بیانخوێنەوە، فەرموو دکتۆرە رۆژان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ماددەیە ماددەی شەشی ئەسڵی یاساکە باس لە ژمارەی ئەندامان دەکات، ئەسڵی قانونەکە دەڵێت لە (9) ئەندام کەمتر نەبێت، لە (15) زیاتر نەبێت، ئەوە رەئیەکە.

ڕەئی دووەم/ دەڵێت ژمارەکان زیاد بکرێت (13) بە (17).

ڕەئیەکی تر هەیە، (15) بە (19)، دوورترین را ژمارە زۆرەکەیە، کە ڕەئی سێیەمە، ژمارەکان لە (15) ئەندام زیاتر نەبن و لە (19) ئەندام زیاتر نەبن، ئەگەر ڕەئی سێیەم یەکەم جار بدرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموون دوورترین را بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة/أ: اعضاء عاملين لا يقل عددهم عن (15) ولايزيد عن (19) ويكون (5) خمسة منهم متفرغين.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی چوارەم/ ڕەئی سێیەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (6) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ڕەفز کرا، فەرموون بۆ ڕەئیەکی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة/أ: اعضاء عاملين لا يقل عددهم عن (13) ولايزيد عن (17) ويكون (5) خمسة منهم متفرغين.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی چوارەم/ ڕەئی دووەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (19) ئەندامی بەڕێز لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ڕەفز کرا، فەرموون بۆ ڕەئیەکی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السادسة/أ: اعضاء عاملين لايقل عددهم عن (9) ولايزيد عن (15) ويكون (5) خمسة منهم متفرغين.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی چوارەم/ ڕەئی یەکەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە،کە ئەسڵی قانونەکەیە، پێویست بە دەنگدان ناکات.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ژمارەیەی کە هاتووە لە (9) ئەندام کەمتر نەبێت و لە (15) ئەندام زیاتر نەبێت ئەوە ئەسڵی یاساکەیە وەکو خۆی، کە هەموار کردنەکە دەنگی نەهێناو واتا یاساکە وەکو خۆی دەمێنێتەوەو ژمارەی ئەندامان زیاد نەکرێت.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

باشە موبارەکە، کەواتە بڕۆ سەر ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (الخامسة) من المشروع: هناك رأيان:

الرأي الاول: تكون صياغتها كالآتي:

(المادة الخامسة: تعدل الفقرات (أ/1 و ب/1 و ج/2) من (المادة السابعة) من القانون كالآتي:

أ- يشترط في العضو العامل:

1- ان يكون من مواطني كوردستان وبلغ الاربعين من العمر.

ب- يشترط في العضو المؤازر:

1- ان يتقن اللغة الكوردية.

ج- يشترط في عضو الشرف:

2- أن لا يقل عمره عن (50) سنة.

الرأي الثاني: حذف شرط العمر.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەئیە دوورەکە بخوێنەوە دەخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لادانی مەرجی تەمەن.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر سەروەر.

بەڕێز د.سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی لێرەدا داڕێژراوە نە ئەسڵی ئەو پرۆژەیە کە ئەکادیمیا ناردوویەتی، نە ئەوەش لەبەرچاو گیراوە وەکو پێویست چەند کەسێك لە ئەندامان داوایان کرد بێت، دوو بڕگەی زۆر گرنگی تێدایە کە هەردووکی حەزف کراوە، یەکێکیان لەویَ دەڵێت مەرجە کورد بێت، لێرە دەڵێت مەرجە هاووڵاتی کوردستانی بێت.

دووەمیشیان/ مەسەلەی تەمەن لەگەڵیدا، ئەمە چۆن دەکرێتەوە؟

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقارد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەوە پێشـنیاری ئەنـدامان بـوو داوایـان کـرد لـە هەرسـێ جـۆر ئـەو ئەندامانـەی کـە دانـراون و جیـاواز کراونەتەوەو مەرجەکانیان بۆ دانراوە، مەرجی تەمەن دیاری نەکرێت، دەنا خۆی لە پرۆژەی حکومەت (بلغ الاربعين من العمر)، لە ئەسڵی قانونەکەش (40) ساڵەکە دانراوە، بەڵام پێشنیاری ئەندامان بوو کە مەرجی تەمەن دانەنرێت، (ان يكون كوردياً) ئەوەش لە پرۆژەی حکومەت هاتووە، لە ئەسڵی قانونەکەش وایـە، واتـا حکومەت هەمواری ئەو بڕگەیەی نەکردووە، لە بڕگەی یەکەمی خاڵی (أ)ی ماددەی حەوت (ان يكون كوردياً بلغ الاربعين من العمر)، ئەسڵی قانونەکەش دەڵێت (ان يكون كوردياً او عراقياً بلغ الاربعين من العمر)، بەس دوای گفتوگۆ بەم شێوەیە ئەندامان پێشنیاریان کـرد (ان يكـون مـن مـواطني كوردسـتان وبلـغ الاربعـين مـن العمر)، ڕەئیەکیش هەبوو تەمەنەکە دیاری نەکرێت، بۆیە هەڵگرتنی مـەرجی تەمـەن ئـەو سـەرەتا بخرێتـە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی هێنا ئـەوە لـە هـەر سـێ جۆرە ئەندامـەکان مـەرجی تەمـەن هەڵدەگیرێت (40) ساڵە، لە یەکیان (50) ساڵە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ماددەی (5)ڕەئـی دووەم ئەوەیـە مـەرجی تەمـەن هـەڵبگیرێت، دەیخەمـە دەنگدانـەوە، کـێ لەگەڵدایـە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (36) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە مەرجی تەمـەن بمێنێـت دەسـتی بـەرز بکاتـەوە؟ (27) ئەنـدام لەگەڵدایـە، زۆر سـوپاس، کەواتـە زۆرینـە لەگـەڵ ئەوەدایـە مـەرجی تەمـەن هەڵبگیرێت، فەرموون بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقارد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الخامسة:

أ- يشترط في العضو العامل:

1- ان يكون من مواطني كوردستان.

ب- يشترط في العضو المؤازر:

1- ان يتقن اللغة الكوردية.

ئێستا مـادام مـەرجی تەمـەن هـەڵگیرا لـە بڕگـەی (ج) تەمەنەکـە هـەموار بکرێـت، کـە تەمەنەکـە هـەڵگیرا، پێویست ناکات (ج) هەموار بکرێت، ئێستا دەقی ماددەکە دەخوێنمەوە پاش ئەو هەموار کردنانە.

المادة السابعة:

أ- يشترط في العضو العامل:

1- ان يكون من مواطني كوردستان.

ب- يشترط في العضو المؤازر:

1- ان يتقن اللغة الكوردية.

بڕگەی سێیەم نەما لە (ب)، چونکە مەرجی تەمەنمان هەڵگرت، (ج)یش بڕگەی (2)ی تێدا نەما، مەرجی تەمەن (50) ساڵ دانرا بوو، مەرجی تەمەن لە هەرسێ خاڵ نەما، سوپاس.

المادة السابعة:

أ- يشترط في العضو العامل:

1- ان يكون من مواطني كوردستان.

2- له اطلاع واسع في اللغة الكوردية وفي فرع او اكثر من فروع المعرفة ونتاج اصيل فيه او تضلع في احدى اللغات الحية او القديمة وقدرة على تحديد المصطلحات.

ب- يشترط في العضو المؤازر:

1- ان يتقن اللغة الكوردية.

2- ان تكون له احاطة واسعة بفرع من فروع المعرفة وله نتاج جيد.

ج- يشترط في العضو الشرف:

1- ان يكون قد قدم خدمات جليلة في احدى فروع المعرفة.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی پێنج بەو شێوەیەی خوێندرایەوە، فەرمووو ئامینە خان.

بەڕێز امينە ذكري سعيد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مە ب زمانی كوردی بزانی یەعنی چی، یەعنی كە كەسەك بزانی باش درست كوردی ئەڤە نە مەرجە، دڤێت پسپۆڕی شارەزایی زمانی كوردی بیتن، كیرێ دا ئەز ئەڤە مەرج بە ئەندام بوون ياريدەدەرە، یەعنی بزانی كوردی نە مەرجە، ڤی شارەزا بی لە زمانێ كورديدا.

بەڕێز د.ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بە تەئكيد هەمووومان زمانی كوردی دەزانين و شارەزای زمانی كورديش نين، ئينجا ئەوە لەوێ عيلاج كراوە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەيی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مەرجەكان ئەوەيە هی يەكيان كە شارەزايەكەی زمانی بگاتە دەرەجەی ئيتقان، (اطلاع واسع في اللغة الكوردية، تضلع في احدى اللغات الحية، احاطة واسعة فرع من فروع المعرفة وله نتاج جيد، قدم خدمات

جليلة)، ئەو مەرجانە هەمووی دانراوە، یەعنی ئەو شارەزاییە بگاتە حەدی دەرەجەی ئیتقان دیاری کراوە لە ئەسڵی یاساکە، ئەو بڕگانەمان هەموار نەکردووەو دەستکاریمان نەکردووە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ماددەی (5) بەو شێوەیەی کە دکتۆرە ڕۆژان ئاخیر جار خوێندیەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (6) ئەندام لەگەڵدا نییە، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقارد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە پێشنیار کراوە بەڕێوەبەرایەتی تەرجومە وەرگێڕان زیاد بکرێت، ئێمەش پێشنیاری ئەوەمان کردووە، کە پێویست ناکات بەڕێوەبەرایەتیەك زیاد بکرێت بەو شێوەیە، لەبەر ئەوەی دەقێکی یاسا پێویست ناکات، دەسەڵاتی ئەوەیان هەیە کە بەڕێوەبەرایەتی تەرجومە، یاخود وەرگێڕان زیاد بکەن، بۆیە پێشنیار دەکەین ماددەکە حەزف بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ماددەی (6) دەیانەوێت ئەو فەقەرەیە حەزف بکرێت، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا حەزف کرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (السابعة) من المشروع:

الرأي الاول: يقترح صياغتها كالآتي:

تعدل الفقرة (أ) من (المادة العاشرة) من القانون وكالآتي:

(المادة العاشرة: أ- يتم انتخاب رئيس الاكاديمية بالاكثرية المطلقة لعدد اعضاء مجلس الاكاديمية بالاقتراع السري ولمدة أربع سنوات قابلة للتجديد مرة واحدة ، ويصدر بذلك قرار من رئاسة الاقليم).

الرأي الثاني: يقترح صياغتها كالآتي:

(المادة العاشرة/ أ: يتم انتخاب رئيس الاكاديمية بحضور ثلثي عدد الاعضاء العاملين على الاقل وفي اقتراع سري وبالاكثرية المطلقة لمدة اربع سنوات قابلة للتجديد مرة واحدة، ويصدر بذلك قرار من رئاسة الاقليم).

ڕەئی یەکەم ڕەئی دوورە، پێشنیار دەکەین ئەوە بخرێتە دەنگدانەوە، سوپاس

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڕەئی یەکەم دوورە بیخوێننەوە سەرلەنوێ، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تعدل الفقرة (أ) من (المادة العاشرة) من القانون وكالآتي:

(المادة العاشرة: أ- يتم انتخاب رئيس الاكاديمية بالاكثرية المطلقة لعدد اعضاء مجلس الاكاديمية بالاقتراع السري ولمدة أربع سنوات قابلة للتجديد مرة واحدة، ويصدر بذلك قرار من رئاسة الاقليم).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی حەوت/ ڕەئی یەکەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (23) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (25) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، فەرموون بۆ ڕەئی دووەم.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الرأي الثاني: يقترح صياغتها كالآتي:

(المادة العاشرة/ أ: يتم انتخاب رئيس الاكاديمية بحضور ثلثي عدد الاعضاء العاملين على الاقل وفي اقتراع سري وبالاكثرية المطلقة لمدة اربع سنوات قابلة للتجديد مرة واحدة، ويصدر بذلك قرار من رئاسة الاقليم).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی حەوت/ ڕەئی دووەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (40) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (2) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ڕەئی دووەم پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (الثامنة) من المشروع:

تعدل المادة (الحادية عشرة) من القانون كالآتي:

الرأي الاول:

لرئيس الاكاديمية نائب ينتخبه مجلس الاكاديمية من بين اعضائه العاملين، بالآلية نفسها التي ينتخب فيها الرئيس ولمدة (اربع سنوات) قابلة للتجديد مرة واحدة، ويقوم مقام الرئيس عند غيابه.

الرأي الثاني:

لرئيس الاكاديمية نائب ينتخبه مجلس الاكاديمية من بين اعضائه العاملين، بالاكثرية المطلقة لعدد اعضاء المجلس وبالاقتراع السري لمدة (اربع سنوات) قابلة للتجديد مرة واحدة، ويقوم مقام الرئيس عند غيابه.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوورترین ڕەئی کامەیە؟

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لرئيس الاكاديمية نائب ينتخبه مجلس الاكاديمية من بين اعضائه العاملين، بالآلية نفسها التي ينتخب فيها الرئيس ولمدة (اربع سنوات) قابلة للتجديد مرة واحدة، ويقوم مقام الرئيس عند غيابه.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی هەشت/ دوو ڕەئی هەیە، ڕەئی یەکەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (30) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (6) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، فەرموون بۆ ڕەئی دووەم.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لرئيس الاكاديمية نائب ينتخبه مجلس الاكاديمية من بين اعضائه العاملين، بالاكثرية المطلقة لعدد اعضاء المجلس وبالاقتراع السري لمدة (اربع سنوات) قابلة للتجديد مرة واحدة، ويقوم مقام الرئيس عند غيابه.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی هەشت/ ڕەئی دووەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (19) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (25) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ڕەئی یەکەم پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (التاسعة) من المشروع: هناك رأيان بشأنها:

الرأي الاول:

حذف الفقرة (د) من المادة (الحادية والعشرون) من القانون.

الرأي الثاني:

يؤيد المشروع كما هو وارد وبالصياغة الآتية:

(ج- يمنح مكافأة شهرية لاعضاء مجلس الاكاديمية غير المتفرغين.

د- في حالة انتهاء عضوية العضو العامل غير المتفرغ، يخصص له راتب تقاعدي ان لم يكن يستلم راتباً و مرتبطاً بوظيفة أخرى).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوورترین ڕەئی بخوێنەوە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕەئی یەکەم دوورترینە لە بابەتەکە، پێشنیار کراوە حەزف بکرێت، داوا دەکەین لە سەرۆکایەتی پەرلەمان ڕەئی یەکەم بخاتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی نۆیەم/ ڕەئی یەکەم داوای حەزفی فەقەرەی (د) دەکات لە ماددەی (21) لە قانونەکە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ فەرموو دکتۆرە ڕۆژان نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆی ماددەی (21) لە سێ بڕگە پێك دێت ئەسڵی قانونەکە، بەلآم پڕۆژەی حکومەت داوای زیاد کردنی دوو بڕگەی کردووە، پێشنیارەکەش (أ و ب و ج)، ماددەی (21) (أ و ب)یە، لە دوو بڕگە پێك دێت کە دەرەجەیان دەرەجە خاصەیە، لە بڕگەی (ب)ش خەیاری هەیە، ئایا لەنێوان ڕاتب و موخەصەصات لەو موئەسەسەیەی کە لەو دەزگایەی کاری تێدا دەکات، یان لەو قانونە پێی دەدرێت؟ واتا ماددەی (21) لە دوو بڕگە پێك دێت (أ و ب)، بەلآم پڕۆژەی حکومەت داوای زیاد کردنی دوو بڕگەی تری کردووە، کە لە حاڵەتی تەقاعودی و حاڵەتی موکافەئە وەربگرێت، ئەو دوو بڕگەیە زیاد کراوە، ڕەئیەکیش هەیە پێشنیار دەکات بڕگەی (د) تەقاعودیەکە نەمێنێت، بەلآم لە ئەسڵی قانونەکە تەنها دوو بڕگەیە، دوو بڕگەکەی تر حکومەت پێشنیاری کردووە، تەنها بۆ ڕوون کردنەوە بوو، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئێمە دێینەوە سەر ماددەی نۆیەم/ ڕەئی یەکەم دەڵێت فەقەرەی (د) لە ماددەکە حەزف بکرێت، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (17) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (21) ئەندام لەگەڵ ئەوەیە ئەو بڕگەیە بمێنێتەوە، زۆر سوپاس، فەرموون بۆ ڕەئی دووەم.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زیاد کردنی بڕگەی (ج)ـە، (یمنح مکافأة شهریة لاعضاء مجلس الاکادیمیة غیر المتفرغین).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بڕگەیەی کە زیاد کراوە بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (30) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (3) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، فەرموو.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دوو بڕگەیەی کە زیاد کرا بڕگەی (د) حەزفەکە دەنگی نەهێنا، پێویستە صیاغەکە بخوێندرێتەوە، ئێستا هەردوو بڕگە دەخوێنمەوە، زیاد کردنی دوو بڕگە بۆ ماددەی (21):

ج- يمنح مكافأة شهرية لاعضاء مجلس الاكاديمية غير المتفرغين.

د- في حالة انتهاء عضوية العضو العامل غير المتفرغ، يخصص له راتب تقاعدي ان لم يكن يستلم راتباً ومرتبطاً بوظيفة أخرى).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە بڕگە بە بڕگە دەنگمان لەسەردا، ئێستا ماددەکە وەکو خۆی بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (34) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (10) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (العاشرة) من المشروع:

تكون صياغتها كالآتي:

تلغى المادة (الثانية والعشرون) من القانون ويحل محلها ما يلي:

أ- يمارس العضو العامل عمله في الاكاديمية ويشارك في لجانها واجتماعاتها ونشاطاتها العلمية.

ب- يفقد العضو العامل عضويته في احدى الحالات الآتية:

1- الاستقالة.

2- اذا تخلف عن حضور ثلاث اجتماعات متتالية بدون عذر مشروع او عدم استمراره في اداء واجباته بصورة مرضية وذلك بقرار من مجلس الاكاديمية وبتصويت سري.

3- اذا حكم عليه بجناية او جنحة مخلة بالشرف.

4- الوفاة.

ج- عند شغور مكان عضو من اعضاء المجلس، يعلن الرئيس ذلك في أول جلسة ويجري اشغاله خلال (ثلاثة اشهر) بقرار من مجلس الاكاديمية.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی دەیەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەکۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (الحادية عشرة) من المشروع: هناك رأيان بشأنها:

الرأي الاول: الغاء المادة.

الرأي الثاني: ابقائها كما هي في أصل القانون.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (24) ئەسڵی قانونەکە دەڵێت (على الجهات المعنية الاهتمام والاستفادة من نتاجات المجمع في شتى المجالات).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی یازدەم بەو شێوەیەی کە خوێندرایەوە، دوو ڕەئی هەیە، یەکێکیان دەڵێت ئیلغا بکرێت، یەکیان دەڵێت بمێنێتەوە، ئیلغایەکە دوورترە، کەواتە دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە ئەو ماددەیە ئیلغا بکرێت دەستی بەرز بکاتەوە؟ (8) ئەندام لەگەڵدایە ئیلغا بکرێت، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدایە بمێنێتەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ دەمێنێتەوە، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز بکر کریم محمد (ئاسۆ):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (الثانية عشرة) من المشروع : تقترح الغائها.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقارد دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة (25/ تحدد علاقة الاكاديمية بالاكاديميات العلمية للقوميات المتأخية في كوردستان - العراق بقانون)، ئەوە ئەسڵی ماددەی (25)، حکومەت پێشنیاری کردووە (تحدد علاقة الاكاديمية بالمجاميع العلمية للقوميات الاخرى في كوردستان - العراق بقانون)، ئەوەش پێشنیاری حکومەتە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ماددەی دوازدە لە مەشروعەکە پێشنیاری ئەوەی هەیە کە ئیلغا بکرێت، دەیخەمە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (1) کەس لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ئیلغا کرا، فەرموون بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة (الثالثة عشرة) من المشروع: (مادة مضافة جديدة في المشروع): هناك رأيان بشأنها:

الرأي الاول: الغاء المادة.

الرأي الثاني: يقترح صياغتها بالشكل الآتي:

(احلال عبارة (امين عام المجلس) محل عبارة (سكرتير المجلس) اينما وردت في هذا القانون).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو دكتۆرە.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەوە لە پێشنیاری حكومەتە، ئەسڵی قانونەكە دیارە ئەو دەستەواژانە بەكار نەهاتووە، واتا دەستەواژەی ئەمین عام و ئەوانە، حكومەت پێشنیاری كردووە لە پرۆژەی ئەنجومەنی وەزیران (احلال عبارة (امين عام المجلس) محل عبارة (سكرتير)، احلال عبارة (اكاديمية) محل عبارة (مجمع))، ئەوە پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیرانە بەو شێوەیە، ئەكادیمیاكە پێشتر كراوە، بۆیە ئێمە لە راپۆرتە هاوبەشەكە باسمان لێ نەكرد، چونكە ئەو یاسایە هەموار كراوە، وشەی مەجمع نەماوە هەمووی گۆڕاوە بۆتە ئەكادیمیا، بەڵام تەنها دەستەواژەی سكرتێرو ئەمین عامەكە ماوە، كە جێگۆڕكێی بكرێت ئەو لەجیاتی ئەو بەكار بێت و، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ماددەی سێزدە، دوو رەئی هەیە، رەئیەكیان دەیەوێت ئیلغای ماددەكە بكرێت، لەبەر ئەوەی ئەمەیان دوورترینەكەیانە، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (45) ئەندام لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، كێ لەگەڵ ئەوەیە بمێنێتەوە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (3) كەس لەگەڵدایە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ ئیلغا كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة (الرابعة عشرة) من المشروع : على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة تنفيذ أحكام هذا القانون.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة (الخامسة عشرة) من المشروع: ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ اصداره وينشر في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو ماددەیە بەو شێوەیەی خوێندرایەوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەكۆی دەنگ پەسند كرا، فەرموون بۆ ماددەیەكی تر.

ئێستا هەموو یاساكە بەو گۆڕانكارییانەی لەسەری كراوە، دەیخەمە دەنگدانەوە، كێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ زۆر سوپاس، كێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بكاتەوە؟ (6) ئەندام لەگەڵدا نییە، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند كرا، پیرۆزبایی دەكەین لە هەموو ئەو خوشك و برایانەی لە ئەكادیمیای كوردی كار دەكەن، ئومێد دەكەین لە ئاستی مەسئوولیەتی خۆیان لە خزمەتی میللەتەكەمان دابن، بۆ خزمەت كردنی ئەدەب و سەقافەتی كوردی و پێشخستنی، فەرموو كاك عەونی.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر سوود وەرگرتن لە كات، بەتایبەتی بودجە لەبەردەممانە، تا لە ئایندەیەكی نزیكدا بتوانین گفتوگۆ لەسەر بودجە بكەین، پێشنیار دەكەم ئەو پرۆژانەی كە ئەمڕۆ خوێندنەوەی یەكەمیان بۆ كرا، دەرفەتێكمان بدەنێ، هەر ماوەی نیو سەعاتێك بتوانین ئەندامانی لیژنەكانی تایبەت كۆبوونەوەی لەسەر بكەین، رەئی خۆیان لەسەر بەرز بكەنەوە بۆ سەرۆكایەتی، بۆ ئەوەی بخرێتە بەرنامەی كاری ئەمڕۆ ئەگەر ئیمكان بوو، یان رۆژێكی تر.

سەبارەت بە یەكەم/ هەموار كردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیران، بابەتەكە پەیوەندی بە پەرلەمان و حكومەتەوە هەیە بۆ دانانی مونەسیق بە پلەی وەزیر، تا بتوانێت كارەكانی پەرلەمان لەگەڵ حكومەت رێك بخاتەوە.

دوو/ سەبارەت بە بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر كە ماوەكەی تەواو دەبێت لە یاساكە، ماوەكە درێژ بكرێتەوە.

سێیەم/ سەبارەت بە درێژ كردنەوەی ماوەی كار نەكردن بە یاسای بەكرێدانی خانووبەرە ژمارە (9)ی ساڵی 2008، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك حەمە سەعید.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە ئەو راپۆرتانەمان نەبینیوە، عەفو ئەو پرۆژانەمان نەبینیوە، ئەوان چۆن راپۆرت ئامادە دەکەن و ئەندامان پرۆژەکەیان نەبینیوە؟ ئەوە خاڵی یەکەم.

خاڵی دووەم/ برگەی دووەم و برگەی پێنجەم لەسەر یەك یاسا قسە دەکات، یەکیان/ یاسای ژمارە (9)ی ساڵی 2008 کە دەڵێت کار نەکرێت، یەکێکیشیان/ دەڵێت هەموار بکرێت، دەبێت ئێستا ئێمە ئێستا یەکلای بکەینەوە، ئایا گفتوگۆی هەموار کردنەکە بکەین، یان کارنەکردنەکە؟ دەبێت ئەو دوو شتە یەکلا بکەینەوە.

خاڵی تر/ من پێشنیار دەکەم لەبەر ئەوەی خاڵی شەشەم گرنگە، پەیوەندی بە هەموو لیژنەکانەوە هەیە، مەسەلەن هەیە سەرۆکی لیژنەی نییە، هەیە جێگری نییە، هەیە موقەریری نییە، هەیە ئەندامەکانی نیصابی تەواو نییە، چەند لیژنەیەك پەکی کەوتووە، بۆیە ئەو خاڵی شەشە بێنینە پێشەوە، بۆ ئەوەی خاڵی شەشەم تەواو بکەین و، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو سێ پرۆژە یاسایە کە ئەمڕۆ خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا، سێ پرۆژە یاسا بوو ئاراستەی لیژنەی پەیوەندیدار کرا، پرۆژەکان کە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا لە هەمان کاتدا دەتوانرێت حەسم بکرێت و یەکلا بکرێتەوە، لەبەر ئەوەی یەکیان تەمدید کردنە، درێژ کردنەوەی کارکردن بە یاساکە، کێ لەگەڵ تەمدیدەکەیە، کێ لەگەڵدا نییە؟ هەمان شت بەنیسبەت پرۆژەی هەموار کردنی یاسای ئەنجومەنی وەزیران یەك ماددەیە، واتا دەستکاری تەنها یەك ماددەو یەك برگەو یەك وشەیە زیاد دەکرێت، ئەمەش بە دەنگدان یەکلا دەکرێتەوە، سەبارەت بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە، کە ئێستا ئەمڕۆ لە بەرنامەی کار پرۆژەیەکیان خوێندنەوەی یەکەمە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران بۆ تەمدید کردنە، پرۆژەیەکیش بۆ هەموار کردنە، ئەگەر تەمدید کردنەکە دەنگی هێنا، ئەوە هەموار کردنەکە دواتر کاری لەسەر دەکرێت، کە تۆ بڕیارتدا لەسەر تەمدید کردن پێویست بە گفتوگۆی ئەویتر ناکات، سەبارەت بە پێکهێنانی لیژنەکان، کە بەڕێزی گوتی هەندێك لیژنەی سەرۆکی نییە، لە هۆڵی پەرلەمان تەنها ئەندامانی ناو لیژنەکان دەست نیشان دەکرێن، دەستەی سەرۆکایەتی خۆی لیژنەکان لە رێگای هەڵبژاردن دەستەی سەرۆکایەتی خۆیان دەست نیشان دەکەن بە هەڵبژاردن و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنی ئێستامان هەڵدەگرین، سەعات (1,30) دێینەوە بۆ کۆبوونەوە، تا ئەو کاتە بەخواتان دەسپێرین، هەر بژین.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، سەرۆکایەتی پەرلەمان وای پێ باش بوو دانیشتنی ئەمڕۆمان دوا بخەین بۆ سـەعات (11)ی ڕۆژی دوو شەممەی داهاتوو، تا ئەو کاتە بەخواتان دەسپێرین و هەربژین.

فرست احمد عبدالله
سکرتێری پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

د.حسن محمد سوره
جێگری سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

د. ارسلان بایز اسماعیل
سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پەرلەمانی كوردستان - عیراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (24)

دوو شەممە ڕێكەوتی 11\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (24)

دوو شەممە رێكەوتی 2012/6/11

كاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی دوو شـەممە رێكـەوتی 2012/6/11 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بـە ئامـادەبوونی بـەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بـەڕێز فرست أحمد عبـدالله سكرتێری پەرلـەمان, دانیشتنی ژمـارە (24)ی خـولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (24)ی خـولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دوو شەممە رێكەوتی 2012/6/11 دا بەم شێوەیە بێت:

1-خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای هەموار كردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومـەنی وەزیرانـی هـەرێمی كوردستان، ژمارە (3) ساڵی 1992 ی هەموار كراو.

2-خستنەڕوو وگفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای درێژ كردنەوەی كارنـەكردن و یاسـای بەكرێـدانی خانووبـەرەی ژمارە (9) ی ساڵی 2008 بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە.

3-خسـتنەڕوو وگفتوگـۆ كردنـی پێشـنیاری یاسـای گۆڕانكـاری یاسـای ژمـارە (9) ی سـاڵی 2008ی یاسـای بەكرێدانی خانووبەرە كـە لـە لایـەن ژمـارەی یاسـایی ئەنـدامانی پەرلـەمان پێشكەش كـراوە، لـە دانیشـتنی ئاسایی ژمارە (12) ڕۆژی 2010/11/18 خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە.

4-خسـتنەڕوو و گفتوگـۆ كردنـی پـرۆژە یاسـای درێـژ كردنـەوەی كـار كـردن بـە یاسـای ژمـارە (3) ی سـاڵی (2006) ی یاسای بەرەنگار بوونەوەی تۆقاندن و تیرۆر لەهەرێمی كوردستاندا.

5-خستنەڕوو و پەسەند كردنی پێكهاتەی لیژنە هەمیشەییەكانی پەرلەمان.

6-خوێندنەوەی یەكەمی ئەم پرۆژەو پێشنیارانەی خوارەوە:

أ- پێشنیاری یاسای هەموار كردنی یەكەمی یاسـای خانەنشـینی هێزەكـانی نـاوخۆ ژمـارە (18) سـاڵی (2011) لە هەرێمی كوردستان.

ب- پێشنیار و بڕیار دەبارەی پلەبەندی وەزیفی و شوێنی دامەزراندنی دەرچوانی زانسـتە سیاسـیەكان لە هەرێمی كوردستاندا.

ج- پێشنیار و بڕیاری ڕاگرتنی ژماره 150 ی ساڵی 1987 ی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی هەڵوەشاوە.

7-خستنەڕوو وگفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان-عیراق بۆ ساڵی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان.

دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەکەین، پەرلەمانی کوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (24) ڕۆژی دانیشتن (2012/6/11).

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی برگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1) ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری ژمارەی دانیشتنی (24)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن، لە کات (11) پێش نیوەڕۆی ڕۆژی دوو شەممە، ڕێکەوتی (2012/6/11) بەم شێوەیە بێ:

1-خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای هەموار کردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، ژمارە (3) ساڵی 1992 ی هەموار کراو.

2-خستنەڕوو وگفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کارنەکردن و یاسای بەکرێدانی خانووبەرەی ژمارە (9) ی ساڵی 2008 بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

3-خستنەڕوو وگفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای گۆڕانکاری یاسای ژمارە (9) ی ساڵی 2008ی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە کە لە لایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (12) ڕۆژی 2010/11/18 خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە.

4-خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کار کردن بە یاسای ژمارە (3) ی ساڵی (2006) ی یاسای بەرەنگار بوونەوەی تۆقاندن و تیرۆر لەهەرێمی کوردستاندا.

5-خستنەڕوو و پەسەند کردنی پێکهاتەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان.

6-خوێندنەوەی یەکەمی ئەم پڕۆژەو پێشنیارانەی خوارەوە:

ت- پێشنیاری یاسای هەموار کردنی یەکەمی یاسای خانەنشینی هێزەکانی ناوخۆ ژمارە (18) ساڵی (2011) لە هەرێمی کوردستان.

ث- پێشنیار و بڕیار دەبارەی پلەبەندی وەزیفی و شوێنی دامەزراندنی دەرچوانی زانستە سیاسیەکان لە هەرێمی کوردستاندا.

ج- پێشـنیار و بڕیـاری ڕاگرتنـی ژمـاره 150 ی سـاڵی 1987 ی ئەنجومـەنی سـەرکردایەتی شۆڕشـی هەڵوەشاوە.

7-خستنەڕوو وگفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان-عیراق بۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە کە مۆڵەتن، یـان ئامادەنەبوون با بفەرموێ.

بەڕێز حسن محمد سورە/جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی لە دانیشتنی ژمارە (22) ی ئاسایی لە 2012/6/7 مۆڵەت بوون یـان ئامادەنـەبوون، ئەمانەن، ناوی 20 ئەندام ئەخوێنمەوە کە سەرەتا مۆڵەتیان پێ دراوە،

1- پەیام احمد محمد
2- ئاراس حسین محمود
3- حازم تحسین سعید
4- ئاشتی عزیز
5- ئارام شاهین
6- ئەمیر گۆگە
7- ئاواز عبدالواحد
8- بورهان رشید
9- بێریڤان اسماعیل
10-تارا تحسین
11-خلیل عثمان
12-خورشید احمد
13-ژیان عمر
14-سەرهەنگ فەرەج
15-شیلان عبدالجبار
16-علی حسین
17-عمر عزیز
18-ڤاضل محمد ڤادر
19-ڤادر احمد سمایل
20-صباح محمد نجیب

ناوی دوو ئەندامیش دەخوێنینەوە کە ئامادە نەبوون.

1-شەونم محمد غریب

2-عمر عبدالرحمن علی

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەست بەجێبەجێ کردنی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان دەکەین،

1-خستنەڕوو وگفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای هەموار کردنی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، ژمارە (3) ی ساڵی 1992 هەموار کراو، لیژنەی قانونی فەرموون بۆ شوێنی لیژنەکان، فەرموو لیژنەی یاسایی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەلەمان.

بڕگەی یەکەمی بەرنامەی کار، خستنەڕوو وگفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای هەموار کردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان، ژمارە (3)ی ساڵی 1992ی هەموار کراو، لیژنەی یاسایی ڕاپۆرتەکی ئامادە کردووە سەبارەت بە پڕۆژەکە، پڕۆژەکە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا لە دانیشتنی پێشوودا، ئێستا بە زمانی عەرەبی ڕاپۆرتەکە دەخوێنمەوە.

م/ تقرير اللجنة القانونية

اجتمعت لجنة الشؤون القانونية بتاريخ 17 / جۆزەردان / 2712 كوردي المصادف ليوم 2012/6/7 ميلادي لدراسة مشروع قانون (التعديل التاسع لقانون مجلس الوزراء رقم (3) لسنة 1992 المعدل) المقدم من قبل مجلس الوزراء و المحال الى لجنتنا بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقمة (23) فى 7 / 6 /2012، وبعد المناقشة و المداولة، تؤيد اللجنة المشروع المقدم باجراء بعض التصحيحات فيه و كالآتي:

المادة الاولى :

تعدل المادة التاسعة من القانون رقم (3) لسنة 1992 المعدل بجعل اصل المادة فقرة (أ) لها و اضافة فقرة بتسلسل (ب) اليها و كالآتي::

(ب- يجوز ان يضم مجلس وزراء اقليم كوردستان – العراق وزراء اقليم).

المادة الثانية:

على مجلس الوزراء تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الثالثة:

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تاريخ اصداره و ينشر في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

راجين التفضل بالاطلاع و عرض الصياغة القانونية لمواد و فقرات المشروع على البرلمان للتصويت.

مع التقدير

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بۆ سەرۆكایەتی پەرلەمانی كوردستان-عیراق

بابەت/ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی

لیژنەی كاروباری یاسایی لە ڕۆژی 17/جۆزەردان 2712 كوردی بەرامبەر بە 2012/6/7 زاینی كۆبووەوە بۆ دیراسەت كردنی پڕۆژە یاسای هەموار كردنی نۆیەمی یاسای ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (3) ساڵی 1992هەموار كراو، كە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشكەش كراوە، دوای خوێندنەوەی یەكەمی لە پەرلەمان، لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە (23) لە 2012/6/7 ڕەوانەی لیژنە پەیوەندیدارەكان كراوە، دوای گفتوگۆ و تاوتوێ كردن لیژنە پشتگیری پڕۆژەكە دەكات، دوای ڕێكاری هەندێ ڕاست كردنەوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

ماددەی یەكەم: ماددەی (9) ی یاسای ژمارە (3) ی ساڵی 1992 هەموار دەكرێتەوە ئەسڵی ماددەكە دەبێتە بڕگەی (أ) وە بڕگەیەك زیاد دەكرێت بە زنجیرە (ب)بەم شێوەیە.

ب/ دەشێ ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی كوردستان-عیراق چەند وەزیری هەرێمی تیادابن.

ماددەی دووەم: دەبێ ئەنجومەنی وەزیران حوكمەكانی ئەم یاسایە جێبەجێ بكات.

ماددەی سێیەم: ئەم یاسایە لە ڕۆژی دەرچوونیەوە جێبەجێ دەكرێت و لە ڕۆژنامەی فەرمی وەقایعی كوردستان بلاّو دەكرێتەوە. تكایە ئاگاداری بفەرموون ئەسلی پڕۆژەكە و ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی لەو بارەیەوە بخرێتە بەردەم پەرلەمان بۆ دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

خۆی لە ڕاستیدا كە ئەو پڕۆژە یاسایە هات، من قسەم لەگەڵ سەرۆكایەتی حكومەت كرد، سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران كرد، من تێبینیەكەم ئەوە بوو گوتم ناكرێ ئێمە دەستی حكومەت بكەینەوە بە ئارەزووی خۆیان وەزیری هەرێم دابنێنن، لەبەر ئەوە ئێمە ئیتیفاقمان كرد كە لە دوو وەزیر زیاتر نەبێ، كێ دەیەوێ قسە لەسەر ئەم مەسەلەیە بكات؟، با بفەرموێ ناوەكانتان بنووسم، فەرموو كاك پێشەوا.

بەڕێز پێشەوا توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی بە زمانی كوردی نووسراوە، لەبەر دەستی ئێمەی ئەندامانی پەرلەمانە، بەلاّم ئەوەی جێگەی تێبینیە واژووی هیچ یەك لە سەرۆكی لیژنەو ئەندامانی لیژنەی لەسەر نیە، بەڕاستی ئەمەش پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆیە، بۆیە نازانین نینسابی قانونی تەواو بووە، لەكاتی موناقەشە كردن لەسەر ئەو هەموارە یاخود نا ؟، بۆیە جێگەی خۆیەتی بزانین كێ واژووی لەسەر كردووەو كێ تەحەفوزی هەبووە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تێبینی ئەوەم هەیە، پێویستی ئەکرد نوێنەرێکی حکومەت لێرەبێ، یەعنی من ئێستا نازانم ئەو دوو وەزیرە بەڕێزە...، ئەوەی کە پێویستە لە ڕاستیدا لێرەدەقێك هاتووە، دەقەکە وازح نیە، پێویست بوو یان جەنابتان وەکو بابڵێین لیژنەی یاسایی، جەنابتان لە سەرۆکایەتی، یان ئەبوو نوێنەری حکومەت لێرەبێ بزانین ئەم دوو وەزیرە چین؟، بۆچ مەبەستێکن؟، یەعنی ڕوون کردنەوەیەك و بەرچاو ڕوونیەك بدەن بە ئێمە، بزانین ئەمانە چیە؟، بۆ ئەوەی لەسەر بنەمای ئەو ڕوونکردنەوانە ئێمە قسە بکەین، ئەگەرنا من ئێستا هەر لە خۆمەوە بڵێم دوو وەزیر زیادە، یاخود کەمە، یان دابندرێت، یان دانەندرێت، من لە ڕاستیا بەرچاوم ڕوون نەبێ ڕەنگە بکەومە هەڵەوە، ڕەنگە ئەگەر بەرچاوڕوونیم پێ بدرێت پشتیوانی بکەم، خۆ ئەگەر بەرچاو ڕوونیم پێ بدرێت ئەوکاتە پاساوی خۆم هەبێ دژی بوەستمەوە، بۆیە تکا دەکەم یان نوێنەرێکی حکومەت بانگ بکەن، یان جەنابتان یان لیژنەی یاسایی با ڕوونکردنەوەمان پێ بدات، بزانین ئەو دوو وەزیرە بۆ چیە؟.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون، نوقتەی نیزامیت هەیە کاك سالار، نوقتەی نیزامی یان قسە، ئەو نوقتە نیزامیە با جواب بدەینەوە، دوای لیژنەی یاسای با قسە بکەن، لیژنەی قانونی وەڵام بدەنەوە فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی ڕاپۆرتی خۆی بە زمانی عەرەبی نووسیویەتی، دابەش کرا لە ڕۆژی 6/7 لە سەر ئەندامانی پەرلەمان، کە لە ئەنجامدا دوایی سەرۆکایەتی پەرلەمان قەراری دا کۆبوونەوەکە دوابخات بۆ ئەمڕۆ، یەعنی واژوویان کردووە لەسەر ڕاپۆرتەکە، بە زمانی عەرەبی، عونی بەزاز، د.ڕۆژان دزەیی، عمر نورەدینی، گۆران ئازاد، د.احمد ابراهیم وەرتی، کاردۆ محمد پیرداود، عبداللە محمدامین، ئارام قادر، واتە نیسابی قانونی هەبووە کاتی نووسینی ڕاپۆرتەکە، تەرجومەکە کە ئیمڕۆ تەرجومەکە دابەش کرا بەسەر ئەندامان، ڕاستە لەوێ واژووی لەسەر نەکراوە، ئەوەش ئەوەندە ئەهمیەتی نیە، مادام نوسخە عەرەبیەکە هەیە، تەحەفوز هەیە لەسەر ڕاپۆرتەکە کە نووسراوە، ئەوانەی کە تەحەفوزیان کردووە، د.ڕۆژان، د.احمد ابراهیم وەرتی، گۆران ئازاد، د.عمر نورەدینی، ببورن، کاردۆ محمد، عبداللە محمدامین، ئارام قادر، سەبارەت بەدانانی

وەزیـری هـەرێم بـۆ كاروبـاری ...، ئیزافـە كردنـی وەزیرێـك لـە ئەنجومـەنی وەزیـران، ئـەوە مەبەسـتەكەی ئەوەیە جەنابی كاك سعد خالد، ئێستا مونەسقە بەینی پەرلەمان و حكومەت، ناتوانیت لـە كۆبوونـەوەكانی پەرلەماندا ئامادەبێ قسە بكات، ئەگـەر ببیتـە وەزیـری هـەرێم، ئـەو مافـەی دەبـێ، واتـە پەیوەنـدی نێـوان حكومەت وپەرلـەمان ئاسـان دەبـێ، ڕاپـەڕینی ئـیش و كارەكـان بەشـێوازێكی باشـتر بـەڕێوە دەچـێ، بـۆ ئـەم مەبەستەش داواكراوە، كە ئەو یاسایە هەموار بكرێ بەم شێوەیە كە لە حكومەتەوە...

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك عمر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەنیسبەت وەڵامدانەوەی ئایا لیژنەی یاسایی تەحدیدی عەدەدی وەزیرەكان یـان نـاوی وەزیرەكـان ئـەكات؟، ئێمە لەسەر پڕۆژە پێشكەش كراوەكەی كە لە حكومەتەوە بۆمان هاتووە، هەروەكو لـە مـاددەی یـەك، یـا لـە فەقەرەكە ئـەڵێ (یجـوز ان یضـم مجلس الـوزراء اقلـیم كوردسـتان- العـراق، وزراء اقلـیم) بـەس، ئـەوە ئیشـی لیژنەی یاسایی نیە، ئێمە چەند وەزیر بڵێین یاخود ناوەكانیان بڵێین ئەوە كاری حكومەتە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

نوقتـەی نیزامـی نیـە، ئـەوەی نـاوی خـۆی دەنووسـێ بـا قسـە بكـات، ناوتـان دەنووسـم، مـن قسـەم لەگـەڵ سـەرۆكایەتی حكومـەت كـردووە، ئێمـە تەحدیـدمان كـردووە، دەڵـێین لـە دوو وەزیـر زیـاتر نـەبێ، ئـەویش وەزیری هەرێم، هەقم نیە قسە بكەم كاك عبدالله، كەتۆ قسەت كرد كەس موفاتەعەی كـردی بـرای مـن، بـۆ موفاتەعـەم دەكـەی، سـەرۆكایەتی حكومـەت دەڵـێین ئێمـە پێویسـتیمان هەیـە بـە دوو وەزیـری هـەرێم، یـەكێكیان مومكینـە بـۆ تەنسـیق لـە نێـوان پەرلـەمان و نێـوانی حكومـەت، كـە جـارانیش ئـەوە هـەبوو، وەزیرەكەی دیكە نازانم بەڕاستی بۆ چیانە، ئێوە پەرلەمانتارن پێتـان باشـە دەنـگ بـدەن، پێتـان بـاش نیـە دەنگ مەدەن، نوقتەی نیزامی نیە، كێ قسە دەكات فەرموو با ناوی بنووسم، فەرموو كاك شڤان.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆكی پەلەمان.

من هەقیقەتەن با جواب نەدەن، ئەوە مـەوزوعێكی عامـە هـەمووومان پێمـان مەعلومـە، ئـەوەی كـاك عـونی باس دەكات، ئیلحاحێكە كە كوردی بوون، لەو پەرلەمانە شتێكی قەدەغەیە، شتێكی تافهە هیچ مانـانی نیـە، یەعنی ئەمە خیلافی هەموو مەبادء و هەموو ئەوەكانی وەكو دەڵێن خوێنمان بۆ ڕشتووە، جا بۆیـە ئـەوەی كەموهیم نیە، دەبێ ڕەش بكرێتەوە لە پرۆتۆكۆل ئەوەی كاك عونی باس دەكات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە مولاحەزەی وەڵامدانەوەکەی بەڕێز کاك عونی، دەڵێ ئەوەندە ئەندام پەرلەمان بە تەحەفوزەوە ئیمزای کردووە، کەواتە موناقەشە نەکراوە ئەو بابەتە، ئەگەر موناقەشە بکرایە بگەیشتنایە سیغەیەك لیژنەی یاسایی، هەڵبەتە ئەو ئیمزایانە ئیمزا ئەبوو بەبێ تەحەفوز، بەلام گوێ نەگرتن لە خودی ئەندامانی لیژنەکە، من ڕەئیم هەیە ئەندامی لیژنەی یاسایم ئەڵێم با بە ڕەهایی نەبێ با تەحدیدی بکەین، ئەگەر بینیم وەکو لیژنە یەك، دوو، سێ ، چوار، پێنج، شەش ئەندام دەڵێ من تەحەفوزم هەیە بەرامبەر ئەو ڕەهاییە، ڕاپۆرتی لیژنەکە بە عەدەدێکی دیاریکراوەوە بێ من مەبەستم لەوەیە یەعنی، لیژنە موسر بووە لەسەر نووسینی ڕاپۆرتەکەی بەو شێوە، موسریشە لەسەر ئەو ئەندامانە بە تەحەفوزەوەیەتی، بەڕاستی ئەوە جێگەی ڕەخنەیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لە ڕووی تەحدیدی عەدەدەوە، من عەدەدەکەم تەحدید کرد، مومکینە ئەو ئیتیفاقە لەدوای ڕاپۆرتی لیژنەی قانونیەوە بێ، فەرموو د.سەروەر.

بەڕێز د.سەرومر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم کاك شوان کردی، بەلام ئەوەندەیە تکا دەکەم فەرمان بدەی ئەو دەستەواژەیەیەی کاك عونی بەکاری هێنا بسردرێتەوە لە پرۆتۆکۆل، ناکرێ لە ناو پەرلەمانی کوردستاندا بلێین زمانی کوردی ئەهمیەتی نیە، ئەمە ئەهمیەتی نیە لێرەدا بەکاربێت، ئەمە بۆ مێژوو ئەمێنێتەوە، تکا دەکەین ئەمە بسڕێتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

هیچ کەسێك ئەو قسەیە ناکات، ئێمە بۆ خۆمان کوردین کەس هەیە بەزمانی خۆی بڵێ ئەهمیەتی نیە، فەرموو ناسك خان.

بەڕێز ناسك توفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێموایە کاتێك کە یاسایەك دەردەکەین، ئەو یاسایە عامە، ئێستا کە جەنابت ئەڵێی من تەحدیدم کردووە بۆ دوو وەزیر، یاساکە وانالێ، ناکرێ جلێك بدوورین بۆ مەقتەعێك، ئەوە بە مەفتوحی ئەمێنێتەوە، بەڕاستی ئەبوو لیژنەی یاسایی ئەو ڕاپۆرتە وەکو ڕاپۆرت بینووسێ، ئێمە ئێستا نازانین گفتوگۆ لەسەر چی بکەین، لەبەر ئەوە من پێموایە ئەمە ئەبێ تەئجیل بکرێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی خستنەڕووی ئەم بەرنامەی کارە، بەتایبەتی ئەم پڕۆژەیە، ئەمە پەلە پەلی پێوە دیارە، یەك: پێشتر قەرار بوو چوار شەم بخرێتە بەرنامەی کار، ئێمە پێمان وابوو ئەوە پێشێلکاریە بەرامبەر پەیڕەوی ناوخۆ، بەو پەلە پەلیە ڕۆژی یەکەم خوێندنەوەی یەکەم، ڕۆژی دووەم یەکسەر ڕاپۆرت بنووسێ، لیژنەکەش دیارە لەو پەلە پەلیە کە زۆربەیان تەحەفوزیان نووسیوە، ئەمەخاڵێك، خاڵێکی تر هەر یاسایەك دێتە پەرلەمان، دەبی هۆکاری دەرچوونی دیاربێ، ئەمە هۆکارەکەی نیە کە لەسەر چ ئەساسێك تۆ وەزیر دادەنێی، خاڵێکی تر، حکومەت دەبێ ڕوونکردنەوەمان بداتێ، لەبەر ئەوەی پرسیارمان هەیە تۆ دوو وەزیرت بۆ چیە؟، ئێمە قسە لەسەر کەم کردنەوەی وەزارەتەکان دەکەین، پێویست ناکات دەرگا بکەینەوە بۆ ئەوەی دیسان وەزیر بۆ کاروباری هەرێم داندرێت، لەبەر ئەوە پێمان وایە دەبێ هەم نوێنەری حکومەت بێت، هەم هۆکاری دەرچوون ڕوون بکرێتەوە، ئینجا قسە لەسەر ئەم پڕۆژەیە بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك گۆران فەرموو.

بەڕێز گۆران ئازاد محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من پێم سەیرە قسە لەسەر جەدەلێك دەکەین پەلەمان کە ئەلف و بێی قانونە، بەیانی هیچ کەسێك ناگەڕێتەوە سەر ڕەئی بەڕێزت، ناگەڕێتەوە سەر رەئی کاك عونی، ناگەڕێتەوە سەر ڕەئی من، دەگەڕێتەوە سەر دەق، دەڵێ حکومەتی هەرێم بۆی هەیە وەزیری هەرێم دابنێ، یەکێك دەڵێ لەوانەیە وەزیر ئەو مونەسقەی نێوان حکومەت و پەرلەمان بێ، من دەڵێم ئەوەنیە شتێکی ترە، حکومەتیش دەست کراوەیە، ئەمە یاسایە، دەبێتە یاسای ئەنجومەنی وەزیران، ئەوەهیچ بە موتلەقی هاتووە، لەبەر ئەوە پرس کردن بە حکومەت، گوتراوە و نەگوتراوە ئێمە قانون دەردەکەین، دەق دادەڕێژین، بەیانی سوڵتەی تەنفیزی و خەڵك و دەسەڵات دەگەڕێتەوە سەر دەقەکە، دەقەکە کە باسی دوو وەزیر دەکات، ئەگەر دوو وەزیر بێ و سێ بێ ، دەبێ بە تەحدید بڵێ، وەزیری یەکەم بۆ کاروباری پەرلەمان، دوو، وەزیری هەرێم بۆ فلان شت، ئەوەی لیژنەی یاسایی وەری گرتووە، لەڕووی قانونی ئەوە ئیعتیبارێکی بۆناکرێ، دوو، من دەپرسم ئێمە پێنج شەممە ئیمزامان کردووە، لەبەرچی سەرۆکایەتی پەرلەمان ئەو ڕاپۆرتە دابەش ناکات کە ئیمزای ئەندامانی لەسەرە، بۆ ئێستا ڕاپۆرتێك دەخاتە بەردەستمان کە ئیمزای لەسەر نیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

هێشتا ئەو قانونە ئیقرار نەکراوە، بەڵام حکومەت پێشنیارێکی ناردووە، پێشنیارەکە ئێمە بە شەفەهی تەوزیحم دا بە شەفەهی لەگەڵ سەرۆکایەتی حکومەت، ئێوە دەتوانن ئەوە تەحدید بکەن چەند وەزیر بێ و چەند وەزیر نەبێ، حکومەت خۆشی داوای کردووە بە شەفەهی، دەڵێ لە دوو زیاتر نەبێ، بەهەر حاڵ ئێستا موناقەشەکە ئەوەیە، کێ دەیەوێ ئەمە تەئجیل بکرێتەوە، تا لەگەڵ حکومەت بکرێت، حکومەت خۆی حازر

بێ سەرلەنوێ دابڕێژرێتەوە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدانیە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، تکاتان لێ دەکەم لەکاتی دەست بەرز کردنەوە جارێ ئاوا مەکەن و جارێك ئاوا بکەن، یان لە ئەخیرەکەی دەست بەرز بکەنەوە، چونکە ئێمە دەژمێرین، ئێستا سەرلەنوێ، کێ دەیەوێ ئەم پڕۆژە یاسایە تەئجیل بکرێ تاوەکو حکومەت بانگ بکەین لەلایەن حکومەت دیراسە بکرێ، ئینجا موناقەشە بکرێ، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، پەنجاو دوو کەس لەگەڵ تەئجیل کردنیەتی، کێ دەڵێ بەردەوام بێ لەسەر موناقەشە کردنی، تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، 25 کەس دەڵێ بەردەوام بین، کەواتە تەئجیل دەکرێ، کاك عونی موناقەشەکە تەواو بوو، بڕۆ سەر مەوزوعێکی تر تکایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەمی بەرنامەی کار، خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کارنەکردن بە یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (9)ی ساڵی (2008) بۆ ماوەی یەك ساڵی تر، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الى/ رئاسة برلمان كوردستان_العراق

م/ تقرير مشترك حول مشروع قانون

اجتمعت لجنتي الشؤون القانونية ولجنة المالية والشؤون الاقتصادية بتأريخ 17/جۆزەردان/2712 كوردي المصادف ليوم 2012/6/7 ميلادي ، لدراسة مشروع قانون تمديد العمل بالقانون رقم (16) لسنة 2010 قانون التعديل الأول لقانون ايجار العقار رقم (9) لسنة 2008 في إقليم كوردستان-العراق لمدة سنة واحدة اعتباراً من 2010/7/15. المقدم من قبل مجلس الوزراء والمحال الى اللجان المعنية بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقم (23) في 2012/6/7 و بعد المناقشة والمداولة تؤيد اللجنة المشروع وبالصياغة التالية للمادة الأولى:

المادة (1): عدم العمل بالقانون رقم (16) لسنة 2010 قانون التعديل الأول لقانون ايجار العقار رقم (9) لسنة 2008 في إقليم كوردستان لمدة سنة واحدة اعتباراً من 2012/7/15.

راجين التفضل بالاطلاع و عرض أصل المشروع رأي اللجنة القانونية بشأنه على البرلمان.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە بە کوردیەکەش بیخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان

بابەت/ ڕاپۆرتی هاوبەش لەبارەی پرۆژە یاسایەك

هەردوو لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری لە ڕۆژی 17/جۆزەردان 2712 کوردی بەرامبەر 2012/6/7 زاینی کۆبووەوە، بۆ دیراسەت کردنی پرۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کار کردن بە یاسای ژمارە (16) ی ساڵی 2010یاسای هەموار کردنی یەکەمی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (9) ساڵی 2008 لە هەرێمی کوردستان-عیراق، بۆ ماوەی یەك ساڵ لە ڕێکەوتی 2010/7/15، کە لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، لە دوای خوێندنەوەی یەکەمی لە پەرلەمان لەدانیشتنی ئاسایی ژمارە (23) لە 2012/6/7 ڕەوانەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراوە، دوای گفتوگۆ و تاوتوێ کردن لیژنەکان پشتگیری پرۆژەکە دەکەن بەم دارِشتنەی خوارەوە بۆ ماددەی یەکەم.

ماددەی یەکەم: کار نەکردن بە یاسای ژمارە (16) ساڵی (2010) هەموار کردنی یەکەمی یاسای بەکرێدانی خانووبەرە ژمارە (9) ساڵی (2008) لە هەرێمی کوردستان، بۆ ماوەی ساڵێك لە ڕێکەوتی (2012/7/15).

تکایە ئاگاداری بفەرموون بۆئەسڵی پرۆژەکەو ڕاپۆرتی هاوبەش لەو بارەیەوە بخرێنە بەردەم پەرلەمان بۆ دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك حەمە سعید نوقتەی نیزامیت هەیە؟

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم درێژ کردنەوەو کارنەکردن بەم یاسایە ئێمە جارێکی تر درێژمان کردۆتەوە، هێشتنەوەی کۆمەڵێك گرفتی یاسایی و دارایی و کۆمەلأیەتی من پێموایە موعەقەد تر و ئاڵۆزتری ئەکات، بۆیە لە نووسینگەی پەرلەمان، کۆمەڵێکی زۆر لە کرێچیەکان، کۆمەڵێکی زۆر خاوەن موڵك هاتن، من پێموایە داوا دەکەم ئەو درێژ کردنەوە نەکرێت، بەڵکو گۆڕانکاری و تەعدیلی یاسایەکە بکرێت بۆ ئەوەی ئەو کێشانە ئەوەندەی تر ئاڵۆز نەبن و گرفتی لێ نەکەوێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ئێستا لەبەردەم دوو پرۆژە داین، پرۆژەی یەکەم تەئجیلەکەیە، پرۆژەیەکی تر هەیە کە ئەویش ڕاپۆرتی هەیە، ئەگەر ئەوەی یەکەم بکەینە موناقەشە، بەڕاستی ئەوەی تر بەتاڵ دەکاتەوە، خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پێشنیاری یاسای ژمارە (9)ش هەم لەپێشتر هاتووە، دووساڵە تەقدیم کراوە، هەم

وەعدیشمان داوە گۆڕانکاری لێ بکەین، پێویستە ئەم دوو خاڵە بکرێتە یەك خان، موناقەشەی لەسەر بکەین، بڕیاری لەسەر بدەین و سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی لە 7/15 ئەو کرێ نشینانە نارەزاییەکی زۆریان هەیە، لەکاتی پشوی پەرلەمان، یاسای بەکرێدانی خانووبەرە، ژمارە (9) ساڵی 2008، ئەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئێمە پار لە ساڵی 2010، لە مانگی 12 ئەم یاسای ژمارە (16) ن دەرکرد، کە بۆماوەی بە حیساب دوو ساڵ بێ ئەو تەمدید کردنی، لەبەر ئەوە ئێستا هەتاوەکو 2013/7/15 تەمدید بکرێ، بۆ هەموو لایەك باشە لەو ساڵەشا بێجگە لەو پڕۆژەیەی کە هەیە، ئێمە پڕۆژەیەکی تر لەگەڵ هەموو لایەك قسەمان کردووە، لەمەسلەحەتی هەموو لایەکە بەڕاستی، چونکە ئەگەر ئێمە مەسلەحەتی یەك لا ڕەچاو بکەین، ئەوا مەجالی عەقارات لەکوردستان بە هەموو نەوعێك ئەوەستێت، لەبەر ئەوە چ خاوەن موڵك چ کرێچی، ئەبێ بە هەموو لایەکمان هەوڵ بدەین مافی هیچ لایەکیان نەفەوتێت، بۆ ئەوەی وڵاتەکە بەو شێوەیە نەمێنێتەوە کە ئەو یاسا کۆنەی رەقەم (78) کە هیچ لە مەسلەحەتی ساحێب موڵك نیە، ئەمەشی کەدرچووە لەمەسلەحەتی هینەکە نایێ، یەعنی هەر ساحێب موڵکەکەیە بە تەواوی، ئەمەی کە ئێمە تەئجیلی دەکەین لە مەسلەحەتی کرێچیەکەیە ئەوەی کەموناقەشەی دەکەین، هیوادارم لەم ساڵە بتوانین یاسایەکی باشتر دەربکەین.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ناوەکان دەنووسین، چونکە وامزانی نوقتەی نیزامیە، هاژە سلیمان، بشیر خلیل، اسماعیل، کوێستان محمد، ئاشتی عزیز، دڵشاد حسین، کاردۆ محمد، ڤیان عبدالرحیم، جمال طاهر، جلال علی، خورشید احمد، سالار محمود، کاوە محمدامین، سیوەیل عثمان، سەرهەنگ فەرەج، عبداللە مەلا نوری، عظیمة نجم الدین، فەرمان عزالدین، نەسرین جمال، نەریمان عبداللە، فاضل بەشارەتی، ڕۆژان دزەیی، عمر نورەدینی، ژیان عمر، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە، فەرموو هاژە خان.

بەڕێز هاژە سلیمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ئەو پڕۆژەیەی کەحکومەت ناردوویەتی داوای کردووە کە بۆماوەی یەك ساڵ درێژ بکرێتەوە، لە ڕاستیدا من پێشنیاری ئەوە دەکەم کە بۆماوەی دووساڵ درێژ بکرێتەوە، چونکە لە ڕاستیدا ئەو هەموار

کردنە بەهیچ شێوەیەك لە بەرژەوەندی کرێچیەکان نیە، یەعنی لە بەرژەوەندی ساحێب موڵکەکە دایە زیاتر، لەوەی لە بەرژەوەندی کرێچیەکان بێ، بۆیە بەڕاستی ئەگەر هەر پڕۆژەکیش هەبێ، ئێستا لەبەردەستمان بێ بۆ هەموار کردنەوەی یاخود بەهەر شێوەیەك بێ، کە پڕۆژەکە گۆڕانکاری بەسەردا بێ، من پێموانیە کە ڕێ گربێ لەبەر ئەوەی کە ئێمە دووساڵ درێژی بکەینەوە، چونکەهەر کاتێك کە پڕۆژەکە دەستکاری کرا یان هەموار کرایەوە، ئەوکاتە بەخۆی پڕۆژەکەی تر ئیلغا دەکرێتەوە، کار لەسەر پڕۆژەی نوێ ئەکرێت، بۆیە من ئەو پێشنیارە دەکەم، کە بۆ ماوەی دوو ساڵ درێژ بکرێتەوە، لەبەر ئەو هۆیانەی کە باسم کرد، چونکە بەڕاستی کێشەیەکی زۆر هەیە لە نێوان خاوەن موڵك و کرێچیەکان لەسەر ئەوەی کە ئەگەر هاتو ئەو پڕۆژەیە، ئەگەر هاتو ئەو یاسایە جێبەجێ بکرێت، داوا دەکەم کە دووساڵ درێژ بکرێتەوە، تاوەکو ئەوەی کە پڕۆژەیەکی تر هەموار دەکرێ یاسایەك دەردەچێت، کە ئەوکاتە ئەوەکەی تر بەخۆی ئیلغا دەبێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.بەشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل حداد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی یاسایەك ئێمە لە پەرلەمان دەری بکەین، لەخیلالی پێنج ساڵ نەتوانێ ئەو یاسایە بچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، دیسان دووبارە درێژ کردنەوەی بۆچیە؟، پاش ئەو دووساڵە چی دەبێ؟، من دڵنیام پاشی دووساڵەکەش دێین دەڵێینەوە با ساڵێکی تر یان دوو ساڵی تر درێژی بکەینەوە، ئەگەر ئەمە هاتووە موعالەجەی قانونێکی سەقەتی پێشتر دەکات، دەبا ئەمە قانونێکی چاکتر بێ، جێبەجێ کردنەکەی باشتر بێ، ئەمە قانونی یەکەمەکەش سەقەتە ئەمەش سەقەتە، بەڕای من ئەمە ئیلغا بکەینەوە، ئەمە گەورەترین بەڵگەو نیشانەیە، قانونێك بە پێنج ساڵ نەچێتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئیلغای بکەینەوە، با پڕۆژە یاسایەکی تر پێشکەش بکەینەوە، بەزووترین کات بۆ موعالەجە کردنی ئەو قانونەی کە لە قانونە پێشینەکە هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پەرلەمانتارانی بەڕێز، ئێمە لەبەردەم دوو یاساین، یاسایەك کە لە ڕژێمێکی شمولی بەناو سۆشیالیستی دەرچووە، تەعدیلێکیش کراوە سرف هی دونیای سەرمایەداریە، کە بەڕاستی لەوەدا بۆشاییەك هەیە، لەو نەقلە بە ڕاستی قوربانیەك ڕوودەدات، بۆیە ئەو یاسایە دەبێتە چوارەمین ساڵ، تەمدید دەکرێت، ئەو تەمدیدەش بەو شێوازە، یەعنی بەڕاستی ئەوەندەی تر کێشەکە گەورەتر دەکات، چونکە ئێستا

حەرەکەیەکی عومرانی سەریع هەیە، ڕۆژانە عیمارەو بازاڕو دوکانێکی زۆر دەکرێتەوە، یەعنی کێشەکە ڕۆژ بەڕۆژ گەورەتر دەبێ، لەبەر ئەوە من لەگەڵ تاجیردام، بەلأم بە سەقفێکی زەمەنی کورت، یـەعنی بەڕاسـتی لە شەش مانگ تێنەپەڕێت، هەرچەند تەئجیلی دەکەین کێشەکان..، مەسەلەن ئەگەر دووسـاڵ پـێش ئێسـتا، وەختێ کە تەمدیدمان کرد، ئیحتیمال بوو کێشەی 100 هەزار دوکان هەبووبێ، دڵنیابە لەم دوو ساڵەبۆتە دووسەد هەزار دوکاندار، لەبەر ئەوە چەند تەمدیدەکە درێـژ بـێ کێشـەکە لـە ئایندەدا قـورس تـر دەبـێ و چارەسەر کردن زەحمەت دەبێ، بۆیە من لەگەڵ تەمدیدی کاتی دام، زەمەنەکە لە شەش مانگ تێنەپـەڕێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەك هاوکارانم باسیان کرد ئەم یاسایە چوار ساڵە دەرچووە، نەچۆتە بواری جێبەجێ کردنەوە، ئەمـە ئـەوە ئەسەلمێنێ کە ئەم یاسایە کەمو کورتی تیایە، هەمووومان ئەزانین کە ئەم یاسایە نـەیتوانیوە، هاوسـەنگیەك بپارێزێ لە بەینی خاوەن موڵك و کرێچی، بۆیە هەر دووساڵ جارێك ئێمـە دێـین تەمدیـدی دەکـەین، ئێمـە ساڵی 2010 مانگی 12 کاتێك ئەم یاسایەمان هەموار کرد، بەڕێزتان سەرپەرشتی کۆبوونەوەکانتان دەکرد، ئەوکاتە سێ جار بەڕێزتان بەڵێنتاندا پێش ئەوەی کە ئەم دووساڵە تەواو بێ یاساکە هەموار ئەکرێت، ئەمە لە پرۆتۆکۆڵ یاداشت کراوە، بۆیە من داوا دەکەم کە ئەمڕۆ ئێمە لەسەر ئەو پـرۆژە یاسایەی کـە پێشـکەش کـراوە هـەمواری یاسـایەکە بکـەین، ئەمـە بخرێتـە دەنگـەوە، ئەگـەر دەنگـی نـەهێنا، تەمدیـدمان کـردەوە، تەمدیدەکە تەنها بۆ وەرزی داهاتووبێ بۆ مانگی 10 ، بە مەرجێك لـە مـانگی 10 ئێمـە هـەمواری بکـەین، چونکە ناکرێ بەم شێوەیە هـەروەکو کـاك اسماعیـل باسـی کـرد، ئـەم کێشـەیە کەڵەکـە ئـەبێ، هـەردوو سـاڵ جارێك کێشەکە زیاتر ئەکرێت، دواتر چارەسەر کردنی ئاسان نیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاشتی خان فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پشتگیری لە ڕای ئەو هاوکارانەم دەکەم، کە تەئکید لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە ناکرێ بەرپرسیارێتی تەئجیل بکرێ، پێویستە یەکلا بکرێتەوە لەم خولەی پەرلەمان، چونکە ئەو کێشانەی خەڵکیش ئـەم یاسـایە نـاتوانێ چارەسەری بکات، ئێمەش جۆرێك لە بـەنج بـەکاری دەهێـنین، بـۆ موعالەجـە کردنـی کێشـەکە، جۆرێـك لـە قەلەقی بۆ خەڵك دروست کردووە، بۆیە مـن پشـتگیری لـەو ڕایـە دەکـەم پێویسـتە لـەم خولـە ئـەم کێشـەیە

یەکلا بکرێتەوە، ئەم پڕۆژەیە دەوڵەمەند بکرێ، کار بکەی لەسەر هەموار کردنی نەوەك تەئجیل کردنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك دڵشاد فەرموو.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆر سوپاس قسەکانی من کرا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا پێشنیارێکم کرد، کە پێموایە ئەم ڕاپۆرتەی کە لیژنەی یاسایی نووسیویەتی سەبارەت بە ئیلغا کردنەوەی ئەو یاسایەی کە هاوکارانم باسیان کرد، کە ئەم یاسایە ئەمە چوار ساڵە دەرچووە، ناتوانێ ئەو ئامانجە بپێکێ، کە بۆی دەرکراوە، کەواتە چ سوودێکی هەیە ئێمە ساڵ بە ساڵ خەڵك دەخەینە نیگەرانی، تەئسیر لەسەر لایەنی ئابووری دەکات، لەسەر ژیانی خەڵك دەکات، ئێمە ئەو یاسایە بە موعەلەقی دەهێڵینەوە، بۆ ئەوەی جارێکی تر چاوەڕێ بین بۆ تەمدید کردنی، سەرەڕای ئەوەی ئێمە بڕیارمان دابوو، بەڵێنمان بە خەڵك دابوو کە ئێمە چارەسەرێکی بنەڕەتی بکەین، هاوسەنگی نێوان کرێچی و خاوەن موڵك بپارێزین و عەدالەتیشی تێدابێ، پێشموایە ئەو پێشنیارەی لیژنەی یاسایی بەئیلغا کردنەوەی یاسایەکە، لە بڕگەیەکی تر بە پێشنیار کردنی بوونی لیژنەیەك بۆ هەڵسەنگاندنێکی نوێ لەسەر ئەساسی هاوسەنگی و عەدالەت، باشترین پڕۆژەیە هەق وایە قسەی لەسەر بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری ئەو ڕایە دەکەم کە ئەگەر موناقەشە کردنەکەی تەئجیلیش بکرێت، تاوەرزی داهاتوو بێ، بۆ نموونە، مانگی 10، ناکرێ ئێمە تا دووساڵ یان سێ ساڵی تر درێژی بکەینەوە، ئێمە لە ساڵی 2010 دا جارێکی تر هەموو ئەو هۆکارانەی کە لێرە وترا لەناو هۆڵی پەرلەمان، هەمان ئەو هۆکارانە وترایەوە، بەڵێنی ئەوە درا کە بە زووترین کات پێش تەواو بوونی ئەم ساڵە، پڕۆژەی تەعدیلەکە بە باشترین شێواز لە لایەن لیژنەکانەوە بە پێشنیاری باش بێتەوە ناو پەرلەمان، بۆ ئەوەی ئێمە ئەو کێشەیەی پێ چارەسەر بکەین،

چونکە ئەوکاتە ژمارەیەکی زۆی پەرلەمانتاران ئیشارەتیان بە سەدان ئیمزا کرد، کە لە نووسینگەکانی پەرلەمانی کوردستان، لە لایەن کرێچیەکانەوە گەیەندراوەتە ئەندامانی پەرلەمان، کەواتە لەهەرێمی کوردستاندا کۆمەڵێك کێشەی گەورە هەیە، ئەی پەرلەمانی کوردستان چارەسەرکردنی لە ڕێگەی یاساکانیەوە دەکات، یاخود لەڕێگەی تەعدیلی ئەم یاسایانەوە چارەسەر ئەکرێ؟ کەواتە ئەم یاسایە خۆی لە ئەساسدا خەلەلی تیایە، تۆ چوار ساڵە نەتوانیوە جێبەجێی بکەی، ئێستا چ مەنتقێکی تیایە جارێك درێژ کراوەتەوە، تۆ بێی لەسەر هەمان پەیڕەو ساڵێکی تر یان دووساڵی تر درێژە بدەیتەوە بەم یاسایە، کەواتە تۆ یاسیەکەت خەلەلی تیایە، ئەی پەرلەمان کەواتە ئەرکی چیە؟، ئەرکی یاسا دانانە یاخود تەعدیل کردنی ئەو بڕگانەیە کە سوود ناگەیەنێ بە هاووڵاتیان لە هەرێمی کوردستان، بۆیە من پێشنیار دەکەم بە زووترین کات ئەم پڕۆژەی تەعدیلە بکەوێتە بواری موناقەشە کردنەوە، سەرلەنوێ داڕشتنەوەی ئەو پەیوەندیەو هاوسەنگی پاراستن لە نێوان کرێچی و خاوەن موڵکدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جمال فەرمووو.

بەڕێز جمال طاهر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بێینو بابەتێك بەراورد بکەین، دەقەکەی هاتووە، تەعدیلەکە لەگەڵ خشتە یان جەدوەلی ئەعمال ناڕوات، خاڵی دووەم دەڵێت، خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پڕۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کارنەکردن بە یاسای بەکرێدانی ....هتد، ئەگەر بێتو سەیری مادده بکەین (عدم العمل بالقانون رقم (16)قانونی ژمارە (9) ی وەستاندووە، بۆیە من ئەبینم ناکۆکیەك هەیە، یەعنی تەواو نیە، ئەگەر مەبەستمان ئەوەیە درێژە پێدانە، بۆ 2013/7/15 وانیە جەماعەتی قانونی؟، ئێمە لازمە بڵێین (المادة الاولى:يمدد العمل بالقانون رقم 16 لسنة 2010 قانون تعديل الاول لقانون الايجار رقم (9) لسنة 2008في اقليم كوردستان لمدة سنة واحدة اعتباراً من 7/15) ئێمە ساڵی داهاتوو ئیحتیماله خۆمان دەزانین پەرلەمان مانگی حەوت و هەشت عوتلە دەبێت، ئەگەر ئێمە بێین و تەمدید بکەین، ئیحتیماله ئەوەندە دوا بخرێت بۆیە من پێشنیار دەکەم ئەگەر هاتو تەمدیدیش کرا، بە زووترین کات ئەم بابەتە چارەسەر بکرێت، چونکە ئیحتیماله هەتا کێشەکە لەجیاتی عەقد و ئیجار، شۆڕ ببێت بۆ مەسائیلی ئیجتیماعی و کێشەی ئیجتیماعی لێ ببێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جلال فەرمووو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ پشتگیریم بۆ مولاحەزەکەی کاك جمال، دیارە ئەو کێشەیەی کە لەناو کۆمەڵ و وڵاتی ئێمە هەیەو کێشەیەکی موزمنە، لەوانەیە 10 ساڵ بێ ئەو کێشەیە مابێتەوە بۆ ئێمە، ئەو یاسایەی پێ دەرکراوە، درێژە

دانە بەو یاسایەی لە زەمەنی شمولیەت دەرچووە، لە خوارو، لەناوەڕاستی عیراق کێشەی گەورەی لێکەوتەوە، خەڵکی لەسەر کوژرا، بۆیە من بە باشی ئەزانم ئەگەر تەئجیل بکرێ، ڕێ لە هەموار کردن و دانانی یاسا ناگرێ، بەلاّم ئیحتیماله ئێمه بۆ هەموار کردنەکەو یاسا دانانەکە ڕێك نەکەوین، یان درێژە بکێشێ کە ئێستا بودجە هاتۆتە پێشەوەو، مانگی شەشە و مانگی حەوت و هەشت پشووە، بۆیە من پشتگیری لەوە دەکەم کە بۆ ساڵێ بێ بەلاّم ساڵەکە نەبێتە هۆی ئەوەی کە ئێمە یاسایەك دابنێین یان ئەو دوو یاسایەی کە پێشکەش کراوە لەناو هۆڵی پەرلەمان موناقەشە نەکرێت، بەڵێ، موناقەشە بکرێ، بەلاّم تەئجیل کردن ڕێگە لەو موناقەشەو هەموار کردنە ناگرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خۆرشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چارەسەر کردنی ئەم بابەتە بە تەئجیل وەکو حەبی موسەکینە، حەبی موسەکین عیلاجی ئێش نیە، ئەمە چەند جارە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەم بابەتە بە موسەکینات چارەسەر نابێ، تەئجیل یەعنی حەبی موسەکینە، ئێمە بەرامبەر کێشەیەکین، بەرامبەر یاسایەکین کە ئەم یاسایە ئیسپات بوو، قابیل نیە بۆ جێبەجێ کردن، بۆ؟، چونکە باڵانسی مابەینی خاوەن موڵك و کرێچی باڵانسەکە تەواو نیە، کە دێیە سەر یاسایەك دەسەلاّتەکی رەها یان مافێکی ڕەها دراوە بە خاوەن موڵك، کەی ویستی کرێچیەك دەر بکات، ئەمە ئەسلی کێشەکەیە، ئەگەر بێن و بمانەوێت ئێمە یاسایەك هەموار بکەین، یان یاسایەکی تازە دەربکەین، دەبێت باڵانسەکە ڕاگیرابێ لە مابەینی هەردوو لایەن، لایەنی کرێچی وە لایەنی خاوەن موڵك، نە ئەو ئەو دەسەلاّتەی هەبێ کەی حەزی کرد کرێچی دەر بکات، نەك کرێچی بچێت بە کەیفی خۆی کرێیەکە لە مەحکەمە دابنێ، ئەمە چەندەها ساڵە بە پارەیەکی زۆر کەم، بەڕاستی غەدرە لەساحێب موڵك، ساحێب موڵکیش ئەو دەسەلاّتەی هەبێ کەی ویستی کرێچی دەر بکات، ئەمەش غەدرە، دەبێ ئێمە بیر لەوە بکەینەوە، یاسایەك یان هەموار کردنیك دەربێنین لیژنەیەکی بێ لایەن بێ تەقدیری ئەم کرێیە بکات، کرێی ئەم دوکانە ئەوەندەیە، عەقڵی گرت کرێچی لەناویدا بمێنێتەوە، عەقڵی نەیگرت دەرچێت لە کرێیەکە، ئەمە شتەکە وابمێنێت هەر بە تەئجیل و تەئجیل، بەڕاستی تەئجیل حەلی موشکیلەکە ناکات، موشکیلەکە هەروەکو خۆی لە جێگای خۆی ماوە، خەڵکێك گلەیی دەکات دەڵێ موڵکمان لە دەستی خەڵك دایە، ئێمە لە خانووی کرێداین، ئەوەی لە موڵکی ئێمەدایە ساحێب عیمارەیە، یەعنی بەڕاستی ئەمەش هەتا حەدێك نەهەقیەك پێیەوە دیارە، لەبەر ئەوەی چارەکردن بە تەئجیل نابێ، ڕاستە کاتەکە لەبار نییە تەئجیل بکەین بۆ چەند مانگێك، پێنج مانگ شەش مانگ، پرۆژەیەکی ڕێك و پێك ئامادە بکەین، ئەم کێشەیە چارەسەر بکەین، بە ڕاستی پەرلەمان بێ هەڵوێستە لەو مەسەلەیە، یان بێ دەسەلاّتە ناتوانێ چارەسەر بکات، دەبێ ئێمە جورئەت بەخۆمان بدەین، تەحەدای ئەو

موشكیلەیە بكەین، چارەیەكی بۆ بدۆزینەوە و عیلاجی بكەین، بۆ ئەوەی خەڵكیش ئارام بێ، هەرساڵێ جارەك كرێچی و خاوەن موڵك هەردووكیان لەوەزعێكی نەفسی نارەحەت دان، ئایا مەسەلەكە چ لێدێت؟، تەئجیل دەبێ؟، تەتبیق دەبێ؟، ئەمە وەزعێكی نا تەندروستی لە بازاڕی هەرێمی كوردستان دروست كردووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سالار فەرمووو.

بەڕێز سالار محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەم بابەتە لە چوارچێوە گشتیەكەیدا ڕاستە پەیوەندی بە دوو لایەنەوە هەیە، خاوەن موڵك و كرێچی، بەڵام لە جەوهەردا پەیوەندی بە پرەنسیپی عەدالەتەوەهەیە، پەیوەندی بە ئاراستەی ئەم سیستەمە سیاسیە هەیە، بۆ پاراستنی عەدالەتی كۆمەڵایەتی، ڕاستە ئەم بابەتەی ئێستا لەناو موجتەمەعدا وا دەخوێندرێتەوە كە تەزاروبی بەرژەوەندیەكانی لێكەوتۆتەوە، بەڵام ڕەئی حكومەتە، داواكارم ساڵێك تەئجیل بكرێتەوە، من پێموایە ئەم بابەتە پەیوەندی لەدواجاردا لە ڕێگەی پەرلەمانەوە، ببەسترێتەوە بەو گۆڕانگاریانەی كە لە كوردستان و ناوچەكەدا ڕوویداوە، ئێمە پێویستیمان بە یاسایەكە مواكەبەی گۆڕانكاریەكانی بازاڕ ومەسەلە ئابووریەكان و موڵكداری بكات، بۆ ئەوەی بتوانین ئەو عەدالەت و ئەو هاوسەنگیە بپارێزین، ئەگەر ئەم پرۆژەیە لە ئێستادا بە دیرێك قسە لەسەر ئەو هەموار كردنەوەی بكرێت، پێموایە ئەمە تووشی ئیشكالمان ئەكات، چونكە لە جەوهەردا ئەم بابەتە هەڵگری جەدەلێكی فكریە، كە پەیوەندی بە بازاڕی ئازاد و پەیوەندی بە بەرژەوەندی تاك و كۆمەڵەوە هەیە، لەو ڕوانگەیەوە كە پێموایە ئەو هەفتەیە پرۆژە یاسایەكی نوێ پێشكەش كراوە، لە لایەن چەند ئەندامێكی پەرلەمانەوە، ئەم بابەتە بە زوویی لە ڕێگای سەرۆكایەتی پەرلەمانەوە، خوێندنەوەی یەكەمی بۆ بكرێ، بۆ ئەوەی لەوەرزی داهاتوودا بتواندرێت بخرێتە بواری گفتوگۆ كردنەوە، ئەو ماوەیەش كە ئەوترێ زۆرە، پێموایە كورت ئەكرێتەوە لە ڕێگەی هەموار كردنەكەوە، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا كاوە فەرمووو.

بەڕێز كاوە محمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە ڕەئی من ئەو یاسایە یاسایەكی گرنگە، پەیوەندی بە سەدان خەڵكی كاسب كارو كرێچی و خاوەن موڵكەوە هەیە، تۆزێك دیقەتی بدەی، دەبێ بە وریایی تەعامولی لەگەڵ بكەین، من پشتگیری تەئجیل كردنەكە دەكەم،

لە هەمان کاتیشدا بۆ هەموار کردنەکە دەبێ لیژنە پەیوەندیدارەکان بە جدی لەو مەوزوعە لەهەموار کردنەکە گفتوگۆی تێرو تەسەلی لەگەڵ بکەن، هەروەها پێم باشە ئەو لیژنانەی کە موناقەشەی هەموار کردنی پڕۆژە یاسایەکە دەکەن، نوێنەری کرێچیەکان و نوێنەری موڵکدارەکان بێن لە موناقەشەکە پرس و ڕایان وەربگرن، هەروەها ئەو خەبیرانەی کە لە حکومەتیشن بیرو ڕایان وەربگرن، بۆ ئەوەی هاوسەنگی هەبێ و ناعەدالەتی لەو پڕۆژە یاسایە سەر هەڵنەدات، چونکە بەڕاستی کێشەی کۆمەڵایەتی زۆر گەورەی لێ دروست دەبێ، باشترین بەڵگە ئەوەیە تەئجیل کردنەوەی ئەم پڕۆژە یاساو هەموار کردنە ساڵ بۆ ساڵێکی تر نیشانەی ئەوەیە، فیعلەن دەبێ ئێمە زیاتر بە وریایی موناقەشەی بڕگەکان و ماددەکانی ئەو پڕۆژە یاسایە بکەین، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کرا سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو هاوکارەکانم باسیان کرد، دیارە ئەم یاسایە دەرکەوتووە کە قابیلی جێبەجێ کردن نیە، لە ڕاستیدا قەلەقیەکی دروست کردووە لەناو بازاڕ، ئەم یاسایە ناعەدالەتی دروست کردووە، بۆیە من پشتیوانی ئەو ڕایە دەکەم کە هەموار بکرێتەوە بە زووترین کات، بەلاَم تەئجیل کردنەکەی بۆ هەموار کردن لە مانگی 10 بەلایەنی کەم لەمانگی 11ی ئەم ساڵ تێپەڕ نەکات، تا ئەو کاتە بەڕاستی پڕۆژەیەکی باش ئەوەی کە هەیە ئیشی لەسەر بکرێت، پڕۆژەیەکی تر ئەگەر هەبێ بهێندرێت ئیستیفادەی لێبکرێت، لە هەر موناقەشەیەك کە ئەکرێت زۆر زۆر گرنگە، هەر دوو لایەنەکە کرێچیەکەش و خاوەن موڵکەکەش بەڕاستی موشارەکەیان پێ بکرێت لە مەسەلەی موناقەشەو دانانی هەر بڕگەیەکی یاسایی کە پەیوەندی بە ئەوانەوە هەبێ، ئەمە لە نزیکترین دەرفەتدا بکرێت، ئەوە قسەکانی منەو زۆر، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبداللە مەلا نوری فەرموو.

بەڕێز عبداللە مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس قسەکانم کرا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

عظيمة خان فەرمووو.

بەڕێز عظيمة نجم الدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس قسەکانم کرا.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا فەرمان فەرموو.

بەڕێز فەرمان عزالدين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من هاوکارانم کردیان, سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەوەی هاوکارانم ئامەژەیان پێدا ئەو کێشەیە کێشەیەکی موزمنە، بەڕاستی کێشەش نیە لەم ژیانە, لەم سەر ئەرزە چارەسەری نەبێ, کێشەیەك کە چارەسەری هەبێت, ڕاستە کێشەکان بەپێی گەورەیی و بچووکی چارەسەرەکان تەحدیدی بکات, ئەم کێشەیە ناکرێت تاسەر لەهەرێمی کوردستان بەموزمینی بمێنێتەوە, کەچارەسەری هەیە, دیارە ئێمە ماوەی چوارساڵە خاوەن موڵك و کرێچی لە قەلەقی دەژین, ناکرێ هەم درێژ بکرێتەوە بۆ ماوەی ساڵێك یان دوو ساڵی تر کەواتە ئەکاتە پێنج ساڵ بۆ شەش ساڵی تر خاوەن موڵك و کرێچی لە قەلەقی بژین, بۆیە دەبێت ئەم یاسایە هەموار بکرێتەوە, پرۆژە یاساشمان هەیە بۆ هەموار کردنەوەی ئەم یاسایە, دەکرێت ئەو پرۆژە یاسایە نالێم لە 100٪ هەموو هەدەفەکان ئەپێکێ, بەڵام دەکرێ ئەو پرۆژە یاسایە دەوڵەمەند بکرێت، بۆ ئەوەی کە تەوازنێك ڕابگرێت، هاوسەنگی ڕابگرێت لەنێوان خاوەن موڵك و کرێچیەکان، یەعنی ئەو پرۆژە یاسایە کە دەوڵەمەند کرا, تەوازن ڕابگرێت لەبەینی هەردوو لایەن، بۆیە دەبێ ئەم هەموار کردنە لە ڕاستی تەئخیر نەکرێت، لە وەرزی داهاتوو بتواندرێت هەموار بکرێ، سوود بە هەردوو لایەن بگەیەنێت، واتە بە خاوەن موڵکیش و بە کرێچیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

له ڕاستیدا زۆربەی قسەکانی من کرا، بەلاّم وەکو من ئەوندەی ئەمەوێ بڵێم ئێمە لەکاتێك ئەو پڕۆژە یاسایەمان داناوە لە خولی پێشوو، دیارە لەم پەرلەمانە بە ئێستاش و بە خولی پێشووش دیارە مۆفەق نەبووین لەوەی کە دامان ڕشتووە، قابیلی جێبەجێ کردنە، بۆیە بەڕاستی ئەمە بۆخۆی پرسیارێکە هەقە خەڵك لە پەرلەمانەکەی بکات، بۆچی ئەوە بۆ پێنج ساڵ دەچێت تاوەکو ئێستا یاسایەك کە داینائوە مەنتقی نیە؟، بۆ جێبەجێ کردن ناشێ، نەیتوانیوە بیگۆڕێت، ئەم پرسیارەش ئێستا ئاراستەی ئێمە ئەکرێت، هەقی خۆیەتی خەڵك ڕەخنە لە ئێمە بگرێت، ئەمە پڕۆژە یاسایەکە ئەکرێت ئێمە بە ڕەچاو کردنی عەدالەت لە نێوان خاوەن موڵك و کرێ نشین یاسایەك دابنێین کە قابیلی گونجان بێ، لە ڕاستی ئەم پەرلەمانە پێموایە ئەوە چەندین حاڵەتە ئێمە کات ئەکوژین، دەیخەینە بەرنامەی کارەوە، لە کاتێك کە هەر لە سەرەتاوە..، یەعنی نەکراوە تۆ یاسایەك دابنێی کاری پێ نەکرێت و تەمدیدیشی بکەی، یەعنی تەمدید کردن بە کار پێنەکردن لەکوێی یاسا هەیە؟، لەکوێی پەرلەمانی دونیا هەیە ئەمە؟، بۆیە کە خەلەل تێدا هەبوو ئەبوایە هەر لیژنەی یاسایی و لیژنە موختەسەکانی تایبەت بەم بوارە بەڕاستی تەعدیل بکرایە، یان ئیلغا بکرێت، پڕۆژە یاسایەکی تر دابندرێت، یان تەعدیل بکرێت، بۆیە ئەمە بەڕاستی شپرزەییەکی دروست کردووە، پاشاگەردانییەکی دروست کردووە لەناو بازاڕ، پەیوەندی بە ژیانی خەڵکەوە هەیە، چی بە خاوەن موڵك، چی بەکرێچی، بۆیە هەڵناگرێ ئێمە زۆر تەئخیری بکەین، دەکرێ لەمانگی 9 و 10ی خولی داهاتوو کە دێت بەڕاستی، ئێمە یان پڕۆژەیەکی نوێ پێشکەش بکەین، یان تەعدیلی بکەینەوە بۆیە بەڕاستی ئەو ڕەخنەیە با ئیتر نەیەتە سەرمان، لە هەندێك لە پڕۆژەکانی تریش هەندێ لەم حاڵەتە هەیە، تەمدید کردنەوە بە کار پێکردن تا حەدێك مەعقولە، بەس تەمدید کردن بە کار پێنەکردن بەڕاستی ئەمە زۆر نا مەعقولە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل بەشارەتی فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر (بەشارەتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە لە ساڵی ڕابردوو ئەم پڕۆژەیە هاتە بەر دەست و تەئجیل کرا بۆ ئەمساڵ، پارەکە واسواسەیەك و ڕا ڕایەکی زۆری لەناو خەڵك دروست کرد، بۆیە بەڕاستی منیش ڕەئیم وایە وەکو هاوەڵانم تەئجیل بوونەکە ماوەیەکی کورت بێ، زۆر نەبێ، چونکە بەڕاستی تەئجیل بوون وەکو ئەمساڵەی ڕابردوو بێ، دوو ساڵ و چوار ساڵی تریش تەئجیلی بکەین، هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێت، بەلاّم ئەوەی کە من تێبینی دەکەم بەڕاستی یەکەم: پڕۆژەکە زۆر بە لاوازی هاتووە، دوو مادده هاتووە، چونکە ئەمە عیلاقەیەکی موباشری بەنفوسێکی زۆری خەڵکی کوردستانەوە هەیە، ئەوەشی کە واقعە من تێبینیم کردووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕاستی ئەوەی کە خاوەن موڵکی قەدیمە مەغدورە لەم مەسئەلەیە، ئەوەی کە کرێچی ئێستاشە مەغدورە، بۆیە ئەمە بەهەقیقەت پێویستی بە چارەسەر کردن هەیە بە زوویی، چونکە دوو لایەن و

دوو تـەرەف مەغـدور دەبـێ، ئـەوەش هـەمووی هـاوولاّتی ئێمەیـە، هـەم خـاوەن موڵـك و هـەم كرێچـی، بۆیـە مەسەلەن ئێستا دوو دوكان هەیەلە پاڵ یەك پێموایە لەهەموو شارەكانی كوردستان، یـەكێكیان كرێكـەی 150 دینارە یەكێكیان كرێكەی ملیۆنێك دینارە، ئەمە عیلاقەی بە كرێچی قەدیم و بە كرێچی نوێوە هەیـە، بۆیـە پێویستە بەڕاستی منیش لەگەڵ تەئجیل بوون دام، بەشەرتێك بـە پرۆژەیـەكی دەوڵەمەنـد كـە عیلاجـی ئـەو كێشەیە بكات، چونكە لەساڵی ڕابردوو كە ئەم موناقەشەیە هاتە پێشەوە تەئجیل كرا تەقریبـەن واسواسـیەك و ڕا ڕاییەكی زۆر..، هەتا كێشەی دروست كرد، من بۆخۆم لەنووسینگەی هەڵەبجە چەندین جار خەڵك هاتۆتە لام، هەم خاوەن موڵك هەم كرێچیەكان، ئەمە پێویستی بە چارەسەرێكی وا هەیە كە هیچ لایـەك لـەو لایەنانـە مەغدور نەبێ، زووش عیلاج بكرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

د.ڕۆژان فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

باشترین بەڵگە لەسەر ئەوەی كە ئەو یاسایە كەم و كوڕی تیایـە، حكومـەت لەسـاڵی 2010 و هـەروەها لەسـاڵی 2012داوای تەمدید كردنی دەكات، جگە لەوەی كە دوو پڕۆژە یاسـا لـە لایـەن پەرلـەمانتاران ئامـادەكراوە بـۆ چارەسەر كردنی ئەو كەم و كورتیانەی كە لە پـڕۆژە یاسـاكە هەیـە، سـەبارەت بـە كـاتی خـۆی كـە ئـەو یاسـایە دەرچوو، ئێمەدەبێ بگەڕێینەوە دوای نیەتی موشەریع، ساڵی 2008، پرۆتۆكۆڵەكان هەمووی ماون، باس لەوە دەكـات نیـەتی موشـەریع چ بـوو؟ ماوەیـەك دانـرا كـە دوو سـاڵە ئـەوجا یاسـایەكە جێبـەجێ دەكـرێ، نیـەتی موشـەریع ئـەوەبوو، قـەیرانی نیشـتەجێبوون لـە هـەرێمی كوردسـتان چارەسـەر دەكـرێ لـە مـاوەی دوو سـاڵ، حكومەت پڕۆژەی لەبەر دەست دابـوو، بۆیـە چارەسـەر كردنـی كێشـەی نیشـتەجێبوون لەهـەرێمی كوردسـتان ماوەی دووساڵی هەیە، دوای ئەو دوو ساڵە یاساكە جێبەجێ دەكرێ، بـەلاّم بەرنامـەكان وەكـو خـۆی جێبـەجێ نەكرا، لەبەر ئـەو هـەموو زورفـە سیاسـیەی بەسـەر هـەرێمی كوردسـتاندا هـات، بۆیـە زەمینـە خـۆش نیـە بـۆ جێبەجێ كردنی ئەم یاسایە، من خۆم پێشنیاری ئیلغا كردنەوەی دەكـەم، پشـتگیری ئـەو بەڕێزانـە دەكـەم كـە پێشنیاری ئیلغا كردنەوەیان كرد، چونكە ئەو یاسایە كێشـە دروسـت دەكـات، حكومـەت ڕووبـەڕووی كۆمـەڵێك كێشە دەبێتەوە لەكاتی جێبەجێ كردنی، ئەگەر هەر تەمدید كرا، تەمدید كردنەكە ماوەیەكی باشـی بـدەینێ، بۆ نموونە پێشنیاری دوو ساڵ دەكـەم، لەبەرچی دوو سـاڵ؟، خـۆت كـە پێشـنیاری دوو سـاڵ دەكـەی یـاخود بـۆ دووساڵ تەمدید كراوە، دەتوانی لەماوەی سێ ڕۆژ یاساكە تەعـدیل بكـەی و هـەمواری بكـەی، بـەلاّم بـۆ مـاوەی یەك ساڵ، 2013/7/15 هەرێمی كوردستان بەپێی یاسا، سەرقاڵی هەڵبژاردنە، ئەوكاتە دەتوانین بێین یاسای بەكرێدانی خانووبەرە هەموار بكەین، ئێمـە كـاتی پەسـەند كردنـی دەسـتوور لـەماوەی درێـژە پێـدانی مـاوەی پەرلەمان، شكایەتمان لە مەحكەمەی دەسـتووری لێ كـرا، ئایـا دەتـوانین لەماوەیـەكی ئـاوا ئـەو یاسـایە هـەموار بكەین، یا دووبارە تەمدیدی بكەینەوە و ڕووبەڕووی ئەو كێشەیە ببینەوە، بۆیە با ماوەیەكی زۆر بـۆ تەمدیـد

کردنەکە دابنێین، ئەگەر ماوەکە دوو ساڵ بوو، ئێمە لە سێ مانگ، لە سێ ڕۆژ، لە دە ڕۆژ بتوانین هەمواری بکەین، واتە ماوەی تەمدیدی کردنەکە ئەگەر زۆر بێ، ڕێگر نیە لەبەردەم ئەوەی کە پرۆژە هەموار کردن پێشکەش بکەین، ئەگەر تەمدیدەکە پەسەند کرا، ڕای زۆرینەی بەڕێز لەگەڵ ئەوەبوو تەمدید بکرێ، کار نەکردن بە یاساکە یاسای ژمارە (9) ی 2008 بگرێتەوە، زائیدەن یاسای ژمارە (16) ی 2011) ڕاستە کە یاسایەك تەمدید دەکرێ هەموار کردنەکەش دەگرێتەوە، بەڵام لەبەر ئەوەی ئەحکامەکانی جودایە، لەبەر ئەوە هەردوو یاساکە کاری پێنەکرێت، ئەسڵی یاساکەو هەموار کردنەوەکە کە لە ساڵی 2010پەسەند کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

د.عمر فەرمووو.

بەڕێز د.عمر حمدامین نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە بمانەوێ ئەو یاسایە ڕەت بکەینەوە، ئێستا فەراغێکی یاسایی دروست دەبێ بۆ بابەتێکی گرنگ و هەستیار، کە بە یاسایەك ڕێکخراوە لە ڕابردوودا، چونکە داواکاری هەیە بۆ درێژ کردنەوەی وەستاندنی جێبەجێ کردنی یاساکە، لەبەر ئەوەی لایەنێك لەو لایەنانەی کە مافەکانی ئەوان ڕێك دەخات گللەیان هەیە، ئەگەر ئێستا یاساکە ڕەت بکەینەوە، بۆشایی یاسایی دروست ببێ، لایەنەکەی تریش دیسان بەهەمان شێوە گللەیی و گازندەو ناڕەزایەتی دەبێ، بۆیە ڕەنگە بۆچوونی دروست و بابەتیانە ئەوەبێ کە ئێمە هەوڵ بدەین هەردوو خاڵ بەیەکەوە ئەنجام بدەین، یەکێکیان ئەوەیە کە یاساکە درێژ بکەینەوە، هەتا وەستاندنی جێبەجێ کردنی یاساکە، وەکو حکومەتیش خۆی داوای کردووە، درێژ بکەینەوە بۆماوەی ساڵێك، لەماوەی ئەمساڵەدا دوو پرۆژە هەیە، پرۆژەیەکیان خوێندنەوەی بۆ کراوەو ڕاپۆرتی لەسەر ئامادە کراوە، پرۆژەیەکی تریش هەیە پێشکەش کراوە، لە خیلالی ئەمساڵەدا ئێمە بە ئاسانی دەتوانین هەردوو پرۆژە ئاوێتەی یەکتری بکەین، بکەین بە پرۆژەیەکی باش، پێشکەشی بە پەرلەمانی بکەین، ئەوکات کە قبوڵ کرا، یاسا کۆنەکە ڕەت دەکرێتەوەو یاسا تازەکە جێبەجێ دەکرێت، بۆ ئەوەی کە ئێمە یاسایەکی تازەمان هەبێ، بۆ ئەوەی کە فەراغی قانونی دروست نەبێ، زۆر باشە ئێمە هەوڵ بدەین بۆ ماوەی ساڵێك درێژ کردنەوەی کار نەکردن بەو یاسایە درێژ بکەینەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ژیان خان فەرمووو.

بەڕێز ژیان عمر شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت هەڤالأنم کە قسەیان کـرد لـە نووسـینگەی سـلێمانی، ئێمـە چـەندین جـار لەگـەڵ ئـەو هاوولأتیانـە دانیشـتووین، دیـارە ئەگـەر چارەسـەر نـەکرێت کێشـەی کۆمەلأیـەتی زۆر گـەورەی لێ ئەکەوێتـەوە، منـیش پشتگیری هەڤالأنم دەکەم لە نووسینگەی سلێمانی کە پێویسـتە ئـەو پـڕۆژە یاسـا تازەیـەی کـە تەقـدیم کـراوە، خوێندنەوەی یەکەمی بۆ بکرێت، ئینشائەڵلا لە $10/1$ موناقەشەی بکەین، چارەسەرێك بدۆزرێتەوە هـەموار بکرێت ئەو یاسایە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاهەنگ خان فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموار کردنی ئـەو یاسـایە تۆکمـەی شـتێکی موهیمـە بەنیسـبەت حکومـەتیش، ئێمـە زۆرجـار ڕووبـەڕووی ڕەخنە دەبینەوە، کە دەڵێن بودجەی حکومەت بە هەدر دەدرێت، یان ڕەخنەی لە حکومەت دەگرین، ئەگەر تەماشای ماستەر پلانی شاری هەولێر بکەی و تەتبیقاتی، زۆرجار دەبیـنین بـەڕێز پارێزگـاری هـەولێر کـە دەڵێ من تەعویزم دایتە خاوەن ملکەکان، ئەگەر بێتو یاسـایەکی تۆکمـە لـە پەرلـەمان هـەبێ، ئـەوە دەبێتـە ئیسراحەت لۆ حکومەتیش، کە دێت و تەتبیق دەکات تووشـی ئـەو تـەعویزەی نابێتـەوە کـە دەیـدات، بۆیـە هەدر نابێ لە ئەموالی بودجە، ماسـتەر پلانـیش خـۆی بـا حـەلی نـەکات زۆر جێگـا هەیـە مـولکی بازرگانیـە، کەونە خانووە، بەلأم ساحێب مولکەکە لێی دانیشتووە چونکە کرێکەی کەمە، ساحێب مولکەکـەش پارەکـەی وەرناگرێ، باشە ئەوە کە ماستەر پلان تەتبیق دەکرێـت، دێ شـۆفەرەکی لێـدەدات حکومەتناچـار دەبـێ یـان محافز ناچار دەبێ پارەی بداتە خاوەن مولکەکەو بداتە مالیکەکش، باشـە ئـەوەش هـەدری ئـەموالی دەوڵەتـە بۆ ئەوەی ماستەر پلانیش دەبێ ڕەچاو بکەین دەبێ یاسایەکی تۆکمە بۆئەوەی حازر بکەین. .سوپاس

بەڕێزد.ڕۆژان عبدالقادر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەنها یەك ڕوونکردنەوەم هەیە، لەبەر ئـەوەی مـن قسـەم کـرد ئێسـتا یاسـای عێراقـی جـێ بـەجێ دەکرێـت خانوو بەرە یاسای ژمارە 87ی ساڵی 1979 ئەگەر ئەو یاسایە ئیلغا کراوە هیچ بۆشایی یاسایی لە هـەرێمی کوردستان نابێ هەروەکو ئێستا یاسای ژمارە 87ی ساڵی1979جێ بەجێ دەکرێ، هـەتا ئـەوکات پەرلـەمانی کوردستان یاسایەکی نۆی پەسند دەکات . سوپاس.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

1. پێشەکی من پێم باش بوو ئەندامانی پەرلەمانی کە لە پڕۆژەی یەکەم وتیان تەرجومەی کوردی ئیمزا نەکرایە من تێبێنیم لە سەر ئەوە هەیە، من کوردم، شانازی بە کوردایەتی خۆم دەکەم وە نەم گوتیە ئەهمیەتی نیە ڕاپۆرت بە زمانی کوردی، برادەران بە هەڵە تەفسیریان کرد من گوتم ئەهمیەتی ئیمزاکە نیە لە ڕاپۆرتەکە، چونکە ڕاپۆرتەکە بە زمانی عەرەبی نووسرابوو وە تەرجومەکەش کرایە، پاش ئەوەی کە ئەمە ڕاپۆرتمان نووسیە.

2. سەبارەت بەو پێشنیارەی کە لەو پڕۆژەیە پێشکەش کرا ژمارەیەك لە ئەندام پەرلەمان داوا دەکەن هەموار بکرێت، ژمارەیەکی تر داوا دەکەن قانوونەکە ئیلغا بکرێت ، ژمارەکی تر داوا دەکەن تەئجیل بکرێت، باشە ئەگەر ئیلغا کرا، ئایا فەراغیکی قانوونی دروست نابێ؟ چونکە ئەگەر تێبێنی ئەوە دەکەین ئەگەر لەو ماوەیە نەمانتوانی هەموارەکە تقدیم بکەین، فراغیکی قانوونی دروست دەبێ لە بابەتەکە، پشتگیری لە قسەکانی ﴿دکتۆر عمر نورەدینی﴾ دەکەم چونکە ئێستا قانوونێکمان هەیە کە قانوونی ژمارە 9ی ساڵی 2008 دەرچوو، هەموارکرا چەند حاڵەتێك هەیە بەردەوامە کاری پێدەکری لە کوردستان، ئەحکامی جیاوازە، بەڵام خیلاف بوو لە ئەنجامی دوو ئیدارەیی، بەڕاستی با بەڕاشکاوانە قسە بکەین لە هەولێر یاساکە جێ بەجێ کرا، لە دهۆك جێ بەجێ کرا، لە سلیمانی جێ بەجێ نەکرا، کێشەکە لەوێ ڕوویدا، ئێمە پەیوەندیمان کرد بە دادوەرە بەڕێزەکان لە سلێمانی وتیان لۆمە هیچ تەعمیمێك نەهاتیە بلێ بە قانوونی ژمارە 9ی ساڵی 2008ئیش بکەن، لەبەر ئەوەی ئێمە لجانەکانی زەریبەی عقار لە سلێمانی ئیشیان نەکردیە وە هەڵنەسان بە تەقدیری موڵکەکان بەگوێرەی ئەو ماددەیە کە لە قانوونەکەدا هەیە بەهەرحاڵ لێرە پێشنییارەکە بەو شکلەیە داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم من خۆم لەگەڵ ئەوەمە قانوونەکەی ئیجار عقار ئیلغا بکرێت وە قانوونێکی نوێ دابنێین لەماوەیەکی کەمدا بتوانین عەدالەت تەحقیق بکەین لەنیوان ساحب موڵك و کرێچیەکاندا، ئەوە نوقتەکی ئەساسیە ئەوا ڕەئی شەخسی خۆمە وە ئێستا پێشنیارەکان بەو شکلەیە ئایا تەعدیل بکرێ قانوونەکە؟ ئەگەر تەعدیل بکرێ دەبێ مەشروعی حکومەت ڕەفز کەینەوە، واتە بگەڕێینەوە سەر برگەی سێەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ موناقەشەی قانوونەکە بکەین ئایا کاتمان هەیە ئێستا موناقەشەکی مەعقولی بۆ بکەین؟ بتوانین قانوونێکی ڕێك و پێك دەرکەین لەو ماوە کورتەدا کە عەدالەتی تەحقیق کەین لەنیوان کرێچی و ساحب مۆڵك، ئێمە ئاگامان لەوەیە فیعلەن کێشە هەیە، کرێچیەکان مەغدوورن، بەڵام لە هەمان کاتدا با بەعەدالەت و ئێنساف قسە بکەین بەنیسبەت کرێچی کەون، ساحب مۆلك مەغدوورە، کرێچی کەونە ئەوانەی موراجەعەی زەریبەیان نەکردیە کێشەیان بۆ دروست بووە یان نەکرایە وە لە هەمان کاتدا بینای نوێ کە تازە بکرێ درایە ساحب مۆڵکەکان موستەفیدن، قازانجیان کردیە بە ئارەزووی خۆیان بەکرێیان دایە، بەهەرحاڵ ئەمن ئەو قسانە دەکەم لە لایەنی یاسایی، من خۆم لەگەڵ ئەویدامە قانونیکی نوێ دەر بکەین لە ماوەیەکی کورتدا عەدالەتی تەحقیق بکەین لە نیوان خاوەن موڵك و کرێچیدا، ئێستاش ئارائی ئەندامانی پەرلەمان بەو

شكلەیە، تەعدیل كردن یان تەمدیدكردن یان تەئجیل كردن یان ئیلغائی قانوونەكە؟ داوا لە لە سەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم یەك، یەك ئەو رایانە بداتە دەنگدان.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

دەڵێن تەئجیل، دوو ڕەئی تەئجیل هەیە یەكێكیان دەڵێت شەش مانگ یان بۆ وەرزی داهاتوو، یەكێكیان دەڵێ ساڵێك ئەوی تریان دەڵێ دووساڵ یەكێكی دەڵێ ئەگەر قانوونەكە لەغوو بكرێ فەراغی قانوونی دروست نابێ وەكو د. رۆژان دەڵێ قانوونێكمان هەیە بۆ ئەوەی بەو قانوونە ئیش بكەین یەكیان دەڵێ ئەم قانوونە ئەوەی كە پەرلەمانتارە بەڕێزەكان تەقدیمیان كردووە لە فەترەیەكی داهاتوو موناقەشە بكرێ، جا ئەوە لە ڕووی قانوونیەوە چۆن صیاغەی بكەن بۆ ئەوەی ئەو رەئیانە بخەنە تەصویتەوە؟ ئەوە بۆ خۆتان صیاغەی قانوونەكە بكەن .

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر احمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەبەر ئەوەی دوورترین پێشنیار ئیلغاكردنەكەیە، ئیلغاكردنەكە بدرێتە دەنگدان دواتر تەمدید كردنەكە، تەمدیدكردنەكەش سێ ماوە داندرایە، شەش مانگ ویەك ساڵ و دووساڵ كامەیان دەنگی هێنا ئەو تسبیت دەبی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كوێستان خان.

بەڕێز كۆیستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پیوێستە سەرەتا ئەوە بخرێتە دەنگدان ئایا ئێستا ئێمە هەموارەكە بكەین ئەوەی لە بڕگە سێەمە یان نا ئەگەر ئەوە دەنگی نەهێنا ئینجا بچینە سەر ئەوەی ئیلغای بكەین یان تەمدیدی بكەین ، بەڵێ وایە، چونكە سێ كەس قسەی لەسەر كردووە، چۆن وا نیە؟ ئینجا پێویست ناكات ئەندامی پەرلەمان لە شوێن خۆی وەلآم بداتەوە، بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان تكایە ڕێگا مەدە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فیعلەن پەرلەمانتار كەس جەوابی كەس نەداتەوە كەسیش لە شوێن خۆی قسە نەكا، فەرموو لیژنەی قانوونی ئێوە چۆن ئەم پێشنیارانە دەخەنە چوارچیوەی قانوونیەوە؟

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەم موناقەشە دوورو درێژە كە كراوە لەسەر ئەم بڕگەیە كراوە ئەم بڕگەیە كە لەبەرنامەی كاردا هاتووە جارێ رەبتی بە بڕگەكەی دوای خۆی نیە، ئەمە رەبتی بە خستنە روو و گفتوگۆكردنی پڕۆژە یاسای ژمارە 9 یە، ئایا

ئەمە تەمدید بکرێ یەعنی ئیقاڤ ئیشکردنی پێ بکرێ یاخۆد پێی نەکرێ؟ لێرەدا حەوت ئەندام پەرلەمانی بەڕێز هەبوو کە تەئیدی ئەوەیان کرد تەمدید بکرێتەوە، ئیتر تەمدیدەکەیان کرد، یەعنی بە واتە لەسەر پڕۆژەکەی کە حکومەت ناردوویەتی ئیش نەکردن بە یاسای ژمارە 9ی ساڵی2008 وەتەعدیلەکەی کە بەدوایەوە هاتووە بە ژمارە 16ی ساڵی 2002بە واتە ئیش نەکردن بە یاسای ژمارە 9ی ساڵی2008 وەهەموارکراوەکەی ژمارە16ی ساڵی 2010 ئەمە حەوت ئەندامی بەڕێز داوای کرد، بەڵام بە موختەلیفی مودە داوایان کرد یەك ساڵ یاخۆد دووساڵ، سێ ئەندامی بەڕێز داوای ئیلغای کردووە دوانزە ئەندامی بەڕێز داوای تەئجیلی کردووە، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئێمە دەبێ لەم مەجالە قسەی بکەین ئێستا ئایا تەمدیدی کەین لەسەر پڕۆژەی حکومەت کە هاتووە حەوت ئەندامی بەڕێز قسەی لەسەر کردووە وە ئەو پڕۆژەیە کە لە حکومەت هاتووە، حکومەت جێبەجێکاری ئەم یاسایەیە، ئایا تەمدیدکری وە ئەم تەمدیدکردنە ئەگەر بکرێ بۆ ساڵێك بێ یان دووساڵ؟ بە واتە ئیقاف العمل ژمارە 9 ئەمە ڕیگر نیە لە هیچ پڕۆژەیەیەك هەبێ سبەینێ تەعدیلی یاسای بەکرێدانی خانوو بەرە بکات ئەگەر هات و هەر پڕۆژەیەك تەعدیل کردنی ئەم یاسایەی بە دواداهات ولە یاسایەی هەموارکراوی ژمارە 9 هەموارەکەی ژمارە 16ی بە قوەتر بوو، باشتر بوو، لە صالحی هەردوولا بوو، ئەوا ئۆتۆماتیکیەن ئەم یاسایەی کە ئێستا هەیە ئیلغا ئەبێ و ئەو تەعدیلەی کە پێشکەش ئەکرێ ئەبێتە یاسایەکی جێبەجێکار، لەبەر ئەوەی پیوێستە پەرلەمان ڕایەکەی حکومەت کە هاتۆتە پەرلەمان ئەوە بخرێتە دەنگدان هەروەکو لە بەرنامەی کاریشدا هاتووە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵام زیاد لە سێ ئەندام پەرلەمان داوایان کردووە بۆ وەرزی داهاتوو تەئجیل بکرێ، ئێستا لەڕووی قانوونیەوە یەك، یەك بیخەێنە دەنگەوە کامەیان ئصولی ترە بۆ ئەوەی دەنگی لەسەر بدەین، بەڕاستی زۆر مناقەشەی لەسەر کرا

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دوورترین پێشنیار ئەوە بوو کە ئیلغاکردنەکە لەلایەن پێنج پەرلەمانتار پێشنیار کرا، پێشنیارەکان دەبێ دەنگدانی لەسەر بکرێ، دوورترین پێشنیار ئیلغا کردنەکەیە، دواتر تەمدیدەکە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیلغاکە لەناو ڕاپۆرتەکە نەهاتووە، ئەمە پێشنیارە کەواتە تۆ جارێ لە پێشەوە ئەوەی لە ڕاپۆرتەکە هاتووە تەئجیلەکەیە، تەئجیلەکە بە مودەی موختەلیف باس کراوە ئەگەر تەئجیلەکە دەنگی نەهێنا ئەوسا دوو بابەتمان لەبەر دەستە یان ئیلغاکردنەوەی یان کارکردن بەو هەموارەی کە پێشکەشکراوە.

بەڕێزد. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز لیژنەی یاسایی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەك ئیلغاکردنە لەلایەن پێنج پەرلەمانتار پێشنیار کرا، پێشنیارەك تەمدیدکردنە تەمدیدکردنەکەش سێ ڕای جیاوازی لەسەر بوو، شەش مانگ و یەك ساڵ و دووساڵ پێشنیار کرایە ئەو چوار پێشنیارە بدرێتە دەنگدان، کامەیان زۆرینەی دەنگی هێنا ئەو پەسند دەکرێ.

بەڕێزد. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لە لیژنەی یاسایی بە زۆرینەی دەنگ لەگەڵ ئەوە داینە کەوا پڕۆژەی حکومەت بۆ تەئجیل کردنی بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە لە شوێنی خۆت قسە مەکە، کاك کاردۆ قسە مەکە، نوقتەی نیزامت دەدەمێ با قسەی خۆی بکا، فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە نوێنەری لیژنەی یاساییینە، لەسەر مەنەصەینە مەعنا وایە تەمسیلی وان دەکەین، بەڵام ئێمە لە سەرۆکایەتی سێ کەسین لێرە دوو کەسمان لەگەڵ ئەوەینە کەوا تەمدید بکرێ مەشروعی حکومەت بخرێتە دەنگدانەوە، ئایا کێ لەگەڵ ئەوەیە؟ داوا لە سەرۆکایەتی پەرلەمان دەکەم ئەمە بخرێتە دەنگدانەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك ئارام.

بەڕێز ایوب نعمت قادر« ئارام»:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو بنەمایەی کە کاری پێکراوە بۆ موناقەشە و دەنگدان ئەمە بۆ دوورترین دەنگە، ئەوە هی دکتۆر ڕۆژانە، ئەوە تەنها بۆ ڕاپۆرتە، ئەوەی کاك عەونی باسی دەکات موناقەشەکراوە، چەند کەسێ ڕەئی داوە لەسەر ئیلغاو ئەویش دوورترین دەنگە.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان.

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە یان بە پەیڕەو كار دەكەین یان عورفێك لە پەرلەمان هەیە لە ڕابوردوو ئیشمان پێ كردووە كە دوورترین پێشنیار دەخرێتە دەنگدانەوە، بەڵام بە ڕاستی برادەرانی لیژنە كە لەوێ دادەنیشن هەستی خۆیان تیكەڵ بە ڕایەكان دەكەن، زۆرینەی چی. لیژنە یاسایی لەوێ دانیشتیە، یەعنی كام زۆرینە؟ كام گفتوگۆ؟

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو دكتۆر عومەر.

بەڕێز د.عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە شێوەی گشتی دا دوو بۆچوون هەیە، یەكێكیان دەڵێ ئیلغا بكرێتەوە، ئەوەی تریان دەڵێ تەمدید بكرێتەوە، ئەگەر تەمدید كرایەوە، دوای ئەمە چەند تەمدید بكرێتەوە؟ ئێستا ئەم پێشنیارانە بخەنە دەنگدانەوە ئیترحەسم دەبێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەعنی من بە داخەوە جارێكی تر ئەیڵێمەوە ئەمڕۆ لیژنەی یاسایی نازانم بۆچی نە لە ڕاپۆرتەكانیاندا ئەگەر لەناو ئەو لیژنەی یاسییە موقتەرحێك هەبووبێت بە ئیلغاكردنەوە بۆ لە ناو راپۆرتەكاندا نیە؟ ئەوی كە لە لای منە یەك بابەتە ئەڵێ ماددەی یەكەم كارنەكردن بە یاسای ژمارە 16ی ساڵی2010 ئەگەر رەئێكی تر هەبوایە من مەبەستم لە چی یە كاری لیژنەكە ئەگەر دانە نیشتوون دیارە دانەنیشتوون، یەكسەر بڕیاریان داوە كە ڕاپۆرتەكە بەم نەوعە بنووسرێ و ئیمزایان كۆ كردۆتەوە، چونكە ئەگەر كۆ ببنەوە دەتوانن هیچ نەبێ قەناعەت بكەن بەیەكتری ئەگەر ڕەئیەكی تازە هەیە بیانەوێ ئیزافەی بكەن بۆ ئەم ڕاپۆرتە دەتوانن بیخەنە ناو ڕاپۆرتەكەی خۆیانەوە ئەوسا دەڵێن وەكو چۆن هاتووە ئەڵی ئەغلەبیە ڕەئی ئەوەیە تەمدید بكرێ، ئەقەلیە ڕەئی ئەویە ئیلغا بكرێتەوە، ئەوە بوونی نیە لە ڕاپۆرتەكەیدا من تیناگەم ئێستا هاتووتە ئەوێ لەوێ دانیشتوون تەمسیلی ڕەئی خۆیان نابێ بكەن، دەبێ تەمسیلی ئەم ڕاپۆرتە بكەن كە قسەیان لەسەركردووە ئیمزایان كردووە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو ئەڤین خان.

بەڕێز ئەڤین عمراحمد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە لێرە پڕۆژە یاسایەکمان بۆ هاتووە لەلایەن حکومەتەوە کە داوای تەئجیل دەکات، ئەساس ئەوەیـە ئـەو پڕۆژە، ئەم یاسایە یەك خاڵە کە تەئجیلە، بۆیە من ڕێزم هەیە بۆ هەموو بۆچوونەکان، بـەڵام خـۆی ئـەبێ ئەساسی پڕۆژەکە بخرێتە دەنگدان کە پڕۆژەکە داوای تەئجیل ئەکا پاشان ئەڕۆین بۆ ئارائی تر ئەگەر ئـەوە دەنگی نەهێنا، بەڵێ وایە، لەبەر ئەوەی پڕۆژە یاساکە خـۆی تـەنها یـەك خاڵـە داوای تـەئجیل کردنـی ئـەکا ئەمرۆ بەرنامەی کار لەسەر تەئجیل کردنەکەیە، لەبەر ئەوە ئەبێ ئەساسەن ئەوە بخرێتە دەنگدان، دەنگی نەهێنا ئەو کاتە ئەچێنە خاڵی تر. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر ئەحمەد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی(وەرتی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەوەی لەڕاپۆڕتەکـەی لیژنـەی یاسـاییدا هـاتووە ئەوەیـە کـە لـە حکومەتـەوە هـاتووە، حکومـەت ئـەوەی داواکردوەو،لیژنەی یاسایی ڕەئی خۆی لەسەر ئەوە داوە، شتێکی دیکەی تێنەخستووە، بۆیە هەر ئەبێ ئەمە ڕەئی بێ، بەڵام بۆ چەند بێ تەمدیدەکەی؟ بۆ چەند ساڵ بێ؟ بۆ چـەند مـانگ؟ بـێ ئەوەیـە بەڕاسـتی مـن هەست ئەکەم یەعنی حزورو کاری لیژنـەی یاسایی کـە زۆر حـزورو کـاری هەیـە بەڕاسـتی تەقـدیر نـاکرێ، یەعنی کۆبوونەوەیان نەکردووە، ئەی ئەم ئیمزایانە لـە چیەوە هـاتوون؟ یـەعنی ئەمـە بەڕاسـتی ئێجحافـە بەحەقی لیژنەی یاسایی، من پێم وایە لیژنـەی یاسـایی کـاری خـۆی کـردووە، ڕاپـۆرتی داوە لەسـەر هـەموو، بەڵام هەندێکێان ڕەنگە پەلەپەلی تیدا کرابێ کە ئیمزا کوردیەکان نیە، دەکرا ئیمزا عەرەبیـەکانیش لەگـەڵ ئیمزا کوردیەکان ئیستنساخ کرابایە، زۆر تەبیعی بوو، مـن پـێم وایـە وەکـو ئـەوەی ئـەڤین خـان وتـی ئەمـە ئەسڵە، ئەمـە بخرێتـە دەنگدانـەوە، ئەگـەر دەنگـێ هێنـا، ئەگـەر نـا ڕەئیـەکانی دێکـە بخرێتـە دەنگدانـەوە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالسلام.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من ئەمەوێ شتێك بڵێم لە ترسی ئـەوەی پـاش دەنگدانەکـە بڵـێن بـا بـەردەوام بـین دەنـگ بـدەین لەسەر ماددەی یەکەم، پێش قسەکەی خۆم بکەم ، چونکە ئەوە بە گرنگ ئەزانم هەر یەکێك ئەوە بخوێنێت مەعنای پێچەوانەی مەبەسـت دەدات واتـە کـار کـردن بـە یاسـای ژمـارە﴿ 9 ﴾دکتـۆرە رۆژان باشـتر لـە مـن دەزانێت، کار نەکردن بە یاسای ژمارە ﴿16﴾ی هـەموارکردنی یەکـەمی یاسـای بەکرێـدانی خـانوو ئیلغـائی هەموارکردنەکە بە تەنیا ئەکات، بەڵام ئەو کارنەکردنەی ئێمە تەمدیدمان کردبوو بە سـاڵێك، تـەواو ئـەبێ

واتـه قـانوونى ﴿9﴾ى ئێمـه هـەموومان قسـه لەسـەرى ئەکـەین، تـەنفیز ئەکـەین، ڕجاتـان لێ ئەکـەم ئـەو صیاغه خەتەره تەعـدیلی کـەن. ئەگـەر هـاتو دەنگـدان بـوو لەسـەر مـاددەی یەکـەم کـار نـەکردن بەیاسـای ژماره﴿ 9 ﴾ی 2008وه هەموارکردنەکەی، ئیقتراح ئەکەم ئـەم نەصـه بنووسـرێت، ئەمـه خەتەرەکـه بـوو ویستم بیهێنمه بیرتان پێش دەنگدان، دووەم: ئێمـه نـه یەکـەمین پـڕۆژه یاسـای هـاتووه لای ئێمـه ڕاپـۆرتی لەسەره، ڕاپۆرتی لیژنەکان یان دەڵێت رەد بکرێ یان دێت لێرەش نووسراوه پڕۆژەکـه دەکـەن، پـاش ئـەوەی دەستکاریمان لێ کردووه، ئەڵێت خۆی که مادام دەستکاریتان کردووه واته ئارا ئەبێ صیاغەی ماددەی یەکـەم چۆن ئەبێت؟ ئەگەر هاتو هەموو صیاغه رەفز کـران، یاسـاکه رەفـز ئـەبێت، بـەڵام مـن ئەمـه ئێسـتا سـەیر ئەبینم، ئێمه له موناقەشەکردنی یاسایەك دێین ئیقتراحاتی تری تازه تەقدیم دەکەین، به دڵمـان نیـه ئـەم یاسـایه بـا دەنـگ نـەدەین لەسـەری بـه دەنگـدانی ئێمـه ئـەو کاتـه دەنـگ نادرێـت لەسـەری یاسـاکەش دێنـه مەوزوعیك، باشه ئەوه یاساکه رەد کرا، پێشنیاری یاسایەکی تازه پێشنیاری خستنه پێشی ئەوەی یاسای تازه دێت، بۆیه به رەئی منی شەخصی لەسـەرەتاوه ئـەم نەصـه پـاش دروسـتکردنی بخرێتـه دەنگـدان، ئەوانـەی ئێمـه پێمـان ناخۆشـه رەدی ئەکـەین وه پاشـان رەدی خـودی هـەموو یاسـاکه دەکـەین وه تـەواو ئـەبێت موزوعەکه. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك پێشەوا.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر بڕیار وایه ئەصل ئەوەیه که ئەوەی لەڕاپۆرتی لیژنەی یاساییدا هاتووه بخرێتـه دەنگدانـەوه، کەواتـه پیوێستی بـەوه نـەدەکرد ئەنـدامانی پەرلـەمان هـیلاك بکـەن ئـەو هـەموو موناقشـەیەو موداخەلـەی بکـەن لەسەر ئەوه، بۆیه وا پیوێست دەکات ئیحترام له رەئی، له پێشنیارەکانی ئەندامانی پەرلەمان بگیرێت بەوەی که ئـەو پێشـنیارانەی کـه ئێسـتا هەیـه دوورتـرین یـان بخرێتـه دەنگدانـەوه، نـەك ئـەوەی لـه ڕاپۆرتەکـەی لیژنەی یاساییدا هاتووه. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك خورشید.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیاره له هۆڵی پەرلەمان بۆچوونی تەئجیل کردن هەیه، دیـاره مـن پێشـنیار دەکـەم فکـرەی تـەئجیل کـردن بخەینه دەنگدان، ئەگەر دەنگی هێنا ئینجـا بـێین شـەش مـانگ، سـاڵیك یـان دووسـاڵ ئەگـەر ئـەوه هـەمووی دەنگی نەهێنا، ئینجا دەچینه رەئی تر بۆ ئەوەی بابەتەکه یەك لا بێ.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو كاك حەمە سەعيد.

بەڕێزحەمە سعيد حەمە على:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ كە جەنابتان ئەزانن كە ڕەئیەك تەرح كرا زیاد لە سێ كەس پشتگیری كرد، ئەبێ ئەمە بخرێتە دەنگدانەوە با لە ڕاپۆرتیشا نەبێ، ئەمە خاڵێك، خاڵێكی تریش، ئەوەیە كە بەپێی ئەم عورفەی كە ئێمە پەیڕەومان كردووە ئەوەیە كە دوورترین دەخەینە دەنگدانەوە، خاڵێكی تریش كە حەز دەكەم هەروەكو، مولاحەزە بیڵێم ئێمە لە موناقەشەی ڕاپۆرتەكانی تر كە موناقەشە كراوە دواتر لیژنەی یاسایی چون ڕەئیە كانیان گەلاڵە كردووە هاتووین دیسان دەنگمان داوەتەوە، یەعنی لە كاتی موناقەشە دەنگمان نەداوە بۆڕاپۆرتەكانی تر، بەس ئێستا بۆ لەكاتی مناقەشەكە دەنگ دەدەین؟ كە من ئەمەیانم پێ بەپێی پەیڕەو وپرۆگرامەوە موفەزەڵە، بۆیە من پێم وایە، جەنابت بەپێی دوورترین بیانخەیتە دەنگدانەوە .سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو نەسرین خان.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفى:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە وەڵلا من نازانم ئەو برادەرانەی دەڵێن تەنها ئەوەی لە ڕاپۆرتەكەدایە حكومەت ناردوویەتی تەئجیل كردنەكە بخرێتە دەنگدانەوە، بەڕاستی ئەمە ناكرێ ئەگەر دەنگ ئەدەن بەوە، ئەی بۆ هێناوتانە ناو هۆڵی پەرلەمانەوە موناقەشەی لەسەر بكرێ؟ ئەندامانی پەرلەمان ئەگەر موناقەشە لەسەر ئەو بابەتە نەكەن بۆ دەوڵەمەند كردنی بابەتەكە، ئەی ئەبێ ئیشمان چێ بێ؟ بەڕاستی من پشتێوانی لە ڕایەكەی كاك پێشەوا و كاك حمە سعید دەكەم، دوورترین ڕا چییە ئەوە بخەنە دەنگەوە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو كاك ئیسماعیل.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حكومەت ئەو پرۆژەی ناردووە بۆ تەمدید كردن، لیژنەی یاسایی پشتیوانی لە تەمدیدەكە دەكات، لێرە كە ئەخرێتە بەردەم گفتوگۆ لە پەرلەمان تا ئێستا هەروا عورف بووە، بۆیە پرۆژەی تریشی بەدوا دادیت لە سەرەوە ڕێككەوین دوورترین ڕا چ بووە پێشنێار كراوە، دوورترین ڕا بخەینە دەنگدانەوە، دوورترین ڕا داوای ئیلغا ئەكاتن، ئەگەر ئیلغا كرا ئەوە تەواو ئەبێ و كۆتایی دێت، ئەگەر ئیلغا نەكرا ئێنجا دێینە سەر ڕەئیەكانی تر، ئەو رەئیانەی كە هاتووە {شەش مانگە، یەك ساڵە، دووساڵە} قسەی لەسەر دەكرێ، دوایێ پرۆژەكە پێشكەش دەكرێ، پێم وایە لەوە زیاتر نابێ. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخیر کەس دکتۆرە رۆژان قسە دەکات، دوایێ دەخەینە تەصویتەوە.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی کەوا دەڵێن هەندێك پێشنیار نوێیە لە کۆی هەشت ئەندام شەش ئەندام تەحەفوزی هەیە، سێ ئەندام نووسیتیان داوای ئیلغا بکەین، واتە ئیلغا کردنەکە نوێ نیە، پێشنیارەکی ئێستانیە، ڕاپۆرت تەسبیت کرایە ئەوە یەك، دوو:لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی رۆژی $4/30$ لەسەر پرۆژەی هەموارکردنەکە کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەشکرایە هەرچەند خاڵی سێیەمی بەرنامەی کارە، بەڵام لەوێش دوو ڕا هەبوو لەگەڵ لیژنەکە ڕایەکیان لەگەڵ ئیلغاکردنەکە بوو، ڕایەك لەگەڵ هەموار کردنەکە بوو، بۆیە من ئەم بەڵگانە دەینمەوە تەنها بۆتان بسەلێنم کە ئیلغا کردنەکە پێشنیارەکی نوێ نیە ئێستا پیشنیار کرابێ لەڕاپۆرتەکە ئیلغا تەسبیت کرایە، لەڕاپۆرتی رۆژی $4/30$دوو ڕا لە ناو لیژنە هەبووە کە لەسەر پرۆژەی هەموار کردنەکەیە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی لەڕاستیدا، تکایە نەختێك بێ دەنگی، دوو ڕەئی یەکێکیان دەڵی ئیلغا بکرێ، یەکێکیان دەڵی تەمدید بکرێ، ئەگەر تەمدیدەکە دەنگی هێنا ئێنجا دەبێ بیخەینەوە دەنگدان، جارێکی دێکە ئایا تەمدیدەکە بۆکەی؟ بۆ شەش مانگ؟ بۆساڵێك؟ بۆدووساڵ؟ لەبەر ئەوە دوورترینەکەیان ئیلغایەکەیە تکایە لیژنەی یاسایی ئیلغایەکە بخوێنەوە بۆ ئەوەی بیخەێنە تەصویتەوە.

بەڕێز د. رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکە بدرێتە دەنگدان کێ لەگەڵ ئیلغاکردنە؟ ئەگەر دەنگی هێنا ئینجا صیاغە دەکرێت، جارێ پێشنیارەکان دەدرێتە تەصویت، دوایێ صیاغەی ماددەکە لەسەر ڕۆشنایی پێشنیارەکان دادەرێژرێتەوە.

بەڕێز د. ارسەلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەوەدایە یاساکە ئیلغا بکرێ تکایە دەست بەرز بکاتەوە؟ ﴿30﴾کەس لەگەڵ لەغو کردنی دایە، کێ لەگەڵدا نیە لەغو بکرێ؟ ﴿47﴾کەس لەگەڵ ئەوە دایە ماددەکە تەمدید بکرێ، یەعنی بەعەکسی ڕەئیەکەی یەکەمە، ئیلغا نەکرێ، ئێستا لیژنەی یاسایی بۆتەمدیدەکەی بزانە چۆن صیاغەی دەکەن؟

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا سەبارەت ماوەکە ئێمە صیاغەکمان ئامادەکردووە، ئایا شەش مانگ بێ یان ساڵەك بێ یان دوو ساڵ بێ؟

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کویستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموو ئەوانەی داوای تەمدیدیان کردووە لەگەڵ وتیانە هەموار بکرێ ئەمە چۆن جێ بکەێنەوە بۆ ئەوەی ئەمەش وەکو بەڵێنەکەی ساڵی 2010ی لێ نەیە، هەمواری نەکەین، یەعنی ئەمە چۆن جی بکەێنەوە؟ کە ئێمە ئیلتیزام بەوە بکەین کە پێش تەواو بوونی ئەو وادەیە یاساکە هەموار بکەین و. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك ئیسماعیل.

بەڕێز اسماعیل سعید گەلاڵی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەمڕۆ لیژنەی یاسایی جێگای گلەیی بوون، یەعنی ئێمە موهم ترین و فەعال ترین سێکتەر ئێستا لە کوردستان کە کار بکات سێکتەری عقاراتە، هەموو سێکتەرەکانی ترمان مردووە، صناعەیە، زراعەیە، سیاحەیە، ئەم سێکتەرە وجودی هەیە حەتتا موناقەشەیەکی وامان هێشتا بەرچاوی زۆربەی هاوڕێکانمان نا ڕەوشنە، بۆیە من جارێکی کە داوا ئەکەم فرسەتێکی کە بدرێت هەرچی وەقتەکە تەمدید دەکرێ، تۆ لە بەردەم یاسایەکی زۆر کۆن دای بە ڕاستی ڕێگرە لە بەردەم گەشەکردن، بۆیە من داوا ئەکەم ئەمە بە نەزەری ئیعتیبار وەربگیرێ، ئێمە موهم ترین سێکتەر، سێکتەری عقاراتە ئێمە ئەو یاسایەی چوار ساڵ پێش ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان موناقەشە کراوە یاسایەکی تۆکمەیە، تەنها یەك فەقەرەی تیایە زوڵمی تیایە لە سەر کرێچی، دەنا یاساکە یاسایەکی عەصریە، تەنها ئەوەیە حسابی بۆ ئەو کرێچیانە نەکردووە کە زەمەنێکی زۆرە لە ناو خانووەکانە یان سەر قفڵی زۆریان داوە، بۆیە ئیلغاکردنەوەی بە ڕاستی شتێکی سەیر بوو پێم وایە لیژنەی یاسایی دەبوایە فرسەت نەدەن، بۆیە من داوا ئەکەم تەمدیدکردن بە کارنەکردن بەشەش مانگ تێنەپەڕی، چونکە لەبەردەم گەشەکردنێکی. زۆر سەریعە لە کوردستان.سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

خۆی لە ڕاستیدا ئەگەر نەختێ بەرچاومان روون بێ، ئەگەر ساڵێك تەمدیدی کەین پێمان نەکرێ ساڵی داهاتوو، چونکە دەکەوینە بەردەم ئینتیخابات یان دەبێ شەش مانگ بێ یان ئەبێ دووساڵ بێ.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە دەڵێ ساڵێك شەرت نیە بزەبت، ئیلا ساڵەکە تەواو بێ، لەو ساڵەدا دەتوانی لە شەش مانگدا تەواوی بکەی، تەعدیل دەکەی.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لیژنەی یاسایی ئەمڕۆ هیچ تەفسیرێکی لە سەر ئەوە نەبووە جائیزە کەم و کوڕیشی هەبوو بێ، بەڵام بەم شێوە نیە ڕاستە ئێمە هەست پێ ئەکەین کە ئیستثماری عقاری گەورەترین ئیستثمارة ئەمڕۆ لە وڵاتەکەی ئێمە ئەگەر ڕوویدات، بەڵام هیچ موستەسمیرێك نایەت بە مەلاین دۆلار سەرف کات بە گوێرەی یاسایەکی کۆن بە عەقلێکی ئیجار مستائجێرێك بچێتە ناوی هەتا قیامەت بۆی نەبێ بێتە دەرێ، سوود لە عقارەکانی وەربگرێ وە یاخود تەعدیلێکی تیا نەبێ تەبدیلی، یەعنی تەحدیدی بەدەلاتی ئیجار لە چەندساڵێکە یەك بەدوای یەکە بۆی نەکرێ، کەس هیچ مستەسمیرێك نایێت مەلاین دۆلار دابنێ بە سەد دۆلارو دووسەد دۆلارو بۆ ئیستا تا سی ساڵی کە بە هەمان کرێ بڕوا بەڕێوە، لەبەر ئەوەی ئێمە ئەم یاسایەمان زۆر بە گرنگ هاتووەتە بەر چاو، وەزۆر بەگرنگیش دێتە بەرچاومان وە پیوێستیشمانە تەعدیلێکی زۆر باشی تیا بکرێ وە پێویستیشمانە یاسایەکی زۆر ڕێك و پێك، ئەحکامەکانی قانوونی مەدەنی کە لە دونیای سەر زەمینە ئەمڕۆ هەموو عقودی ئیجار بە مودەیە بە گویرەی قانوونی مەدەنیە، بەڵام پیوێستە بە شروتی خۆی بێ، تەوازنە لە بەینی ماڵك و موستەئجیرە، خۆ کاکە ساحب موڵکەکەش مواتنە، هاووڵاتی ئەم وڵاتەیە، خۆ لە شۆێنیکی کە نە هاتووە، ئێمە نابێ هەر لایەنی کرێچیەکە بگرین، پێویستە لایەنی ساحب موڵکەکەش بگرین بۆ ئەوەی ئیستسماری عەقاری لە وڵاتەکەی ئێمە بەرەو زیادی بڕوا. ئەمە یەك.

دوو.: ئێمە لە سەرقسەی کاك اسماعیل ئێمە ئیلغامان نەکردووە باسیشمان نەکردووە ناشڵێین ئیلغای ئەکەین، دەڵێین ئیقافی ئیشکردن بەو یاسایەی کە خەڵکی بە دڵی نیە، بۆچی بەدڵی نیە؟ بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەندامە بەڕێزەکان، لەبەر ئەوەی مەحلاتی تیجاری زیاتر ئەگرێتەوە، مەحلاتی تیجاری کۆمەڵە پارەیەکی زۆر لەسەر سەر قفڵی ئەدرێ، ڕاستە هیچ کەسێ دەیان دەفتەر دوڵار کە سەد هەزار دوڵار ئەکات نادات کە ساحێب موڵك پاش دووساڵ، پاش ساڵێك بیکاتە دەرەوە پارەکەی بڕوا، ئەمەیە کێشەکەی دروست کردووە، لەبەر ئەوە پێویستە حەلێك بۆ ئەمە بدۆزرێتەوە، حەلێك بۆ ئەمە بکرێ ئەم تەمدیدەی کە ئێمە ئەیکەین، ساڵ کەمتربێ وارد نیە، ساڵ زیاتر بێ واردە، وە دواتر ئەتوانێ خۆ هەر کاتێك پڕۆژە یاساکە بۆ تەعدیل کردن دەستی کەس نەگیراوە ئەگەر سێ مانگی تر پڕۆژەیەك بێنن پڕۆژەیەکی زۆر باش بێ دەنگی خۆی بێنێ، هەموو ئەمانە ئیلغا ئەکاتەوە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو دکتۆر عومەر.

بەڕێز د.عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئێستا ماوەتەوە سەر ئەوەی کە تەمدیدەکە چەند بێ؟ ئەگەر بمانەوێ بڵێین تەمدیدەکە بەمەرجی تەعدیلەوە بی، لە ڕاستیدا ئەمە ڕەنگە پێشینەیەکی قانوونی لەو بابەتەمان نەبێت، من ڕەئی

خۆم دەڵێم، من وەڵامی کەسم نەداوەتەوە، من پێم وایە ئەو ڕەئیە نا قانوونیە، ئازادم لە ڕەئی گوتن، من پێم وایە ئەمە ناکرێ ئێمە بڵێین تەمدیدی دەکەین بە مەرجی تەعدیل لە ناو قانوونە چونکە ڕێکاری تری قانوونیمان لە پێشە بۆ تەعدیل کردنی قانوونەکە هەر وەکو ئێستا گیراوەتە بەر، پڕۆژەیەك هەیە ڕاپۆرتی بۆ ئامادەکراوە، پڕۆژەیەك هەیە پێشکەش کراوە با لیژنە پەیەندیدارەکان، سەرۆکایەتی لە سەقفێکی زەمەنی کورتدا هەوڵ بدەین تەعدیلەکە بخەنە ناو بەرنامە و موناقەشەی بکەین و دەنگی لە سەر بدەین و یەك لای بکەینەوە، بەڵام ئێمە بڵێین شەش مانگ سەقفە زەمەنیەکە کورتتر دەبێ، ئەگەر بڵێین ساڵێك سەقفە زەمەنیەکە لە بەر دەم زۆرتر دەبێ بۆ ئەوەی بتوانین، ڕەنگە بتوانین بە دوو مانگی تر بیکەین، ڕەنگە بتوانین بە سێ مانگی تر بیکەین، ڕەنگە بتوانین بە شەش مانگی تر بیکەین، بۆیە ماوەی ساڵێك گونجاوە بۆ ئەوەی ئەم دوو پڕۆژەیە گفتوگۆی لە سەر بکەین پاشان هەمواری بکەینەوە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کوێستان خان.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من بە داوای لێبوردنەوە ڕەخنەیەکم لە سەرۆکایەتی هەیە، ئەم بابەتە گفتوگۆی لە سەر کرابوو، حەق نەبوو ڕێ بدەن نە بە{ کاك اسماعیل نە بە کاك عمر} قسەی لە سەر بکەنەوە، چونکە ئەمە لایەنە لە پەیڕەوی ناوخۆ. یەك: دووەمیش: هەر ئەندام پەرلەمانێك هەڵدەستێ یان قسەیەکی بۆ هاتووە، یان وەڵامی برادەرەکی خۆی ئەداتەوە کە حەق نیە ئەمەش ڕێگای پێ بدرێ، من ئەو پرسیارە ئاراستەی سەرۆکایەتی ئەکەم، پڕۆژە یاسایەك هەیە سێ ساڵە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، بەڵام ئەوەی ئێستا موناقەشەمان کرد سێ ڕۆژە خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، سەرۆکایەتی بە چ پێوەرێك خاڵی دووەمی خستە پێش خاڵی سێیەم، یەعنی ئەو پێوەرەمان بۆروونکردنەوە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

پێوەرەکە ئەوەیە پڕۆژەی حکومەت ئەفزەلیەتی هەیە. دووەمیشیان ئەوان موخالەفەیان کرد لە قسە کردن، جەنابیشت موخالەفەت کرد لە قسە کردن، ئەی تۆ بۆ قسەت کرد؟ پەرلەمانتار حەقی خۆی هەیە ڕەئی خۆی دەربڕێ، بەڵام کەس حەقی نیە وەڵامی کەس بداتەوە، ئێستا تکایە ئەم ڕەئیانە بخەنە دەنگەوە، لیژنەی قانوونی، هەیە ساڵ داوا دەکات، هەیە شەش مانگ داوا دەکات، بزانە کامەیان دوورترە ئەوە بخەنەوە دەنگەوە زەحمەت نەبێ.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

﴿المادة (1): يوقف العمل بالقانون رقم 9 لسنة 2008﴾

دوورترین ڕا دووساڵەکەیە.

يوقف العمل بالقانون رقم9لسنة 2008 وتعديله المرقم 16 لسنة 2010 في اقليم كردستان ـ العراق لمدة سنتين اعتباراً من 2012/7/15.

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو مامۆستا عمر عبدالعزيز.

بەڕێز عمر عبدالعزيز بهاءالدين:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە كوردیەكی ڕەوانی سادە ماوەی درێژكردنەوەكەی بخەنە دەنگەوە، بەڕێزت پێویست ناكات سێ صیاغە بخوێنێتەوە بۆ دووساڵ، و بۆ ساڵێك، و بۆ شەش مانگ، بڕیار بدەن لە سەر ماوەكە چەندە ئینجا صیاغەكە بخەنە دەنگدانەوە، بە ڕەئی من پێویست ناكات هەموو جارێ صیاغەكە دووبارە بكاتەوە.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێشنیارەكەی كاك عمر عبدالعزيز بە ڕاستی لە جێی خۆیەتی. بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

صیاغەی ماددەكە بەم شێوەیە دەبێ﴿كار نەكردن بە حوكمەكانی یاسای بە كرێدانی خانوو بەرەی ژمارە﴿9﴾ی ساڵی 2008 درێژ دەكرێتەوە بۆ ماوەی دووساڵی ترلە بەرواری 2012/7/15﴾

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

تەنها ئاماژەی بە یاسای ژمارە﴿ 9﴾ی ساڵی 2008 كرد، ئەی هەمواركردنەوەكەی ژماە﴿ 16﴾ی 2010؟حوكمەكانی جیاوازە، ئەگەر ئەوت تەمدید كرد ئەو دەچێتە بواری جێبەجێكردنەوە.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

﴿كار نەكردن بە حوكمەكانی یاسای بە كرێدانی خانوو بەرەی ژمارە﴿9﴾ی ساڵی 2008 هەمواركردنەكەی ژمارە﴿ 16 ﴾ی ساڵی 2010 درێژدەكرێتەوە بۆ ماوەی دووساڵی ترلە بەرواری 2012/7/15﴾

بەڕێز د. ارسلان بايز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەو شێوەیەی كە لیژنەی یاسایی خوێندیانەوە، تكایە كێ لەگەڵ دایە دەستی بەرزكاتەوە؟ چوار كەس.

بەڕێز عونی كمال سعيد بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

﴿کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسای بە کرێدانی خانوو بەرەی ژمارە ﴿9﴾ی ساڵی 2008 و هەموارکردنەکەی ژمارە﴿ 16 ﴾ی ساڵی 2010 درێژدەکرێتەوە بۆ ماوەی یەك ساڵی تر لە بەرواری 2012/7/15﴾.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کێ لەگەڵ دایە؟ 48 کەس لەگەڵ ئەوەدایە بۆ ماوەی یەك ساڵ بێ.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم ﴿کار نەکردن بە حوکمەکانی یاسای بە کرێدانی خانوو بەرەی ژمارە ﴿9﴾ ی ساڵی 2008 و هەمارکردنەکەی ژمارە﴿ 16﴾ی ساڵی 2010 درێژدەکرێتەوە بۆ ماوەی شەش مانگی تر لە بەرواری 2012/7/15﴾.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەو صیغەیەی کاك عەونی خوێندیەوە کێ لەگەڵ دایە؟ ﴿ 38﴾ کەس لەگەڵ شەش مانگ، دایە کەواتە زۆرینەی دەنگ﴿ 48 ﴾دەنگ بوو، لەگەڵ یەك ساڵ دایە.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم ﴿پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن﴾

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵدایە؟ کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسندکرا، فەرموو بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم: ئەم یاسایە لە ڕۆژی دەرچوونی کاری پێ دەکرێ و لەڕۆژنامەی فەرمی (وەقائیعی کوردستان) بڵاو دەکریتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ دایە؟ کێ لەگەڵدا نیە؟ بە کۆی دەنگ پەسندکرا، یاساکە هەمووی بەو شێوەی کە گۆڕانی بە سەر داهات کێ لەگەڵ دایە، کێ لەگەڵدا نیە؟﴿ 9 ﴾ کەس لەگەڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسندکرا ئومێد

دەكەین سوود بەخش بێ و ئومێد دەكەین لە ماوەی ئەم ساڵەی دادێ پەرلەمانتارە بەڕێزەكان لە سەر ئەو شێوە صیاغەی كە دەیانەوێ یاسایەك دەرچێ یان یاسایەك بێت بەپێی گۆڕانكاریەكانی ئەمڕۆی كوردستان بێ كە مومكینە هەندێك لە كرێچیەكان خۆیان بە مەغدوور بزانن یان یەك لە ساحێب مولكەكان خۆیان بە مەغدوور بزانن بۆ ئەوەی تەوازنێك لە یاساكە ڕابگرین، سەركەوتوو بن انشاءالله بە خۆشی هەموو لایەك، فەرموو بۆ بڕگەی سێ لە بەرنامەی كاری ئەمڕۆمان، فەرموو كاك عبداللەی مەلا نوری.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵلا لە میانی گفتوگۆكانەوە نوقتەیەكی نیزامی دروست بوو پەیوەندی بە سیستەمی هینەكەوە هەیە، بۆیە حەزم كرد دوای خەم، بۆیە ئێستا بەڕێزت هەندی شت ئەوترێ بە ڕاستی هەست ئەكەم بنەمای یاسایی نیە، ئیتر هیوادارم من هەڵە بم، بەڕێزت باسی ئەوەت كرد وتت لە پێشكەشكردنی پڕۆژە یاسا ئەفزەڵیەت بۆ حكومەتە یاخود دانانی لە كارنامەیە، یەعنی لە ڕاستیدا لە پەیڕەوی ناوخۆیە لە مادده 71 بۆ78 كە سیستمی گفتوگۆ كردن و پێشكەش كردنی پڕۆژە یاسای دەست نیشان كردووە بە هیچ جۆرێك ئاماژە بەو دەقانە نەدراوە، یەعنی ئەمە بە شێوەیەك لە شێوەكان ئەم دەقانە ئەم جۆرە عورفانە كە لە ساڵانی ڕابووردووە پەیڕەو كراوە هەست ئەكەم هەندێك جار بەشێوەیەك كەڵكی لێ وەردەگیرێ ڕەنگە جۆرێك لە لایەنداری تێدا بێ، ئەمە لە لایەك. جارێكی تر بە دەرفەتی دەزانمەوە ئەم دەنگدانەی كە ئێستا كرا لە سەرئەم یاسایە، كە جارێكی تر كۆی پڕۆژە یاساكە ئەخەیتە دەنگدانەوە بە ڕاستی ئەگەر عورفیش بێ عورفێكی زۆر نا مەنتقییە، یەعنی لە دنیایە ئەوانەی لە بواری فقهی یاسایی كار دەكەن بەدەستی یەك ئیشكالی گەورەوە هەمیشە ئەناڵێنن، ئەویش ئەمەیە هەمیشە كاڵ كردنەوە و لابردنی عورفەكان زۆر قورسترە لە هەمواركردنەوەی یاساكان، كاتێك تۆ پڕۆژە یاسایەكت هەیە بە ئاسانی ئەتوانی هەمواری بكەی، بەڵام عورفێك زەحمەتە، ئەركی پەرلەمانە بە ڕاستی ئەم عورفە كۆتایی پێ بێنێ، ئێستا ئەم پڕۆژە یاسایە بۆ نموونە لە ماددەی یەكەمی كۆمەڵێ خەڵك لەگەڵدا بوو، كۆمەڵێ تر لە گەڵدا نەبوو، بەڵام تۆ هاتی جارێكی تر كۆی یاساكەت خستە دەنگدانەوە، ئەو كەسەی كە لەگەڵێدا بووە، لەبەر ئەوەی لە هەندێ شتی تردا، كە هەست ئەكا نا مەنتقیە لە ناچاریە دەنگی نەدا ، ئەوەیشی كە لەگەڵیدا نەبووە هەست ئەكا لە هەندێ شتی تر مەنتقیە ئەبێ لەگەڵیابێ، بۆیە هیوادارم یەعنی ئەگەر شتێك لە پەیڕەوی ناوخۆ نەهاتووە با كاری پێ نەكەین وە ئەگەر ئەزانین شتێك كە پێویستە كاری پێ بكەین خۆ ئاسانە با پەیڕەوەكە هەموار بكەین بە شێوەیەك لە شێوەكان جارێكی تر شتی نا یاسایی و نا مەنتقی ئەنجام نەدرێ. لەگەڵ ڕێزم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

قاعیدەی قانوونی ئەوەیە ئەگەر نەصیکی قانوونیت نەبوو دەگەڕییەوە عورف وە ئێستا ئەمە عورفە ئیتباعی دەکەین، لەبەر ئەوەی کۆی یاساکە دەخرێتە دەنگدانەوە، پاش ئەوەی کە یاساکە تەواو دەبێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بۆ بڕگەی سێیەم.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی سێیەمی بەرنامەی کار خستنە روو و گفتوگۆکردنی پێشنیاری یاسای گۆڕانکاری لە یاسای ژمارە﴿ 9 ﴾ی ساڵی 2008 یاسای بەکرێدانی خانوو بەرە کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە لە دانیشتنی یاسایی ژمارە﴿12﴾ی رۆژی 2010/12/18 خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان. ئێستا لەم دانیشتنە دەنگمان لەسەر ئەوەی دا کەوا یاسای بەکرێدانی خانوو بەرە و هەموارکردنەکەشی تەمدید بکرێ، واتە کاری پێ بکرێ بۆ ماوەی ساڵێکی تر، بۆیە دەبێ ئەم بڕگەیە تەئجیل بکرێتەوە هەتا لەم ماوەیەدا بتوانین یاسایەکی رێك و پێك ئامادە بکەین، تەحقیقی تەوازن و عەدالەت بکات لە نیوان ساحیب موڵك و کرێچیەکاندا. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك ئارام.

بەڕێز ایوب نعمت قادر﴿ئارام﴾:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیلغاکە تەنها بۆ ئەوە بوو کە ئەو پێشنیارەکەی حکومەت بوو، بەڵام لە ماوەی ئەم ساڵەدا یەعنی خۆشیان تەئکیدیان کردەوە، بەڕێزیشت تەئکیدت کرد کە هەوڵ بدرێ پڕۆژەیەکە ئامادە بکرێت پڕۆژەکە ئامادەیە، یەعنی هەموارێك ئامادە بێ کە پێشکەشکراوە بۆ گفتوگۆی لە سەر نەکرێت؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم بڕگەی سێ بخرێتە دەنگدانەوە، هەتا بتوانین لە ماوەی ساڵێکدا کە دەنگمان لە سەردا یاسایەکی رێك وپێك ئامادە بکەین و بۆگفتوگۆ پێشکەشی پەرلەمانی بکەین، لەبەر ئەوە یاسایەکی هەستیارە پەیوەستی بە کۆمەڵێك خەڵکانی کوردستانەوە هەیە و نیەتی ئێمە وەکو پەرلەمان بەتەئکید خزمەت کردنی خەڵکی کوردستانە، پاراستنی مافی دوو لایەن بەپێی ماددەی 14ی دەستوری هەمیشەیی عێراق کە دەڵێ هەر قانوونێك دەردەچێ دەبێ موڕاعاتی ئەوە بکات کە عەدالەت لە نیوان هەموو چین و توێژەکانی رەچاوبکات.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەمە هێشتا وەخت بە سەری دا نەڕۆیشتووە لە بەینی دوو بڕگەیە کەوتینە ئەو مەترسیەی کە پێشتر لە موناقەشەی بڕگەی دوو قسەمان لە سەر دەکرد، یەعنی سەرۆکایەتی و لیژنەی یاساش بە نەفەسێك قسەمان لە سەر ئەم پڕۆژەیە ئەکرد کە پڕۆژە نیە بۆ هەموارکردن و پێشکەش نەکراوە و سێ ساڵە داوا دەکەن و تەکلیف دەکەن لە ئەندامانی پەرلەمان کە پڕۆژە ئامادە بکەن، پڕۆژەی ئامادەکراو هەیە کە پێشکەش کراوە گرفتەکەی چییە کە بۆی ناکرێ؟ یەعنی ئەم وتنەوەی قسەیە حیکمەتی چیە کە پڕۆژەیەك ئامادە بکەن؟ ئەگەر پڕۆژەکەش بە خراپ دەزانن، ئەوە لیژنەی یاسایی نیە وە سەرۆکایەتی پەرلەمانیش نیە، کە قەرار لەوە دەدات ئەم پڕۆژە یاسایە لە بەرژەوەندی هاووڵاتیان نیە ئەبێ بهێنرێتە موناقەشەکردنەوە لە گفتوگۆکانی پەرلەمان دەربکەوێ کە لە بەرژەوەندی خەڵك نیە ئینجا داوا بکرێ پڕۆژەیەکی باشتر لەوە پێشکەش بکرێ. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەپێی پێشنیاری لیژنەی یاسایی بڕگە سێ دەخەینە دەنگەوە، فەرموو کاك بلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بڕگەیە وەکو هەر بڕگەیەکی تر قابیلی ئەوەیە گفتوگۆی لە سەر بکرێت، ئایا ئیلغا یان ئەم پڕۆژە یاسایەی کە پێشکەش کراوە گفتوگۆی لە سەر بکەین یان ئیلغای بکەین؟لەبەر ئەوەی ئێمە لەبڕگەی دوو ئیلغامان نەکرد ئەم یاساکە، ئەگەر ئیلغامان بکردبا ئێستا بۆ خۆی ئۆتۆماتیکیەن ئیلغا ببوو، بەس مادام ئیلغا نەبووە ئێستا قابیلی گفتوگۆیە، ئایا ئێمە گفتوگۆی لەسەر بکەین، یان ئەصلەن پڕۆژەکە ڕەت کەینەوە ئەبێ ئەمە بخەێتە دەنگدانەوە من پێم وایە. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عمر.

بەڕێز د.عمر حمد امین خدر(نورەدینی):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم بڕگەیەی ئێستا پێشتر باسکرا درێژکردنەوەی بۆ ماوەی ساڵێك بۆ ئەوەی بتوانین هەموارکردنەوەکە بەشێوەیەك بێت کە لە ئاستی داواکراوەکانی هەردوو لایەن دابێ کە مولاحەزاتیان لە سەر ئەم یاسایە هەیە، ئێستا پڕۆژەیەك هەیە خوێندنەوەی بۆ کراوەو ڕاپۆرتی لە سەر ئامادەیە، بەڵام پڕۆژەیەکی تریش

پێشکەش کراوە لەلایەن جەنابتانەوە، بۆ ئەوەی دەرفەتمان هەبێ هەردوو پڕۆژەکە بکەین بەپڕۆژەیەك لە داهاتوودا کاری لە سەر بکەین، بۆیە دواخستنی لە بەرژەوەندی تەعدیل کردنەوەیەتی بە شێوەیەکی باشتر.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

هەمووتان قسەتان کرد، تکایە هەر کەسەو ڕەئی خۆی دا جەواب و جەواب کاری خراپە، ڕێگا بە جەواب و جەواب کاری نادەین، ئێستا ئەوە پڕۆژەیەك هەیە هەندێك دەڵێن موناقەشەی بکرێ هەندێکیش دەڵێن دوا بخرێ نەك لەغو بکرێ، دوا بخرێ، جا ئەوە یەك، یەك بخرێتە دەنگەوە «کاك عەونی» بۆ ئەوەی، هەمووتان قسەتان کرد، فەرموو کاك کاردۆ، ئاخیر کەس کاك کاردۆ قسە بکات، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هۆکار چیە دوای دەخەین؟ ئێمە دەڵێین ئەم یاسایە پێویست بە هەموارکردنە، پێویست بە بوونی پڕۆژەیە، پڕۆژەکە هەیە، یەعنی حیکمەتەکە چیە؟ ڕاپۆرت هەیە، حیکمەتەکە چیە لە دواخستنی؟ ئەمە سەرەتا پێشنیاریشم کرد با بیخەێنە یەك خاڵ، بۆ ئەوەی موناقەشەی لەگەڵ بکەین، کەچی قەبوڵ نەکرا، ئێستاش پڕۆژەکە هەیە بۆ لە سەر چ ئەساسێك ئێمە گفتوگۆ ناکەین؟ سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

چونکە ڕەئی تر هەیە دەڵێ پڕۆژەکە با تەئجیل بکرێ بۆ ئەوەی بە تێرو تەسەل تر موناقەشەی لە سەر بکرێ، بۆ ئەوەی کامل بێ، بۆ ئەوەی بە تێرو تەسەلی موناقەشەی لە سەر بکەین بەڕاستی. ئێستا ئەمە دەخەینە دەنگەوە کێ دەڵێ ئەمە، ئەگەر ڕێگام پێ بدەن، کاك حەمە سعید دەیخەمە پێش تۆ، فەرموو کاك حەمە سعید. بۆ ئەوەی دڵێشت ئاشتبێتەوە، فەرموو.

بەڕێزحەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ دڵم هەر ئاشتە تۆ بەڕێزی، من ئەڵێم جەنابت ئەگەر لەگەڵما بی، یەکەم ئەمە ئەصلەن لە کارنامەیە کە گفتوگۆی لەسەر بکرێ ئەوا داوا ئەکەم گفتوگۆی لەسەر بکرێ، خاڵێکی تر ئەگەر گفتوگۆکە دوائەخرێت ئەصڵ وایە سەقفێکی زەمەنی بۆ دیاری بکەین. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عبدالله.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەبوایە پێش ئێمە برادەرانی لیژنەی یاسایی داکۆکی لەمە بکەن، ئەمە قسە لەسەر ئێمە نازانین ڕەنگە هەمان ئەنجام بەدەست بێ کە ئێستا بە دەست هاتووە، بەڵام لە ڕووی یاساییەوە ئەمە لە بەرنامەی کارایە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ئەبێ هەموو ئەو بابەتانەی کە لە خاڵی سێ هاتووە بە ڕاپۆرت و هەموو شتەکان بێتە بەر دەستی پەرلەمانتارەکان وە ئەبێ خاڵ بە خاڵ گفتوگۆی بکرێ، ئەم بابەتە ئەبێ تۆ بۆ ئەوەی حەقی قانوونی ئەو ژمارە پەرلەمانتارە بدەی کە پڕۆژەیەکیان پێشکەشکردووە ئەبێ دەرفەت بدەی، ئەمە مەسەلەیەکی قانوونیە ئەمە مەسەلەیەکی ئەوە نیە کاکە لەسەر بنەمای ڕاو ئەوە نیە ڕای فلان و ڕای فیسار، بۆیە بەڕاستی ئەبوایە برادەرانی لیژنەی یاسایی پێش هەر کەسێك داوای داکۆکیان بکردایە، یەعنی حەقێکی قانوونیە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ئەگەر ڕەت بکرێتەوە ئەگەر گفتوگۆ بکرێ، ئەگەر هەرچی بێ، حەتتا یەك کەسیش قسە بکا، ئەبێ گفتوگۆ بکرێ.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو گەشە خان.

بەڕێز گەشە دارا جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەمووی پێش پێنج دەقە دەنگمان دا لە سەر ئەوەی کە ئەم یاسایە تا ماوەی ساڵێکی تر تەمدید بکرێتەو، باشە خۆ دەمانزانی لە بەرنامەی کارەکە پڕۆژەی هەموارکردنەکە خراوەتە بەرنامەی کارەوە بۆ گفتوگۆکردن، پێش پێنج دەقە ئێمە دەنگمان لە سەر ئەوە دا تا ساڵێکی تر ئەبرێ بە نیەتی موشەریعە کە مەبەست لێی لە دەوڵەمەندکردنی ئەو پڕۆژەیە بووە کە ئەمڕۆ خراوەتە بەرنامەی کارەوە، لەبەر ئەوە ئەمە پێچەوانەی ئەو یاسایەیە کە ئێمە دەنگمان لەسەر داوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عومەر.

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەروەکو بەڕێز گەشە خان هاوکارم ئاماژەی پێ دا ئێمە بۆ ئەو پڕۆژەیە پێویستمان بە ڕەئی حکومەت بوو، ڕەئی حکومەت هەر نزیك نیو سەعات پێش، سەعاتێك پێش عەرزی پەرلەمان کرا و پەرلەمانتارە بەڕێزەکان قسەیان لەسەرکرد، دواتر دەنگیشمان لەسەر دا بەوەی کە کارکردن بەو یاسایە ڕابگیرێت تا ساڵێکی تر، واتا لە ئێستادا، لەم لەحزەیە ئەگەر موناقەشە بکەین لەسەر ئەم پڕۆژەیە، لە بەرژەوەندی نەیاساکە دەبێ، نە لە بەرژەوەندی هاووڵاتیانیش دەبێت، بۆیە عەجەلە کردن لە موناقەشە کردنی ئەم بابەتە بە باوەڕی من لەوانەیە ئێمە تووشی گرفت بکات، ئێمە دەنگمان دا وتمان کار نەکرێ بەم یاسایە تا

سالێك بۆ ئەوەی پەرلەمان و حكومەت ماوەیان لەبەردەست بێت، كار بكەن بۆ ئەوەی عیلاجی ئەو موشكیلەیە بكرێ كە ئێستا لە هەرێمی كوردستان دا هەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئاخیر كەس كاك پێشەوایە، تەواو.

بەڕێز پێشەوا توفیق:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە لە خاڵی 3ی بەرنامەی كار خستنەڕوو و گفتوگۆكردنی پێشنیازی یاسای گۆڕانكاری بەو شێوەیە هاتووە، كە لە 2010/11/18 خوێندنەوەی یەكەمی بۆ كراوە، تەبع وایە كاتێ كە پرۆژەیەك خوێندنەوەی یەكەمی بۆ دەكرێ دەبێ ڕاپۆرتی لێژنەی تایبەتمەند هەبێ لەسەر ئەو پرۆژەیە، من دەپرسم ئایا ئەو ڕاپۆرتەی كە لەسەر ئەم یاسایە ئامادەكراوە لەبەر دەستی ئەندامانی پەرلەمان هەیە تا گفتوگۆ لەسەر ئەم یاسایە بكەین؟ نازانم لەبەر دەستی من نیە وەكو ئەندامی پەرلەمان، بۆیە یەعنی ناكرێ تۆ موناقەشە لەسەر شتێ بكەی كە هیچ شتێكت لەبەر دەست دا نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا زۆربەتان قسەتان كرد، بڕگەی سێیەم بۆ خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پێشنیاری یاسای گۆڕانكاری تا نیهایەتی ڕەئیەك هەیە دەیەوێ تەئجیل بێ، كێ لەگەڵ ئەوەدایە تەئجیل بێ تكایە دەستی بەرز بكاتەوە؟ 53 كەس دەڵێ تەئجیل بكرێ، كێ لەگەڵ دا نیە؟ 24 كەس دەڵێ با بەردەوام بین لەسەر گفتزگۆ كردنی، كەواتە زۆرینە دەڵێ با تەئجیل بكرێ، تەئجیل كرا، ئینشاڵلا پەرلەمانتارە بەڕێزەكانیش لەو ماوەیەی داهاتوو زیاتر دەوڵەمەندی دەكەن، زیاتر بە تێر و تەسەلی قسەی لەسەر دەكەن، بۆ ئەوەی لە قازانجی هەموو لایەك دابێ، فەرموون بۆ بڕگەیەكی تر.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، بڕگەی چوارەمی بەرنامەی كار خستنەڕوو و گفتوگۆ كردنی پرۆژە یاسای درێژ كردنەوەی كار كردن بە یاسای ژمارە 3 ساڵی 2006، یاسای بە رەنگاربوونەوەی تۆقاندن، تیرۆر لە هەرێمی كوردستان، داوا لە سەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم داوا بكات ئەندامان، نوێنەرانی لێژنەی ناوخۆ ئامادە بن لەسەر مینەصە لە گەڵمان دا، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

نوێنەری لێژنەی ناوخۆ فەرموون بۆ سەر سەكۆی لیژنەكان، فەرموو پەیمان خان.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش ئەوەی کە ئەندامانی پەرلەمان قسە بکەن، خەلەلێك لەوەدا هەیە، لە دەستپێکی یاساکەدا هاتووە دەڵێ/ بە ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کراوە، دوایی لە پرۆژە یاساکەدا دەڵێ/ ئەوە پرۆژەی ئەنجومەنی وەزیرانە پێشکەشی پەرلەمان کراوە، کە ئەوە بەڕاستی ئیزدیواجییەتێ، یەعنی ئێمە نازانین ئەوە ئەندامانی پەرلەمان ئێمەین داوامان کردووە کە ئەوە تەمدید بکرێ؟ یان حکومەتە داوای کردووە؟ جگە لەوەی وەکو پرۆژەکانی پێشتر هۆکارەکانی دەرچواندنی لەگەڵ نیە، ئەوە دوو خەلەلە، پێموابێ ڕێگر دەبێ یان پێویستی بە تەوزیح هەیە لەوەی کە ئێمە بچینە ناو موناقەشەکانەوە، چونکە ئەهمیەتی موناقەشە نابێ، کە تۆ نەزانی هۆیەکانی درێژ کردنەوەی ئەوە چیە؟ هۆیەکانی دەرچوواندنی ئەو یاسایە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك عەونی.

بەڕێز عونی کمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە وازحە، خۆ ئێمە وتوومانە، وەلەو هەڵەیەکی چاپی یە، کە بە ژمارەی یاسایی پێشکەش کراوە، وەلەو پرۆژەی تریش پێشکەش کراوە، بەڵام ئەگەر تێبینی ئەوە بکەین ئیشارەتمان داوە بە دانیشتنەکە، لە دانیشتنی ژمارە 23 ڕۆژی 2012/6/7، واتا خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کرا ئەو پرۆژەیە کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان، بە هاوپێچ پرۆژە یاسای درێژ کردنەوەی کارکردن بە یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ژمارەی 3ی ساڵی 2006 بۆ ماوەی دوو ساڵ بۆتان دەنێرین کە لە کۆبوونەوەی ئەنجومەنی وەزیران پەسند کراوە، بە مەبەستی خستنە بەردەستی پەرلەمان بۆ بڕیاردان لەسەری، لەگەڵ ڕێزدا.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ/ سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان-عیراق

بابەت/ ڕاپۆرتی هاوبەش

هەردوو لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش و ئەنجومەنە خۆجێییەکان لە ڕۆژی 17ی جۆزەردانی 2712ی کوردی بەرامبەر بە 2012/6/7ی زاینی کۆبوونەوە بۆ دیراسەت کردنی پرۆژە یاسای درێژ کردنەوەی یاسای لە ناوبردنی تیرۆری ژمارە 3ی ساڵی 2006 لە هەرێمی کوردستان-عیراق کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش کراوە، لە دوای خوێندنەوی یەکەمی لە پەرلەمان لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە 23 لە 2012/6/7 ڕەوانەی لیژنە پەیوەندیدارەکان کراوە، دوای گفتوگۆ و

تاوتوێ كردن هەردوو لیژنە پشتگیری پرۆژەكە دەكەن وەك ئەوەی لە حكومەتەوە هاتووە، تكایە ئاگاداری بفەرموون و ئەصڵی پرۆژەكە و ڕاپۆرتی هاوبەش لەو بارەیەوە بخرێنە بەردەم پەرلەمان بۆ دەنگدان.

لەگەڵ ڕێزمان.

بەڕێز عونی كمال سعید بەزاز:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی یەكەمی پرۆژەكە بەم شێوەیەیە:

كاركردن بە حوكمەكانی یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ژمارە 3ی ساڵی 2006 لە بەرواری 2012/7/16 درێژ دەكرێتەوە بۆ ماوەی دوو ساڵی تر.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئێستا ئەو ماددەیە كە بە كوردی خوێندرایەوە دەربارەی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر، تكایە كێ دەیەوێ قسەی لەسەر بكات با ناوی بنووسین؟ ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە: كاك سمیر سلیم، كاك نەریمان عبداللە، كاك شێرزاد حافظ، مامۆستا فەرمان عزالدین، پەیمان خان، ڤیان خان، كاك عبداللە مەلا نوری، كاك سەرهەنگ، سەرگوڵ خان، كاك حەمە سعید، حاجی بیلال، ئاواز خان، ئاشتی خان، كاك كاردۆ، كاك إسماعیل، سۆزان خان، ئەڤین خان، كاك ئارام، كاك شڤان، د.أحمد وەرتی، مامۆستا عمر عبدالعزیز، كاك سمیر فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە یاسای ژمارە 3ی ساڵی 2006، لە ڕاستیدا كۆمەڵێ سەرنجم هەیە لەسەری كە پێشنیارەكە باسی درێژكردنەوە و تەمدیدە، یەكەم دیارە هەموو كەسێك دژی مەسەلەی ئیرهاب و ترس و تۆقاندن و بڵاوكردنەوەی ئەو حاڵەتەیە، مولاحەزەی یەكەمم ئەوەیە ئەم یاسایە لە دۆخێكی سیاسی و ئەمنی دا نووسراوە ئەو دۆخە ئێستا تێپەڕیوە، دۆخە سیاسییەكە و دۆخە ئەمنییەكە كاریگەری زۆری بووە لەسەر ناوەڕۆكی یاساكە و لەسەر ئیستیهداف كردنی سەرچاوەكانی تۆقاندن و لەسەر شێوازی ئیستیخدام و بەكارهێنانی یاساكە، چ لە مەحاكیم دا بێ، چ لە واقیعی تەتبیق كردن دا بێت، بۆیە من تێبینی یەكەمم ئەوەیە ئێمە جارێكی تر دەست بكەین بە هەمواركردنەوەی ناوەڕۆكی یاساكە ئەگەر درێژ دەكرێتەوە، بیگونجێنین لەگەڵ ئەو دۆخە سیاسییەی كە ئێستا لەبەردەممانداییە، لەگەڵ ئەو ئاراستە سیاسییەی كە كوردستان بەرەو ڕووی دەبێتەوە، ڕووبەڕووی دەبێتەوە، ئەوی كە سەیری ئاراستە سیاسییەكە دەكەی بەرەو ڕووی حاڵەتێكی تیرۆر و تۆقاندن و ئەو حاڵەتە نابینەوە، چونكە خودی پرۆژەی ئیرهاب لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا شكستی خواردووە بە تایبەت لە دوای ئەو شۆڕشانەی لە جیهانی عەرەبی دا ڕوویان داوە، مەشرووعی ئیرهاب و تۆقاندن بەرەو ڕووی فەشەلێكی گەورە ڕۆیشتووە، ئێمە مادام ئاماژەكانی بەرەو موستەقبەل بوون و ئێمە ئێستاش ئەوە نیە، من پێشنیار دەكەم جارێكی تر ئەگەر قسە لەسەر ئەم یاسایە

بكرێتەوە ناوەڕۆكەكەی دارێژینەوە، ئەوە خاڵی یەكەم، خاڵی دووەم/ مەصادری ئیرهاب كە لە یاساكەدا ئیستیهداف كراوە لە ڕاستی دا قسەیەك لەسەر ئەو مەصدەرانەی تریش بكەین كە لە ناو یاساكە ئاماژەی پێ نەكراوە، هیچ كاتێك ڕووبەڕوو بوونەوەی ئیرهاب پاساو نادات بە خوڵقاندنی جەوێكی ئیرهابی، هیچ كاتێك ڕووبەڕوو بوونەوەی ئیرهاب، ڕووبەڕوو بوونەوەی ترس و بیم پاساو نادا بەوەی بە هۆی بە ناوی ڕووبەڕوو بوونەوەی ترس و بیمەوە ترس و بیم ئینتاج بكەین لە كۆمەڵگادا، ئیرهابێكی تر ئینتاج بكەین، ئیرهابەكە نەفسی بێ، فكری بێ، سیاسی بێ، یاخود ئەمنی بێ، هەر كامێك لەوانە بێ هەر ئیرهابە، لە كۆمەڵگای ئێمەدا لە چەند ساڵی ڕابردوودا بە ناوی ڕووبەڕوو بوونەوەی ئیرهابەوە كەش و هەوایەكی ترس و بیم، كەش و هەوایەكی مەترسیدار، كەش و هەوایەكی ئیرهابی نەفسی و سایكۆلۆژی لەم وڵاتەدا دروست بووە كاریگەری لەسەر ئازادی هاووڵاتیان بووە، كاریگەری لەسەر ئارامی دەروونی هاووڵاتیان بووە، كاریگەریشی لەسەر ئارامی كۆمەڵایەتی كۆمەڵگەی كوردی بووە، دەبێ ئەوەش یەكێك بێ لەو خاڵانە فیعلەن لە یاساكەدا سەرچاوەكانی ئینتاج كردنی ئیرهاب، سەرچاوەكانی ئینتاج كردنی ترس و بیم لەسەر دڵی هاووڵاتیان دەبێ لەم یاسایە بە جارێك هۆی سەرچاوەكان ئاماژەی پێ بكەینەوە، كە پێموایە خەلەلێكی گەورە لێرەدا ئاماژەی پێ دەكرێ، زەفتر دەیڵێم، صەراحەتتر دەیڵێم لە ڕاستیدا...

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

با قسەی خۆی بكات، تكایە با قسەی خۆی بكات، تكایە با قسەی خۆی بكات، ڕێگە بدەن پەرلەمانتارە با قسەی خۆی بكات، فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

خاڵی ئەخیرم/ ئیستیفتاء تەتبیقی قەوانینە لە ناو مەحاكم دا، كە جاری پێشووش لەو مەوزووعە لە مەسەلەی یاسای لێبووردنی گشتی دا ئاماژە بەوە درا كە لێبووردنەكە تۆزێك فراوانتر بكرێ بۆ ئەوانەی كە متەوەریت نین نە لە موتەفەجیرات، نە لە قەتل دا، واتا جەریمەی قەتل و تەفجیر لە زیممەیان دا نیە، دەگونجێ شتێكی تر بكرێ، ئەوەش یەكێكە لەو مەوزوعانەی كە لێرە دەبێ فیعلەن قسەی لەسەر بكرێ، چونكە موفرەداتی قانونەكە لە نووسینی مەقالەیەكەوە هەتا گوێ گرتن بۆ رادیۆ ئەگەر شتی تری تیا ئاماژە كراوە، من یەك نموونە عەرزی جەنابتان دەكەم، لە مەوزووعی ڕووداوكانی 17ی شوبات دا تەبیعی متەوەریت هەیە، موحەریز هەیە، موقەصیر هەیە، بەڵام دادگاكان نەیانتوانی لە مەوزوعی ڕووداوەكانی 17ی شوبات دا نە ئەوانەی متەوەریتن بە قەتل، نە ئەوانەی موحەریزن، موتەهەمن بە تەحریز، نە ئەوانەی بە تەقصیر موتەهەمن جارێكی تر لە ئەجهیزەی ئەمنی نەمانتوانی بیكەین، بۆچی؟ چونكە لە مەوزوعی ئیستیخدامی قەوانین بۆ موحاكەمە كردن و بۆ لێپێچینەوە لەو سێ لایەنانە، ئێمە دڵنیا نەبووین لە مەحاكیم لە دەڤەری سلێمانی دا، لەبەر دڵنیا نەبوون لە مەسەلەی مەحاكیم، لەبەر دڵنیا نەبوون لە شێوازی ئیستیخدام و تەتبیقی قەوانینەكان، مەسەلەی لێپێچینەوە لە متەوەریتین، لە

موقەصیرینی ڕووداوەکانی 17ی شوبات نەکرا، بۆیە من جارێکی تر داوا دەکەم ناوەڕۆکی بابەتەکە هەر هەمووی بڕگە بە بڕگە بخەینە گفتوگۆوە بۆ ئەوەی سەرچاوەکانی دروست کردنی ترس و بیم لە ناو موجتەمەع دا، ئینتاج کردنەوەی ترس و بیم فیعلەن هەمووی ئیستیهداف بکەین و نەیهێڵین، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سمیر مەحاکم خۆت دەزانی سەربەخۆیە، مەحاکیم موئەسەسەیەکی سەربەخۆن، ئەگەر ئێمە گومان بخەینە سەر مەحاکم، ئەوە دوایی تووشی ئیشکالێکی گەورە دەبین لە کوردستان دا بەڕاستی، فەرموو کاك نەریمان.

بەڕێز نەریمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پەرلەمانتارین و پەرلەمانی کوردستانیش ئەو حاڵەت و بارودۆخی سیاسی و ئەمنی و ئیداری و قانونی یە دەکات کە لە هەرێمەکەدا هەیە، بۆیە بەڕاستی دەرچوونی یاسایەکی لەم بابەتە لە زۆربەی زۆری ئەم وڵاتانەی کە مەترسی ئیرهابیان لەسەر بووە، یان هەر وڵاتەکە خۆی وڵاتێکی دکتاتۆری بووە، یان وڵاتێکی تۆقێنەر بووە، ئەم یاسایانە زۆر ئیستیفادەی لێ کراوە بۆ ئەو حاڵەتانە، لە هەندێ حاڵەت دا ئەو بارودۆخەی کە زۆرێك لە قسەکانی هاوڕێم کاك سمیر قسەکانی منی کرد، بەڕاستی پشتگیری لە زۆری قسەکانی دەکەم، تۆقاندن هەر تۆقاندنە، ئەم تۆقاندنە ئەگەر وەکو تیرۆرستێك خەڵك بتۆقێنێ، ئەگەر وەکو دەسەڵاتێك کە من دەسەڵاتی بدەمێ و خەڵکی پێ بتۆقێنێ، بەڕاستی تۆقاندن هەر تۆقاندنە، بەڵام دەمێنێتەوە ئامانجەکانی جیاوازی لەوانەیە تێدا ڕووبدات، ئێمە ئەم یاسایەمان لە حاڵەتێك دا دەرکردووە وەکو حاڵەتی تارىء وایە، وەکو یاسای تەوارىء وایە، کە لە زۆربەی وڵاتەکانی بەهاری عەرەبی کە ئەو گۆڕانگاری یە سیاسی یە ڕوویدا، ئەم یاسایانە بوونی هەبوو، ئەگەرچی لەوانەیە جیاوازی هەبێ لە هەندێك لە بڕگە و ماددەکانیان لە ناوەڕۆکەکەی دا، بەڵام وەکو لە چوارچێوە و ئیتارە عامەکەی دا من پێموایە دەچوونەوە سەر یەك، بۆیە ئێستا ئەو وڵاتانە کە ڕزگاریان بووە، وڵاتێکی دیموکراتی و بە ئینتیخابات خەڵك دەسەڵات دەگرێتە دەست، یەکەم کاریان کە کردیان ئەم یاسایانەیان ئیلغا کردەوە، کە ئەوە بوو بە ئینجازێکی نیشتمانی زۆر گەورە، ئەوە لەوانەیە لەو کاتەی کە ئێمە ئەو یاسایەمان نووسیوە بارودۆخی هەرێمی کوردستان وای خواستبێ یاسایەك دەربکرێ بە شێوەیەك لە شێوەکان بووە بە ڕەنگاربوونەوەی کاری تیرۆریستی و کاری تۆقاندن و تێکدانی باری ئەمنی و وڵات، پێموایە ئەو کات لە جیهانیش دا تیرۆریستی، کاری تیرۆیستی کە لە ئەفکاری ئایدیۆلۆجیا توندڕەوەکانی جیهان و ناوچەکە و ئیقلیمەکانیش

دا کە لە برەو دا نەبوو، لەوانەیە پێویست بووبێ، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا بەڕاستی بەند و ناوەڕۆك و پرینسیپەکانی ناو ئەو یاسایە کە هاتووە بە دەق، بەڕاستی دەست کرانەوەیەکی زۆر ڕەهای موتلەقی داوە بە هەموو دەزگاکانی هەواڵگری و دەزگاکانی پۆلیس بە ئارەزووی خۆیان چی بکەن بیکەن، بۆیە بەڕاستی ئەو قۆناغە تێپەڕیوە، ئێمە پێویست دەکات پێداچوونەوەیەك بکەین بەم یاسایە، ئەم یاسایە بەڕاستی من پێموایە هەرێمی کوردستان ئێستا لە بارودۆخێکی ئەمنی وەها دایە گۆڕانکارییەکی گەورەی فیکری، ئایدیۆلوجی هاتووە بەسەر هەموو ناوچەکەدا، بۆیە پێویست دەکات ئێمەش بە هەمان شێوە هاوتەریبین لەگەڵ ئەو گۆڕانکارییانە بەڕاستی یاساکانیشمان بگونجێنین، هەروەها ئەم یاسایە کە هاتۆتە پەرلەمانی کوردستانەوە پێویست بوو بەڕاستی ئەسبابی موجیبەی هەبوایە، بە ئێمەیان بوتایە ئەسبابەکەی چیە؟ ئێمە داوای دەکەین تەمدید بکرێتەوە، ئایا حکومەت کە ئەم یاسایەی ناردووە بۆ ئێمە نابێ ئەسبابەکەی بە ئێمە بڵێ؟ بۆچی تەمدیدی دەکەینەوە؟ هۆکارەکەی چیە؟ ڕێژەی تیرۆریستی چیە لەم وڵاتە؟ چ پێویست دەکات چ بگرینە بەر؟ بەم یاسایە چی کراوە، چ گۆڕانکاری کراوە؟ چەند توانراوە موکافەحەی تیرۆری پێ بکرێ؟ بۆ نموونە ئێمە لەساڵی 2010 لە کاتێك دا کە ئەم یاسایەمان تەمدید کردەوە، ئەسبابی موجیبەی لەگەڵ بوو، کە هاتبوو هۆکارێکی دابوو بە دەستی پەرلەمانتارەوە کە پشتگیری لێ بکات، بۆ نموونە دەڵێ/ (لبقاء الأسباب التي تجعل من إستمرار تطبيق أحكام هذا القانون) یەعنی هاتبوو، هۆکارێکی دابوو، بەڕاستی ئێمە بە چ مەنتیقێك؟ چ مەنتیقێك هەیە دەنگ بدەین بە درێژ کردنەوە و کار پێکردنی یاسایەك کە بە بێ ئەوەی هۆکارەکانی بزانین؟ بۆ؟ ئەم یاسایە لەو ماوەیەی کە هەبووە ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان ڕێژەی چەندێك سوودمان لێ بینیوە؟ ئایا هۆکارەکانی ئەم یاسایەیە کە کاری تیرۆریستی لە هەرێمی کوردستان کەم بووەتەوە یان موکافەحە کراوە تا ڕاددەیەکی زۆر، کە ئەوە کارێکە بەڕاستی جێگای دەستخۆشی یە لە هەرێمی کوردستان بەو شێوە بێت، یان وەکو ئەو هەوڵە تیرۆریستیانەی پووچەڵ کراونەتەوە، چەندێکن؟ چەند کەسی تیرۆریست گیراوە بەم یاسایە؟ ڕێگری کراوە لە کاری تێکدەرانە و تیرۆریستی؟ یان دەبوایە هیچ نەبێ بەڕێز وەزیری ناوخۆ یان لێپرسراوی دەزگاکانی هەواڵگری لە هەرێمی کوردستان چی ئەنجومەنی ئاسایش بێ؟ چی دەزگای ئاسایش بێ دەبوایە لێرە تەواجودیان هەبوایە، وەکو هەر یاسایەکی تایبەتمەند بە خۆیان، مەنتیقێکیان بە ئێمە بوتایە کە بۆچی؟ ئایا ئەو ئەسبابانەی کە لە 2006ەوە هەیە تا ئێستا باقی یە لە هەرێمی کوردستان؟ کە ئەم یاسایە وەکو خۆی بهێڵینەوە، پێویستە کە تەعدیلی بکەین؟ یان وەکو خۆی بێ؟ ئەگەر وەکو خۆی بێ بۆ هەموو بڕگە و ماددەکانی بەڕاستی زۆر قاسی یە، لە ڕاددە بەدەرە، ئەگەر بێت و وەکو خۆی جێبەجێی بکەی من پێموایە کەم کەسێك دەتوانێ لێی بچێتە دەرەوە، یەعنی بۆ نموونە لە یەکێك لە مادەکان دا، لە ماددەی سێ دەڵێ/ ئەوانە حوکمی هەتا هەتایی دەدرێن، یەك/ تێکدان، ڕووخاندن، لە کەلك خستن، یان زیان گەیاندن بە تەواوی، یان بەشێك لە تەلار و دامەزراوە و سامانی گشتی، یان ئەو تایبەتیانەی تەرخان کراون بۆ فەرمانگە و بەرژەوندییە حکومییەکان، بۆ دەزگا گشتییەکان، بۆ بارەگای ئەو حیزب و یان ئەو کۆمەڵانەی

که به یاسا ناسراون، هتد. یەعنی ئەگەر ئەوە جێبەجێ بکەین بەڕاستی سووتانی نالیا دەچێتە کاری تیرۆریستییەوە، رادیۆکان، تەلەفزیۆنەکان، کەناڵەکان، بارەگاکانی گۆڕان، بارەگاکانی یەکگرتوو لە زاخۆ، زۆربەی زۆری ئەو بارەگانەی کە لە شوێنەکانی، یەعنی بەم یاسایە دەبێ تەعامولی لەگەڵ دا بکەی، بۆیە ئەوە بەڕاستی ئەم یاسایە پێویست دەکات ئیلغا بکرێ، یان تەعدیل بکرێ بەو شێوەیەی کە لەگەڵ مەنتیقی سەردەمەکەدا بگونجێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد، فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵلا من جارێ لە پێش دا ڕەخنەیەکم بەڕاستی لە سەرۆکایەتی هەیە بە تایبەتی جەنابی سەرۆك، لەو پڕۆژە یاسایەی بە کرێدانی خانووەکە یان هەندێ تەحەیوزم بەڕاستی بینی بەلایەك دا بڕوات، یەکیان ئەوە بوو کە بۆ ماوەی ساڵەکە کە تەئجیل کرا 52 دەنگ بوو بە بەڵێ، بەڵام بۆ نەخێر نەتخستە دەنگدانەوە، بەس بۆ ئەوەی ئێستا، ئەوەی ئەخیر جار کە خرایە دەنگدانەوە، بەڵێ و نەخێرت دانا، بەڵێ یەکە 53 دەنگ بوو، نەخێرەکە 23 بوو، کە (48)ەکە زۆر نزیکتر بوو لە، نزیکە لەوەی کە بەڵێ بێ یان نەخێر، دەبوایە ئەوەشت خستایە دەنگدانەوە، لەبەر ئەوە جارێکی تر بە هیوام ئەوها بێ، یەعنی هەر جار تەوازوونەکە هەبێ، دووەم/ لێژنەی ناوخۆ باسی ئەوەی کرد کە ڕاپۆرتەکان حازرە، بەڵام بەداخەوە ئەوی تریان وەکو لێژنەی یاسایی ئیمزاکانی تیا نیە، کە ئیمزاکان تەحەفوزی تیایە و شتی تیایە، کە حەقی وابوو ئەو ئەندامە بەڕێزانە هەمووی ئەوە ببینن کە کێ تەحەفوزی لەسەر چی هەیە؟ چونکە من لێرە کە قسە دەکەم دیارە تەحەفوزێکم لەسەر ڕاپۆرتەکە هەیە، ڕاپۆرتی لێژنەی ناوخۆ هەیە، دووەم، بێینەوە سەر ئەصلی مەسەلەکە کە تیرۆرە، تەبعەن من وێرای دەستخۆشیم بەڕاستی بۆ ئاسایشی هەرێمی کوردستان، کە ماوەیەکی زۆر زۆرە نە تەقینەوەیەك، نە کوشتنێ، نە بڕینێ، نە هیچ شتێك لەو وڵاتەی ئێمەدا نەبووە، بۆیە ئاسایش، ئێمە لە هەموو لێژنەکان، لێژنەی ناوخۆ هەموو ساڵەکان باسی ئەوەمان کردووە، تەئکیدمان لەوە کردۆتەوە کە ئاسایش ئێوە چیتان بوێ بۆتانمان جێبەجێ کردوون، هیچ پارەمان لێ نەگرتوونەتەوە، ئەوەی خۆیان داوایان کردووە بە تەواوی کردوومانە، لەبەر ئەوەی ئیشەکانیانمان بینیوە، هەستمان کردووە ئیشەکانیان باشە، بۆیە ئاسایش ئەگەر بتوانێ ئەو ئیشە لە هەرێمی کوردستان دا بکات، ئاسایش بتوانێ ئەمن و ئاسایشمان بۆ بێنێت، ئاسایش بتوانێ ئەوەی کردوویێتی تا ئێستا بەردەوام بێ، ئێمە دژە تیرۆرمان بۆ چی یە؟ ئاسایش هەر ئەوە دەکات کە دژە تیرۆر دەیکات، پێموایە باشتر ئیش دەکات، چونکە دژە تیرۆر ڕەنگە لە هەندێ کات دا هەندێ شت بکات کە زۆر وازح نەبێ وەکو ئەوەی هی ئاسایش وازحە و بە ئاشکرا پێمان دەڵێ، لەبەر ئەوە من بەڕاستی داوای ئەوە دەکەم نامەوێ زۆر درێژەی بدەمێ، داوای ئەوە دەکەم کە

دژە تیرۆر ئە یاسایە لە بنبڕ دا نەمێنێ، چونکە وەختەکەشی بەسەرچووە وەك ئەوەی هەندێ برادەر باسیان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

مامۆستا فەرمان، فەرموو.

بەڕێز فەرمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی زۆربەی زۆری قسەکانم هاوکارانم کردیان، جارێ لەگەڵ برگە بە برگەی قسەکانی مامۆستا سمیر دام، برگە بە برگە، وشە بە وشەشی، بۆ تەئکیدی قسەکانی، بەڵێ، تەنها شتێك ئێمە لە هەرێمی کوردستان کە شانازی پێوە دەکەین بەڕاستی پاراستنی ئاسایش و جێگیری ئاسایشە، ئێمە لە هەرێمی کوردستان کە ئاسایشی جێگیرمان هەبێ، لەو کردەوە تیرۆریستانەی کە لە وڵاتان و ناوچەکەدا لە هەرێمی کوردستان دا نەبێت، بەڕاستی ئەوە جێگای دەستخۆشی و شانازی یە بۆ هێزەکانی ئاسایش کە لە هەرێم دا هەیە، بۆیە من پشتگیری لە هاوکارم کاك نەریمانیش دەکەم هەر لەبنەرەت دا ئەو یاسایە ئیلغا بکرێتەوە، بەڕاستی پێویستیمان پێی نیە، لەبەر ئەوە ئاسایشی هەرێم جێگیرە، پاشان پاش ئیلغا کردنەوەی ئەو یاسایە بەڕاستی دەبێ هەوڵی ئەوە بدەین دەزگاکانی ڕاگەیاندن لە مامۆستای مزگەوتەکان، لە خوێندگاکان هەوڵی ئەوە بدەین بەڕاستی ئاسایش خۆشەویست بکەینەوە لای کۆمەڵگا، بەڕاستی لەبەر ئەوەی ئێستا ئاسایش هەر هەموومان دەزانین بە چاوێك تەماشا دەکرێ کە شێوەیەکی تۆقاندنی هەیە لە کۆمەڵگا، کەس بە چاوی خۆشەویست تەماشای ئاسایش ناکات، لەگەڵ ئەو هەموو چاکەی کە هەیەتی، بۆ ئەو هەموو پاراستنی ئاسایشە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوە ڕەئی خۆتە مامۆستا، چونکە ئاسایش کە تۆ ئەو هەموو مەدحەی دەکەی، چۆن خۆشەویست نیە کەواتە؟ پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی من لەسەر ئەوە قسە بکەم، حەز دەکەم ئاماژە بە دوو خاڵ بکەم، یەکەمیان/ مەسەلەی نەبوونی ڕاپۆرت لەمرۆدا، بەدرێژایی برگەکانی ئەمرۆ، لەگەڵ ئەوەی کە ئێمە لە جەنابتەوە بیستمان ئەولەویەت بۆ پرۆژەی حکومەتە کە ئەوە هیچ پشتیوانییەکی قانونی نیە، لە پەیڕەوی ناوخۆدا ئاماژەی بۆ نەکراوە، بەڵام پێ دەچێ ئەوەش ببێ بە عورفێك تەنانەت ئەوپرۆژانەی کە لە حکومەتەوەیە لێژنە پەیوەندیدارەکان ڕاپۆرتیشی لەسەر ئامادە نەکەن، بۆ ئەوەی لەبەردەمی ئێمەدا بێ بزانین لێژنە پەیوەندیدارەکان ڕەئیان لەسەر ئەو پرۆژەی حکومەت چیە؟ وەکو ئەوەی کە لەمەدا هەیە، بە تەنیا عەرزیان کردۆتەوە وەکو عەرز کە سۆزان خانیش پێشتر لە برگەکانی تردا ئەو ڕەخنەیەی گرت، فیعلەن

ڕەئیەکی وازح، یان ڕاپۆرتێکی وازحمان نەبوو لە هیچ برگەیەکی ئەمڕۆدا، خاڵێکی تر مەسەلەی دیسانەوە خاڵێکی پەیڕەوی ناوخۆ کە پەیڕەوی ناوخۆ ماف دەدا بە ئەندامی پەرلەمان هەر قسەیەکی هەبێت، هەر بیرو ڕایەکی هەبێت بە بێ ئەوەی بڵێ ئەو بیر و ڕایە چۆنە یان چۆن نیە، مافیشی نەداوە نەبە ئەندامی پەرلەمان، نە بە سەرۆکی پەرلەمان کە ڕەئیەکەی بسڕێتەوە لە پرۆتۆکۆلدا، هیوادارم ڕەچاوی ئەوە بکەن جەنابتان، من دێمە سەر ڕەئی خۆم لەسەر درێژ کردنەوەی ئەم پرۆژە یاسایە، ئەم پرۆژە یاسایە دوو دیوی هەیە، یەکێکە لەو یاسانەی کە دوو مەترسی هەیە، دوو مەترسی تەزادی هەیە لەگەڵ یەك دا، یەکێکیان لە مەترسیەکان ئەوەیە کە مەترسی هەمووومانە لە تیرۆر، با بڵێین بڵاو بوونەوەی تیرۆر و تەشەنە کردنی تیرۆر کە ئەوە ترسی هەموو یەکێکە لە ئێمە بە دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنەوە، ترسی هەموو هاوڵاتییەکە، حەقی ئێمەشە وەکو ئەندامی پەرلەمان توندترین ڕێگە و یاسا بگرینە بەر بۆ ڕێگرتن لە تیرۆر، بەڵام ئەوە پێویستی بە ڕوون کردنەوە هەیە، وەکو هاوکارانم باسیان کرد، جیا لەوەی کە من لە بیدایەت دا بە نوقتەی نیزام وتم، ئەم درێژ کردنەوەیە هۆیەکانی دەرچوواندنی لەگەڵ دا نیە، کە هۆیەکانی دەرچوواندن ئەوە دەخاتە بەردەمی ئێمە، مەترسییەکەمان دەڕەوێنێتەوە، ئایا ئەو مەترسییەی کە ئێمە هەمانە بەردەوامە، تیرۆر لەو ئاستەدایە، وەکو کاك نەریمان ئاماژەی پێکرد مەفرووز بوو لە ڕێی لایەنی پەیوەندیدارەوە وەزیری ناوخۆ ئەولایەنانەی کە پەیوەندیدارن ئێمە داتایەکمان لەبەردەم دا بێ، هەتاکو ئێستا ئەم یاسایە توانیوویەتی چەند حاڵەتی پێ کۆنتڕۆڵ بکرێ، چەند کەس بەمە دەستگیرکراوە؟ چەند ئەمنییەتی هەرێمی کوردستانی پاراستووە؟ کە ئەوە دیوێکی مەترسییەکەیە بەڕاستی ڕوون نیە بۆ ئێمە، بە هیچ شێوەیەك نازانین، دیوێکی تری مەترسی بەکارهێنانی ئەم یاسایەیە بۆ دژی با بڵێین ئەو ئامانجەی کە یاساکەی پێ دەرچوێنراوە، ئەوەش دیسانەوە پێویست بوو لێژنەی ناوخۆ لەڕاپۆرتەکەیانداو لێژنەی یاسا کە لێژنەی پەیوەندیدارن لە ڕاپۆرتیاندا ئەو خەتەریانە بخەنە بەرچاوی ئێمە کە ئەم یاسایە خراپ بەکار هێنراوە، یان خراپ بەکار نەهێنراوە، پەیوەندییان بە هەموو ئەو لایەنانە بکردایە کە لە ئەنجامی ئەم یاسایە ڕووبەڕووی مەترسی بوونەتەوە، بۆ ئەوەی چونکە ئەوە یاسایەکی حەتا ختوورەتەکەی وەکو مەسەلەی بەکرێدانی با بڵێین خانووبەرەش نیە، چونکە ئەوە مەترسییەکەی لەسەر سەلامەتی هەموو تاکێکە لە هەرێمی کوردستان دا، ئەگەر بە مەترسی یەکەم بەکار بهێنرێ کە خودی تیرۆر خۆیەتی، یان ئەگەر بە مەترسی دووەم بەکاربهێنرێ کە خراپ بەکارهێنانی ئەم یاسایەیە لە دژی ئازادییەکانی هاووڵاتیە، کە ئەوە مەترسییەکە هەموومان حەقمان هەیە گومانی لەسەر دابنێین، پرسیاری لەسەر بکەین، بابەتێکی تر کە من لەمەدا حەز دەکەم قسەی لەسەر بکەم، یاسا شعر نیە ماناکەی لە دڵی شاعیردا بێ، یاسا پێویستی بە دەربڕین هەیە، پێویستی بەوە هەیە کە ئێمە بزانین بە فیعلی ئەم درێژ کردنەوەیە فیعلەن هی ئەوەیە کە ئێمە ئەو هەموو دام و دەزگایەی کە نازانین لە یاساکەدا، گرفتێکی یاساکە ئەوەیە کە چ دەزگایەك بەرپرسە لە جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە، لە کاتێك دا کە دەزانین بێجگە لە دەزگاکانی ئاسایش، چەندین دەزگای تر هەیە کە هەتا ئێستا گومانمان هەیە لە قانونی بوون، یان لە قانونی نەبوونیان، ئەم

یاسایە جێبەجێ دەکەن، لەو کاتەدا کە تۆ گومانت هەبێ لە قانونی بوون یان قانونی نەبوونی دەزگایەك، چۆن زەمانەتی ئەوە دەکەی کە ئەم یاسایە وەکو خۆی بەکار دەهێنییەوە؟ بۆ مەترسی دووەم بەکاری نەهێنێ، کە من ئاماژەم پێ کرد، لە حکومەتی هەرێمی کوردستاندا بەپێی دوا ئامارەکانی بودجەی ئەمساڵ کە بەوەشەوە کە داوا کراوە بۆ موەزەفین، لە هەرێمی کوردستان دا (667849) شەش سەد و شەست و حەوت هەزار و هەشت سەد و چل و نۆ فەرمانبەر هەیە، لەو ژمارەیە (267250)یان هی وەزارەتی ناوخۆ، پێشمەرگە، ئاسایشە، باشە ئێمە ئەم هەمووەمان هەیە بۆ ئەو سێ دەزگا گرنگە، مەفرووزە جگە لەوانە دەزگای تریش هەیە کە ئەم یاسایە جێبەجێ دەکات، فیعلەن بۆیە ئەوەندە زۆرە مەفرووزە تەحصیل حاصل ئەوە بێ، ئەو ژمارەیە بۆیە ئەوەندە زۆرە کە نەتیجەکەی ئەو شانازییەیە کە ئێمە دەیکەین، ئەمن و ئاسایش بەرقەرارە، بەردەوام درێژ کردنەوەی ئەم یاسایە زۆر تەزاد و ناکۆکە، لەگەڵ ئەو شانازییەی کە ئێمە دەیکەین، کەواتە ئەصل ئەوەیە ئێمە دەبێ یان شانازییەکەمان بسڕینەوە، بڵێین و ئیعتیراف بکەین بەوەی کە ئەمن و ئاسایشی هەرێمی کوردستان لە مەترسیدایە، ئەمنییەتی هاووڵاتی کورد و هەرێمی کوردستان لە مەترسی دایە، بۆیە پێویستمان بە درێژکردنەوەی ئەم یاسایە هەیە، ئەگەر نا شانازی کردن، درێژ کردنەوەی ئەم یاسایە پوچەڵ دەکاتەوە، بۆیە من داواکارم لەبەر ئەوەی هاووڵاتی ئەو هەرێمەم، دەزانم ئەمن و ئاسایش لە هەموو بوارەکانی تر زیاتر بەرقەرارە، بۆیە داوا دەکەم کە ئەم یاسایە ئیلغا بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان، فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من پشتیوانی ئەو ڕایە دەکەم کە ئەو یاسایە پێویست بەوە ناکات لە ئەمڕۆی واقیعی هەرێمی کوردستان دا جارێکی تر ئێمە درێژی بکەینەوە، چونکە لە کاتی دەرچواندنی یاساکە تەنها بۆ دوو ساڵ بووە، لە ساڵی 2006 بۆ دوو ساڵ بووە، ئێمە ناکرێ تۆ لەسەر کۆمەڵێ داتا و ئامار و ڕاپۆرتی وەزارەتە پەیوەندیدارەکان کە تایبەتمەندن بە پاراستنی ئەمن و ئاسایش لە هەرێمی کوردستان دا، تۆ دەبێت ئەو یاسایانەی کە جارێکی تر دەنێردرێت بۆ پەرلەمان و داوای درێژکردنەوەی یاخود هەموارکردنی دەکرێت، تۆ بێی پشت ببەستی بەم داتایانە، ئایا ئەو یاسایەی کە پێشتر تۆ دەرت کردووە، ئەو کەلێنەی کە داوا کراوە پێی پڕ بکرێتەوە، پێی پر کردۆتەوە؟ ئایا ئەو ئامانج و هەدەفەی کە لە یاساکەدا دەرچوێنراوە توانیویەتی ئەگەر بۆ کەمێکیش بێت، توانیویەتی مەهامەکەی خۆی بەجێ بگەیەنێ؟ دیارە ئێمە هەموو یەکێك لە ئەندامانی پەرلەمان بەتایبەتی ئێمە، من وەکو خۆم کە لە لێژنەی مافی مرۆڤم بە حوکمی ئەوەی زۆربەی زۆری ئەو زیندانیانەی کە تایبەتمەند بووە بە ئەرکی ئێمە، بەسەر کردنەوەی ئێمە کە سەردانی ئەو زیندانیانەمان کردووە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی لە ژێر سایەی ئەم یاسایەی کە دەرچوێندراوە

کۆمەڵێك پێشێلکاری دەرحەق بە مافی ژمارەیەکی زۆری هاووڵاتیان کراوە، جا ئەم پێشێلکاری یە بە بۆنەی کۆمەڵێك بیر و ڕای سیاسییەوە بووبێ، یاخود بە بۆنەی کۆمەڵێك گومان بووبێت، کە خەڵکانی تر هەڵیان چنیبێت لەسەری، ژمارەیەکی زۆری هاووڵاتیمان هەیە بە هۆی ئەم گومانانەوە لە زیندانەکانی ئاسایش لە ماوەی چەندین ساڵە ماونەتەوە، کە تۆ نەتوانی یاسایەك بۆ چارەسەر کردنی کۆمەڵێك کێشە لە هەرێمی کوردستان دا هەبێت، چۆن دەتوانی لەسەر بنەمای کۆمەڵێك گومان پێشێلکاری جارێکی تر بکەی بە حەقی کۆمەڵێك هاووڵاتی با بیر و ڕایان بۆ کۆمەڵێ لایەنی سیاسی هەبووبێت؟ یەکێك لەو کێشانەی تر کە دەمەوێ باسی بکەم، ئەم یاسایە لە ئێستای هەرێمی کوردستان دا زەرورەتەکانی چیە؟ پێویستە بۆ ئێمە ڕوون بکرێتەوە، بۆ نموونە من کە ئەندامی پەرلەمانم هەرێمی کوردستان بە ئارام دەبینم، بەڵام ئەو کۆمەڵە دام و دەزگایەی لە هەرێم دا کە ئەرك و ڕۆڵیان پاراستنی ئەمن و ئاسایشە، دەبوایە لێرە ڕاپۆرتێکیان بدایە بە ئێمە بیانوتایە ئەم مەترسییانە لەسەر هەرێمی کوردستان هەیە، بۆیە پێویستە ئەم یاسایە بۆ ئەوەندەی تر درێژ بکرێتەوە، بەڵام ئەوەی کە خۆم تێبینیم کردووە لە هەرێمی کوردستان دا ئەو ئەمن و ئاسایشەی کە ئێمە گومانمان هەیە لە ژێر مەترسیدابێ، ئەو مەترسی یە نیە، بۆیە من بە زەرورەتی نازانم جارێکی تر ئەم یاسایە درێژ بکرێتەوە، دواتر ئێمە لە یاسای تیرۆر دا کە دەرچوێنراوە لە ساڵی 2006، نووسراوە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران پێویستە ئەم یاسایە جێبەجێ بکرێ، بەڵام ئەوەی ئێمە تێبینیمان کردووە کۆمەڵێ دام و دەزگای تر کە لەوانەیە هەندێکیان هەبێ نا یاسایی بن، ڕێگە پێ نەدراو بن، ئەوانیش بە هەمان شێوە هاتوون ئەم یاسایە بە پێشێلکارییەوە بە کۆمەڵ، بە بوونی کۆمەڵێك پێشێلکارییەوە دەرحەق بە مافی هاووڵاتیان ئەنجامیان داوە، کەواتە تۆ لێرە وەزارەتی ناوخۆمان هەیە، دەزگای ئاسایش، ئەنجومەنی ئاسایشمان هەیە، هەموو ئەوانە بە یاسا ڕێکخراون، ڕۆڵ و مەهام و ئەرکەکانیان بە یاسا ڕێکخراوە، ئێمە کە لە ناو وەزارەتی ناوخۆدا ئەوەمان هەبێت کە پێویستە سەرو ماڵ و دواتر هەرێمی کوردستان لە هەموو مەترسییە دەرەکی و ناوخۆییەکان بپارێزین، چ پێویست دەکات تۆ جارێکی تر یاسایەکی لەو شێوەیە بێنیت بەسەر هاووڵاتیانی هەرێمەکەدا جێبەجێی بکەیت کە ئەو مەترسی یە نەبێت؟ کە تۆ گومانت هەیە هەیبێت. زۆر سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبداللە مەلا نوری، فەرموو.

بەڕێز عبداللە مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من پێش هەموو شتێك تەئکید لە قسەیەکی پەیمان خان دەکەمەوە، تکا دەکەم بە تایبەتی جەنابتان زۆر دەست بە پەیڕەوی ناوخۆوە بگرن، یەعنی هەوڵی ئەوە بدەن کەمترین پێشێل کاری بەرامبەر پەیڕەوی ناوخۆ بکرێ، زۆر گرنگیشە یەعنی سەرۆکی پەرلەمان ئازادی پەرلەمانتار لە قسە کردن بپارێزێ، ئەوە زۆر گرنگە، ئەوە ڕۆحی کاری پەرلەمانی یە، ئەوەی کە پەیوەندی بە ئەم یاسایەوە هەیە، یاسای تیرۆر،

پرسیارەكە لێرە ئەوەیە/ ئایا ئێمە فەراغێكی یاساییمان دەبێت لە ئەنجامی نەبوونی یاسای تیرۆردا؟ ئەگەر یاسای تیرۆرمان نەبێ ئیتر فەراغی یاسایی هەیە؟ ئەوەندەی من قانونی عقوباتم خوێندبێتەوە، تا ئاستێكی باش قانونی عقوباتی عیراقی چارەسەری ئەو كێشانەی كردووە، یەعنی ئەگەر برادەرانی لێژنەی یاسایی، ئەو كەسانەی كە یاساییین و قانونی عقوباتیان خوێندۆتەوە، تا ئاستێكی باش یەعنی قانونی عقوباتی عیراقی زۆربەی ئەو كێشانەی دەچنە خانەی تۆقاندن و ترس و با بڵێین هێرش كردنە سەر ماڵی گشتی و ژیانی خەڵك، ئەوانە هەمووی لە قانونی عقوباتی عیراقی دا هاتووە، بۆیە پێش هەموو شتێك، پێش ئەوەی قسە لەسەر مەترسی و خراپ بەكارهێنانی یاسای تیرۆر بكەین، لە ڕاستیدا قسە لەسەر ئەوەیە تۆ مادام یاسایەك هەیە لە قانونی عقوباتی عیراقی پێویستت بەوە نیە یاسایەكی ترت هەبێ، بە تایبەت ئەم یاسایە، من لە ڕاستیدا دەمەوێ تەئكید لەسەر قسەیەك بكەمەوە، بۆ ئەوەی زۆر درێژی نەكەمەوە، لە ئەلفەوە تاوەكو یاء لەگەڵ قسەكانی كاك سمیر سلیم دام، وەكو خۆی، وشە بە وشەی، دەمەوێ ئیزافەیەكیشی بۆ بكەم چونكە ئەو خۆزگە خۆی بیكردایە، یان ڕەنگە ئەو ئاگای لێ نەبێ، ئەوە حەقیقەتە دەیگێڕمەوە، یەعنی بەڕێزان ئەوە بزانن خەڵك هەیە لە ناو دەزگای ئەمنی دا پلەی ئەفسەری هەیە، چەند كەس ناوەكانیشتان ئەگەر پێویست بوو بۆتانی دەنێرم، ڕەوانەی سەرۆكایەتی پەرلەمانی دەكەم، پلەیشی هەیە یاسای تیرۆری بەكار هێناوە بۆ تیرۆر كردنی خەڵك، دادگاش بڕیاری گرتنی بۆ دەركردووە لەبەر ئەوەی دەسەڵاتی هەیە خۆی تسلیم ناكات و لەسەر كارەكەی خۆیشی بەردەوامە، یەعنی ئەوە حەقیقەتە، ئیلقا قەبزەكانیشتان بۆ دەهێنم، كاتی خۆی دامە چەند برادەرێكیش، ئەوە هەیە، وجودی هەیە، بۆیە یەعنی حەق نیە ئینكاری واقیعێك بكەین كە لەڕابردوودا ڕوویداوە، بەڕێزان هەمووتان دەزانن هەمووشمان ئاگامان لێیەتی، لە چەندین قۆناغ و وێزگەی جیا جیادا زیاتر بە دیوە سلبییەكە یاسای تیرۆر وەرگیراوە، ئێمە نموونەمان لەبەر دەستە، نموونە كە یاسای تیرۆر بە خراپ بە كار هێنراوە، بەڵام لە ئێوە دەپرسم كامتان نموونەتان لەبەر دەستدایە كە یاسای تیرۆر بە دیوە ئیجابییەكەیدا بەكار هاتبێ؟ فەرموون داتایك بخەنە بەردەستمان، فەرموون وەكو ئەو برادەرانە ئاماژەیان پێدا كە ئێوە داوای درێژ كردنەوەی دەكەن، ئەسبابی مەوجیبەمان پێ بڵێن، هۆكارە پێویستییەكانی درێژ كردنەوەی ئەو یاسایەمان پێ بڵێن، یەعنی بۆیە منیش تەئكید لەسەر ئەوە دەكەمەوە بە تەواوی دژی درێژكردنەوەی ئەو یاسایەم، پێموایە لە ڕابردوودا لە سایەی سێبەری ئەم یاسا خراپەدا پێشێلكاری بەرامبەر بە ئازادی ڕۆژنامەنووسان، ئازادی خۆپیشاندان، ئازادی كاری سیاسی كراوە، یەعنی ئەم یاسایە بە خراپ بەكار هاتووە، زۆر خەڵكیش هەیە ئێستا لە سجنەكاندایە بەڕاستی قوربانی دەستی ئەم یاسایەن، ڕەنگە خەڵك هەیە تاوانێكی كردووە یەعنی گومانی تێدا نیە، بەڵام خەڵكانێك هەیە دەبێ دڵنیا بن لە ئەنجامی ناڕۆشنی ئەم یاسایە ئێستا قوربانی یە بەڕاستی، ئەوە حەقیقەتە ئیتر، هەر تەفسیرێك بۆ ئێمە دەكرێ، بۆیە لەگەڵ ئەوەدام یاساكە درێژ نەكرێتەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

كاك سەرهەنگ، فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

برادەرەكان زۆر قسەیان كرد لە بارەی ئەو مەوزووعە، ئەوەی كە من بمەوێ بیڵێم ئەوەیە تەئكید لە چەند خاڵێك دەكەمەوە، یەكەم/ نەبوونی ڕاپۆرت، ئێمە دەبێ دان بەوەدا بنێین كە لێژنەی یاسایی لەسەر ئەم بابەتەش ڕاپۆرتێكی نیە، چونكە ئەوەی لەبەر دەستی ئێمەدایە هیچی ئیمزا نەكراوە، ئیمزا كردن بە واتای نەبوونی ڕاپۆرت، دەبێ ڕاپۆرتێك هەبێ لەسەر ئەوە، ڕای لێژنەی یاساییمان لەبەر دەست دا بێ بەڕاستی، ئەوە خاڵی یەكەم، خاڵی دووەم/ تەئكید لەسەر ئەسبابی موجیبە دەكەمەوە، هۆیەكانی دەرچواندنی ئەم یاسایە، درێژ كردنەوەی ئەم یاسایە دەبێ ئەسبابەكانی بزانین، لە حاڵەتی نەبوونی ئەوەش دا بەڕاستی ئەوە ناقانونی یە، شتێك كە بە ڕەئی من دەبوایە لێژنەی ناوخۆ و لیژنەی مافی مرۆڤیش بیانكردایە، دەبوایە دیراسەت و موتابەعەیەكی وردی جێبەجێ كردنی ئەم یاسایانەیان بكردایە، بەرچاو ڕۆشنیان بخستایەتە روو، یەعنی ئێمەیان بەرچاو ڕۆشن بكردایە، لەوەی كە ئەندامانی پەرلەمان كە ئەم یاسایە چۆن جێبەجێ كراوە؟ خروقات كراوە یان نەكراوە؟ كە بە ڕای ئێمە بەڵێ زیادەڕۆیی كراوە لە بەكارهێنانی، لە جێبەجێ كردنی ئەم یاسایە، دەبوایە هەموو ئەوانەیان بە داتا بخستایەتە بەردەمی ئێمە، لێژنەی مافی مرۆڤیش ڕای خۆیان هەبوایە لەسەر جێبەجێ كردنی یاساكە، پێشێلكاری كراوە بە پێی ئەم یاسایە نەكراوە، بە ڕەئی من ئەم یاسایە گرنگ نیە درێژ بكرێتەوە، بۆ؟ چونكە سەردەمی دەرچوونی ئەم یاسایە سەردەمێكە تێپەڕیوە، ئێمە دەزانین شەڕی تیرۆر كە لە دنیا ڕاگەیەندرا ئیتر لە دوای 11ی سەپتەمبەرەوە بوو، ئەو قۆناغە ڕۆیشت، بەهاتنی ئۆباما كە خۆی داوای ئەوەی كرد گۆڕانكاری بكرێ، ئەو سەردەمە تێپەڕی، هەتا ئێستا ویلایەتە یەكگرتووەكانی ئەمریكاش لە ستراتیجی خۆی بۆ ئەو شەڕە ستراتیجی خۆی گۆڕیوە، بە نەوعێكی تر تەعامول لەگەڵ ئەو مەسەلەیە دەكات، بۆیە ئەوە سەردەمێك بوو پێموایە ناڵێین مەترسی نەماوە، بەڵێ مەترسی جۆراوجۆر هەر هەیە، بەڵام مەترسییەك كە ببێتە هۆی درێژ كردنەوەی ئەو یاسایە بە بڕوای من نەماوە، بۆیە لەگەڵ درێژ كردنەوەی یاساكە نیم، ئێمە دەزگاكانی ئاسایشمان هەیە، پۆلیسمان هەیە، ئەوانە فەراغی قانونیان نیە وەكو هاوكارەكانم باسیان كرد، ئێمە یاسای عقوباتی عیراقیمان هەیە كە هەموو فەراغە قانونییەكانی بەڕاستی پڕ كردۆتەوە، پێویستمان بە یاسای ئیستیسنائی هەیە، هیچ فەراغێك دروست نابێ لە حاڵەتی درێژ نەكردنەوەی یاساكە، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆكی پەرلەمان:

سەرگوڵ خان، فەرموو.

بەڕێز سەرگوڵ رضا حسن:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بە یاسای بەرەنگاربوونەوی تیرۆر، سەرەتا دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم کە تیرۆر هەموومان دەزانین ئەو کردەوە نامەشرووعە دژە مرۆڤایەتییەی کە هەموو کەسێك بە دڵنیاییەوە دژیەتی، چونکە دژی بوون و ئازادی کیانی ئینسانەکانە، بەڕاستی ئەو کەسەی کە هەڵدەستێ بە کاری تیرۆریستی، ئەو کەسە شۆراوەتەوە لە هەموو بەهایەکی مرۆڤایەتی، ئێمە بە تایبەتی ئیسلامییەکان زۆرجار تیرۆر وەکو کالآ بڕاوە بە بالآی ئیسلامییەکان دا، بەڕاستی ئێمە پێش هەموو علمانییەکان دژی تیرۆرین، چونکە خۆمان قوربانی دەستی تیرۆرین، زۆرجار ئەو تیرۆرە فیکرییە، ئەو تیرۆرە مەعنەوییەی کە بەرامبەر ئیسلامییەکان کراوە لە قۆناغێك لە قۆناغەکانی ژیانی سیاسی لە هەرێمی کوردستان بەرامبەر هیچ هێزێك نەکراوە، بۆیە ئێمە بە تەئکید، بە دڵنیاییەوە دژی هەموو کارێکی تیرۆریستین، ئەوەی باس دەکرێ لە تەمدید کردنی ئەم یاسایە، ڕاستە ئەم یاسایە لە کاتێك دا، لە قۆناغێکدا دانراوە لە ساڵی 2006، هەموومان دەزانین لە پرۆسەی ئازادی عیراقەوە بە جۆرێك لە جۆرەکان هەموو عیراق بەر شاڵاوێکی تیرۆریستی کەوت، پێویست بوو لەو قۆناغە یاسایەك هەبێ بۆ ئەم بابەتە، بەڵام ئێستا کە ئێمە گەیشتووینەتە ساڵی 2012 لە دوای تێپەڕبوونی ماوەیەکی زۆر بەسەر ئەم یاسایە، ئەو بانگەشانەی کە ئێمە بە دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆنەوە دەڵێین/ هەرێمی کوردستان بە جۆرێك لە جۆرەکان ئاسایش و ئارامی بەرقەرارە، بە شایەتی هەموومان، کەواتە ئێستا لە دوای تێپەڕبوونی ئەم هەموو قۆناغە، ئێمە کە زۆرجار ئەم بانگەشانە دەبیستین و زۆرجار وەبەرهێنەری بیانی کە دێت ئیستیسماری خۆی دەکات لە هەرێمی کوردستان لەسەر ئەو بنەمایە، ناچێ لە ناوەڕاست و باشووری عیراق بیکات، لەسەر ئەو بنەمایەی کە لە هەرێمی کوردستان ئاسایش بەرقەرارە، بۆیە ئەوانە هەمووی بەڵگەو هۆکارن لەسەر ئەوەی کە ئێمە وەکو پەرلەمانی کوردستان دەبێ ئەمساڵ بە تایبەتی لەسەر ئەم بابەتە قسەی خۆمان هەبێ، کاتێك کە ئەم پێشنیارە لەلایەن حکومەتەوە دێ بۆ پەرلەمان من لەگەڵ هاوکارانم هاوڕام کە دەبێ هۆکاری ئەم تەمدیدە بۆ ئێمە ڕوون بێ، حکومەتی هەرێمی کوردستان ئایا چ خەتەرێکی هەست پێ کردووە؟ ئایا ئەو ئامارانەی لەبەر دەستی ئەودایە بۆ ناینێرێ بۆ پەرلەمان تا ئێمە بزانین چ شتێك هەیە هەڕەشە لەم هەرێمە دەکات، کە ئێمە یاسای تیرۆر تەمدید بکەینەوە؟ کە پێموایە بە تەمدید کردنەوەی نیشانەی پرسیار لەسەر هەرێمی کوردستان دروست دەبێ، هەم لەلایەن وەبەرهێنەرەکانەوە، هەم لەلایەن خەڵکی هەرێمی کوردستانەوە ترس و بیمەیەك دروست دەبێ بەم یاسایە، ئێمە لە هەرێمی کوردستان زۆرجار بۆ یاساکان، موناقەشەی یاساکان بە تایبەتی یاسای سزادان ئێمە باسمان لە سزای جێگرەوە کردووە، بەو ئاراستە هەنگاو بنێین کە ئەو یاسایانەی کە ئەو عقوبانەی کە لە یاسای سزادانیشدایە بە ئاراستەیەکی تر کەمی بکەینەوە سزای جێگرەوە بەدیل دابنێین، نەوەکو بێین ئەو سزایانەی کە لە یاسای تیرۆردایە کە لە هەمووی بەڕای من پێچەوانەی بنەماکانی مافی مرۆڤە، کە سزای توندی تێدایە لە سێدارەدانەوە کە لەسەر بچووکترین موفرەداتی قانونی کە ئەگەر سەیر بکەین سزاکان زۆر قورسە بەرامبەر تاوانەکان، لە هەرێمی کوردستانیش دا ئێستا ئێمە وەکو لێژنەی مافی مرۆڤ لەگەڵ UNAMI ڕێکەوتووین لەسەر ئەوەی کە کۆنفرانس بکەین لەسەر

هەڵپەساردنی سزای لە سێدارەدان لە هەرێمی کوردستان، یاخود تەحدید کردنی ئەو سزایە لە هەرێمی کوردستان، ئەوانە هەمووو ئاراستە و هەنگاون بەرەو ئەوەی کە ئێمە هەرێمی کوردستان زیاتر کرانەوەمان هەبێ بۆ پاراستنی بنەماکانی مافی مرۆڤ، بۆیە منیش لەگەڵ ئەو ڕایەم کە باس لەوە دەکەین کە ئەم یاسایە هەڵوەشێتەوە، کە ئیلغا بکرێ لەبەر ئەوەی برادەران باسیان لەوە کرد کە ئایا ئەگەر هەڵوەشێتەوە فەراغێکی یاساییمان بۆ دروست نابێ؟ جگە لەوەی کاك عبداللە باسی کرد کە ئێمە یاسای سزادانمان هەیە، یاسایەکی تریش هەیە لە هەرێمی کوردستان پێش دەرچوونی یاسای تیرۆر کاری لەسەر کراوە، یاسای ژمارە (8)ی 1992 کە لە ساڵی 1992 دەرچووە بۆ ئیستیعمالی موتەفەجیرات و بۆ ئەو بابەتانە کە پێموایە لەگەڵ یاسای سزادان دا بە هەردووکیان دەتوانن جێگرەوەیەك بن بۆ یاسای تیرۆر، بۆیە منیش بە دڵنیاییەوە لەگەڵ ئەوەدام کە ئەو یاسایە هەڵوەشێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەمە سعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتگیری وتەکانی هاوکارانم دەکەم، بەتایبەتی کاك سمیر و کاك نەریمان، بەڕاستی تیرۆر و تیرۆریستی کارێکی زۆر قێزەوەنە، تەبعەن هەموو ئاینەکان و هەموو بیرو باوەڕەکان و هەموو ئینسانێکی خاوەن ویژدان دژی کاری تیرۆر و تیرۆریستی یە، ئێمە ئەوە ڕاستییەکە لای هەموو گەلی کوردستان کە یەکەم زەحییە لە کورستان دا کە زەحییەی تیرۆریستی بوو، دەستی تیرۆیستان بوو، ئێمە بووین کە شەهید مامۆستا فؤاد چەلەبی تیرۆر کرا بەداخەوە، بە دەستی تیرۆریستان، لەبەر ئەوە کاری تیرۆریستی من پێموانییە لەگەڵی دا بێ، تیرۆریستەکانیش کاتێ کە بێ هۆش دەکرێن، بەنج دەکرێن بە دەستێکی تر ئەوە لەسەر دەتوانم بڵێم لە دەستدانی حاڵەتی ئینسانی و عەقلییانە، ئەم یاسایە کە دەرچووە بەڕاستی هەل و مەرجی سیاسی و هەل و مەرجی کۆمەڵایەتی و هەل و مەرجی عەسکەری ئەو کاتەی هەرێمی کوردستان بە تایبەتی و عیراق بە گشتی هەل و مەرجێك بوو کە دەیخواست یاساکە دەربچێ، ئەوە خاڵێك، خاڵێکی تر/ بەڕاستی بەداخەوە ئەم یاسایە سزای زۆر توندی تیایە کە سزانە ئێستا لەگەڵ پێشکەوتنی سیستەمی سیاسی هەرێمی کوردستان و پێشکەوتنی دنیاوە، ئەو گۆڕانکارییانەی ناوچەکە و مافی مرۆڤ دا یەك نایەتەوە کە باسی ئیعدام دەکات، کە هەندێ کار هەیە وەکو لە ماددەی (2) دا باسی دەکات، کە هەر کەسێ ئەو کارانە بکات ئیعدام دەکرێ، کە پێموایە کارەکان زۆر مەتاتین، زۆر عومومین، دەتواندرێت بەکار بهێنرێ بۆ ئامانجی سیاسی، سەرەڕای ئەوە کۆی یاساکە ئەو عومومیەت و مەتاتیەتەی تیایە کە یاساکە بە خراپ بەکار دێ، بەداخەوە، دەتواندرێ بۆ ئامانجی سیاسی و بۆ ئامانجی تر بەکار بهێنرێ، خاڵێکی تر/ ئێمە

سەرچاوەكانی تۆقاندن و ترساندن و تیرۆر لە ناو كۆمەڵگادا ئەگەر دەستنیشانی بكەین و مابێت، بە پێی ماددەی (3) خاڵی سێیەمی دەڵێ/ ڕفاندن و دەستگیر كردن و دەست بەسەر كردن، یان بێ بەش كردنی كەسانێك لە ئازادی، كە پێموایە ڕۆژنامەنووسان، خۆپیشاندان، هاووڵاتیان، خەڵكی هەم ڕفێنراون، هەم ئازار دراون، هەم بێ سەر و شوێن كراون، هەم بێ بەش كراون لە ئازادی، كەچی ئەم مامەڵە یاساییانیان لەگەڵ نەكراوە، لەبەر ئەوە وا ویستراوە، یەعنی ئامانجەكە ئەوە بووە، خاڵێكی تریش كاتێ كە ئەم یاسایە ئیلغا ببێتەوە وەكو باسیان كرد برادەران، یاساناسەكانیش باشتر دەزانن، لە ناو خودی یاساكەش دا خۆی ئاماژەی بە دوو یاسای عیراقی كردووە، دوو یاسای سزادانی عیراقی كردووە، كە بە هیچ شێوەیەك فەراغی یاسایی دروست نابێ، بۆیە بۆ حاڵەتی هەرێمی كوردستان پێموایە پێویستە ئەم یاسایە ئیلغا بكرێتەوە، یاساكانی عقوباتی تر، سزادانی تر ئەوانە كاریان پێ بكرێ، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

حاجی بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سلیمان(بلال):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

سەبارەت بەم یاسایە من پێموایە ئەگەر پێناسەی تیرۆر بریتی بێ لە سەپاندنی بیروڕا، بە شێوەی زۆر و ترس و تۆقاندن و ڕەشەكوژی، ئەوە من لە هەموو كەس زیاتر دژی ئەم جۆرە تیرۆرە دەبمەوە، دژی ڕادەوەستم، بەڵام بە تێڕوانینی من ئەم یاسایە ئاماژەی ترسناكی تێدایە، لە دەرەوەی ئەم پێناسەیەدا، لە دەرچواندنی ئەوە دەرچوێندراوە، دەلیلێكی موقنیعكەر نیە بۆ هێشتنەوە و نوێ كردنەوەی ئەو یاسایە، بە پێچەوانەوە دەلیل و هۆكار هەیە بۆ ئەوەی لابدرێت و كۆتایی پێ بهێندرێ بەم یاسایە، ئەم یاسایە كە دانراوە، بە شێوەیەكی كاتی دانراوە، واتا موەقەت، پاشان بۆ دوو ساڵ بووە، دواییش هەر بەو شێوەیە تەمدید كراوەتەوە، كەواتە ئەو یاسایە كاتییە و بۆ كاتێكی دیاری كراو دەرچوێندراوە، ئەگەر پێویست بوایە تەمدید بكرێتەوە، دەبوایە سەرژمێرییەك لەبەر دەست بوایە تا بزانین چەند كەس بەو یاسایە دەستگیر كراون؟ نەتیجەی چۆن بووە؟ تا ئێستا ئامار و داتایەك نیە كە سوودو زیانەكانی ئەم یاسایەمان پێ بڵێت، لە ماوەی شەش ساڵی ڕابردوودا، هەتا حكومەت ئامارێكی نەخستۆتە بەردەم پەرلەمانتاران، لەبەر ئەوە نازانین كە سوود و زیانەكانی چی بووە؟ لە یاساكەدا تەنها بەرەنگاربوونەوە بە هێز و توندوتیژی ئاماژە پێ كراوە، كە دیارە ئەوەش ناتواندرێت بە یاسایەكی باش دابنرێت، چونكە هیچ ئاماژەیەك بۆ ئینزار و دواتر قۆناغەكان نەكراوە، هەروەك میكانیزمەكانی تری وەك ڕوونكردنەوە و پەروەردە و لە یاساكەدا بە هیچ شێوەیەك ناویان نەهێنراوەو و هیچ ئیشارەیەكی پێ نەكراوە، بوونی یاسایەكی لەو شێوەیە حكومەت و دەسەڵاتی هەرێم دەخاتە ژێر پرسیارەوە، چونكە كاتێك باری ئەمنی

باشە و ئاسایش هەیە چی پێویست بە یاسایەکی توندی لەو شێوەیە دەکات؟ یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر پێشێلکاری مافی مرۆڤی تێدایە، کە ئەوەش دووبارە هەڕەشە دەبێت بۆ سەر ئاسایشی هەرێم لە ڕوانگەی نێودەوڵەتییەوە، لە یاساکەدا سزای بێ ڕەحمانە دانراوە، دەسەڵاتی ڕەهای داوە بەلایەنی جێبەجێکار، بۆیە پێموایە ئەوەش ترسناکە، چونکە ئەگەر جێبەجێکاران تا ئێستاش لای ئێمە ڕوون نین و شەفاف نین کە کێن و چۆن هەڵسوکەوت دەکەن لەگەڵ ئەو یاسایەدا؟ لە ماددەکانی یاساکەدا سزاکان زۆر لاستیکین و بە تێکەڵی دانراون، هەروەك لایەنی جێبەجێکار سەرپشك کراوە، دەتوانێت بە بۆ چوونی خۆی تەلاعوب بە سزاکان بکات، ئەوەش پێچەوانەی بنەماکانی یاسا و بنەماکانی مافی مرۆڤە، لە ڕووی نێودەوڵەتییەوە هەرێمی کوردستان دەخاتە مەترسییەوە، چونکە وەك لە هۆکارەکانی دەرچواندنی یاساکەدا هاتووە، ئاماژەی پێ کراوە، پێویستە حکومەتی هەرێم بەرامبەر هەموو تیرۆرێکی نێودەوڵەتی بوەستێتەوە، ئەوەش حکومەتی هەرێم تووشی شەڕێکی نابەرابەر دەکات، کە لەم قۆناغەدا بۆ ئێمە هیچ پێویستیمان پێی نیە، لە کاتێك ئەم یاسایە لە پەرلەمانی کوردستان پەسند کراوە، لە کوردستان و عیراقیش تا ڕاددەیەك توندو تیژی و تیرۆر هەر هەبووە، بەڵام الحمدلله لە ئێستادا نەماوە، جا لەبەر ئەو هۆیانە و چەندین هۆکاری تر و ناتەواوی یاساکە و زوڵم و ستەمی زۆری سزاکان لە یاساکەدا و لە پێناو بەرەو پێشچوونی سیستەمی سیاسی و ئازادی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان، پێم باشە و پێشنیار دەکەم یاساکە ڕەت بکرێتەوە و کۆتایی پێ بهێنرێ، لێرەشەوە جارێکی تر دەستخۆشی لە هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەم کە موداخەلەیان کرد، قسەیان کرد، لەگەڵ تەئیدم بۆ هەموو قسەکانیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنی ئێستامان کۆتایی پێ دەینین تا سەعات 5ی پاش نیوەڕۆی ئەمڕۆ، بەخواتان دەسپێرین، هەر بژین.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

گفتوگۆکانمان ئاواز خان، لیژنەی هاوبەش فەرموون.

بەڕێز ئاواز عبدالواحد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا من پشتیوانی لە ڕای لیژنەی هاوبەش دەکەم بۆ درێژکردنەوەی کارکردن بە یاسای تیرۆر بۆ ماوەی دوو ساڵ، چەند خاڵێك هەیە کە پێویستە ئاماژەی پێ بکەم، یەکەم/ گەورەترین خاڵی بەهێزی ئەم هەرێمە کە تێیدا دەژین، بەرقەرار بوونی سەقامگیری و ئەمنیەتە لەم وڵاتەدا کە بە شەونخونی و ڕۆڵە گرنگەکەی ئەجهیزە ئەمنیەکان لەم وڵاتەدا هاتووەتە کایەوە، بۆیە ئەو هێزانەی کە بە گیانی خۆیان پارێزگاری لەم وڵاتەدا دەکەن توانیویانە ئەم ئەمنیەتەی کە ئەمڕۆ بەرقەرارە لە هەرێمەکەمان بەرپای بکەن ناکرێت ئێمە بە نەدیدەی بگرین و لێرەدا لەم هۆڵەدا سەرپێی بڕیار لەوە بدەین کە کار بەم یاسایە نەکرێت، سەرەڕای ئەوەی کە ئەم ئەمنیەتە بەرقەرارە لە کوردستان ناکرێت بڵێین کە ئەم هەرێمە بەدەرە لە گەشەی تیرۆر، لە کاتێك دا ئێمە لە ناوچەیەك داین کە نزیکین لە هیڵی مواجهە لەگەڵ تیرۆر و ئەو بارودۆخەی کە ئەمڕۆ لە عیراق و هەروەها لە سوریا دا هاتووەتە کایەوە، ئەمانە هەموویان زەمینە لەبارن بۆ ئەوەی کە مەسەلەی تیرۆرو تەقاندنەوە دزە بکات بۆ ناو

خاکی هەرێمی کوردستان، بۆیە ئێمە دەتوانین بە پاڵپشتی لەگەڵ هێزەکانی ناوخۆ و بە بوونی یاسایەك بۆ ئەوەی پێداگیری بکەین و دەستیان کراوە بکەین بۆ ئەوەی بەرەنگاری بکەن لە کاری تیرۆر لە هەرێمی کوردستان دەبێت بتوانین ئەم ئەمنیەت و سەقامگیریە برەو پێ بدەین، ناکرێت ئێمە لێرەدا بڕیار لەسەر ئەوە بدەین بە بێ گەڕانەوە بۆ هێزە ئەمنیەکان و بە بێ گەڕانەوە بۆ ڕای وەزارەتی ناوخۆ بێین لێرە ئێمە سەر پێی قەرار لەوە بدەین کە ئیتر ئەم وڵاتە پێویستی بە یاسای بەرەنگار بوونەوەی تیرۆر ناکات، نازانم من لێرە دوو بۆچوون هەبووە هەتا ئێستا من خۆم خەریکە سەرم لێی دەرنەچێت، لەلایەك دەڵێین وڵات ئارامە و پێویستی بە هیچ یاسایەکی وەکو بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر نیە و هەر ماوەکانی پێشتر وڵاتە قەڵتانی ئەمنی و قەڵغانی ئەمنی و هەندێ موستەڵەحاتی سەیروسەمەرەم گوێ لێ دەبوو کە ئێستاش من فکر دەکەمەوە ئایا وڵاتەکەم لەکام دۆخ دایە؟ بزەبت لەو شامە شەریفە دایە کە پێویستی بە هیچ یاسایەکی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ناکات، یاخود پێویستە ئەو ئالیەتانەی کە بوونەتە هۆی ئەوەی کە ئەو سەقامگیریە بەرقەرار بێت ئێمە زیاتر لەسەری بەردەوام بین و درێژەی پێی بدەین، وەکو ئیشارەتم پێیدا ئەوەی کە ئەو هەرێمەی پاراستووە ڕۆڵی ئەم ئەجهیزە ئەمنیانەیە، بۆیە لێرەدا بە پێویستی دەزانم وەکو خۆم کە یەکێکم لەو ئەندامانەی کە لە لیژنەی ناوخۆ کار دەکەم بە شاهێدی ئەو بەرێزانەش کە هەموو لە لیژنەی ناوخۆ هەموو کات شاهێدی کاری گرنگی ئەم ئەجهیزانە بووینە کە بەردەوام بوونە لە کاری خۆیان و لە سەقامگیری ئەم وڵاتە ناکرێت لێرەدا، بەڵام بە یەك دەقە و بە یەك چرکە ڕەئیەکانمان بگۆڕین و دژی ئەوە بین کە بتوانین ئەم وەسیلانەیان بۆ فەراهەم بکەین کە بتوانن بە کارەکانی خۆیان هەڵبستن، بۆیە من تکام لە هەموو هاوکارانم ئەوەیە کە چۆن ئێمە لە هیچ پرۆژە یاسایەك کە ئەگەر تەبیعەتی مالی تێدا بێت ناتوانین بە بێ گەڕانەوە بۆ ڕای وەزارەتی دارایی سەربەخۆ قەرار لە پرۆژەکان بدەین، بۆیە لەم بارودۆخە و لەم پرسە هەستیارە دا ئێمە ناتوانین بە بێ گەڕانەوە بۆ ڕای ئەجهیزە ئەمنیەکان بێین لێرەدا سەربەخۆ قەرار لەوە بدەین کە بەڵێ وڵاتەکەمان هیچ پێویستی بەم یاسایە نەماوە، بۆیە من لێرە پرسیارەکەم ئەوەیە وڵاتەکەمان پێویستی بەم یاسایە نەماوە، ئایا زەمانەت چیە بۆ ئەوەی کە لە کاتی نەبوونی ئەم یاسایە و بڵاوکردنەوەی ئەم یاسایە ئەم ئەمنیەتە هەروا بەردەوام دەبێت، هەروا بەرقەرار دەبێت، ئایا زەمانەت چیە؟ ئێمە دیوارێکی بەردینمان لەنێوان خۆمان و بەغدا داناوە کە بەدەر بین لە هەڕەشەکانی تیرۆر و تۆقاندن، دووبارەشی دەکەمەوە کە بەداخەوە ئەو هاوکارانەم کە پێم خۆشە قەتعم نەکەن بۆ ئەوەی کە قسەکەم بکەم، ئەوانەی کە ئەم هێزە ئەمنیە گرانەیان بە سومعە خراپ ناو بردووە من دووبارە لێرە تکا دەکەم کە هەموو قسەکانی ئەو هاوکارەم لە پرۆتۆکۆڵ دا بسڕێتەوە، بەدیدێکی جوانتر و بە چاوێکی کراوە تر سەیری ڕۆڵی ئەم ئەجهیزانە

بکـەن، چـونکە زۆرێـك لـە هاوکارانمـان هـەر لـەم هۆڵـە دانیشـتوونە نـزیکترین کەسـوکاری خێزانەکەیان و کەسی نزیکی خێزانەکەیان لە ئـەنجامی تـیرۆر و لـە ئـەنجامی تەقینـەوە لـەم هەرێمە دا لە دەست داوە و جەنازەیان بۆ هاتووەتە ماڵ، بۆیە داواکارم ئەم قسانە لە پرۆتۆکۆڵ ڕەش بکرێتەوە، ئەگەر کاردانەوەی یاخود ئەفعالی ئەفسـەرێکی هێـزی ئـەمنی ئەگـەر ناشایسـتە بوو ئەمە ڕەنگ ناداتەوە سەر هەموو کارمەنـدانی ئـەم هێزە گرنگـە لـەم وڵاتـە، بۆیـە دووبـارە لێرە دووپاتی دەکەمەوە کە من پشتگیری لەوە دەکەم کـە ئـەم یاسایە بەرقـەرار بێـت و بـۆ دوو ساڵیش درێژ بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئێمە قسە لەسەر زەرورەتـی ئـەم یاسایە دەکـەین، پێشـنیازەکان پیشـنیازی حکومەتـە، دەبووایە حکومەت نوێنەری لێرە بووایە، چونکە ئەمە یەکێکە لەو یاسایانەی کە قسـەی لەسـەر دەکرێت، ئەهمیـەتی پـێ دەدرێـت و یەکێکیشـە لـەو یاسایانەی ڕاسـتە حکومـەت پابەنـد کـراوە، بەڵام هیچ دەزگایەکی دیاری کراو کە بەرپرسیار بـێ بـۆ جـێ بـەجێ کردنـی ئـەم یاسـایە، بۆیـە دەبووایـــە نوێنـــەری حکومـــەت حـــزوری هەبووایـــە بـــۆ وەڵامـــی هـــەموو ئـــەو پرســـیارانەی پەرلەمانتاران و بۆ ڕوونکردنەوەی زەرورەتی ئەم یاسایە، ڕاسـتە تـیرۆر دیاردەیـەکی جیهانیـە و لەسـەر ئاسـتی ناوچـەکە و لـە عیراقـیش زۆرجـاران کوردستانیشـی گرتووەتـەوە، مەترسـیەکی گەورەیە پێویستە ئێمە هەموو ڕێ و شوێنێکی بۆ بگرینە بەر و بە تایبەتی لایـەنی یاسـایی کـە ئەگـەر زەرورەت بخـوازێ لایـەنی یاسـایی بەرەنگاربوونـەوەی دیـاردەی تـیرۆر، بـەڵام دەبـێ ئـەو پرسیارە لە خۆمان بکەین کە ئەم یاسایە لـە دۆخێکـی دیـاری کـراو و لـە هەلومـەرجێکی دیـاری کراو دەرچووە، کە پێیان وابووە موشەرعین کە ئەم یاسایە دەبێـتە مایەی ئـەوەی کـە پێشـگیری دەکـات لـەم دیاردەیـە وەکـو دیـاردە، ئایـا پرسـیار لـە خۆمـان دەکـەین ئـەو دیاردانـەی یـان ئـەو هەلۆمەرجەی کە ئەم یاسایەی بۆ دەرچووە ئێستا ماوە؟ ئەمە پرسیارەکەیە ئێمە پێمـان وایـە و ئێستا وەکو دیاردە لە کوردستان دیاردەی تیرۆر نیە و ئەگەر تاوانکاریش هەبێ یاسـای تـر هەیـە و یاسای سزادانی عیراقی دەتوانێ هەر کەسێك تاوان بکات بـە سـزای خـۆی بگەیـەنێ و بـە پێـی ئـەوەی کـە یاسـا، چـونکە ئـەو یاسـایە وەکـو هاوکـارنم قسـەیان لەسـەری کـرد دوو دیـوی هەیـە، دیوێکیان دەتوانرێ لەڕێگەی ئەم یاسایەوە کە لە هەلومەرجێکی تایبەت دەرچووە و تایبەتیشـە و موەقەتیشە، تەئکید دەکەمەوە کە بەکاربهێندرێ بۆ پێشێلکاریەکانی کـە پەیوەنـدی بـە مـافی مرۆڤەوە هەیە، بۆیە کاتیە و پێویست ناکات ئێمە ئەگەر ئەم دیاردەیە لـە کوردسـتان نیـە، ئـەم

مەترسیە نیە و ئەم بۆشاییە یاساییەمان نیە، ئێمە کە هەموومان تەئکید لە کوردستان دەکەینەوە دەڵێین ئارامی تیایە بە تایبەتی لەلایەنی ئاسایش و سەقامگیری هەیە و کێشە نیە و دیاردەی تیرۆر نیە، ئەمە لایەنێکی ئیجابیە لە سیستمی سیاسی ئێمە کە ئەوەی پەیوەندارە بە تیرۆری دەرەکیەوە، ئێمە پێمان وایە پێویستە قسە بکەین و ئەم یاسایە ئەمرۆ زەرورەتی نیە و، بەڵام چونکە دیاردەیەکە دیاردەیەکی جیهانیە دەتوانین ئەم یاسایە هەڵپەسێرین، هەرکاتێك ئەم دیاردەیە لە کوردستان دا هەستی پێ کرا زۆر ئاساییە کە پەرلەمانتاران دەتوانن هەڵپەساردنەکە لابەن و ئیش بەم یاسایە بکەن، بەڵام ئێستا ئەم یاسایە هیچ زەرورەتێکی نیە و دەکرێ بە دیوە خراپەکەی بەکاربهێندرێ بۆیە من داوای تەجمید کردنی دەکەم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمرۆ ئێمە قسە لەسەر درێژکردنەوەی ماوەی کارکردن بە یاسای تیرۆر دەکەین بۆ ماوەی دووساڵ، لە کاتێك دا کە هەندێ پێیانوایە زەرورەتی نیە، لە کاتێك دا هەندێ پێیان وایە زەروریە، من یەك سەردی بچکۆلانەی ئەو ئیتفاقیاتانە و ئەو ستراتیجیانەتان بۆ دەخوێنمەوە کە لە ساڵی 1937 ەوە یەکەم ئیتفاقیە ئیتفاقیەی جەزائیر و جنیف بووە، لە دژی کاری تیرۆریستی، دوا بەدوای ئەوە ئیتفاقیەی واشنتن لە ساڵی 1971 لە دوای ئەوە (الاتفاقیە الاوروبیە لستراس بورك) لە ساڵی 1977 لە دوای ئەوە ئیتفاقیەی لاهای لە ساڵی 1970 ، (الاتفاقیة الدولیة لقمع الاعمال الغیر مشروعة ضد الملاحة البحریة) کە ئەویش دەچێتە بەشی فەفسەنەی بەحری و لە دوایی دا ئەویش دەکەوێتە ناو بەشی تیرۆرەوە لە 10ی مارسی 1989 دەرچووە، لە موئتەمەر سانعی سەلام لە 1997/1/3 لە موئتەمەری (مجموعة الدول الصناعیة السبعة لیون) لە فرنسا لە 28/حزیران/1997 (الاعلان عن اهمیة التعاون الدولی ضد الارهاب) لە ساڵی 1997 (الاستراجیة العالمیة) ئەمە کە لەلای ئومەمی موتەحیدەوە ئیقرار کراوە لە 8ی ئەیلولی ساڵی 2006 لە ساڵی 2008 پێداچوونەوەی بۆ کراوە، لە بڕیاری ساڵی 2010 هەمان ستراتیجیە بە میکانیزمی تازە بێ لە یاسایەکان و بێ لەوەی چۆن مەجموعەی دوەلی کارێك بکات کە دژی تیرۆر بوەستێتەوە، یەعنی لە ساڵی 1937 ەوە هەتاوەکو ئێستا زاهیرەی ئیرهاب لا نەچووە، بەڵام شێواز و فۆرمی جیاواز جیاوازی بەخۆیەوە وەرگرتووە، بۆیە ئەوەی پێی وایە

کوردستان دورگەی واق واقە و بە هیچ شێوەیەك تیرۆر نایگاتێ حساباتی غەڵەتی کردووە، حساباتەکەی زۆر غەڵەتە، هەر دوێنێ ئێوارە لە کازمیە و لە بەغدا کاری تیرۆرستی کراوە، چەندین کەس تیایدا کوژراوە کە زیاتر لە سەد تا دوو سەد، مانای ئەوە نیە بە هۆی دڵسۆزی خەڵکی هەرێمی کوردستانەوە و ئەو هەماهەنگیەی کە لەگەڵ دەزگاکانی ئاسایشدا هەیانە کە بیرمان نەچێت دەزگای ئاسایش هەیە و خەڵکی هەرێمی کوردستان پێکەوە ئەو هەماهەنگیەی کە دەیکەن ئەو یاسایە لەژێر چەتری ئەو یاسایە، لە ژێر ئەو بارودۆخەی کە خەڵك بینی کە چەند ناهەموارە لە کاتێك دا کەسەکەی خۆت ڕۆیشتووەتە دەرەوە بۆ جەژنە پیرۆزە لەو سەرەوە مەیتەکەیت بۆ هاتووەتەوە لەکردەوەیەکی تیرۆرستی دا، ئەگەر بەس بیر لە ناسۆری ئەوە بکەیتەوە، ئینجا بیر لەوە دەکەیتەوە دەرگای ئەم هەرێمی بچووکە دانەخراوە لە ئاستی تیرۆردا، بەڵام کاری دەزگاکانی ئاسایش و دڵسۆزی خەڵکی هەرێمی کوردستان کارێکی کردووە کە زەفەرمان پێ نابردرێت، هەر لە هەفتەی پێشوو لە تورکیا موئتەمەری موکافەحەی ئیرهاب بەسترا کە کۆمەڵێك یان زیاتر لە 22 دەڵەت تیایدا بەشدار بووە، ئایا تیرۆر نەماوە؟ ئێمە لێرە وا دەڵێین پێویستیمان بەم یاسایە نیە؟ نەخێر ترسەکەی ماوە، هەموو شتێك پێش ئەوەی وەك نەخۆشی ئەگەر تۆ بزانی کۆمەڵێك شت هەیە تۆ بۆ ئەوەی بەرەنگاری ببیتەوە کۆمەڵێك شت لەسەر خۆت مەنع دەکەی، بۆ ئەوەی ئەو نەخۆشیە نەگری، بێ گومان ئەمەش عەینەن شتە، بۆ ئەوەی کردەوەی تیرۆرستی نەبێت، پێویستە کۆمەڵێك یاسا و ئالیەت و ستراتیجیەتت هەبێ لەم وڵاتەدا بۆ ئەوەی نەهێڵی ئەوە بێتە ناو وڵاتەکەتەوە، ئەم سەقامگیریەی کە باس دەکرێت بە رەنج و ماندووبوونی کێ کراوە؟ ئاسایشەکان و هێزەکانی ناوخۆ و ئەوانەی کە بەداخەوە لەم هۆڵەدا زۆر خراپ وەسف کران، کە هەمووومان لە سەعات 12 شەودا کە دەڕۆین و دێینەوە و سەعات یەکی شەو و بەرەبەیان حەرەکەت لەم وڵاتەدا هەیە و بە بێ ترس تۆ هاتوچۆ بکە لەژێر سایەی ئەم ئەمن و ئاسایشەی کە لە هەرێم دا هەیە، ئەم ئاوەدان کردنەوە و هاتنی هەزارەها کۆمپانیا و خەڵکی بیانی بۆ ئەم وڵاتە لەژێر ئەم ئاسایش و سەقامگیریەدا هاتۆتە دی، بۆیە من پشتگیری لەو داوایە دەکەم بۆ دوو ساڵ درێژ بکرێتەوە، دوای ئەوە هەموو کەسێك باسی هەموار دەکات، باسی هەموار هەموار نیە، کەواتە تۆ ئەگەر درێژی نەکەیتەوە و یاسایەکە ماوەی کارپێکردنەکەی ئەو فەراغە یاساییە دروست دەبێت، ئەگەر ڕاست دەکەن ئەوانەی کە دەڵێن با هەموار بکرێتەوە دەبووایە پێش درێژکردنەوەی ئەم یاسایە هەموارکردنەکەیان پێشکەش بکردایە، بۆیە من داوا دەکەم کە ئێمە دەنگ بدەین بۆ درێژکردنەوەی و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەڤین خان فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەتە منیش ڕۆڵی ئەمن و ئاسایش و هێزەکانی ناوخۆ و ئاسایشەکانی هەرێمی کوردستان لەوە کەمتر نابینم کە بەڕێزان سۆزان خان و ئاواز خان باسیان کرد، بۆیە لێرەوە جێگای ئەوەن کەوا هەمیشە دەست خۆشی و ستایشیان بکەین، لەبەرئەوەی ئەم ئەمن و ئاسایشەی کە ئێستا لە هەرێمی کوردستان هەیە و بۆتە مەنفەزێك بۆ ئەوەی کەوا خەڵکی تر سەیری هەرێمی کوردستان بەو شێوەیە بکەن کەوا دیوەکەی تری عیراقە و ئەو ئاوەدانیە و ئەو پەرەپێدان و ئەو هەموو گەشەیەی کە دەبینین کە یەکێك لە فاکتەرەکانی بوونی ئەو ئاوەدانکردنەوە و ئەو پێشکەوتنەی کە لە کوردستان دا هەیە هەڵبەتە ئەمن و ئیستقرارە لە هەرێمی کوردستان ئەمە قسەی هەموومانە باوەڕ ناکەم کەس خیلافی ئەم قسەیەی هەبێت، بەلاّم ئێمە ئەگەر بێین و سەیری تیرۆر بکەین و یاخود سەیری عەمەلیاتی تیرۆرستی بکەین، دەبینین نەك تەنها لە عیراق عەمەلیاتی تیرۆرستی ئەنجام دەدرێت و بۆتە مۆلگەی تیرۆرستان، بەڵکو وای لێ هاتووە زۆربەی ولاّتانیش بوونەتە مۆلگە بۆ تیرۆرستان و ناڵە ناڵیانە لە دەستی تیرۆر کە ئەوە وای لێیان کردووە ژیانی ڕۆژانەی لە خەڵکی تاڵ کردووە، ئێمە بەس تەنها چەند کیلۆ مەترێك لەو لای خۆمانەوە سەیری کەرکووك بکەین، بەڕێزان ماوەیەك پێش ئێستا بە کەرکووکەوە ڕۆیشتم بۆ کفری، بەلاّم باوەڕم پێ بکەن خیلالی ئەم دوو سەعات ڕێگایە تا گەیستمە ئەوێ سیلسلەی عەمەلیەی تەقینەوە بووە کە بە چاوی خۆم بینیم کەوا ئەو خەڵکە لە چ زروفێك دا دەژی، ئەو خەڵکە لە چ ترس و تۆقێك دایە، هەتا گەیەشتوومەتە مەفرەقی کفری کە دەڕوات بەرامبەر بە کفری کە گەیشتمە کفری کە هەرێمی کوردستانە لەوێ ئارامیم بینی، ئەو کاتە زانیم کەوا هەرێمی کوردستان ئەگەر لە هەر چ شتێك مەحروم ببێت تەنها لە ئەمن و ئاسایش کە گەورەترین نیعمەتە خەڵکی کوردستان بەو نیعمەتە تێ ئەپەڕێ، بۆیە عەمەلیاتی تیرۆرستی نە تەنها لە عیراق دا هەیە، بەڵکو لە جیهانیش دا هەیە و بۆ نموونە هەر ئێمە باسی ئەوەمان کرد لێرە کە وتمان ئەمریکا سیاسەتی خۆی گۆڕیوە بەرامبەر بە تیرۆر، بەلاّم لە 6/6/ ئەم مانگە یەکێ لە قیادە تیرۆرستیەکان کە بە دەستی قواتی ئەمریکیەوە کوژرا کە ناوی ئەبو یەحیای لیبیی بوو، مانای وایە هێشتا تیرۆر هەیە و هێشتا ولاّتێکی زلهێزی جیهانی وەکو ئەمریکا حیساب بۆ تیرۆر و تیرۆرستان دەکات، بۆیە قواتی خۆی هێشتا هێلاّوەتەوە لە هەندێ شوێن کە دەزانێ مۆلگەی تیرۆرستی و ئەوان لێرەن، بۆیە ئەوان سیاسەتی خۆیان نەگۆڕیوە، چ حاڵ ئێمە وەکو هەرێمێك کە هەرێمێکی بچکۆڵەی لەم جیهانە بەرفراوانەین کە بە دەستی ئەم کردەوانە دەناڵێنێ و خۆمان بەدەر دەکەین و یاسایەکمان کە دامان ناوە ئەم حاڵەتە لای ببەین، فاکتەرەکانی ئەمن و ئاسایش لە ولاّتی ئێمە دا چیە لە کوردستان دا چیە؟ ئێمە هەموومان دەزانین سێ فاکتەرە، یەکیان بوونی یاسایەکە، دوو/ بوونی ژمارەی ئەمن و ئاسایشە کە لێرە

هەن، سێ/ ئیرادەی خەڵکی کوردستانە ئەم سێ فاکتەرەن کە ناهێڵن عەمەلیاتی تیرۆرستی یاخود ئیرهابیەکان لێرە بتوانن کاری تیرۆرستی خۆیان ئەنجام بدەن، بۆیە یاسای تیرۆر لێرە تەنها بۆ ئەوە نیە کەوا خەڵکی پێ سزابدرێت، وەکو هەمووومان دەزانین یاساکان و فەلسەفەی یاسا لە ئەساسەوە ڕەدعە، بۆیە بوونی ئەم یاسایە لە ئەساس دا بۆ ڕەدعە، ئەگەر کەموکورتی هەبێ یاخود ئەگەر باسی ئەوە دەکەین کە ئەفسەرێك یاخود چەند ئاسایشێك هەڵە بکەن بەرامبەر بە خەڵکی یاخود بە سوء ئیستفادە لەم یاسایە هەڵبەتە ئەوانە نابێ تەعمیم بکرێت، خۆ ئێمە یاسا دەرناکەین بۆ چەند حاڵەتێك کە یەکێك غەڵەتی کردبێت، یاخود سوء ئیستفادەی کردووە لە یاسایەکە، ئێمە یاسایەکە ئیلغا بکەینەوە لەبەرئەوەی خەڵکانێك هەیە سوء ئیستفادەی لێ دەکەن، نەخێر، مەحاکم بڕیارەکانیان بە هەڵە دەردەکەن، نەخێر ئەوە کاری ئێمەشە وەکو پەرلەمانتار بەدواداچوون بکەین ئەو کەسانەی کە سوء ئیستفادە دەکەن و ئیستغلال دەکەن لە یاسایەکە یان ئەو محاکمانەی کە بە هەڵە حوکم و بڕیار دەدەن لەسەر خەڵکی ئەوە کاری ئێمەیە بەدواداچوونی بۆ بکەین، تاوەکو حەد بۆ ئەو کەسانە دانرێت، عەفوەن وەڵامی کەس نادەمەوە بەڵام کە باس لە سزای عقوبات هەیە یاخود عقوبات لە هەرێمی کوردستانەوە کاری پێ دەکرێت هەمووومان دەزانین یاسای عقوبات بۆ ئەوە دانراوە تەنها تاوانەعادیەکان دەگرێتەوە، ئەو تاوانانەی کە لە تیرۆر دا باسکراوە یان ئەو حاڵەتانەی کەلە ناو تیرۆر دا بەو شێوە زەقیە یان بەو شێوەی کە هەندێ جار یاسای سزاکان ناتوانێ چارەسەری ئەو حاڵەتە بکات، بۆیە منیش لەگەڵ ئەو ڕەئیەم کە ئەو یاسایە بۆ دوو ساڵی تر تەمدید بکرێتەوە تاوەکو ئێمە لێرەدا نەتوانین جارێکی تر بە دەستی خۆمان کە لەم پەرلەمانەشە ئەو یاسایە دەرچووە و هەڵەیەك بکەین و دوایی پەشیمانی لێ بەدی بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیار دەکەم کە ئەو یاسایە ئیلغا بکرێت لەبەر کۆمەڵێك پاساو، یەکێکیان/ بریتیە لەوەی کە ئەم یاسایە تەنها موعالەجەی ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆری بە لایەنی ئەمنی کردووە، ئەوەش ئێستا هەم لە ڕووی کرداریەوە و هەم لەڕووی تیۆریەوە سەلمێنرا کە تەنها بە توندوتیژی ناتوانرێ ڕووبەڕووی تیرۆر ببینەوە، باشترین نموونە و نزیکترین نموونە عیراق و حکومەتی ناوەندە، کە بە پێی دانپێدانانی ڕێکخراوی لێبوردنی نێودەوڵەتی لە ماوەی پێنج مانگ دا عیراق 70 کەسی لە سێدارە داوە و زیاتر لە 30 هەزار کەسیش لە زیندانە، بەڵام

ئەوەتا دەبینین کردەوەی تیرۆرستی هەر بەردەوامە، نەیانتوانیوە موعالەجەی بکەن، لەگەڵ ئەوەشدا کۆمەڵێك دەزگای زۆر گەورەی دەوڵەتانی دەرەوە ئەوەتا لەناو بەغدا و باشوور دا کاردەکەن، هەروەها هێزێکی زۆر زەبەلاحی حکومەتی ناوەندیش دەیانەوێ ڕووبەڕووی تیرۆر ببنەوە، بەڵام بەڕاستی دەبینین دیاردەی تیرۆر بەردەوامە و تا ئێستاش ڕێگری لێ نەکراوە، بۆچی لەبەرئەوەی دیاردەی تیرۆر دیاردەیەکی تەنها ئەمنی نیە، بەڵکو دیاردەیەکی (کۆمەڵایەتی ـ فکری ـ سیاسییە)پێویستی بە کۆمەڵێك ئالیەت و میکانیزم هەیە کە پێویستە ڕووبەڕووی ببنەوە، تەنانەت ئێستا زۆرێك لە وڵاتانی دەرەوە لیژنە دادەنێن بۆ ئەوانەی کە لە زیندان دانە، دەڕۆن بۆ ئەوەی کە گفتوگۆیان لەگەڵ بکەن، پاشان هەوڵ دەدەن ئەو بیروبۆچوونانەی کە هەیانە پەشیمان ببنەوە، تەنانەت هەندێ لە وڵاتانی دراوسێی خۆشمان بە تایبەتی دەوڵەتانی کەنداو، ئەوانەی کە تێوەدەگلێن لە کردەوەی تیرۆری پاش ئەوەی کەلە ناو زیندانەکانن هەوڵ دەدەن پەشیمانیان بکەنەوە جارێکی تر لێبوردنیان بۆ دەردەکەن بۆ ئەوەی بێنەوە ناو کۆمەڵگا و بۆ ئەوەی بنەبڕی ئەم دیاردەیە بە تەواوەتی بکەن، لەلایەکی دیکەوە ئێمە لەناو کوردستان دا ئەوە دەزانین کە تیرۆر تەنها ڕووبەڕووی یەك حیزب و دوو حیزب نەبۆتەوە، بەڵکو زۆربەمان قوربانی تیرۆرین و زیانی تیرۆرمان بەرکەوتووە، لەبەرئەوەی ئێمە ئەگەر بێتو بمانەوێ ڕووبەڕووی تیرۆر ببینەوە بەڕاستی دەبێ زەمینەسازیەك بخولقێنین لەبواری کۆمەڵایەتی و سیاسی، هەوڵ بدەین بە کۆمەڵێك ئالیەتی گونجاو ئەو دیاردەیە ببینین، من تەنها باسی یەك مادده دەکەم لە ماددەی 4 بڕگەی 2 لە یاسایەکە دا باس لە بڵاوکردنەوەی کتێب و سیدی و وێنە دەکات، ئەگەر بێتو هەر دادوەرێك بیەوێت بەڕاستی زۆربەی زۆری کوردستان دەتوانێ بەو یاسایە بکات بە تیرۆرست، لەبەرئەوە پێویستە ئێمە ئاگاداری ئەوە بین کە ئەم یاسایە بەڕاستی تەنها موعالەجەی ئەمنی بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی تیرۆر داناوە، یاسایەکەش کۆمەڵێك بڕگەی تێدایە کە دەتوانرێ خەڵکی تریش بگرێتەوە، بە بێ ئەوەی کە تێوەگلابێت لە تیرۆر، بەڵکو ئەوانەی کە ڕای جیاوازیان هەبێ و بیروبۆچوونی جیاوازیان هەیە، بۆیە داواکارم ئەو یاسایە ئیلغا بکرێت، لە داهاتوو دا بیر لە ڕێگە چارەی تر بکرێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئارامی و سەقامگیری لە هەرێمی کوردستان لە سایەی ئەم یاسایە و دەزگاکانی ئەمنی و ئاسایش بەشێوەیەکی گشتی ئەمە لەلایەك جێگای خۆشحاڵی و سەربەرزیە و جێگای دەست خۆشی

هەموو هاووڵاتیەکی دڵسۆزی گەل و ئەم وڵاتەیە لە حکومەت و دەزگاکانی ئەمنی لەلایەکی تریش بەو مانایە نیە کە تیرۆر لە وڵاتی ئێمە و لە هەرێمی ئێمە بنەبڕ بووە و نەماوە، من پرسیارێك لەو خوشك و برایانە دەکەم ئەوانە بە شێوەیەك لە شێوەکان قیمەتی ئەم یاسایە وەکو پێویست هەڵسەنگاندنی بۆ ناکەن، ئێمە لە وڵاتێکین کە بۆرەیەکی سەرەکی تیرۆرە، کەس هەیە نەڵێت عیراق یەکێکە لە بۆرە سەرەکیەکانی ناوچە و جیهانیە لە تیرۆر بە تەئکید هەموو کەسێکی خودانویژدان دەڵێ بەڵێی بۆ دەکات، لەلایەکی تریش ئایا ئیمە جوداینە لە عیراق؟ ئێمە ئەو خەتەرەی تیرۆرمان لەسەر هەیە یان نا؟ بەتەئکید بەدەرەجەیەکی موختەلیف بەپێی میعیاری شەخسی، ئەمن دەڵێم کەمە وئەو دەڵێ زۆرە، ئەوە لایەنەکی شەخسیە، بەلاَم لەئەصل دا ماوە، بۆیە کاریگەری تیرۆر، گورزی جەرگ بڕی تیرۆر هەتا پێمان نەگەیشت یاسایەك لەو بارەیەوە لەم وڵاتانە نەهاتە ئاراوە، لە 2006 لە پاش ئەو گورزە جەگبڕانەی کە تیرۆر بە ئێمەی گەیاند ئەوجا یاسایەك لەم بارەیەوە دروست بوو، کەواتە بوونی تیرۆر پێویست بە یاسایەك دەکات، وەکو ئەو نەخۆشیەی کە ناچارە دەرمانی تاڵ بخوات، بزەبت لە ناچاری خۆیەتی دەبێ بیخوات، ئەگەر نا خراپ تر دەبێت و بەرەو مردن دەچێت، بۆیە ئەو دەرمانە تاڵە، دەرمانێکە حاڵەتێکی ئیستسنائیە، تیرۆریش لەو یاسایی ئیستسنایانەیە کە لە وڵاتان دەردەچێت و یان گرتوخانەیەکە بۆ وڵاتان دێتە پێش و ئێمە ناچارین ئەو یاسایەمان هەبێت و ئەو وەزعە تاڵە ناچارین ڕووبەڕووی ببینەوە، بۆیە بوونی تیرۆر دەبێ یاسایەك لەو بارەیەوە هەبێت بۆ تەنزیم کردن و بۆ ڕێکخستنی و بۆ ڕووبەڕوبونەوەش، ئێستا ئێمە لەبەردەم زیاد کردن و یان رەفز کردنین، یان رەفز کردن بە درێژ کردن، ئێمە لەبەردەم ئیلغاکردن نین، پێم سەیرە زۆر لە خوشك و برایان باسی ئیلغا دەکەن، ئیلغا دەبێت مەشروعێکی دیکە هەبێت، ئێمە لەبەردەم درێژ کردنەوەی یان درێژ نەکردنەوەینە، بەڵێ و نەخێر بۆی دەکەین، بۆیە داوا لە خوشك و برایان دەکەم لە پاش بەڵێ و نەخێر بیر لە ئەگەری کەموکوڕی لەو یاسایە دا هەبێت بیر لە مەشروعێکی تەعدیل بکرێت ئەگەر کەموکوڕی تێدا هەبێت و ئەگەر پێویست کرا بیر لە ئیلغاکەشی بکرێتەوە زۆر تەبیعیە، بەلاَم ئێمە لەبەردەم ئیلغا دانین ئێستا، بۆیە من هاوڕام لەگەڵ خوشك و برایانی کە دوو ساڵ ئەم یاسایە بۆ پاراستنی ئەم دەستکەوتە و ئەم سەروەریە بۆ کوردستان و خەڵکی کوردستان دوو ساڵی دیکەش درێژبکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەو ئەمن و ئاسایشە کە ئێمە لە هەرێمی کوردستان تێیدا دەژین بەڕاستی نیعمەتێکی گەورەیە و سوپاسی خوای گەورەی لەسەر دەکەین، پاشان سوپاسی دامودەزگا و هێزە ئاسایشیەکان دەکەین کە توانیویانە ئەمنیەت و ئاسایش و سەقامیگری هەرێمی کوردستان بپارێزن، ئەمە جێگەی دەستخۆشیە ئێمە قسە لەسەر یاسایەك دەکەین کە پەیوەندی بە هەرێمی کوردستانەوە هەیە، هەڵبەتە نەك بە عیراقیش و نەك بە وڵاتانی دیکەوە، دیارە کاتی خۆی ئەم یاسایە ساڵی 2006 بۆ ماوەی دوو ساڵ دەرچووە ماددەی 7 لە یاسایەکە دەڵێ (کار بەم یاسایە دەکرێت بۆ ماوەی دوو ساڵ لەڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمیەوە، یەعنی کاتی خۆی ئەم یاسایە پێش شەش ساڵ تەنها بۆ دوو ساڵ دەرچووە، لەڕاستی دا ئێمە پێویستمان بەوەیە حکومەت بۆمان ڕوون بکاتەوە کە بۆچی کار کردن بەم یاسایە درێژ دەکرێتەوە و کە زۆر لە هاوکارانم پەرلەمانتاران باسیان کرد کە ئێمە نازانین هۆکارەکانی درێژ کردنەوەی چ ئامارێك لەبەردەستی ئێمە دایە کە بەهۆی ئەو یاسایەوە و لە ئەنجامی جێ بەجێ کردنی ئەو یاسایەو ئیجابیات و سلبیاتانەی کە لەم یاسایە کەوتووەتەوەو هۆکارەکانی درێژ کردنەوەی بە تایبەتی لەم بارودۆخەدا، ئەو بارودۆخەی کە یاسایەکەی تێدا دەرچووە جیاواز بووە لەم بارودۆخەی کە ئێستا تێیدا دەژین، سوپاس بۆ خوا لە کوردستان سەقامگیری سیاسی و ئەمنی هەیە و کەشێکی لێ بوردەیی و تەسامح وە پێکەوە ژیان لە هەرێمی کوردستان بەرقەرارە، ئێمە ڕووبەڕووی بارودۆخێکی هاوشێوەی وڵاتانی تر و تەنانەت ناوچەکانی تری عیراقیش نین کە ڕووبەڕووی تیرۆر و توندوتیژی بۆتەوە، دیارە تیرۆر و توندوتیژی و تۆقاندن کارێکی مەحکومە لەهەر لایەکەوە و لەهەر کەسێکەوە و بەرامبەر هەرکەسێك ئەنجام بدرێت هەمووومان دژینی، جگە لەوەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بەڕاستی حوکمی قاسینە و توندن، کاك ئارام ئاماژەی بە ماددەی 4 دا لە برگە 2 باس لەوە دەکات و دەڵێت نووسراو وچاپەمەنی و کاسێتی تۆمار کراو یان هاوشێوەی یان وێنەی وای لەلا بێت و یان بە دەست بێنێت کە هاندان بە چاکبزانی یان پروپاگەندە لەخۆ بگرێت بۆ ئەنجامدانی تاوانی تیرۆرکاری بە مەبەستی دابەشکردنی یان بڵاوکردنەوەی، یەعنی ئەمە تەفسیر کردن و تەئویلاتی دەتوانرێ بەوە بکرێت کە خەڵك هەیە تەنها لەسەر یەك کاسێت یان لەسەر یەك کتێب یان لەسەر نووسراوێك گیراوە و ئەمە حوکمەکەی لە 15 ساڵ زیندانی زیاتر نیە، کە ئەمە بۆی دیاری کراوە، لەگەڵ ئەوەشدا بەڕاستی ئەم یاسایە خراپ بەکارهێنراوە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، چونکە خەڵك هەیە کە لەژێر سایەی ئەم یاسایەدا هێشتنەوەی خەڵك دادگایی کردن بە بێ مەحکەمە کردن و گرتن و ڕفاندن و شوێن بزر کردن لەلایەن ئاسایشی دژە تیرۆرەوە ئەنجام دراوە و بە بەڵگەشەوە ئێمە ناو و شوێن و کاتی گرتنمان داوەتە بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان و حکومەتی هەرێمیش، بەڵام بەداخەوە هەتا ئێستا وەڵامی نەبووە کە لەژێر سایەی ئەم یاسایە ئەم پێشێلکاریانە کراوە،

پێمان عەجایب نەبێ کەوا خەڵکێك گیرابێ بە مەحکەمە کردن، لە ژووری ئینفرادی دانرابێت و بە سوء ئیستفادە کردن لەم یاسایە بە بیانوی ئەوە کە ئەمە کەسێکی خەتەرە لەناو ئینفرادی هێشتراوەتەوە و بە ساڵ بە بێ مەحکەمە کردن و بە بێ دادگای کردن، کە ئەمەش بۆ بەڵگەمان لا هەیە، دیارە بێ گومان چارەسەر کردن تەنها لەڕووی ئەمنیەوە نابێت بۆ مەسەلەی تیرۆر، بێ گومان ئەگەر ئەم یاسایەش نەبێت بە تەئکید دەبێ هێزەئاسایشیەکان و هێزە ئەمنیەکان و هێزەکانی ناوخۆ بەرگری لە وڵات و لەهەر مەترسیەك بکەن کەوا لەسەر هەرێمی کوردستان بێت، دیارە ئێمە یاسای ترمان هەیە، یاسای سزادانی عیراقیمان هەیە، کە زۆر لە موعالەجاتی ئەو مەوزوعانەی هەموو کردووە، بەڵام من دووپاتی دەکەمەوەکەوا خراپ بەکارهێنانی ئەم یاسایە هۆکارێکە بۆ ئەوەی کە ئێمە پشتیوانی لەم یاسایە نەکەین و پێمانوایە خەڵکێك زوڵمی لێ کراوە و ستەمی لێ کراوە و لەچارەی ئەم یاسایەدا، لە کاتێك دا کە ماددەی 13 باس لەوە دەکات و دەڵێ ئەوەی بە پێی ئەم یاسایە تاوانبارە مافی خۆیەتی ڕەفتارێکی یاسایی و دادپەروەرانەی لەگەڵ دابکرێت لە گشت قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە دا بە دابین کردنی پارێزەریشەوە بۆ داکۆکی لێ کردنی، نابێ شێوازی ئازادانی دەروونی و جەستەیی و یان ڕەفتاری نا مرۆڤانەی لەگەڵ دا بکرێت و پشت نابەسترێ بە دانپێدانی لێ وەرگیراو بە هەڕەشە و بە ئازاردان یان بە بەڵێن و گەف و گوڕ ئەمانە بە تەئکید ئەنجام دراوە، بۆیە من لە گەڵ ئەوەدا کە ئەم یاسایە درێژ نەکرێتەوە و کاری پێ نەکرێت و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بسم الله الرحمن الرحیم، بەڕێزان وەڵڵامن وابزانم دوا کەسم کە موداخەلەم هەیە و زۆر بە کورتی چەند خاڵێك عەرز دەکەم، ئەو قسانەی کە هاوڕێیانم مامۆستا سمیر و کاك نەریمان و زۆرێك لە براو خوشکان کردیان دووبارەی ناکەمەوە و دەست خۆشیان لێ دەکەم، هەندێ لە خاڵە ئەساسیەکانیان باس کرد، من لە قسەیەکی موشەرعەکانەوە دەست پێ دەکەم، ڕەنگە لیژنەی یاسایی و یاساناسانیش هاوڕا بن لەگەڵم کە مەقوەلەیەکە دەڵێ ڕوحی دەستوور دێباجەیە و ڕوحی یاساش هۆکانی دەرچواندنیەتی، ئەم مەقولەیە مەقوەلەیەکی زۆر مەنتقی و ڕاستە، واتە لە دێباجەی هەر دەستوورێك دا دەبێ موبەرراتی دەرکردنی ئەو دەستوورە و لە کۆتایی هەر یاسایەکیش دا هۆکانی دەرچوواندنی دیار بێت، هۆکانی دەرچوواندنی یاسای تیرۆر لە کوردستان ژمارە 3 ی ساڵی 2006 زۆر بە وازحی هۆکارەکانی باس کردووە، ئەو هۆکارانەیە

كە ئەو براو خوشكە بەڕێزانە ئاماژەیان پێی كرد، ماددەی 17 ی یاسایەكە خۆی دەری دەخات كە یاسایەكی كاتی ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

چی بكەم مامۆستا ئێ بەخوا مەگەر یەك یەك ناو بێنم، حەز دەكەن ناو بێنم؟ ناكرێت، رجا دەكەم موراعاتی هێمنی هۆڵەكە بكەن و گوێ لە یەكتری بگرن و رجا دەكەم، كاك د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد وەرتی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

داوای لێ بوردن دەكەم لەو برایانەی گوێیان لێ نەگرت، بەڵام باسم لەوەیە ماددەی 17 ی ئەم یاسایە ئاماژە دەكات بە دوو ساڵ كە خۆی بۆ خۆی وەڵامی ئەو یان تەئكیدە لەسەر ئەو بۆچوونەی هاوڕێ بەڕێزانە كە ئاماژە بەوە دەكەن لە هەلومەرجێكی تایبەت و چارەسەری حاڵەتێكی تایبەت و بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو مەترسیە تایبەتیانەی كە ڕوویان كردبووە عیراق بە گشتی و كوردستان بە تایبەتی بەهۆی بوونی هێزە هاوپەیمانەكان و بە هۆی بوونی خەڵكانێكی زۆر دەستە و تاقم و گروپی تیرۆرستی زۆر كە دزەشیان كردبووە كوردستان و هەندێ حاڵاتی زۆر سەیر و ناڕەحەت ڕوویان دا، لە حاڵەتی تایبەت دا و لەو كەش و هەوایە چارەسەری زۆرێك لەو شتانەی كرد، من لێرە تەئكید دەكەمەوە دەچمە خاڵی دووەم كە ئێمە لەبەردەم هەڕەشەی تیرۆر دانین ئێستا، هەڕەشەی شێواندنی تەوافوقی سیاسی لە عیراق لەبەردەم هەڕەشەی وەلاخستنی دەستوور و سفر كردنی ڕۆڵی پێكهاتەی كوردین یان كوردستانین لە عیراق، ئەمە هەڕەشەی ئەمڕۆی ئێمەیە كە زۆر دوورە لە مەسەلەی تیرۆرەوە و حاڵەتێكی تری سیاسی لە كوردستان پێكهێناوە بە عەكسی ساڵانی 2006 و 2007 و پێشتر كە وەزعەكە بەرەو ئەوە دەڕۆشت كە كورد حسابێكی تایبەتی بۆ بكرێت و كوردستان حسابێكی تایبەتی بۆ بكرێت، خاڵی سێیەمم ئەوەیە كە عەرزی بكەم، ئێمە لەسەردەمی تەقیمی دەزگاكانی ئاسایش و هێزەكانی ئاسایش دانین، ئەوەی كە مونسیفانە ئاسایشی ناوخۆ هەڵدەسەنگێنێت نابێ بە كارو كاردانەوە قسە لەسەر ئەم دەزگایە بكات، نابێ لەبەرئەوەی سەر بە لایەنێكم جۆرێك تەفسیری وێنایەك یان گۆشەنیگایەك بخەمە روو، یەكسەر بەرامبەرەكە وەڵامم بداتەوە لە سەدەدی موناقەشەی ئەمە یاسای دژە تیرۆرە یان نوێی بكەینەوە یان وازی لێ بێنین و كۆتایی پێ بێنین كە بۆ دوو ساڵ دانراوە، ئەگەر بێینە سەر تەقیم، هەموو ئەو قسانە هەر دوو دیوەكەی ڕاستن، لە كوردستان دا ئەمنیەت و ئاسایش بەرقەرارە و بە توانای هێزەكانی ئاسایشی ناوخۆ بە وەعی وەكو سۆزان خان باسی جەماوەری كوردستان بە سەلامەتی مەساری سیاسی هێزە سیاسیەكانی كوردستان بە گۆڕانكاریەك كە لە وەزعی سیاسی كوردستان بە عام

دروست بووه، هەمووی پێکەوە یەك مەنزومەیە وای کردووە ئەم ئەمنیەت و ئاسایشە بەرقەرار بێ، لەبەرئەوە ئەگەر باس بێتە سەر ئەوە کەس ڕۆڵی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ نادیدە نابینێ، بەڵام خوشك و برایانی بەڕێز هەر لەلایەن دەزگاکانی ئاسایشەوە من ناشڵێم دەزگا، دەڵێم لەلایەن تاك تاکی ئەو بەڕێزانە کە لەو دەزگایانە ئیش دەکەن، باس لەسەر ئەدائە باس لەسەر چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی یاسایە، لە ماددەی 3 ی ئەم یاسایە خۆی ئاماژەی بە بەعزێ شت کردووە کە دەچێتە خانەی کاری تیرۆر و تۆقاندن و سزای 15 ساڵی لەسەرە، هەر ئەمە خۆی مومارەسە کراوە، ئەمە ئیدعا نیە، ئەمە تۆمەتبار کردنی هیچ دەزگایەك نیە و وەکو دەزگا، بەڵام لە حەقیقەت دا لێدان و جوێندان و ئیهانە کردن و ئیرهابی فکری تەحریزی مونەزەم، دەتوانم تا حەدی ئەوە بڵێم کە هەموو جۆرەکانی کە لە ماددەی 3 باسکراوە لەلایەن تاکێك لە هێزەکانی ئاسایشەوە لەم کوردستانە جێ بەجێ کراوە، ئەمە لە ئیفادەی ئەو بەڕێزانە کە بەدەربوون بە دەیان کەس گیراون و بەربوون لەبەردەمی حاکمە بەڕێزەکان دا هەیە، سەد خۆزگە کە لێرە دەزگا و بەرپرسانی ئەم لایەنە لێرە بوونایە و وەڵامیان بدایەتەوە، ئایا چەند حاڵەتی ئیرهاب لە کوردستان مواجەهە کراوە، چەند گروپی تیرۆرستی بەم یاسایە، ئەم یاسایە یەکێك لە هۆکارەکانی بەرقرار بوونی ئەم ئارامی و ئاشتیەی لە کوردستان هەیە، نەك تەنها ئیشی ئەوە بووبێ لە خیلالی ئەم 4،5 ساڵەی کە ئەم یاسایە دەرکراوە، لەبەرئەوە بەقەدەر ئەوەی کە لەوەش دا ڕۆڵی بووبێ کە من گومان دەخەمە سەر ئەوە، چونکە داتام لەبەردەست نیە، یان عەلەل ئەقەل با بڵێم زانیاریم لەسەری نیە، بەڵام دەیان حاڵەتی تری بەکارهێنانی خراپی ئەم یاسایەش لە دامودەزگاکان دا و لەلایەن کەسانێکەوە کە پشت بەم یاسایە دەبەستن جێ بەجێ کراوە، ئەگەر باوەڕ بە بەندە ناکەن، لە ڕاپۆرتی بەڕێز سەرۆکایەتی هەرێم کە دیاری کرا بۆ بەدواداچوونی ئەو دوو کێشەیەی کە لە سلێمانی و لە شوباتی پار و لە دهۆك ڕوویاندا، لە ڕاپۆرتی لیژنەکانی ناوخۆی پەرلەمان و لیژنە تایبەتەکانی پەرلەمان بەدواداچوون، ئەم حاڵەتانەی کە لێرە بە تیرۆر و بە تۆقاندن و ترساندن تۆمار کراون، تۆمار کراوە لە ڕاپۆرتەکانیان و ئیقراریان کردووە، کەواتە باس لە جێ بەجێ کردنی یاسا و باس لە جەدوای ئەم یاسایە بووە کە ئەم کەش و هەواو وەزعە سیاسیەی ئێستایە، نە باس لەوە بێت کەسێك یان جیهەتێك یان چەند کەسێك لەگەڵ مانەوەی ئەوە بن کە ئێمە هیچمان نەبێ بۆ دژایەتی تیرۆر یان بمانبێ، من خۆم لەگەڵ ئەوەم یاسایەکی تازە و لە وەزعێکی تازە بخوایە بە ساڵی 2012 و 2013 نەك 2006، قەی چی ئەکا با دەرکەین، باس لە درێژکردنەوەی یاسا، جا موشەرعی کوردستان ئەگەر دەیزانی ئەم دیاردەیە دیاردەیەکی درێژ خایەنە لە کوردستان بۆچی دەڵێ بۆ ماوەی دوو ساڵ لەماددەی 17 ی یاسایەکە دەڵێ بۆ ماوەی دووساڵ با ئەم یاسایە هەبێ لە کوردستان، عەیبە بۆ موشەرعی کوردستان هەردووساڵ جارێك ئەویش بووە بە

کایەی مەسەلەی کرێی خانوو هەر درێـژی دەکەینـەوە، بۆیـە سـەرەتایەکی سـابتمان نیـە ئەگـەر دیاردەکە فعلەن دیاردەیەکی درێژ خایەنە لە کوردستان، من دڵنیتان دەکەمەوە بـەڕێزان سـەدان حاڵەتی گیرانی نایاسایی، ئازاردان و ئەزیەت دان بە هەموو ئەو جۆرانـەی لـە ماددەی 3 ی ئـەم یاسایە باسکراوە و بە ئیفادە و بە تۆمارکراوی لـە دادگاکـان دا هەیـە و سـەدان کـەس بـە یاسـای ئیرهـاب گـیراون و بـە داوای لێ بـوردن نەکردنیشـەوە ئـازاد کـراون و نـاو و تۆماریـان هەیـە لـە دادگاکان و لەلای خودی بەڕێزان دەزگاکانی ئاسایش، لەبەرئەوە قودسیەت بـە تاکـە تاکـە و بـەو کەسانە نەدەین کە یاسا جێ بەجێ دەکەن، قودسیەت ئەگەر هەبێت، پیرۆزی و سەروەری ئەگەر هەبێ بۆ دەزگا و موئەسەسە و ئەو سیستمە عامەیـە کـە لـەم وڵاتـە ئیـدارە ئـیش دەکـات، ئێمـە ئەوەنـدە بـە چـاوی نەزاهـەت سـەیری تاکـەکان نەکـەین و ئێمـە بەچـاوی خۆمانـەوە چـەندەها گرتـەی ڤیـدیۆیی هەیـە کـە مومارەسـەی زۆر ناشـیرینی بـەعزێ لـە یاسـا دەکـەن کـە چـەکی بـە شانەوەیە و ناوی ئاسایشە و ناوی دژە تیرۆرە و نازانم ناوی هەرچی لێ ئەنێی، خۆمان دەیبیـنین ئیتر تۆ بێی ئینکاری بکەی و بڵێی وەکو قورئان ئەمە پیرۆزە و جێ بەجێ کەرەکانیشی سەحابە و پێغمبەرن، وانیە یاسامان هەیە زۆر جوانە، بـەڵام خـراپ جـێ بـەجێ دەکرێـت، ڕەنگـە قسـەی هاوەڵانم کورت کردبێتەوە من حەز ناکەم لەمە زیاتر درێـژی بکەمـەوە، مـن لەگـەڵ ئـەوە نـیم ئەم یاسایە درێژ بکرێتەوە، چونکە هەلومـەرجی بەسـەر چـووە و ئەگـەر موشـەرعی کوردسـتان هەست دەکات فعلەن کوردستان لەبەردەم هەڕەشەیەکی ئیرهابی فیعلی دایە پێویستە یاسایەکی نوێ بخوا بەم کەش و هەوایەی ئەمڕۆی ساڵی 2012 بەرەودوام، یاسایەکی وا دەرکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان فەرمووو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هەوڵ دەدەم زۆر بـە کـورتی قسـە بکـەم، وەك بـەڵێنم دابـوو، بـەڵام شـتێك زیـاد دەکـەم، لـە ڕاستی دا وەعـدی خـۆم جـێ بـەجێ دەکـەم، بـەڵام تـۆش، دیـارە هـەموومان شـانازی بـەم وەزعـە دەکـەین بەشـێك لـەو شـتانە لـەبری ئەمـە دەتـەوێت کـە هاوڕێیـانی ئێمـە ئـەو فەترانـەی کـە بەرپرسـی دەزگـا ئەمنیـەکان و نـاوخۆ بـووین لـەو ناوچـانە بەشـێك لـە هـەرێم دا لـە ڕاسـتی دا کەمترین کاری تیرۆرستی لەو ناوچانە کرا، بۆیە شانازیەکە تەنها بەر لایەنێك ناکەوێ، زۆربەی لایەنەکانی کوردستان دەگرێتەوە و بە تایبەتی ئەمەش، من دەمەوێ قسە لەسەر ئەوە بکـەم بـە تایبەتی بۆ قسەکەی مامۆسـتا عمـر کـە نوقتەیـەکی زۆر گرنگـی ئیسـارە دا کـە مـەوزوعی کـاتی بوونی یاسایەکەیە، یـەعنی موشـەرعی کـورد ئـەو کاتـە بـۆ دیاردەیـەك خۆتـان دەزانـن یاسـا بـۆ دیاردەیەك و حاڵەتێك دەردەکرێت، دیاردەیـەك یـان حاڵـەتێك هـەبووە یـان تـرس لـە حاڵـەتێك

هەبووە یاسایەکی کاتی دەرکراوە بۆ کاتێکی دیاری کراو ئەو کاتە دیاری کراوە بۆ موراجەعە کردنە، موراجەعە کردنەکە پێویستمان بەم یاسایە هەیە یان نا؟ ئێستا هەموومان قسەمان لەسەر چەند خاڵێك کرد کە هەمووی باس لە سەقامگیری و وەزعی ئەمنی و خۆشبەختانە با بڵێین ئیستقرار هەیە، من پێموایە بەو حوکمەی کە ئێستا وەکو دیاردە تیرۆر لە وەکو دیاردە نەماوە، بۆ ئەوەی بتوانین بە وردی لەڕوی یاساییەوە تەعبیر لەم حاڵەتی ئیستقراریەی لە کوردستان هەیە بیکەین، لەڕاستی دا بەو حوکمەی کە ئێستا قسە لەسەر چاکسازی لە دەزگا ئەمنیەکان و یەکخستنەوەی با بڵێین بە نیشتمانی کردن بە تەوافوقێکی نیشتمانی و لەم مەوزوعەدا دێت، لەڕاستی دا لەبەر هۆکارێکی تر کە پێم وابێ هەم مامۆستا عمر ئاماژەی پێی دا داتایەکی ڕوونمان لەبەردەست دانیە لەم ماوەی ئەوەندە ساڵەدا ئەم یاسایە چەند سوودی هەبووە بۆ کەم کردنەوەی کاری تیرۆرستی و نەهێشتنی کاری تیرۆرستی و ئەوانە، من پێموایە لە نێوانی ئەو دوو ڕایەی کە دەڵێ درێژ بکرێتەوە و ئەو ڕایەی دەڵێت ئیلغا بکرێتەوە، ئێمە هەنگاوێکی تری یاساییمان هەیە، هەر بەو حوکمەی ئەم یاسایە کاتی خۆی بە کاتی دانراوە، پێموایە ئێستا ئێمەش دەتوانین جارێکی تر بە کاتی ئەم یاسایە تەجمید بکەین، تەجمیدی بکەین بۆ فەترەیەکی دیاری کراو یان بۆ فەترەیەکی نادیاری کراو تا ئەوەندە ئەگەر خوا نەکردە وەزعێك هاتە پێشەوەو پێویستی کرد ئەم یاسایە تەفعیل بکرێتەوە ئەوە پەرلەمانی کوردستانە و بە دانیشتنێك دەتوانین جارێکی تر ئەو یاسایە تەفعیل بکەینەوە و کاری پێ بکرێت، پێموایە لە ماوەی ئەم فەترەی تەجمیدە ئێمە بوارێکی باشمان دەبێت بۆ پیاچوونەوە بە هینەکە، من قسەکانی خۆمم لەبیرە لە دانیشتنی ڕابردوو لەسەر ئەم مەوزوعە دوو ساڵ پێش ئێستا باسی قەسوەتی کۆمەڵێ لە بڕگە و ماددەکان کرا پێموابێ هاوڕێیانم ئەمڕۆ باسی ئەوەیان کرد کە لە چەند شوێن دا کاریشی لەسەر نەکراوە، یەعنی کاری پێ نەکراوە سەرباری ئەوەی بە دەق قسە لەسەر ئەوە کراوە کە ئەم ڕەفتارانە کردەوەی تیرۆرستین، یەعنی با بڵێین حوکمی نیهائی هەتا هەتایی لەسەرە، بەهەرحاڵ ئەم فەترەیەی کە تەجمیدی دەکەین دەرفەتێك دەبێ بۆ پیاچوونەوە بە هەندێ بڕگە و ئەمانە تەعبیر لە وەزعێکی تازەی کوردستان و با بڵێین جۆرێك لەو ئاشتەوایی و ئەوانەی کە لێرە هەیە، پێموایە تەجمید کردنی ئەم یاسایە لە ئێستادا هەم تەعبیر لە ئیستقرارەکە دەکات و هەم ئەو هەدەفەش کە کاتی خۆی موشەرعی ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان دا بڕیاریان لەسەر ئەو یاسایەدا، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك د.عمر فەرموو.

بەڕێز د.عمر نورەدینی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەمە ڕاستیەکی چەسپاو و حاشا هەڵنەگرە کە بە درێژایی مێژو ئێمە یەکێك بووین لەو نەتەوانەی لەم ناوچەیە قوربانی گەورەمان بە دەست تیرۆرەوە داوە، جا تیرۆرستان دەوڵەت بن یان ئەوەی پێی دەگوترێت ئیرهابی دەوڵەت یان ئیرهابی ڕێکخراوە تیرۆرستیەکان بووبێ، گرنگیشە ئاماژە بەو ڕاستیە بکەین کە دیاردەی تیرۆر لە پێش زاینەوە بەردەوام بووە و تا ئێستاش هەر بەردەوامە، لە چەقۆ خوارەکانی پێش زایین کە لە ناوچەی فەلەستینی ئێستا ژیاون تا خەسیوەکانی ڕوسیا و حەشاشین و ڕێگرەکانی ئەوروپا و تا بەرێکخراوی قاعیدەی ئێستا دەگات، واتە بە درێژایی مێژوو تیرۆر بەردەوام بووە لە شوێنی جیاواز لە ڕێکخراوی جیاواز و هەروەها تیرۆر لەلایەن دەوڵەتیشەوە بەرامبەر بە هاووڵاتیان و بەرامبەر بە کەمینەیەك و نەتەوەیەکی تریش پەیڕەو کراوە، هەروەها تیرۆر دیاردەیەکە کە شارستانیەت و ئایین و نەتەوە و مەزهەبەکان دەبڕێت، واتە پەیوەست نیە بە ئاینێك و بە نەتەوەیەك و بە مەزهەبێکەوە، بۆیە دیاردەیەکی جیهانیە، کەش و هەوا گۆڕاوە لە زۆر فەترەی مێژوویی دا تیرۆر وەستاوە و ئالیەتی مامەڵە کردن لەگەڵ تیرۆریش گۆڕانی بەسەرداهاتووە، بەڵام دەبینین هەر بەردەوامە، ڕاستە لەکوردستانیش زەمینەی ئێستا و زەمانی ئێستا جیاوازە لەگەڵ هی ساڵی 2006، بەڵام بەڕێزان مەترسی تیرۆر لەسەر ئاستی ناوخۆ و لەسەر ئاستی عیراق و لەسەر ئاستی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و دنیا ماوە یان نەماوە؟ بێ گومان ماوە، نزیکترین نموونە کۆنگرەی نێودەوڵەتی بۆ دژایەتی تیرۆرە لە تورکیای دراوسێمان لە دوای 11 ی سیبتەمبەریشەوە دەیان و سەدان بڕیاری ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی هەیە دەیان ڕێککەوتنامەی نێودەوڵەتی هەیە کە عیراق ئیمزای کردووە لەسەری و لە ناوەڕۆکی ئەو ڕێککەوتنامانە ئەوە دەخوێنینەوە کە لەسەر ئاستی ناوخۆ و نیشتمانی دەوڵەتەکان دەبێ پابەند بن بە ڕێکخستنی یاسایانەی دژایەتی تیرۆر لەژێر ڕۆشنایی و ناوەڕۆکی ئەو ڕێککەوتننامانەی کە عیراق وەکو ئاماژەم پێی دا یەکێکە لەو وڵاتانە، لە هەرێمی کوردستان دیاردەی بەرقەرارکردنی ئاشتی و بە تایبەتی ئەمنیەت و ئاسایش پەیوەندی بەوە هەبووە نموونەیەك مۆدێلێکی باش لە دژایەتی کردنی تیرۆر لە هەرێمی کوردستان پەیڕەو کراوە، ئەمەش پەیوەندی بەوەوە هەبووە یاسات هەیە و وەکو ئاماژەی پێدرا هێزی ئەمنی چالاکت لەم بوارەدا هەیە و هەروەها هۆشیاریەکی باشیش بۆ دژایەتی کردنی تیرۆر لەسەر ئاستی جیا جیا هەیە، قسە لەسەر ڕۆڵی دامودەزگاکانی ئەمنی و دژە تیرۆر لە هەرێمی کوردستان کرا، سەرنجمان هەیە، بەڵام بوونی ڕەئی ئەوتۆ و لێکدانەوەی ئەوتۆ کە ئەوان ڕۆڵیان هەبووە لە ئیرهاب و تیرۆر دا سنووری ئازادی ڕادەربڕین تێ دەپەڕێنێ بۆ تۆمەتبار کردنێك کە پێویستی بە سەلماندنە، ئەم یاسایەی کە لە هەرێمی کوردستان هەبووە، یاسایەکی ئیستسنائیە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ دیاردەیەك کە ڕەنگە لە داهاتوو دا نەمێنێ، بۆیەش لە زۆربەی زۆری ئەو

ولاتانەی کە یاسای تیرۆریان هەیە سالانە تەمدید و درێژی دەکەنەوە بە ولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاشەوە، بۆ؟ بۆ ئەوەی کە ڕەنگە لە داهاتوو دا بگاتە ئەو حالەتەی کە ئەم یاسایە بوەستێنرێ و یان هەموار بکرێتەوە، یان هەتا ئەگەر جۆرێك لە دلنیایی تەواوەتی هەبوو ئیلغاش بکرێتەوە، قسە کردن لەسەر ئەوەی کە یاسایەکە بە باشی جێ بەجێ بکرێت پاساو نیە بۆ ئەوەی بلێین یاسایەکەمان نەبێت، ئەگەر دەشمانەوێ لەسەر ناوەڕۆکی یاسایەکە سەرنجمان هەیە و مولاحەزەمان هەیە فەرمووون با پڕۆژە پێشکەش بکەین لە داهاتوو دا هەولْ بدەین هەمواری بکەینەوە، لەو چوار چێوەیەدا من پێم وایە مەترسی تیرۆر لەسەر ئاستی عیراق و لەسەر ئاستی کوردستان ماوە، بۆیە پێویستمان بەوە هەیە کە ئێمە یاسایەکمان هەبێ، ئەگەر سەرنجیشمان هەبێ لە داهاتوو دا با تەعدیلی بکەین، بەلام لەگەلْ ئەوەم کە وەکو چۆن لە پرۆژەکەی حکومەت داهاتووە بۆ دووسالی تر درێژ بکرێتەوە و پشتیوانی لە ڕەئی و پێشنیارەکەی هەردوو لیژنەی هاوبەش دەکەم و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل فەرمووو.

بەڕێز فاضل بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەمە پێموایە یاسایەکە ئەگەر ئاوڕێك لە ڕابردوو و لە مێژوو بدرێتەوە لەو کاتەوەی کە عیراق دەولەتە هەتا ئەمڕۆ ئەوەندەی کاری تیرۆر تیایدا گەشەی کردووە، ئەوەندە دیموکراتیەت گەشەی بکردایە تیایدا و ئەمنیەت و ئاسایش بەرقەرار بووایە لەم ولاتە ئێمە ئێستا پێویستمان بەم یاسایە نەدەما، بەلام من نەدەچمە سەر قسەی هیچ کام لە هاوەلانم و نە وەلامی هیچ کەسیش دەدەمەوە، بەلام ئەوەی کە دەبینرێ هەتا ئێستاش بە بەردەوام لە کوردستان کاری تیرۆرستی ئەنجام دەدرێت و خەلکی کورد تیرۆر دەکرێت، بە تایبەتی لەناوچەکانی جەلەولا و دوزخورماتو و کەرکووك و زۆربەی ناوچەکانی تر، کە ئێمە دەلێین با ئەم یاسایە درێژ نەکرێتەوە، بەڕێزان ئەگەر ئێمە سەیری ئەوە بکەین کە ئێستا لە ناو شارەکانی کەرکووك و سلێمانی و دهۆك کاری تەخریب و تەقینەوە نیە بە حەقیقەت دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ڕۆلی دەزگا ئەمنیەکان کە لە هەرێمی کوردستان دا چ ڕۆلێکیان بینیوە، بۆیە مەسەلەی تیرۆر لە عیراق بە گشتی و شانەی ڕێکخستنیان هەیە، سەیرە ئێمە لێرە باس لەوە بکەین و بلێین با ئەم یاسایە نەمێنێ یان ئەم یاسایە مودەکەی درێژ نەکرێتەوە، حەرەکاتێك

کەشانەی ڕێکخستنی هەبێ و بە بەردەوام ئەم حەرەکاتە ئیدامەی هەبێ و خەڵکی کورد تیرۆر بکرێت، چۆن دەبێ بڵێین با ئەم یاسایە نەمێنێ؟ لەبەئەوەی زوڵم لە خۆمان دەکەین، چونکە بە بەردەوام کاری تیرۆرستی لە وڵاتی ئێمە ئەنجام دەدرێت، چونکە ئێمە تا ئێستاکێ ڕاستە بە دەورو بە کاریگەریەت و بە چاوەیی دەزگا ئەمنیەکان لە هەرێمی کوردستان ئێستاکێ ئێمە زۆر بە بێ خەم دێین و دەچین لە شارەکانی خۆماندا لەسەرتاسەری ئەم هەرێمەی کە ئێستاکێ لە پێشمانەوەیە، جگە لەو ناوچە دابڕاوانەی کە تا ئێستا ڕۆژانە خەڵکی کوردی تێدا تیرۆر دەکرێت، بەڵام بەڕاستیەکەی لەسەرتاسەری عیراق دا ڕۆژانە چونکە ئێمە جیا نەکراوینەتەوە لە عیراق دا تاوەکو ئێستاکێ ئێمە وەکو هەرێمی کوردستان پەیوەستین بە عیراقەوە هەتاوەکو ئەو کاتەی بە بڕوای من بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان هەتا ئەو کاتەی کە هەرێمی کوردستان پەیوەست بێ بە عیراقەوە، ئێمە پێویستمان نەك بە درێژ کردنەوە، پێویستمان بە دەوڵەمەند کردنی ئەم یاسایە هەیە، من هیواخوازم ئەگەر ئەم یاسایە لە پاش دەنگدان پێی و درێژ کرایەوە داوای دوو جۆر ڕاپۆرت لە دەزگا ئەمنیەکانی هەرێمی کوردستان بکەین، یەکێکیان ئەو ڕاپۆرتەی کەوا چ دەورێك بینراوە بۆ بەرقەرار کردنی ئەم ئەمنیەتەی کە ئەمرۆ لە کوردستان هەیە؟، ڕاپۆرتێك ئەو خەتەریاتانەی کە لەمەوپاش کەلە هەرێمی کوردستان دا دەبێ، چونکە تاوەکو ئێستا زۆربەی و هەندێ لە وڵاتەکانی دەوروبەری هەرێمی کوردستان بووە بە گۆمی خوێن و ئێمە لێرە وابزانین وڵاتی ئێمە بووە بە شامی شەریف و هیچ جۆرە خەتەریاتێکمان لەسەر نەماوە و ئەم یاسایە نەمێنێ، بۆیە من پێشنیار دەکەم لە ئایندە هەم تەقریری دەزگا ئەمنیەکانی هەرێمی کوردستان وەربگرین و هەم ئەم یاسایە دەوڵەمەند بکەین بۆ زیاتر بەرقەرار کردنی ئەمنیەت لە هەرێمی کوردستان، چونکە ئەو ئەمنیەیەتەی کە ئەمرۆ لە هەرێمی کوردستان هەیە، ئێمە دەبێ سەیر بکەین و بزانین کاری تیرۆرستی لە بەینی ئێمە و کاری تیرۆرستی دا ڕۆژانە دەکرێت چیمان بەینە، یەعنی فاسڵەکەمان چەندە؟ ئەگەر ئەم دەزگایە یان ئەم یاسایە نەمێنێ کێ خۆی بە بەرپرس دەزانێ کە ئەو کاری تەقینەوە لە کەرکووك و لە جەلەولا نەیەتە خانەقینەوە و لە کەرکووك نەیەتە هەولێر و لە موسڵیشەوە نەچێتە دهۆك، لەبەرئەوەی لەم ناوچانە بە بەردەوام کاری تیرۆرستی دەکرێت و خەڵکی کوردیشی تێدا تیرۆر دەکرێت، بۆیە من داواکارم ئەم یاسایە درێژبکرێتەوە و لە ئاییندەش دەوڵەمەند بکرێ و، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل فەرموو.

بەڕێز اسماعیل سعید گەلاڵی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان پەرلەمانتارانی بەڕێز، ئێمە باسی یاسایەك دەكەین كە بەڕاستی هەستیارە و پەیوەندی بە سەرمایەی ماددی و مەعنەوی و ژیانی هاوولاتیانەوە هەیە، بۆیە خۆ دوورخستن و خۆكەناكردن لەگەڵ هەر تەعامولێكی سیاسی لەگەڵ ئەم یاسایە ئەركی ئێمەیە، ئەم یاسایە لەڕاستی دا پێش دەرچوونی ئەم یاسایەش ئەگەر موبەریرمان ئەوە بێ لە سایەی ئەم یاسایەوە مافی مرۆڤ پێشێل كراوە، بە قەناعەتی من پێش دروست بوونی ئەم یاسایەش مافی مرۆڤ پێشێڵ كراوە و ئێستاش و لە ئاییندەش دا، چونكە ئەوە كلتوری سیاسی ئێمەیە، ئەوە هێواش هێواش بنبڕ دەبێت بەڕاستی، نە بە ئیلغا كردنەوەی ئەم یاسایە و مافی مرۆڤ چارەسەر دەكرێت، نە بە تەمدیدی، جانبێكی تری ئەم یاسایە ئایا ڕەدع بووە، ئایا لەمپەر بووە لەبەردەم كاری تیرۆرستی؟ ئەوە پرسیارەكەیە، ئایا بەڕاستی بە واقعی لە خۆمان بپرسین ماكەكانی تیرۆر ئێستا لە كوردستان دا وجودی هەیە یان سست بووەیان كەم بووە یان لەبەین چووە؟ ماكەكانی تیرۆر لەسەر ئاستی جیهانی زەعیف بووە یان وجودی هەیە یان بەڕاستی هەڕەشەن؟ باشە لە حاڵەتێك دا ئەگەر ئەم یاسایە ئیلغا بكەینەوە سوودەكانی چیە؟ ئەگەر بمێنێتەوە سوودەكانی چیە؟ من بۆ خۆم هەر وەختێك ئەم یاسایە دەبینم تەمدید دەكرێتەوە و جاری پێشوو و لە پێشو تریش دا بەڕاستی هەست دەكەم ئیعلانی حاڵەتێكی تەوارییە، هەست دەكەی حاڵەتێكی تەواری هەیە ئەمە خۆی لە ڕاستی دا مەسجێكی خراپە، ئەمە پەیامێكی خراپە بۆ ئەم حكومەتەی ئێمە، ئێمەش شەش ساڵ تێ دەپەڕێنین بەسەر ئەم یاسایە، شەش ساڵ لەم سەدەیە یەعنی شەست ساڵ، ئەم سەدەیە لەگەڵ سەدەكانی ڕابردوو زۆری فەرقە، گەشەكردنی كۆمەڵایەتی یەعنی شەش ساڵ پێش ئێستا وەرە هەولێر موقارەنە بكە لەگەڵ ئێستادا، شەش ساڵ پێش ئێستا خۆمان موقارەنە بكەین، بیركردنەوەمان موقارەنە بكەین، ژیانی كۆمەڵایەتیمان موقارەنە بكەین، ژیانی ئابووریمان موقارەنە بكەین، ئێجگار گەشەكردنیكی زۆر زۆرە، ڕاستە تیرۆر ئێستا لەسەر ئاستی دنیا بەڕاستی جەبهەی تیرۆر شكستی خواردووە، تیرۆر یەعنی هەویەیەكی ئەوەندە مەنبوزە، هەویەیەكی زۆر دیارە، هەتا پێویستی بە یاسا نیە، یەعنی بووەتە زاهیرەیەك شوناسەكەی زۆر زۆر دیارە پێویستی بە یاسا نیە ئەسڵەن، زۆر ناشیرینە، لەبەرئەوە بە قەناعەتی من ئەم یاسایە هەبێ یان نەبێ، ئێمە دامودەزگای دیكەمان هەیە و كە زۆر ڕاستەوخۆ دژایەتی ئەم زاهیرەیە دەكات، بۆیە بە قەناعەتی من نەمانەوەی، چونكە ئەگەر مانەوەی فەراغی یاساییمان بۆ دروست دەكات یان ناكات، من پێموایە نەمانەوەی ئەم یاسایە مەسجێكی باش و لەڕووی مەعنەویەوە كەسایەتیەكی باش بۆ حكومەتی هەرێم دروست دەكات و بەڕەئی من دوور لە هەر مەسائیلێكی سیاسی نەمانەوەی ئەم یاسایە بە سوودمەند دەزانم بۆ كۆمەڵگاكەمان و بۆ هەرێمی كوردستان و سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئاشتی خان له وەقتی زائیع به موختەسەری قسه بکه، فەرموو.

بەڕێز ئاشتی عزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس بۆ ئەو دەرفەتە، لەڕاستی دا زۆر قسه کرا لەسەر ئەم یاسایە، بەلأم ئەوەی کە لەناو هەناوی یاسایەکە خۆی دا هەیە، له تەفاسیلی دا چەند خالێکی هەیە کە خۆی ئیشارەت بەوە دەکات هەندێ لە خالەکان باسکرا یەکێکی تر لە خالەکان کە بەلای منەوە جێگەی منەوە ئەوەیە له ئەسبابی موجبەکە ئیشارەت دەکات کە وەزعێکی نا تەبیعی بەسەر کوردستان دا هاتووە، هۆکار بووە کە ئەم یاسایە دەرچووە و لەگەڵ ئاماژە کردنیشی کە ئەگەری هەیە ئەم وەزعە لە کوردستان دا بەردەوام بێت، من دەمەوێ تیشك بخەمە سەر مەسەلەیەك کە داواکردن بۆ ئیلغا کردنەوەی ئەم یاسایە مانای ئەوە نیە یەکێکی وەکو من وەکو ئەندام پەرلەمانێك داوای فەوزا بکەم بۆ هەرێمی کوردستان، بڕوام نیە ئەوانەی پێش منیش کە ئەم قسەیان کردبێت یان ئێمە دوو حالەتمان لەبەردەمە یان دەبێ یاسایەکی وەکو ئەمە کە بە بڕوای من یاسایەکی مەدەنی نیە و یاسایەکی زۆر توندوتیژە، حەملەیەکی زۆر هەیە لەناو کوردستان دا لەڕێگەی ئەو ووڕکشۆپ و دانیشتنانەی کە دەکرێت هەولی ئەوە دەدرێت ئەو سزایانەی لە هەرێمی کوردستان دا بەرەو سزایەکی کاڵ بووەوە و جۆرێك لە پرەنسیپی مافی مرۆڤ ڕەچاو بکرێت تیایدا، بەلأم ئەمە مەسەلەی تۆقاندن و ئیعدام کردن وعقوبەکانیش زۆر زۆر قورسە تیایدانراوە، بۆیە لەگەڵ ئەو چەمکانەی بەڕاستی کەهەرێمی کوردستان ئیشی بۆ دەکات بۆ نەهێشتنی وەکو لەڕووی مافی مرۆڤەوە و لەسێدارە دان و کۆمەلێك پرەنسیپی تر کە هاوشێوە بێ لەگەڵ ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتیەکان، بە بڕوای من ئەمە یەك ناگرێتەوە، خالێکی تر من بڕوام وایە ئەم یاسایە خۆی بۆ خۆی هەڕەشەیە بۆ هەرێمی کوردستان، بە جیاواز لەگەڵ کۆمەلێك بۆچوونی تر، چونکە ئەمە بەڕاستی عونف دروست دەکات ئەم یاسایە، چونکە ئێمە نازانین یەعنی تاکەی ئێمە بەشێوەیەك بە گریمانە و بە ترس لە ئایدۆلۆژیایەك و لە کەمینەیەك و لە تەیارێك ئێمە ترسی ئەوەمان هەبێ یاسای ڕەق دروست بکەین و وشەی ڕەق بەکاربهێنین وابزانێ موشەرع و وابزانێ دادوەر بەم ڕێگایە دەتوانێ هەرێمی کوردستان رزگار بکات یان بیپارێزێ، لام وایە ئەم یاسایە خۆی هۆکارێکی گەورەیە بۆ ئەوەی توندوتیژی دروست بکات لەگەڵ مواکەبەکردنی گۆڕانکاریەکان و ئەو نیەتەی ئێمە بۆ مەدەنی کردنی ناڕوات بۆیە داوای ئەوە دەکەم کە ئەم یاسایە ئیلغا بکرێت لە ئێستادا، وە ئاماژەیەکی تریش ئەم یاسایە بیرمان نەچێت بەتەنها بۆ هەرێمی کوردستانە، یەعنی لێرە جێبەجێ دەکرێت لەناوچەکانی تر کار بەم یاسایە ناکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی ناوخۆ، فەرموون.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم یاسایە وەك زۆر لەبراو خوشکانی پەرلەمانتار باسیان کرد، یاسایەکی کاتییە، حکومەت داوا دەکات کە بۆ دوو ساڵ درێژ بکرێتەوە، دیارە حکومەت موبەڕیڕی هەیە کەداوای درێژکردنەوەی دەکات، هەموومان دەزانین تیرۆر دیاردەیەکی جیهانیە، ئێمەش لەو جیهانە بەدەر نین، ئێمە لەبەر ئەوەی ئەو مەسەلەیە لە 100٪ مەسەلەیەکی ئەمنیە، لیژنەی ناوخۆ پێشتیریش بەدواداچوونمان کردووە، لەهەولێر،لە سلێمانی، ئەمڕۆش دوای جەلسە پەیوەندیم بە دەستە ئەمنیەکانی هەرێمی کوردستانەوە کرد، ئەوان پێیان وایە تا ئێستاش هەڕەشەی تیرۆر لەهەرێمی کوردستان هەیە، بەردەوامە لەدوولاوە تەهدید دەکرێین هەم لەسنوورەکان، هەم لەناوەوەی کوردستان، تەبعەن ئەوە ناکرێت برادەرانی ئەمنیش ئێستا لێرە بن، ڕەنگە لەبەر ئەوەی کە مەسەلەیەکی ئەمنی لە 100٪ خۆیان باسی هەموو شتەکان ناکەن لێرەدا، چونکە پلان هەیە بەماوەی دوو ساڵ، سێ ساڵ پلانی بۆ دادەندرێت تابتوانن کارە تیرۆرستیەکە ئەنجام بدەن، نموونە سلێمانی، لەوێ ئێمە وەکو لیژنەی ناوخۆ بەدواداچوونمان کرد، شەش مانگ ئەو وەکرە تیرۆرستیانە لەسلێمانی هەبوون و شوێنیان هەبوو ،خانوویان گرتبوو تاتوانیان ئەو چالاکیەیان ئەنجامدا، دوای شەش مانگ، ساڵی پار بوو، نزیکەی دوو هەفتە بەر لەئێستا بینیتان لە قەڵادزە داخڵ بوون گروپی ئەنصار اسلام، بەڵام بەهۆی تواناو شارەزایی ئاسایش وجەماوەری کوردستان توانرا بەرگریان لێ بکرێت ونەیەڵن داخڵ ببن، تا ئێستاش بەرنامە هەیە ، وردە وردە پلان هەیە، وەکرەی تیرۆر هەیە، بەڵام ناکرێت هەندێ شت هەیە باس بکرێت، ئەگەرنا دوای ئەو پەیوەندییەی من کە بە وەزیری ناوخۆ و برادەرانی بەرپرسی ئەمنیەوە کردم دەڵێن تەنانەت لەدهۆکیش هەیە، لەسلێمانیش هەیە، بەڵام ئەوە ناکرێت ئێستا بەرپرسی ئەمنی بێت لێرە وەکرەکانتان بۆ باس بکات، بەس وەك هەڕەشە، هەڕەشە هەیە، لەبەر ئەوە ئەو یاسایە گرنگە وپێم وایە بوونی ئەو یاسایە توانیویەتی دەستی زۆر خەڵك ببڕێت لەوەی کەهاوکاری تیرۆر بکات لەهەرێمی کوردستان، بۆیە ئێمە وەکو لیژنەی ناوخۆ داواکارین بۆ دوو ساڵ درێژ بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموون.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گفتوگۆیەکی تیروتەسەل کرا لەسەر بڕگەی چوارەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ...

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك نەریمان ئەمڕۆ هەمووتان بەدڵی خۆتان قسەتان کرد ئێستا ئەو نوقتەی نیزامە چیە؟، کە دەیگریت، باشە فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبدالله قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو قسانەی بەڕێز کاك اسماعیل کردی، ئەوە قسەی شەخصی خۆیەتی، هی لیژنەکە نیە،لە لیژنەکەش ڕاپۆرتی وەها نیە، بۆیە ئەوە ڕەئی تایبەتی خۆیەتی، من ئەگەر قسە بکەم لەسەر ئەو حاڵەتانە زۆر شت هەیە کە لێرە بیخەمە بەردەم پەرلەمانتاران کەئەوەی ئەو دەیڵێت هەر وانیە، چونکە ئاسایشی سلێمانی خۆی دای بەئیعلامیش کە چ غەدرێك کراوە لەو کەیسەدا، کە ئێستاش ئەو کەیسە لەبەردەستماندایە بە واژووی چەند کەس لەلیژنەکەمان، بۆیە بەڕاستی بەو شێوە نیە کە کاك اسماعیل باسی کرد، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك اسماعیل وەڵامدانەوەم ناویَ،ڕوونکردنەوەت هەیە؟، فەرموو.

بەڕێز اسماعیل محمود عبدالله:

بڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو دەڵێت ڕەئی خۆیەتی من لێرە تەنها کاك نەریمان و کاك شێرزاد تەحەفوزیان نووسیوە، هەموو لیژنەکە ڕازین لەسەر درێژکردنەوەکەو پشتیوانی لەپڕۆژەکە دەکەن، من بۆ ڕەئی خۆمە، ڕەئی هەموومانە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو لیژنەی یاسایی دوا صیاغەتان.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

گفتوگۆیەکی تێروتەسەل کرا لەسەر بڕگەی چوارەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆ، پێشنیار کرا کە یاساکە ئیلغا بکرێت، پێشنیاری دووەمیش یاساکە درێژ بکرێتەوە، پێشنیاری سێیەم تەجمید بکرێت، لەبەر ئەوەی ئیلغاکردنەکە دوور ترین پێشنیارە، ...

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەڤین خان، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەی نیزامیەکەم لەسەر دەنگدانەکەیە، کە دەڵێت ئیلغا بخەینە دەنگدانەوە یەکەمجار، وا بزانم ئەو یاسایە خۆی هاتووە کە درێژبکرێتەوە یان نەکرێت، ئەگەر درێژکرایەوە ئەوە تەواوە و کاری پێدەکرێت، ئەگەر درێژیش نەکرێتەوە ئەوە تەحصیل حاصلە ئیلغای پێویست نیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

درێژکردنەوەکە صیاغەکەی بەو شێوەیەیە، کارکردن بە حوکمەکانی یاسایی بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر ژمارە(3)ی ساڵی 2006، لە بەرواری 2012/7/16 درێژ دەکرێتەوە بۆ ماوەی دوو ساڵی تر، داوا دەکەم لەسەرۆکایەتی پەرلەمان ئەوە بخاتە دەنگدانەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کێ لەگەڵ ئەو صیاغەیەدایە کە کاك عونی خوێندیەوە، تکایە بادەستی بڵند بکات؟، 63 کەسی لەگەڵدایە کە درێژ بکرێتەوە، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، 31 کەسی لەگەڵدا نیە؟، کەواتە بەزۆرینەی دەنگ درێژ کرایەوە بۆ ماوەی دوو ساڵ، فەرموون بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەم ماددەیەدایە با دەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ بڕگەیەکی تر تکایە.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێیەم:

ئەم یاسایە لەڕۆژی دەرچوونی کاری پێ دەکرێت و لە رۆژنامەی فەرمی(وەقائیعی کوردستان)بڵاو دەکرێتەوە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەم ماددەیەدایە با دەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، ئێستا هەموو یاساکە بەو شێوەی کە خوێندرایەوە دەیخەینە دەنگەوە کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ یاساکە پەسەند کرا، ئومێد دەکەین ئەو یاسایە بەشێوەیەکی ئیجابی بۆ بنبڕکردنی تیرۆر لەکوردستان کاری پێ بکرێت، دەزگاکانی ئاسایش وەکو خۆی یاساکە لەچوارچێوەیەکی یاسایی لەپێناوی بەرژوەندی میللەتەکەمان یاساکە جێبەجێ بکەن، وە نەبێتە هۆی ئەوەی کە عەیبدار بکرێت، یان زەرەری بۆ میللەتەکەمان هەبێت، پیرۆزباییان لێ دەکەین و ئومێدی سەرکەوتنیان بۆ دەخوازین، ئێستا دێینە سەر بڕگەیەکی تری بەرنامەی کار، ئەویش پڕکردنەوەی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمانە، ئێستا بەڕێز (عبدالله محمد امین) لە لیژنەی نەزاهە دەستی لەکار

کێشاوەتەوە، دەیخەینە دەنگەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، باشە پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی ئێمە بچینە سەر پێکهاتەی لیژنەکان حەقە سەرۆکایەتی خاڵێك ڕەچاو بکەن کە لەپەیڕەوی ناوخۆدا هەیە، ماف و واجبی هەموو ئەندامانی پەرلەمان وەکو یەك پارێزراو بێت، ناکرێت کۆمەڵێك ئەندامی پەرلەمان بەئارەزووی خۆیان دەست لەکار بکێشنەوە بۆ ئەوەی تەنها یەك لیژنە هەڵبژێرن، کۆمەڵێکی تریش دابەش بکرێن بەسەر دوو لیژنەدا، ئەگەر بڕیارە ئیشی یەك لیژنە ئەکرێت هەموو ئەندامانی پەرلەمان مەفروزە لە لیژنەیەك دەست بکێشینەوەو لە یەك لیژنە کار بکەین، بەڵام مەفروزە لە پڕکردنەوەی پێکهاتەکاندا ڕەچاوی ئەوە بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

پەیڕەوی ناوخۆ دەڵێت دەتوانن لە دوو لیژنە بێت، بەڵام لەدوو لیژنە زیاتر نەبێت، تۆ دەتوانی لە لیژنەیەك یان دوو لیژنە بیت، نابێت لە دوو لیژنە زیاتر بێت، ئاهەنگ خان، فەرموو.

بەڕێز ئاهەنگ عارف رووف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەکرێت لەپەیڕەوی ناوخۆ ئەندامێك 7 مانگە سوێندی یاسایی خواردووە لەهیچ لیژنەیەك نەبێت، ئەوە حاڵەتی منە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

من تکایەکم هەیە حەقە بۆ گۆڕینی ئەندامان بۆ لیژنەکان هاوکاری یەکتری بکەن، چونکە شتێکی ئەوتۆ نیە، باشە سیوەیل خان، فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە زۆرجار بە پێی پەیڕەو ئیشمان نەکردووە، لەوانە سەرۆکایەتی پەرلەمانیش بەنیسبەت دانانی ئەندام لەلیژنەکان پێویست ناکات ئەندام ڕەئی هەبێت یان نەیبێت، دەتوانێت سەرۆکایەتی لەگەڵ سکرتێری پەرلەمان دەزانم بەپێی پەیڕەوە، دەتوانن ئەندامان تەنسیق بکەن لەگەڵ سەرۆکایەتی، نموونە من ئێستا لە یەکێك لە لیژنەکان دەستم لەکار کێشاوەتەوە ئەندامانی پەرلەمان، ئەگەر دەنگیشی بۆ نەدەن هەر ناچمەوە ئەو لیژنەیە، واتە ئیستیقالە بدەم یان نا ؟ قبوڵم نیە و ناچمەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕاستی چوونە ناو لیژنەکان بە ڕەغبەتە یان بەتەفاهومە لەگەڵ فراکسیۆنەکەی خۆی، حەقە کار ئاسانی بۆ ئەو شتە بکەن، کاک عونی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی ماددەی (39) لەپەیڕەو فەقەرەی یەکەم دەڵێت(توضع هيئة الرئاسة اعضاء بين اللجان على ان تراعى قدر الامكان اختصاص عضو ورغبته وحاجة اللجان ثم يعرض الامر على البرلمان للموافقة عليه وفي حالة عدم موافقة البرلمان على لجنة مايصار على انتخابها)سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاک عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستە نووسراوە پێکهاتە، ڕجاتان لێ دەکەم ڕەچاوی ئەو وەزعە بکەن کە ئێمەی تێدایە، ئێمە دەبێت بودجە بۆ ئەو خەڵکە پەسەند بکەین، پێشنیار دەکەم ئەوانەی کە تا ئێستا لە هیچ لیژنەیەك نین، بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ بیاننێرینە لیژنەکان، مەسەلەی ئاڵوگۆڕکردن زۆر داواکاری هەیە، ئێمە لیژنەیەکمان کرد، کوردستانی و گۆڕان، وابزانم 20 تا 25 کەس داوایان کردووە کەجێگاکان بگۆڕن وبچنە لیژنەکە، لیژنەکە خۆی میلاکی قەپاتە، مەسەلەی سەرۆکایەتی ماوە، من پێشنیار دەکەم تەنها ئەم خاڵە بۆ جێبەجێ کردنی یەك ئەرك بێت وەك ئاهەنگ خان باسی کرد، تا ئێستا لە هیچ لیژنەیەك نین، بچنە لیژنەیەك و ئیشەکانیان بکەن ئەوی تر با کاتێکی تر، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ئەوانەی کەئیستیقالە دەکەن دەبێت پەرلەمانتاران دەنگی لەسەر بدەن، هەروەها دانانی یەکێکی تر لەشوێنی ئەویش هەر دەبێت دەنگی لەسەر بدرێت، ئێستا ئێمە ناوەکان دەخوێنینەوە ئەوانەی داوای دەست لەکار کێشانەوەیان کردووە لەلیژنەکانی خۆیان بۆ ئەوەی کار ئاسانی بۆ ئیشەکەمان بکرێت و خەڵکیان لەجێگا دابنێین، ئێستا (عبدالله محمد امين) دەیەوێت لە لیژنەی نەزاهە ئیستقالە بکات، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، 4 کەسی لەگەڵدا نیە بەزۆرینە دەنگ وەگیرا، (ڕازاو محمود فرج) لەکاروباری پێشمەرگەوشەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، (سیوەیل عثمان احمد) دەیەوێت لەلیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ وخێزان، دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (پەیمان عبدالکريم) دەیەوێت لە لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان، دەست

لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (کاردۆ محمد پیرداود) دەیەوێت لە لیژنەی دارایی وکاروباری ئابووری، دەست لەکار بکێشێتەوە کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (ڕازاو محمود فرج) دەیەوێت لە لیژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارەکان، دەست لەکار بکێشێتەوە کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (احمد سلیمان) دەیەوێت لە لیژنەی پەیوەندییەکان و رۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارەکان دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(محمد احمد علی) دەیەوێت لە لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری، دەست لەکار بکێشێتەوە کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (شێردڵ تحسین محمد) دەیەوێت لە لیژنەی وەرزش و لاوان، دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، زۆرینە لەگەڵ ئەوەدان کە بمێنێتەوە، بۆیە ڕەفز کرایەوە، (عظیمة نجم الدین حسن)دەیەوێت لە لیژنەی وەرزش و لاوان، دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (گوڵیزار قادر) دەیەوێت لە لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەت، دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا(صبیحە احمد)دەوێت لە لیژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (عبداللە محمد نوری) دەیەوێت لە لیژنەی پاراستنی مافی بەکاربەر دەست لەکار بکێشێتەوە کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(پەیام احمد) دەیەوێت لەلیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردن و هاوچەرخ کردنی لادێ دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(ئاسۆ کریم)دەیەوێت لە لیژنەی مافی مرۆڤ دەست لەکار بکێشێتەوە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، ئێستا بۆ پڕکردنەوەی شوێنەکان (ئاسۆ کریم)دەوێت بچێتە لیژنەی کاروباری یاسایی، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (عمر عبدالعزیز) داوای کردووە بچێتە لیژنەی یاسایی بەس لەڕاستیدا شوێنی بەتاڵیان نیە، دەبێتە 11 ئەندام، بۆیە ناکرێت، (ڕازاو محمود فرج) دەیەوێت بچێتە لیژنەی نەزاهە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(لیلى امیر عاض) دەیەوێت بچێتە لیژنەی نەزاهە، کێ لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(عبداللە مەلا نوری) دەیەوێت بچێتە لیژنەی نەزاهە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرمووون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(قادر

احمد سمایل)دەیەوێت بچێتە لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(فاضل حسن) دەیەوێت بچێتە لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(صبیحە احمد، قادر احمد سمایل، شێرزاد حافظ) دەیانەوێت بچینە لیژنەی کاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید، بەڵام جێگا نیە، داوای لێبوردن دەکەم، کاک شێرزاد فەرموو.

بەڕێز شێرزاد عبدالحافظ شریف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: من پاریش داوام کرد کەسەرۆکی پێشوو لێرە بوو بەنووسین داوام کرد کە بچمە لیژنەی پێشمەرگە، دووەم: ئێستا ئەوان 10 ئەندامن هێشتا یەکێك ماوە بچێتە ئەو لیژنەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێرزاد بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ ئیستیحقاقاتی لیستەکەت لەو لیژنەیە قەپات بووە، بەپێی ڕێژەیە، ئێمە ڕێژەیەکمان دەرهێناوە بۆ ئەوە جێگات نابێتەوە، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەکو گۆڕان ئێمە دوو کەسمان لەو لیژنەیە هەیە، حەقی سێمان هەیە، لەبەر ئەوە ئێمە ئێستا لە ناوخۆ ئێمە سێ کەسین، بۆیە حصەی یەك کەس ماوە دەکرێت کاك شێرزاد لەوێ بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێوە ئیستیحقاقتان 2 پۆینت 3 یە، حەقی دوو ئەندامتان هەیە، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبداللە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئیستیحقاقمان 3 یە، بۆیە لەلیژنەی ناوخۆ، لەلیژنەی کۆمەڵی مەدەنی، لە بەرگری لەمافی ژنان، لە یاسایی سێ کەسمان هەیە، بۆیە من کە سەرۆکی فراکسیۆن بووم کاك شێرزاد داوای کرد بچێتە لیژنەی پێشمەرگە، مافی خۆیەتی کە بچێت خەڵکێك کەتازە هاتووە بچێتە ئەو لیژنەیە ئەو بێ بەش بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سکرتێری پەرلەمان، کاك فرسەت دەیەوێت قسە بکات، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دانانی ئەندامانی لیژنە بەموجبی ئیستیحقاقاتی لیستەکانە، کوردستانی ئیستیحقاقی 9 و5 لە دەی هەیە، یەعنی 7 ئەندامی هەیە، گۆڕان3 و 2 لەدەی هەیە، یەعنی دوو ئەندام، یەکگرتوو 8،5٪بۆیە یەك ئەندامی هەیە، بەگوێرەی نسبەو تەناسوبە، هەمووش بەعەمەلیەی حسابی دانراوە، تا غەڵەت قبوڵ نەکات، ئەگەر ئیستحقاقی خۆتان وەرنەگرتووە ئەوە دەتوانن لەلیژنەیەکی تر پڕی بکەنەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

(لیلی امیر)دەیەوێت بچێتە لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ وخێزان، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، (عظیمة نجم الدین حسن)دەیەوێت بچێتە لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی و منداڵ و خێزان، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، کاك سەروەر فەرموو.

بەڕێز د. سەروەر عبدالرحمن عمر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە لیژنەی پێشمەرگە، ئەگەر یەك پێداچوونەوە بکەن، چونکە ئەندامێکتان زیاد کرد، لێرەدا خۆی 11 ئەندامە ئەمە دەبێتە 12، بۆیە پێداچوونەوەیەك بکرێت، باشترە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی پێشمەرگە 10 کەس بوون یەکێك دەستی لەکار کێشاوەتەوە، بوون بە 9، بۆیە دوو کەس ئیزافە دەکرێت دەبن بە 11 کەس، (دڵشاد حسین) دەچێتە لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(نەژاد عزیز) دەیەوێت بچێتە لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری وراگەیاندن و شوێنەوارەکان، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(سەروەر عبدالرحمن) دەیەوێت بچێتە لیژنەی پەیوەندییەکان و ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن و شوێنەوارەکان، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(کاوە محمد امین) دەیەوێت بچێتە لیژنەی کشتوکاڵ و ئاودێری، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون، کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(گۆران ئازاد)دەیەوێت بچێتە لیژنەی پیشەسازی و وزەو سەرچاوە سروشتیەکان، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(عمر عبدالعزیز) دەیەوێت بچێتە لیژنەی ئەوقاف و کاروباری ئایینی، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(ڕازاو محمود)

دەیەوێت بچێتە لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەت، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، ئەڤین خان، فەرموو.

بەڕێز ئەڤین عمر احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر دەنگدانەکە قسەم هەیە، ئێمە لە لیژنەی پیشەسازی خۆمان جێگامان نیە، نازانم ئەو ئیزافەیە دەچێتە کوێ؟، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بۆ لیژنەی پەروەردەو فێکردنی باڵاو توێژینەوەی زانستی سێ پەرلەمانتار داوایان کردووە(شێردڵ تحسین، عمر عبدالعزیز، هاوڕاز شێخ احمد)، کە هەر سێکیان ئیستیحقاقیان نیە لەوێ، جێگاش نیە، فەرموو ماموٚستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ناچارم ئەمە بڵێم بەڕاستی غەدرێك کرا لەمن، لە لیژنەی یاسایی من ئەو داواکارییەم پێشکەش کرد، حەق وایە بەو تەسەلسولە زەمەنیەی کە تەقدیم کراوە حساب بکرێت، لەگەڵ ڕێزێکی زۆرم بۆ ئەو هاوکارانەم لە لیژنەی یاسایی، بۆیە شعور بە غەدرێك دەکەم، من دڵنیاشتان دەکەم لەسۆنگەی خزمەت بە لیژنەی یاسایی حەزم کرد بچمە ئەوێ، بۆ ئەوقافیش خیاری یەکەمم نیە، بۆیەداواکارم بیخەیتەوە دەنگدان من نامەوێت لە لیژنەی ئەوقاف بم، چونکە لە ئەخیر خیاردا نووسیومە، حەق بوو بە تەسەلسول خیارەکان بخوێنرانایەتەوە، ئەگەر پەروەردە نەبێت من ئەوی تر سحب دەکەمەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێوە دەڵێن ئیستحقاقی یەکگرتوو نیە لەو لیژنەیەدا، هەر هەمان ئەو پێوەرەی کەبۆ لیژنەی یاساییە هەمان شتیش هەیە بۆ ئەوقاف، هەر ئەویش هەمان شتە دەبێت 6 کەس بۆ کوردستانی بێت و بۆچی لە یاسایی کە من ئاگادارم کەئەوە زیاتر لە ساڵێکە تەقدیمی کردووە بچێتە ئەوێ، بۆ یەکێك کەتازە کردوویەتی دەچێتە ئەوێ، بەس بۆ ئەوقاف دەڵێن هەیە، سەبەب چیە لێرەدا؟، ئێستا شاغر لە لیژنەی یاسایی پڕکرایەوە بۆ کەسێکی تر، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لەشوێنی خۆی قسە نەکات، (نەژاد عزیز) داوای کردووە بچێتە لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند

کرا،(پەروین عبدالرحمن) داوای کردووە بچێتە لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(محمد موسی) داوای کردووە بچێتە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە و نیشتەنجێکردن وهاوچەرخ کردنی لادێ، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا،(ئاهەنگ عارف) داوای کردووە بچێتە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە و نیشتەنجێکردن وهاوچەرخ کردنی لادێ،، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەتێکڕای دەنگ پەسەند کرا، لیژنەی ناوخۆ و ئاسایشی ئەنجومەنە خۆجییەکان، دوو کەس داوایان کردووە(فاضل حسن و احمد سلیمان) ئیستیحقاقیان نیەو شاغریش نیە، خۆیان 11 کەسن، لیژنەی مافی مرۆڤ مامۆستا عمر دەچیتە ئەوێ یان هاوڕاز خان یەکێکتان بچنە ئەوێ، (هاوڕاز شێخ احمد) داوای کردووە بچێتە لیژنەی مافی مرۆڤ، کێی لەگەڵدایە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟ بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی شارەوانی ئێمە 10 کەسین مەجالێك هەیە، ئەگەر مامۆستا عمر حەز بکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

مامۆستا عمر بەس حەزی لە لیژنەی یاساییە، ئەگەر حەز بکات لەخزمەتدایە، کاك نەریمان فەرموو.

بەڕێز نەریمان عبداللە قادر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لیژنەی مافی بەکاربەر ئێستا بوو بە 7 کەس، بۆیە من پێشنیار دەکەم، کە ئەگەر کەسێك دەیەوێت بابێتە ئەو لیژنەیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

کاك عومەر نورەدینی، فەرموو.

بەڕێز د. عمر حمە امین خدر:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەڕاستیدا ئەو بەرنامەی کە هەیە دەبێت تەواو بێت نەك لێرەدا بڵێین ئەم لیژنەیە فەراغەو کێ دەیەوێت بابچێتە ئەوێ، ئەوە پەیوەندی بەوەوە هەیە کەسێك لە فراکسیۆنێکەو ئیستیقالە لە لیژنەیەك دەکات دەبێت هەوڵ بدات شوێنەکەی پڕ بکاتەوە، بابەتەکەی تر ئەوەی کەپەیوەندی بە سەرۆکایەتیەوە هەیە گفتوگۆ هەیە و بەردەوامە تا دەگەینە لێك حاڵی بوونێکی وا کە لەئایندەدا بۆ سەرۆکایەتی لیژنەکان هەڵبژاردن بکەینەوە، یان ئەو هاوسەنگیە گۆڕانی بەسەردا بێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

هاوڕاز خان، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەڕاستی وەکو لیژنەی تەندروستی لێرە دەنگە دەنگێکی زۆر هەیە، بۆیە گوێمان لەناوەکان نەبوو، بەس ئەوەی کەمن مولاحەزەم کرد تەنها یەك کەس، کە خۆمان 6 کەسین لە لیژنەکە، تەنها یەك کەسی بۆ هاتووە کاك قادر رۆشت، پەروین خان لەجیاتی هاتووە، ئێمە 6 کەسین، یەعنی بەوەی کە بۆی هاتووە بوین بە 7 کەس، ئەمە سەرۆکیشی نیە باسی هاوسەنگی دەکەین لە لیژنەکان، من پێم وایە بەو شێوەیە هاوسەنگی لە لیژنەی تەندروستی نابێت، زۆجار کێشەمان لەتەواو بوونی نیصاب و کۆمەڵێك کێشەی تر هەیە، لەڕووی ئیختیصاصیشەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئاخر خۆت دەزانی یەکەم: بە ڕەغبەتە، دووەمیش: بە ئیستیحقاقاتە، ئێمە ناتوانین شت ئیزافە بکەین، دوایی دەتوانین کەشوێنێك خەلەلێك هەبوو لە دانیشتنێکی تر حەلی بکەین، سەمیرە خان، فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبداللە گۆران:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش داوام کردبوو لەهەردوو لیژنە بگوازرێمەوە یەکێکیان تەندروستیە ئەوی تریش پیشەسازییە، ناوی منتان نەخوێندەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دوایی بچۆ بۆ فراکسیۆنەکەی خۆت بزانە بۆ ئەو غەدرەیان لێکردووی؟، چونکە ناوت نیە، ئێستا دەچینە سەر بڕگەی شەشەم لەبەرنامەی کار، لیژنەی یاسایی فەرموو.

بەڕێز عونی کمال بەزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی شەشەمی بەرنامەی کاری ئەمڕۆمان: خوێندنەوەی یەکەمی ئەم پرۆژەو پێشنیارانەی خوارەوەیە:

أ- پێشنیاری یاسای هەمموارکردنی یەکەمی یاسای خانەنیشینی هێزەکانی ناوخۆی ژمارە(18)ی ساڵی 2011 لە هەرێمی کوردستان، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێکەشکراوە.

ب- پێشنیاری بڕیار دەربارەی پلەبەندی وەزیفی وشوێنی دامەزراندنی دەرچوانی زانستە سیاسیەکان لەهەرێمی کوردستان، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێکەشکراوە.

ج- پێشنیاری بڕیاری ڕاگرتنی بڕیاری ژمارە(150)ی ساڵی 1987ی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی هەڵوەشاوە، کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمان پێکەشکراوە. ئێستا پرۆژەکان دەیخوێنینەوەو ئەو ئەندامە بەڕێزانەش کەواژوویان کردووە لەسەری ناوەکانیان دەخوێنینەوە.

قانون تعديل الاول لقانون خدمة وتقاعد القوى الامن الداخلي رقم(18) لسنة 2011

المادة الاولى:

يوقف نفاذ المادة (44/اولاً) من قانون خدمة وتقاعد القوى الامن الداخلي رقم(18) لسنة 2011في الاقليم ويحل محلها مايلي:

1. **تحتسب الحقوق التقاعدية (الراتب التقاعدي والمكافئة التقاعدية)لرجل الشرطة او خلفه في قوى الامن الداخلي لاقليم كوردستان بنسبة(80٪)من الراتب الكلي(الراتب الاسمي ومضافاً اليه المخصصات).**
2. **يسري حكم الفقرة(1)اعلاه على المحالين للتقاعد بعد(1991/10/23)بدون الفروقات والتبعات المالية.**
3. **تحتسب الراتب التقاعدي للمحالين على التقاعد قبل وبعد انفاذ القانون رقم(18) لسنة 2011 على ان لايقل مما يتقاضاه من راتب ومخصصات قبل صدور القانون.**
4. **يصرف الراتب التقاعدي على التقاعد او يحال على التقاعد بعد نفاذ القانون اعلاه في الاقليم بنفس النسبة المبينة اعلاه في الفقرة (1) من المادة.**

المادة الثانية:

يسري احكام هذا القانون على حالات وقائع الخدمة والتقاعد السابقة على تأريخ صدوره.

المادة الثالثة:

على مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة تنفيذ احكام هذا القانون.

المادة الرابعة:

ينفذ هذا القانون اعتباراً من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية وقائع كوردستان.

جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، ئەو ئەندامە بەڕێزانەی کەواژوویان لەسەر کردووە:

1. **اسماعيل محمود**
2. **شێردڵ تحسين**
3. **نەريمان عبدالله**
4. **كاروان صالح**
5. **شۆڕش سيد مجيد**
6. **سالار محمود**
7. **سيوەيل عثمان**
8. **ئەڤين عمر**
9. **لانە احمد**
10. **سمير سليم**
11. **صباح بيت الله**

12-قادر حسن

13-ئاواز عبدالواحد

14-قادر احمد

داوا لەسەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم ئاراستەی لیژنەكانی پەیوەندیداری بكات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەپێی ئیختیصاص ئاراستەی لیژنەكانی ناوخۆ، دارایی، یاسایی دەكرێت، ناسك خان، فەرمووو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو بەرنامە كارەی كە بۆ ڕۆژی پێنج شەممە تەوزیع كرا، لەخوێندنەوەی یەكەمەكاندا یەك خاڵی تریش هەبوو، كەئەویش پرۆژە یاسای سندوقی داهاتی نەوت و گاز لەهەرێمی كوردستان، كەچی ئەمڕۆ لاچووە، تكایە ئەگەر پرۆژەیەكی وا هەیە با لەوە زیاتر دوانەكەوێت، چونكە خۆی 7 ساڵە دواكەوتووە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوەی كە جەنابت دەیڵێیت ڕاستە، بەس بەشێوەیەكی یاسایی نەهاتبوو سەرۆك وەزیران واژووی نەكردبوو، سكرتێری ئەنجومەنی وەزیران ئیمزای كردبوو، بۆیە ناردمانەوە تا بەشێوەیەكی ئصوڵی بۆمان بێتەوە، سۆزان خان، فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لەم پەرلەمانەدا عورف ئەوە بووە، كە ناونیشانی یاساكە دەخوێندرێتەوە، چەند بڕگەو ماددەی تێدایە لەلایەن كێشەوە واژوو كراوە ئەوە دەخوێندرێتەوە، ئێمە لەسەروبەندی گفتوگۆكردنین لەسەر بودجە، یەعنی مەعقولە كە سێ یاسا پێشكەش كراوە خوا دەزانێت یەكی چەند ماددەیە، دابنیشین و هەمووی بخوێنینەوە، ئەی كەی دەست دەكەین بە بودجە؟، هەرچەندە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ، دەبوایە هەموو گفتوگۆكانمان ڕابگرتایە دەستمان بە بودجە بكردایە، كەچی ئەبینم ئێمە هەر كات بەفیڕۆ دەدەین، ئیستاش ئەمە بووە بە مۆدێلێكی تازە یاساكە بەند بە بەندو ماددە بە ماددە دەخوێندرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە یاساكە خۆی یەك لاپەڕەیە، لەبەر ئەوە كاتێكی ئەوتۆ ناكوژێت، فەرموو مامۆستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش هەمان تێبینی سۆزان خانم هەبوو، پێویست نەبوو بەتەفصیل کاك عونی ئەوە بخوێنێتەوە، چونکە نووسراوە خوێندنەوەی یەکەم، تەنها ئیحالەکان کافیە لەگەڵ ناونیشانەکان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر بەس تەنها ناونیشانەکان بخوێننەوە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەم: بریتیە لە پرۆژە بڕیارێك دەربارەی پلە بەندی وەزیفی و شوێنی دامەزراندنی دەرچووانی زانستە سیاسیەکان، ئەم پرۆژە بڕیارە لە سێ بڕگە پێك هاتووە لەگەڵ هۆکارەکانی دەرچواندنی، کەلەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەشکراوە کە ئەمە ناوەکانیانە.

1- **د. عمر نورەدینی**
2- **د. سەروەر عبدالرحمن**
3- **شلێر محی الدین**
4- **لانە احمد**
5- **ئامینە زکری**
6- **د. دانا سعید**
7- **د. ثائر عبدالاحد**
8- **عمر هەورامی**
9- **ئەڤین عمر**
10- **سۆزان شهاب**
11- **د. بشیر خلیل**

تکایە جەنابی سەرۆك ئاراستەی لیژنە پەیوەندیدارەکانی بکە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئەم پرۆژەیە ئاراستەی لیژنەی یاسایی و دارایی، پەروەردە دەکەین، فەرموو بۆ بڕگەیەکی تر.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆژە بڕیاری ڕاگرتنی بڕیاری ژمارە(150)ی ساڵی 1987. ئەم پرۆژەیە بەزمانی کوردی پێشکەشکراوە لەسێ مادده پێك هاتووە، لەگەڵ هۆیەکانی دەرچواندنی ئەم بەڕێزانە واژوویان لەسەر کردووە.

1-شەونم محمد 2-کوێستان محمد 3-شلێر محمد 4-گەشە دارا 5-نەسرین جمال 6-کاردۆ محمد 7-عبدالله محمد امین 8-ئاهەنگ عارف 9-ئاشتی عزیز 10-پەیمان عبدالکریم 11-پەیام احمد 12-دڵشاد حسین 13-ئاسۆ کریم

14-هاژه سليمان 15-ريباز فتاح 16-عبدالله مه‌لا نورى 17-پێشه‌وا تۆفيق 18-ڤيان عبدالرحيم 19-سيوه‌يل عثمان 20-په‌يمان عزالدين 21-سه‌رهه‌نگ فرج 22-فه‌رمان عزالدين 23-نه‌ريمان عبدالله 24-دلێر محمود.

به‌ڕێز د. ارسلان بايز/ سه‌رۆكی په‌رله‌مان:

ئه‌م پرۆژه‌يه‌ش ئاراسته‌ی ليژنه‌كانی كۆمه‌لأيه‌تی، دارايی، ياسايی، هه‌ر سێ بڕگه‌كه‌ش ئاراسته‌ی حكومه‌ت ده‌كه‌ين، كاك عونی فه‌رمووو.

به‌ڕێز عونی كمال به‌زاز:

به‌ڕێز سه‌رۆكی په‌رله‌مان.

بڕگه‌ی حه‌وته‌می به‌رنامه‌ی كاری ئه‌مڕۆمان خستنه‌ڕوو و گفتوگۆكردنی پرۆژه ياسای بودجه‌ی هه‌رێمی كوردستان بۆ ساڵی 2012، داوا له‌سه‌رۆكايه‌تی په‌رله‌مان ده‌كه‌م كه ليژنه‌ی دارايی ئاماده بێت له‌سه‌ر مه‌نه‌صه، زۆر سوپاس.

به‌ڕێز د. ارسلان بايز/ سه‌رۆكی په‌رله‌مان:

ليژنه‌ی دارايی فه‌رموون وه‌رنه سه‌ر مه‌نه‌صه. به‌خێرهاتنی به‌ڕێز وه‌زيری دارايی و وه‌فدی ياوه‌ری ده‌كه‌ين، كاك كاردۆ فه‌رمووو.

به‌ڕێز كاردۆ محمد پيرداود:

به‌ڕێز سه‌رۆكی په‌رله‌مان.

ئێمه له‌سه‌ره‌تای قسه‌كردنين له‌سه‌ر بودجه‌ی هه‌رێمی كوردستان، پێم وايه ئه‌ركی سه‌ره‌كی په‌رله‌مانه قسه له‌سه‌ر بودجه بكات و شه‌فافيه‌تی ده‌ربخات و داهاتی ده‌ربخات، كارێك بكات كه ڕه‌فتارێكی دادپه‌روه‌رانه له‌سه‌ر دابه‌شكردنی داهات بكات، ئێمه ئه‌زموونی دوو ساڵمان له‌به‌رده‌مدايه له‌په‌سه‌ند كردنی بودجه له‌هه‌رێمی كوردستان، له‌م ته‌جوربه‌ی خۆماندا چه‌ندين بڕيارمان ده‌ركردووه، چه‌ندين مادده هه‌يه، دوو ياسای په‌سه‌ند كردنی بودجه‌ی ساڵی 2010 و 2011مان له‌به‌رده‌ستدايه، كه‌به‌پێی مادده‌كانی له‌ياسای بودجه‌كه ده‌ستنيشان كراوه، سه‌ره‌ڕای دواخستنی بودجه كه بودجه‌ی ساڵانه ده‌كه‌نه چوار مانگ، سه‌ره‌ڕای نه‌هێنانی حيسابی خيتامی ئه‌گه‌ر بێت ناخرێته موناقه‌شه كردنه‌وه، كه مومكين نيه موناقه‌شه‌ی بودجه بكرێت به‌بێ حيسابی خيتامی، به‌بێ ڕاپۆرتی ديوانی چاودێری، ئه‌مه گرفتێكی ساڵانه‌يه كه‌وا ده‌كات ياسای بودجه جێبه‌جێ نه‌كرێت، ئێمه له په‌سه‌ند كردنی دوو ساڵی 2010 و 2011، كه‌ياساكانمان له‌به‌رده‌ستدايه هه‌موو په‌رله‌مانتاران شاهيدی ئه‌وه‌ن كه حكومه‌ت به‌هيچ شێوه‌يه‌ك پابه‌ندی هيچ مادده و بڕگه‌يه‌ك نابێت بۆ په‌سه‌ند كردنی، به‌ڵكو پێشێلكاريش ده‌كات، هێنانی بۆ په‌رله‌مانيش پرۆسه‌يه‌كی ڕووكه‌شانه‌يه‌و شه‌رعيه‌تدانێكی ئيعلاميه،....

به‌ڕێز د. ارسلان بايز/ سه‌رۆكی په‌رله‌مان:

کاك کاردۆ هێشتا یەك قسە نەکراوە، نەوەزیر قسەی کردووە نە لیژنەکانیش، قسەکانی خۆت لەزمنی موناقەشەکەدا بیکە، داواکارییەکەت یاسایی نیە، یەك قسە نەکراوە، یەك ڕاپۆرت نەخوێندراوەتەوە، با لیژنەی دارایی قسە بکات، ڕاپۆرت بخوێنێتەوە، تکا دەکەم دانیشە ئێستا ئێوە ناتانەوێ موناقەشەی بکرێت، ئەگەر دەتانەوێ ڕێگا بدەن با وەزیری دارایی ڕاپۆرتی خۆی بخوێنێتەوە، لیژنەش ڕاپۆرتی خۆی بخوێنێتەوە، ئینجا قسەکانی خۆتان بکەن، تکایە دانیشە، ئێستا هیچ نوقتەیەکی نیزامی نیە تا ڕاپۆرت نەخوێندرێتەوە، جەنابی وەزیر فەرموو ڕاپۆرتی خۆت بخوێنەرەوە.

بەڕێز شێخ بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی حکومەتی هەرێم لە داهاتی حکومەتی فیدراڵ لە 17٪ یە پاش دەرکردنی خەرجیەکانی سیادی و نەفەقات و خەرجیەکان حاکیمە، کۆی بودجەی حکومەتی عێراقی فیدڕال بۆ ساڵی 2012 (117) تریلیۆن و(123)ملیار دینارە، بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان (12) تریلیۆن و(604)ملیار دینارە، ڕێژەکەی دەکاتە 10،7٪، هاوپێچ لیستی ژمارە یەك حیساب کردنی بەشی حکومەتی هەرێم کەلەلایەن وەزارەتی دارایی فیدڕالەوە حیساب کراوە پیشان دەدات، مەبلەغ ڕێژەی لە 17٪ دەبڕن بەشی حکومەتی هەرێم کۆی بودجە لە 17،123٪ دەبڕن 91119 کۆی نەفەقاتی سیادی 30997 ڕێژەکەی دەکاتە 26,47٪کەدەکاتە 5,299 کۆی ماوە 86126 کۆی نەفەقاتی حاکیمە 8952کە ڕێژەکەی 7,65٪ کە دەکاتە 1522، کۆی ماوە 77174، کۆی نەتنمیەی پارێزگاکان 6184 کە دەکاتە 5,28٪ ، لە 17٪ دەبڕن کە دەکاتە تریلیۆنێك و 51 ملیار بەشی حکومەتی هەرێم کە دەکاتە 779 ملیار، کۆی ماوە، 70990 پترۆ دۆلای پارێزگاکان 1676 کەدەکاتە 1,43٪ لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری سەبارەت بە بودجەی ساڵی 2012.

بودجەی ساڵی 2012

وەك ئاشکرایە کە ڕێژەی داهاتی بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان ڕێژەی (98٪) لە داهات لە بودجەی عێراقی فیدراڵ و بەشی حکومەتی هەرێم (17٪)یە، پاش دەرکردنی خەرجیەکانی سیادی (نفقات سیادیة) خەرجیەکانی حاکیمە (نفقات حاكمة).

کۆی بودجەی حکومەتی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2012 (117123) ملیار دینارە (سەدو حەڤدە ترلیۆن و سەدو بیست ملیار دینار)، بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان (12604) دوانزە ترلیۆن و شەش سەدو چوار ملیار دینارە، ڕێژەی دەکاتە (10,7٪) هاوپێچ لیستی ژمارە (1) چۆنیەتی حیساب کردنی بەشی حکومەتی هەرێم کە لەلایەن وەزارەتی دارایی فیدراڵ حیساب کراوە.

	مبلغ	ڕێژە 17٪	لە 17٪ دەبڕن	بەشی حکومەتی هەرێم
کۆی بودجە	117123	......	19911	....
کۆی نفقات سیادی	30997	٪26,47	5269	....
کۆی ماوە	86126	....	....	....
کۆی نفقات حاکمة	8952	٪7,65	1522	....
کۆی ماوە	77174	....	....	....
کۆی تنمية المحافظات	6184	٪5,28	1051	779
کۆی ماوە	70990	....	....	....
بترودولار المحافظات	1676	٪1,43	285	42
کۆی ماوە	69314	٪59,18	8127	11,783
بەشی حکومەتی هەرێم				12,604

کۆی بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی دارایی 2012 یەکسانە بە (12604) تەنها دوانزە ترلیۆن و شەش سەدو چوار ملیار دینار.

گرفتەکانی پشکی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە بودجەی عێراقدا:

یەکەم: زیاد بوونی خەرجیەکانی سیادی و حاکیمە، واتە زیاد بوونی خەرجیە سیادی و حاکیمە پشکی حکومەتی هەرێم کەم دەبێتەوەو هەرچەندە پشکی حکومەتی هەرێم لە نەفەقاتی حاکیمە دیار دەکرێت.

أ- خەرجیە سیادیەکان: کە (41) بڕگەیە کۆی گشتی دەکاتە (30,994) سی ترلیۆن و نۆسەدو نەوەدو چوار ملیار دینار، ڕێژەی لە بودجە دەکاتە 26,47٪.

ب- خەرجی حاکیمە: کە (7) بڕگەیە کۆی گشتی دەکاتە (8,952) هەشت ترلیۆن و نۆسەدو پەنجاو دوو ملیار دینار، ڕێژەی لە بودجە دەکاتە 7,65٪ بەپێی یاسای بودجەی عێراق 17٪ خەرجیەکانی حاکیمە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان تەرخان کراوە، بەڵام بەشێك لە خەرجیەکان لە ساڵانی ڕابردوودا نەگەیشتۆتە کوردستان.

1- سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا، ناکۆکی موڵکایەتی (نزاعات ملكية) 100٪ نەگەیشتۆتە کوردستان.

2- نەفەقاتی هەڵبژاردن (نفقات انتخابات)، سەرژمێری دانیشتوان (التعداد السكاني)، پاڵپشتی کردنی جووتیاران (دعم المزارعين)، چاودێری کۆمەڵایەتی (الرعاية الاجتماعية)، لابردنی مین (ازالة الالغام)، نەفەقاتی حەج ڕێژەی 20٪ تاکو 50٪ گەیشتۆتە کوردستان.

3- دەرمان و پسوولەی خۆراك (بطاقة المواد الغذائية) ڕێژەی 85٪ بەسەرەوە گەیشتۆتە کوردستان.

ئەم خشتەیەی خوارەوە وردەکاری خەرجیەکانی حاکیمە لە عێراق و هەرێمی کوردستان روون دەکاتەوە:

ت	العنوان	سنة 2005 مليون دينار	سنة 2006 مليون دينار	سنة 2007 مليون دينار	سنة 2008 مليون دينار	سنة 2009 مليون دينار	سنة 2010 مليون دينار	سنة 2011 مليون دينار	سنة 2012 مليون دينار	المجموع الكلي مليون دينار
1	البطاقة التموينية	1020000	765000	667760	1187573	714000	595000	680000	680000	6309333
2	الادوية	147390	147390	22100	140047	213960	264690	264690	264690	1464957
3	استيرادالطاقة الكهربائية	76500	76500	51000	64337	96560	96560	96560	187000	745017
4	نفقات الانتخابات	47600	47600	64337			74601	31646	31646	297430
5	التعداد السكاني		8108	10098	21454	16327	33892	28466		118345
6	دعم المزارعين	51000	51000						231200	333200
7	الرعاية الاجتماعية	7650								7650
8	ازالة الالغام	5100								5100
9	نفقات الحج	7650	7650		10880	3690			8160	38030
10	استيراد الوقود لمحطات توليدالطاقة الكهربائية		41650	123808	137190	102000	102000	102000	102000	710648
11	نفقات حل النزاعات الملكية	54740	51000	35190	51000	30753	17153	17153	17153	274142
12	استيراد الوقود	612000	653650							1265650
	المجموع	2029630	1849548	974293	1612481	1177290	1183896	1220515	1521849	11569502

دووەم: كۆی دانیشتوانی عێراق (32,259,741) بیست و سێ ملیۆن و دوو سەدو پەنجاو نۆ هەزارو حەوت سەدو چل و یەك كەس.

ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی كوردستان بە (4,189,702) چوار ملیۆن و سەدو هەشتاو نۆ هەزارو حەوت سەدو دوو كەس هەژمار كراوە، رێژەی 12,6٪ دەكات.

1- بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكانی عێراق بە هەرێمی كوردستانەوە:

بڕی پەرەپێدانی هەرێمەكان (6,184) شەش ترلیۆن و سەدو هەشتاو چوار ملیار دینار دەبڕن بڕی 17٪ دەكاتە (1051) ملیار دینار.

بەلاَم بە ڕێژەی نفوسی هەرسێ پارێزگای كوردستان دەكاتە (779) حەوت سەدو حەفتاو نۆ ملیار دینار بە رێژەی 12,6٪ دەكات.

لێرە جیاوازی مەبلەغی (272) ملیار دینار = (1051 – 779) دینار دروست دەكات لە بڕی (1051) ملیار دینار، كە رێژەكەی دەكاتە 17٪ لە پشكی حكومەتی كوردستان دەبڕن و پاشان بڕی (779) ملیار زیاد دەكەن كە رێژەكەی دەكاتە 12,6٪، لێرە حكومەتی هەرێم رێژەی 4,4٪ زەرەر دەكات بە بڕی (272) ملیار دینار.

2- پترۆدۆلار:

بڕی (1,676) یەك ترلیۆن و شەش سەدو حەفتاو شەش ملیار دینار تەخصیص كراوە بۆ پترۆدۆلار لە هەموو پارێزگاكانی عێراق رێژە 17٪ دەكاتە (285) ملیار دینار، بەلاَم بڕی تەرخان كراو بۆ هەرێمی كوردستان (42,4) ملیار دینارە، بەپێی یاسای بودجە ناردنی نەوت رۆژانە (175) هەزار بەرمیل نەوتی خاو حیساب بكەین دەكاتە (74,733) حەفتاو چوار ملیارو حەوت سەدو سی و سێ ملیۆن دینار، (175) هەزار بەرمیل نەوت × 365 رۆژ × یەك دۆلار بەرامبەر (1170) دیناری عێراقی.

كەمكردنەوەی ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی كوردستان كاریگەری لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان دەكات وەك لە خشتەی خوارەوە روون كراوە.

	ژمارەی دانیشتوان	پەرەپێدانی پارێزگاكان	پترۆدۆلار	كۆی گشتی
هەموو عێراق	33,259,741	6,183,838	1,676,187	7,860,025
هەرێمی كوردستان	4,189,702	779,164	42,400	821,564

چەند ماددەیەك لە یاسای بودجە جێگای سەرنجە:

ماددەی (14) بڕگەی چوارەم وەزارەتی دارایی حکومەتی عێراقی فیدراڵ هەڵدەستێت بۆ تۆمار کردنی نرخی نەوت و غاز بەرهەمی هەرێم و پارێزگاکان دیار دەکات و پاشان تەسویەی دەکات، بەلأم لە خشتەی بودجەی عێراقی ئەمساڵ و، ساڵانی پێشتر هیچ بڕە پارەیەك دانەنراوە بۆ بەرهەمی خۆماڵی.

لە ماددەی (13) بڕگەی پێنجەم هاتووە، کە بە رێککەوتنێك لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق و سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان خەرجیەکانی هێزی پاسەوانی هەرێمی کوردستان (پێشمەرگە) بۆ دابین کردنی مووچەو چەك و پێداویستیەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندیەوە بەشێوەی پێشینە خەرج دەکرێت بەجۆرێك بگونجێت لەگەڵ دەستووری عێراق، تا یاسایەك دەردەچێت بۆ رێکخستنی پشکی پاسەوانی هەرێم.

لە ساڵی (2007)ەوە ئەم بابەتە بەشێوازی جیاواز لە یاسای بودجەدا هاتووەو هیچ جێ بەجێ نەکراوە، بۆیە پێویستە بۆ بەدواداچوون و وەرگرتنی پشکی هەرێمی کوردستان و، لەسەر مستەوای بەرز لیژنەی بۆ دروست بکرێت:

1- وەرگرتنی 17٪ سەرجەم خەرجیەکانی نەفەقاتی حاکیمە، بەپێی یاسای بودجە کە ماڤی هەرێمی کوردستان بە ساڵانی رابردووشەوە.

2- وەرگرتنی بەشێك لە بودجەی بەرگری عێراق لە ساڵی 2007 تاکو 2011و، ساڵانە بودجەی وەزارەتی پێشمەرگە لە پشکی بودجەی هەرێمی کوردستان دابین دەکرێت بەپێی خشتەی خوارەوە:

ساڵ	کۆی گشتی بڕی پارە بۆ بەرگری/ ملیۆن دینار	17٪ پشکی وەزارەتی پێشمەرگە/ ملیۆن دنیار
2007	5,218,030	887,066
2008	6,351,944	1,079,831
2009	4,863,012	826,712
2010	5,733,825	974,750
2011	6,839,031	1,162,635
کۆی گشتی تاکو 2011/12/31	29,005,842	4,930,994
2012	7,060,707	1,200,320
کۆی گشتی	36,066,549	6,131,314

3- دیار کردنی ژمارەی فەرمی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان و جێ کردنەوەی لە بودجەی ساڵی داهاتوو تاکو کاریگەری نەبێت لە پشکی حکومەت لە پەرەپێدانی پارێزگاکان.

4- کار کردن بۆ وەرگرتنی هەموو خەرجیەکانی سیادی ساڵانی رابردوو، کە خەرج نەکراوەو دەگەرێندرێتەوەو تەدویر دەکرێت ساڵانە.

5- بودجەی تەواو کراو (موازنة تکمیلیة) پێشکەشی پەرلەمانی عێراقی فیدراڵ بکرێت، بەپێی ماددەی (23) لە یاسای بودجە لە شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2012 لە زیاد بوونی نرخی نەوت کە ئامادە دەکرێت، پاش دەرکردنی کورتهێنانی بودجە (عجز).

دەبێت پشکی حکومەتی هەرێم پاش دەرکردنی نەفەقاتی سیادی و حاکیمە، ئەگەر هەبێت دەربکرێت، پاشان رێژەی 17٪ بدرێتە هەرێمی کوردستان.

1- لابردنی کورتهێنانی بودجە (عجز) لە کۆتایی ساڵ دەربچێت.

2- بڕەکانی کە ئیشارەی پێدراوە هیچ پەیوەندی بە کوردستان نییە.

3- لە ماددەی (2/ثانیا/و) تەرخان کردنی 25٪ لە زیادەی داهاتی ناردنی نەوت لە ساڵی 2012 پاش دەرکردنی کورتهێنانەکە (عجز) ئیداع دەکرێت لە سندووق و دابەش دەکرێت نەقدەن بۆ هەموو دانیشتوانی عێراق.

6- لە یاسای بودجەی عێراق ساڵی 2011 ماددەی (24/ ثانیا): وەزیری دارایی عێراقی فیدراڵ دەسەڵاتدارە بەگەڕانەوەی تەرخان کراوی داهاتەکانی فیعلی لە دەروازە سنووریەکان، کە داهاتەکانی سیادیش دەگرێتەوە لە ساڵی 2010ـەوە خستنەوەی بۆ سەر بودجەی پارێزگاکانی سنووری، بەڵام لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی 2011 بڕی (705) حەوت سەدو پێنج ملیار دانرا بوو، (305) سێ سەدو پێنج ملیار دینار بۆ ساڵ ی2010و (400) چوار سەد ملیار بۆ ساڵی 2011 خەملێندراوە، بەڵام وەزارەتی دارایی عێراقی فیدراڵ رێنمایی تازەی دەرکردووە بە نووسراویان ژمارە (10989) لە 2012/2/27 کە داهاتی گومرگەکانی دیار کردووەو ئیعادە دەکرێت بۆ پارێزگاکان، بەپێچەوانەی یاسای بودجەی عێراق: تەنها ئەم رسوماتانە ئیعادە دەکرێتەوە:

1- رسومی هێنانەوەی تەرمی بە رەگەز عێراقی کە جنسیەی تری وەرگرتووە.

2- رسومی گەشتیاران (مسافرین).

3- کرێی خزمەتگوزاری نیشتنەوەی فڕۆکە.

4- رسومی ئۆتۆمبیل کە دەردەچن بۆ دەرەوەی عێراق.

5- رسومی دووبارە ئاوەدانکردنەوە (اعادة الاعمار).

6- لە ساڵی 2010 بڕی (305) ملیار دینار، تەنها (8) ملیار دینار ئیعادە کراوە بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان، کە رێژەکەی دەکاتە 2,6٪ بە رێنمایی سەرەوە.

حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەم خاڵانە نییە:

1- سیاسەتی دارایی عێراقی فیدراڵ، راستە بەپێی دەستوور ماددەی (110) سیاسەتی دارایی لە ئیختیصاصی پێشینەکانی فیدراڵ، بەڵام بەپێی ماددەی یەکەمی (114) لە دەستوور سیاسەتی تەواو و پەرەپێدان لە هەموو عێراق، دەسەڵاتی هاوبەشە لەگەڵ سەنتەرو بازرگانی و حکومەت و هەرێمەکان لەکاتی دانانی سیاسەتی دارایی.

2- سیاسەتی نەختینەی حکومەتی عێراقی فیدراڵ.

3- ئامادە کردنی پێداویستیەکان و یەکەکانی بودجە.

4- دانانی نرخی بەرمیلی نەوت، کە دەخەملێندرێت بە (85) دۆلار بۆ هەر بەرمیلێك.

5- رۆژانە خەملێندراوە (2600000) دوو ملیۆن و شەش سەد هەزار بەرمیل نەوت دەرهاوێشتە بکرێت و، لە ناوەرۆکی ئەم ژمارەیە (175) سەدو حەفتاو پێنج هەزار بەرمیل نەوت رۆژانە بۆ کوردستان خەملێندراوە.

6- نرخی خەرجی هەر دۆلارێك فرۆشتنی نەوت بۆ دەرەوە بە (1170) دینار حیساب کراوە.

7- قەرزەکانی دەرەوەو قەرەبووەکانی نێودەوڵەتی رۆڵی خۆی دەبینێت.

ئێمە لەرێگای نوێنەرمان لە وەزارەتی دارایی حکومەتی عێراقی فیدراڵ (فەرمانبەری حکومەتی هەرێم + وەزارەتی دارایی و ئابووری)، بودجەی عێراقی فیدراڵ و بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان وەرمانگرتووە، کە پێشتر باسمان کردووە.

بە نووسراوی وەزارەتی دارایی فیدراڵ/ فەرمانگەی بودجەی ژمارە (29602) لە 2011/6/6 داوا کراوە لە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێشنیار کراو (تقديراتي) بودجەی ساڵی 2012 بە پەلە روانە بکەن، وەك هەموو ساڵ بە نووسراومان ژمارە (12312) لە 2011/6/29 کە بەم شێوەی خوارەوە خەملێندراوە:

1- نفقات تشغيلية (12401) مليار.

2- نفقات استثمارية (6500) مليار.

3- داهات (450) مليار.

4- میلاکات (675849) کەس.

وەزارەتی دارایی و ئابووری پاش ئامادە کردنی پێداویستیەکانی بودجە بە نووسراوی ژمارە (152821) لە 2011/8/8، داوا لە هەموو فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێم کراوە لەگەڵ رێنماییەکانی ئامادە کردنی بودجەی تەشغیلی دووبارە تەئکید کراوە بە نووسراوی ژمارە (17995) لە 2011/9/5 بە پەلە کردنی بە زووترین کات بودجەی ساڵی 2012 بۆمان بنێرنەوە، بە پێچەوانەی ئەوەش بەرپرسیار دەبن.

بە نووسراومان ژمارە (18600) لە 2011/9/28 خشتەی کاتی تاوتۆ کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2012 دیار کرا لە 2011/10/2 تاکو 2011/10/30و بە نووسراومان ژمارە (18601) لە 2011/9/28 بڕیاردرا بە پێکهێنانی لیژنەیەکی باڵا بۆ تاوتۆ کردنی بودجەی ئاسایی لەگەڵ وەزارەتەکان.

بودجەی گشتی لە دوو سیستەم پێك دێت:

1- سیستەمی یەکەم: بودجەی کەرتی حکومی کە بەشێوەی مەڵبەندی (مركزي) تەمویل کراوە لە دوو بەش پێك دێت:

أ- بودجەی گشتی رەوان (جاري).

ب- بودجەی گشتی وەبەرهێنان (استثماري).

2- سیستەمی دووەم: بودجەی یەکگرتوو بۆ یەکەکانی چالاکی خزمەتگوزاری، یان ئابووری، یان بەرهەمهێنان، کە بەشێوەی مەڵبەندی تەمویل کراون و رەسیدی حیسابی ئەنجام بە دیار دەخات لە بودجەی گشتی.

دابەشینی بودجەی رەوانی خستنەکار (تقسيمات الموازنة الجارية التشغيلية):

1- دابەشینی کارگێڕی: دابەش دەکرێتە سەر ئەو یەکانەی کە بودجە جێ بەجێ دەکەن لەسەر باب (على الباب) وەك وەزارەت، یان فەرمانگەی نە بەستراو بە وەزارەت لە پاشان بەشی بەڕێوەبەرایەتیە گشتییەکان و پێکهاتەکانی سەرەکی بەستراو بە وەزارەت خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە کارگێڕییەکەیە.

2- دابەشینی ئابووری: بەپێی ئەم دابەشینە خەرجیەکان دابەش دەکرێن، بەپێی کاریگەری ئابووری بۆ چەند بەشێك و هەر بەشێك پێی دەوترێت بەش (قسم)، بودجە لە قەرەبوو کردنەوەی فەرمانبەران، کاڵاو خزمەتگوزاری و پاراستن، باربووەکان، بەخشینەکان، سوودە کۆمەڵایەتیەکان، خەرجیەکانی تر، هەبووەکانی غەیری دارایی پێك دێت، خشتەی هاوپێچ بۆ دابەشینە ئابوورییەکە.

3- دابەشینی وەزیفی: بودجە دابەش دەکرێت بەپێی وەزیفە سەرەکییەکان وەك (ئاسایش، بەرگری، تەندروستی، فێرکردن، کشتوکاڵ، بازرگانی.............هتد).

4- بڕی (10745797) ملیۆن دینار تەرخان کراوە بۆ بودجەی ئاسایی و بەپێی کەرتەکان و چالاکیەکان (القطاعات والانشطة) دابەش کراوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

1- نەفەقاتی بەرگری و ئاسایش (2981403) ملیۆن دینارە.

2- نەفەقاتی خزمەتگوزاری کۆمەڵایەتی (1271720) ملیۆن دینارە.

3- نەفەقاتی بەڕێوەبەرایەتیەکان (التمويل المركزي) (465576) ملیۆن دینارە.

4- نەفەقاتی کەرتەکان (قطاعات):

أ- پەروەردەو خوێندنی باڵا (2233462) ملیۆن دینارە.

ب- وزە (کارەبا + سامانە سروشتیەکان) (1122613) ملیۆن دینارە.

ج- تەندروستی (534819) ملیۆن دینارە.

د- ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ (97945) ملیۆن دینارە.

هـ- کشتوکاڵ (276835) ملیۆن دینارە.

و- کەرتەکانی تر (1761424) ملیۆن دینارە.

شایانی باسە ئێمە وەك حکومەتی هەرێم هیچ بەشداریەکمان نەبووە تا ئێستا لە دانانی بودجەی عێراقی و، پاساوی ئەم بەشداری نەکردنە ئەگێڕنەوە بۆ دەستووری عێراق کە تیایدا سیاسەتی دارایی عێراقی فیدراڵیە، تەنانەت دوای ئەوەی بەشە بودجەی هەرێم دیاری دەکرێت، ئینجا رێگا دەدرێت پێمان کە گفتوگۆ بکەین لەسەری و لەو حاڵەتەدا بنەما سەرەکیەکانی بودجە تەواو بووەو نێردراوە بۆ سەرۆکایەتی

ئەنجومەنی وەزیرانی عێراق، بۆیە دەستکاری کردنی ئەو خشتانە کارێکی ئاسان نییەو ساڵانە تووشی گرفتمان دەکات، بەهەر حاڵ ئێمەش وەك وەزارەتی دارایی دوای گفتوگۆ لەگەڵ وەزارەتەکانی هەرێم و هەوڵدان بۆ دابین کردنی پێداویستیەکان بەپێی تواناو جێ بەجێ کردنی پرۆژەکان گەیشتینە ئەم ئەنجامانەی کە لە خوارەە دەیخەینە روو:

یەکەم: خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم کراوە بۆ ساڵی 2012ی دارایی لەلایەن وەزارەتی دارایی فیدراڵ:

1- خەملاندنی داهاتی هەرێم بڕی (6932) ترلیۆن دینار بۆ ساڵی 2012 مەبلەغی (6,265) ترلیۆن دینار داهاتی نەوت کە رۆژانە (175) هەزار بەرمیل نەوت رۆژانە وەردەگیرێت.

2- خەملاندنی خەرجی بەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان بە بڕی (12604) ترلیۆن دینارە.

دووەم:

1- خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012ی دارایی

بابەت	پەسندکراوی ساڵی 2011 دینار/ ملیار	خەملێنراوی ساڵی 2012 دینار/ ملیار
باجەکان	277	236
داهاتی جۆراوجۆر	122	240
فرۆشتنی هەبووەکانی نا دارایی	1	
کۆی	400	476

2- خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012ی دارایی:

بابەت	بودجەی ساڵی 2011			بودجەی ساڵی 2012		
	بودجە دینار/ملیار	ڕێژە٪ لە بودجەی ئاسایی	ڕێژە٪ لە بودجەی گشتی	دینار/ملیار بودجە	ڕێژە٪ لە بودجەی ئاسایی	ڕێژە٪ لە بودجەی گستی
مووچەی فەرمانبەران	5959	64,42٪	42,72٪	6875	63,98٪	45,10٪
شمەك و خزمەت و چاککردن.	1511 126	16,34٪	10,83٪	1626 115	15,13٪	10,67٪
باربوو (اعانات).	655	1,36٪	0,90٪	630	1,07٪	0,75٪
بەخشین (منح).	345	7,08٪	4,70٪	633	5,86٪	4,13٪
سووده کۆمەلایەتیەکان.	506 148	3,73٪	2،47٪	727 139	5,89٪	4,15٪
خەرجیەکانی تر.		5,47٪	3,63٪		6,77٪	4,77٪
مەوجوداتی نادارایی		1,60٪	1,6٪		1,30٪	0,91٪
کۆی بودجەی ئاسایی	9250	100٪	66,31٪	10745	100٪	70,48٪

بودجەی سەرمایەداری (استثماري)	4700	٪33,69	4500	٪29,52
کۆی بودجە	13950	٪100	15245	٪100

تێبینیەکان:

1- ئەو بڕە پارەیەی کە دابین دەکرێت بۆ هەرێمی کوردستان، تا ئێستاش بە وردی دیاری نەکراوەو ئەژمار کردنی کۆتایی بودجەی لە وەزارەتی دارایی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە (12604) ملیار دینار (دوانزە ملیارو شەش سەدو چوار هەزار ملیون دینار) بەم شێوازەی خوارەوە دابەش کراوە کە عیجزی لەگەڵدایە.

(10745) بودجەی بەکاربردن و مووچە.

(4500) بودجەی پرۆژەکان.

(15245) کۆی گشتی.

ئەگەر بەراوردێك بکەین لەنێوان ڕێژەی بودجەی بەکاربردن و بودجەی پرۆژەکان لە عێراق و حکومەتی هەرێم بۆمان دەردەکەوێت کە بەم جۆرەیە:

	عێراق فیدراڵ		حکومەتی هەرێم	
	بڕ	ڕێژە	بڕ	ڕێژە
أ- بودجەی بەکاربردن	8703	٪69	10745	٪70,48
ب- بودجەی پرۆژەکان	3901	٪31	4500	٪29,52
کۆی	12604	٪100	15245	٪100

هاوپێچ وێنەیەك لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، خشتەی ژمارە (2).

2- ئەگەر بێتو ڕێژەی خەرج کردنی مووچە دەربهێنن بە بەرارود لەگەڵ کۆی بودجەی ئاسایی، واتە بودجەی بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت کە ڕێژەی مووچە (٪63,98) دەکات لە کۆی بودجە وەك لە لیستەکانی بودجەدا دەرخراوە. زیاد بوونی بەشی مووچەی فەرمانبەران، لەمساڵدا بڕی (6875) دینار (شەش ترلیۆن و هەشت سەدو حەفتاو پێنج ملیار) دینار لەبەر ئەم هۆیانە:

أ- لە بودجە (17000) دەرەجە ئیستیحداس کراوە.

ب- زیاد بوونی بە ڕێژەی ٪50 لە مووچەی (پێشمەرگە – پۆلیس – ئاسایش) ژمارەیان (266) هەزار کەس.

ج- زیاد بوونی مەبلەغی (150) هەزار دینار وەك دەرماڵە بۆ هەموو فەرمانبەرانی وەزارەتی پەروەردە، کە ژمارەیان (160) هەزار کەس.

د- ترفیع و عەلاوەی فەرمانبەران لە ساڵی 2012.

بەلاَم ژمارەی فەرمانبەران (2,750,322) دوو ملیۆن و حەوت سەدو پەنجا هەزارو سێ سەدو بیست و دوو کەس لە بودجەی گشتی عێراقی فیدراڵ ساڵی 2012 بەم شێوەیە:

2087878 دەرەجە/ پارێزگاکانی حکومەتی مەرکەزی رێژە 76٪.

662444 دەرەجە/ حکومەتی هەرێمی کوردستان رێژە 24٪.

2750322 کۆی گشتی.

بۆ دابین کردنی کارەبا پێویستی بە (5000) پێنج هەزار ملیار لتر گازوایل هەیە بۆ ساڵێك بە نرخی (1,200) دینار، کە گوژمەکەی دەکاتە (6) ترلیۆن دینار، (5) ترلیۆن دینار لە بەرهەمی ناوخۆ لە نەوت و غاز دابین دەکرێت.

3- بەشی باربووەکان (اعانات): پێداراوەکانی رەوەن بەپێی بەرامبەر کە فەرمانگەکانی حکومەت پێشکەشی دەکات بۆ بەرهەمهێنەرەکان، نەوەك بەکارهێنەرەکان، ئەگەر بێتو برِو رێژەی خەرج کردنی باربوو (اعانات) دەربهێنن بە بەرارود لەگەڵ بودجەی ئاسایی، واتە بە بەکاربردن بۆمان دەردەکەوێت کە رێژەی باربووەکان (اعانات) مەبلەغی (115) کە برِی (65) ملیار دینار بۆ (کشتوکاڵ بۆ پشتگیری جوتیار)، وەك بەرهەمی کشتوکاڵی (پەڵەوەر، تۆ، سەماد، ....هتد)و مەبلەغی (50) ملیار دینار بۆ ناوچە دابەرەکان.

4- بەشی بەخشین (منح)، (630) ملیار دینار لە ئەنجامی کۆتایی بودجەی تەختیتی فەرمانگەکانی خوارەوە:

بانکەکانی بازرگانی و کۆمپانیاکانی دڵنیایی	(44) ملیار دینار.
فرِۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی	(29) ملیار دینار.
شارەوانییەکان	(392) ملیار دینار.
دەستەی وەبەرهێنان	(50) ملیار دینار.
کۆی	(515) ملیار دینار

رێکخراوەکانی زانستی و رۆشنبیری و رێکخراوەکانی ترو لیژنەی ئۆلۆمپی و پارا ئۆلۆمپی و یەکێتیەکانی وەرزشی (115) ملیار دینار.

کۆی گشتی (630) ملیار دینار.

5- سوودە کۆمەلاَیەتیەکان: پاراستنی کۆمەڵ بەگشتی، یان بەشێکی لە مەترسیەکانی کۆمەلاَیەتی وەك پێشکەش کردنی خزمەتگوزارییەکانی فێرکردن، یان پزیشکی، قەربوو کردنەوەی بێ کاری، مووچەکانی دەستەبەری کۆمەلاَیەتی و ئەو سوودانەی کە پێشکەش دەکرێن لەکاتی مردن.

أ- له وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی بڕی (400) چوار سەد ملیار دینار دەدرێت بۆ دانی مووچەی (شلل دماغ، نابینایان، کورتەبالاکان، نابیستەکان، تالاسیمیا، هیمۆفیلیا، چاودێری خێزان، کەمئەندامان، نەخۆشی ئۆتیزم،........هتد) و مووچەی خانەنشینی کارو دەستەبەری کۆمەلایەتی.

ب- وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوەکان (49) چل و نۆ ملیار دینار بۆ زیندانیانی سیاسی و مینحە، پێشینەی هاوسەرگیری و خەرجی خوێندنی کوڕو کچی شەهید لە زانکۆیەکان.

ج- وەزارەتی رۆشنبیری (11) یازدە ملیار دینار بۆ مووچەی رێزلێنانی (رۆژنامەنووس، هونەر، وەرزش).

د- وەزارەتی ناوخۆ (110,7) ملیار دینار بۆ پێدانی مووچەی موختارەکان و پێشینەی پارێزگاکان.

ه- وەزارەتی تەندروستی خەرجی (7,6) ملیار دینار بۆ چارەسەر کردنی نەخۆش.

6- خەرجیەکانی تر لە بودجەی ئاسایی (727) ملیار دینار بە رێژەی (6,77٪) کە بریتیە:

دەرماڵەی قوتابیان/ (48) ملیار دینار.

تواناسازی (120) ملیار دینار.

بەخشینی حزبەکان و سەندیکاکان و یەکێتیەکان و کۆمەڵەکان و سەنتەرەکان...هتد (200) ملیار دینار.

یەدەك (احتیاط) (200) ملیار دینار.

کرێیەکانی جۆراو جۆر، پاداشت بۆ غەیری کارمەندان، پاداشتی هەواڵبەرەکان و هاوکارانیان، برِە گەڕاوەکانی جۆراوجۆر، چالاکیەکانی دیدەوانی وەرزشی و قوتابخانەکان، سڕینەوەی قەرزەکان (اطفاء الدیون)، زەرەری گۆڕینەوەی دراو، قەرەبووەکانی قوربانیان، قەربووەکانی جۆراو جۆر (159) ملیار دینار.

کۆی گشتی (727) ملیار دینار.

7- لیستی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتی پلاندانانەوە بەهاوکاری وەزارەتمان دانراوە و پێکهاتووە لە دوو بەش بەم شێوەیەی خوارەوە:

(3679) ملیار دینار پارەی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و تازە بۆ ساڵی 2012.

(821) ملیار دینار بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان و پترۆدۆلار.

(4500) ملیار دینار کۆی.

8- تەرخان کراو بۆ کرێی کارەبا و سووتەمەنی لە بودجەی ساڵی 2012 بەراورد لەگەڵ بودجەی ساڵی 2011 لە وەزارەتی کارەباو سامانە سروشتیەکان، کە تایبەتە بە پرۆژەی کارەبا:

	پەسندکراوی ساڵی 2011	خەرجی ساڵی 2011	پەسندکراوی ساڵی 2012
کارەبا	379	633	350
سووتەمەنی	306	487	501
کۆی	685	1120	851

خەرجی زیادەڕۆی لە پەسندکراوی بودجەی ساڵی 2011 دەکاتە (435) ملیار دینار.

9- ڕێژەی جێ بەجێ کردنی بودجەی وەبەرهێنان لە ساڵی 2011 دەکاتە 53٪ لە کۆی گشتی تەرخان کراوی (4,700) ترلیۆن.

10- حکومەتی ئیتیحادی بەغداد قەرز دەداتە هاوولاتی لە ڕێگای بانکی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بانکی خانووبەرەو سندووقی نیشتەجێ، بەبێ سوودو وەزارەتی دارایی ڕێژەی سوودەکە دەگرێتە ئەستۆی، بەلاّم بانکی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بانکی خانووبەرەو سندووقی نیشتەجێ بوونی حکومەتی هەرێم هیچ سەرمایەکی دارایی نییە، تاکو بتوانێت ئەم بڕیارە جێ بەجێ بکات وەك خۆی، لەبەر ئەوە وەزارەتی دارایی و ئابووری حکومەتی هەرێم هەڵدەستێت بە جێ بەجێ کردنی ئەم بڕیارە بەم شێوەی خوارەوە:

1- دانی قەرز بۆ هاوولاّتی لە ڕێگای بانکی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بانکی خانووبەرەو سندووقی نیشتەجێ.

2- وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەم قەرزە دەداتە هاوولاّتیان بەبێ سوود. سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و ئابووری خوێندرایەوە، دانیشتنەکەمان هەڵدەگرین بۆ بەیانی سەعات (10)ی پێش نێوەڕۆ بۆ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری، بەخواتان دەسپێرین، خواتان لەگەڵ، زۆر سوپاس

فرست احمد عبدالله	**د.حسن محمد سوره**	**د. ارسلان بایز اسماعیل**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (25)

سێ شەممە ڕێکەوتی 2012\6\12

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (25)

سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/6/12

کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/6/12 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆکی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (25)ی خولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (25)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/6/12 دا بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2012.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، پەرلەمانی کوردستان، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی سێیەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (25)، رۆژی دانیشتن 2012/6/12 بەرنامەی کار: بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (25)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (10)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2012/6/12 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە دەخوێنێتەوە، کە مۆڵەتن، یان ئامادە نەبوونە، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە/ جێگری سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ناوی ئەو ئەندامانەی کە لە دانیشتنی ژمارە (24)ی ئاسایی لە 2012//6/11 مۆڵەت بوون، یان ئامادە نەبوون، دانیشتنی بەیانی، ئەمانەن:

1- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

2- تارا تحسین یاسین/ مۆڵەت.

3- حازم تحسین سعید/ مۆڵەت.

4- برهان رشید حسن/ مۆڵەت.

5- بێریڤان سەرهەنگ/ ئامادە نەبوو.

6- خلیل عثمان حمدامین/ ئامادە نەبوو.

7- د.صباح محمد نجیب/ مۆڵەت.

8- محمد احمد علی/ مۆڵەت.

ناوەکانی مۆڵەت و ئامادە نەبووی دانیشتنی ئێوارە:

1- پەیام احمد محمد/ مۆڵەت.

2- تارا تحسین یاسین/ مۆڵەت.

3- حازم تحسین سعید/ مۆڵەت.

4- برهان رشید حسن/ مۆڵەت.

5- بێریڤان سەرهەنگ/ ئامادە نەبوو.

6- خلیل عثمان حمدامین/ مۆڵەت.

7- د.صباح محمد نجیب/ مۆڵەت.

8- محمد احمد علی/ مۆڵەت.

9- د.دانا سعید سۆڤی/ مۆڵەت.

10- سۆزان یوسف خۆشابە/ ئامادە نەبوو.

11- عبداللە محمود محمد/ ئامادە نەبوو.

12- قادر احمد سمایل/ مۆڵەت.

13- گۆران ئازاد محمد/ مۆڵەت.

14- یاووز خورشید عثمان/ مۆڵەت.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2012.

داوا لە لیژنەی دارایی دەکەم بێن بۆ شوێنی خۆیان، بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان و وەفدە یاوەرەکەیان دەکەین، فەرموو کاک عدنان.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دوو خاڵی یاساییم هەیە 100٪، ئەگەر لە 99٪ بوو قەبوڵی مەکە:

یەکەم/ من رەخنەیەك لە جەنابت دەگرم، جەنابت وەکو سەرۆکی پەرلەمان دەبێت لە سەرووی فراکسیۆنەکان و ئیتیجاهاتی سیاسی فراکسیۆنەکان بیت، دوێنێ لە ئاکامی ئەو وەزعەی کە دروست بوو ئاماژەت بەوەداو قسە لەسەر ئەوە دەکەی کە فراکسیۆنی گۆڕان دژ بە پەسند کردنی بودجەیە، یان نایانەوێ بودجە پەسند بکرێت، سەرۆکی پەرلەمان بۆی هەیە مولاحەزەی ئیداری بدات، بەڵام سەرۆکی پەرلەمان بۆی نییە مولاحەزەی سیاسی بدات، بەتایبەت لەسەر راو بۆچوونی فراکسیۆنەکان، بۆیە من داوا لە جەنابت دەکەم دوو خاڵ تەوزیح بکەیت:

1- فراکسیۆنی گۆڕان لەگەڵ دژ بە پەسند کردنی بودجەو دواخستنی بودجە نییە.

2- جەنابت وەکو سەرۆکی پەرلەمان کە سەرپەرشتی تەنفیز کردنی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان دەکەی، دەبێت روونی بکەیتەوە، کە ئەوە حکومەتی هەرێمی کوردستانە (8) مانگە بودجەکەی تاخیر کردووە، کە مەفروز وا بوو لە مانگی (10)ی ساڵی رابردوو بهاتایە، ئەوە حکومەتە، هیچ فراکسیۆنێکی پەرلەمان و هیچ ئەندامێکی پەرلەمان هۆکاری دواخستنی بودجەکە نین، من داوای روون کردنەوەی رەسمی لە جەنابت دەکەم، ئەمە خاڵی یەك. دووەم نوقتەی نیزامی کاك فرسەت (20) ساڵە لە پەرلەمانە، لە کوێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان باس لە خوێندنەوەی راپۆرتی حکومەت دەکات؟ تەبعەن لە پەیڕەودا نییە، بەڵام ئەگەر عورفەو راهاتووین لەسەری، مەفروز وایە ئەم عورفە تەکمیلە بکرێت کەوا موناقەشە بکرێت، یەعنی حکومەت دێت راپۆرت و ستیراتیجیەتی خۆی روون دەکاتەوەو دیفاع لەسەر ستیراتیجیەتی خۆی دەکات، مەفروز وایە بوار بە ئەندامانی پەرلەمان بدرێت لەسەر ئەو راپۆرتە کەموکورتیەکان و تێبینیەکانی قسە بکەن، ئەگەر عورفە؟ دەبێت عورفەکە تەکمیلە بکرێت، ئەگەر عورفیش نییەو کارێکی ناقانونیە، راستیەکەی دەبێت روونی بکەنەوەو، هەیئەی سەرۆکایەتیش هۆکاری ئەو وەزعەن کە دوێنێ دروست بوو.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله/ سکرتێری پەرلەمان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

به ڕەئی من شتێکی زۆر تەبیعیە، موخالەفەی قانونیش نییە، حکومەت میزانیە پێشکەش پەرلەمان بکات و بێت فەلسەفەی خۆی دیاری بکات، چۆن ئەو میزانیەی داڕشتووە، ئینجا ئەگەر لە نیزامی داخیلی هەبێت، یان نا؟ دەمێنێت مەوزوعی موناقەشە، بە ڕەئی من حەقێکی سروشتی ئەندامانە موناقەشەی ڕاپۆرتی حکومەت بکەن، بەڵام بە ڕەئی من باشترە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییش بخوێندرێتەوە، ئەو وەختە هەر ئەندامێك ئازادە مولاحەزاتی خۆی لەسەر ڕاپۆرتی حکومەتیش دیار بکات، هەروەها لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دیار بکات، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

سەرۆکایەتی پەرلەمان مەسئوولە لە ئیدارە کردن و بەڕێوەبردنی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان، هەر پەرلەمانتارێك، یان هەر فراکسیۆنێك گرفت بخاتە پێش بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەکانی پەرلەمان، ئێمە ناچارین ئیعلانی بکەین، چونکە دوێنێ نە وەزیری دارایی بەڕێز، نە لیژنەی دارایی و ڕاپۆرتی لیژنە یەك حەرفی نەخوێندراوەتەوە، هەندێك لە برادەرانی ئێوە باسیان لەوە کرد، کە دەبێت وەزیر ئیستیقالە بکات، ئێمە ناهێڵین ئەو بودجەیە بڕوات، لەبەر ئەوە ئێمە مەجبورین بۆ خزمەتی میللەتەکەمان، بۆ بەڕێوە چوونی کۆبوونەوەکان وا بکەین وەزیری بەڕێز ڕاپۆرتەکەی خۆی بخوێنێتەوە، ئێستاش هیچ نوقتە نیزامیەك نییە، یەك کەس قسەی کردو تەواو، لیژنەی دارایی فەرموون ڕاپۆرتی خۆتان بخوێننەوە.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتەی کە ئامادە کراوە بە کۆنووسی ژمارە (238) ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە، لێرە بە باشی دەزانین کە وردەکاری کۆنووسەکەش بخوێنینەوە، بەرچاو ڕوونیەك نیشان دەدات بەرامبەر چۆنیەتی ئامادە کردنی کۆنووسەکە.

بۆ بەڕێز سەرۆکایەتی پەرلەمان

بابەت/ کۆنووسی ژمارە (238)

ئەم نووسراوە بە ژمارە (327) لە بەرواری 2012/6/4 ئاراستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کراوە.

ئاماژە بە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك/978) لە (2012/5/9)، هاوپێچ لەگەڵ وێنەیەك لە پرۆژە یاسای بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012و وردەکاریەکانی و، بودجەی پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیارەکانو دواکەوتووەکانی خەمڵێنراو بۆ ساڵی 2012، کە بەنووسراوی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (4869) لە (2012/5/7) گەیشتۆتە پەرلەمان، کۆنووسی کۆبوونەوەی ژمارە (238)ی لیژنەکەمان بەرز ئەکەینەوە بۆتان، کە لە بەرواری

(2012/6/4) ئەنجامدرا، دەربارەی بابەتی کە لە سەرەوە ئاماژەی پێدراوە، تکایە بۆ وەرگرتنی وە ڕەزامەندیتان بۆ گفتوگۆکردن لەسەری بە مەبەستی بڕیاردان لە هۆڵی پەرلەمان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەمەش دەقی کۆنووسەکەیە.

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

لیژنەی دارایی و کاروباری ئابووری

کۆنووسی ژمارە: (238)

ڕێکەوتی: 2012/6/4

کۆنووسی ژمارە (238)

ئاماژە بە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك/978) لە (2012/5/9)، هاوپێچ لەگەڵ وێنەیەك لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق بۆ ساڵی 2012 و بودجەی پرۆژە بەردەوامەکانو پێشنیارەکانو دواکەوتووەکان خەملێنراو، کە بەنووسراوی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (4869) لە (2012/5/7)، ئاڕاستەی پەرلەمان کراوە، نووسراوی ناوبراو لەڕۆژی (2012/5/9) بە ژمارەی هاتووی لیژنەمان (724) گەیشتۆتە دەستمان.

بۆ ئەم مەبەستە لیژنەکەمان کۆبوونەوەی بەردەوامی ڕۆژانەی ئەنجام داوە بەمەبەستی ئامادە کردنی ڕاپۆرتی کۆتایی دەربارەی بودجەی خەملێنراوی حکومەتی هەرێم بەهەموو بەشەکانیەوە بۆ ساڵی 2012 و، مامەڵە کردنی فەرمی لەگەڵ ئەم بودجەیەدا بەپێی ماددەکانی (80، 81، 82) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، بودجەی ناوبراو پێکهاتووە لەم بەشانەی خوارەوە:-

- پوختەی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012.
- فۆڕمی ئامادەکردنی بودجەی خەملێنراو لەسەر ئاستی بەشو ئاستەکان بەپێی سیستەمی ((GFS)) بۆ ساڵی 2012.
- ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی لەسەر بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012.
- وردەکاری دابەشکردنی بودجەی خەملێنراوی ساڵی 2012 بەسەر وەزارەتەکانو دەستەو دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان کە بریتیە لە (31) بەرگ.
- فۆرمی بودجەی خەملێنراوی پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012.
- فۆرمی بودجەی خەملێنراوی پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012.
- فۆرمی بودجەی خەملێنراوی پرۆژە دواکەوتووەکانی ساڵی 2012.

بۆ ئەم مەبەستە لیژنەکەمان دوای گفتووگۆ کردنی ڕۆژانە لەگەڵ بەشەکانی بودجەو مامەڵە کردن لەگەڵ ڕاپۆرتی لیژنە هەمیشەییەکانی پەرلەمان دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 دوایین کۆبوونەوەی ئاسایی

خـۆی ئەنجامـدا لەبـەرواری (2012/6/4) و کۆنووسـی ژمـارە (238) ئامـادە کـراو، بەزۆرینـەی دەنگـی ئامادەبووان گەیشتە ئەم بڕیارانەی خوارەوە:

دوای بەهەنـد وەرگرتنـی تێبینـیو پێشـنیارەکانی لیژنـە هەمیشـەییەکانی پەرلـەمان، بـەپێی پـەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بڕیاردرا ڕاپۆرتی ناوبراو کە هاوپێچە لەگەڵ ئەم کۆنووسەماندا بکرێ بە دوو بەشەوە:

بەشی یەکەم/ تایبەتە بە پوختەی هێڵە گشتیەکانی بودجەی خەملێنراوی ساڵی (2012)، کە هاوپێچە.

بەشی دووەم/ بریتیە لە پوختەی تێبینیو پێشنیارەکانی لیژنە هەمیشـەییەکانی پەرلـەمان کـە گەیشـتۆتە لیژنەی داراییو کاروباری ئابووری دەربارەی وردەکاریـەکانی بودجـەی خـەملێنراوی سـاڵی 2012و، پـرۆژە یاسای بودجە کە هاوپێچە.

لێرەدا لیژنـەکەمان ئاماژە بـەوە دەکـات کـە دەربـارەی پـرۆژە یاسـای بودجـەی سـاڵی 2012 بـەهۆی ئـەوەی چەندین ڕاو بۆچوون هەیە لەلایـەن لیژنەکانـەوە دەربـارەی ماددەکـانو بڕگـەکانی ئـەم یاسـایەو، هـەروەها بـوونی زیـاتر لـە یـەك ڕاو بۆچـوون لەسـەر چـەندین مـاددەو بڕگـەکانی یاسـاکە لەلایـەن خـودی لیژنـەی کاروباری یاساییەوە، بۆیە لیژنـەکەمان پێشنیار دەکات ئەم بابەتە لە هۆڵی پەرلەمان یـەکلا بکرێتـەوە دوای خستنە ڕووی بۆچوونەکانی هەردوو لیژنەی یاساییو دارایی لە هۆڵی پەرلەمان.

بەشی یەکەم
پوختەی هێڵە گشتیەکانی بودجەی ساڵی 2012

یەکەم/ بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی:

دابەشکردنی بودجەی حکومەتی فیدراڵ پشـت دەبەسـتێ بـە بنـەمای کـۆی ژمـارەی دانیشـتوانی عێـراق بـە (33) ملیۆنو (256) هەزار کەس و، ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان بە (4) ملیۆنو (189) هەزار کەس بەڕێژەی (12.6٪) لە کۆی دانیشتوانی عێراق.

دووەم/

أ- کۆی بودجەی حکومەتی عێراقی فیدراڵ بۆ ساڵی 2012 بریتیە لە (117.123) سەدو حەڤدە ترلیۆنو سەدو بیستو سێ ملیار دینار.

ب- بەشی حکومەتی هەرێم بریتیـە لـە (12.604) دوانـزە ترلیـۆنو شـەش سـەدو چوار مليـار دينـار، کـە ڕێژەکەی دەکاتە (10.7٪).

سێیەم/ چۆنیەتی حیساب کردنی بەشی حکومەتی هەرێم لەلایەن وەزارەتی دارایی حکومەتی فدراڵەوە بەم شێوەی خوارەوەیە:

1- کۆی بودجە = 117.123 (ترلیۆن دینار).

2- بڕی ڕێژەی (17٪)ی هەرێم =19.911 (ترلیۆن دینار).

3- کۆی نەفەقاتی سیادی = 30.997 (ترلیۆن دینار).

4- ڕێژەی (17٪)ی نەفەقاتی سیادی کە دەبڕدرێت لە بودجەی هەرێم بریتیە لە:

30.997× 17٪ = 5.269 (ترلیۆن دینار).

5- کۆی نەفەقاتی حاکمە = 8.952 (ترلیۆن دینار).

6- ڕێژەی (17٪)ی نەفەقاتی حاکمە کە دەبڕدرێت لە بودجەی هەرێم بریتیە لە:

8.952 × 17٪ = 1.522 (ترلیۆن دینار).

7- کۆی پەرەپێدانی پارێزگاکان = 6.184 (ترلیۆن دینار).

8- بەشی هەرێم لەبڕی پەرەپێدانی پارێزگاکان بەڕێژەی (12.6٪) بریتیە لە:

6.184 12.6٪ =779 (ملیار دینار).

6.185 9- بڕی بترۆدۆلاری پارێزگاکان = 1.676 (ترلیۆن دینار).

10- بەپێ ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ڕێژەی (17٪) لەبڕی پترۆدۆلار دەکاتە (285) دووسەدو هەشتاوپێنج ملیار دینار، بەلام بڕی تەرخانکراو بۆ هەرێمی کوردستان بریتیە لە (42.4) ملیار دینار بەپێی یاسای بودجەی ناردنی نەوتی خاو ڕۆژانە بەبڕی (175.000) سەدو حەفتاو پێنج هەزار بەرمیل.

پرسیاری لیژنەی دارایی:

داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە بەڕێز نوێنەری حکومەت، کە چۆن ئەم بڕە دەکاتە (42.4) ملیار دینار؟ ئایا لەسەر بنەمای ڕێژەی (17٪)، یان ڕێژەی (12.6٪) ئەژمار دەکرێ؟

11- کۆی ماوە لەبودجەی عێراقی فیدراڵ = 69.314 (ترلیۆن دینار).

12- بەشی حکومەتی هەریم بریتیە لە:

69314× 17٪ = 11.783 (ترلیۆن دینار).

13- کۆی گشتی بودجەی هەرێم دوای وەرگرتنی بڕی هەردوو (پەرەپێدانی پارێزگاکانو پترۆ دۆلار) بریتیە لە:

11783

779+

42+

کۆی گشتی = 12.604 (ترلیۆن دینار).

چوارەم/ بودجەی خەمڵێنراوی ساڵی 2012 لەلایەن وەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمەوە بەم شێوەی خوارەوەیە:

1- تێچووی وەگەڕخستن = 10.745.797 (ترلیۆن دینار).

2- تێچووی پرۆژەکانی وەبەرهێنان = 4.500.000 (ترلیۆن دینار).

3- کۆی گشتی = 15.245.797 (ترلیۆن دینار).

پێنجەم/

أ- بودجەی وەگەڕخستن بەپێی سیستەمی ژمێریاری بەم شێوەی خوارەوە دابەشکراوە:

- قەرەبووی فەرمانبەران = 6.874.528 (ترلیۆن دینار).
- شمەكو خزمەتگوزاری چاككردنەوە = 1.626.421 (ترلیۆن دینار).
- باربۆ = 115.000 (ملیار دینار).
- بەخشین = 630.403 (ملیار دینار).
- سوودە كۆمەڵایەتیەكان = 632.916 (ملیار دینار).
- تێچووەكانی تر = 727.399 (ملیار دینار).
- مەوجوداتی نادارایی = 139.130 (ملیار دینار).

كۆی گشتی = 10.745.797 (ترلیۆن دینار).

ب- ڕێژەكانی بەم شێوەی خوارەوەن:

- قەرەبووی فەرمانبەران = 63.97٪
- شمەكو خزمەتگوزاری چاككردنەوە = 15.14٪
- باربۆ = 1.07٪
- بەخشین = 5.87٪
- سوودە كۆمەڵایەتیەكان = 5.89٪
- تێچووەكانی تر = 6.77٪
- مەوجوداتی نادارایی = 1.29٪

كۆی گشتی = 100٪

شەشەم/ بەم شێوەیە ڕێژەی هەردوو بودجەی وەگەڕخستنو وەبەرهێنان لەكۆی بودجەی گشتی بەم شێوەی خوارەوەیە:

- ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستن = 70.48٪
- ڕێژەی بودجەی وەبەرهێنان = 29.52٪

كۆی گشتی = 100٪

تێبینی لیژنەی دارایی: تێبینی لیژنە دەربارەی خاڵەكانی (چوارەم)و (پێنجەم)و(شەشەم):

1- پێویستی حكومەتی هەرێم بۆ ساڵی (2012) لەلایەن دامودەزگاكانەوە بریتیە لە (20.827.063) ترلیۆن دینار بۆ بودجەی وەگەڕخستن، بەڵام توانراوە تەنها ڕێژەی نزیكەی (52٪) ئەو بودجەیە دابین بكرێت، واتە زۆر لە پێداویستیەكان ناتوانرێ دابین بكرێ بەهۆی سنووركاری بودجەوە.

2- بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بودجە بەڕێژەی (9٪) زیادی كردووە بەهۆی بەرزبوونەوەی بڕی ئەو ڕێژەی كە بەشی هەرێمە لە بودجەی گشتی فیدراڵ.

3- بڕی بودجەی وەگەڕخستن بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەڕێژەی (14٪) زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەبەرهێنان بەڕێژەی (4.4٪) کەمی کردووە، واتە نەتوانراوە ئەو هاوسەنگییە لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێت بەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئەو ڕێژەیە تاکو ئیستا لەچوارچێوەی (70٪) بۆ وەگەڕخستن‌و (30٪) بۆ وەبەرهێنان چەقی بەستووە.

4- بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 ڕێژەکانی حیسابەکانی بودجەی وەگەڕخستن لەساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە زیادو کەمی کردووە.

- قەرەبووی فەرمانبەران بەڕێژەی (15٪) زیادی کردووە.
- شمەك‌و خزمەتگوزاری چاككردنەوە بەڕێژەی (7٪) زیادی کردووە.
- باربۆ بەڕێژەی (9٪) کەمی کردووە.
- بەخشین بەڕێژەی (4٪) کەمی کردووە.
- سوودە کۆمەڵایەتیەکان بەڕێژەی (83٪) زیادی کردووە.
- تێچووەکانی تر بەڕێژەی (43٪) زیادی کردووە.
- مەوجوداتی نادارایی بەڕێژەی (6٪) کەمی کردووە.

تێبینی لیژنەی داریی: لیژنە داوای روونکردنەوەی هۆی زیادبوونی ڕێژەی سوودە کۆمەڵایەتیەکان لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەوتەم/

بودجەی ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە:

1- سەرۆکایەتی هەرێم (60.488 ملیار دینار)، ڕێژە (0.56٪).
2- پەرلەمانی کوردستان (68.280 ملیار دینار)، ڕێژە (0.64٪).
3- ئەنجومەنی داد (52.999 ملیار دینار)، ڕێژە (0.49٪).
4- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران (221.635 ملیار دینار)، ڕێژە (2.06٪).
5- وەزارەتی پەروەردە (1.791.485 ترلیۆن دینار)، ڕێژە (16.67٪).
6- وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێکردن (97.945 ملیار دینار)، ڕێژە (0.91٪).
7- وەزارەتی کشتوکاڵ‌و سەرچاوە ئاوییەکان (276.835 ملیار دینار)، ڕێژە (2.58٪).
8- وەزارەتی ناوخۆ (1.441.517 ترلیۆن دینار)، ڕێژە (13.41٪).
9- وەزارەتی شارەوانیەکان‌و گەشت‌وگوزار (430.281 ملیار دینار)، ڕێژە (4٪).
10- وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن (94.348 ملیار دینار)، ڕێژە (0.88٪).
11- وەزارەتی ڕۆشنبیری‌و لاوان (111.407 ملیار دینار)، ڕێژە (1.04٪).

12- وەزارەتی تەندروستی (534.819 ملیار دینار)، ڕێژە (4.98٪).
13- وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی (456.973 ملیار دینار)، ڕێژە (4.25٪).
14- وەزارەتی شەهیدانو ئەنفالکراوەکان (457.107 ملیار دینار)، ڕێژە (4.25٪).
15- وەزارەتی ئەوقافو کاروباری ئاینی (109.440 ملیار دینار)، ڕێژە (1.02٪).
16- وەزارەتی پێشمەرگە (950.000 ملیار دینار)، ڕێژە (8.84٪).
17- وەزارەتی داراییو کاروباری ئابووری (1.111.034 ترلیۆن دینار)، ڕێژە (10.34٪).
18- وەزارەتی بازرگانیو پیشەسازی (74.719 ملیار دینار)، ڕێژە (0.70٪).
19- وەزارەتی داد (50.485 ملیار دینار)، ڕێژە (0.47٪).
20- دیوانی چاودێری دارایی (11.815 ملیار دینار)، ڕێژە (0.11٪).
21- وەزارەتی خوێندنی باڵا (441.977 ملیار دینار)، ڕێژە (4.11٪).
22- وەزارەتی کارەبا (608.405 ملیار دینار)، ڕێژە (5.66٪).
23- وەزارەتی پلاندانان (25.663 ملیار دینار)، ڕێژە (0.24٪).
24- وەزارەتی سەرچاوە سروشتیەکان (514.208 ملیار دینار)، ڕێژە (4.79٪).
25- دەستەی وەبەرهێنان (80.427 ملیار دینار)، ڕێژە (0.75٪).
26- دەزگای ئاسایشی هەرێم (455.022 ملیار دینار)، ڕێژە (4.23٪).
27- ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێم (134.864 ملیار دینار)، ڕێژە (1.26٪).
28- دەستەی مافی مرۆڤ (4.770 ملیار دینار)، ڕێژە (0.04٪).
29- دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان (52.927 ملیار دینار) ڕێژە (0.49٪).
30- دەستەی پارێزگاری ژینگە (7.081 ملیار دینار)، ڕێژە (0.07٪).
31- دامەزراوەی مین (هەولێر/ سلێمانی) (16.841 ملیار دینار)، ڕێژە (0.16٪).
کۆی ڕێژە = (100٪)

تێبینی لیژنەی دارایی: ئەمساڵیش ڕێژەی وەزارەتی تەندروستی لە ئاستێکی نزمدایە بە بەراورد لەگەڵ وەزارەتەکانی پەروەردەو ناوخۆو خوێندنی باڵاو ....هتد

هەشتەم/

کۆی پلەکانی دامەزراندن بریتیە لە (17.000) حەڤدە هەزار پلە بۆ ساڵی 2012.

تێبینی لیژنە دارایی: ڕێژەی (62٪) لە پلەکانی دامەزراندن کە بریتیە لە (10482) پلە، تەرخان کراوە بۆ وەزارەتەکانی پەروەردەو ناوخۆو تەندروستیو خوێندنی باڵا بەبەراورد لەگەڵ وەزارەتەکانو دەستەکانی تری هەرێم.

نۆیەم/

باربۆی ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە:

1- وەزارەتی کشتوکاڵو سەرچاوە ئاوییەکان = 65.000 ملیار دینار
2-دەستەی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان = 50.000 ملیار دینار
کۆی گشتی = 115.000 ملیار دینار.

تێبینی لیژنەی دارایی:

بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بڕی باربۆ بەڕێژەی (9٪) کەمی کردووە، بەڵام ڕێژەی باربۆی وەزارەتی کشتوکاڵ زیادی کردووە بەڕێژەی (15٪) کە لە بەرژەوەندی بووژاندنەوەی کەرتی کشتوکاڵە.

دەیەم/

حیسابی (بەخشین) بۆ ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوە دابەش کراوە بەسەر وەزارەتەکان بەپێی گرنگی ژمارەکە:

1- وەزارەتی شارەوانیەکانو گەشتوگوزار = 378.799 (ملیار دینار).
2- وەزارەتی داراییو ئابووری = 151.837 (ملیار دینار).
3- دەستەی وەبەرهێنان = 50.000 (ملیار دینار).
4- وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن = 29.156 (ملیار دینار).
5- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران = 13.801 (ملیار دینار).
6- سەرۆکایەتی هەرێم = 3.000 (ملیار دینار).
7- وەزارەتی ڕۆشنبیریو لاوان = 3.000 (ملیار دینار).
8- پەرلەمانی کوردستان = 810 ملیۆن دینار .

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تێبینی لیژنەی دارایی:

1-بەشێوەیەکی گشتی حیسابی بەخشین کەمی کردووە، پرسیاری لیژنەمان بۆ بەڕێز نوێنەی حکومەت، بڕی بەخشین لە (وەزارەتی شارەوانیەکانو دەستەی وەبەرهێنان) چۆن ئاراستە دەکرێ؟ بەپێی بۆچوونی لیژنەمان ڕێژەیەکی زۆرە لە حیسابی بەخشین.

2- لەهەمان کاتدا ڕێژەی بەخشین لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەبڕێکی زۆر زیادی کردووە، لە (999 ملیۆن دینار) بۆ (13.801 ملیار دینار)، لیژنەکەمان داوای روونکردنەوە دەکات لە نوێنەری حکومەت.

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە/

حیسابی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان) ڕێژەیەکی بەرزی ئاراستەی ئەو لایەنانەی خوارەوە دەکرێت:

1- وەزارەتی کار = 400.285 (ملیار دینار).

2- وەزارەتی ناوخۆ = 110.726 (ملیار دینار).

3- وەزارەتی شەهیدان = 49.000 (ملیار دینار).

4- دەستەی ئاسایشی هەرێم = 5.500 (ملیار دینار).

5- وەزارەتی پێشمەرگە = 4.742 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 570.253 (ملیار دینار).

بەم شێوەیە رێژەی ئەم پێنج حیسابەی سەرەوە لەکۆی حیسابی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان) بریتیە لە (٪90).

دوانزە/

بە بەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 حیسابی (تێچووەکانی تر) بەرێژەیەکی بەرز زیادی کردووە لە ساڵی 2012 لە (سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی هەرێم، وەزارەتی دارایی، دەستەی وەبەرهێنان) یەك لەدوای یەك بەپێی گرنگی بەهای زیادبوونەکە لیژنەمان پرسیار لە بەرێز نوێنەری حکومەتی هەرێم دەکات هۆی ئەو زیادبوونە بەرێژەیەکی بەرز.

سیانزە/

داهاتەکانو تێچووەکانو کورتهێنان لە بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2012 بەم شێوەیە:

1- بڕی داهاتەکان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

أ- داهاتەکان لە بەغداوە = 12.604.950 (ترلیۆن دینار).

ب- داهاتەکانی هەرێم = 476.000 (ملیار دینار).

ج- پترۆ دۆلار = 120.000 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 13.200.950 (ترلیۆن دینار).

2- کۆی تێچووەکان = 15.245.797 (ترلیۆن دینار).

3- بەم شێوەیە کۆی کورتهێنان بۆ ساڵی 2012 بریتیە لە:

أ- کۆی تێچووەکان = 15.245.797 (ترلیۆن دینار).

ب- کۆی داهاتەکان = 13.200.950 (ترلیۆن دینار).

بڕی کورتهێنان = 2.044.847 (ترلیۆن دینار).

چواردە/

خەملاندنی داهاتەکانی یەکگرتووی حکومەتی هەرێم بەم شێوەی خوارەوەیە:

1- بڕی داهاتی خەملێنراوی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی(2012) بریتیە لە (476) چواسەدو حەفتاو شەش ملیار دینار)و لەم سەرچاوانەی خوارەوە بەدەست دێت:

- کۆی باجەکان = 236.134 (ملیار دینار).
- داهاتەکانی تر = 239.866 (ملیار دینار).

کۆی گشتی = 476.000 (ملیار دینار).

تێبینی لیژنەی دارایی:

1- بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 داهاتی باجەکان نەخشە بۆ کێشراو بەڕێژەی (15٪) کەمی کردووە.

2- داهاتەکانی تر نەخشە بۆ کێشراو بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 بەڕێژەی (96٪) زیادی کردووە.

3- هەروەکو ساڵانی (2010، 2011) کۆی گشتی داهاتەکانی خەملێنراو لەئاستێکی نزمدایە.

پانزە/

دەربارەی چۆنیەتی دابەشکردنی داهاتەکانی یەکگرتووی خەملێنراو بۆ ساڵی 2012 بەو جۆرەیە:

ڕێژەی سەرەکی داهاتەکان لەم وەزارەتانەی کە لەخوارەوە ئاماژەی پێدراوە بەدەست دێت بەپێی گرنگی ڕێژەکە:

- وەزارەتی دارایی = 49.41٪
- وەزارەتی ناوخۆ = 33.6٪
- وەزارەتی داد = 8.43٪

کۆی گشتی = 90.90٪

تێبینی لیژنەی دارایی:

1- ڕێژەی 90.90٪ لە داهاتەکانی خەملێنراو لەڕێگەی هەرسێ وەزارەتی سەرەوە بەدەست دێت.

2- ڕێژەی وەزارەتی شارەوانیەکانو گەشتوگوزار بریتیە لە (0.07٪).

پرسیاری لیژنەی دارایی:

لیژنە داوای ڕوونکردنەوە دەکات لە بەرێز نوێنەری حکومەت دەربارەی کەمی ڕێژەی داهاتەکانی وەزارەتی شارەوانیەکانو شێوەی مامەڵەکردنی وەزارەتی دارایی لەگەڵ داهاتەکانی هەردوو وەزارەتی تەندروستیو کارەبا، کە ڕێژەیان (سفر)ە لە فۆرمی خەملاندن.

شانزە/

خشتەی وەزیفەکان لەسەر ئاستی هەرێم بەو شێوەی خوارەوەیە:

1- میلاکی یەکگرتوو بۆ ساڵی 2012 بەم شێوەی خوارەوەیە لەسەر ئاستی هەرێم:

- ژمارەی وەزیفەکان بەهەموو پلەکانەوە = 650849 پلە.
- ژمارەی وەزیفە پڕکراوەکان تاکو 6/30 = 635858 پلە.
- ژمارەی پێشنیازکراو بۆ پلە بەرزکردنەوە = 66393 پلە.
- ژمارەی پێشنیازکراو بۆ کوژاندنەوە = 66393 پلە.
- ژمارەی پێشنیازکراو بۆ دامەزراندن = 17000 پلە.

- ژمارەی میلاك = 667849 پلە.

2- خشتەی سەرجەم (هێزی كار) لەهەرێم بەم شێوەی خوارەوەیە:

- دامەزراوان = 635858 پلە.

- دامەزراوی كاتی = 830 پلە.

- دامەزراوی گرێبەست = 18388 پلە.

- مستخدمی محلی لەدەرەوە = 429 پلە .

كۆی گشتی = 655505 پلە.

حەڤدە: دەربارەی بودجەی وەبەرهێنان:

1- لیستی پرۆژەكان (بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی) بەهاوكاری هەردوو وەزارەتی دارایی‌و پلاندانان ئامادەكراوە بەم شێوەیەی خوارەوە بۆ ساڵی (2012).

- بڕی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەكان‌و پێشنیاركراوەكان = 3.679 ترلیۆن دینار.

- بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان‌و پترۆدۆلار= 821 ملیار دینار

كۆی گشتی = 4.500 ترلیۆن دینار

1- شێوەی دابەشكردنی بودجە بەسەر پرۆژەكان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

- بودجەی پرۆژە بەردەوامەكان بۆ ساڵی 2012= 3.245.229 ترلیۆن دینار.

- بودجەی پرۆژە پێشنیاركراوەكان=402.596 ملیار دینار.

- بودجەی پرۆژە دواكەوتووەكان= 30.611 ملیار دینار.

- بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاكان= 821.564 ملیار دینار.

كۆی گشتی = 4.500 ترلیۆن دینار

1- ژمارەی پرۆژەكان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

- ژمارەی پرۆژە بەردەوامەكان = 3167 پرۆژە.

- ژمارەی پرۆژە پێشنیاركراوەكان بۆ ساڵی 2012= 495 پرۆژە.

- ژمارەی پرۆژە دواكەوتووەكان= 34.

كۆی گشتی= 3.696 پرۆژە

تێبینی لیژنەی دارایی:

1- ژمارەیەك پرۆژەی بەردەوام هەیە، كە تاكو ئێستا نەچۆتە بواری جێبەجێكردن (پرسیاری لیژنەی دارایی بۆ بەڕێز نوێنەری حكومەت داوای ڕوونكردنەوە دەكەین).

2- بەهۆی ئەوەی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەكان زۆرن ڕێژەی (86٪) كۆی پرۆژەكان پێك دێنن، كە بڕی تەرخانكراو بۆیان بریتیە لە (72٪)ی بودجەی وەبەرهێنان كە بۆتە هۆی ڕێگر بۆ فراوانكردنی ژمارەی پرۆژەكانی پێشنیاركراو بۆ ساڵی (2012).

3- لیژنەمان داوا لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات بۆ روونکردنەوەی هۆی دواکەوتنی جێ بەجێ کردنی پرۆژە دواکەوتووەکان چیە؟

هەژدە: لیژنەی داراییو کاروباری ئابووری ئەم پرسیارانەی خوارەوە ئاراستەی نوێنەری حکومەت دەکات لە ڕێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمانەوە:-

پ1/ لە حیسابی (بەخشین) بڕێك پارە تەرخانکراوە بەم شێوەیەی خوارەوە:

أ- بانکە بازرگانیەکان بە بڕی (43820) چلو سێ ملیارو هەشت سەدو بیست ملیۆن دینار، ئایا ئەم بانکانە کامانەن و؟ هۆی پێدانی ئەو بڕە بەخشینە چیەو؟ بۆ چ بوارێك ئاراستەی دەکەن؟

ب- هەردوو فرۆکەخانەی (سلێمانیو هەولێر) بڕی (29156)بیستونۆ ملیارو سەدو پەنجاو شەش ملیۆن دینار تەرخانکراوە، ئایا پێدانی ئەو بەخشینە بۆ چ مەبەستێکە و؟ ئایا داهاتی خۆی چەندەو؟ چۆن ئاڕاستە دەکرێ؟

پ2/ لە حیسابی (سوودەکانی کۆمەڵایەتی) ئەم بڕە پارانە بەم شێوەی خوارەوە تەرخانکراوە:

أ- تەرخانکراو بۆ حیسابی (التبرعات والإعانات) بە بڕی (231.959) دووسەدو سیویەك ملیارو نۆسەدو پەنجاو نۆ ملیۆن دینار بۆ کوێ ئاراستە دەکرێ؟ ئایا جیاوازی چیە لە نێوان (حیسابی إعانات)ی سەرەکی لە بودجەو لەگەڵ ئەم حیسابە کە پەیوەندی بە بەشێك لە حیسابی سوودەکانی کۆمەڵایەتی هەیە؟

ب- لەهەمان کاتدا تەرخانکراو بۆ حیسابی (منح وتحویلات اخری) لە حیسابی (سوودەکانی کۆمەڵایەتی) بریتیە لە (278905) دووسەدو حەفتاو هەشت ملیارو نۆسەدو پێنج ملیۆن دینار، پرسیاری لیژنە ئەوەیە مەبەست چیە لەو حسابەو؟ بریتیە لە چ بوارێك و، بۆ چ بوارێك ئاراستە دەکرێ؟

نۆزدە: دەربارەی نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی کاروباری پەرلەمان ژمارە (ك1081) لە (2012/5/27) هاوپێچ لەگەڵ نووسراوی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ژمارە (1244) لە (2012/5/27) کە دەقی نووسراوی وەزارەتی داراییو ئابووری ژمارە (4872) لە (2012/5/27) ناردووە بۆ پەرلەمان، کە داوا دەکەن بەزیادکردنی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایشی هەرێمی کوردستان - عێراق بەهۆی کەمی زانیاریو نوێیی ئەم ئەنجومەنە لیژنەی ئامادەکردنی بودجە هەستاوە بە کەمکردنی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش بەڕێژەیەکی زۆر ئەویش بۆ کەمکردنەوەی کورتهێنانی بودجەی گشتی هەرێم و، داوا دەکەن بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش بکرێتە (318150) سێسەدو هەژدە ملیارو سەدوپەنجا ملیۆن دینار لە بڕی (134864) سەدوسیو چوار ملیارو هەشت سەدو شەستو چوار ملیۆن دینارو، داوا دەکەن بڕی ئەم کورتهێنانە بخرێتە سەر کورتهێنانی گشتی بودجەی هەرێم.

ڕای لیژنەی دارایی:

لیژنە لاری نییە لەسەر ئەم داوایە بەهۆی هەستیاری بابەتەکەوە، بەڵام بەڕای لیژنەی دارایی دەتوانرێ بڕی پارەی پێویست بۆ ئەنجومەنی ناوبراو دابین بکرێت لەڕێی دەسەڵاتی مناقەلەوە، بەڕای لیژنەکەمان لە دوای پەسندکردنی بودجە بە فەرمی ماوەیەکی کەم دەمێننەوە بۆ کۆتایی ساڵی (2012)و، وەزارەتو

دەستەکانو دەزگاکان لە توانایاندا نییە پارەی تەرخانکراو بۆیان بەتەواوی خەرج بکەن و، پێویست ناکات ئەم پارەیە بخرێتە سەر کورتهێنان.

بیست: پێشنیارەکانی لیژنەی داراییو کاروباری ئابووریی:

1- لیژنە پێشنیار دەکات ئەو پرۆژە پێشنیارکراوانەی ساڵی (2012) کە پرۆسەی جێ بەجێ کردنی قورسەو ئەگەری دواکەوتنی هەیە، باشتر وایە دوابخرێ بۆ ساڵی (2013) بەپێی توانای داراییو هونەری حکومەتی هەرێم و، زیاتر جەخت بکرێت لەسەر تەواوکردنی پرۆژە بەردەوامەکان.

2- بەگوێرەی پەیڕەوێك کە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەربچێت حکومەتی هەرێم قەرز بەمەبەستی تەواوکردنی خوێندنی باڵا لەدەرەوەی وڵات بۆ خوێندکارانی هەرێمی کوردستان دابین بکات ئەوانەی لەسەر حیسابی خۆیان دەخوێنن و، لەلایەن بۆردی تواناسازی سەرپەرشتی بکرێت و، ڕێنمایی بۆ دابنرێت.

3- تەرخانکردنی بڕی (100) ملیار بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی دووچاری سیاسەتی ڕاگواستنو کاولکاری هاتوون بۆ زیاتر ئاوەدانکردنەوەو پرۆژەی خزمەتگوزاری.

4- پێدانی پێشینەی خانووبەرە بەم شێوەیەی خوارەوە بێت:

أ- بۆ ناحیەو کۆمەڵگاو قەزاو سەنتەری پارێزگا (20) ملیۆن دینار.

ب- بۆ گوندەکان (25) ملیۆن دینار.

5- دابینکردنی بڕی 120 ملیار دینار بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروستکردنی قوتابخانەو، ئەم بڕە پارەیەش لە یەدەکی وەزارەتی دارایی دابین بکرێت.

6- پێدانی بەخشینێکی ساڵانە بەو خانەنشینو فەرمانبەرانەی مووچەیان سنووردارە بەم شێویەی خوارەوە:

أ- پێدانی بەخشینێك کە بڕەکەی (600) شەش سەد هەزار دینار بێت بۆ هەموو ئەو خانەنشینانەی کە مووچەی خانەنشینان لە (400) چوارسەد هەزارو کەمتر، ئەو بەخشینە بەشەش قست پێیان بدرێت.

ب- پێدانی بەخشینێك بەبڕی (480) چوارسەدوهەشتا هەزار دینار بەو فەرمانبەرانەی کە پلەیان (9، 10)یەو بەمەرجێك هیچ دەرماڵەیان نەبێت تەنها دەرماڵەی پیشەییو منداڵو خێزان.

7- کەمکردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتیەکان بەم شێوەیە:

أ- سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان لە (66.486) ملیارەوە بکرێتە (50) ملیار.

ب- سەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان لە (68.28) ملیارەوە بکرێتە (60) ملیار.

ج- ئەنجومەنی قەزا لە (52.999) ملیارەوە بکرێتە (50) ملیار.

د- سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران لە (221) ملیار بکرێت بە (200) ملیار دینار بەم شێوەی خوارەوە .

أ- 120 ملیار دینار بۆ تواناسازی.

ب- 90 ملیار دینار بۆ سەرۆکایەتی ئەنجومەن.

8- دەسەڵات بدرێتە وەزارەتی دارایی بۆ بەکارهێنانی ئەو پاشەکەوتەی بەدەست دێ لە دەرئەنجامی جێ بەجێ کردنی خاڵی (7) بۆ داپۆشینی زیادەی تێچووەکان.

9- لەبەر پابەند نەبوونی حکومەتی فیدراڵی عێراق بە پێدانی بڕی زیاتر لە 6 ترلیون دینار کە مستەحەقاتی حکومەتی هەرێمە بۆ وەزارەتی پێشمەرگەو، هەروەها بەشداری پێ نەکردنی هەرێم لە دانانی سیاسەتی ئابووری وڵات و، ئامادەکردنی بودجەی ساڵانەی عێراق لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستان، پێوستە رێو شوێنی ئیداری و سیاسی و یاسایی بگرێتەبەر بۆ یەکلاکردنەوەی ئەم پرسە بۆ وەرگرتنی مافی هەرێمی کوردستان لەو بارەیەوە.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشی دووەم

تێبینیو پێشنیاری لیژنە تایبەتمەندەکانی پەرلەمان دەربارەی پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2012

یەکەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری تەندروستیو ژینگە بە ژمارە (36) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی تەندروستی بەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار (2011) کەمی کردووە، بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان دەبێ ڕێژەی وەزارەتی ناوبراو لەکۆی بودجە لەنێوان (7 بۆ 10٪) بێت. ((پەسندە)).

(2) میلاکی تەرخانکراو بۆ ئەمساڵ کەمی کردووە، کە بریتیە لە (2150 پلە) کە ناگونجێت لەگەڵ زیاد بوونی چالاکیە هەمەجۆرەکانی وەزارەتی ناوبراو. ((پەسندە)).

(3) کەمی ڕێژەی پرۆژە پێشنیارەکان، کە تەنها (12) پرۆژەیە کۆبۆتەوە لە دروستکردنی بنکەی تەندروستی، نەك پرۆژەی گەورەو ستراتیژی. ((پەسندە)).

(4) بودجەی وەزارەتی تەندروستی لە بودجەی گشتی بەڕێزبەندی زنجیرە (6) دێت. ((پەسندە)).

(5) (دوو) نەخۆشخانەی کۆن هەیە لەشاری هەولێر کە نەشیاوە، پێویستە دوو نەخۆشخانەی تر لەشوێنی ئەوان دروست بکرێت. ((پەسند نییە)).

(6) لیژنەی تەندروستی پێشنیار دەکات کە مووچەو دەرماڵە لە وەزارەتی تەندروستی هاوتا بکرێت لەگەڵ حکومەتی ناوەند. ((لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت وەڵام بدرێتەوە)).

(7) هەندێ لە پرۆژە بەردەوامەکان تەواو بوون، بەڵام دووبارە بوونەتەوە. ((پەسندە، ئەگەر وا بێت نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە)).

(8) پێویستە داهاتی وەزارەتی تەندروستی هەرێم بخرێتە بودجەی هەمان وەزارەت بۆ کڕینی دەرمانو خەرجی چاك کردنەوە. ((ئەو خاڵە کاری پێ کراوە)).

(9) دەبوایە حکومەت پرۆژەیەکی دروستکردنی گەنجینەی پاراستن و خەزن کردنی دەرمان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکان پەسند بکردایە. ((پەسندە)).

(10)لیژنەی تەندروستی تێبینیان هەیە کە هاولاَتیان زۆر بە کەمی سوود لە حیسابی سوودە کۆمەلاَیەتیەکان وەردەگرن، بۆیە پێشنیار دەکەن کە ئەو برە پارەیە بەکاربێت بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی تەندروستی. ((پەسند نییە)).

(11)لا مەرکەزیەت زیاد بکرێت لە وەزارەتی تەندروستیو بنکە تەندروستیەکان. ((پەسندە)).

(12)میلاکی وەزارەتی ژینگە هەروەکو ساڵی پار (15) پلەیەو ناگونجێت لەگەڵ فراوان بوونی چالاکیەکانی ئەم دەزگایە. ((بەڕێز نوێنەری حکومەت وەلاَم بداتەوە)).

(13)بڕێك پارە تەرخان بکرێت بۆ رێکخستنی خولی وشیاریو ژینگەیی. ((پەسندە)).

(14)دابینکردنی پێداویستی تاقیگەکانی سەر بە دەستەی ژینگە. ((پەسندە)).

دووەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کشتوکاڵو ئاودێری بە نووسراویان ژمارە (24) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) دەسەلاَت بدرێتە بەڕێز وەزیری کشوکاڵو ئاودێری بۆ خەرج کردنی پارەی (بارپۆی کشتوکاڵی) وەکو ساڵ پار. ((بە یاسا چارەسەر کراوە)).

(2) بودجەیەك دابین بکرێت بۆ کارەساتە کشتوکاڵیەکان بۆ قەرەبووکردنەوەی جوتیاران. ((پەسندە)).

(3) داهاتەکانی وەزارەت بدرێتەوە بە وەزارەت بۆ قەرەبوو کردنەوەی کارەساتە سروشتیەکان. ((وەلاَم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) بودجەی بانکی کشتوکاڵ بەردەوام بێت . ((لە بودجەکەدا بەردەوامە)).

(5) بەهۆی کێشەی پێدانی کۆنتراکت و زۆر بوونی، لیژنەی کشتوکاڵ پێشنیار دەکات بچێتە چوارچێوەی دەسەلاَتی بەڕێز وەزیری کشتوکاڵەوە. ((پێویستی بە روونکردنەوە هەیە)).

(6) دابین کردنی بودجەی پێویست بۆ پرۆسەی (تسوية وتمليك). ((پەسندە)).

(7) پێشنیار دەکەن بە دابین کردنی فرۆکەی ئاگر کوژێنەوە بۆ وەزارەت. ((پەیوەندی بە بودجەوە نییە)).

سێیەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزشو لاوان بە نووسراویان ژمارە (4) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) پێشنیار دەکەن خالێك زیاد بکرێت بەڕیز بەندی (9) لە ماددەی (16) لەیاسای بودجەی هەرێمی کوردستان بۆ ساڵی 2012 ، بەم شێوەی خوارەوە:

9 : بەردەوام بوون لە پاڵپشتی کردنی وەرزش لەڕێگای:

أ. پاڵپشتی کردنی لیژنەی ئۆلۆمپیو پارا پۆلۆمپی.

ب. دروستکردنی ژێرخانی وەرزش و نۆژەن کردنەوەی.

ت. پاڵپشتی یانە وەزشیەکان.

پ. پاڵپشتی وەرزشوانە دێرینەکان.

((دەکرێ وەکو پێشنیار بەرزبکرێتەوە بۆ حکومەتی هەرێم)).

(2) زیادکردنی میلاکی وەزارەتی وەرزشو لاوان لە (300) پلە بۆ (500) پلە. ((گفتوگۆی لەسەر بکرێت لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

(3) پێشنیار دەکەن بە دروست کردنی شاری وەرزشی، کە تەنها دیزاین بێت بۆ ساڵی 2012 لە داهاتی نەوت یان پارەی یەدەگ. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(4) پێشنیار بوو بۆ دروست کردنی بنکەی لاوان لە قەزای چۆمان بۆ ساڵی 2011، بەلام ئەو پرۆژەیە بوونی نەماوە لەپلانی ساڵی 2012. ((پەسندە، وەلام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(5) پێشنیار دەکەین بە بوونی هەماهەنگی لەنێوان وەزارەتە پەیوەندیدارەکان و ناوەندی پارێزگاکان، بەمەبەستی دەستنیشان کردنی پرۆژەکان بە شێوەیەکی زانستیانە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

چوارەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری پێشمەرگەو شەهیدانو قوربانیانی جینۆساید بەنووسراویان ژمارە (39) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ژمارەیەك لەو پرۆژانەی کە دانراوە بۆ ساڵی 2012 بۆ وەزارەتی کاروباری شەهیدان پرس بە وەزارەتی شەهیدان نەکراوەو، هەندێ لەو پرۆژانە پێویست نین، بۆیە داواکارن گواستنەوە بکرێت لەناو پرۆژەکاندا. ((وەلام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(2) تجهیز کردنی ئەو مۆنۆمێنتانەی کە تەواو بوون بە کەلوپەلی پێداویستی . ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(3) زیادکردنی ڕێژەی دروستکردنی خانوو بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(4) داوادەکەن بە دابینکردنی زەوی لەلایەن وەزارەتی شارەوانی بۆ پرۆژەکان لە وەزارەتی شەهیدان. ((پەیوەندی بە بودجەوە نییە)).

(5) ئەو داواکاریانە دەخەنەڕوو:

أ) دروستكردنی دوو نەخۆشخانە لە هەردوو پارێزگای هەولێرو دهۆك هاوشێوەی نەخۆشخانەی شۆرش لە سلێمانی . ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

ب) خەرج کردنی دەرماڵە بۆ ژنو منداڵانی شەهیدان بە جیاوازی لەگەڵ ئەو دەرماڵانەی خەرج دەکرێت بۆ فەرمانبەران. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

ت) دابین کردنی تێچوونو کرێی خوێندن (بەتەواوی نەك بە نیوەیی) بۆ ژنو منداڵانی شەهیدان لە زانکۆو پەیمانگاو خوێندنی باڵای حکومیو ئەهلیەکان. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

پ) دابین کردنی بودجە بۆ هەڵدانەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکانو هێنانەوەی ڕوفاتی پیرۆزیان بۆ خاکی کوردستان. ((پەسندەو پێشتر داواکراوە)).

ج) دابینکردنی زەوی بۆ وارسی شەهیدانی سەنگەر بۆ ئەوانەی کە تا ئێستا زەویان پێ نەدراوە . ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

ح) زیادکردنی ئەو بڕە پارەی کە مانگانە تەرخانکراوە بۆ هاوکاری نەخۆشی بۆ کەسوکاری شەهیدان لە (75) بۆ (150) ملیۆن دینار. ((پەسندە ، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

خ) دانانی ڕێژەیەك لە خانوو لە پرۆژەکانی نیشتەجێ بوون بۆ کەسوکاری سەربەرزی شەهیدان، کە تائێستا سوودمەند نەبوونو بەبێ قازانج. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

د) بەکارا کردنی سندووقی هاوکاری بۆ شەهیدان. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(6) پێشنیار دەکەن مووچەی شەهیدانی هاووڵاتیو تیرۆر بڕەکەی لە (180.00) بکرێ بە (300.000) دینار. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(7) داواکارن ئەو بڕە پارەی کە وەزارەتی پێشمەرگە داوای کردووە لە بودجەی 2012 کەم نەکرێتەوە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(8) داوا دەکەن بڕی حیسابەکانی ((کاڵاو قەرەبووی فەرمانبەرانو تێچوونی نادارایی کەم نەکرێتەوە لە وەزارەتی پێشمەرگە . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(9) داوا دەکەن ئەو بڕە پارەیەی دەدرێت بە وەزارەتی پێشمەرگە، وەزارەتی دارایی بە (پێشینە) ئەژماری نەکات، بەڵکو ببێت بە بودجە، وەکو بودجەی وەزارەتەکاتی تر. ((پەسند نییە، وەکو پێشینە بمێنێتەوە وەکو قەرزێك لەسەر حکومەتی فیدراڵ)).

(10) داوای روونکردنەوە دەکەن لە بەڕێز وەزارەتی دارایی لە هۆی ئەو جیاوازیە لەنێوان بودجەی داواکراو لەلایەن وەزارەتەکانەوەو بودجەی خەملێنراو لەلایەن وەزارەتی دارایی بۆ وەزارەتەکان . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێنجەم:

راپۆرتی لیژنەی رۆشنبیریو ڕاگەیاندنو شوێنەوارەكان بە نووسراویان ژمارە (99) لە (2012/5/23)، ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ڕێژەی (10٪)ی حیسابی قەرەبووی فەرمانبەرانی وەزارەتی رۆشنبیری لەلای وەزارەتی دارایی ماوەتەوەو كاری كردۆتە سەر چالاكیەكانی وەزارەتی رۆشنبیری. ((ئەم حیسابە بەپێی خەملاندن بووە)).

(2) پێشنیار دەكەن رەچاوی بارودۆخی پارێزگای دهۆكو ئیدارەی گەرمیان بكرێت لەكاتی خەملاندنی بودجەی وەزارەتی رۆشنبیری. ((پەسندە))

(3) بڕێك پارەی زۆر دەدرێت بۆ كرێنی بیناكانی وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان، لە كاتێكدا (47) بینای وەزارەت لەهەرێمی كوردستان لەلایەن حزبو كۆڕوكۆمەڵو لایەنەكانی تر داگیركراوە. ((پەسندە))

(4) (115) ملیار دینار تەرخانكراوە بۆ رێكخراوەكانی زانستیو رۆشنبیریو ئەوانی ترو لیژنەی ئۆلۆمپیو پارا ئۆلۆمپی یەكتییەكانی وەرزشیی، پێشنیار دەكەن هەموو ئەو رێكخراوانە لە چوارچێوەی یەك وەزارەتدا ئەویش وەزارەتی رۆشنبیریو لاوانە كۆبكرێنەوە. ((پەیوەندی بەیاسای بودجەوە نییە)).

(5) بەهۆی دواكەوتنی پەسندكردنی بودجەو چالاكیەكانی وەزارەت، كە لە مانگی ئازارو نیسانی هەموو ساڵێكدا ئەنجام نادرێت، بۆیە داواكارن بەدەر لە رێنمایەكانیان بۆ خەرجكردنی لەو ماوەیەدا. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(6) تەرخانكردنی دەرماڵەی هونەری بۆ هونەرمەندانو نووسەری فەرمانبەر لەسەر میلاكی وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(7) پێشنیار دەكەن حیسابێكی تایبەتی بكرێتەوە بەناوی خەرجی چالاكیە رۆشنبیریو هونەریەكان لەسیستەمی بودجەدا. ((لەسەر ئاستەكانی سیستەمی بودجە ئەم بابەتە چارەسەركراوە)).

(8) پێشنیار دەكەن لیستێك بەناوی پرۆژە تەواوبووەكان بۆ پەرلەمان بنێرن. ((پەسندە)).

(9) تێبینی دەكەن كە لەدانانی پرۆژە پێشنیاركراوەكاندا ڕەچاوی ئەولەویاتی وەزارەتی رۆشنبیریو لاوان نەكراوە، رێژەی پرۆژەكانیان لە كۆی پرۆژەكان زۆر كەمە نزیكەی (0.35٪) كۆی پرۆژەكانە كە رێژەكەی زۆر كەمە. ((نوێنەری حكومەت وەڵام بداتەوە)).

(10) پارەی خەرجكراو بۆ پرۆژە بەردەوامەكانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان بەرێژەی (3٪) بۆ بواری رۆشنبیرییەو (97٪) بۆ بواری وەرزشە، ئەم رێژەیە دەبێتە رێگر بۆ دروستكردنی ژێرخانی رۆشنبیری. ((پەسندە، لەداهاتوودا ڕەچاو بكرێت)).

(11) پرۆژە بەردەوامەكان لەسەر بنەمای پسپۆڕی لە وەزارەتێكەوە ناگوازرێتەوە بۆ وەزارەتێكی تر. ((پەسندە)).

(12) پرۆژەكان لەبەر هەر هۆیەك بێت بەگشتی زۆر دوا دەكەونو ئامادەكردنی دیزاینەكانیان چەند ساڵێكی پێ دەچێت. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(13) دەبوایە وەزارەتی پلاندانان داتاو زانیاریەکانی لەسەر پرۆژە بەردەوامەکان وردتر بوایە، بەلایەنی کەمەوە تا کۆتایی ساڵی 2011 زانیاریەکانی (ئەپ دەیت update) بکردایە. ((ببێت بە پێشنیار بۆ وەزارەتی پلاندانان)).

(14) هەندێ لە پرۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری لەناو پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012 هەن کە لەناو پرۆژە پێشنیارەکانی ساڵی 2011 دا نەبوون . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(15) پەلە کردن لە دروستکردنی کۆمەڵگەی هونەری لە قەزاو ناحیەکان لە بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان تەرخان بکرێت. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(16) ئەم تێبینیەیان هەیە (شێوەیەك لە نارێكوپێكی بە پرۆژە بەردەوامەکان دیارە بە تێکەڵاوی پرۆژەکان لەنێوان وەزارەتەکاندا). ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(17) ئەو کەسانەی لەوەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان دادەمەزرێن، تەنها لەپێناو دامەزراندنە، لەکاتێکدا ئەم وەزارەتە پێویستی بە پلەی پسپۆڕی هەیە، بۆیە پێشنیار دەکەن لە سیستەمی نوێی دامەزراندن نوێنەرێکی وەزارەت لە لیژنەی دامەزراندن هەبێت. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(18) تا ئێستا ماستەرپلانی شوێنەوار لەهەرێمی کوردستان دەستی پێ نەکراوەو تا ئێستا چەند پرۆژەیەکی شوێنەوار هیچ پارەیەکی بۆ خەرج نەکراوە لە پارێزگاکانی هەرێمی کوردستان لە هەردوو ساڵانی (2011و 2012) هیچ پرۆژەیەك کە تایبەت بێت بە شوێنەوار لەناو پرۆژە پێشنیارەکاندا دانەنراوە، لەکاتێکدا لە کوردستان لەنێوان (3500 تا 7000) شوێنەواری کۆن هەیە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حکومەت)).

(19) دەربارەی پرۆژە یاساکە پێشنیار دەکەن مادەی (13) هەڵبگیرێت، چونکە پێچەوانەی یاسای خانەنشینی ژمارە (43)ی ساڵی (1940)ەو تەمەنی خانەنشینی (63) ساڵە. ((چەند پێشنیارێك هەیە دەربارەی ئەم مادده یاساییەو لەبەشی سێیەمی ڕاپۆرتی لیژنەمان دەخرێتە ڕوو)).

شەشەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری کۆمەڵی مەدەنی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە (18) لە (2012/5/23)، کە ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتەخۆ:

(1) پێشنیار دەکەن ماددەی (15) لەیاسای بودجە، کە بریتیە لە تەرخانکردنی بڕی (200) ملیار دینار بۆ حزبو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی بکرێتە دوو برگە:

برگەی یەکەم: بڕی (185) ملیار دینار بۆ حزبەکان تەرخان بکرێت.

برگەی دووەم: بڕی (15) ملیار دینار بۆ پرۆژەی ڕێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی. ((ببێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(2) پرسیار دەکەن کە لەڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی هاتووە بڕی (115) ملیار دینار تەرخان کراوە لە حیسابی (بەخشین) بۆ ڕێخراوە زانستیەکانو ڕێکخراوەکانی تر، پرسیار دەکەن کە ئەو ڕێخراوانە کێن؟

لەسەر چ بنەمایەك تەرخان كراوە؟ ئایا ڕێكخراوەكان حكومین یان نا؟ ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

(3) لە خاڵی شەشەمی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی، كە باس لە خەرجیەكانی تر دەكات لە بودجەی ئاسایی بڕی (200) ملیار دینار دانراوە بۆ بەخشینی سەندیكاو حزبو كۆمەڵەو سەنتەرەكان، بەڕای لیژنەی ناوبراو ئەو خاڵە ناگونجێت لەگەڵ پرۆژە یاسای بودجە، چونكە لەوێدا بە ئاشكرا باسی دەكات كە ئەو (200) ملیارە بۆ كێ تەرخان كراوە؟ ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت)).

حەوتەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی مافی بەكاربەر دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(3) لە (2012/5/23) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) دەربارەی بڕگەی (2) لە ماددەی (1) بڕی داهاتی ناوخۆ پێویستی بە ڕوونكردنەوەی زیاترە، بڕەكەی كەمە. ((پێشتر ئاماژەی پێكراوە)).

(2) سەبارەت بە بڕگەی(3) لە ماددەی (1) داوای ڕوونكردنەوەی زیاتر دەكەن لەسەر بەشی هەرێمی كوردستان لەبەشی پیترۆ دۆلار. ((پەسندە)).

(3) سەبارەت بە بڕگەی (2) لە ماددەی (6)ی یاساكە پێشنیار دەكەن دەستەواژەی (لمجلس الوزراء) بگۆڕێت بۆ (على مجلس الوزراء). ((بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان))

(4) سەبارەت بە بڕگەی (2) لە ماددەی (11) گۆڕینی دەستەواژەی (لحین صدور قانون مجلس الخدمة العامة) بۆ (وفق قانون مجلس الخدمة العامة). ((پەسندە)).

(5) پێشنیار دەكەن بە لابردنی ماددەی (13) لە پرۆژە یاساكە بەهۆی ئەوەی پێچەوانەی یاسای ڕاژەو خانەنشینی یەكگرتووی عێراقییە ژمارە(26) بۆ ساڵی (2007) . ((بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

(6) پێشنیار دەكەن ڕێژەیەك لە بودجەی وەگەڕخستن كەم بكرێتەوە بەرەزامەندی وەزارەتی داراییو بەم شێوەیە دابەش بكرێت:-

أ- قەررزی خانووبەرە بۆ گوندو ناحیەكان (30) ملیۆن دینار و بۆ قەزاو پارێزگاكان ببێتە (25) ملیۆن دینار . ((بۆ گفتوگۆ لەناو پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حكومەت)).

ب- دەربارەی بڕگەی (4) لە ماددەی (16) پێشنیار دەكەن وەكو پێشینەی كشتوكاڵو پیشەسازی، پێشینەیەك بدرێت بۆ پرۆژەكانی گەشتوگوزار، بەم شێوەیە داڕشتنی بۆ بكرێت: (منح قروض سیاحیة عن طریق المصرف السیاحي لدعم المشاریع السیاحیة في الاقلیم). ((بانكی گەشتوگوزارمان نییە بابەتەكەش بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

هەشتەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی كاروباری پەروەردەو خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(82) لە (2012/5/24) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) تێبینی دەكەن بودجە بۆ هەڵمەتی نیشتمانی دروستكردنی قوتابخانە بۆ ساڵی 2012 تەرخان نەكراوە، پێشنیار دەكەن ئەمساڵیش بڕی (150) ملیار دینار تەرخان بكرێت بۆ بەردەوامی هەڵمەتەكە. ((پەسندە، بۆ گفتوگۆ لەگەڵ نوێنەری حكومەت)).

(2) تەرخانكردنی بڕی (40) ملیار دینار بۆ پرۆسەی پاك كردنەوەی قوتابخانەكان بۆ پاراستنی ژینگەی قوتابخانەكان. ((ئەمە كاری وەزارەتی پەروەردەیە)).

(3) داواكارن ژمارەی پلەی وەزیفی تەرخانكراو لەوەزارەتی پەروەردە لە (4000) چوارهەزار پلە زیاد بكرێت بۆ (8000) هەشت هەزار پلەو دانانی پێوەر بۆ دامەزراندنی مامۆستاو فەرمانبەران بەپێی فۆڕمی تایبەت. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(4) داواكارن بە دابین كردنی تەمویلی مانگانەی پێویست بۆ وەزارەت، دانی دەسەلاّتی زیاتر بە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەكانی پەروەردە، سەربەخۆیی دارایی‌و كارگێڕی. ((پەسندە)).

(5) دەربارەی پرۆژەكان لەماوەی خۆیدا تەواو نابن، بۆیە پێویستە پارەو ماوەی پێویست بۆ ئەو پرۆژانە لەبەرچاو بگیرێت، پێویستە هەردوو وەزارەتی پلاندانان‌و دارایی بەشی هەر وەزارەتێك لە پارەی پرۆژە پێشنیاركراوەكان دیاری بكەن بەپێی خواستی وەزارەتەكان، پێشنیار دەكەن پرۆسەی دروستكردنی بیناسازی لە وەزارەتی پەروەردە لەڕێی وەزارەتی ئاوەدان كردنەوەو پارێزگاكانەوە جێبەجێ بكرێت. ((پەسندە))

(6) پێشنیار دەكەن بەشێك لە بڕی تەرخانكراو بۆ حیسابی (سوودەكانی كۆمەلاّیەتی) كەم بكرێتەوە، بەمەبەستی دابینكردنی پێداویستیەكانی تاقیگەكان. ((ئەمە لەدەسەلاّتی وەزارەتی پەروەردەیە بە ڕاوێژ لەگەڵ وەزارەتی دارایی)).

(7) نەهێشتنی كێشەی جیاوازی مووچەی مامۆستایانی خانەنشین‌و بەردەوام‌و دەرماڵەیان، خەرج كردنی دەرماڵەی هاتوچۆی جوغرافی مامۆستایان لەسەر بنەمای دووری‌و نزیكی شوێن بێت. ((بە ڕێنمایی چارەسەر كراوە)).

(8) پێشنیار دەكەن بڕێك لە پارەی بەرنامەی تواناسازی تەرخان بكرێت بۆ ڕاهێنانی مامۆستاو فەرمانبەرانی وەزارەتی پەروەردە. ((بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(9) پێشنیار دەكەن بڕی تەرخانكراو بۆ بەرنامەی تواناسازی بە دەقێكی یاسایی لەناو پرۆژە یاساكەدا جێگیر بكرێت. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(10)داوا دەكەن دووبارە پێداچوونەوە بكرێت لە تەرخانكردن‌و پێدانی دەرماڵە لە سنووری وەزارەتی خوێندنی بالاّ بەبێ جیاوازی بەشێوەیەك ڕێك بخرێت كە ببێتە مایەی بەرقەرار بوونی یەكسانی. ((پەسندە)).

(11) پێشنیار دەكەن پرۆسەی تەندەرین كردنی پرۆژەكانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بگەڕێنرێتەوە بۆ وەزارەتو زانكۆكان، ڕەچاوی پارەو كاتی پێویست بكرێت بۆ دیزاینی پرۆژەكان بە زیاد كردنیانو چالاك كردنیان لەم بوارەدا. ((بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(12) پێشنیار دەكەن بۆ زیادكردنی بڕی بودجەی وەزارەتی خوێندنی باڵا لە بودجەی گشتی. ((بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(13) سەبارەت بە دامەزراندنی میلاكەكانی وەزارەتی خوێندنی باڵا پرسو ڕاوێژ بە خودی وەزارەت بكرێت، پێوەری زانستیانە دابنرێت، ڕێژەی گونجاو دابنرێت بۆ زانكۆو پەیمانگا نوێیەكان، هاندانی هەڵگری بڕوانامەی (ماستەرو دكتۆرا) بۆ خزمەت كردن لە زانكۆو پەیمانگا نوێیەكان، پێدانی دەسەڵاتی داراییو كارگێڕی بە وەزارەتو زانكۆكان، سەربەخۆیی داراییو كارگێڕی زانكۆو پەیمانگاكان بەرجەستە بكرێت، پێویستە ئەنجومەنی وەزیران لەو بارەیەوە ڕێنمایی پێویست دەربكات. ((بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(14) دیاری كردنی بەشە بودجەی تایبەت بۆ پرۆژەكانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بەپێی گرنگیو ڕیزبەندی پرۆژەكان بەهەماهەنگی لەگەڵ هەردوو وەزارەتی پلاندانانو دارایی، لەداهاتی نەوت پشتیوانی بۆ هەردوو وەزارەتی پەروەردەو خوێندنی باڵا تەرخان بكرێت بۆ دروست كردنی كەمپی زانكۆو پەیمانگاو قوتابخانەو نیشتەجێ بوونی مامۆستایان. ((بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(15) پێشنیار دەكەن كە حكومەتی هەرێمی كوردستان لە داهاتی نەوت سندووقێك دابمەزرێنێت بۆ پێدانی قەرزی خوێندن بۆ تەواو كردنی خوێندنی باڵا (دبلۆم، ماستەر، دكتۆرا)و دانانی میكانیزمێكو ڕێنمایی بۆ پێدانی. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

نۆیەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی ئەوقافو كاروباری ئاینی، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(85) لە (2012/5/27) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) دواكەوتنی گەیشتنی بودجە بۆتە هۆی نیگەرانی ئەندامانی لیژنە، كاریگەری نێگەتیڤی هەیە بۆ باری ئابووریو دواكەوتنی پرۆژەكان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(2) ئەم ساڵ چاوەڕوان دەكرا ڕێژەی تێچووی وەگەڕخستن كەمتر بێت لە ساڵانی ڕابردوو، بەڵام زیادی كردووە، ئەمەش خاڵێكی لاوازە لە بودجەدا، بۆیە داوا دەكەن ڕێژەی تێچووی وەبەرهێنان زیاد بكرێت. ((پەسندە، بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).

(3) ئەم ساڵیش كورتهێنانی پلان بۆ كێشراو لەساڵی پار زیاترە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(4) تـەرخان کردنـی ڕێـژەی (14٪) لەبودجـە بـۆ بەشـەکانی (سـوودی کۆمەڵایـەتی، تێچـووەکانی تـر، مەوجوداتی نادارایی)، لەساڵی پار زیاترە، ئەمەش دەرگایەك دەکاتەوە بـۆ گەنـدەڵیو بەهـەدەردان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(5) گرنگی نـەدراوە بـە ڕۆڵـی وەزارەتـی ئـەوقافو کاروبـاری ئـاینی لـە بودجـەی گشـتی دا، لەگـەڵ دابـین نەکردنی میلاکی پێویست بۆی. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) لە بودجەی ساڵی 2012 بەشە بودجەی (دەسـتەی سـەربەخۆی مافـەکانی مـرۆڤ، دەسـتەی پاراسـتنو چاك کردنی ژینگە، دەزگای مین لـە هەولێروسلێمانی) تـەرخان کـراوە وەکـو لـە ڕاپۆرتەکـەدا هـاتووە، ئـەم دەزگایانە کێشەی ئیداریو یاساییان هەیەو نازانرێ ئەم بودجەیە چۆن خەرج دەکرێت. ((وەڵام بدرێتـەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) پێشنیار دەکەن کە پێویستە (ناردنی بودجەی لـەکاتی یاسایی خۆیـدا بێـت، دەسـەلاتی خـەرج کـردن لەدەست وەزارەتەکان بێت بۆ ئەو بڕە پـارەی کـە تـەرخان کـراوە، ڕۆتـینی دارایـی نـەمێنێت، سەرچـاوەکانی داهـات لەهـەرێم بـە یاسـا ڕێـك بخرێـت، بودجـەی وەزارەتـی ئـەوقافو کاروبـاری ئـاینی زیـاد بکرێـت، چارەسـەرکردنی کێشـە کـارگێڕیو داراییـەکانی دەزگاکـانی مـافی مـرۆڤو ژینگـەو مـین، لابردنـی حیسـابی سوودەکانی کۆمەڵایـەتی لەهـەموو وەزارەتـەکان تـەنها لـە وەزارەتـی دارایـی بمێنێتـەوە، پێویسـتە وەزارتـی دارایی دەستکاری بەشـە بودجـەی وەزارەتـەکان نـەکات، دوای ئـەوەی ڕێـك دەکـەون لەسـەر بـڕی بودجەکـە، بەخشینی مزگەوتو شوێنەکانی خواپەرستی لە کرێی ئاوو کارەبا، چونکە وەزارەتـی ئـەوقاف نزیکـەی بـڕی (2) ملیـار قـەرزارە، دووبـارە چاوخشـاندنەوە بـە شـێوازی کرێـدانو وەبـەرهێنانی موڵکـەکانی وەقـف لـە وەزارەتـی ئـەوقافو پرۆژەکـانی ئـەو وەزارەتـە و دابەشـکردنیان بـەپێی پێویسـت، ڕەچـاوکردنی بنـەمای دادگەری هاونیشتیمانی بوون بۆ پێدانی پرۆژەو بودجەی گونجاو بۆ هاووڵاتیانی ئێزیدی و مەسیحی). ((بێ کۆمێنت لەلایەن لیژنەی دارایی)).

دەیەم/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتیو منداڵو خێـزان، دەربـارەی بودجـەی سـاڵی 2012 بـە نووسـراویان ژمارە (3) لە (2012/5/28) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) نـەبوونی هاوسـەنگی بـۆ ئـەو بـڕە پـارەی کـە وەزارەتـی کـارو کاروبـاری کۆمەڵایـەتی تـەرخان کـراوە بەرامبەر بە چالاکی یەکانی. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) ئەو بڕە پارەی تەرخان کراوە وەکو مووچە بۆ (شلل دماغو چاودێری کۆمەڵایەتی...هتد) کە بڕەکەی (400) چوارسەد ملیار دینارە، کە بڕەکەی کەمە، تـەنها پێداویسـتی پارێزگـای هـەولێر لـەم بـوارەدا سـالانە بریتی یە لە (660) شەش سەدو شەست ملیـار دینـار، جگـە لـە سـلێمانیو دهـۆك. ((وەڵام بدرێتـەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) پلانی وەزارەتی کار لە بواری پرۆژەکان جێبەجێ نابێت، چونکە هیچ پرۆژەیەکیان بۆ دانەنراوە لە بودجەی ئەمساڵ، بو نموونە ئەم وەزارەتە (6) شەش پرۆژەیان پێشکەش کردووە بۆ دروست کردنی سەنتەری ڕاهێنانی پیشەیی لە گشت قەزاکانو تەنها یەك پرۆژەیان بۆ ئەنجام دەدەن. ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) لیژنە داوا دەکات پێداچوونەوەیەك بکرێت لە پرۆژەکانی بەڕێوەبەرایەتی چاودێریو گەشەپێدانی کۆمەلاّیەتی (6) پرۆژە، لە سنووری پارێزگای دهۆك (5)، لە سنووری ئیدارەی گەرمیان (4)، بۆیە لیژنە داوای پێداچوونەوە دەکات لەو پرۆژانە لەڕووی ئەولەویەتو هەماهەنگی لەنێوان پارێزگاو قەزاکان. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(5) لەبەر هەستیاری کاری مامۆستاو فەرمانبەرو توێژەرە کۆمەلاّیەتییەکان کە سەر بە وەزارەتی کارن، لیژنەی ناوبراو داوای خەرج کردنی دەرماڵەی مەترسی دەکات بۆیان. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) پارێزگای سلێمانی پێویستی بە دروست کردنی بینای ئۆتیزم هەیە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(7) داوا دەکەن بە چاك کردنەوەو سەرلەنوێ وەگەڕخستنەوەی ئەو وەرشانەی کە لەگشت فەرمانگەکانی چاکسازی هەن. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(8) پێشنیار دەکەن پارەی بیمەی بێکاریو، قەرزی بچوك لە ئەستۆی وەزارەتی کار بێتە دەرەوەو بگوازرێتەوە بۆ شوێنێکی تر، بۆ کەم کردنەوەی بارگرانی لەسەر ئەم وەزارەتە. پێشنیار دەکەن بە چاك کردنەوەو سەرلەنوێ وەگەڕخستنەوەی ئەو وەرشانەی کە لەگشت فەرمانگەکانی چاکسازی هەن. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)). ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(9) پێشنیار دەکەن بڕێك پارەی دیاری کراو تەرخان بکرێت بۆ سەنتەرەکانی ڕاهێنانی پێشەیی. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(10)میلاکی وەزارەت بۆ ساڵی 2012 (300) پلەیە، گونجاو نییە لەگەڵ فراوانی کاری ئەم وەزارەتە بۆیە داوای زیاد کردنی دەکەن. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(11)پێشنیار دەکەن بیمەی بێکاری دەرچووانی پەیمانگاو قوتابخانە پیشەییەکانو زانکۆ ئەهلیەکانیش بگرێتەوە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

بەڕێز محمد دلێر محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی ئاوەدانکردنەوەو نیشتەجێ بوون، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(43) لە (2012/5/29) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) داهاتی خەملێنراو بۆ ساڵی 2012 کەمە. ((پێشتر ئاماژەی پێ دراوە)).

(2) پێشنیار دەکەن پرۆسەی اعلانو تەندەرینو احالەو فتح.....هتد لە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکان، لە پارێزگاکان ئەنجام بدرێت تا زیاتر سوود لە کات وەربگرن. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) پێیان وایە برگەی (4) لەماددەی (8) جێبەجێ ناکرێت . ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) دەربارەی ماددەی (15)، هەموو فەرمانگەیەك پێویستی بە پلەی وەزیفی زیاترە، پێشنیار دەکەن فەرمانبەر بۆ ئەو شوێنانە دابین بکرێت کە تازە دەکرێتەوە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(5) بەپێی یاسای ژمارە (7) ساڵی (2008)ی هەموارکراو پێویست بوو گوژمەیەك لە بودجەی ساڵی 2012 دابنرێت بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێ بوون بە بڕی (200) ملیار دینار. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) هەر پرۆژەیەك دیزاینی تەواو نەبوبێت ناکرێت گوژمەی بۆ دیاری بکرێتو بخرێتە خشتەی پرۆژەی پێشنیارکراوەکان . ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) پێشنیار دەکەن بودجەی گونجاو بۆ بەڕێوەبەرایەتیەکانی چاك کردنەوەی ڕێگاوبان لە بودجەی گشتی تەرخان بکرێت بۆ چاك کردنەوەی ڕێگا گشتیەکان. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(8) کردنەوەی حیسابێکی تایبەت بەناوی حیسابی جێبەجێ کردنی پرۆژە بەردەوامەکان. ((حیسابی تەرخانکراو و گوژمەکان هەیە)).

(9) پشکی بودجەی پرۆژە پێشنیار کراوەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە بودجەی گشتی ساڵی 2012 کەمە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10) بەگوێرەی پلانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە پرۆژەی پێشنیارکراوی ئەو وەزارەتەی نەخستۆتە خشتەوە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(11)دەبێت بودجەی پرۆژەکانی ناوچە دابڕاوەکان لە پرۆژە پێشنیارکراوەکانی ساڵی 2012 لەسەر بودجەی گشتی هەرێم بێت، نەك لەسەر بودجەی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(12)بەپێی وردبینی لیژنەی ئاوەدانکردنەوە بە خشتەی پرۆژە دواکەوتووەکان دەرکەوت کە بەشێك لە پرۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە پرۆژەی دواکەوتوو دانانرێت، بەڵکو بەردەوامن. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(13)کێشەی کوژانەوەی زەوی کشتوکاڵی و قەرەبووکردنەوەی جوتیاران ڕێگرە لە پرۆژەکانی یەکەی نیشتەجێ بوونو ڕێگاوبان لە پرۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(14)پێشنیار دەکەن بڕی ئەو (7500$) حەوت هەزارو پێنج سەد دۆلارەی کە بڕیارە وەکو بەخشیش بدرێت بەمەبەستی دروست کردنی یەکەی نیشتەجێ بوون و ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان ، پێویستە لە بودجەدا بچەسپێت. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(15)بەپێی ئەو زانیاریانەی لیژنەی ئاوەدانکردنەوە که لە دەستەی وەبەرهێنان دەستیان کەوتووە، بڕی (40) چل ملیار ماوەتەوە لە حیسابی بەخشینەکانداو بڕی (50) پەنجا ملیار دانراوە، کۆی گشتی دەکاتە (90) نەوەد ملیار، پێشنیار دەکەن ئەو بڕە پارەیە بدرێت بە گوندەکان وەکو بەخشین، بەم شێوەی خوارەوە:

- گرنگی بدرێت بە گوندە دوورەکانو سنووریەکان.
- بە دوو ساڵ بدرێتە هاووڵاتی، واتە بە (2) قیست.

((لیژنەی دارایی کۆمێنتی نییە لەسەر ئەو خاڵەو نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە)).

(16)پێشنیار دەکەن گوژمەی پێویست لە بودجەی دەستەی وەبەرهێنان تەرخان بکرێت بۆ چارەسەرکردنی نەبوونی یەکەی سەرپەرشتیاران، کە بۆتە هۆی ئەوەی دەستەی وەبەرهێنان نەتوانێت سەرپەرشتی تەواوی ئەم یەکە نیشتەجێ بوونانە بکەن. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(17)پێشنیار دەکەن ئەو بڕە پارەی لەبودجەی دەستەی وەبەرهێنان تەرخان کراوە بۆ گەیاندنی پرۆژەی خزمەتگوزاری بۆ یەکەکانی نیشتەجێبوون، لەڕێگای فەرمانگە پەیوەندیدارەکان لە پارێزگاکان جێبەجێ بکرێت. ((ئەم کارە پەیوەندی بە کارەکانی حکومەتەوە هەیە)).

(18)داوا لە حکومەت دەکەن لیستی ئەو پرۆژانە چینو لە کوێن کە پێویستە ئاشکرا بکرێن کە لەسەر شیرینی نەوت جێبەجێ کراوەو دەکرێت؟! ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(19)پێشنیار دەکەن بودجەی گشتی لەکاتی خۆیدا بێتە پەرلەمان. ((پەسندە)).

دوانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی خزمەتگوزاریەکانی شارەوانیو گواستنەوەو گەیاندنو گەشتوگوزار، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە (76) لە (2012/5/30) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) لە بڕگەی (2)ی ماددەی (1) لەیاسای بودجەدا ، بڕی داهاتی خەملێنراو بریتیە لە (472) ملیار، لە ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی جیاوازی هەیەو نووسراوە (450) ملیار، لە فۆرمی خەملاندنی بودجەدا بە بڕی (476) ملیار دینار نووسراوە، خەملێنراوی حکومەتی فیدراڵ بۆ داهاتی هەرێم (6.932) ملیار دینارە. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) بەپێی یاسای بودجەی ساڵی 2012 ژمارەی فەرمانبەران بریتیە لە (667849) فەرمانبەر، بەڵام بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بریتیە لە (662444) فەرمانبەر، بەم شێوەیە جیاوازیان هەیە بە ژمارە (5405) فەرمانبەر. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) پرسـیار دەکـەن بۆچـی ژمـارەی فەرمانبـەرە خانەنشـین کراوەکـان کـەم ناکەنـەوە؟ ((وەڵام بدرێتـەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) سەبارەت بە پارەی مەدەوەری گشت سلفەکان چەندەو لەکوێیـە؟ بۆچـی دەستنیشـان ناکرێـت؟ ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(5) پرسیار دەکەن بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتـی دارایـی پـیترۆدۆلار بـۆ پارێزگاکـان تـەنها (42) ملیـار دینـار دیاری کراوە، لەکاتێکدا ڕۆژانە (175) هەزار بـەرمیل نـەوت لـە کوردسـتان دەردەهێنرێت، دەبوایـە بڕەکـە (74) ملیار دینار بێت. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) پێشنیار دەکەن بە لابردنی ماددەی (13) لە یاسـاکە، بـەهۆی ئـەوەی پێچـەوانەی یاسـای خانەنشـینە. ((لە هۆڵی پەرلەمان یەکلا بکرێتەوە)).

(7) پێشنیار دەکەن بڕگەیەك زیاد بکرێت بە بڕگـەی (9) لـەماددەی (16) بـۆ دیـاریکردنی بڕێـك پـارەی سـاڵانە بـۆ لیژنـەی تـاپۆکردنی شـارو شارۆچـکە بـێ تاپۆکـان. ((ئـەم بابەتـە لـە بودجـەی وەزارەتـە پەیوەندیدارەکان چارەسەر دەکرێت)).

(8) پێشنیار دەکەن بـە زیـاد کردنـی ماددەیـەکی یاسایی وەك سـاڵی 2011 تایبـەت بـە سـندووقی پـارەی پڕۆژە جێبەجێ نەکراوەکان بـۆ هـەڵگرتنی ئـەو بـڕە پارەیـەی دەمێنێتـەوە لـە حیسـابێکی تایبـەت بـەناوی حیسابی جێبەجێ کردنی پڕۆژە بەردەوامەکان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(9) پرسـیار دەکـەن وەزارەتـی شـارەوانی داوای بەخشـینی نـەکردووە، بـەڵام وەزارەتـی دارایـی بـڕی (378.799.000) سێ سەدو حەفتاو هەشت ملیارو حەوت سەدو نـەوەدو نـۆ ملیـۆن دینـاری بـۆ دانـراوە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10)پرسـیار دەکـەن پـارەی تـەرخانکراو بـۆ حیسـابی قـەرەبووی فەرمانبـەران کـەمترە لـەوەی وەزارەتـی شارەوانی داوای کردووە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(11)ڕێنماییەکانو دەزگا پەیوەندیدارەکان کێشەو تەگەرەی زۆر دروست دەکەن بۆ بەڵێندەران، کە وادەکات بەڵێندەر پڕۆژە وەرنەگرێت، ئەوەش هۆی سەرەکی دواکەوتنی پڕۆژەکانە. ((پەسندە)).

(12)کەمی ئەو بودجەی لە حیسابی بەخشین دەدرێت بە شارەوانیەکان گرفتێکی گەورەی دروست کـردووە لەبەردەم پڕۆسەی استملاك کردنی ئەو موڵکانەی کە شارەوانیەکان پێویستیانە. ((پەسـندە، بکرێـت بـە پێشنیار بۆ حکومەت هەرچەندە بە پێچەوانەی خاڵی (9)یە لەسەرەوە)).

(13)بڕی (12) ملیار دینار بۆ دانانی (پێوەری زیرەکی ئاو) دانراوە، لەکاتێکدا (2) ساڵە ئـەم کارەیـان لـەم کۆمپانیایە وەرگرتۆتەوە کە پڕۆژەکەی بۆ دەرچووە، داوا دەکەن پارەکەی بۆ پڕۆژەیەکی تر خەرج بکرێت. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(14)پرسیار دەكەن بۆچی پرۆژەی سەنتەری تاقیگەی بیناسازی لە هەولێر ماوەی (2) ساڵە لە پرۆژەكانی وەزارتی داراییو ئابووری دادەنرێت، بۆچی وەزارەتی شارەوانی یان ئاوەدان كردنەوە بەم كارە هەڵناستن؟ چونكە ئەمە پێچەوانەی ماددەی (34)ە لەیاسای بودجەدا. ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(15)پێشنیار دەكەن هەر گۆڕانكاریەك لە پرۆژەكان ڕوو بدات پەرلەمانی لێ ئاگادار بكرێتەوە بەزووترین كات. ((پەسندە، وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(16)سیستەمی پەیڕەوی كراو لەساڵی پار بۆ دامەزراندنی فەرمانبەران ئامانجی خۆی نەپێكاوە، وەزارەتەكان پێیان باشە ئەم كارە بەڕای ئەوان بێت، داوا دەكەن گرنگی بەوانە بدرێت كە بەشێوەی گرێبەست دامەزراون بۆ دامەزراندن. ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(17)پێشنیار دەكەن پێشینەی خانووبەرە بكرێت بە (25) ملیۆن دینار، لە حیسابی بەخشینی وەزارەتی شارەوانی بدرێت كە پێشتر ئاماژەیان پێ داوە، چونكە وەزارەتی شارەوانی پێویستیان پێ نییە. ((پەسند نییە، بەلأم وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(18)پێشنیار دەكەن خەرج كردنی پارەی پرۆژەكان ڕاستەوخۆ بدرێت بە وەزارەتی پەیوەندیدار بۆ كەم كردنەوەی ڕۆتین، داوا دەكەن داهاتی وەزارەتی شارەوانی بدرێت بە خۆیان و لە بودجەكەیان دەرنەكرێت، هەروەها كرێی كارەباو ڕووناك كردنەوەی شەقامەكان لە وەزارەتی شارەوانی وەرنەگیرێتو بخرێتە سەر وەزارەتی دارایی. ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(19) داوای دیاری كردنی ناوی كۆمپانیای جێبەجێ كار لە پرۆژە بەردەوامەكاندا دەكەن، لەگەڵ دابین كردنی پارەی پێویست بۆ هەڵمەتی تاپۆ كردنی خانووە بێ تۆمارەكان، پێویست ناكات بودجەی دیزاینی پرۆژەی دەستبەكار نەبوو بخرێتە بودجەوە . ((بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت)).
(20)داوا دەكەن ئەو ڕێژەی دیاری كراوە بۆ خەرج كردن لە (12/1) بكرێت بە (10/1) تا پەسند كردنی بودجە. ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(21)وەزارەتی شارەوانی بە لیژنەی ڕاگەیاندووە كە زیاتر لە (100) بەرامبەر ئەو داهاتەی هەیە كە وەزارەتی دارایی بۆیان دیاری دەكات، ئەمە جێگەی پرسیارە بۆچی وەزارەتی دارایی بەم بڕە كەمە دەخەمڵێنێت؟ ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(22)پرسیار دەكەن كەوا پرۆژەی فڕۆكەخانەی دهۆك وەكو پرۆژەی بەردەوام لەساڵی 2011و 2012 دانراوە، بەلأم نەچۆتە بواری جێبەجێ كردنەوە. ((پەسندە، وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).
(23)لیژنەی ناوبراو بەپێی ئەو زانیاریانەی لە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەدەستیان كەوتووە بڕی (7) ملیۆن دۆلار بە نووسراوێك لە ئەنجومەنی وەزیران خەرج كرا بۆ فڕۆكەخانەی دهۆك، بەلأم تا ئێستا هیچ كارێك ئەنجام نەدراوەو بۆ ساڵی 2012 بڕی (12000) ملیۆن دیناری بۆ دیاری كراوەو لە لیستی پرۆژەكانی وەزارەتی دارایی دانراوە ، ئەمەش پێچەوانەی مادەی (34)ی ساڵی 2011یە. ((وەلأم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت)).

(24)پێشنیار دەکەن دامەزراندن لە وەزارەتی گواستنەوە بە پسپۆڕی تایبەت بێت. ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(25)وەزارەتی گواستەوەو گەیاندن داوای هیچ برە پارەیەکی نەکردووە بۆ حیسابی بەخشین، لە کاتێکدا دەسەلاتی خەرج کردن لای وەزارەت نیە ، کەچی وەزارەتی دارایی بڕی (94506) ملیۆن دیناری بۆ داناوە . ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(26)پرسیار دەکەن کە داهاتی ئەم وەزارەتە بە دروستی دیار نییە، بۆ نموونە داهاتی فڕۆکەخانەکان لە هەولێرو سلێمانی، داهاتی وەزارەت لە کۆمپانیاکانی وەزارەت وەکو (ئینتەرنێتو تەلەفۆنو فایبەر ئۆپتیكو کرێی گەراجەکانو فرۆشتنی هێڵەکانی گواستنەوە......هتد) ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(27)لەهەمان کاتدا وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بە لیژنەکەی ڕاگەیاندووە کە بڕی داهاتی خەملێنراویان لەوە زیاترە کە وەزارەتی دارایی دەستنیشانی دەکات. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(28) لیژنە پرسیار دەکات کە بۆچی وەزارەتی ناوبراو بێ ئاگایە لە پرۆژەکانو بەشە بودجەکانیان کە دەدرێتە فڕۆکەخانەکانی هەولێرو سلێمانی؟ بەپێی وتەی وەزارەتی ناوبراو ئەم دوو فڕۆکەخانەیە تا ئێستا سەر بە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن نین، هەرچەندە بەپێی یاسا دەبوایە سەر بە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بوونایە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(29)لیژنەی ناوبراو ئەم پێشنیارانە دەخاتەڕوو:

ئالوگۆڕ لە پرۆژەکان بکرێت بەتایبەتی وەزارەت داوا دەکات یەکێك لە پرۆژەکانی فڕۆکەخانەی سلێمانی لابدرێت بۆ (2) پرۆژەی تر بەم شێوەی خوارەوە:

- پرۆژەی بەستنەوەی نووسینگەکانی پۆستە بەیەکتریەوە.
- دانانی بەدالەو تۆڕی نوێ بۆ (بازیان، هەڵەبجەی شەهید، عەربەت، پیرەمەگروون، شۆڕش، تەکیە، پێباز، دەربەندیخان، کەلار، ڕزگاری، سەرقەلاّ، زەڕایین). ((ڕای حکومەت وەربگیرێت)).

سیانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی پیشەسازی و وزەو سەرچاوە سروشتیەکان، دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە(11) لە (2012/5/29) ئەم پێشنیارو تێبینیانەی گرتۆتە خۆ:

(1) ڕێژەی بودجەی تەرخانکراو بۆ وەزارەتی کارەبا لە بودجەی وەبەرهێنان بریتیە لە (2.28٪)و، ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی ناوبراو لە بودجەی گشتی بریتیە لە (5.66٪) کە بەڕێژەیەکی کەمی ئەژمار دەکەن بەرامبەر بە فراوانی داخوازیەکان لەسەر کارەبا. ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) له كۆى (191) پرۆژه لەساڵى 2011، (118) پرۆژه هيچ پارەيەكى بۆ خەرج نەكراوه. ((وەڵام بدرێتەوه لەلايەن نوێنەرى حكومەت)).

(3) دەربارەى بودجەى وەزارەتى بازرگانىو پيشەسازى ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو:

أ- رێژەى تەرخانكراو بۆ وەبەرهێنان بريتيە لە (0.16٪)، رێژەكەى زۆر كەمە، رێژەى بودجەى وەگەڕخستنى وەزارەتى ناوبراو لە كۆى گشتى بودجە بريتيە لە (0.070٪). ((بێ كۆمێنت)).

بەڕێز جلال على عبدالله:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

ب- (150) پلە بۆ دامەزراندن تەرخان كراوه بۆ وەزارەتى پيشەسازى، بەڵام وەزارەت پێويستى بەم ژمارەيە نييە. ((وەڵام بدرێتەوه لەلايەن نوێنەرى حكومەت)).

ت- (12) پرۆژه لەلايەن وەزارەتەوه پێشكەش كراوه، بەڵام ڕەزامەندى تەنها لەسەر (5) پرۆژه دراوه. ((بێ كۆمێنت)).

پ- بڕى داهاتى خەملێنراو بۆ ساڵى 2012 وەزارەتى ناوبراو بەڕێژەيەكى كەم تەرخان كراوه، لەكاتێكدا بڕێكى زۆر لە فرۆشتنى چيمەنتۆ هەيە لە كارگەى تاسلوجە كە ڕاستەوخۆ بۆ وەزارەتى دارايى دەمێنێتەوه. ((وەڵام بدرێتەوه لەلايەن نوێنەرى حكومەت)).

(4) دەربارەى بودجەى وەزارەتى سامانە سروشتيەكان:

أ- رێژەى بودجەى تەرخانكراو بۆ وەبەرهێنان بۆ ئەو وەزارەتە بريتيە لە (77٪). ((بێ كۆمێنت، ڕوونكردنەوەى پێويستە)).

ب- رێژەى بودجەى بەكاربەر بريتيە لە (4.79٪) لە كۆى گشتى. ((بێ كۆمێنت، ڕوونكردنەوەى پێويستە)).

ت- (70) پلەى وەزيفى بۆ وەزارەتى ناوبراو تەرخان كراوه، بەڵام پێويستيان پێ نييە. ((وەڵام بدرێتەوه لەلايەن نوێنەرى حكومەت)).

پ- داهاتى ئەم وەزارەتە بريتيە لە (3697) مليۆن دينار، كە تەنها بريتيە لە داهاتى (ڕەسمو باج). ((وەڵام بدرێتەوه لەلايەن نوێنەرى حكومەت)).

(5) پێشنيارەكانى ليژنە:

أ- پێشنيار دەكەن ريزبەندى پرۆژەكان لە دەسەڵاتى وەزارەتى پەيوەنديدار بێت. ((پەسندە بەهەماهەنگى لەگەڵ وەزارەتى پلاندانان)).

ب- پێشنيار دەكەن بە جێبەجێ كردنى پرۆژەى پێوەرى زيرەك بۆ كۆنترۆل كردنى بەهەدەرنەدان لە وزەى كارەباو داهاتەكەى. ((پەسندە)).

ت- گواستنەوە نەکرێت لە بودجەی وەبەرهێنانی ئەو پرۆژانەی تەواو نابن بەهۆی دواکەوتنی بودجەوە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

پ- وەزارەتی دارایی ئاسانکاری بکاتو ڕۆتین کەم بکاتەوە لەکاتی خەرجکردنی پارەی پرۆژەکان. ((پەسندەو داواکاری هەموو لایەکە)).

ج- دەبێت ڕێنمایی وەزارەتی داراییو بانکەکان ڕێك بخرێت سەبارەت بە قەرزی پیشەسازی. ((پەسندە)).

چواردە/

ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە (19) لە (2012/5/30) ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنە ڕوو:.

(1) ئەم پرسیارە دەخەنەڕوو، ساڵ بەساڵ بڕی کورتهێنان زیاد دەکات، ئایا ئەم کورتهێنانە بە پلانە یان بە فعلیە؟ پلانی هەردوو وەزارەتی داراییو پلاندانان چییە بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان؟ ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(2) داوا دەکەن بڕی بودجەی پرۆسەی تواناسازی دیاری بکرێت بۆ ساڵی 2012 . ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) داوا دەکەن کە بڕی گوژمەی پێشینەکانی (خانووبەرە، هاوسەرگیری، کشتوکاڵ، پیشەسازی، گەشتوگوزار) لە یاسای بودجەدا تەرخان بکرێت. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) داوا دەکەن بە زیادکردنی دەستەواژەی دۆزینەوەی دەرفەتی کار بۆ گەنجان بۆ بڕگەی (5)ی ماددەی (16). ((بێ کۆمێت)).

(5) لیژنە داوای ڕوونکردنەوەی پێویست دەکات سەبارەت بە بڕی ئەو(49) ملیار دینارەی کە ساڵی پار پەسندکرا بۆ دروستکردنی یەکەی نیشتەجێبوون بۆ هاووڵاتی کەم دەرامەت، داوا دەکەن بەتەرخانکردنی گوژمە بۆ جێبەجێ کردنی یاسای ژمارە (7) ساڵی (2008) . ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(6) بەپێی ڕاسپاردەکانی یاسای بودجەی ساڵی 2011 وا بڕیاربوو کە چوار مانگ جارێك وەزارەتی پلاندانان ڕاپۆرتێك پێشکەش بە پەرلەمان بکات دەربارەی جێبەجێکردنی پرۆژەکان، ئایا وەزارەتی ناوبراو بەم کارە هەستاوە؟ ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) پرسیار دەکەن بڕی ئەو پارەی کە بەڕێژەی (10٪) لە مووچەی پلە تایبەتەکان دەبڕدرێ بۆ سندووقی شەهیدان لە چی خەرجکراوە، چۆن شەهیدان لێی سوودمەند بوون؟ ((پەسندە، وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(8) پێشنیار دەکەن پێشینەکانی خانووبەرە بۆ گوندنیشینان زیادبکرێت بۆ (25) ملیون دینار بۆ زیاتر ئاوەدانکردنەوە. ((وەلاّم بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت و پێشتر ئاماژەی پێدراوە لە ڕاپۆرتەکەدا)).

(9) پێشنیار دەکەن خاوەن زەوی (100)م سوودمەند بێت لە پێشینەی خانووبەرە بۆ کەمکردنەوەی کێشەی نیشتەجێبوون. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(10) داوا دەکەن دامەزراندن پێویستە بەشێوەیەکی دیراسەت کردن بێت لەسەر بنەمای پلانو پێویستی دابنرێت. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(11) داوای ڕوونکردنەوە دەکەن لە کێشەو گرفتی پێك نەهێنانی دەستەی سەربەخۆ لە مافەکانی مرۆڤ لە دەست نیشانکردنی سەرۆکی دەستەو پەیکەری دەستە، کە لە دوو ساڵی ڕابردوو یاساکەی پەسندکراو بودجەکەش بەناوی دەستەی مافی مرۆڤە، بێ ئەوەی چالاکی ئەوتۆیان هەبێت، بەپێی برگە (2)ی یاساکە دەستەکە، بەستراوە بە پەرلەمانەوە، بەڵام لە ئێستادا لەژێر سەرپەرشتی وەزارەتی داد دایەو داوای(20) پلەی دامەزراندنیان کردووە بۆساڵی 2012، لە کاتێکدا کە فەرمانبەرانی بێ کارن. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(12) لیژنە بۆیان دەرکەوتووە بڕی ئەو (10) ملیار دینارەی لە بودجەی ساڵی 2011دا تەرخانکراوە بۆ ئاوارەکانی کوردستان کە لە ئێران گەڕاونەتەوە، بە میکانیزمێکی ڕوون خەرج نەکراوە، دەبێت ئەم بابەتە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە ڕوون بکرێتەوە. ((پەسندە)).

(13) داوا دەکەن هەروەکو ساڵانی ڕابردوو کە بڕی (100) ملیۆن دۆلار تەرخانکرابوو بۆ هەڵمەتی تواناسازی، لەساڵی 2012 بەهەمان میکانیزم گوژمەی تەرخانکراوی بۆ دیاری بکرێتو چۆنیەتی خەرجکردنو دابەشکردنەوەی بێتەوە بەردەست پەرلەمانی کوردستان. ((پەسندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت هەرچەندە ئەم بڕە پارەیە دیاریکراوە)).

(14) داوا دەکەن کە ئاوارەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە کەمپەکانی هەرێمی کوردستان سوودمەند بن لەچوارچێوەی تۆڕی پاراستنی کۆمەڵایەتی سەر بە وەزارەتی کاروکاروباری کۆمەڵایەتی. ((بێ کۆمێنت، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

بەڕێز عمر صدیق محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆو ئاسایش دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە (40) لە (2012/5/30) ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:.

(1) تەرخانکردنی بودجەیەك بۆ ئیدارەی ڕاپەرین بەهۆی ئەوەی بووە بە ئیدارەی سەربەخۆ. ((پەسندە))

(2) میلاکی وەزارەتی ناوخۆ کەم کراوەتەوە لە (6557) پلە بۆ (2700) پلە. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(3) (45) وێستگەی کارەبا بێ پاسەوانە. ((پەیوەندی بە بودجەوە نییە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(4) (100) باڵەخانەیان پێویستە، بەڵام بڕێکی کەمیان بۆ تەرخان کراوە لە پرۆژە پێشنیارەکاندا. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(5) داوای بودجەیەك دەکەن بۆ نووسینگەی کۆچ و کۆچبەران. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیار)).

(6) دەزگای ئاسایش داوای زیادکردنی میلاك دەکەن لە (300) پلە بۆ (1000) پلە. ((پەسندە، بکرێت بە پێشنیارو وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(7) دەزگای ئاسایش داوای زیاد کردنی بودجەکەیان دەکەن. ((بکرێ بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(8) لیژنەی ناوخۆی پەرلەمان پاڵپشتی ئەو بودجە نوێیە دەکات، کە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بۆیان تەرخان کراوە. ((پەسندە)).

شانزە/

ڕاپۆرتی لیژنەی بەرگری لە مافی ئافرەت دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بەنووسراویان ژمارە(28) لە (2012/5/30) ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنە ڕوو:.

(1) پێشنیار دەکەن بە پێکهێنانی سندووقێك لە وەزارەتی کار بۆ ئەو ژنانەی جیا بوونەتەوە لە هاوسەرەکانیان. ((یەکلایی بکرێت لە هۆڵی پەرلەمان)).

(2) تەرخانکردنی بودجەیەکی گونجاو بۆ ئەنجومەنی باڵای خانمان. ((نوێنەری حکومەت وەڵامبداتەوە)).

(3) بودجەیەك تەرخان بکرێت بۆ بەڕێوەبەرایەتی گشتی بەدواچوونی توندوتیژی لە وەزارەتی ناوخۆ. ((پەسندە)).

(4) دانانی بودجەیەکی تایبەت لە بودجەی وەبەرهێنان لە وەزارەتی کار بۆ دروستکردنی لانەی پاراستنی قوربانیانی توندوتیژی لە شارەکانی هەرێم (دهۆك، هەولێر ، سلێمانی). ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(5) داوا دەکەن هاوسەنگی هەبێت لە دامەزراندنی ڕەگەزی نێرو مێ لە دامەزراندن. ((پەسندە)).

(6) داواکارن بڕێك لە بودجەی ساڵی 2012ی تەرخانکراوی ئەنجومەنی وەزیران دیاری بکرێت بۆ ئەنجومەنی باڵای خانمان بۆ هاوکاری کردنی پرۆژەی (هاوکاری بێ هاوسەران). ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت))

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حەڤدە/

ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری یاسایی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012، بەنووسراویان ژمارە (71) لە (2012/5/27) ئەم تێبینیو پێشنیارانەی خوارەوەیان هەیە:

یەکەم/ دەربارەی بودجەکە بەشێوەیەکی گشتی ئەم پێشنیارانەی خوارەوەیان هەیە:

(1) پێویستە حکومەت پابەندی ماددەی (79) بێت لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بە ناردنی بودجەی ساڵانە لە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەم، پێش کۆتایی ساڵی دارایی. ((پەسندە)).

(2) پێویستە بەپێی یاسای (الادارة المالية والدين العام) ژمارە (95) ساڵی (2004) حیساباتی کۆتایی ساڵی دارایی تاکو (2012/4/15) ئامادە کرابێت . ((پەسندە)).

(3) بەپێی یاسای دیوانی چاودێری دارایی ژمارە (2) ساڵی (2008) پێویستە ڕاپۆرتەکانی پێشکەش بە پەرلەمان بکرێت بۆ گفتووگۆ بەمەبەستی چاودێری کردنی دارایی. (پەسندە)

(4) لیژنە پێشنیار دەکات کە نابێت پێشنیاری (زیادەی تێچوو) بکرێتو (کەمکردنەوەی داهات) بکرێت لە بودجەی گشتی بەبێ بوونی ئامرازی بەدەستهێنانی و دەکرێت وەزارەتی دارایی گواستنەوە (مناقلە) بکات لە بەشو ئاستەکان (الاقسام والمستويات) بەپێی ماددەی (83) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان. ((پەسندە)).

(5) زیادکردنی ئەو ڕێژانەی کە دیاری کراوە لە مادەی (23/ ثانیاً) لە یاسای بودجەی فیدراڵی ساڵی 2012، دەربارەی هەناردەی نەوتی خاو لە شەش مانگی یەکەمی ئەم ساڵدا لە پشکی هەرێم دوای داپۆشینی (کورتهێنان)و لابردنی تێچووەکانی (سیادی و حاکمە) ئەگەر هەبێت. ((پەسندە)).

(6) نابێت بڕی (پەرەپێدانی پارێزگاکان) بخرێتە چوارچێوەی بودجەی گشتی هەرێم . ((بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

(7) جەخت دەکەینەوە لەسەر دامەزراندنی (سندووقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتیەکان) بەپێی ماددەی (15) لە یاسای نەوتو غازی هەرێمی کوردستان- عێراق ژمارە (22) لەساڵی (2007) . ((پەسندە)).

(8) نابێت گواستنەوە بکرێت لەبڕی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لەنێوان پارێزگاکاندا. ((پەسندەو کار پێکراوە)).

(9) لیژنە پێشنیاری دابینکردنی بڕی بودجە دەکات بۆ دروست کردنی بینای دادگاکانو پێکهێنانی دادگا ئیداریەکان بەپێی مادەی (12) لە یاسای ئەنجومەنی شورای هەرێمی کوردستان ژمارە (14) ساڵی (2008). ((بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت)).

(10)دابینکردنی هاوسەنگیو یەکسانی لەپێدانی دەرماڵەی کارمەندان لە هەرێم، بۆ نموونە لە وەزارەتی داد دەرماڵەی (50٪) تەنها (الاشراف العدلي والادعاءالعام) دەگرێتەوە. ((پەسندە)).

(11)تاکو ئێستا حکومەتی هەرێم پابەندی جێبەجێ کردنی ماددەی (30) لەیاسای بودجەی هەرێم ژمارە (6) ساڵی (2011) نەبووە بۆ جێبەجێ کردنی یەکسانی لەنێوان (مووچەو دەرماڵە)ی هەرێم لەگەڵ حکومەتی فیدراڵ بۆ نموونە (المحققيين العدليين). ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(12)پێویستی جێبەجێ کردنی بڕگەی (4) لەماددەی (دووەم) لە یاسای وەزارەتی پلاندانان ژمارە (7) ساڵی (2006) بۆ دەست نیشانکردنی ڕێزبەندی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتی پەیوەندیدار بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان. ((پەسندە)).

(13)پەلەکردن لە پێکهێنانی ئەنجومەنی ڕاژەی گشتی بەپێی یاسای ژمارە (7)ی ساڵی 2011. ((پەسندە)).

(14)لیژنە تێبینی کردووە هەندێ لەو ڕێنماییانەی لەلایەن وەزارەتی دارایی هەرێمەوە دەردەچێ پێچەوانەی یاساکانەو ئەو ڕێنماییانە دەبێتە هۆی ئاڵۆزی لە جێبەجێکردنو زیادبوونی ڕۆتین، بۆ نموونە لە یاساکانی پێشینەی هاوسەرگیری و نیشتەجێ بوون. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

(15) پێشنیار دەکەن بە پێکهێنانی (سندووقی نیشتەجێ بوون)و ساڵانە بڕی تەرخانکراوی بۆ دابین بکرێ) بەپێی یاسای ژمارە (16)ی ساڵی 2011ی هەموارکراو. ((لە بودجەی ساڵی 2012 پارەی بۆ تەرخانکراوە)).

(16) داوای لابردنی تەرخانکراو بۆ حیسابی (سوودە کۆمەڵایەتیەکان) دەکەن لەگەڵ گواستنەوەی بۆ بودجەی پرۆژەکان. ((وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت)).

دووەم/ دەربارەی پرۆژە یاساکە، ئەم تێبینیو پێشنیارانە دەخەنەڕوو:

(1) دیباجەکە لە سەرۆکایەتی هەرێم بگۆڕێت بۆ (سەرۆکایەتی پەرلەمان) پەیڕەوکراو لە دەرکردنی یاسا.

(2) دەربارەی (ماددەی یەکەم)، بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی لیژنەی یاسایی، پەسندە.

(3) دەربارەی (ماددەی دووەم)، سەبارەت بە (اولاً/ج) لە مادەکە، لیژنەکە پێشنیار دەکات بە زیادکردنی ئەم ڕستەیە: (ویتم الصرف بطريقة التمويل و يخول رئيس مجلس القضاء صلاحية الصرف مباشرةً ضمن الاعتمادات المخصصة لمجلس القضاء). ((پەسندەو کار پێکراوە)).

(4) دەربارەی (ماددەی سێیەم)، پێشنیار دەکەن وشەی (تتولى وزارة المالية .....) بگۆڕێت بۆ (على وزارة المالية.....). ((پەسندە)).

(5) دەربارەی (ماددەی چوارەم)، لیژنە پێێشنیار دەکات ئەم مادده یاساییە ببێت بە دوو بڕگە (اولاً) و (ثانياً) ، پێشینەکەی ماددەکە بڕگە (اولاً) دابنرێت بۆی و، بەدەرەکان بڕگەی (ثانياً) بۆی دابنرێت. ((پەسندە)).

(6) دەربارەی (ماددەی پێنجەم)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(7) دەربارەی (ماددەی شەشەم)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

ڕای یەکەم: بەزۆرینەی ڕا ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

ڕای دووەم: دەقی ماددەکە بگۆڕێت وەکو لە کۆنووسەکەدا هاتووە.

((ئەم بابەتە لە هۆڵی پەرلەمان یەکلایی بکرێتەوە دوای وەرگرتنی ڕای نوێنەری حکومەت)).

(8) دەربارەی (ماددەی حەوت)، پێشنیاری زیادکردنی وشەی (واحد) دەکەن بۆ (القضاء الواحد). ((پەسندە)).

(9) دەربارەی (ماددەی هەشت)، لیژنەی یاسایی دوو ڕا دەخاتە ڕوو:

ڕای یەکەم: بەزۆرینەی ڕا ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە.

ڕای دووەم: ماددەکە لابرێ.

ڕای لیژنەی دارایی((ماددەکە بمێنێتەوە)).

(10)دەربارەی (ماددەی نۆ)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(11)دەربارەی (ماددەی دە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە لابردنی ڕستەی (عدا المكافئات الممنوحة للعاملين في المشاريع الاستثمارية من نسبة المتابعة و الاشراف).

((پەسند نییە، بۆ گفتوگۆی ناو پەرلەمان)).

(12)دەربارەی (ماددەی یانزە)، لیژنەی یاسایی ئەم پێشنیارانە دەکات:

- دەربارەی (ثانیاً)، پێشنیار دەکەن دەستەواژەی کۆتایی بەم شێوەیە بێت: (لحين دخول قانون مجلس الخدمة العامة رقم (7) لسنة (2011) حيز التنفيذ). ((پەسندە)).

- دەربارەی (ثالثاً)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات ئەم رستەیە زیاد بکرێت: (على ان تكون آلية التعيين وشروطها موحدة ومعلنة في وقت واحد) بۆ دوای دەستەواژەی (الصحف المحلية). ((پەسندە)).

- دەربارەی برگەی (خامساً): لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات تێکەڵ بکرێت لەگەڵ ماددەی (بیست)و بەم شێوەی خوارەوە دابرێژرێتەوە:

(لا يجوز التعاقد للعمل في دوائر الاقليم الا بموافقة وزارة المالية والاقتصاد وتعطى الاولوية في التعين للعقود النافذة).

((یەکلایی بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان)).

(13) دەربارەی (ماددەی دوانزە)، وەکو خۆی بمێنیتەوە. ((پەسندە)).

(14) دەربارەی (ماددەی سیانزدە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات پووچەڵ بکرێتەوە.

((پەسند نییە بەهۆی ئەوەی ڕای جیاواز هەیە، یەکلابکرێتەوە لەهۆڵی پەرلەمان)).

(15) دەربارەی (ماددەی چواردە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بڕی تەرخانکراو دیاری بکرێ بەم شێوەیەی خوارەوە:-

أولاً: يحدد مبلغ قدره ( ) دينار لتنفيذ مشروع تنمية وتطوير قدرات....هتد. ((پەسندە)).

ثانياً: منح قرض قدره ( ) دينار لغير المشمولين باحكام الفقرة (أولاً) اعلاه. (پەسندەو پێشتر پێشنیارکراوە).

(16) دەربارەی (ماددەی پانزە)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

ڕای یەکەم: بەزۆرینە پشتگیری لە ماددەکە دەکەن.

ڕای دووەم: لابردنی پرۆژەکانی ڕێکخراوە ناحکومیەکان لە مادەکە. ((پشتگیری لە مادەکە دەکەین وەکو خۆی)).

(17) دەربارەی (ماددەی شانزە)، لیژنەی یاسایی ئەم پێشنیارانەی خوارەوەی هەیە:

أ- دەربارەی بڕگەی (5) بەم شێوەیە دابرێژرێتەوە:

((الاستمرار في صندوق دعم المشاريع الصغيرة وفق قانون صندوق دعم المشاريع الصغيرة للشباب رقم (2) لسنة (2011). ((پەسندە)).

ب- دەربارەی بڕگەی (6) پێشنیاری دیاریکردنی بڕی پێشینەی هاوسەرگیری دەکەن سالآنە بەم شێوەیەی خوارەوە:

(منح سلفة زواج البالغة ( ) ملاين دينار، ويعفى اولاد الشهداء والمؤنفلين من استردادها).

((پەسندەو یەکلا بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

ج- دەربارەی بڕگەی (8)، لیژنەی یاسایی پێشنیاری زیاد کردنی (صندوق الاسكان) دەکەن و، داڕشتنەوەی بەم شێوەیەی خوارەوە:

((الاستمرار في دعم هيئة الاستثمار وصندوق الاسكان في وزارة الاعمار والاسكان لديمومة بناء الوحدات السكنية للمواطنين من ذوي الدخل المحدود مع اعطاء الاولوية للمشاريع السكنية المشمولة في النواحي والقرى). ((پەسندە)).

د- لیژنەی یاسایی پێشنیاری زیادکردنی بڕگەیەك دەکات بە زنجیرەی (9) بۆ ماددەکە بەم شێوەیەی خوارەوە:

9- تخصيص مبلغ قدره ( ) دينار لمساعدة من التجأ في حينه الى ايران وتركيا وعاد او يروم العودة الى اقليم كوردستان ولم يتم تعويضهم سابقاً. ((پەسندە)).

(18)دەربارەی (ماددەی حەڤدە)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(19)دەربارەی (ماددەی هەژدە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە لابردنی بڕگەکانی (أ، د، ه) لە (ثانیاً). ((یەکلا بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

(20) دەربارەی (ماددەی نۆزدە)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە لابردنی ماددەکە. ((وەکو خۆی بمێنێتەوە)).

(21)دەربارەی (ماددەی بیست)، لیژنەی یاسایی پێشنیاری کردووە ئەم ماددەیە لابرێ‌و تێکەڵ بکرێت لەگەڵ بڕگەی (5) لەماددەی (11). ((ماددەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە)).

(22)دەربارەی (ماددەی بیستو یەك)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(23)دەربارەی (ماددەی بیستو دوو)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(24)دەربارەی (ماددەی بیستو سێ)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

- **وەکو خۆی بمێنێتەوە.**

- لابردنی ماددەکە.

((وەکو خۆی بمێنێتەوە)).

(25) دەربارەی (ماددەی بیستو چوار)، لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکات بە گۆڕینی وشەی (المستفیدة) بۆ (المعنیه). ((پەسندە)).

(26) دەربارەی (ماددەی بیستو پێنج)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

ڕای یەکەم: پشتگیری لە ماددەکە دەکات دوای دانانی ڕیزبەندی بۆ ماددەکە، بەمەرجێك پێشەکی ماددەکە ببێت بە (اولاً) دواتر (اولاً وثانیاً) لە ماددەکە ببێت بە (ثانیاً وثالثاً).

ڕای دووەم: لابردنی ماددەکە. ڕای لیژنەی دارایی ((مانەوەی ماددەکە بە ڕیزبەندی نوێوە)).

(27)دەربارەی (ماددەی بیستو شەش)، لیژنەی یاسایی دوو ڕای هەیە:

ڕای یەکەم: لابردنی ماددەکە.

ڕای دووەم: مانەوەی ماددەکە. ((یەکلاکردنەوەی لە هۆڵی پەرلەمان)).

(28)دەربارەی (ماددەی بیستو حەوت)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(29)دەربارەی (ماددەی بیستو هەشت)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(30)دەربارەی (ماددەی بیستو نۆ)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(31)دەربارەی (ماددەی سی)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(32)دەربارەی (ماددەی سیویەك)، لیژنەی یاسایی پێشنیاری سەرلەنوێ داڕشتنەوەی دەکات بەم شێوەی خوارەوە:

(لا یعمل بأي نص یتعارض مع أحکام هذا القانون). ((مادەکە وەکو خۆی بمێنێتەوە))

(33)دەربارەی (ماددەی سیودوو)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(34)دەربارەی (ماددەی سیوسێ)، وەکو خۆی بمێنێتەوە. ((پەسندە)).

(35)لیژنەی یاسایی پێشنیار دەکەن بە زیادکردنی (ماددەیەك) بۆ سەر پرۆژە یاساکە بەم شێوەی خوارەوە:

مادة مضافة: (إلغاء جمیع تخصیصات المنافع الاجتماعیة للوزارات والجهات غیر المرتبطة بوزارة باستثناء وزارة العمل والشؤون الاجتماعیة، واضافتها الی المشاریع الاستثماریة). ((پەسند نییە، یەکلا بکرێتەوە لە هۆڵی پەرلەمان لەگەڵ نوێنەری حکومەت)).

(36)لەهەمان کاتدا ڕایەك هەیە لە لیژنەی یاسایی کە داوای لابردنی تەرخانکراوەکانی (سوودەکانی کۆمەڵایەتیو بەخشینو باربۆ) بۆ هەرسێ سەرۆکایەتیەکانو وەزارەتەکانو لایەنەکانی پەیوەندی نەبوو بە وەزارەتەوە، بەدەر لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی کە ڕێژەکەی (19.6٪)ی کۆی بودجەی گشتیە،

دواتـر زیـاد بکـرێ بـۆ پـرۆژە وەبەرهێنـەرەکان. ((یـەکلا بکرێتـەوە لـە هـۆڵی پەرلـەمان لەگـەڵ نوێنـەری حکومەت)).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەم شـێوەیە راپـۆرتی لیژنـەی دارایـی و کاروبـاری ئـابووری کۆتـایی هـات، ئێسـتا چاوەڕوانی فەرمانتانین، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

دەستتان خۆش بێت، دوێنێ راپـۆرتی وەزیـری دارایـی خوێندرایـەوە، ئـەمڕۆش راپـۆرتی دارایـی و راپـۆرتی سـەرجەم لیژنـەکان خوێندرانـەوە، ئێمـە لـە سـەرۆکایەتی وامـان پـێ باشـە، بـۆ ئـەوەی هـەم پەرلـەمانتارە بەڕێزەکان و هەم وەزیرە بەڕێزەکان باشتر دیراسەی بکەن و خۆیان ئامـادە بکـەن بـۆ وەڵامدانـەوە، چـونکە پرسیارەکان زۆر بوون، بەیانی سەعات (10)ی پێش نیوەڕۆ دەست بە موناقەشە دەکەین، هەر لـە ئێسـتاوە داوا دەکەین و وامان پێ باشە فراکسیۆنە بەڕێزەکان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەڕێزانە بنووسـن، کـە بـەیانی دەیانـەوێت قسـە بکـەن، دوایـی پـێش ئـەوەی ئیفتیتـاحی جەلسـە بکـەین دەبێـت ناوەکانمـان بـدەنێ، فراکسیۆنەکان نـاوی ئـەو پەرلـەمانتارە بەڕێزانـە بنووسـن بـەبێ ئـەوەی ئێمـە بنووسـین، ئـەوان ناوەکـان بنووسن لە وەرەقەیەك بماندەنێ بۆ تەقصیری وەقت، بۆ ئەوەی کاتەکەمان کەم لـە دەسـت بچێـت، فـەرموو مامۆستا عومەر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕای من پێویست ناکات ئەو پەیڕەوە بگرینە بەر، بەیانی لە سـەرەتاوە ئـەو کەسـانەی دەیانـەوێت ناویـان بنووسن ناویان دەنووسن چەند دەقیقەیەك دەبات، بۆ ئەوەی ئازادی بدەین بە هەموو لایەك، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك سالار.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبـەر ئـەوەی مەسـەلەی بودجـە مەسـەلەیەکی زۆر گشـتی و هەسـتیارە سـاڵێ جارێـك موناقەشـە دەکرێـت، پێموایـە بـۆ موداخەلـەی پەرلـەمانتاران ئازادییـەکی تـەواو بـدرێت، چـونکە هەنـدێك جـار لـە خیلالـی بۆچوونەکاندا پەرلەمانتاران پرسیارو تێبینی تازەیان لەلا دروست دەبێت لە خیلالی دانیشتەکان، سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەپێی چوارچێوەی پەیڕەوی نـاوخۆ هـەمووتان ئـازادن، بـەخێر بـێن تـا بـەیانی سـەعات (10) بـە خواتـان دەسپێرین هەر بژین.

فرست احمد عبدالله
سکرتێری پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

د.حسن محمد سوره
جێگری سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان – عێراق

د. ارسلان بایز اسماعیل
سەرۆکی پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژمارە (26)

چوار شەممە رێكەوتی 13\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (26)

چوار شەممە رێكەوتی 2012/6/13

كاتـژمێر (11)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی چوارشـەممە رێكـەوتی 2012/6/13 پەرلـەمانی كوردسـتان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بـە ئامـادەبوونی بـەڕێز د. حسـن محمـد سوره جێگری سەرۆك و، بـەڕێز فرسـت أحمـد عبـدالله سكرتێری پەرلـەمان, دانیشـتنی ژمـاره (26)ی خـولی سێیەم, ساڵی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی نـاوخۆی ژمـاره (1)ی هـەمواركراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیـاری درا دانیشـتنی ژمـارەی (26)ی خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن لـە كـات (11)ی پـێش نیـوەڕۆی رۆژی چـوار شـەممە رێكـەوتی 2012/6/13 دا بـەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ كردنـی پـرۆژەو یاسـای بودجـەی هـەرێمی كوردسـتان بـۆ سـاڵی 2012.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بـەناوی گـەلی كوردسـتان، دانیشـتنەكەمان دەكەینـەوە، خـولی سـێیەمی هەڵبـژاردن، سـاڵی سـێیەم، خـولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن(26)ڕۆژی دانیشتن(2012/6/13) بەرنامەی كار

بـەپێی حوکمـەکانی بڕگـەی(1)ی مـاددەی (20) لەپـەیڕەوی نـاوخۆی ژمـارە(1)ی هـەموارکراوی سـاڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە(26)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لەکات 11 ی پێش نیوەڕۆی ڕۆژی چوار شـەممە ڕێکـەوتی 2012/6/13 بەم شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو گفتوگۆ کردنی پرۆژەو یاسای بودجـەی هـەرێمی کوردسـتان بـۆ سـاڵی 2012.

ئێستاش بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارانە دەخوێنێتەوە کـە مۆڵـەتیان هەیـە یـان ئامادە نەبوون، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە(جێگری سەرۆکی پەرلەمان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ئەندامانەی کە لەدانیشتنی ژمارە(25)ی ئاسایی لە 2012/6/12 مۆڵەت بوون یان ئامادە نەبوون.

1- پەیام احمد محمد مۆڵەت

2- تارا تحسین یاسین مۆڵەت

3- حازم تحسین سعید مۆڵەت

4- بێریڤان سەرهەنگ ئامادەنەبووە

5- د. صباح محمد نجیب مۆڵەت.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری دارایی و پلاندنان ووەفدە یاوەرەکانیان دەکەین، هەروەها بـەخێرهاتنی کـاک سعد مونەسقی نێوان پەرلەمان و حکومەتی هەرێم دەکەین، پێش ئەوەی دەست بە ناونووسـین و گفتوگـۆ بکەین، بۆ موناقەشەکردن لەسەر بودجەی ساڵی 2012 داوا لە ئێوەی بەڕێز دەکـەین کـە موداخەلـەکانتان بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان بێت، چونکە هەر بابەتێك یان هەر پرسیارو موداخەلەیـەك لەو چوارچێوەیە چوە دەرەوە ئێمە ناچـار دەبـین کـەڕای بگـرین، ئێسـتا دەسـت بـەناوەکان دەکـەین، ئەگـەر نوقتەی نیزامی نەبێت کاك عبداللە ڕات دەگرم، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوێنێ ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندرایەوە، کۆمەڵێك پرسیاری تێدایە، کە بەبڕوای من جەنابی وەزیر وەڵامی ئەوانە بداتەوە، ڕەنگە بەرچاو ڕوونی ئێمە زیاتر بێت، ڕەنگە بەشێك لە پرسیارەکانمان نەمێنێت، دوایی ئەشێت ئێمەش پرسیارەکانمان بکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك خورشید فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە وەکو لیژنەی دارایی هەمان پێشنیارمان هەیە، چونکە ئەو بەرچاو ڕوونیە ئیحتیمالە ببێتە وەڵامی زۆر پرسیار و شتەکان ئاسانتر بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی خوێندرایەوە، ئەوەی کەماوە تێبینی و سەرنجەکانی پەرلەمانتارانیش وەربگیرێت، ئینجا پێکەوە جەنابی وەزیر وەڵامیان بداتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو کاك بیلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە کۆمەڵێك پرسیاری زۆری تێدا هەبوو، لەوانەیە ئەگەر جوابی ئەم پرسیارانە بدرێتەوە کۆمەڵێك لە ئەندامانی پەرلەمان پێویست نەکات دووبارە پرسیارەکانیان بکەنەوە، ئەگەرنا ئەو پرسیارانە هەموومان دووبارەی دەکەینەوە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە هەردوو وەزیر، جوابی پرسیارەکان وتێبینیەکان بدەنەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سۆزان خان فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پشتیوانی هەمان ڕەئی دەکەم، کە دوێنێ لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی تریش کۆمەڵێك پرسیاری زۆری تێدایە، بێگومان ئەم پرسیارانە جارێکی تریش ئەندامانی پەرلەمان دەیکەنەوە، بۆیە ئەگەر لەسەرەتادا حکومەت وەڵام بداتەوە کۆمەڵێك وەڵاممان دەست دەکەوێتەوە، بۆیە جارێکی تر پرسیاری لێ ناکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شوان، فەرموو.

بەڕێز شوان کریم کابان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی تەنها تەعبیر لەڕای لیژنەکە خۆی ناکات، کۆکراوەی بیروڕای سەرجەم لیژنەکانە، پرسیارو سەرنجی تێدابوو بۆ نوێنەری حکومەت لەناو پەرلەماندا، ئەگەر بەڕێزیان وەڵاممان بدەنەوە پێم وایە زۆرشت ڕوون دەبێتەوە کە لەوانە نیە پێویست بکات ئەندامان دواتر ئاماژەی پێ بدەن، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ژمارەیەك ئەندام قسەیان کرد، دوو ڕەئی جیاواز هەیە، یەکێکیان دەڵێت باوەزیرەکان وەڵامی پرسیارەکان بدەنەوە، ئینجا ئەگەر پرسیاری تر بوو ئەو کاتە ئەندامان پرسیار بکەنەوە، یەکێکیشیان دەڵێن با وانەبێت، باشە کاك کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکەم زۆر پێ ئاساییە، بەڵام وەزیر ڕاپۆرتی حکومەتی خوێندووەتەوە، هێشتا پەرلەمانتاران ڕەخنەیان لە ڕاپۆرتەکە نەگرتووە، وەڵامی چی دەداتەوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە کەس لەجێگای خۆی قسە نەکات، کاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی پشتگیری بۆچوونەکانی برای بەڕێزم کاك عبداللە مەلا نوری و حاجی بیلال دەکەم، چونکە ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی کۆکراوەی سەرنج و تێبینی و ڕەخنە و کەموکورییەکانی پەرلەمنتارانە لەیەك ساڵدا، بۆیە خوێندنەوەی ڕاپۆرتی وەزیر وخوێندنەوەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، کە تەعبیرە لە ڕاپۆرتی لیژنەکانی پەرلەمان، پێش گفتوگۆش حاڵەتێك هاتە پێشەوە کۆمەڵێك پرسیار ئاراستەی وەزیر ئەکرا، بۆ ئەوەی تەسەلسولی گفتوگۆکان بەئاڕاستەیەك وبەمەسارێکی پیشەییدا بڕوات، ڕام وایە هەمان پرسیاری پەرلەمانتاران کۆکراوەی ئەو پرسیارانەیە کەلەچوارچێوەی لیژنەکاندا هاتوون، بۆیە دەرفەت بدرێتە وەزیرەکان وەڵامی بەشێك لەپرسیارەکان بدەنەوە، کە دڵنیام بۆ گفتوگۆ پرسیاری تر و سەرنجی تریش دەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك توفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش پشتگیری هەمان ڕەئی دەکەم، چونکە دوێنێ کە کۆبوونەوەکە تەواو بوو، ئێمە وا کۆبوونەوەکەمان کۆتایی پێ هێنا کە وەزیر مەجالی هەبێت بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، بۆیە ئەگەر بێت و ئەو وەڵامانە هەمووی بداتەوە کە لە پرسیارەکاندا هەیە، ئەوە پرسیارەکانی ئێمەش کەم دەبێتەوە، ئەوکاتە بەشێوەیەکی تر پرسیار دەکەین، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شڤان، فەرموو.

بەڕێز شڤان احمد عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ دەبوایە ڕەئیەکان بدرێتە دەنگدان ئەوەی پێ ناوێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەخیر کەس، کاك حمە سعید، فەرموو.

بەڕێز حەمە سعید حەمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە ئەم بابەتە دوو خاڵ حەسمی دەکات، یەکەم: بزانین پەیڕەو وپرۆگرام دەڵێت چی؟ لەماددەی (84) دەڵێت ڕاپۆرتەکە بەشێوەیەکی گشتی گفتوگۆی لەسەر دەکرێت، پێش چوونە سەر گفتوگۆکردنی

بابەتەکانی تری بودجە، مانای وایە گفتوگۆ لەسەر ڕاپۆرتی لیژنـەی دارایـی دەکرێت، دووەم: ئەگـەر ئەمـە پەێرەو وپرۆگرام حەسمی ناکات، ئەوە دەنگدان حەسمی دەکات، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبداللە پێشنیارەکەت دووبارە بکەرەوە دەیخەمە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز عبداللە محمد نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارەکەی من ئەوەیە لەڕاپۆرتی لیژنـەی دارایـی و حکومەتـدا، کۆمـەڵێك شـت هـاتووە کـە بەشـێوەیەك لەشێوەکان لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییدا لە پرسیارو ڕوونکردنەوەکاندا جۆرێك پەیوەستی هەیـە لـەنێوانیان، باوەڕم وایە بۆ ئەوەی بەشێوەیەك لەشێوەکان بەرچاوڕوونی زیاتر بۆ ئەندامانی پەرلەمان هەبێت، جەنابی وەزیرەکان وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەنەوە کە لەڕاپۆرتی لیژنـەی دارایـی هـاتووە، ئەمـە بـەو مانایـە نایـەت کەئێمـە دواتـر دەسـتمان بەسـترابێت و پرسـیار و سـەرنجی ترمـان نـەبێت، مـن بـۆ خـۆم تـا ئـەو کاتـەی کەپرسیارم هەبێت قسەی خۆم دەکەم و دەستبەرداری حەقی خۆم نابم، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کێ لەگەڵ ئەو پێشنیارەدایە کـە سـەرەتا وەڵامـی ڕاپـۆرتی لیژنـەی دارایـی بدرێتـەوە، تکایـە بادەسـتی بڵنـد بکات؟، فـەرموون کێـی لەگەڵدا نیـە؟، 11 کەسـی لەگـەڵ نیـە؟، بەزۆرینـەی دەنـگ وەرگـیرا، ئێسـتا مـەجال دەدەینە جەنابی وەزیری دارایی کەوەڵامی پرسیارەکان بداتەوە، فەرموو جەنابی وەزیر، باشـە کـاك عومـەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

با لیژنەی داراییش بێنە جێگای خۆیان بۆ سەر مەنەصە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

چونکە جەنابی وەزیر وەڵامی پرسیارەکان دەداتەوە لیژنە ئامـادەش نـەبن لێـرە ئاسـاییە، فـەرموو جـەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێش ئەوەی بێمە سەر ئەوەی كە خاڵ بەخاڵ وەڵامی پرسیارەكانی لیژی دارایی و لیژنەكانی تر بدەمەوە، كە لەناو ڕاپۆرتەكەی لیژنەی داراییدایە، دەمەوێت هەندێ شتی هاوبەش هەیە باسی بكەم لە پێشدا، هەموو جارێك و ئەمجارەش بە تەئكید باس لەدواكەوتنی میزانیەو حساباتی خیتامی دەكرێت، من دەمەوێت باسی ئەوە بكەم هەموو ساڵێك ئێمە باسمان كردووە تكاشمان وایە، مەوزوعی میزانیە عیلاجێكی بۆ بكەن، لەنیزامی داخلی پەرلەماندا، بەڵام تا ئێستا ئەوە نەكراوە، ئێمە وەكو وەزارەتی دارایی دەبێت ئیلتیزام بكەین بەو نیزامەوە، بەڵام كە ئێستا دواكەوتووە ئەسبابی خۆی هەیە، ئەمە ئەوە نیە كە ئێمە لەوەزارەتی مالیە بەكەیفی خۆمان بێین دوای بخەین و نەینێرین و ئیهمالی بكەین، ئێمە لە ڕاپۆرتەكەی وەزارەتی داراییدا باسمان لەوە كردووە كە لەكەیەوە دەستمان پێكردووە، نووسراوی یەكەممان بۆ وەزارەتەكان لەمانگی 9 بووە، وەڵام دراوەتەوە دوای ئەوە لیژنەمان دروست كردووە، دەستمان بەكار كردووە، هەموو شتێكمان تەواو كردووە، بەڵام ئێمە وەكو هەمووجارێك كە ئیعتیمادمان كردۆتە سەر ئەوەی لە بیدائیش بێت ژمارەیەك وەربگرین لەبەغداد بۆ ئەوەی بتوانین ئیستیناد بكەینە سەری، كە ئەوە بەشی هەرێمی كوردستانە، بۆ ئەوەی ئەگەر تەجاوزیش هەبێت لەسەر ڕەقەمەكە زۆر بەڕوونی دیار بێت، بەڵام ئەو ڕەقەمە بەتایبەتی لەمساڵدا هەمووتان دەزانن سێجار دەستكاری كرا، پێش ئەوەی بگاتە پەرلەمان هەر لە ئەنجومەنی وەزیران دەستكاری كرا، هەمووجارێك تریلیۆنێك زیاتر پارەی هەرێمی كوردستان كەم دەبوویەوە، بەهەرحاڵ ئێمە ئەو میزانیەیە ئەگەر مولاحەزە بكەن پێش ئەوە تەواومان كردبوو چەند جاریش بەدەست بردمانە ئەنجومەنی وەزیران، لەویش كۆبوونەوەی لیژنە تایبەتمەندی لەسەركراوەو گەڕاندوومانەتەوە دوای ئەوە لە $2/26$ سێ ڕۆژیش پێش ئەوەی پەرلەمان موصادەقەی بكات ڕەقەمەكەمان لەڕێگای پەرلەمانتارانی خۆمانەوە بەتەلەفۆن پێمان گەشت، یەكسەر ئێمە میزانیەكەمان ناردووە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەو نووسراوەشمان لایە كە ناردوومانە بۆ ئەنجومەنی وەزیران، بەڵام كەهاتە ئەنجومەنی وەزیران، لەوێ زیاتر لە سێ كۆبوونەوەی لەسەر كرد، دوودڵ بوون لەوەی كە ئایا بینێرن یان نەینێرن، ئەو حكومەتەی ئێستا كە حكومەتی تەسریف ئەعماله چۆنە لەو بابەتانە مەسئولی یاسایی لیژنەی یاسایی لەپەرلەمان تەسریحی داوە وتی ئەم حكومەتە ناتوانێت ئەم میزانیە بنێرێت بۆ پەرلەمان، چونكە ئەم حكومەتە، حكومەتی تەسریفی، ئەعماله؟، میزانیەكەیان هێشتەوەو حكومەتی تازە تەشكیل بوو، یەكەم ئیشی ئەوە بوو كەمیزانیە جارێكی تر كەوتە دەستی حكومەتی تازە، كابینەی شەش و حەوت هەردوو كابینەكە زیاد لە سێ كۆبوونەوە یان چوار كۆبوونەوەیان كردووە لەسەر بودجە، ئینجا ناردوویانە بۆ پەرلەمان، باس لەمەسەلەی حساباتی خیتامی دەكرێت، كە دواكەوتووەو نەنێردراوە، ئێمە لە ساڵی 2009 حساباتی خیتامیمان ناردووە لەپەرلەمان مصادەقە كراوە، لەساڵی 2010 ناردوومانە تا ئێستا

لەپەرلەمان بووە ئێمە پێشنیارمان کردووە بۆ پەرلەمانی بەرێز کە ئەوە دەبێت تـەدقیق بکرێت، پێشمان باشە تەدقیق بکرێت، ئیتر ئەوە پەیوەندی بەپەرلەمانەوە هەیە، تا ئێستا ئێمەش بانگ نەکراوین تا بزانین ئەو حساباتە بەکوێ گەشتووە، بەنیسبەت حساباتی خیتامی ئێستاشـەوە بـەپێی یاساکە دەبێت لـەمانگی 4 تەواو بێت وبێتە پەرلەمان، فیعلەن لەوەزارەتەکان ئێستا خەریکین لای ئێمە خەریکی تەوحیدین، خەریکە کۆتایی دێت و دەگاتە دەستی پەرلەمان، ئەوە بەڕای ئێمە وەکو ئـەو دەسـەڵاتانەی کـەدراوە بەئێمـە بـەپێی یاسای ئیدارەی مالی تەجاوزێکی ئاوامان نەکردووە لەسـەر نـەناردنی، مـن پـێم سـەیرە ئایـا ئێمـە حساباتی خیتـامی یـان میزانیـە کەدوابخـەین یـان نـەینێرین چ ئیستـیفادەیەکی لـێ دەکـەین، یـان بـۆ حکومـەت چـی تێدایە، چی لەمەسەلەکە دەگۆڕێت، بەعەکسەوە هەندێ شت هەیە ڕەنگە ئالۆزتر بێت، بەنیسـبەت ئێمـەوە ئەو فەترەیە هەندێ سەرفیات هەیە کۆببێتەوە لەفەترەیەکی دیاریکراودا کرابێت، هەرچەند ئێمـە دەسـتی وەزارەتەکانیشمان واڵا کردووە، ئەوانەی بەتایبەتی پێویستیان بەوە هەیە لە یـەك تەقسـیم 12 حکومـەتی عێراقی لەسەری بڕیاری داوە، حکومەتی عێراقی ئیقراری کردووە لەوێ ساڵانە بـەو شـێوەیە دەبێـت، ئێمـە بەعزێك وەزارەتیشمان ئیستیسنا کردووە، ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە موقاتەعەی وەڵامەکان مەکەن، لەسەر داوای خۆتان جەنابی وەزیر قسە دەکـات، تکایـە بهێڵن بودجـە بـە ڕێکـو پێکـی بـڕوات، پرسـیارتان کـردووە پرسـیارەکانتان وەڵام دەدرێتـەوە، لێگـەڕێن وەڵامتـان بداتـەوە، فەرموو جەنابی وەزیر بەردەوام بە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسیارتان کردووە، ئەم وەڵامانـەش هـی ئـەو پرسـیارانەیە، زیـاد لـە 10 پرسـیار لـەم بابەتـە کـراوە، بۆیـە بەیەکەوە وەڵامی دەدەمەوە، ...

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگـەر پـەیڕەوی نـاوخۆ پێشـێل بکـەن ئـەوە ئیجرائاتتـان بەرامبـەر دەکـەین، دەتـوانین ئیجرائـات بکـەین، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز بایز تاڵەبانی(وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باسی هەندێ حسابات دەکەن دەڵێن لەکوێیە؟ لەکوێدا دەرکەووتوە؟، لەکوێدا دیارە؟، ئەم مینحانە چیە کەهەیە؟، فلان وەزارەت دەڵێت ئێمە مینحەمان داوا نەکر دووە لەناو ڕاپۆرتەکەدا هاتووە، لەحساباتدا، لەدانانی موازەنەدا موازەنەی عام هەیە، وە موازانەی هەندێ شوێن هەیە کەتایبەتمەندی خۆیان هەیە، لە عێراقدا وایە، ئەو ئیستیمارەیە ئیستیمارەیەکی عالەمیە، بۆ ئێمە هاتووە ئێمەش وەکو عێراق و هەموو عالەم بەپێی ئەوە ئیش دەکەین، مەسەلە کە دێتە سەر حساباتی شارەوانی دەبینین لەناو ئەو ئیستیمارەیەدا ئێمە دامان ناوە داهاتەکەیمان داناوە؟، سەرفیاتەکەیمان داناوە؟، ئیرادی خۆیان بۆ خۆیانە، لەبەر ئەوە ئێمە ئەو پارەی کە تەنها پێویستە ئەوەیان دەدەینێ مەبلەغی عەجزەکەیان دەدەینێ، ئەگەر سەیری حساباتی مینەح بکەین، مینەح بۆ ئەوە نیە کەوا وەزیرەکە لەبەردەستی خۆیدا سەرفی بکات بەکەیفی خۆی، ئەنواع و ئەشکال لەو حساباتانەی تێدایە، حساباتی بانقەکانی تێدایە، لە ئیعاناتدا بەعزێك حساباتی تێدایە، وەکو ئیعاناتی کشتوکاڵی، لەبەر ئەوە ئەو حسابات وئیعانات ومەسەلەی کاروباری کۆمەڵایەتیە، هی بەردەستی وەزیرەکان نیە، حساباتی وەزارەتەکانە، تکام وایە بگەڕێنەوە سەر جەدوەلەکە، بۆتانمان ناردووە زۆر بەباشی ئەگەر جەنابتان سەرنجی بدەن، باس لەوە دەکرێت هەمیشە دەڵێن داهاتەکە کەمە؟، ئێمە هەمووجارێك وتوومانە ئەوەی کەبیەوێت تەئکید بکات داهات لە ئەخیردا لە حساباتی خیتامیدا لەسەر ئەوە وەزارەتی مالیە موحاسەبە بکرێت، ئەمە تەقدیراتە، مەسەلەن ئێمە پار لەسەر تەقدیرات چیمان بەسەر هات، پار لەداهاتی ئێمەدا کەدامان ناوە، 305 ملیار بە 400 ملیارمان داناوە هی مەنافیزی حدوودی، کە مەفروز بووە، ئەوان بۆمان بگێڕنەوە، بەڵام نەیانگێڕایەوە، هەروەها پارەی پترۆ دۆلاریش 350 کە نەیانگێڕایەوە ئەوە بووە ئیراد لەسەر ئێمە موقابیل سەرفمان کرد، ئێستا بەعەجز دەردەکەوێت، لەبەر ئەوە ئێمە ئەمساڵ دەبینن لەداهاتەکەی کەهاتووە، ئەوەی مەنافیزی حدوودیمان لێ لاداوە، چونکە بۆ ئێمە نیە، ئەوان خۆیان لیژنەیان هەیە، ڕەقابەی مالی ئەوان، لەگەڵ ڕەقابەی مالی ئێمە، ئێستا ئەمریان دەرکردووە تەدقیقی داهاتەکانی مەنافیزی حدوودی وگومرگەکان بکەن، چونکە بۆ ئەوانە، ئێمە ئەوەی ئەمساڵیش دامان ناوە هەموو داهاتی ئەو شوێنانەی کەئەوان لێیان ونە بەنیسبەتی عامەوە، وەلەو جەدوەلێکیشمان کردووە، دەتوانن لەناو مینەح وئەوانەدا بیبیننەوە، ئەوانی تریش بەعام ئێمە پیشانمان داوە، لەداهاتە گشتیەکانی خۆمان، پرسیار لەسەر سندوقی ئیستیسماری دەکرێت، ئەو سندوقەی کە پارەکە، بەڕاستی ئێمە پار وەکو حکومەت لەگەڵ ئەوەدا نەبووین کە ئەو سندوقە دابندرێت، ئەو سندوقەش لە عێراقدا نیە، یاسای ئیدارەی مالی و یاسای ئسولی موحاسەباتیش دەڵێت کۆتایی پێ دێت بەکۆتایی هاتنی ساڵی دارایی، دوای ئەوە دەبێت جارێکی تر بۆی تەخصیص بکرێتەوە، پەرلەمانی بەڕێز ئەو بڕیارەیدا ئێمە مولزەمین بڕیارەکە جێبەجێ بکەین، بەڵام کەتۆ خۆت عەجزی فیعلیت هەبێت، پارەشت نەبێت، لەکوێ ئەو سندوقە دابنێین، باشە خۆ دەتوانین بێین قەرزێك بکەین و بیخەینە ئەو

سندوقەوە، بڵێین ئەوە پارەی ئیستیسماری لەملاوە عەجزی نەقدیەکە زیاتردەکات، عەجزی نەقدیش ئێستا ئەو عەجزانەی کە هەیە، مەسەلەن ئەڵێین بۆ ئەم عەجزانە هەیە، ئەم عەجزانە بۆ دروست دەبێت، ئێمە هەتاکو ئێستا کە محاوەلات کراوە، بۆ وەرگرتنی پارەی پێشمەرگە کە ساڵانە لەم پەرلەمانە بەڕێزەوە موصادەقە کراوە، مەبالیغەکانی و عەجزەکەش دەستنیشان کراوە، تائێستا ئەو پارانەمان وەرنەگرتووە، مەسەلەن لەساڵی 2009، 574 ملیار بووە ئەمە پارەی پێشمەرگە، لەساڵی 2010 835 ملیار بووە، 2011 564 ملیاربووە، ئەمە عەجزەکان لەساڵی 2011، 244 ملیار بووە، ئەمانە کە ئێستا بە مەبالیغ حسابمان کردووە، لەو وەختەوە تا ئێستا کەوەرمان نەگرتووە لە سنووری 6 تریلیۆن دینار ئێمە پارەمان لەسەر حکومەتی عێراقیە، بەپێی یاسای موازەنە کەهاتووە دەبێت بە ئیتیفاقی سەرۆك وەزیرانی هەردووولاوە سەرف بکرێت هەتا ئێستا هیچ پارەیەکمان وەرنەگرتووە، لەساڵی 2009 خۆتان لەم پەرلەمانەوە مصادەقەی حسابی خیتامیتان کردووە، لەناویدا فروقات هەیە، لەسەر عەجزەکە موصادەقەتان کردووە، بەیەك تریلیۆن و 11 ملیۆن، پارەی مەنافزی حدوودی هەروەکو وتم 705ملیارەکە نەهاتووە، پارەی پترۆ دۆلاریش 350 ملیار ئەویش وەرنەگیراوە، پارەی پێشمەرگە ئەوەشم باس کرد، هەر لەم پەرلەمانەوە بڕیارێکتاندا کە ئێمە موعارز بووین لەسەر ئەوەی کە لە 10٪ ی پارەی تەشغیلیتان هێنایە خوارەوە، ئێمە تەشغیلی چەندەها جار دامانگرتبوو، ئێستا لەپرسیارەکاندا لێمان دەپرسن و تەئکید لەسەر ئەوە دەکەن، بۆچی وەزارەت ئەوەندەی داوا کردووەو تۆ داینانێیت لەو لاوە پارەکەمان بۆ دراو لە 12٪ کەمکرایەوە، تەوزیع کرا بەسەر هەندێ ئەبوابی تردا، بەڵام ئەوەش سەرفکراو لە 10٪کەش بەشی ئەو وەزارەتانەی نەکرد، ئەو وەزارەتانەش تەجاوز دەکەن، چونکە ئیشوکارەکانیان دەوەستێت، چونکە ئێمە چەندجار خۆمان دامانگرتبوو، ئێمە لەگەڵ ئەوەشدا نەبووین، بەڵام پەرلەمانی بەڕێز سولفەی عەقاری لە 15 ملیۆنەوە کرد بە 20 ملیۆن، هاوسەرگیری وتمان بکرێت بە2 ملیۆن و نیو کەچی ئێوە کردتان بە 5 ملیۆن، چاودێری کۆمەڵایەتیش لە 75 کرا بە 150 هەزار، ئەو پارەی کەدانرا بوو ئەو 200 ملیارە فەرموو ئەوەتا جەدوەلەکانم لەبەردەستدایە هەتا ئێستا لەهەولێرو دهۆك یەك تریلیۆن 315ملیۆنمان سەرفکردووە، لەسلێمانیش 750 ملیارمان سەرفکردووە، ئەمە بەس بۆ قەرزی بانقی کشتوکاڵ وپیشەسازی وخانووبەرەو هەروەها سولفەی هاوسەرگیری، یەعنی ئەگەر بێت و موقارەنە بکەین ئەو فروقاتانە لەکوێن، ئایا کەس ئەتوانێت قەرارەکە بوەستێنێت و نەیدات، ئێمەش نەمانتوانی زیادەکە جێبەجێ نەکەین، پارەی پۆلیس ووەزارەتی پەروەردە، یەعنی بەڕاستی ئەمە یەکێکە لەو ئەسبابانە، کە ئێستا ئەوترێت پارەی پۆلیس هاتووە، پارەی وەزارەتی پەروەردەش هاتووە ئەو پارانەتان پێ دراوە، ئێمە پارەیەکمان بۆهات، بۆ 10 مانگ بۆ وەزارەتی ناوخۆ بۆ پۆلیس و ئاسایش، ئەوە بۆ وەزارەتی پەروەردەش بۆ دوو مانگ هاتبوو، ئەو پارانەی کەهاتبوو، یەکەم: هی ئەوێ تا مانگی 10 بوو، ئەصڵەن چەند هاتووە ئەوەندەشمان خستۆتە

سەری، ئەوەش کەبۆمان هاتووە، ئیعتیباریان کردووە بە سولفەو لێمان دەبڕن لەداهاتوودا، بەنیسبەتی پەروەردەش ئەوەی کەهاتبوو، پارەی 90 هەزار کەس هاتبوو، مونتەسبینی وەزارەتی پەروەردە 160 هەزار کەسن، لێرە لەپەرلەمان تەئکید کرایەوە بانگ کراین، وترا ئەبێت سەرف بکرێت، سەرفمان کرد، وتمان هەر هیچ نەبێت ئەو پارەی کەهاتووە تەقسیمی دەکەین قبوڵ نەکرا، ئێستا ئێمە ئەو پارانە هەمووی بەزیادە دەدەین لەوێ، بەنیسبەت پارەی گازوایل بۆ کارەبا ئێستا ئێمە نەمانتوانیوە ئەو پارەی گازوایل و کارەبایەی کەدانرابوو، ئەویش بە حدوودی 50 هەزار تەجاوزمان کردبوو، زۆرجار بەئێمە دەڵێن بەوەزارەتی مالیە ئەویش هەر لەناو پرسیارەکاندایە، ئایا ئەو پارەی بۆ ئەوانەی کەدامەزراون ئەم چەند مانگە چیتان لێکرد، خۆ ئەمانە لەئەخیری مانگەکاندا دامەزراون، ئەی ئەم هەمو تەجاوزاتە بەچی پڕ دەکرێتەوە، ئەگەر پارەی سندوقی ئیستیسماری نەبێت، ئەگەر پارەی ئەوانە نەبێت بمێنێتەوە، تەبیعی ئێستا وابزانم ئەوە زۆری دەوێت باسی بکەم، ئەمە بەشێکە لەوانەی کەباسی دەکەم، ئەگەر باسی بکەم زۆر زۆر لەوە زیاتر دەبێت و لامەو نووسیویشمە، هەموو بە موستەمسەکەوە هەیە، ئێمە تەجاوزمان نەکردووە ئێمە سەرفمان کردووە قەرارەکانی پەرلەمان هەموویمان جێبەجێ کردووە، قەراراتی ئێرە کە لەپەرلەمان دراوە، ئەوەیە کە من ئێستا پارە لە ئیستیسماری بێنمە ئێرە، بەس من یەك پرسیار دەکەم، وەزیری پلاندانان خۆی لێرەیە، لێرە من ئیعلانی دەکەم، چی سلفەیەك وەستاوە هی پار، چی پار هاتبێت، چ ئەمساڵ هاتبێت، هی ئیستیسماری بێت وئێمە ڕامانگرتبێت و نەماندابێت، ئەوەشمان کردووە، هی پرۆژەکان ئایا ئێمە سولفەیەکمان وەستاندووە، هەموو سولفەکان کە هاتووەتە وەزارەت بۆ سەرف کردن، ئێمە نەمانوەستاندووە، لەبەر ئەوە باس لەوە دەکرێت کەگوایە خوراوە، دیار نیە، ئەوە موحاسبی یاسایی ڕەقابەی مالی دەتوانێت تەدقیقی ئەو شتانە بکات، ڕەقابەی مالی سەر بەپەرلەمان خۆیەتی دەتوانێت هەر وەختێك بینێرێت، ئەتوانێت بێت و تەدقیقی بکات، دێمە سەر وەڵامی پرسیارەکان، بەس ئەگەر مەجالم بدەن، پرسیارێکی تر کە باسی ناوچە دابڕاوەکان زۆر دەکرێت، پرسیارە ئەویش، من دەمەوێت باسی ئەوە بکەم، ئەمە مەلەفێکە پێمە، ئەم مەلەفە هەمووی ئەوەیە، ئەگەر ڕێگام بدەن تکایە، هەموو وەختێك باسی ئەوە دەکرێت، کە ئەم حکومەتە چی کردووە بۆ ناوچە دابڕاوەکان، یەکەم: ئاوەدانکردنەوەی ناحیەی تەکیەی جەباری و ناحیەی شوان و کۆمەڵگای سمایل بەگی، ئەوە هەمووی بەچیمەنتۆ و بە پارە کە یەك ملیار و660 ملیۆن سەرف بووە، کۆی خێزانی سوودمەند 2857 کەس، هاوکاری کردنی 833 خێزانی ئاوارەی شاری سلێمانی ئەوانەی کە هی دەرەوە بوون، لەوێ بوون، هی کەرکوك، ئاوەدانکردنەوەی 101 گوندی دەورووبەری شاری کەرکووك کە 12661خێزان سوودمەند بوون، بە بڕی 5 هەزار دۆلار بۆ هەر خێزانێك، وە 100ماڵی برا مەسیحیەکان بە بڕی 10 هەزار دۆلار بۆ هەر خێزانێك، کۆی گشتی کۆمەك بۆ ئەمانە ئەکاتە 87ملیار و 832 و نیو و 5490 دۆلار دروست کردنی سەنتەری ڕۆشنبیری کەرکووك

بەبڕی 14 ملیۆن و200 هەزار دۆلار، بەڕاستی ئەمە ئەتوانم بڵێم لەهیچ دەوڵەتێکی عەرەبیشدا ئەو سەنتەری رۆشنبیرییە نیە، جەنابتان فەرموون برۆن سەیری بکەن، هەموو کەسێك حەزەکەم برۆن سەیری بکەن پارەکەشی حکومەتی هەرێمی کوردستان داویەتی، لەرێی کۆمەڵەی فریاکەوتنی ئاوارەو پرۆژەی خزمەتگوزاری بڕی 59ملیار 389ملیۆن سەرف کراوە، پرۆژەکانی ڕێگاوبان، قیرتاوکردن، تێکەڵە ڕێژکردن بەبڕی 13 ملیار و394 ملیۆن کراوە، شوێنە ئایینیەکان نۆژەنکردنەوەی مزگەوتەکان بەبڕی 987 ملیۆن، پڕۆژەی ئاو، ئاوەڕۆ تانکی ئاو بەبڕی 2 ملیار و673 ملیۆن، پرۆژەی تەندروستی، بنکەی تەندروستی، نەخۆشخانەی 100 قەرەوێڵەیی بە بڕی 4000 دۆلار هەوەها یەك ملیار و267 ملیۆن، پرۆژەی کارەبا کڕینی مۆلیدەو ڕاکێشانی هێڵی کارەبا 5 ملیار و684 ملیۆن، پرۆژەکانی پەروەردەو خوێندنی باڵا، بە بڕی 9 ملیار و39 ملیۆن، پرۆژەی کۆمەڵگای وەرزشی و مەلەوانگەو یاریگا، یانەکان، بە بڕی 110 هەزار دۆلار و 17 ملیارو 588 دینار، پرۆژ ەی شاروانی، باخچە، هۆڵی بۆنەکان، ئەوە بەبڕی 844 ملیۆن و 244 دینار، ڕەزامەندی 49 پرۆژەی خزمەتگوزاری لە لیستی ناوچە دابڕاوەکان بە بڕی 9 ملیار و429 دینار، هەیە...

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەیارمەتیت کاك شێخ بایز بزانین مامۆستا عومەر نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو مامۆستا عمر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

نوقتە نیزامیەکەم ئەوەیە کە ئێمە دەنگمان بۆ شتێکی دیاریکراو داوە، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و لیژنەکانی پەرلەمان وەڵام بداتەوە، بەڕێز جەنابی وەزیر و ئێمەش هەموومان ماندوو دەبین بۆیە بچێتە سەر وەڵامەکان وەرەقە بەوەرەقە، ئەو کاتە ئەگاتە ئەو وەڵامە گشتیانەشی کە حازری کردوون، لیژنەی دارایی دەپرسێت بڕی پترۆ دۆلار چۆن بوو بە 42 ملیار ئەوە بە موحەدەدی جوابمان بداتەوە، ئەپرسێت جیاوازی بودجەی ئیستیسماری و تەشغیلی لەکوێوە هات؟ ئەوەشمان جواب بداتەوە، هۆی زیاد بوونی ڕێژەی سوودە کۆمەڵایەتیەکان، ئەمساڵ چیە؟ ئەوەشمان جواب بداتەوە، ئەپرسێ هۆی کەمی ڕێژەی تەندروستی چیە؟ جوابمان بداتەوە، ناهاوسەنگی پلەکانی دامەزراندن کە لە 62٪ی دراوە بە دوو، سێ وەزارەت و باقی تری چیە؟ هۆی زیادی بەخشینی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران چیە؟ ئەم پرسیارانە وەڵام بداتەوە، ئەو وەڵامانەی جەنابیشی یەکە یەکە دەگاتە سەری لە ڕاپۆرتەکەدا، چونکە ئێمە 80 لاپەڕە ڕاپۆرتمان نووسیوە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیر پرسیارەکان وەڵام بدەرەوە.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەس ئەوەندەم ماوە با تەواوی بکەم، لە خانەقین 94 ملیار دینار ئیشمان کردووە، حەتا ئێستا 18342 فەرمانبەرو مامۆستای هەرێمی کوردستان هەیە لەناوچە دابڕاوەکان، لەوێن و لە هەرێم مووچە وەردەگرن، ئێستا دێمە سەر وەڵامی پرسیارەکان، تەبیعی جەنابی سەرۆکی پەرلەمان، هەرکەسێك ڕاپۆرتەکەی لیژنەی دارایی لەبەدەرستتدا بێت، بۆ ئەوەی بچێتە سەری و وەڵامی دەدرێتەوە، وەڵامی بڕگەی 10 لە بەشی یەکەم، ماددەی 3 لاپەڕە دوو، دوای ئەوەی پرسیار کرا، لەوەزارەتی سامانە سروشتیەکان ڕوونکردنەوەی بەڕێز جەنابی وەزیری سامانە سروشتیەکان، ئەوەیە کە ئەم بڕە پارەیەی کەدانراوە لەلایەن حکومەتی عێراقی فیدڕالەوە، بە بڕی 42 ملیار دینار، بڕەکەی تەواوەو پەیوەندی بە ڕێژەی دانیشتوانەوە نیە، بەڵکو پەیوەندی بە بڕی بەرهەمهێنان و پاڵاوتنەوە هەیە، کە بە فیعلی لەکوردستان بەرهەم دەهێندرێت، بۆیە بڕی 42 ملیار دینار دانراوە، وەڵامی لاپەڕە 6 تێبینی لیژنەی دارایی لەسەر هۆی زیاد بوونی سوودە کۆمەڵایەتیەکان بۆ ساڵی 2012، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 ، 144 ملیار دینار ئەگەڕێتەوە بۆ ئەم چەند خاڵەی خوارەوە:

بڕیاری خەرجکردنی بیمەی بێکاری بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکانی سەر بە حکومەتی هەرێمی کوردستان. زیادبوونی ژمارەی کەمئەندام بووان. زیادکردنی مووچەی چاودێری خێزانی. جێبەجێکردنی یاسای زیندانیە سیاسیەکان ژمارە(11)ی ساڵی 2011.

خەرجکردنی هاوکاری بەردەوام تایبەت بە خانەوادەی شەهید و ئەنفالکراوەکان.

هاوکاری کردنی ئەوانەی شەهید دەبن لەئەنجامی کردەوە تیرۆرستیەکان و هەروەها بریندار بوونیان.

هاوکاری کردنی پێشمەرگەی کەمئەندامی سەنگەر.

هاوکاری کردنی ئاوارەکانی سنووری تورکیا وئێران بە بڕی 100 ملیار دینار، کە تەرخانکراوە بۆیان لەساڵی 2012 بە بەراورد بەساڵی 2011 کە تەنها 10 ملیار دینار بووە.

وەڵامی لاپەڕە 7 تێبینی لیژنەی دارایی لەسەر وەزارەتی تەندروستی: بەر لەوەڵام دانەوەی ئەم پرسیارە ئاگاداری بەڕێزتان دەکەینەوە، کە ئەم تێبینیە دژە بە تێبینی خاڵی هەشتەم کە لە لاپەڕەی 8دا هاتووە، کە ئاماژە بەوە دەکات میلاکی وەزارەتی تەندروستی یەکێکە لەو وەزارەتانەی کە بەشێکی زۆری لەمیلاکی حکومەتی هەرێم بەرکەوتووە لەساڵی 2012، لەگەڵ ئەوەشدا تێبینی لاپەڕەی 7 زۆر ڕوون نیە لەلامان

ئایا هەڵسەنگاندنی بەڕێزتان ئەڵێن لە ئاستێکی نزمدایە چی وچی دەگرێتەوە؟، وەڵامی لاپەڕە 8 ڕێژەی لە 62٪ وەزارەتەکانی پەروەردەو تەندروستی وناوخۆ و خوێندنی باڵا زیاتر پێکهاتەی میلاك لە کارمەند و فەرمانبەرانی حکومەتی هەرێمی کودرستان لەو چوار وەزارەتەی سەروەدان لەپێناو پێکهێنانی کۆمەڵگەیەکی خوێنەواری تەندروست، هەستان بە هەڵمەتی بینایاتی باڵەخانەی قوتابخانەکان لە شارو شارۆچکەو گوندەکاندا پێویستی بەدامەزراندنی مامۆستا وکارمەند و فەرمانبەر دەبێت، سێیەم، بەهۆی بەردەوامی هەڵمەتی ئاوەدانکردنەوەی شارو شارۆچکەکان وگوندەکان پێویستیان بە کردنەوەی بنکەی تەندروستی و نەخۆشخانەو بنکەی ئاسایش و پۆلیس هەیە، ئەمانەش پێویستیان بەمیلاك هەیە، بۆیە بۆی دابمەزرێت لەبواری تەندروستی و ئاسایشی ناوخۆدا، زیاد بوونی ژمارەی زانکۆکان بەکردنەوەی زانکۆ لە هەڵەبجەی شەهید وڕانیەو زاخۆ، وە کردنەوەی پەیمانگا لەشارو چارۆچکەکاندا، هەروەها کردنەوەی بەشی نوێ لەزانکۆ و پەیمانگاکان، ئەمانەش پێویستیان بەمیلاك دەبێت، وەڵامی لاپەڕە 9 تێبینی لیژنەی دارایی لەسەر خەرجیەکانی وەزارەتی شارەوانی و دەستەی وەبەرهێنان، کە لە بەخشین خۆی دەبینێتەوە بەنیسبەت وەزارەتی شارەوانیەکان لەژێر ناونیشانی مینەح مووچەو گشت خەرجیەکانە بودجەی وەگەڕخستن، ئەویش دەگەڕێتەوە بۆ دەلیلی موازەنەی عێراقی فیدراڵ، کەکوردستان بەشێکە لێی، بەڵام بەنیسبەت دەستەی وەبەرهێنانەوە دەگەڕێتەوە بۆ جێبەجێکردنی دەقی بڕیاری ژمارە(72) لە 2010/6/7 کە لەلایەن ئەنجومەنی باڵای وەبەرهێنانەوە دەرچووە، بۆ دروست کردنی 7 هەزار یەکەی نیشتەجێ بوون لەشارو شارۆچکەکان و4 هەزار یەکەی نیشتەجێبوون لە گوندەکان، وەڵامی بڕگەی 2 لەتێبینی لیژنەی دارایی لاپەڕە 9 بەم شێوەی خوارەوە:

زیاد بوونی بەخشین لەسەر بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بەبڕی 999 ملیۆن دینار بۆ بڕی 13 ملیار و 801 ملیۆن، ئەگەڕێتەوە بۆ بودجەی سەرۆکایەتی شارەوانی عەینکاوە، کەخراوەتە سەر بودجەی ئەنجومەنی وەزیران، کە بەپێی بڕیاری بەڕێزیان شارەوانی عەینکاوە سەر بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە، تێبینی 12 لاپەڕەی 10 بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە ئاگاداری بەڕێزتان دەکەینەوە تەبیعی تێچووەکانی تر بەنیسبەت هەر سێ جێگای ئاماژە بۆ کراو، ئەم خەرجیانە دەگرێتەوە، سەرۆکایەتی هەرێم، بڕی 27 ونیو ملیار دینار بۆی دانراوە بۆ مەبەستی بەرەنگار بوونەوەی هەرێم بۆ ڕووداوە چاوەڕوان نەکراوەکان، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، 120 ملیار تەرخانکراوە بۆ مەبەستی تواناسازی، وەزارەتی دارایی شمولی پارەی حزبەکان وسەندیکاو کۆمەڵەو یانە و سەنتەر، زیاتر لە 200 ملیار دیناری بۆ تەرخانکراوە، هەروەها بۆ بڕی 200 ملیار لە یەدەکدا تەرخانکراوە ئەو پارانە هەمووی لەناو وەزارەتی داراییدایە، بڕی 300 ملیار دینار لەڕسومی باجەکانی گومرگ تەسلیمی عێراقی فیدڕاڵ دەکرێت، داهاتی تر زیاد بووە لەئەنجامی چالاکی لەبواری ئابووری هەرێمی کوردستان لاپەڕە 15، ئەوەی

کەجوابم نەداتەوە لەدواییدا پێم بڵێن جوابتان دەدەمەوە، لاپەڕە 15 پرسیاری یەکەم، بانقە بازرگانیەکان کامانەن کە دەڵێن هۆی پێدانی بڕە بەخشین چەندە؟ تەبیعی یەکەم داهات و مەسروق ئەم بانقانە هەروەکو باسمان کرد لەناو مینەحدایە، میزانیەکەیان لەوێدایە، وەڵام ئەو بانقانەی کەداهات و خەرجیان هەیە، پێشکەشکردنی خزمەتگوزاری هاووڵاتیان لەڕێگای کردنەوەی حسابی جاری وتەوفیر، پێشکەشکردن تەبیعی بۆ خزمەتگوزاری بۆ هاووڵاتیان لەڕێگەی کردنەوەی، ئەمە ئیشەکانیانە، دانی حسابی جاری بۆ فەرمانگەکانی حکومەت، دابەشکردنی مووچەی خانەنشین و شەهیدان وئەنفالکراوەکان، فەرمانبەران، وەڵامی (ب) پێدانی بەخشین بریتیە لەجیاوازی بەپێی داهات و خەرجی، کەواتە عەجزیان دەخرێتە ناو بودجەوە بەشێوەی بەخشین، وەکو وتم ئەم حسابە لەناو بەخشیندایە، لەناو مینەحدایە، گرنگ داهاتەکەی بۆ خۆیەتی، حسابی دەکەین، خەرجیە متەوەقعەکانیش حساب دەکەین، یەك لەیەکی تەرح دەکەین، چەند ئەمێنێتەوە ئەو عەجزە وەزارەتی دارایی عەجزەکەیان دەداتێ، داهات و خەرجیەکانی فرۆکەخانەی سلێمانی وهەولێر، بڕی لە 37 ملیار دینار، بەڵام خەرجیەکانی 66 ملیار دینارە، ئاراستەی ئەو بەخشینە بۆ داپۆشینی خەرجیەکان، واتە عەجزو کورتهێنان دەچنە ناو بودجەوە، واتە بەرهەمیش بەهەمان شێوە، ئەوەی فرۆکەخانەکان زۆر باس لەوە دەکرێت ئەڵێن داهاتی فرۆکەخانەکان نەما، خورا، نایدەن، هەمووی لەناو مینەحدا دەستنیشان کراوە، ئەو داهاتانە داهاتەکانیان و خەرجیەکانیان و چەندیش عەجزیان هەبێت وەزارەتی دارایی دەیدات، وەڵامی پرسیاری 2 ئەم بڕگەیە تەبەروعات و ئیعانات لەناو فەصڵی سوودە کۆمەڵایەتیەکانە، بەڵام حسابی ئیعانات پەیوەندی بەم بڕگەیەوە نیە، فەصڵی تایبەتی خۆی هەیە، وجیاوازی هەیە لەناو فۆڕمی ئامادەکردنی بودجەی جیاواز، جیاوازە لەبڕگەی ئیعانات و تەبەڕوعات، شێوازی ئاراستەکردنی ئیعانات و تەبەروعات بۆ گشت وەزارەتەکان بۆ پرسەو هاوکاری ونەخۆشی درێژخایەن لەوەزارەتی تەندروستی و مووچەی زیندانە سیاسیەکان وپێشینەی هاوسەرگیری وخانووبەرەو خانەوادەی شەهیدان تەرخانکراوە، بۆ بەخشینی حزبەکان سەندیکاو کۆمەڵەو یەکێتیەکان، سەنتەرەکان کەتەرخانکراوە بۆ مەبەستی بەرەوپێش بردنی و پاڵپشتی کردنی لە ژینگەی دیموکراسی تەندروست، بۆ زانینی بەڕێزتان مینەح و تەحویلاتی تر لەحسابی تێچووەکانی ترە، یەعنی مصروفات اخری، نەك لەسوودە کۆمەڵایەتیەکان، چوار: دەستەی وەبەرهێنان تەعویزاتی جیاواز هەیە ئەمەش بەهۆی جێبەجێکردنی یاسای وەبەرهێنان دێتە کایەوە، لاپەڕەی 16 کورت هێنانی بودجەی ئەنجومەنی ئاسایش، بەنیسبەت ئەنجومەنی ئاسایشەوە کەئێستا بۆمان هاتووە داوایان کردووە بودجەکەیان بۆ زیاد بکەین، چونکە ئاسایش یەکی گرتووەتەوە ئەو بودجەیە لەکاتی خۆیدا ئێمە لەسەر ئەساسی یەکلایەنە دامان نابوو کەمکرابوویەوە، ئێستا داوای زیادەکەیان کردووە، ئێمە لەڕێگای ئەنجومەنی وەزیرانەوە بەرزمان کردۆتەوە دیارە هاتووەتەوە بۆ ئێرە بۆ پەرلەمان و پرسیاریان کردووە، بۆ ئەو بابەتەی ئەنجومەنی ئاسایش

کەبابەتێکی هەستیارە، ئەمانیش وەزارەتی دارایی بۆیە ناردوویانە تا لەکوێوە موناقەلەی بۆ بکەین، بەڵام ئێمە تەبیعی باسمان کردووە کەچۆن چارەسەر بکرێت، ئەوە هەر دەبێت عەجزەکە زیاد بکرێت بۆ ئەو مەبەستە داوای چارەسەریان کردووە، بەس لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی هاتووە کەچارەسەریان بۆ داناوە، کەچۆن عیلاج دەکرێت، لاپەڕەی 17 وەڵامی پرسیاری چوارەم، سەبارەت بەزیاد کردنی پێشینەی خانووبەرە، کە پێشنیار کراوە لە چ بوارێك بۆی دابین بکەین، دەبێت ئێمە بەڕاستی کە هەر زیادەیەك دەکرێت، ئەبێت پێمان بڵێن لەکوێ هەڵی بگرین، لەکوێ دای بنێین، وەڵامی پرسیاری 7 سەبارەت بە بڕگەی أ بودجەی سەرۆکایەتی هەرێم60486 ملیار دینارە نەك 66486ملیار دینار، سەبارەت بە بڕگەی (د) شارەوانی عەینکاوە لەناو بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیراندایە، کە بڕگەی 13801کە، لاپەڕەی 2 خاڵی 6 وەڵامی لیژنەی تەندروستی، وەزارەتەکانی تریش داوا دەکەن، کە مووچە و دەرماڵەکانیان بۆ زیاد بکرێت، ئەوەش بارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەکات، لەهەمان کاتدا ناتوانین ئەوەی لەعێراقی فیدڕاڵ پەیڕەو دەکرێت لەهەرێمی کوردستان پەیڕەوی بکرێت، دووجار یەعنی لەوێش بکرێت ولێرەش بکرێت، هەر دەتوانین بڕیارەکانی پەرلەمان جێبەجێ بکەین، کەدەڵێت ئێرەش وەکو بەغدای لێ دەکرێت، ئەوەی کەداوا کراوە لەوەزارەتی تەندروستی ئێستاکە هەندێ شت داوا کراوە لەبەغداد نیە، داوا دەکرێت بیدەین ئەوەیە مەسەلەکە، خاڵی 8 لە ماددەی 4 بڕگەی 1، لەیاسای بودجەی ساڵی 2012ئاماژەی پێدراوە، خاڵی 12 ژینگە دەستەیە نەك وەزارەت، ئێمە دەڵێین ژینگە دەستەیە، پابەندین بە 17 هەزار پلە کەدانراوە لەڕێگای گواستنەوەی ڕاژە، سوود لەفەرمانگەکانی وەزارەتەکانی تر وەردەگیرێت، ئەگەر پێویستیان پێ بێت لەوەزارەتەکانی ترەوە بۆیان دەگوێزرێتەوە، لاپەڕە 3 خاڵی 3 لیژنەی کشتوکاڵی داهاتی ئەمان تەنها بریتیە لە 9 ملیار و796ملیۆن دینار، کە ئەویش بریتیە لەمووچەی فەرمانبەران، ئەمەش ناکرێت بدرێتە خۆیان کاری لەسەر بکەن، تا ئێستا لەپەرلەمانەوە هیچ بڕیارێك دەرنەچووە، کەهی ئەوانیش بۆ خۆیان بێت وەکو وەزارەتی تەندروستی و شارەوانی و کارەبا، وەڵامی 5 پێویستە وەك وەزارەتەکانی تر حسابی بۆ بکرێت، لاپەڕە 4 وەڵامی 2 لیژنەی وەرزش ولاوان، بۆ زانیاری بەڕێزتان وەرزش ولاوان وەزارەت نیە، بەڵکو بەڕێوەبەرایەتی گشتی وەزارەتی ڕۆشنبیری یە، دوو میلاك بەڕێزەی دانراو دەتواندرێت لەڕێگای گواستنەوەی ڕاژەوە فەرمانبەرانیان بۆ دابین بکرێت، 3 پێشنیار کراوی خۆیان 400 پلە بووە، لەوەزارەتمان 300 پلە دانراوە، یەعنی ئەمە دیارە ئەوان داوای 400 پلەیان کردووە، ئێمە 300 پلەمان بۆ داناون، بەو شێوەیە توانیومانە تەوزیعی میلاکات بکەین، لاپەڕە 6 بڕگەی(ب) وەڵامی لیژنەی کاروباری پێشمەرگە، خەرجکردنی دەرماڵەی ژن ومنداڵ، بەپێی یاسای ژمارە(22)ی ساڵی 2008 ڕێکخراوە، بڕگەی (ت) ئەم داواکارییە ناکرێت، چونکە بەپێی یاسایەك ڕێکخراوە، بڕگەی (ج) سەبارەت بە دابین کردنی بودجە بۆ هەڵدانەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکان و دابین کردنی

زەوی بەردەوام کراوەو کاریشی لەسەر دەکرێت، بڕگەی(ح) ئەگەر ئیمکانیاتی بودجە ڕێگا بدات، پێمان باشە، بەڵام سەرچاوەیەك دیاری بکرێت بۆ ئەوەی کەداوا کراوە، بڕگەی(خ)دەتواندرێت لەسندوقی نیشتەجێبوون وکەمدەرامەتەکان سوود وەربگیرێت، خاڵی 6 بەپێی یاسای شەهیدان وئەنفالکراوەکان ژمارە(9)ی ساڵی 2007 دیاریکراوە، خاڵی 7 تاوەکو ئێستا هیچ بودجەیەك لەلایەن حکومەتی عێراقی فیدڕالەوە بۆ پێشمەرگە تەرخان نەکراوە، ئایا ئەگەر بودجەیەك کەم نەکرێتەوە وەك وەزارەتەکانی تر ئەو بارگرانیە لەکوێ چارەسەر دەکرێت لەکاتێکدا چەند ساڵە هیچ پارەیەك بەناوی بودجە بۆ وەزارەتی ناوبراو وەرنەگیراوە، خاڵی 8 لەبەر ئەوەی لەدەستووری عێراقی فیدڕاڵ وەزارەتی پێشمەرگە بەشێکە لە سیستمی بەرگری لەعێراق هەندێ کاڵا هەیە، دەبێت لەڕێگای حکومەتی عێراقی فیدڕالەوە دابین بکرێت، لەهەمان کاتدا هیچ بڕە پارەیەك بە مووچەو دەرماڵە لەبودجەی حکومەتی عێراق تەرخان نەکراوە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە، خاڵی 9 لەسەر بنچینەی ئەو بڕە پارەیە دانراوە کە لەلایەن حکومەتی عێراقەوە تەرخانکراوە، لەهەمان کات عەجز، کورتهێنان بەبڕی 2 تریلیۆن و488 ملیار و 847ملیۆن دینارە، لاپەڕەی 7 لیژنەی ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن، وەلآم ناکرێت لەفەصلی مووچە موناقە بکەین بۆ داپۆشینی چالاکیەکانی تر، وەڵامی بڕگەی 5 پێمان باشە، بەڵام بەمەرجێك لەبودجەی تەرخانکراوی پەسەندکراوی وەزارەتی ناوبراو دەرنەچێت، خاڵی 5 مووچەو دەرماڵە بەپێی یاسای ژمارە(22)ی ساڵی 2008 ڕێکخراوە، گەورەترین کێشەی حکومەت داواکردنی دەرماڵەیە کە بارگرانیەکی گەورەی دروست کردووە بەبێ دیراسەکردن داوا دەکرێت، خاڵی 17 پێمان باشە وەزارەتی ڕۆشنبیری بەپێی تایبەتمەندی خۆی لەسەر بنچینەی بڕوانامەکان داوای دامەزراندن بکات، خاڵی 19، ئەوەی کەکاری پێ دەکەین، یاسای ژمارە(27)ی ساڵی 2006ی هەموارکراو کە بەپێی ڕێنمایی دارایی ژمارە 37 لەساڵی 2008 پێی دەرکراوەو جێبەجێ دەکرێت، لیژنەی کاروباری کۆمەڵەی مەدەنی، لاپەڕە 10 سەبارەت بەخاڵەکانی 1و2و3 لەلاپەڕەی 10 و 11 ، 200 ملیار دینار بۆ حزبەکان دانراوە، 78 ملیاریش بۆ کۆمەڵەو سەندیکاکان، 115 بۆ ڕێکخراوەکانی زانستی و وەزارەتی ڕۆشنبیری ولیژنەی پارائۆلۆمپی ویانەکانی وەرزشی، لاپەڕە 11 لیژنەی ماڤ بەکاربەر، بڕی داهاتی ناوخۆ بڕەکەی زیاترە نەك کەمتر، تەنها وەزیری دارایی بەپیی یاسای ژمارە(25)ی ساڵی 1960 یاسای میلاك بۆی هەیە ڕێکخستنی میلاکی وەزارەتەکان بکات، بەڵام سەبارەت بەخانەنشین کردن لەسەر داواکاری فەرمانبەر خۆی دەبێت، 6 زیادکردنی قەرزی خانووبەرە لەتوانای بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا نیە، (ب) پێمان باشە دیراسەت بکرێت لەلایەن هەردوو وەزارەتی پەیوەندیدارەوە، وەزارەتی دارایی و ئابووری و وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار، بڕگەی (3) لە هەشتەم لاپەڕە 13 لیژنەی کاروباری پەروەردە، ئەم داواکارییە پێچەوانەی بڕگەی 8 ە لەتێبینیەکانی لیژنەی دارایی بەرێزتانە، بڕگەی 4 ڕوونکردنەوەی زیاتر پێویستە لەو بارەیەوە، بڕگەی 6 لاپەڕە 14 پێویستی

بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە لەهەمان کاتدا ئەو بڕگەیە تەرخانکراوە بۆ سوودە کۆمەڵایەتیەکان خۆی لەخۆیدا کەمە، ئەگەر لەئاستی پێداویستی ئەو وەزارەتەدا بن، بڕگەی 8 بەموناقەلە چارەسەر دەکرێت لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتی پەروەردە، بڕگەی 9 پێمان باشە، بڕگەی 10 ئێمەش پێمان باشە چیتر غوبن نەمێنێت، بڕگەی 12 لەتوانای حکومەتی هەرێمدا نیە، لەهەمان کاتدا ئەم پێشنیارەی بەڕێزتان پێچەوانەیە لەگەڵ ماددەی 7 تێبینی لیژنەی دارایی لەلاپەڕە 7، بڕگەی 13 دامەزراندن لەساڵی 2011 لیژنەی باڵای دامەزراندن لەپارێزگاکان ڕێکخراوە، پاڵپشت بە بڕیارێکی ڕەسمی سەرۆکایەتی ئەنجومەن لەو بارەیەوە، ژمارە 3336 لە2011/3/17 ئێمە دەسەڵاتمان داوە بەزانکۆ و پەیمانگا تازەکان بەپێی نووسراومان ژمارە(5250)لە 2011/2/22 فەرمانی ڕەسمی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران هەیە لەوبارەیەوە، ژمارەکەی(489)2012/1/9، بۆ وەڵامدانەوەی بڕگەی 4 لە 9یەم لاپەڕە 16 لیژنەی ئەوقاف، ئەو زیاد بوونە دەگەڕێتەوە بۆ ئیستیحداس بوونی سێ بەڕێوەبەرایەتی گشتی ئەوقاف وکاروباری ئایینی و کردنەوەی یەکەی سەربەخۆ بۆ پەیمانگا ئیسلامیەکان، بڕگەی 5 کەمتەرخەمی نەکراوە لەو بارەیەوە، 600 پلە دانراوە بۆیان، بڕگەی 6 بەنیسبەت دەوائیری مینەوە چارەسەر کراوە، واتە دەزگای مین دروست بووەو یاسای خۆیان هەیە، لەو بارەیەوە بەڕەسمی پەیوەندییان نە ماوە لەگەڵ وەزارەتی دارایی و فەرمانگەکانی ماڤی مرۆڤ و ژینگە هەڵوەشاوەتەوەو پێویست دەکات لەلایەن پەرلەمانی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران کار بۆ یەکلاکردنەوەیان بکرێت، بڕگەی 7 لاپەڕە 17، نەناردنی بودجە لەکاتی خۆی ئەوەم وەڵام دایەوە، بۆ وەڵامدانەوەی بڕگەی 10 لاپەڕە 18، ئەو بڕە پارانەی کەلەساڵی 2012پەسەند کراوە، 457 ملیار دینارە، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011، کە 309 ملیار دنیار بوو، کەواتە بڕی 148ملیار زیاتر پێشنیار کراوە، بەمەبەستی پەسەند کردنی لەلایەن بەڕێزتانەوە، بەنسیبەت خاڵی 8 ئیختیصاصی وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی بەپێی یاسا، بەنیسبەت خاڵی 9 گونجاوە، بەنیسبەت خاڵی 10 ئەم کێشەیە، بەگواستنەوەی ڕاژە لەوەزارەتەکانی ترەوە جێبەجێ بکرێت، بەنیسبەت خاڵی 11، بارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەکات، خاڵی 11 لاپەڕە 20 بڕگەی 1 داهاتی ئەم وەزارەتە بەڵێ کەمە، چونکە بڕێك داهاتی کەمی دەست دەکەوێت، لەئەنجامی ئەو فحوصاتانەی کە لەلایەن تاقیگەی بیناسازی لە سلێمانی ئەنجام دەدرێت, بەڵام بەڕێوەبەرایەتی تاقیگەی بیناسازی هەولێر ودهۆك سەر بە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانن، بەنیسبەت بڕگەی 7 پێمان باشە، پارەی غەراماتی مرووری دەعم بکرێت، بەپێی یاسای غەراماتی مرووری کە لە 50٪ جائیزە کە بەکار بهێندرێت بۆ سەلاماتی مرووری، بەنیسبەت بڕگەی 14 عائیدی دەستەی وەبەرهێنانە بەنیسبەت بڕگەی 15 بەکۆتایی ساڵ لەگەڵ هەر تەخصیصێکی مالی، ئەگەر کاری لەسەر نەکرا، لەو ساڵەدا تەدویر نابێتەوە بۆ ساڵی ئایندە، پاڵپشت بە یاسای ئسوڵی ژمێریاری گشتی ژمارە(28) ی ساڵی 1940 وە یاسای ئیدارەی مالی

و دەینی گشتی ژمارە(95) ی ساڵی 2004، ڕاپۆرتی خزمەتگوزارییەکان شارەوانی وگواستنەوەو گەیاندن، بڕگەی 1 بڕی داهاتی خەمڵێنراو کە ئەوترێت لە ڕاپۆرتەکەدا (450)یە لێرە 478 تە، ئەو 450 یە لە ڕاپۆرتەکەی وەزارەتی داراییدا هاتووە، ئەوەیە کە لەسەرەتا ناردوومانە بۆ بەغداد وەکو تەخمینێك، ئەوەی بۆ پەرلەمان هاتووە ئەو وەختە، تەخمینەکە گۆڕاوە، گۆڕاوە ئەو کۆنە، ئێستا گۆڕیومانە بە 478 ، بڕگەی 2 ئەو میلاکەی کەلەلایەن حکومەتی عێراقی فیدڕالەوە پەسەند کراوە، 662446 فەرمانبەرە، بەڵام بەپێی ڕاسپاردەی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ژمارەکە گۆڕاوە بۆ 667849 فەرمانبەر، بڕگەی 3 تەواوە ئەمە دەبێت بەرەو زیاد بوون بڕوات نەك کەم بوون، تەنها لەکاتی نەبوونی میراتگردا ژمارەکان کەم دەبێتەوە، دیارە ئەو مەسەلەی تەقاعودیە، بڕگەی 4 تایبەتە بە حساباتی ختامی نەك میزانیەی تەخمینی، بڕگەی 5 پێشتر لەلیژنەی دارایی وەڵام دراوەتەوە، بڕگەی 6 پێمان باشە لابرێت، کار بەیاسای ژمارە (25ی ساڵی 1960ی میلاکات بکرێت کە دەسەڵات دراوە بەوەزارەتی دارایی و ئابووری ئەمەش دووبارەیە، بڕگەی7 ئێمەش پێمان باشە، بەڵام دەکەوێتە سەر شانی فەرمانگەی پەیوەندیدار کە بودجەی ئەوساڵەی پێشکەش دەکات، بەئاگادار بوون لەکارو چالاکیەکانیساڵانی ئایندە، بڕگەی 9 بۆ ئەو بڕە پارەیەی کە لەبەخشین تەرخانکراوە بە بڕی 378799 ملیار دینار، بۆ ئەو فەرمانگانەی کەداهاتیان هەیە، لە ئەنجامی جیاوازی نێوان داهات وخەرجیەکان لەکورتهێنانی بودجە خۆی دەبینێتەوە، بۆ مووچەو گشت خەرجیەکان بودجەی بەکار خستن، کە ئەوەش بەپێی دەلیلی موازەنەی عێراق پەیڕەو کراوە، ئەمە خۆشم لە پێشەوەش باسم کرد کەباسی مینەح و ئەو شتانە بوو، بڕگەی 10 لاپەڕە 24، ئەو بڕە پارەیەی کە پێشنیار کراوە لەلایەن گشت وەزارەتەکانەوە، بۆیان تەرخان بکرێت، لە فەصڵی مووچە بەرێژەیەکی زۆر زیاترە لەوەی کە حکومەتی بەغداد بۆمان دەنێرێت، وەڵامی بڕگەی 12، لاپەڕە 25، پێویستیمان بە ڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، بڕگەی 16، دووبارەیە ئێمەش پێمان باشە کە ئەولەویات بدرێت بەگرێبەستەکان بەپێی پێویستی وەزارەتەکان لەجۆری پسپۆڕیەکانیان، بڕگەی 17، لەلایەن وەزارەتی داراییەوە پارە تەمویلی بانقی خانووبەرە دەکرێت نەك وەزارەتی شارەوانی، وەزیاد کردنی ئەو بڕە پارەیە لەتوانای حکومەتی هەرێمدا نیە، بڕگەی 18 لاپەڕە 26، سیستمی بەڕێکردنی ئەرکە داراییەکان لە وەزارەتی کارەباو فەرمانگەکان، سیستمی ژمێریاری یەکگرتووە، کەقبوڵی ئەوە ناکرێت لێخۆشبوونی هەبێت بەلەبەرامبەری خەرجیەکان بۆیە پێمان باشە وەکو خۆی بمێنێتەوە، بڕگەی 20، لەیاسای ئسوڵی ژمێریاری گشتی ژمارە(38)ی ساڵی 1940 هاتووە لەهەمان کاتدا میزانیەی هەرێم کە تەمویل دەکرێت لەلایەن حکومەتی عێراقەوە، بە 1 تەقسیم 12 دەبێت، دوو تا سێ جار بۆمان ڕەوانە دەکەن بەمانگانە بەجارێك یان دوو، سێ جار پارەکە ڕەوانە دەکەن، مەسەلەی ئەو 1 تەقسیم 12 یە لە ساڵی 1940 ەوە لە عێراق پەیڕەو دەکرێت و ئاوایە، ئێمەش بەشێکین لەوێ، وەڵامی بڕگەی 21 داهاتی فەرمانگەکانی سەر

بەوەزارەتی شارەوانی دەكاتە 65میلیار 751 ملیۆن دینار، بەڵام داهاتی ناو وەزارەتی شارەوانی دەكاتە 340 ملیۆن دینار، حەز دەكەم ئەوە بزانن جارێ شارەوانیەكان جیاوازە، دیوانی وەزارەتیش جیاوازە، شارەوانیەكان یاسای ژمارە(6) ی خۆیان هەیە، بەڵام دیوانی وەزارەتەكان وەكو هەموو وەزارەتەكانی تر ئاسایی ئیش دەكەن، تەبیعی لەلایەن وەزارەتی داراییەوە كەئەویش بەپێی دەلیلی موازەنەی عێراقی تەصنیف كراوە، وەڵامی بڕگەی 23،لەبەر ئەوەی وەزارەتی گواستنەوە داخڵی بەرنامەی خوتەم نەكردبوو، وەزارەتمان ناچار بوو لە ختە داخڵی كرد، ئەو گوژمەیەی كەلەسەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیران تەرخانكراوە گرێبەست لەگەڵ كۆمپانیایەكی كۆری ئەنجام دراوە بۆ سەرپەرشتیارو ڕاوێژكاری پرۆژەی ناوبراو، ئەویش لەكاتێكدا خەرج دەكرێت كە پرۆژەكە بچێتە بواری جێبەجێكردنەوە، ئێستا پرۆژەكە لە بواری دیزایندایە، وەڵامی بڕگەی 24، ئەكەوێتە ئەستۆی وەزارەتی پەیوەندیدار كە ڕەچاوی بكات، وەڵامی بڕگەی 25، پێشنیاری خۆیانە بۆ ساڵی 2012، نەك تەرخانكراوی وەزارەتی دارایی، هەر بڕیارێك تەرخان بكرێت بۆ وەزارەتی ناوبراو دەچێتە ژێر تبیعی موحاسبی مینەحەوە، ئەویش دەبێت بەپێی بڕی عجزی كاتی بێت، وەڵامی بڕگەی 26، لاپەڕە 27، داهاتەكانی نەچووەتە زمنی داهاتی حكومەت، بەڵكو بە بڕی عەجز جیاوازی نێوان داهاتەكانیان پارە دەستنیشان كراوە بۆیان، لەژێر تبیعی دەلیلی موحاسبی مینەح، كە ئەویش پاڵپشتە بە موازەنەی عێراق لەو بارەیەوە، وەڵامی بڕگەی 27، وەڵامەكە لە خاڵی 26 ی سەرەوە ئامـاژەی بـۆ كـراوە، بڕگـەی 13 لاپـەڕە 29، داواكـاری پیشەسـازی 295فەرمانبـەر بـووە كـراوە بـە 150 فەرمانبەر، لەلایەن وەزارەتمانەوە لەكاتێكدا كە وەزارەتی ناوبراو ژمارەیەكی زۆر فائیزی هەیە، دیارە وەزیری بەڕێز یان هەركەسێك هاتووە لێرە وتوویەتی ئێمە داوای ئەو میلاكەمان نەكردووە، وەزارەتی دارایی خۆیان كردوویانە، دیارە جوابەكەی ئێمە ئەوەیە كە ئێمە لەگەڵ ئەوەداین ئەو وەزارەتە فائیزی زۆرە، هەموو مەعامیل ومەصانیع وئەوانەیان وەستاوە، پێویست نەبوو كەداوا بكەن، بەڵام خۆیان داوایان كردووە لەلای ئێمە موسەبەتە كەداوای 295 فەرمانبەریان كردووە، ئێمە كەممان كردۆتەوە بۆ 150، ئێستا هاتوون لەپەرلەمان گوایە وتوویانە داوای 150مان نەكردووە، لەدامودەزگاكان لەشارەكانی هەرێمی كوردستان چونكە وەك ئاشكرایە لای بەڕێزتان ئەم وەزارەتە پێشتر وەزارەتێكی مونتج بووە، بەڵام حاڵی حازر موستەهلیكە، بۆیە ناكرێت ئەم هەموو هەڵئاوسانەیان بۆ بكرێت لەسەر میزانیەو میلاكی حكومەت، ئێمەش ڕەئیمان ئەوەیە كە نەكرێت، بەڵام ئیتر ئەوە دیارە خۆیان داوای ئەوەندەیان كردووە، بڕگەی (ب) 3 لاپەڕە 29، تەئكید لەوەزارەتی ناوبراو دەكرێتەوە، بەڵام لەهەمان كاتدا چەند ساڵێكە كارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە، بەكرێ دراوە، بڕێك چیمەنتۆی كەم كە ڕۆژانە دەدرێت بە بەڕێوەبەرایەتی فرۆشتنی چیمەنتۆ لە سلێمانی، بەڕێوەبەرایەتی ناوبراو بە نرخێكی زۆر مەدعوم ئەیفرۆشێت بە هاووڵاتیان, ئەم داهاتە ئەبێت لەوەزارەتی پیشەسازی بپرسین بەڕاستی ئێمەش دەزانین كەبەشێك لە چیمەنتۆ دەدرێت بە

مەکتەبێك لە سلێمانی وئەفرۆشرێت، بەس بەشێك چونکە ئێستا خۆی مەعمەلەکە لەلایەکی ترەوە ئیشی پێ دەکرێت، برگەی (ب) 4 لاپەرە 29، ئەو رێژەیە بەتەنها تایبەت بەکارو چالاکی دیوانی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، بەلأم بەنیسبەت فەرمانگەکانی سەر بەوەزارەتی ناوبراو تەمویلکردنیان لەسەر ئەساسی بەراوردە لەنێوان خەرجی وداهاتەکانیان کە بڕی داهاتیان کردوویەتیە 1 ملیار و754 ملیۆن و330 هەزار دینار، ئەویش بەرامبەر بەوخەرجیانەی کە لەلایانە، 4 لاپەڕەی 29، داواکاری خۆیان 138 کەس بووە، تەنها 70 کەسیان بۆپەسەند کراوە، دیارە وەزارەتی سامانە سروشتیەکانیش بەهەمان شێوە هاتوون لێرە وتوویانە ئێمە داوامان نەکردووە ئەوان دایان ناوە، ئەوەی موسەبەتە لەلای ئێمە، لەرۆژی موناقەشەی میزانیە ئەوان داوای 138یان کردووە، ئێمە کردوومانە بە 70 من لێرەوە بۆ تەئکید بۆ ئەو براو خوشکە پەرلەمانتارانە ئەمەویێت باسی ئەوە بکەم، یەکەم: هەردوو وەزیرەکە لەهەردوو کابینەکەدا بوون، لەکابینەی شەش و حەوتیش، موناقەشەی میزانیەیان کردووە، میزانیەکە لەبەردەستیاندا بووە، هەفتەیەك بەر لەوە دراوە پێیان، هەموو جارێك لە موناقەشەکەدا سێ جار وچوارجار دانیشتوون ئەی بۆ رۆژێك بەمنیان نەوت ئێمە داوای 70 مان نەکردووە؟، بەلأم لێرە لە لیژنەکان وایان وتووە، لاپەڕە 29 برگەی 4 ئەو داهاتە تەنها تایبەت بەدیوانی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان، وەلأمی 30 وەزارەتی پیشەسازی برگەی (پ) وەزارەتی دارایی بەهەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان بەپێی یاساو رێنماییەکان پارەی پرۆژەکان خەرج دەکەن، نازانین مەبەست لەکەم کردنەوەی رۆتین چیە؟ برگەی چی؟، بەپێی رێنمایی دارایی ژمارە(4)ی ساڵی 2011 کە بەنووسراوی (5201) لە 2011/5/17 دەرچووە، کار بۆ ئەومەبەستە کراوە، لاپەڕە 31 لیژنەی مافی مرۆڤ، وەلأم کورتهێنان ساڵ بەساڵ بەفیعلیە، هۆیەکەشی دەگەرێتەوە بۆ زیاد بوونی مووچەی فەرمانبەران وهێزەکانی ئاسایش و ناوخۆ، زیاد بوونی مووچەی خانەنشین ووەزارتی پێشمەرگەو کەمئەندامانی سەنگەر، زیاد بوونی خەرجیەکانی وەزارەتی پێشمەرگەو فەرمانی پێکهێنانی 8 لیواو، دوو فەرماندەی پشتیوانی بۆ ساڵی 2012 کەهیچ بودجەیەك لەعێراقی فیدراڵەوە بۆیان سەرف ناکرێت، زیاد بوونی فەرمانگەو یەکەی ژمێریاری بەهۆی زیادبوونی چالاکی لەهەموو بوارەکاندا، بڕی 120 ملیار دینار دانراوە بۆ پرۆسەی تواناسازی لە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، لەماددەی 16 لەیاسای بودجەی ساڵی 2012 دیاریکراوە، کە بەردەوامی پێ بدرێت و گوژمەکان لەبودجە دیاری ناکرێت، بەڵکو بەپێی یاساو رێنماییەکان لەکاتی جێبەجێکردنی تەرخانکردنی دیاری دەکرێت، بەپێی یاسای بودجەی ساڵی 2012 ماددەی 16، برگەی 5 دەستنیشان کراوە، لەساڵی 2011 لەسەر بودجەی وەگەرخستن دانرابوو، بەلأم لەساڵی 2012 خراوەتە سەر وەزارەتی پلاندانان، لاپەڕە 32، پەیوەندی بەوەزارەتی شەهیدانەوە هەیە، 7 پەیوەندی بەوەزارەتی شەهیدانەوە هەیە، 8 پەوەندی بەوەزارەتی شەهیدانەوە هەیە، 9 بەپێی نووسراوی 13740 لە 2011/7/18 چارەسەری ئەم بابەتە

كراوه ئەو زەویانەی كە 100 مەتره دووجار تاپۆی هەبێت سوودمەند دەبێت لە پێشینەی خانووبەره، بەڵام ئەوەی كە 200 مەتر بێت هاوبەشە وهەریەكە 10 ملیۆن دینار وەردەگرن، لەساڵی 2011 دامەزراندن بەپێی سستمێكی دیاریكراو لەلایەن سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە پەیڕەو كراوە، پەیوەندی بەپەرلەمان و وەزارەتی دادەوە هەیە، بڕگەی 12 ئەم پرسیاره ئاراستەی وەزارەتی ناوخۆ وفەرمانگەی كۆچ وكۆچبەران بكرێت، لەلایەن وەزارەتمانەوە پارەی بۆ تەرخانكراوه لەساڵی 2011، خاڵی 13 لە خاڵی 12 وەڵام دراوەتەوە، خاڵی 14، بەمەرجێك هیچ جۆره مووچەیەكی تریان نەبێت، بڕیاری پێ دەربكرێت لەلایەن سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە، ڕێنماییەكانی وەزارەتمان ووەزارەتی كاروباری كۆمەڵایەتی بیانگرێتەوە، لاپەڕە 33، لیژنەی ناوخۆو ئاسایش، لەتێبینیەكانی لیژنەی دارایی هاتووە، وەزارەتی ناوخۆ یەكێكە لەو وەزارەتانەی كەئاماژە كراوه میلاكی زۆره، بەڵام لەهەمان كاتدا لەم خاڵەدا وتراوه میلاكیان كەم كراوەتەوە میلاكی ئەم وەزارەتەش زۆره، دوای ئەوەی یاسای ژماره 18ی ساڵی 2011 جێبەجێ كراوە، مووچەو دەرماڵەكەیان زۆر دەبێت وبارگرانیەك لەسەر بودجە دروست دەكات لەكاتێكدا میلاكی فیعلیان 110126 كەسە، خاڵی 3 پەیوەندی بەوەزارەتی كارەباو ناوخۆوە هەیە، خاڵی 6 میلاكیان زۆرەو بودجە بارگرانی زۆری لەسەر دروست دەبێت لاپەڕە 35، لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەت، لەخاڵی شەش دیاریكراوە، لیژنەی كاروباری یاسایی، خاڵی 11 ناكرێت پەیڕەوی سیستمی دەرماڵە داواكراو لە هەرێم و عێراقی فیدراڵ جێبەجێ بكرێت، وە ناكرێت ئەوەی لەعێراق هەیە لە هەرێمیش جێبەجێی بكەین، 14 هەنگاوی بۆ نراوه بۆ چارەسەركردنی لەگەڵ ئەنجومەنی شورای هەرێم، 16 ڕوونكردنەوەی پێویست پێشكەش بكرێت، چونكە پرسیارەكە ڕوون نیە؟، 35 و 36 بۆ زانیاریتان پێناسەكردنی سوودە كۆمەڵایەتیەكان شی كردنەوەی لە بڕگەی 5ی لاپەره 14 و15 لەڕاپۆرتی وەزارەتماندا هاتووە، لە بودجەی ساڵی 2012 ڕوونكردنەوەی لەسەردراوە، ناكرێت تەنها بخرێتە وەزارەتی كارو پرۆژەی وەبەرهێنان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرمووو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە دوو ڕوونكردنەوەمان هەیە، بۆ برادەران ئەندامانی پەرلەمان، بەنیسبەت حسابی خیتامی حەز دەكەم ڕوونكردنەوەیەك بدەم وەك لیژنەی دارایی وئابووری، ئێمە نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی كاروباری پەرلەمان ژماره(1180) لە 2011/9/26، حساباتی خیتامی بەپێی ئەو نووسراوە گەیشتووەتە دەستی لیژنەی دارایی و ئابووری، لیژنەی داراییش ڕاپۆرتێكی تێروتەسەل وڕێكوپێكی ئامادە كردووە، ڕەوانەی سەرۆكایەتی

پەرلەمانی کردووە، لە بەرواری 2011/12/18، بە نووسراوی ژمارە (266)، لە ئەم ئەخیرەدا دابەشکراوە لەسەر لیژنەکانی پەرلەمان، بەڵام ئێمە وەکو لیژنەی دارایی وئابووری ئەرکەکەمان بەتەواوی ئەدا کردووە، هەڵسەنگاندنمان کردووە بۆ حساباتی خیتامی وتێبینیەکانی خۆمان لەسەرداوە، لە ئەو ڕاپۆرتەدا دیارە کە ئێستا لەهەموو لیژنەکان هەیە، لەسەرۆکایەتیش هەیە، لەهەمان کاتدا، هەتا ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەم لە 2011ش ڕاپۆرتمان لەسەر ئامادە کردووە، کە لە 2012/1/24 ڕەوانەی سەرۆکایەتی پەرلەمانمان کردووە، تێبینیەکانمان دیارە زیاد لەوەش هەر لەکاتی خۆیشیدا داوامان کردووە لە ڕێگەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کتابمان ڕەوانەی ڕەقابەی مالی کردووە، کە ڕاپۆرت لەسەر حساباتی خیتامی بنووسن، بەڵام ئەوان ئیعتیزاریان کرد وتیان ئێمە میلاکمان تەواو نیە، ئەنجومەنی تەواو نیە ناتوانین ڕاپۆرت بدەین، مولاحەزەی دووەم: بەنیسبەت دامەزراندن ئێمە لەلیژنەی دارایی تەنها ڕوونکردنەوەیەکمان داوە، موعتەرز نین لەسەرئەوەی بۆ ئەم وەزارەتە کەمە و ئەمەی تر زیادە، ئێمە تێبینی لیژنەی دارایی ڕێژەی 62٪ پلەکانی دامەزراندن کە بریتیە لە 10482 پلە تەرخانکراوە بۆ وەزارەتەکانی پەروەردە، تەندروستی ناوخۆ وخوێندنی باڵا بەبەراورد لەگەڵ وەزارەتەکان و دەستەکانی تر، قیمەتی ئەو وەزارەتانە، ئەهەمیەتی ئەو وەزارەتانە دەزانین و وەك لیژنەی دارایی ئەوە بەخاڵێکی ئیجابی دادەنێین، نەك ئەوەی کەگلەییمان لەو تەرخانکردنە هەبێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جەلال، فەرمووو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێ تێبینیم هەیە لەسەر پرسیارەکانی جەنابی وەزیر، کە هەندێ شتی جواب نەداوەتەوە، یەکەم: دەربارەی مینەح بۆ وەبەرهێنان کەجواب نەدراوەتەوە، دووەم: لەلاپەڕە 11 تێبینی لیژنەی دارایی سێ دانەیە، ئەوەت جواب نەداوەتەوە، سێیەم: لەلاپەڕە 12 لیژنەی دارایی لە تێبینیەکان خاڵی 1 هەندێ مولاحەزەت پێدا، لەسەر داهاتی خەمڵێنراوەکان، بەڵام لە پرسیارێکی لیژنەی دارایی کەداوای ڕوونکردنەوەمان کردبوو، دەربارەی کەمی ڕێژەی داهاتەکانی وەزارەتی شارەوانیەکان وشێوەی مامەڵەکردنی وەزارەتی دارایی لەگەڵ وەزارەتەکانی تەندروستی وکارەبا، کە ڕێژەیان سفرە لە فۆڕمی خەملاندن، لاپەڕە 14، تێبینی لیژنەی دارایی، خاڵی 1 ژمارەیەك پرۆژەی بەردەوام هەیە، کە تا ئێستا نەچووەتە بواری جێبەجێکردن، ئەوە لای کاك عەلیە، لای وەزارەتی پلاندانان، 2 بەهۆی ئەوەی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەکان زۆرن، ڕێژەی لە 86٪ ی کۆی پرۆژەکان پێك دێنن، کە بڕی تەرخانکراو بریتیە لە 72٪ی بودجەی وەبەرهێنان، کە بوەتە هۆی ڕێگری بۆفراوان بوونی ژمارەی پرۆژەکانی پێشنیارکراو بۆ ساڵی

2012، جەنابی وەزیر لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری داوای ڕوونکردنەوە کراوە لەسەر خاڵێکی داواکاری لیژنەی کشتوکاڵ وئاودێری کەدەڵێت پێویستی بەڕوونکردنەوەی زیاتر هەیە، ئێمە کەکۆبوونەوەمان لەگەڵ بەڕێز وەزیری کشتوکاڵ وبەڕێوەبەرە گشتیەکانی وەزارەتی کشتوکاڵ کردووە، یەکێ لە کێشەکانیان ئەوە بوو کە زۆربەی مقاوەلاتەکان لە پارێزگای هەولێر کۆمەڵی کردووە، زۆر دوا دەکەوێت، وە داوایان کردبوو واتێدەگەم زۆربەی وەزارەتەکانی تریش ئەو پرۆژانەی کەزۆر فەنیەو فەنیاتی تێدایە، دەسەڵات بدرێتەوە بەوەزارەتەکان کەبیکەن، بەتایبەتی لەهەولێرو شوێنەکانی تر، تا ئەو کێشەیە حەل بکرێت، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بەشێك لەوەڵامەکان لەلای وەزیری پلاندانانە با بفەرمووێت وەڵامیان بداتەوە، باشە فەرموو کاك حاجی بیلال.

بەڕێز احمد سلیمان عبدالله(بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە ئەوەی کە کاك جلال باسی کرد، تەنها لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی بوو لە لیژنەکانی تریش کۆمەڵێك پرسیار وەڵام نەدراوەتەوە، بەتایبەتی لیژنەکان دەزانن کە چ پرسیارێك وەڵام نەدراوەتەوە، هەندێ پرسیاریش داوای ڕوونکردنەوەی زیاتری کرد جەنابی وەزیر، بۆیە پێم وایە کەڕێگا بەلیژنەکانیش بدرێت کە ئەوەی جوابی پرسیاری خۆی وەرنەگرتووەتەوە پرسیارەکەی بکات، سوپاس

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو جەنابی وەزیری پلاندانان.

بەڕێز د.علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت من بێجگە لەم وەڵامانە هەندێ شتی تر هەیە کە دەیهێڵمەوە بۆ ئەخیر، چونکە پرسیاری تر دێتە پێشەوە، ئێستا تەنها تەرکیز دەکەمە سەر ئەو پرسیارانەی کەلە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە، من لێرەدا وەکو مەسئولیەتێك کە لەسەر شانی ئێمەی نوێنەری حکومەتەو هەروەها لەسەرشانی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمانیشە، ئەویش ئەوەیە کە لە کەشوهەوایەکی وەکو ئەمڕۆدا کە کوردستان لەدوای 2003 بەشێکە لە عالەم و خەڵکێکی زۆر و قونسوڵیات وکۆمەڵگای دەولی ئیحتیمالە موتابەعەی

کارەکانیشمان بکەن، ئێمە یاسای پەرلەمان و ئەو ڕاپۆرتە کە ئێستا پرسیارەکانی وەڵام دەدەمەوە هەر خۆی لەخۆیدا، لەسەرەتاوە ئاماژە بەوە دەدات کە لەزمنی چ ئیتارێکدا دارێژراوە، کە ئەویش (G.F.S) کە جەنەراڵ فاینەڵ سیستمە، بەپێی ئەوەش ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی وردەکاری دابەشکردنی بودجە کەئەوان پێشکەشیان کردووە، هەروەها فۆڕمی ئامادەکردنی بودجەی خەملێندراو، کە بەپێی سستمی(G.F.S) ئەمانە لەخۆ دەگرێت، بەحەقیقەت بەپێی هەمان سیستم ئەم سێ تەوەرەی کە پرسیار لە من کراوە، پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکان و دواکەوتووەکان لەزمنی ئەم سیستمەدا هەر ئەمانە نایەنە پەرلەمان بۆ گفتوگۆ کردن، بەداخەوە ئەمە چەند ساڵێکە ئەمە وا دەبێتە عورفێك، ئەمەش هەر خودی موخالەفەی سیستمەکە دەبێت، هەرچەندە تەبیعی هەتا کۆتایی جەلساتی پەرلەمانیش من ئامادەم وەڵامی هەموو پرسیارێك بدەمەوە، بەهەر تەفصیلێك کە هەبێت، بەڵام پێشنیاری ئەوە دەکەم کە بۆ ئایندە موراجەعەیەکی ئەم بابەتە بکرێت، چونکە ئێمە واخەریکە لەئیتاری یاسایی خودی یاسای موازەنە کە هەتا لە پەیڕەو وپرۆگرامی خودی ئەم پەرلەمانە بەرێزە لە ساڵی 1992 هەموارکراو لە فەصڵی 9 لەماددەکانی (79و 80ە و81 وهەتا 89) موعەڕەفە، ئەو شتانەی کەباس دەکرێن لەئەسنائی موناقەشەکە ئەویش موعەرەفە، بۆ ساڵانی ئایندە پێشنیار دەکەم، کە پێداچوونەوەیەك بکرێت، سەبارەت بە پرسیارەکان، من دەتوانم لاپەڕەی ڕاپۆرتەکە ئاماژەی پێ بدەم ، لەگەڵ خاڵەکە، وەڵامەکە بخوێنمەوە، وە دەشتوانم خودی تێبینیەکە بخوێنمەوەو وەڵامەکەی بدەمەوە، جەنابتان چۆن ئەمر دەکەن.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

سەرەتا تێبینیەکە بخوێنەرەوە پاشان وەڵامی بدەرەوە، فەرموو.

بەڕێز د. علی سندی(وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵامی پرسیارانەی کە پەیوەندی بە بودجەی وەبەرهێنانەوە هەیە، بەهەر سێ بەشەکەیەوە، یەکەم: لەلاپەڕە 5 خاڵی 3 پرسیارەکە ئەوەیە، کە بڕی بودجەی وەگەڕخستن بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011، بەڕێژەی 14٪ زیادی کردووە، بەڵام بودجەی وەبەرهێنان بەڕێژەی 4,4٪ کەمی کردووە، واتە نەتوانراوە ئەو هاوسەنگیە لە بەرژەوەندی بودجەی وەبەرهێنان بێت، بەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار، ئەو ڕێژەیە تا ئێستا لەچوارچێوەی 70٪ بۆ وەگەڕخستن و لە 30٪ بۆ وەبەرهێنان چەقی بەستووە، پرسیارەکە بەو شێوەیە، وەڵامەکە ئەوەیە بەڵێ ئەوە ڕاستە، بەڵام ئەوەی کە مەعلومە ئەولەویەت بۆ بودجەی تەشغیلیە، ئەو لەویەت بۆ مەعاشە بۆ تقاعدیە و بۆ ئەو شتانەن کە حکومەت کاروباری ڕۆژانەی پێوە دەبات، لەبەرئەوە یەکەمین ئەساس بۆ پرۆژە دانان و بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان ئەوەیە کە بودجەی تەشغیلی ئیحتیاجاتی خۆی ببات ئەوەی کە دەمێنێتەوە بۆ بودجەی وەبەرهێنان تەخسیس دەکرێت، دیاریشە کە پار

بەهۆی کۆمەڵێك زیاد کردنی موخەسەسات و مووچە و دەرماڵە و ئەوانەوە کە هەندێکی تەنانەت لە بەغداش وجودی نیە، بودجەی تەشغیلی زیاد بووە، لەبەرئەوە ئەم ساڵ 4,4٪ کەمتر تەنانەت لە موخەتەتەکەش بۆ بودجەی وەبەرهێنان دانراوە، پرسیاری دووەم لە لاپەڕە 13 ئەگەر جەنابتان تەماشا بکەن، خاڵی 17 پرسیارەکە ئەوەیە دەربارەی بودجەی وەبەرهێنان یەکەم شت لیستی پرۆژەکان بە پێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی و بە هاوکاری هەردوو وەزارەتی دارایی و پلاندانان ئەمادە کراوە بەم شێوەیەی خوارەوە بۆ ساڵی 2012 بڕی پێویست بۆ پرۆژە بەردەوامەکان و پێشنیار کراوەکان پێکەوە 3,679 ترلیۆنە، یەعنی 3,6 ترلۆین دینار، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان وپترۆ دۆلار 821 ملیار دینارە، کۆی گشتی هەردووکیان 4,5 تۆلیۆن دینارە، شێوەی دابەش کردنی بودجە بەسەر پرۆژەکان بەم شێوەیەی خوارەوەیە، بودجەی پرۆژە بەردەوامەکان بۆساڵی 2012 3و2 ترلیۆن دینارە بودجەی پرۆژە پێشنیار کراوەکان 402 ملیار دینارە، بودجەی پرۆژە دواکەوتووەکان 30 ملیار دینارە، بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان 821 ملیار دینارە، کۆی گشتی 4,5 (چوار و نیو ترلیۆنە)، ژمارەی پرۆژەکانیش بەم شێوەی خوارەوەیە، پرۆژە بەردەوامەکان 3167 پرۆژەیە، ژمارەی پرۆژە پێشنیار کراوەکانیش بۆ ساڵی 2012 ی 495 پرۆژەیە، ژمارەی پرۆژە دواکەوتووەکانیش 34 پرۆژەیە، تێبینی لیژنەی دارایی ، تەبیعی کۆی گشتی هەر سێ فەقەرەی کە خوێندمەوە 3696 پرۆژەیە، تێبینی لیژنەی دارایی ئەوەیە کە، یەکەم/ ژماریەك پرۆژەی بەردەوام هەیە کە تاوەکو ئێستا نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، پرسیاری لیژنەی دارایی بۆ بەڕێز بەڕێوبەری حکومەت داوای ڕوونکردنەوە دەکەین، ئەمە پرسیاری لیژنەی داراییە، بەهۆی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەکان، یان با وەڵامی پرسیاری ئەمەی یەکەم بدەمەوە، وابزانم واباشترە، سوئالەکە ئەوەیە و وابزانم پێشووتریش ئەمە ئاماژەی پێدراوە لە چەندین موناسەبات و تەنانەت لە هۆڵی پەرلەمانیش کە 1654 پرۆژە هەیە لە لیستی پرۆژە بەردەوامەکان کە خۆیان 3162 کە دەست بەکارنەبوون هی ساڵانی ڕابردوون، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، حەقیقەتێك هەیە کە ئەم لیستەی کە ئێستا لەبەردەستی بەڕێزتانە بۆ گفتوگۆ لەسەر کردن ئەم لیستە بە هەموو تەفسیڵەکانیەوە مەوقفی پرۆژەکانە و هی 2011/12/31 یە، ئێمە ئەم تەوزیحەشمان لە زۆر موناسەبات داوە، سەبەبەکەشی ئەوەیە کە دەبێت ئەم دواکەوتنەی موناقەشە کردنی بودجەی هەرێمی کوردستانە کە هەموو ساڵێك بووەتە زاهیرەیەك ئەسبابەکانیشی مەعلومن و بەعزێکیان هاوکارم بەڕێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا و پێویستە چارەسەر بکرێت، ئەمە تەنها ئەرکی حکومەت نیە، بەڵکو ئەرکی پەرلەمانی بەڕێزیشە، ئێمە وابەستەی پەسەند کردنی بودجەین لە بەغدا ئەو کەسەی کە بڵێت ڕەبتێك نیە دەتوانین تەوزیحی ئەوە بدەین، بەڵام ئەو بابەتە با بۆ وەختی خۆی بێت، ئەم مەوقفەی کە هەیە مەوقفی نیهایەتی ساڵە، مەوقفی ئێستا ئەمڕو کە من قسە دەکەم یان هی پێشی چەند ڕۆژەك لە کۆی 3162 پرۆژە نزیکەی

350 پرۆژە دەست بەکارنەبوونە ئەوانەی تر هەر هەموویان دەست بەکاربوونە، من ئەمە لەسەر شاشەی تەلەفزیۆن دەیڵێم مەسئولم لە قسەکان، هەر تەفسیلێکیش پێویست بێت پێشکەشی بەڕێزتانی دەکەم، دووەم/ بە هۆی ئەوەی ژمارەی پرۆژە بەردەوامەکان زۆرن ڕێژەی 86٪ی کۆی پرۆژەکان پێك دێنن، کە بڕی تەرخان کراو بۆیان بریتیە 72٪ بودجەی وەبەرهێنان کە بووەتە هۆی ڕێگر بۆ فراوان کردنی ژمارەی پرۆژەکانی پێشنیار کراو بۆ ساڵی 2012، ئەویش ڕاستە یەعنی موعادەلەیەکی زۆر ئاسانە ئێمە ژماریەکی زۆر پرۆژەمان هەیە بەناوی پرۆژەی بەردەوام کە زۆربەی هەرە زۆری ئەگەر بڵێم هەرهەمووی یان بڵێم 95٪ ی پار ساڵ لەم هۆڵی پەرلەمانە پەسەند کراون، داخلی میزانیە بوون، سەلاحیەتی ئێمە نیە، ئیللا مەگەر ئەگەرێکی فەنی یان ئەگەرێکی قانونی هەبێت بۆ لادانی یان لەسەر داخوازی خودی وەزارەتەکە بێت بە ئەسبابێکی با بڵێین سەبەبێکی کە پەسەند بکرێت، ئەگەر نا ئەو پرۆژە بەردەوامانەی کە باسیان دەکەین پەسەند کراون، ئێستا لە زمنی کاری حکومەتن، بەعزێکیان 90٪ی تەنفیز بووە و بەعزێکیان 5٪ ی تەنفیز بووە، بەهەر شێوەیەك بن، ئەمەش حەتمەن بۆ ئەمساڵ دەبێتە هۆی ئەوەی کە ئێمە کەمتر بتوانین پرۆژەی نوێ داخڵ بکەین و هەم لەبەر ئەگەری کاتەکە و هەم لەبەرئەگەری کاری حکومەت قورس دەبێت بۆ ساڵانی ئاییندە، دەبێت لەو خاڵە دەقیق بین و بتوانینبە بەرنامەیەکی ڕێك و پێك بەرەو ئاییندە بچین، خاڵی سێیەم/ لیژنەی دارایی و ئابووری کە پرسیار لە ئێمە دەکات داوا لە بەڕێز نوێنەری حکومەت دەکات بۆ ڕوونکردنەوەی، هۆی دواکەوتنی جێ بەجێ کردنی پرۆژە دواکەوتووەکان چیە؟ تەبیعی هۆ زۆرە، هۆیەکانیش ئێمە لێرە ئەگەر لەسەر هۆیەکان تەبعەن هەر یەکەو یەعنی بۆ ئەوەی تەسەور نەکەن کە ئەمە بەس وەرەقەیەکی ئەوەیە، ئەمە هۆیەکانە، ئەگەر کامێرا بتوانێ سەیری بکات، لێرە بۆ هەر مەشروعێك هۆیەکەی نووسراوە، بۆ نموونە دەتوانم ئەوتان بۆ بخوێنمەوە دوایش ئەم لیستەیە هی هەر 34 پرۆژەکە پێشکەشی دەکەم بە بەڕێز سکرتێری ئەنجومەن یان لیژنەی دارایی و ئابووری دەتوانن چاپی بکەن و کۆپی بکەن دوای سەعاتێکی تر دابەشی بکەنە سەر ئەندام پەرلەمانەکان، بۆ نموونە با من یەك پرۆژە وەکو میسال هەر بخوێنمەوە، دروست کردنی 500 خانوو لە تابین، تەبیعی تەفاسیلی پرۆژەکە یەعنی هەر بۆ ئەوەی بەڕێزتان ئاگادار بن کە ئێمە موتابەعەی دەکەین و ئەگەر ئەسبابی هەبێ، ئەسبابی خۆی هەیە، لێ سەندنەوەی کاری تێکراوە لە بەرواری 2009/2/19 دواتر هەڵوەشاوەتەوە، جارێکی تر لە 2009/11/1 دەست بەکاربووەتەوە، داوای ڕەزامەندی زیادبوونی نرخی کراوە لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ڕەزامەندی نەداوە، بۆیە جارێکی تر کار لە پرۆژەکە وەستاوە و ئەم وەستانە تا ئێستاش بەردەوامە، لە 2011/9/25 بە نووسراوی ژمارە 23 /70 سەرۆکایەتی ئەنجومەن داوای لە چاودێری دارایی کردووە کە وردبینی و لێکۆڵینەوە لە پرۆژەکە بکات، بەهەر حاڵ ئەمە تەسەلسولێکی هەیە، ئێمە هەم لەبەر مەسئولیەتی قانونی و هەم

لەبەرئەوەی کە پرۆژەکان کە لێمان داوا دەکرێت بیهێنین ئێمە بە شەفافانە و بە هەموو مەعلوماتەکان پێشکەش دەکەین، ئیتر ئەمانەلە کۆی 3162 پرۆژەی بەردەواکە کە 34 پرۆژە کێشەی هەبێت وابزانم ئەمە بەعکسەوە ئەگەر من بێم بڵێم 3162 پرۆژەمان هەیە بەردەوام و هیچ یەکێکیان کێشە لەسەری نیە مەفروزە وابزانم پەرلەمان ئەو وەختە گلەیی لە ئێمە بکات بڵێیت مومکین نیە، بێجگە لەوەش دیسانەوە مەعلوماتی پرۆژە کە دیسانەوە تێبینی لەسەری دراوە هی پرۆژە دواکەوتووەکان مەوقفی 2012/12/31 یە، ئێستا مەوقفی ئەمرۆ چوار پرۆژەی تریش لەمانە تەواو بوون، یەعنی شەتب کراون، چونکە هەم ئیلتزاماتی مالی هەیە و هەم ئیلتزاماتی فەنی هەیە، تاوەکو غەلق نەکرێت ساڵی ئایندەش چەند دانە لەمانە مابن ئەگەر ئێمە بێینە ئەم هۆڵە بۆ موناقەشە کردنی میزانیە دیسان دەیان هێنمەوە ئەگەر مابن، ئێتسا مەوقفەکە ئەوەیە 30 پرۆژە ماوە، کاریش لەسەر ئەوە دەکەین کە هەتا کۆتایی ساڵ بەڵێنتان پێ دەدەین محاوەلە بکەین گەورەترین عەدەد لەمانە کۆتاییان پێ بێت، بەڵام مومکینە کە ئەمانە کۆتاییان پێ هات چەند پرۆژەیەکی تر کێشەیان تێ بکەوێ، کە ئەمەش دیسانەوە شتێکی تەبیعیە، لە کۆی گشتی 30 پرۆژە لە 3162 پرۆژە وابزانم حەجمەکەی خۆی لە خۆیدا دیارە، ببورن هەر لەسەر خاڵی پێشوو تر ئەگەر بەڕێزتان لەبیرتان بێت وابزانم لە پرۆتۆکۆڵی پەرلەمانیش تەسجیل کراوە، پرۆژە دوا کەوتووەکانی ساڵی ڕابردوو کە ئێمە لێرە قسەمان دەکرد بۆ پرۆژە یاسای بودجەی 2011 کە 68 پرۆژە بوون کە ئێستا ئەمساڵ بوونەتە 34، پرسیارێکی تر لە بەشی دووەم دایە، ئەویش لە تێبینی و پێشنیاری لیژنە تایبەتمەندەکان لاپەڕە 1 خاڵی 5 سوئالەکە ئەوەیە کە دوو نەخۆشخانەی کۆن هەیە لەشاری هەولێر کە نەشیاوەو پێویستە دوو نەخۆشخانەی تر لە شوێنی ئەوان دروست بکرێت، لیژنەی دارایی و ئابووری نووسیویەتی کە پەسەند نیە، من نازانم ئایا پێویست دەکات وەڵامی بدەمەوە یان نا؟ ئەگەر تەوزیحێکی ئەمە بدەم لە شاری هەولێر لە دوو شوێن دوو خەستەخانەی ڕەئیسی هەیە کە خەستەخانەی کۆنن، بەرنامەی ئەوە هەیە کە خەستەخانەی نوێ دروست بکرێت، بەڵام شەرت نیە لە هەمان شوێن بێت، یانیش ئاماژە بدرێت مومکینە بەرنامەیەکی تر هەبێت بۆ ئەو شوێنە و مومکینە تەعمیر هەبێت، بەعزێك تەوەسوعات هەبێ لەوێ، بەڵام بەرنامەی دروست کردنی خەستەخانەی تازە هەیە، لاپەڕە 2 ژمارە 7 لە هەمان ڕاپۆرتی لیژنە تایبەتمەندەکان، دەڵێ هەندێ لە پرۆژە بەردەوامەکان تەواو بوون، بەڵام دووبارە بوونەتەوە، پەسەندە ئەگەر وابێت نوێنەری حکومەت وەڵام بداتەوە، بەڕێزان ئەندامانی لیژنەی دارایی و ئابووری و بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، من ئەمە بە حەقیقەت لەلام وازح نەبوو، چونکە ئەمە دوێنێ ئەم تەقریرەمان بە دەست گەیشت دەڵێ هەندێك لە پرۆژە بەردەوامەکان تەواو بوون بەڵام دووبارە بوونەتەوە و بێ ئەوەی کە لیستی پرۆژەکانمان بداتێ، ئەو مەعلوماتەی کەمن هەمە کە شتی وانیە، ئەگەر شتێکی واهەبێ ئێمە حازرین بەدواداچوونی بۆ بکەین، بەڵام لەبەرئەوەی کە لێرە ئاماژە بەناوی هیچ

پرۆژەیەك نەدراوە هیچ لیستەیەكیش ئاماژەی پێ نەكراوە وەكو پاشكۆ من ناتوانم وەڵامی بدەمەوە، لاپەڕە 4 ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

ئەو لیژنەیەی كە ئەو پرسیارەی كردووە و كە دوایی دەتوانن لە كاتی پرسیار كردن لە وەزیرە بەڕێزەكان بیكەنە پرسیار بڵێن فلان پرۆژە و فلان تەواو بووە و ئێوە دووبارەتان كردووەتەوە، لە كاتی پرسیارەكان دەتوانن پرسیاری لێ بكەنەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لاپەڕە 4 لە ڕاپۆرتی لیژنەی وەرزش و لاوان بە نووسراویان ژمارە 4 لە 2012/5/23 خاڵی سێیەم/ پێشنیار دەكەن بە دروست كردنی شاری وەرزشی كە تەنها دیزاین بێت بۆ ساڵی 2012 لە داهاتی نەوت یان پارەی نەوت بكرێت بە پێشنیار بۆ حكومەت ئێمە زۆرمان پێ باشە ئەگەر مومكین بێت، چوارەم/ پێشنیار بۆ دروست كردنی بنكەی لاوان لە قەزای چۆمان بۆ ساڵی 2011 پێشنیار بووە، بەڵام ئەم پرۆژەیە بوونی نی یە و بوونی نەماوە لە پلانی ساڵی 2012؟ لەسەر ئەساسی ئەوەی كە لە ساڵی 2011 بنكەیەك هەبووە بۆ قەزای چۆمان بنكەیەكی لاوان و لەپلانی ساڵی 2012 دا ئێستا وجودی نیە، پەسەندە وەڵام بدرێتەوە لەلایەن بەڕێز نوێنەری حكومەت، بەڕێزان ئەوە ڕاستە، بەڵام كە لادراوە و موناقەلە كراوە بۆ پرۆژەیەكی تر لەسەر پێشنیاری وەزارەتی وەرزش و لاوان بووە، ئەم دۆكیۆمێنتەش هەر ئێستا پێویست ناكات وابزانم عەرز بكرێت، پێشكەشی دەكەم بە لیژنەی دارایی و ئابووری، ئەمەیە هۆی گواستنەوەی یان با بڵێین هۆی دیار نەمانی ئەو پرۆژەیە، تەحویل بووە لە ئاماژە بە بڕگەی 15 لە پلانی ساڵی 2011 ئەمە لە وەزارەتی ڕۆشنبیریەوە بۆ وەزارەتی ئێمە هاتووە، داوایان كردووە كە چوار ناوەندی وەرزش و لاوان ئەمانە تكایە ڕەزامەندی بفەرموون بەلابردنی ئەو پرۆژەیە و دابەش كردنی گۆژمەكە لەسەر سێ ناوەندی تر حەتمەن ئەگەری خۆیان هەیە ئەوانیش، سەبەبی ئەگەرەكەش بەعزێك جار ئەگەرەكە فەنیە و لە شوێنێكی موعەیەن و تایبەتی لەو وەزارەتانەی كە وەزارەت ئیش و كاریان موتەخەسس نین لە مەسائیلی بینادا، كێشە دێتە ڕێ، مەسەلەن وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان مومكینە ئەو ئیمكانیاتە فەنی و هەندەسیەی نەبێت لە بەعزێك پرۆژەدا بەتایبەتی كەلە دەرەوەی شارە و لە شوێنێكە ئەم كێشەیە هەیە و ئێمە بە بەردەوام باسی دەكەین و بەدوای ڕێگەچارەسەر دەگەڕێین، ئەمە پێشكەشی لیژنەی دارایی و ئابووری دەكەین، بەڵام لەگەڵ ئەوەش، ئەوەش دەدەین بە لیژنەی دارایی و ئابووری و ئەو نوێنەرانەی كە پرۆژەكەیان تەرح كردووە، لێرە ئێمە دەسكاریەك لە پرۆژە پێشنیار كراوەكان بكەین، ئەو پرۆژەیە داخڵ دەكەین، چونكە دیارە ئەسبابی لابردنەكەی ئەوەیە، بەڵام حەتمەن شوێنەكە ئیستحقاقی لەوەی هەیە، لاپەڕە 5 لە ڕاپۆرتی لیژنەی وەزارەتی كاروباری پێشمەرگە و شەهیدان و قوربانیانی جینۆساید بە

نووسراویان ژمارە 39 لە 2012/5/23 ئەم پێشنیارە و تێبینیانەی گرتۆتە خۆی، مـن چۆن بـزانم ئەمـە پێشنیارە یان تێبینیە؟ یەعنی ئەوانە پێویست ناکات، چونکە ئەوە بۆ نموونە لە مەسەلەی ئـەوەی کـە ئایـا خانوو و ژمارەیەك لەو پرۆژانـەی کـە دانـراوە وەزارەتـی کاروبـاری شـەهیدان پـرس بـە وەزارەتـی شـەهیدان نەکراوە، هەندێك لەو پرۆژانەش پێویست نین، بۆیە داواکارین گواستنەوەیان بۆ بکرێت لەناو پرۆژەکان دا، تـەبیعی ئەمـە نووسـراوی وەزارەتـی کاروبـاری شـەهیدانە، دەتـوانن بـەراوردی بکـەن لەگـەڵ لیسـتی ئـەو پرۆژانەی کە بۆیان دانراوە، مومکینە ئەمـە بـۆ ئێمـە هـاتووە و لـە وەزارەتـی شـەهیدانەوە مومکینـە داوای هەزار خانوویان کردبێت بۆ شەهیدان لە ئەنجامی موناقەشە و ئیمکانیاتی کە هەبووە هەروەها ئیمکانیـاتی فەنی کە وەزارەتی شەهیدان هەی بووە لە هەزار خانووەوە بووبێتە چوار سەد خانوو، بـەڵام ئـەوە نیـە کـە وەزارەتی شەهیدان داوای خانوویان کردبێت ئێمـە شـتێکی تریـان بـۆ ئـیقتراح کردبێت، ئەمـەش داواکاری خۆیانە و ئەوەش دیسانەوە پێشکەشی دەکەم بە لیژنەکە، خـاڵی دووەمـیش هـەر هـەمان شـتە، کـە ئـەویش تەجهیز کردنی ئەو مۆنەمێنتانەیە کە تەواو بوون و پێویستیان بە کەلوپـەل و پێداویسـتی هەیـە، دەبێتـە پێشنیار بۆ حکومەت، لە هەمان لیست دا ئەگەر تەماشا بکەن داخڵ کراوە، لاپەڕە خـاڵی 5 دروسـت کردنـی دوو نەخۆشخانە لەهەردوو پارێزگای هەولێر و دهۆك هاوشێوەی نەخۆشـخانەی شـۆڕش لـە سـلێمانی، ئێمـە پێمـان باشـە ئەگـەر مـومکین بێـت، ئەگـەر لـە زمنـی ئیمکانیـاتی حکومـەت دا هـەبێت، لاپـەڕە 8 خـاڵی 8 پێشنیار دەکرێت لیژنەی دارایی و ئـابووری بـەڕێز لـە پەرلـەمانی کوردسـتان پێشـنیار دەکـەن کـە لیسـتێك بەناوی پرۆژە تەواو بووەکان بۆ پەرلەمانی کوردستان بنێردێت، ئەمە دوێنـێ ئێوە ئـەمرتان فـەرموو ئەمـە لیستەکەیە بـە نووسـراوی ڕەسمـی هێنـاومـە بـۆ بـەڕێزان دەیخوێنمـەوە ئەوانـەی لـە پشـتەوەن، بـۆ بـەڕێز سـکرتاریەتی پەرلـەمانی کوردسـتان، 2012/6/12 ئامـاژە بـە پێشـنیاری لیژنـەی دارایـی و ئـابووری پەرلەمانی کوردستان سەبارەت بە ڕەشنووسی یاسای بودجەی ساڵی 2012 ی حکومەتی هەرێمی کوردستان خاڵی 8 لـە لاپـەڕە 8 کـە لیژنـەی ڕۆشـنبیری و ڕاگەیانـدن و شـوێنەوارەکان بـە نووسـراویان ژمـارە 99 لـە 5/23/ داوایان کردووە کە لیستێك بەناوی پرۆژە تـەواوبووەکان بنێردرێت هـاوپێچ لیستی پرۆژەکـان کـە لەماوەی 2011/1/1 تـاوەکو 2012/5/1 تـەواو بـووە بۆتـان دەنێـرم، تـەبیعی نزیکـەی هـەزار پرۆژەیـە، دابـەش کـراوە بـە دوو قسـم، لـە 2011/1/1 هـەتا 1/1/ 2012 دوای ئـەوە لـە 2012/1/1 هـەتا 2012/6/12 یـەکێکیان 634 پرۆژەیـە، ئەمـەی وەجبـەی یەکـەم، وەجبـەی دووەمـیش 290 و شـتێك پرۆژەیە بە هەمووی دەکاتە نزیکەی 1000 پرۆژە پێویست ناکات هەموویان بخوێنمەوە نووسراوی ڕەسمی هێناومە و تەسلیمی بـەڕێز سکرتێری پەرلـەمانی دەکـەم، لاپـەڕە 8 خـاڵی 9 پرسـیار ئەوەیـە کـە تێبینـی دەکەن کە لە دانانی پرۆژە پێشنیار کراوەکانـدا ڕەچاوی ئەولـەویاتی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری و لاوان نـەکراوە ڕێژەی پرۆژەکانیان لە کۆی پرۆژەکان زۆر کەمە نزیکـەی کـەمتر یـەك لەسـەدە و نوێنـەری حکومـەت وەڵام بداتەوە، هەمان پرسیار نـەك تـەنها لـە ڕێگـەی لیژنەکـەوە، بـەڵکو لـە ڕێگـەی وەزارەتـی ڕۆشـنبیری و لاوان خۆشـیانەوە بـە نووسـراویان 3125 لـە 6/11 پێشـی چـەند ڕۆژێـك وەڵامـان داونەتـەوە کـە جـوزئێکی

ئیمکانیاته و جوزئێکی تریشی ئەولەویەتە، هەڵبەتە هەموو وەزارەتەکان گرنگن و هەموو سەکتەرەکانیش گرنگن، بەڵام وابزانم کارەبا و ئاو ئیحتماله ئەولەویەتیان له پێشتر بێت، هەر ئەوەیە هیچ هۆیەکی تر نیە، ئەمەش ئەو وەڵامەیە که داومانەتە وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان لەسەر ئەم بابەتە پێشی ئەوەی که لیژنەی دارایی و ئابووری سوئالەکە تەرحیش بکات، چونکە ئەمە له 6/11 هی پێرێیە.

فەرموون ئەوەش پێشکەشی لیژنەی دارایی دەکەین کە وەڵامی ئەو پرسیارەیە، لە لاپەڕە 9 خاڵی 12 پرسیارەکە ئەوەیە دەڵێن پرۆژەکان لەبەر هەر هۆیەك بێ بە گشتی زۆر دوادەکەون ئامادەکردنی دیزاینەکانیان چەند ساڵێکی پێ دەچێ، ئێمەش پشتگیری دەکەین، شەرت نیە چەند ساڵێکی پێ بچێت، بەڵام دواکەوتنێك هەیە بە هۆی دیزاینەوە و بەهۆی گۆڕینی دیزاینەوە و دیسانەوە ئەمە یەکێك دەبینین ئەم زاهیرەیەش لەو وەزارەتانەی کە وەزارەتی هەندەسی نین زیاتر ڕوودەدات، وەکو لە وەزارەتەکانی کە ستافی هەندەسیان هەیە و ئیمکانیاتی هەندەسیان هەیە.

خاڵی 13 لە لاپەڕە 9 دەڵێت دەبووایە وەزارەتی پلاندانان داتا و زانیاریەکانی لەسەر پرۆژە بەردەوامەکان وردتر بووایە، بەلایەنی کەمەوە تا کۆتایی ساڵی 2011 زانیاریەکان ئەپدەیت بکردایە، ببێ بە پێشنیار بۆ وەزارەتی پلاندانان، من زۆر لە لام وازح نیە، چونکە ئەو لیستەی کە لەبەردەستانە ئەمە ئەپدەیتی تا کۆتایی 2011 یە کە بەڕەسمیش پێشکەش بە پەرلەمان کراوە، ئەپدەیتی نوێش هەیە، ئەپدەیتی وەرزیشمان ناردووە، ئێستاش ئەگەر داوای ئەپدەیتی نوێ بکەن دەتوانین هەر ئەمڕۆ ئەپدەیتێکی نوێی مەوقفتان پێشکەش بکەین، بەڵام ئەوەی کە پەسەند دەکرێت لەناو بودجە وابزانم بە پێی یاسا و ڕێساکان ئەمەیە وا بە ئێمە گوتراوە، هەر کامەی داوا بکەن ئێمە ئەوەی تەقدیم دەکەین.

خاڵی 14 لە لاپەڕە 9 هەندێ لە پرۆژەکانی وەزارەتی ڕۆشنبیری لەناو پرۆژە بەردەوامەکانی ساڵی 2012 داهەن کە لەناو پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 دا نەبوون و وەڵام بدرێتەوە، وەڵامی ئەو پرسیارە لە پارێزگای سلێمانی لە کاتی خۆی لە 2011 لەناو پێشنیارەکان لە پرۆژە بەردەوامەکان نووسرابوو دروست کردنی 13 یاریگای فودساڵ لە سلێمانی و گەرمیان، دواتر فودساڵ وابزانم یاریگای بچووکە مەعناکەی ئەوەیە، یەعنی فوتبۆڵ نیە من سەهو نیم لەوە، دروست کردنی 13 فودسۆڵ لە سلێمانی و گەرمیان بوو دواتر دابەش کرابوو بۆ یاریگای فودسۆڵ یەعنی ئەو تایتڵە عینوانەکەی کە داخڵ کرا دروست کردنی 13 یاریگای فودسۆڵ لە سلێمانی و گەرمیان بوو، دواترکە دابەش کرا بوون بە پرۆژە بوون بە 13 پرۆژە هەریەکە و عینوانی خۆی وەرگرت، یەعنی لە داخڵ کردنەکە هەمووی پێکەوە بوو، کە بووە پرۆژە من ناتوانم هەموویان پێکەوە تەرح بکەم، چونکە هەر یەکە و سلفەی خۆی هەیە و هەر یەکەو خەرجیاتی خۆی هەیە، بوون بە 13 یاریگای فودسۆڵ یەك لە ڕاپەڕین، یەك لە زێڕینۆك، یەك لەقرگە، یەك لە پێنجوین، یەك لە سەید سادق، هەتا دەگاتە کەلار، لەبەرئەوە، ئەوە هۆیەکەیەتی کە لەوێ لە 2011 نەبوون ئێستا لە 2012 لەناو بەردەوامەکان هەیە، بەڵام کەس تێبینی ئەوەی نەکردووە کە ئەمە لە 2011 لەناو پرۆژە پێشنیارەکان شتێك هەبوو بەناوی سلێمانی و گەرمیان کە ئێستا نەماوە، لە پارێزگای

دهۆكیش بـه هـەمان شـێوە 5 دانـە پـڕۆژە هـەبووە لـە پـڕۆژە پێشـنیار كراوەكـان كـە خـورد كرانـەوە بـۆ پڕۆژەكان و یەك بە یەك، یەكێكیان پڕۆژەیەك لە مەركەزی دهۆك ئەنجام دراو یەكێك لە ئامێدی و یەكێك لە دەركار و یەكێك لە دینارتە و یەكێكیش لە تەناهی، لەناو پڕۆژەكان تەفاسیلەكانیان هەیە.

خاڵی 15 لە لاپەڕە 9 پەلەكردن لە دروست كردنی كۆمەڵگەی هونەری لـە قـەزا و ناحیـەكان لـە بودجـەی پەرەپێدانی پارێزگاكان تەرخان بكرێت ببێ بە پێشنیار بۆ حكومەت بەڵێ پەسەندە.

هەروەها لاپەڕە 9 خاڵی 16 ئەم تێبینیەمان هەیە كە شێوەیەك لەنارێك و پێكی بە پڕۆژە بەردەوامـەكان دیارە بە تێكەڵاوی پڕۆژەكان لەنێوان وەزارەتەكاندا، تەبیعی تێبینیەكە وازح نیە و میسالیش نەدراوە هـەتا من وەڵام بدەمەوە دەترسم من میسالێك بێنم و جەوابی ئەمە نەبێت، وەكو بەڕێزتان ئاگادارن لە كاتی دوو ئیدارییەوە و لە سـاڵانی ڕابـردووەوە كۆمـەڵێك پـڕۆژە هـەبووە كـە لـە وەزارەتـی دارایـی بـوون و كۆمـەڵێك پڕۆژەش هەبوون لە وەزارەتی ناوخۆ بوون و ئێمە ئەمە چەند ساڵێكە خەریكی ئەوەین كە هیچ پڕۆژەیەك داخڵ نەكەین ئەگەر لەلای وەزارەتی مەعنی نەبێت، بە تەسەوری خۆمان ئەوەی كە كردوومانە هەتا ئێستا كارەكان تەنزیم كراون، بـەڵام ئەگـەر هـەر تێبینیـەك هـەبێ بـەناو نـەك بـە شـێوازێكی گشـتی كـە تێكـەڵاو بوونێك هەیە، چونكە ئەمە وازح نیـە، ئەگـەر هـەر تێبینیـەك هـەبێت لـەناو پڕۆژەكـە ئێمـە ئامـادەین كـە چارەسەری بكەین، لاپەڕە 13 ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە لەخۆتەوە قسە مەكە، كاك ئاسۆ ئیجازە وەرگرە، بەردەوام دەبێ وەزیر، فەرموو جەنابی وەزیر.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەو خاڵەی كە ئاماژەم پێیدا كە خاڵی 16 هەمە بـەو شـكلە هـاتووە لـە ڕاپۆرتەكـە ئەگـەر هـەر تەفسـیلێك هـەبێت مـن باسـم كـرد، مـن ئامـادەم تەفسـیلەكە وەربگـرم و مەسـئولم لەبەرامبـەر چارەسـەركردنی یـان چارەسەر نەكردنی، بەس ئەوەی كـە خوێندمـەوە ئـەو تێبینیـە كـە لێـرە هـاتووە، ئینجا ئـەوە، لاپـەڕە 13 خاڵی یەكەم، تێبینـی دەكـەن لیژنـەی دارایـی و ئـابووری لـە ڕاپـۆرتی لـە بەشـی هەشـتەم ڕاپـۆرتی لیژنـەی كاروباری پەروەردە و خوێندنی باڵا توێژینەوەی زانستی دەربـارەی بودجـەی سـاڵی 2012 بـە نووسـراویان ژمارە 82 لـە 24/ 2012/5 ئـەم پێشـنیارانە ئـەو تێبینیانـەی گرتۆتـە خـۆ، یەكـەم/ تێبینـی دەكـەن كـە بودجەی بـۆ هەڵمـەتی نیشـتمانی و دروسـت كرنـی قوتابخانـە بـۆ سـاڵی 2012 تـەرخان نـەكراوە، پێشـنیار نەكراوە، پێشنیار دەكـەن ئەمسـاڵیش بـڕی 150 ملیـار دینـار تـەرخان بكرێـت بـۆ بـەردەوامی هەڵمەتەكـە، پەسـەندە بـۆ گفتوگـۆ كـردن لەگـەڵ نوێنـەری حكومـەت، زۆر باشـە و تەنانـەت مومكینـە لـە بەرنامـەكانی حكومەت دا هەیە كە هەڵمەتەكە فـراوانتریش بكـات و تەكنیكـەكانیش بگۆڕدرێـت و باشـتر بكرێـت، ئەگـەر داهاتی تریش هەبوو بەكاربهێندرێت بۆ هەمان مەبەست.

لاپەڕە 14 خاڵی 11 پێشنیار دەکەن پرۆسەی تەندەرین کردنی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بگەڕێندرێتەوە بۆ وەزارەت و زانکۆکان، ڕەچاوی پارە و کاتی پێویست بکرێت، ببورن لە خاڵی پێشووتر لە خاڵی 5 دا دوو بەش بوو بەشێکی تەرخان کردنی پارە بۆ دروست کردنی قوتابخانە، بەشەکەی تریشی ئەوە بوو کە پرۆژەکانی پەروەردە لە ڕێی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە و پارێزگاکانەوە جێ بەجێ بکرێت، ئەم بابەتە ئێستا لەژێر گفتوگۆدایە لە ئەنجومەنی وەزیران و ئیتجاهەکەش بە ئیتجاهی ئەوەیە کە ئەو وەزارەتانەی کە ئیمکانیاتی هەندەسیان نیە کارەکانیان لە ڕێی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە شێوەیەکی سەرەکی یان لەڕێی پارێزگاکان و شارەوانیەکانەوە ئەنجام بدرێت.

لاپەڕە 14 خاڵی 11 پێشنیار دەکەن پرۆسەی تەندەرین کردنی پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بگەڕێندرێتەوە بۆ وەزارەت و زانکۆکان و ڕەچاوی پارە و کاتی پێویست بکرێت بۆ دیزاینی پرۆژەکان بە زیادکردنیان و چالاك کردنیان لەم بوارەدا و بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت، پەسەندە و زانکۆکان مومکینە وەزعیان فەرق بێت لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە، چونکە کولیاتی هەندەسەیان هەیە، مومکینە مەراکزی هەندەسی یان ئیستشاری هەندەسیان هەبێ کە ئیمکانیاتەکەیان هەبێت، لاپەڕە 15 خاڵی 14 دیاری کردنی بەشە بودجەی تایبەت بۆ پرۆژەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا بە پێی گرنگی و ڕیزبەندی پرۆژەکان بە هەماهەنگی لەگەڵ هەر دوو وەزارەتی پلاندانان ودارایی لە داهاتی نەوت پشتیوانی بۆ هەردوو وەزارەتی پەروەردە و خوێندنی باڵا تەرخان بکرێت بۆ دروست کردنی کەمپی زانکۆ و پەیمانگا و قوتابخانەو نیشتەجێ بوونی مامۆستایان بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت و پەسەندی دەکەن، ئەو بەشەی کە مومکینە لەناو پرۆژە پێشنیار کراوەکان و لەهەر داهاتێکی تریش کە لەبەردەست بێت.

لاپەڕە 18 خاڵی 3 پلانی وەزارەتی کار لە بواری پرۆژەکان جێ بەجێ نابێت، چونکە هیچ پرۆژەیەکیان بۆ دانەنراوە لە بودجەی ئەمساڵ بۆ نموونە ئەم وەزارەتە شەش پرۆژەیان پێشکەش کردووە بۆ دروست کردنی سەنتەری ڕاهێنانی پیشەیی لەگشت قەزایەکان تەنها یەك پرۆژەیان بۆ ئەنجام دەدەن، ڕاستە بەڵام ئیمکانیەت ئەوەندە بووە، دیسانەوە ئەولەویاتەکان و خۆ لیستەکان لەبەردەستی بەڕێزتان دایە و لە پرۆژە پێشنیار کراوەکانیش شی کردنەوەیەکی زانستیانە پێشکەش دەکەین لەسەر ئەوەی کە ئەمانە چۆن ڕیزبەندی کراون و ئەولەویەت چۆن دراوە بە سێکتەرەکان بەس ئێستا ئەوە دەهێڵمەوە بۆ کاتی پرێزنتەیشن و ئەوانە.

لاپەڕە 18 خاڵی 14 لیژنە داوا دەکات پێداچوونەوەیەك بکرێت لە پرۆژەکانی بەڕێوبەرایەتی چاودێری و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی شەش پرۆژە لە سنووری پارێزگای دهۆك پێنج لە سنووری ئیدارەی گەرمیان، بۆیە لیژنە داوای پێداچوونەوە دەکات لەو پرۆژانە لەڕووی ئەولەویەت و هەماهەنگی لە نێوان پارێزگا و قەزاکان، بەڵێ باشە تێبینەکە و پێشنیارەکە قەبوڵ دەکەین.

لاپەڕە 19 خاڵی 6 پارێزگای سلێمانی پێویستی بە دروست کردنی بینای ئۆتیزم هەیە، پەسەندە بکرێت بە پێشنیار بۆ حکومەت، بەڵێ ئێمەش پەسەندی دەکەین، دەزانین و بە زۆر زەروریشی دەزانین و کاری

لەسەر دەكەین، لاپەڕە 20 خاڵی 5 بە پێی یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2008ی هەموار كراو پێویست بوو گوژمەیەك لە بودجەی ساڵی 2012 دابنرێت بۆ دروست كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون دوو سەد ملیار دینار، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەت، بەڕێزان دروست كردنی یەكەی نیشتەجێ بوون بۆ خەڵكی كەم دەرامەت بە دوو شێواز تەرح كراوە ئێستا، جوزئێكی كە ئێستا لەژێر جێ بەجێ كردن دایە لەسەر بودجەی تەشغیلیە، كە لە ساڵی ڕابردووەوە بایی 49 ملیار دینار كاری لەسەر كراوە و قۆناغێك چووەتە پێشەوەش، بەشی دووەمی كە تەخسیس كردنی 250 ملیار دینارە كە ئەمساڵ لەناو بودجەكە دا هەیە ئەگەر تەدقیق بكەن دابەش كراوە پارەكە لەسەر هەر سێ محافەزە و ئیدارەی گەرمیان بە پێی ڕێژەی سوكان و بە پێی ڕێژەی دانیشتوان و پارەكەش تەقسیمی دوو نەشات كراوە، نەشاتی یەكەم دروست كردنی یەكەی نیشتەجێ بوونە بە مانایەكی تر لێرە باسی شوقە دەكرێت بۆ خەڵكی كەم دەرامەت، بەشی دووەمی پارەكەش جوزئێكی بە پێی معادەلەیەكی با بڵێین علمی تەخسیس كراوە بۆ خەدەماتی ئەو یەكە نیشتەجێ بووانەش، جوزئێك لە پارەكانی ئەمساڵ تەخسیس كراوە، بەڵام هەم لەبەر كات و هەم لەبەر حەجمی ئیشەكە، چونكە نزیكەی 5 هەزار وەحدەی سەكەنیە، ئێمە ناتوانین ئێستا هیچ بڕیارێك بدەین و هەڵمەتەكەش تازە دەست پێكراوە پاشی چەند مانگێكی تر تەقیمی دەكەین ئەگەر پێویستی كرد پارەی موخەسەسی بۆ زیاد بكەین ئەوا ڕێگەی قانونی خۆیەوە بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی دارایی موخەسەسی پارەكە زیاد بكرێت.

لاپەڕە 20 خاڵی 6 ، هەر پرۆژەیەك دیزاینی تەواو نەبووبێ ناكرێت گوژمەی بۆ دیاری بكرێت، بخرێتە خشتەی پرۆژە پێشنیار كراوەكان، پەسەندە، وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حكومەتەوە، ئێمەش دەڵێین هەر زۆر پشتگیری ئەم پێشنیارەش دەكەین، بەڵام پێویستمان بە یارمەتی هەیە لەوەی كە ئێمە زۆرجار كە پرۆژە دێت تەنانەت لەهەر تەرەفێكەوە كە پرۆژە پێشنیار دەكرێت چ لەلایەن خەڵكەوە چ لە لایەن دائیرەكانەوە، بەعزێك جار زەرورەتی پرۆژەیەك وای لێ دەكات ئەولەویەتی چ لە مەسەلەی كارەبا بێت و مەسەلەی ئاو بێت كە ناچار دەبین لەو خاڵە دەرباز بین، ئەگەر نا دەبێت شێوازێكی تر هەبێت، دەبێت دیزاین بكرێت، كە دیزاین بە تەنیا بێت، نەك بەشێك لە پرۆژە، ئێمەش پشتگیری دەكەین، وایە.

لاپەڕە 21 خاڵی 8 كردنەوەی حسابێكی تایبەت بەناوی حسابی جێ بەجێ كردنی پرۆژە بەردەوامەكان، تەبیعی ئەمە وابزانم هەر دەمان باتەوە سەر هەمان خاڵ لە پرۆژە یاسای بودجەی ساڵی 2011 یش دا باسكرا، ئێمە وەكو وەزارەتی پلاندانان، ئێمە پێمان باشە بە شێوەیەكی تایبەت تەعامول لەگەڵ تەخسیسی پارە بكرێت بۆ مەشاریع، بەڵام ئەو حەقیقەتەش كە بەڕێز وەزیری دارایی و ئابووری پێشی ماوەیەكی كورت ئاماژەی پێدا كە پرۆژەی سلفە و هیچ پرۆژەیەك ڕانەوەستاوە، ئەویش حەقیقەتێكە، یەعنی ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان گلەییمان ئەگەر هەبێت بابڵێین لە ئەدای خۆمان یان لە ئەدای حكومەت بەشكلێكی گشتی ئەوەیە كە ژمارەی پرۆژەكان لە زیادبوون دان و قودرەتی حكومەتیش مومكینە مەحدود بێت و ئیمكانیاتی فەنی بابڵێین، ئیمكانیاتی ماددی كە دەگاتە ئەو خاڵە كێشەكە كێشەی ئێمە نیە، بەڵكو كێشەی

وەزارەتی داراییە، لەسەر ئەوەی کە لەلای ئێمە مەتڵەبە و هەدەفە، ئەوەیە کە پڕۆژەکان ڕانەوەستن، ئیتر لەرێگەی سندوق دەبێت، چونکە ئەم ئیختراحەی کە پاریش کرا کە ئێمەش پێمان باش بوو، دیارە لە ناحیەی تەتبیقیەوە عەمەلی نەبووە، لە ناحیەی قانونیەوە بە غەلق کردنی سەنەی مالی مومکین نەبووە، بۆیە وەزارەتی دارایی نەیان کردووە.

لاپەڕە 21 خاڵی ژمارە 9 پشکی بودجەی پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە لە بودجەی گشتی ساڵی 2012 کەمە وەڵام بدرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەت، تەبیعی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە وەزارەتێکی گرنگە، هەموومان گرنگیەکەشی دەزانین، بەڵام هەر بۆ زانیاری بەڕێزتان وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە ئێستا لەم لەحزەیەدا 379 پڕۆژەی بەردەوامی هەیە، گوژمەی ئەم پڕۆژانە 2,8 ترلیۆن دینارە، کە دەکاتە نزیکەی 2,4 ملیار دۆلار، تیکراری دەکەمەوە 379 پڕۆژە بە گوژمەی 2,8 ترلیۆن دینار کە دەکاتە نزیکەی 2,4 ملیار دۆلار، لەمانە نزیکەی 1 ترلیۆنی با بڵێین ئەگەر بە حسابی پارە بکەم، حسابی ئینجاز لە ناحیەی وجهە نەزەری پارەوە، نزیکەی یەك ترلیۆن دیناری تا ئێستا دەفع کراوە هی ئەو پڕۆژانە، ئەمساڵیش ئەگەر سەیری لیستی پڕۆژە بەردەوامەکان بکەن، 574 ملیار دینارمان بۆ داناون بۆ ئەوەی کە تەکمیلە ببن، جوزئێکیشیان دەمێنێتەوە بۆ ساڵی ئاییندە، ئەمەش شتێکی تەبیعیە، لەبەرئەوە من نازانم بە پێوەری ئیحتیاجاتی بونیەی تەحتی هەرێمی کوردستان بێت بەڵێ ڕاستە مومکینە ئەگەر مەبلەغەکە هەرچەندێکیش بێت، بەڵام خۆ ئەوەی کە لەبەردەستە ڕەقەمەکان لەبەردەستی بەڕێزتانە، خۆهەر لە حدودی ئیتاری ئەو ژمارەیەدا هەر ئەوەندە مومکینە، پڕۆژەیەکی زۆریان ئێستاش لەبەردەستە کە تەواو بکرێت، لە پێشنیار کراوەکانیش دا کە 51 پڕۆژەمان بۆ داناون، بە گوژمەی 583 ملیار دینار، کە دیسانەوە ئەمەش مەبلەغێکی زۆرە و موخەسەسی ئەمساڵیان کەمە کە 50 ملیار دینارە لەپێشنیار کراوەکان، بەڵێ ئەوە ڕاستە.

لە لاپەڕە 21، بەڵێ باشە کاك ئاسۆ تێبینیەکەت بە دەستم گەیشت، لەلاپەڕە 21 خاڵی 10 بە گوێرەی پلانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە پڕۆژەی پێشنیار کراوی ئەو وەزارەتەی نەخستۆتە خشتەوە، حەتمەن ئەم مولاحەزەیە لیژنەی ئاوەدانکردنەوە یان لیژنەی دارایی لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە وەریان گرتووە، بەڵام وابزانم سوء تەفاهومێك هەبووە، چونکە ئێمە پەیوەندیمان بەخۆشیانەوە کرد لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان و خۆشیان وابزانم ئێستا ئەم قسەیە و ئەم مەوقفەیان نیە و مەوقفەکە بەو شکڵە نیە، مەوقفەکە ئەوەیە کە ئێمە هەر پڕۆژەیەکی ئەوان کە بە تایبەتی هی وەزارەتی پلاندانان کە لامان بردووە کە سیغەی نیهائی ئیختیاری 50 پڕۆژەکەی ئەمساڵمان کردووە بە ئیمزای خۆیان نووسراومان لەلایە و بە ئیمزای خۆیان کە ئەو 50 پڕۆژەیە بەو شێوازە ئیختیار کراوە کە خۆیان بڕیاریان لەسەر داوە.

لاپەڕە 21 خاڵی 11 دەبێت بودجەی پڕۆژەکانی ناوچە دابڕاوەکان لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 لەسەر بودجەی گشتی هەرێم بێت نەك لەسەر بودجەی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە، لەسەر هەرێمە خۆی ئەگەر جەنابتان مولاحەزەش بکەن ئێستا جارێ نەچووەتە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان بە تایبەتی هی

ناوچە دابڕاوەکان، وەکو ساڵی پار ئێوە لە هۆڵی پەرلەمان بەڕێزتان بڕیارتان دا کە گوژمەی گشتی پڕۆژەی ناوچەدابڕێندراوەکان تەخسیس بکەن و ئێمەتان تەکلیف کرد کە دوایی تەفسیلەکەی جێ بەجێ بکەین، ئێمە کە تەفسیلەکەمان جێ یەجێ کرد ئەگەر جەنابتان تەماشای ئەوانەی پار بکەن دەبینن کە لەسەر هەرێم دامان ناون و لەسەر هیچ پارێزگایەك دامان نەناوە.

لە لاپەڕە 21 خاڵی 12 بە پێی وردبینی لیژنەی ئاوەدانکردنەوە بە خشتەی پڕۆژە دواکەوتووەکان دەرکەوت کە بەشێك لە پڕۆژەکانی وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بە پڕۆژەی دواکەوتوو دانانرێت، بەڵکو بەردەوامن، ئەمە باشە وابزانم هەر پشتگیری لە ئەو تەوزیحەی ئێمە دەکات کەلەسەر پڕۆژە دواکەوتووەکان دامان کە بەشێکیان لە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوەیە، لاپەڕە 24 خاڵی 8، لیژنە پێشنیار دەکات بە زیاد کردنی ماددەیەکی یاسایی وەکو ساڵی 2011 تایبەت بە سندوقی پارەی پڕۆژە جێ بەجێ نەکراوەکان بۆ هەڵگرتنی ئەو بڕە پارەیە دەمێنێتەوە لە حسابێکی تایبەت بەناوی حسابی جێ بەجێ کردنی پڕۆژە بەردەوامەکان، لە پێشووە وابزانم هەر سیغەیەك هەبێت وابزانم هەدەفەکە موهیم تر لە سیغەکە، هەدەفەکە ئەوەیە کە وەزارەتی دارایی و ئابووری ئالیەتی ئەوە بگرێتەبەر کە تەمویل کردنی مەشاریع ڕانەوەستێ، لەلای ئێمەش هەر ئەوەیە، ئالیەتی قانونیەکەی یان مالیەکەی چۆنە ئەوان باشتر دەیزانن.

لاپەڕە 25 خاڵی 13 بڕی 12 ملیار دینار بۆ دانانی پێوەری زیرەکی ئاو دانراوە، لە کاتێك دا دووساڵە ئەم کارەیان لە کۆمپانیاوە وەرگرتووە کە پڕۆژەکەی بۆ دەرچووە، داوا دەکەین پارەکەی بۆ پڕۆژەیەکی تر خەرج بکرێت، زۆر باشە ئێمەش لەبەرئەوە جارێکی تر پارەکە ئیزهار بووە، لەبەرئەوەی کە وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار مەوزوعی پێوەری زیرەك کە پارەیان بۆ تەخسیس کردبوو پێشتووتر دابوویان بە کۆمپانایەك، کۆمپانیاکە موفەق نەبووە لە ئەنجامی ئیشەکە، ئەوان ئێستا بە تەمان بیدەن جارێکی تر ئیعلانی بکەنەوە و بیدەن بە کۆمپانیایەکی تر، لەبەرئەوە داوایان لە ئێمە کردووە کە تەخسیسی پارەکە بمێنێتەوە لەسەر پێشنیاری خۆیان.

لاپەڕە 25 خاڵی 14، پرسیار دەکەن بۆچی پڕۆژەی سەنتەری تاقیگەی بیناسازی لە هەولێر ماوەی دوو ساڵە لە پڕۆژەکانی وەزارەتی دارایی و ئابووری دادەنرێت، بۆچی وەزارەتی شارەوانی یان ئاوەدانکردنەوە بەم کارە هەڵناستن؟ چونکە ئەمە پێچەوانەی ماددەی 34 لە یاسای بودجەدا، مەبەست لێرە ئەوەیە کە عائیدیەتی تاقیگەکانی بیناسازی کە پێشوو تر بەعزێکیان سەر بە ئەنجومەنی وەزیران بوون و وەکو سیغەی ئیداری مەشاریعەکانیشیان لەسەرووی وەزارەتی دارایی بوو، ئەمە مەبەستم هی هەولێر و دهۆکە، لە سلێمانی و لە کۆیە پێشی هەتا بڵێین پێشی دوو ساڵیش هەردوو تاقیگە سەر بە وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە بوون، ئێستا ئێمە لە 6/3 بە نووسراومان ژمارە 71 لە 2012/6/3 مەوزوعەکەمان کۆتایی پێهێناوە کە هەر چوار تاقیگەیەك لەگەڵ هەر تاقیگەکە نوێ هی بیناسازی بخرێنە سەر وەزارەتی ئاوەدانکردنەوە تەنها ماوە سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری پێ دەربکەن، ڕێگەش دەکەینەوە بۆ کردنەوەی تاقیگەی ئەهلی کە بە ئیجازەی کاربکەن، تاقیگەی ئەهلی لەبواری بیناسازی دا،چونکە ئێستا ئەو

حجمە زۆرەی مەشاریع کە هەیە ئەو زەخمەی کەلەسەر ئەم چوار تاقیگەیە هەیە وای لێ کردووە بووەتە یەکێك لە هۆیەکانی دواکەوتنی بەعزێك لە پرۆژەکان کە ئینتزاری فەحس دەکەن، ئەم نووسراوە تەسلیمی دەکەین بە بەڕێزان لیژنەی دارایی و ئابووری کە ئەمە وەڵامی ئەو سوئالەیە.

لاپەڕە 25 خاڵی 15 پێشنیار دەکەن هەر گۆڕانکاریەك لە پرۆژەکان ڕوویدات پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە بەزووترین کات، وابزانم ئەمە پێشووتریش یەعنی تەبیعی ئێمە پشتگیری دەکەین سەد لەسەد، بەشتێکی باشی دەزانین، بەڵام ئالیەتی ئەم کارەش دەبێ مەعلوم بێت، ئێمە پار جەنابتان بڕیارتان دا کە بە شێوەیەکی وەرزی ڕاپۆرت بنێرین، ئێمە ڕاپۆرتمان ناردووە، بەعزێك لە بەڕێزان گلەییان هەبووە، بەڵام من دەتوانم هەر کاتێك کەپێویست بکات بە تەفسیلێشەوە ئاگادارتان بکەمەوە کە چۆن ڕاپۆرتەکان هاتوون، ئەوەی کە دەکرێت کە پەرلەمانی لێ ئاگادار بکرێتەوە وابزانم هەر ئالیەتێکی وایە دیسان کە بە شێوەیەکی وەرزی بە تاریخێکی موعەیەن ڕاپۆرتەکان بۆ پەرلەمان بێت لەو ماوەیەی کە دەکەوێتە بەینی پەسەند کردنی بودجە هەتا موناقەشە کردنی بودجەی ساڵی نوێ، پێمان باشە و جێ بەجێ ی دەکەین.

لاپەڕە 26 خاڵی 19 داوای دیاری کردنی ناوی کۆمپانیای جێ بەجێ کار لە پرۆژە بەردەوامەکان دەکەین، لەگەڵ دابین کردنی ... هەر ئەو بەشەی پەیوەندی بە ئێمەوە هەیە، ناوی کۆمپانیاکان هەیە وابزانم لیستەکەش لەلای بەڕێزتانە، مومکینە لە شوێنێك ئەگەر سەبەبێك هەبێت کە ناوی کۆمپانیا نەبێ ئەگینا ناوی کۆمپانیا هەر بە حەقلێکی وازح هەیە لەناو لیستەکاندا.

لاپەڕە 26 خاڵی 22 پرسیار دەکەن کەوا پرۆژەی فرۆکەخانەی دهۆك وەکو پرۆژەی بەردەوام لە ساڵی 2011 و 2012 دانراوە، بەڵام نەچووەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، لە ساڵی 2010 وەکو پێشنیار لە ساڵی 2011 و 2012 هەبووە وەکو بەردەوام، ساڵی 2012 ئێمە ئێستا وا موناقەشەی ئەوەکان دەکەین، ئەو جیهەتەی کە ئێستا ئەرکی پرۆسەی ئیختیاری کردنی موسەمیم و دیزاین و دابین کردنی عەرد و قەرەبوو کردنەوەی عەرد و ئەوانەی لە ئەستۆ گرتووە پارێزگای دهۆکە.

لەناو پارێزگای دهۆك لیژنەیەك ئێستا وا ئەو کارە دەکات، ئێستا دیزاینەکە تەواو بووە و ئەوان ئێستا لە مەرحەلەی تەندەرین کردن دان بۆ ئەنجامدانی پرۆژەکە، ئەمە ئاخر مەوقفی فرۆکەخانەی دهۆکە.

لاپەڕە 26 خاڵی 23 لیژنەی ناوبراو کە دەکاتە لیژنەی خزمەتگوزاریەکان و گواستنەوەو گەیاندن و گەشتوگوزار بە پێی ئەو زانیاریانەی کە لە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بە دەستیان کەوتووە بڕی 7 ملیۆن دۆلار بە نووسراوێك لە ئەنجومەنی وەزیران خەرج کراوە بۆ فرۆکەخانەی دهۆك، بەڵام تا ئێستا هیچ کارێك ئەنجام نەدراوە بۆ ساڵی 2012 ، ئەوە وابزانم تەوزیحم دا، ئەوە مەوزوعی دیزاین بوو، دیزاینەکە تەواو بووە ئێستا مەوزوعی تەندەرین دەکرێت 114 ملیار دینار ئەگەر تەماشا بکەن لە لیستی پرۆژەکان دا بۆ فرۆکەخانە ئێستا تەخسیس کراوە مومکینە ئێستا بە پێی ئەم دیزاینە ئەپەدەیتی تازەمان بۆ بێت، ئەگەر مەبلغەکە کەمە یان زیادە یان هەر تەغیرێکی تر کە لە مەبلغەکە دا پێویست بێت، ئێستا لە

تەندەرینگی تەنفیز دایە، هەتا ئێستا لە مەرحەلەی تەسمیم دا بۆ ئەو پارەیەش هەر بۆ ئەوە خەرج کراوە.

لاپەڕە 27 خاڵی 28 لیژنەی خزمەتگوزاریەکان پرسیار دەکات کە بۆچی وەزارەتی ناوبراو کە دیارە مەبەستیان وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندنە، بێ ئاگایە لە پڕۆژەکانیان کە دەدرێتە فڕۆکەخانەکانی هەولێر وسلێمانی بە پێی وتەی وەزارەتی ناوبراو کە دەکاتە وەزارەتی گواستنەوە، ئەم دوو فڕۆکەخانەیە تاوەکو ئێستا سەر بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن نین هەرچەندە بە پێی یاسا دەبوایە سەر بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بوونایە، تەبیعی ئێمە با وەزعەکە وەکو خۆی باس بکرێت، فڕۆکەخانەی هەولێر و فڕۆکەخانە سلێمانی سەر بە وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن نەبوون، لە بیدایەتی تەئسیس کردنیان هەتا ئێستا بەکاربوونە، لەم ئەخیرە بڕیاردرا کە ڕەبتی وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن بکرێن، دیارە ئەمەش وەختێکی پێ دەچێت هەتا لەم ئیستقلالیەتەوە بە تەواوەتی لەگەڵ هەیکەلی وەزارەت دەگونجێن، چونکە موئەسەسەیەك هەیە لەناو وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بەناوی موئەسەسەی فڕۆکەوانی کە هەموو فڕۆکەخانەکانی پێوە ڕەبت دەبێت ئەم موئەسەسەیە بە تەواوەتی هەتا ئێستا دانەمەزراوە، بەڵام هەروەکو لە ڕاپۆرتی لیژنەکان هاتووە بە شێوەیەکی ڕەسمی ئەوان ڕەبتیان بە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن هەیە، ئێمە وەکو وەزارەتی پلاندانان کە پرۆژە وەردەگرین، چ بۆ هەردوو فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانیش چ بۆ فڕۆکەخانەی نوێ کە لە دهۆك بە تەمان دروستی بکەن وئێمە پڕۆژەکان تەنها لە وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن وەردەگرین، نە ڕاستەوخۆ لە فڕۆکەخانەکان وەردەگرین، لە هیچ تەرەفێکی ترەوە بۆمان دێت، بەڵام پرۆسەی ئەوەی کە ئەوان وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بە تەواوەتی هەم لە ناحیەی فەنی و هەم لە ناحیەی ئیداری ئیستعابی ئەم فڕۆکەخانانە بکات، دیارە هێشتا ماویەتی ئەوەیە کە واقعی حالەکە بەو شکڵەیە.

لاپەڕە 28 لە هەمان لیژنە خاڵی 29 لیژنەی ناوبراو ئەم پێشنیارانە دەخاتەڕوو ئاڵوگۆڕ لە پڕۆژەکان بکرێت بە تایبەتی وەزارەت داوا دەکات یەکێك لە پڕۆژەکانی فڕۆکەخانەی سلێمانی لابدرێت بۆ دوو پڕۆژەی تر بەم شێوەیەی خوارەوە، پڕۆژەی بەستنەوەی نووسینگەکانی پۆستە بە یەکترەوە، دووەم/ دانانی بەدالە و تۆڕی نوێ بۆ بازیان و هەڵەبجەی شەهید وعەربەت و پیرەمەگروون و شۆڕش و تەکیە و دەربەندیخان و کەلار و رزگاری و سەرقەڵا و زەرایەن، ڕای حکومەت وەربگیردرێت، ئێمە هیچ مانعێکمان نیە و بەپێی یاسای بودجەش و تەعلیماتی تەنفیزی موازەنە سەڵاحیاتی موناقەلە بە ئێمە دراوە و وەزارەتی مەعنی داوا بکات بۆیان جێ بەجێ دەکەین.

لاپەڕە 28 راپۆرتی لیژنەی پیشەسازی و وزە کە 13 هەمین ڕاپۆرتە، بە نووسراویان ژمارە 13 لە 2012/5/29 یەکەم ڕێژەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی کارەبا بودجەی وەبەرهێنان بریتیە لە 2,2٪ (دوو پۆینت دوو و هەشت لەسەد) وانووسراوە لە تەقریرەکە وابزانم وانیە، ئەگەر هەیە ئیحتمالە 2,2 نەبێ و 2,22 بێت، ئاخر نا زۆر زیاترە لەوە، دەڵێ ڕێژەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەزارەتی کارەبا

له بودجەی وەبەرهێنان بریتیە، چونکە کە دەڵێی بودجەی وەبەرهێنان هەمووی دەگرێتەوە، ئەگەر بڵێی پێشنیار کراوەکان کام بەشی ئەویش دەکرێت، گوژمە یان موخەسەس؟ ئەگەر بەردەوامەکانە گوژمەیان موخەسەسە، بەهەرحاڵ ڕێژەی بودجەی وەگەڕخستنی وەزارەتی ناوبراو لە بودجەی گشتی بریتیە لە 5,6 کە بەڕێژەیەکی کەم هەژمار دەکەن بەرامبەر بە فراوانی داخوازیەکان لەسەر کارەبا........ .

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

توخوا بزانین گوژمەکە چەندە وەزارەتی دارایی نازانن؟، فەرموون.

بەڕێز عمر هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێی ئەو خشتەی کەلەلای ئێمەیە بڕی تەرخان کراو لە بودجەی سەرمایەداری یان بڵێین وەبەرهێنان بۆ وەزارەتی کارەبا بریتیە لە 774142 ملیۆن (حەوت سەدو حەفتا و چوار ملیار و سەدو چل و دوو ملیۆن) کە دەکاتە نیزکەی 21,10٪ (لەسەدا بیست و یەك و پۆینت سەدا دە) کە بەرزترین ڕێژەی تەرخان کراوە بۆ وەزارەتە دەست نیشان کراوەکە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە تەسەوری من، چونکە پرسیارەکە بەو شکلەیە، بەڵام با ئەگەر سوئالەکە سیاغە بکەمەوە بە نەوعێکی تر لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ئەمساڵ ئەو مەبلەغە کەمەی کە هەیە شتێکی کەم بەر کارەبا کەوتووە لە مەجموع تەبعەن ئەویش هەر بە حوکمی ئەوەی خۆی کۆی گشتیەکە کەمە، بەڵام ئەگەر بێینە سەر خاڵی دووەم لە ڕاپۆرتی لیژنەکە دەڵێت لە کۆی 191 پڕۆژەی ساڵی 2011 هی وەزارەتی کارەبا 118 پڕۆژە هیچ پارەیەکی بۆ خەرج نەکراوە کە ئەمە تەبیعی مەوقفی 12/31 یە، بەڵام خۆی دواکەوتنێك هەیە لە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەکانیان، وەزارەتی کارەبا دواکەوتنیان هەیە، کە ئەوەش بووەتە هۆی ئەوەی کە بێجگە لە مەحدودیەتی ئیمکانیەت کە ئێمە نەتوانین پڕۆژەی زیاتریشیان بۆ داخڵ بکەین بۆ ئەوەی باریان قورست تر نەبێت، ناحیەی عەمەلیەکەش، لەبەرئەوە وەکو کاك عمر ئەندامی لیژنەی دارایی و ئابووری ئیشارەتی پێیدا کۆی گشتیەکەیان باشە، بەڵام لە پێشنیارکراوەکانی ئەمساڵ نسبەتەکەی کەمە ئەویش ئەوەیە کە هەم پڕۆژەیان زۆرە و هەم نسبەتی ئینجازیشیان کەم بووە.

لاپەڕە 28 خاڵی 3 دەربارەی بودجەی وەزارەتی بازرگانی و پیشەسازی، ئەم خاڵانە دەخەنەڕوو، ڕێژەی تەرخان کراو بۆ وەبەرهێنان بریتیە لە 16 لە هەزار ڕێژەکە زۆر کەمە، ڕێژەی بودجەی وەزارەتی ناوبراو لە کۆی گشتی بودجەکە بریتیە لە ڕەقەمێکە کە کەمتر لەیەك لەسەدە، تەبیعی بودجەی وەگەرخستن بە تایبەتی بودجەی وەگەڕخستن ئیعتماد دەکاتە سەر ژمارەی فەرمانبەر، بە دەرەجە یەك تەعویزات موزەفی

که عادەتەن بەموعەدەل 65٪ بودجەی تەشغیلی تەعویزاتی موەزەفیە کە یەکێکە لە 7 کۆمپۆنێنتەکانی بودجەی تەشغیلی کە وەزارەتێك عەدەدی موەزەفینی کەم بێت بودجەی تەشغیلیەکەشی کەم دەبێت، یەعنی ناتوانی چونکە بەشی زۆری بودجەی تەشغیلی بۆ تەعویزاتی موزەفینە ئەوە وابزانم علاقەی بەوەوە نیە، بەڵام بەشەکەی تر ئەو پڕۆژانەی کە هەیانە بە حەقەت یەعنی زیاتر خۆی لە بوارەکانی سایلۆ دا گرتووەتەوە، لەبواری ئەو بەشەی کە ئەرکی وەزارەتەکەیە، ئەگینا مومکینە بەشەکانی تری ئیحتیاجەن زۆر ئەوەندە زەرورەتێکی وانەبێت، ئەگەر موقارەنەیان بکەین بە سێکتەرەکانی تر.

لاپەڕە 29 خاڵی 4 دەربارەی بودجەی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ڕێژەی بودجەی تەرخان کراو بۆ وەبەرهێنان بۆ ئەو وەزارەتە بریتیە لە 0,77 من ئەوە بە حەقیقەت تێ نەگەیشتم، وازح نیە، یەعنی سوئالەکە نە ئەوەبێت کە وەڵام نەبوو، بەس لە پرسیارەکە تێ نەگەیشتووم، یەعنی کەمتر لە یەك، وایە، من زۆر موتەبەهـ نیم کە وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لەژێر ئەوانەی کە با بڵێین مەشاریعیان کە تەقدیم کردبێت، وابزانم هەر ئەو کارانە دەکەن کە بە پێی یاسای وەزارەتەکەی خۆیان ئیحتماله هەر زیاتر بودجەی تەشغیلیان هەبێت وەکو چالاکیەکانی ناو حکومەت، چونکە کارەکانی تر کە دەکەن، وابزانم بە پێی یاسای خۆیان تەنزیم کراوە، لەبەرئەوە پڕۆژەکانیان و چ پڕۆژەیەکیان نیە لەسە لیستی وەبەرهێنان، لاپەڕە 30 خاڵی 5 أ/ پێشنیار دەکەن، پێشنیارەکانی لیژنەی پیشەسازی، پێشنیار دەکەن کە ڕیزبەندی پڕۆژەکان لەدەسەڵاتی وەزارەتی پەیوەندار بێت، تەقریبەن هەروابووە، یەعنی نەك وابووە بە سەد لەسەد، بەڵام ئەوان ئەولەویاتەکان تەقدیم دەکەن، هیچ تەریقەیەکی تر نیە، هەر مومکین نیە بە هیچ نەوعێکی تر، ب/ پێشنیار دەکەن بە جێ بەجێ کردنی پڕۆژەی پێوەری زیرەك بۆ کۆنتڕۆڵ کردنی بەهەدەر نەدانی وزەی کارەبا و داهاتەکەی، ئێستا وا کاری لەسەر دەکرێت لە وەزارەتی کارەبا پڕۆژەکەیان ئامادە کردووە و بیریش لەوە دەکەن کە موشارەکەی کەرتی تایبەتی پێ بکەن، لە پڕۆسەی کۆکردنەوەی داهاتیش، تەفاسیلەکەشی لە وەزارەتی کارەبایە، تا گواستنەوە نەکرێت لە بودجەی وەبەرهێنان ئەم پڕۆژانەی کە تەواو نابن بەهۆی دواکەوتنی بودجەوە ئێمە نایکەین تەبیعی، یەعنی ئەوەی کە موخەسەسە بۆ هەر پڕۆژەیەك موناقەلەیەك دەکرێت حەتمەن دەبێ ئەسبابی موجبە هەبێ ئەوانەش هەمووی ڕیکۆرد دەکرێت و تەسجیل دەکرێت و تەنسیقێکی کامل هەیە لە بەینی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان، ب/ وەزارەتی دارایی ئاسانکاری بکات و ڕۆتین کەم بکاتەوە لە کاتی خەرج کردنی پڕۆژەکان، ئێمەش پەسەندی دەکەین و پێمان باشە، ج/ ئەمە پەیوەندی بە ئێمەوە نیە.

لاپەڕە 31 خاڵی 14 ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 بە نووسراویان ژمارە 19 ئەم تێبینی و پێشنیارانە دەخەنەڕوو.

لاپەڕە 31 خاڵی 1 لیژنەی مافی مرۆڤ دەپرسن ساڵ بە ساڵ بڕی کورتهێنان لە بودجەی وەبەرهێنان زیاد دەکات، ئایا ئەم کورتهێنانە لە بودجە بە گشتی بە پلانە یان بە فعلیە؟، پلانی هەردوو وەزارەتی دارایی و ئابووری پلاندانان چیە بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان؟ ئەمە یەکەمین پرسیاری لیژنەی مافی مرۆڤە، وابزانم

پڕكردنەوەی كورتهێنان ئەركی وەزارەتی دارایی و ئـابوورین تـەبیعی هەدەفی هـەرە گـەورە ئەوەیـە كـە لـە میزانیەی تەكمیلی پڕبكرێتەوە، یان كۆی ئەو پارەیە كە هەموو ساڵ ئاماژەی پـێ دەدرێـت و ئیشـی لەسـەر دەكرێـت بـە نووسـراوی ڕەسمـی كـە دەكاتـە ئـەو پـارەی پێشـمەرگە كـە وەزارەتـی پێشـمەرگە و مووچـەی پێشمەرگە كە ئەمە نزیكەی پێنج ساڵە نەدراوە لە بەغداوە و بڕەكەی لە 6 ملیار دۆلار زیاترە بە واتایەكی تـر نزیكـەی 6 ملیـار دۆلار دەڵێم هـەر بـۆ تەبسیت، خـۆی 6 ترلیـۆن و كەسـرێكە، بەواتایـەكی تـر ئێسـتا حكومـەتی عیراقـی فیـدڕاڵ نزیكـەی 6 ملیـار دۆلار قـەرزاری حكومـەتی هـەرێمی كوردسـتانە، كـە ئـەم مەوزوعەش لەساڵی 2007 ەوە تا ئێستا بەردەوامە، هەموو ساڵێكیش هـەم لـە یاسـای بودجـەی حكومـەتی عیراقی فیدڕاڵ ئاماژەی پێدراوە وهەم لە یاسا، بودجـەی حكومـەتی هـەرێم و نووسراویشـی لەسـەر كـراوە، لەبەرئەوە كورتهێنانەكان وەكو باسم كرد دوو ڕێگای پڕكردنی هەیە، یا ئەما ئەو پارەیـە لـە بەغـداوە بێـت یان بودجەی تەكمیلی هەبێت و ئەمەش عەجزی موخەتەتە ئەمەی كە تەقدیم دەكرێت.

لاپـەڕە 31 خـاڵی 5 لیژنـەی مـافی مـرۆڤ داوای ڕوون كردنـەوە دەكـات سـەبارەت بـە بـڕی ئـەو 49 ملیـار دینارەی كـە سـاڵی پـار پەسـەند كرابـوو بـۆ دروسـت كردنـی یەكـەی نیشـتەجێ بـوون بـۆ هاووڵاتیـانی كـەم دەرامەت و داوا دەكات بـە تـەرخان كردنـی گۆژمـە بـۆ جـێ بـەجێ كردنـی یاسـای ژمـارە 7ی سـاڵی 2008، دیسانەوە وەكو پێشتر ئاماژەم پێی دا ئەو 49 ملیار دینارە كە ئێستا كەوتووەتە بواری جـێ بـەجێ كـردن و لەسەر بودجەی تەشغیلی وەزارەتی داراییەوە بەردەوامیشە تەبیعی.

لاپەڕە 31 خاڵی 6، لیژنەی مافی مرۆڤ دەپرسێت كەوا بڕیار بوو كـە هـەر چـوار مـانگ جارێـك وەزارەتـی پلانـدانان ڕاپۆرتێك پێشكەش بـە پەرلـەمان بكـات دەربـارەی جـێ بـەجێ كردنـی پڕۆژەكـان، ئایـا وەزارەتـی ناوبراو بەم كارە هەستاوە؟ وەڵامەكەی بەڵێ وێنەی نووسراوەكان هەیـە كـە پرەسنتەیشـنمان لـە كۆتـایی دا بەعزێك دۆكیۆمێنت هەیە كە عەرزی دەكەم، بەڕێزان ئەوەی كە هەیـە، ئێمـە كـە ڕاپـۆرت خـۆی تـەعامول كردنی ئێمە حەقیقەتێكی هەیە دەبێت تـەوزیح بـدەین، تـەعامول كردنـی ئێمـە لەگـەڵ پەرلـەمانی بـەڕێز لەگـەڵ پەرلـەمانی كوردسـتان دوو شـێوازمان هەیـە، شـێوازێكی ڕاسـتەوخۆ هەیـە یـان دەتـوانم بڵـێم، سـێ: شێوازێك ئەوەیە كە ڕاستەوخۆ كە پرسیارمان بۆ دەنێردرێت بە پێی پەیڕەوی نـاوخۆی پەرلـەمان ئێمـەش دەبێت لەماوەی دوو هەفتەدا وەڵام بدەینەوە، شێوازەكەی تر ئەوەیە كە نووسراوی ڕەسمـی كـە دەكـەین بـۆ پەرلەمان یان پەرلەمان بۆ ئێمەی دەكات لەڕێگەی سەرۆكایەتی ئەنجومەنی وەزیرانە، شێوازی سـێیەم، ئـەو پەیوەندیانەیە كە هەموومان یەكتری دەناسین ویـان دۆسـتین و یـان خـزمین ویـان بـرادەرین و یـان بەهـەر شێوەیەك بێت زۆرجار هەیە بابەتێك هەیە ویەعنی تەبادولی مەعلومات بەو شـێوەیە كـراوە، ئێمـە ئـەوەی كەلـە ڕاپـۆرت و یاسـای بودجـەی سـاڵی پـار داهـاتووە بـە پێـی پـەیڕەو پڕۆگرامـی پەرلـەمانی كوردسـتان هەلسوكەوتمان كردووە، هەموو دۆكیۆمێنتەكانیشتان پیشان دەدەم.

لاپەڕە 32 خاڵی 7 لیژنەی مافی مرۆڤ پرسیار دەكەن بڕی ئەو پارەیـەی كـە بەڕێـژەی 10٪ لـە مووچـەی پلە تایبەتەكان دەبڕدرێت بۆ سەندوقی شـەهیدان لـە چـی خـەرج كـراوە؟ چۆن شـەهیدان لێـی سـوودمەند

بوون؟ مەبەستیان كەسوكاری شەهیدانە وابزانم، ئەو پارەیە كە ئێمە هەر ئەوەندە ئاگادارین كە ئیشەكە ئەنجامدراوە وابزانم ئەو پرسیارە تەوجیهی بەڕێز وەزیری شەهیدان و وەزارەتی شەهیدان و كاروباری ئەنفالەكان بكرێت، ئەوان بە تەفسیلێ چیان ئەنجام داوە دەتوانن پێشكەشی بكەن، چونكە ئەمە لە زمنی پرۆژەكانی وەبەرهێنان نیە، ئەمە لە زمنی سەندوقێكی تایبەتە كە خۆیان بەڕێوەی دەبەن، تەمویل كردنەكەی چۆتە ئەوێ و وابزانم بەڕێز وەزیری دارایی ئەگەر تەوزیحی زیاتری هەیە لەسەر ئەوە بە ئیجازەی بەرێز سەرۆكی پەرلەمان، تەوزیحێكی زیاتری هەیە لەسەر ئەو پرسیارە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بە نیسبەتی وەزارەتی شەهیدان، ئەو 10٪یە كە دەبڕدرێت تەسلیم بە وەزارەتی شەهیدان كراوە ئێمە وەكو وەزارەتی دارایی و ئابووری ئەو ئیستقتاعاتانە هەمووی بەرەو ڕووی حسابی خۆمان كردووەتەوە كە حسابەكەمان لە بانك داكردووەتەوە بۆیان و پارەكان چووەتە ئەو حسابەوە و لە بانكی فیدراڵ لەژێر ڕەقەمی 313 هی ئیستقتاعاتی 10٪ یە پارەكان گەیشتووەتە دەستیان و وەزیری شەهیدان جەنابی لە ئەنجومەنی وەزیران باسی لەوە كرد كەوا ئەو پارەیە گەیشتووەتە دەستیان و بە بەردەوام دەچێتە ناو سەندوقی ئەو حسابەی كە بۆیان دانراوە، ئەوەی كە من مەعلوماتێكی یەعنی دەقیق نیە بەس ئەوەی ئاگام لێیە (دوو ملیار و دوو سەدو سی و یەك و نۆ سەدو حەفتا و سێ و نۆسەد و حەفتا) دیناریان وەرگرتووە هەتاوەكو ئێستا، وە (یەك و پێنج سەد و بیست و چوار سێ سەد و دوانزە و پێنج سەد و پەنجا) یان هەر لە لای خۆیان سەرف كردووە بۆ نەخۆش و كەسوكاری شەهیدان، (1380) هەزار و سێ سەد و هەشتا كەسیش موستەفید بوونە لەو مەوزوعە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز علی سندی (وەزیری پلاندانان):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لاپەڕە 34 ڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆ و ئاسایش دەربارەی بودجەی ساڵێ 2012 لاپەڕە 34 خاڵی 4 پرسیارەكە ئەوەیە كە سەد باڵەخانە كە وەزارەتی ناوخۆ دیارە بنكەكانی پۆلیس دەكات: دەڵێ سەد باڵەخانەیان پێویستە مەبەست لەوێ بنكەكانی پۆلیسە، بەڵام بڕێكی كەمیان بۆ تەرخان كراوە لە پرۆژە

پێشنیار کراوەکان دا وەڵامەکە ئەوەیە بە حەقیقەت ئاگادارین لەوەی کە زۆر بنکەی پۆلیس هەیە کە تا ئێستاش لە خانووی کێ دایە و ئەمەش کێشەیەکە هەم بە نیسبەتی کاروبارەکانیان و هەم بە نیسبەتی خودی دائیرەکە و هەیبەتی دائیرەکەش، بەڵام حەقیقەتێکی تریش کە ئێمە تەعامولی لەگەڵ دەکەین کە هەرێمی کوردستان ئێستا نزیکەی 3 هەزار قوتابخانەی نوقسانە، ئێمە ناچارین کە لەوێ بەراورد بکەین لە بەینی کارەکاندا، یەعنی ئێمە ئەگەر دوایی لە پرەسنتەیشنەکەش باس دەکەین، ئێمە ئەگەر بەم سورعەتەی ئێستا و بەم کەمیە پارەیەی کە لەبەردەستمانە کە تەرخان دەکرێت بۆ وەزارەتی پەروەردە بەم نسبەتی نموەی عەددی سوکان کە لە هەرێمی کوردستان داهەیە بمانەوێ ئیحتیاجاتی وەزارەتی پەروەردە 100٪ پڕبکەینەوە ماوەیەکی نزیکەی دە ساڵێکمان دەوێت، لەبەرئەوە ئێمە ناچارین سورعەتەکە زیاد بکەین بەوەی کەپارەی زیاتریان بۆ تەخسیس بکەین و بەڵکو بەدوای چارەسەری تریش دا بگەڕێین بەوەی کە کەرتی تایبەت بە نەوعێك لە نەوعەکان بێنینە ناو مەوزوعەوە، لاپەڕە 37 خاڵی 8 لە ڕاپۆرتی لیژنەی کاروباری یاسایی دەربارەی بودجەی ساڵی 2012 نابێت گواستنەوە بکرێت لەبڕی بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان لە نێوان پارێزگاکاندا ئێمەش دەڵێین نابێت و نەشمان کردووە و نەشکراوە، بە پێی علمی ئێمە، لاپەڕە 38 خاڵی 12 پێویستە جێ بەجێ کردنی بڕگەی 4 لە ماددەی 2 لە یاسای وەزارەتی پلاندانان ژمارە 7ی ساڵی 2006 بۆ دەست نیشان کردنی ڕێزبەندی پرۆژەکان لەلایەن وەزارەتە پەیوەندارەکان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان بێت حەتمەن وایە و ئێمەش پابەندین بە یاسای ژمارە 7 ی ساڵی 2006 و دوایی بە تەفسیلێش تەوزیح دەدەین کە چۆن کارەکان کراوە بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتەکان بە هیچ شێوەیەك وەزارەتی پلاندانان نە بەرنامەی ئەوەی هەیە کە ببێتە بەدیلی وەزارەتەکانی تر و نە بەپێی یاساش ئەو ڕێگەیەی پێدراوە، ئەو یاسایەش وابزانم موعەرەفە و ئێمەش پابەندین پێی، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕێز جێگری سەرۆکی پەرلەمان، من وابزانم ئەو خاڵانەی کە لە ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دا هاتبوو ئەوانەی کە پەیوەندی هەبوو بە بودجەی وەبەرهێنان هەوڵم دا کە هەمووی جواب بدەمەوە، من هیچی ترم نیە ئێستا و قسەی ترم هەیە لەسەر بودجە، قسەم هەیە لەسەر بودجەی وەبەرهێنان، بەڵام دەیهێڵمەوە بۆ کۆتایی یان دوای وەرگرتنی بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی دارایی فەرموو.

بەڕێز خورشید احمد سلیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر تەوزیحەك بۆ برادەران ئێمە لە لیژنەی دارایی و ئابووری 18 ڕاپۆرتمان بە دەست گەیشتووە، هەر ڕاپۆرتەك پرسیار و پێشنیار و ئەوانەی تێدایە، ئەم پێشنیار و پرسیار و ئەو شتانە هەمووی هەر

لیژنەیەك خۆی مەسئولە لەوەی کە ئەگەر تێبینی هەبێت لەسەر قسەکانی جەنابی وەزیر تێبینیەکان تۆمارکراون، وەڵام بدا و تەوزیح بدات، چونکە ئەمە ڕەئی لیجانە و ڕەئی لیژنەی دارایی و ئابووری نیە، هەر لیژنەیەك بە پێی تایبەتمەندی خۆی حەقە شتەکانی تۆمار کردبێت و وەڵامدانەوەی پاشان کە جەنابتان ڕێگە دەدەن بۆ پرسیار و وەڵامدانەوە ئەمە ئەرکی ئێمە بوو کە شتەکان وەکو خۆی بێننە خوار بە ڕاپۆرت، بەڵام ئەنجامەکان ڕوونکردن و تێبینی هەر لیژنەیەك تایبەتە بەخۆیەوە و ئەوە ئەرکی خۆیەتی و زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

هەندێ پرسیار هەبوو وتیان وەزیری دارایی وەڵامی نەداوەتەوە، جەنابی وەزیر فەرموو.

بەڕێز بایز تاڵەبانی (وەزیری دارایی و ئابووری):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی کە باسکرا بە نیسبەتی مینەحی وەبەرهێنان باسکرا، 50 ملیار دینار دانراوەو مەوجودە، مەسەلەی کە لە لاپەڕەی 11 هاتووە ئەمساڵ گومرگ داخڵ نەکراوە، ئەمساڵ چونکە پار بۆتانم باس کرد، ئەو گومرکەی کە ئێمە داخڵمان کردووە هی ساڵی 2010 و 2011 پارەکەمانیان برد ونەگەڕاوەتەوە و نەیان دایەوە پێمان، ئێستا ئێمە دامانناوە مەوجودە و وسولات بڕاوە، هەمووی مەوجودە پارەکان و سجلات هەیە و ئەوان خۆیان ئێستاکە تەنسیقیان کردووە، گەر ڕەقابەی مالی لێرەن و بچن تەدقیقی بکەن و ئەو وەختە، چونکە بەو 300 مکەی ئێمەش ڕازی نین، بە 400 مکەی ئێمەش ڕازی نین، دەبێ تەدقیقی بکەن و ئەوجا ئەوەی کە دەردەکەوێ لەلای ئەوان ولە سجلاتە ئەوان دەیبەن، تەقدیری ئێمە 300 ملیارە بۆ ئەو مەوزوعە، بە نیسبەتی کارەبا و تەندروستی کە باسکرا لە سفرە داهاتیان، چونکە ئێمە ئەمانە هی خۆیانمان داوە بە خۆیان، ئێستا هەرچی داهاتیان هەبێ خۆیان وەری دەگرن و تەقدیراتیشمان هەیە بۆ داهاتەکانیان، داهاتەکان خۆیان وەری دەگرن و لە نیهایەتی ساڵدا ئەوان پێمان دەڵێن ئەمە داهاتمانە و ئەمە مەسروفمانە و لە حساباتی ختامی دا داخڵ دەکرێت، چونکە بڕیاری خۆتانە وەزارەتی تەندروستی و وەزارەتی کارەبا و وەزارەتی شارەوانی ئەمانە هەمووی ئەڕوات بۆ ئەوان، بە نیسبەتی پترۆ دۆلارەوە کە پرسیار کراوە کە چۆنە بە نیسبەتی پترۆ دۆلارەوە هەر بەرمیلێکی ئینتاجی نەوتی خام یەك دۆلار وەردەگیردرێت، بۆ هەر بەرمیلێك موکەرەر یەك دۆلار وەردەگیردرێت و یەك دۆلاریش وەردەگیردرێ بۆ 150 م مکعب مونتەجی غاز، ئەو ڕەقەمە جارێکی تر تیکراری دەکەمەوە کە ئەوەی داخڵ کراوە لەلای ئێمەوە ئێمە پرسیارمان لە وەزیری سامانە سروشتیەکان کردووە دەڵێ ئەوە تەبیعیە و ئەوە ڕاستە، بە نیسبەتی 42,04.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دوای ئەوەی هەر دوو وەزیرە بەڕێزەکان وەڵامی پرسیارەکانیان دایەوە ئەوەی کە لە لیژنەکانەوە بۆیان چوو بوو، دەمانەوێ ناو بنووسین بۆ ئەوەی یەك بە یەك قسەبکەن، کاك عبداللە حاجی محمود،

مامۆستا عمر عبدالعزیز، د.احمد وەرتی، كاك عبدالقادر بازرگان، كاك ئارام قادر، كاك سالم تۆما، هاژە خان، كاك كاروان صالح،سۆزان خان، كاك اسماعیل سعید، كاك كاردۆ، كوێستان خان، ئاشتی خان، كاك دڵشاد حسین، پەیمان خان، كاك پێشەوا، كاك عبدالله قەڵادزەیی، د.ڕێباز فتاح، ڤیان خان، كاك ئاسۆ، بێریڤان خان، پەروین خان، كاك جمال طاهر، ئاواز خان، كاك خلیل، كاك شێردڵ تحسین، د.جیهان اسماعیل، گوڵزار خان، بەفرین خان، كاك فاضل حسن، سەرگوڵ خان، بەیان خان، د.ثائر عبدالاحد، زكیە خان، ژیان خان، كاك سالار محمود، سمیرە خان، كاك سەدار، كاك امیر گوگە، د. سەوەر، شلێر خان، كاك شڤان احمد ، كاك اسماعیل گەڵاڵی، كاك اسماعیل، ئەڤین خان، صباح بیت الله، قادر حسن، صبیحە خان، كاك شوان، مامۆستا كاوە، كاك سەرهەنگ فەرەج، سیوەیل خان، كاك عبدالله نوری، عظیمة خان، پەیمان عزالدین، مامۆستا فەرمان، كاك شێرزاد حافظ، كاك عدنان عثمان، نەسرین خان، كاك نەریمان عبدالله، ڕازاو خان ، كاك علی حسین، كاك قادری ئاسایش، د.ڕۆژان، كاك سمیر سلیم، ناسك خان، هاوڕاز خان، شەونم خان، كاك عماد محمد، كاك نەژاد عزیز، كەیلی خان، كاك گۆران ئازاد، گەشە خان، لانە خان، كاك محمد شارەزووری، ئاهەنگ خان، كاك عبدالرحمن حسین، امینە خان، د.عمر نورەدینی، نیشتمان خان، كاك فاضل، كاك شۆڕش، شیلان خان، حەمە سعید، كاك برهان، ئەم خوشك و برا بەڕێزانە ناویان نووسراوە، فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

وەڵڵاهی بەس نوقتەیەكی نیزامی تەواو نیزامیم هەیە، ئینجا دڵنیابە حەز دەكەی سوێند دەخۆم، بەس ئومێد دەكەم دەرفەتم پێ بدەی ڕوونی بكەمەوە، ئێمە لەسەرەتاوە دەرفەتمان دا بە هەردوو وەزیری بەڕێز كە قسەی خۆیانیان كرد، یەعنی وەڵامی ئەو پرسیار و تێبینیانە كە لە ڕاپۆرتەكان هاتبوو، لای خۆیان وەڵامەكەیان داوەتەوە، بەڵام كەتۆ ناوەكان دەنووسی دەركەوت كە ئەم وەڵامانە ڕۆڵێكی نەگێڕاوە تا ئاستێك كە بتوانێ ڕێژەی بەشداربووان كەم بكاتەوە، ببورن با قسەكەم تەواو بكەم، ....

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

تكایە ئیجازە بدەن با قسەی خۆی بكات، ئیجازەم بدەن، فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

مەبەستی من لە عەدەدی پەرلەمانتارە، دەزانم ڕەنگە پەرلەمانتارێكی بەڕێز 5 پرسیاری هەبێ و وەڵامی یەكێكیانی وەرگرتبێتەوە، قسە لەسەر ئەوەیە نەیتوانی عەدەدی قسەكەر كەم بكاتەوە، ئەوە سەرنجەكەی منە، بەڕێزان بۆ ئەوەی بیزانن، لێرە من ئیجازەم بدەن بۆ ئەوەی ڕوونی بكەمەوە، لێرە من تەقیمی پرسیارەكانی ئەو بەڕێزانە ناكەم، چونكە خۆشم سەرنجم هەیە ، بەڵام دەمەوێ ئەم بابەتە گرێ بدەم بە مەسەلەیەكی ترەوە كە وادیارە ڕۆڵی كاریگەری گێڕاوە لەوەی كە وەڵامەكان موقنعكەر نەبن یان نەتوانێ ڕۆڵی هەبێ لە كەم كردنەوەی .... بەڕێزان توخوا با قسەكانم تەواو بكەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە با قسەی خۆی بکات فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئیجازەم دەدەن ڕوونی بکەمەوە با قسە بکەن ئەگەرنا قسە ناکەم، بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان ئەم ڕاپۆرتەی بودجەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە 5/7/ 2012 هاتە پەرلەمانی کوردستان، لە 5/20/ 2012 بەڕێز عماد احمد یەکگرتنەوەی وەزارەتی دارایی ڕاگەیاند، واتە 17 ڕۆژ دوای هاتنی پڕۆژەی بودجەکە، پڕۆژە یاسای بودجەکە ئەم وەزارەتە یەکی گرتووەتەوە، پرسیارەکە لێرەیە، ئەم وەزیرە بەڕێزە کە بۆ خۆم من گومانی ئەوە دەکەم یەعنی من لێرەوە دەمەوێ لەدەرفەتێك دا پشتیوانی بکەم لە دەرفەتێکی تردا داوای شتێکی تر بکەم، ئەم وەزیرە بەڕێزە لە وەڵامەکاندا دەرکەوت وەزیری 47٪ ی ئەو ڕاپۆرتەیە، عەفوم بکە........ .

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

نا بابە وانیە و تکا دەکەم ئەوە قانونی نیە، تکایە دانیشە، وەزیری سەرانسەری کوردستانە و تکایە نوقتە نیزامیەکە، تکا دەکەم دانیشی، دانیشتنی ئێستامان کۆتایی پێ دێنین و تا سەعات 5 ی پاش نیوەڕۆی ئەمڕۆ، بەڵام کە دەستمان پێی کرد لە سەرۆکی فراکسیۆنەکانەوە دەست پێ دەکەین، دوایی ڕێگە دەدەین بە ئەوانەی تریش.

دانیشتنی دووەم

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان.

ئێستاش بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان – عێراق بۆ ساڵی 2012، هەروەکو باسمان کرد پێمان باش بوو لە سەرۆکی فراکسیۆنەکانەوە دەست پێ بکەین، فەرموو سۆزان خان، ببورە، فەرموو کاك شوان.

بەڕێز شوان عبدالكريم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشتر وایە لیژنەی دارایی بچنە شوێنی خۆیان، وا پێویست دەکات بۆ ئەوەی مولاحەزات و سەرنجەکان بنووسنەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان، فەرموو سۆزان خان.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

دەستخۆشی لە لیژنەی دارایی دەکەم بۆ ئەو راپۆرتە تێرو تەسەلەی پێشکەشی کردووە، من لێرەدا داوا دەکەم کە پرسێك هەیە بەڕێزان لەلیژنەی دارایی ئاماژەیان پێداوە، بەڵام دەبێت ئێمە ئالیەتێك بدۆزینەوە بۆ چارەسەر کردنی، ئەویش پرسی کەڵەکە بوونی ئەو بڕە پارانەیە کە هێشتا لای حکومەتی عێراق ماوەتەوە، بە هەموو تەخمینێك کە هەیە زیاتر لەو شەش ترلیۆن دینارەی کە باس دەکرێت ماوەتەوە، چونکە هەر لەناو راپۆرتەکەی ئەواندا هاتووە بێ لەو شەش ترلیۆنەی دانراوە سەرف بکرێت بۆ هێزەکانی پێشمەرگە، هەتا ئێستا ئەو نەفەقاتی حاکیمەی کە تەرخان کراوە دەبێت لە 17٪ی بۆ ئێمە تەرخان بکرێت، لە 20٪ هەتا 50٪ی گەیشتووە، ئەوە لەوێ چەند ملیارێك، دوای ئەوە لە پسوولەی خۆراك تاکو ئێستا لە 85٪ی گەیشتووە، لەوێش لە 15٪یان بۆ نەناردووین، بۆیە بەڕێزان من لێرە داوا دەکەم لەناو یاساکەی دەریدەکەین هی بودجەی ئەمساڵ ئالیەتێك بدۆزینەوە، بۆ ئەوەی هەرسێ سەرۆکایەتی، سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرۆکایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان، سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان کارێك بکات کەوا ئەو بڕە پارانەی ئێستا لەلای حکومەتی عێراق کەڵەکە بووە وەربگیرێتەوە، چونکە ئەمەش بەشێکە لەو داهاتەو، بەشێکە لەو بودجەیەی کە هەتاکو ئێستا ئێمە لێمان مەحروم کراوەو بەبیانووی جیا بە جیا لێمان گل دراوەتەوەو ناتوانین بەو شێوەی کە دەمانەوێت عەجزەکەش پڕ بکەینەوەو، بۆ هێزەکانی پێشمەرگەش بتوانین بەشێوەیەکی رێك و پێك کاریان لەسەر بکەین، بۆیە هەندێك پێشنیارم هەیە، ئەمەی یەکەمم پێشنیارە بۆ دۆزینەوەی ئالیەت و خستنە ناو یاساکەوە.

پێشنیارەکان:

1- بەهۆی ئەوەی کە هەموو چین و توێژەکانی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان داوای دەرماڵەیان کردووە، بەبێ دیاری کردنی هیچ میکانیزمێك، من لێرەوە داوا دەکەم و لەناو بودجەشدا، لەناو یاساکەشدا

ماددەیەك دابنرێت کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لەسەریەتی لیژنەیەك دروست بکات بۆ پێداچوونەوەی هەموو ئەو دەرمالأنەی کە داوا کراوە زیاد بکرێت و، دۆزینەوەی ئالیەتێك بەدەر لە دەرماڵەی شەهادەو زەوجیە، ئەو دەرمالأنەی کە داوایان کردووە حکومەتی هەرێمی کوردستان پێداچوونەوەیەك بکات، چونکە ئێستا نا یەکسانی هەیە، نا عەدالەتی هەیە، بەپێی ئەرك و کارەکان دابەش ناکرێت.

هەروەها داوا دەکەم دەرماڵەیەك بەناوی دەرماڵەی ئیعالە بۆ ژنی بێ هاوسەر، چونکە ئەو ژنانە ناتوانن دەرماڵەی زەوجیە وەربگرن، دەرماڵەی زەوجیە بەناوی خۆیەتی دەبێت ئەو کەسە هاوسەری هەبێت، بەلأم ئەو ژنانەی کە هاوسەریان نییە دەکرێت لە ژێر ناوی دەرماڵەی ئیعالە، لەگەڵ دەرماڵەی مندالأندا، ئەوسا ئێمە دەتوانین ژیانیان بەرەو باشتر بەرین.

2- **پێشنیار دەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان بەردەوام بێت لە تەرخان کردنی** 120 **ملیار دینار بۆ توانا سازی، ئەو بۆردەی کە سەرپەرشتی کردووە تا ئێستا هەمان بۆرد بەردەوام بێت لە سەرپەرشتی کردنی.**

3- **تەرخان کردنی بڕی (**120**) ملیار دینار بۆ هەڵمەتی دروست کردنی قوتابخانەکان، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین هەنگاو بە هەنگاو، ساڵ بە ساڵ رزگارمان بێت لە حاڵەتی کەمی قوتابخانەکان.**

4- **حکومەتی هەرێمی کوردستان دەسەلأتی تەواو بدات بە وەزارەتەکان، بۆ سەرف کردنی بودجەی تەرخان کراو لەگەڵ بوونی چاودێری بەهێز، ئێستا ئەو کێشەیە هەیە، وەزارەتەکان دەسەلأتی تەواویان نییە، بۆیە ئێمە بە ماددەیەکی یاسایی داوا بکەین لە وەزارەتی دارایی ئەو دەسەلأتەیان بداتێ.**

5- **کەمکردنەوەی لە** 10٪**ی بودجەی هەر چوار سەرۆکایەتی، سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی دادوەری، پاش دەرکردنی (**120**) ملیار دیناری تواناسازی، پارەی شارەوانی عەنکاوە، ئەوەی لێ دەربکرێت و لە مەبلەغەکەی دەمێنێتەوە لە**10٪**ی لێ کەم بکرێتەوە.**

6- **بەردەوام بوون لە تەرخان کردنی پارەو خزمەتگوزاری بۆ ناوچە دابڕاوەکان، کە ئەمڕۆ گوێمان لێ بوو لە راپۆرتی بەڕێز وەزیری داراییدا کە حکومەتی هەرێمی کوردستان چ پرۆژەی کردووە لەوێ، چەند خەڵکی دامەزراندووە بە فەرمانبەر، لە بواری کارەباشدا، ئێمە داوایان لێ دەکەین بەردەوام بن لەو کارانەیاندا.**

7- **زیاد کردنی سولفەی عەقاری گوندەکان بۆ (**25**) ملیۆن دینار، چونکە ئەوە هەنگاوێکە، پشتگیرییەکە، بۆ ئەوەی گوندەکان زیاتر ئاوەدان بکرێنەوە.**

8 -**بەردەوام بوون لە سەرف کردنی بیمەی بێکاری بۆ دەرچووانی پەیمانگاکان و ئەوانەی وەزارەتی پەروەردەش بگرێتەوە.**

9 -**حکومەتی هەرێمی کوردستان بڕی (**100**) ملیار دینار تەرخان بکات بۆ ناوچە کاولکراوەکان و تەرحیل**

کراوەکان، میکانیزمەکە بۆ خۆیان بەجێ دەهێڵین لە کوێ ئەو پارانەیان بۆ تەرخان بکەن.

10- حکومەت لە پێدانی بەخشینی ساڵانە بۆ خانەنشینکراوەکان و فەرمانبەرانی مووچە سنووردارەکان بکرێت، ئەویش:

1-پێدانی بەخشینێك کە (600) هەزار دینار بێت بۆ هەموو ئەو خانەنشینانەی کە مووچەی خانەنشینیان لە (400) هەزار دینار کەمترە، بە شەش قست پێیان بدرێت.

2- پێدانی بەخشینی(480) هەزار دینار بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە پلەیان(9)و (10)یە بە مەرجێك هیچ دەرماڵەیەکی تریان نەبێت، تەنها پیشەیی و خێزان.

11- پێداچوونەوە بە رێنماییەکانی مەسرەفی سیناعی، ئێمە دەزانین ساڵانە حکومەتی هەرێمی کوردستان برە پارەیەکی باش بۆ مەسرەفی سیناعی تەرخان دەکات، بەلام رێنماییەکان بۆتە لەمپەر لەبەردەم ئەوانەی دەیانەوێت گەورە کاری و نۆژەن کردنەوەی ئالەتەکانی خۆیان بدەن و، هەروەها کۆمەڵێك رێگری دەهێنێتە بەریان، بەتایبەتی بۆ ئەوانەی پرۆژەی مامناوەندن، ئەوخەڵکانەی کە پرۆژەی مامناوەندیان هەیە زۆر پێویستیان بە پشتگیری و هاوکاری حکومەتی هەرێمی کوردستان هەیە لە رێگەی مەسرەفی سیناعیەوە.

12- لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە بۆ ساڵی 2013، کە بودجە ئەمە دەبێت بخرێتە ناو یاساکەوە، لەناو یاسای بودجە، بۆ ساڵی 2013 لە وادەی دیاری کراوی خۆیدا بودجە بە خەمڵێنراوی بنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان بەو بەندە یاسایە، هەروەها دەسەڵات بدرێت بە وەزارەتی دارایی لەحاڵەتی فەرقی ئەو برە خەمڵێنراوەو، ئەو برە دیاری کراوە لەلایەن عێراقەوە کە ئەوان بتوانن موناقەلە بکەن و ئەو برە تەعویز بکەنەوە.

13- بەردەوام بوون لە سولفەی زەواج .زۆر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاتێك کە ئێوە داوای زیاد کردنی نەفەقات دەکەن، دەبێت بزانن لە چ سەرچاوەیەك، ئەو نەفەقاتە لە کوێ تەئمینی دەکەیت؟ زیاد کردنی نەفەقات لە هەوا نابێت، بەڕاستی دەبێت شوێنێکی تایبەتی هەبێت، ئینجا داواکارم کەس ئەو پرسیارانە دووبارە نەکاتەوە کە گوتراوە، فەرموو کاك کاردۆ.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای خوێندنەوەی راپۆرتی لیژنەی دارایی، بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان وەڵامی هەندێك لەو پرسیارو سەرنج و تێبینیانەیان دایەوە، کە پەیوەندار بوون بە تێڕوانین، یان پرسیارەکانی هەم ئەندامانی پەرلەمان، هەم لیژنەی دارایی، بەلای ئێمەوە وەڵامەکان باوەڕ هێنەر نەبوون، بۆ ئەوەی بتوانن ئەو کەموکورتی و کێشەو کەلە بەرانەی کە لە بودجەدا هەیە وەڵامێکی مەنتقی و یاسایی و زانستی بۆ ئەو گرفتانەی کە باس کراون درا بێتەوە، بۆیە هەوڵ دەدەم لە قسەکانم ئەوە بسەلمێنم کە ئەمە راستیەو، پێشموایە ئەگەر بەم شێوازەی کە پێشتر تەئکیدیمان لێ کردەوە، ئێمە رەخنە بگرین و بەرپرسیارانی

یەکەم لە داڕشتنی سیاسەتی دارایی کوردستان بەم شێوەیە وەڵام بدەنەوە، ئەگەر لە مانگی یەکیش هەر بە ڕێنمایی ئەم پرۆژە یاسای بودجە کە هاتۆتە پەرلەمان ڕۆیشتبا ئەوا هیچ کاریگەری نەدەبوو لەسەر ئەم دواخستنەی کە ئێستا کردوومانە، لە نەتیجەکەی بەبێ ئەوەی ئێمە هیچ وەڵامێك، یان گۆڕانکارییەك لە بودجە بدەینەوە بۆ خەڵکی کوردستان، کە ئەرکی نوێنەرانی خەڵکە بەرگری لێ بکەن و ئەرکی پەرلەمانیش بە شەفافیەت بڕوات بەڕێوە.

بودجە بریتییە لە پرۆگرامێکی دارایی حکومەت بۆ ساڵی ئایندە بەمەبەستی بەدەستهێنانی چەندین ئامانجی ئابووری و کۆمەڵایەتی و نیشتمانی دیاریکراو کە لە نێو چوارچێوەی گشتی پلانی داراییدا جێی بۆدەکرێتەوە.

شێوازی بەڕێوەبردنی بودجە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە هاوتەریبە لەگەڵ چەندین گرفتدا کە لەزۆربەی ساڵە داراییەکاندا بەدوای یەکدا دووبارە دەبنەوەو بوونەتە گرفتی هەمیشەیی بودجەکە، کە وایکردووە خودی بودجەکە لە بازنەیەکی داخراودا خول بخواتەوەو گرنگترین ئەو گرفتانەش ئەوانەی خوارەوەن:

1-تارمایی خستنە سەر داهات و ساڵ لەدوای ساڵیش خراپتر دەبێت وهەموو جۆرە بوارەکانی بەرهەمهێنان و دەستەبەرکردنی داهاتی هەرێمی گرتۆتەوە .بە نموونە پرۆژە بودجەی هەرێم هاتۆتە پەرلەمان دوای مانگێگ هاوپێچێك هاتۆتە پەرلەمان باس لە تەفاسیلی داهاتی 2012 دەکات، جگە لەو داهاتەی کە بە276 ملیار مەزندە کرابوو داهاتێکی تر هات بوو، بۆ نموونە، کە باسی تارماییەکە دەکەم، ئەمە جگە لە داهاتی بانکەکان و فرۆکەخانە، داهاتی سامانە سروشیتەکان یەك ترلیۆن و حەفتاو پێنج ملیارە، ئەمە بە لیستێکی هاوپێچ هاتووە، خۆی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لە بودجە بۆ دانانی لە پێنج سەد ملیاری زیاتر بۆ تەرخانکراوە (30) هەزار فەرمانبەری هەیە، شەش بەڕێوەبەرایەتی هەیە، یەك ترلیۆن و حەفتاو پێنج ملیاری بۆ شەش بەڕێوەبەرایەتی داناوە، من ئەو پرسیارە دەکەم وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئەو بڕە پارەی بۆ دانراوە خەرج بکرێت، ئایا ئەو بەڕێوەبەرایەتیانەی تێدا نییە؟ چۆن دەبێت ئەم داهاتە بێتە ناو داهاتی کوردستان و خەرج بکرێتەوە؟ ئەگەر قسە لەسەر بەڕێوەبەرایەتی داهاتی نەوتیش بکەین بڵێین بۆ بەشی سووتەمەنی، یان بەشی وێستگەکانی کارەبا لە پێنج سەد ملیارەکە بۆی دانراوە، بەشی نەوتیش لە بەغدا پشتیوانی دەکرێتن، نەك بەڕێوەبەرایەتیەکان خۆیان تەئمینی نەوت بکەن لە کوردستاندا.

2- پێدانی زانیاری نادروست بە پەرلەمان، وەکو نموونە :رەنووسەکانی نێو ژمێرەی کۆتایی شەش مانگی یەکەمی2011 کە بەدوو شێوازی جیاواز هاتۆتە پەرلەمان، دژ بەیەکن و جیاوازی خەرجیەکان گەلێك زۆرە، تەبعەن زۆر زۆرم لایە، کە دوایی جیاوازەکانت دەدەمێ، بەڵام یەك جیاوازی باس دەکەم، تەنها لەداهاتی کەرتی کارەبا (200) ملیار جیاوازی هەیە.

3- کورتهێنان و هەڵەکردن لە هەژمارکردنی.

4- گەورە بوونی ساڵ لەدوای ساڵی قەبارەی بودجەی بەکارخستن لە غیابی پرۆگرامی ئابووری و

کۆمەڵایەتی .تەنها لە بودجەی وەکارخستن، بەکاربردن لە 96.6٪ بەس ئەوانەی پەیوەندی بە بەخشین هەیە، بە سوودی کۆمەڵایەتیە، بە هەبووە نادارایيەکانە، ئەمە جگە لە تەعویزی فەرمانبەران، کە ئەمە زیاد کردنێکی بێ سنوورە بۆ مەبەستێکی گەشەی ئابووری و بەڕێوەبردنی حکومەتیش نییە کە زەروورەتی هەبێت.

5- راهاتن لەسەر پلانی ساڵانە و بچووك کردنەوەی ساڵی دارایی لە هەرێمدا بۆ (6) مانگ .ئێمە پێمانوایە ئەم پاساوەی ساڵانەی بەڕێز وەزیری دارایی کە باسی دەکەن گوایە ئێمە لەبەر ئەوەی لە عێراقدا بودجە دوا دەخرێت، ناچارین ئێمەش راوەستین لەسەر عێراق تا بەشی 17٪ کەمان بۆ دێت، ئێمە پێمانوایە پاساوێکی راستەقینە نییە، چونکە بودجە خەملاندنە لە 17٪ دیارە، نەوتەکەش دیارە، لە کاتێکدا بودجە دێتە پەرلەمانی کوردستان لە دوو ترلیۆن زیاتر کورتهێنانی هەیە، ئەمە چ تەخمینێکە تۆ رادەوەستی لەسەری، تەخمین ناکەیت بەپێی پەیڕەو لە مانگی (10) نایهێنیتە پەرلەمان بەم تەخمینە، کەمی کرد دەتوانیت لە هەندێك مەشاریع کەمی بکەیتەوە، زیادی کرد دەتوانیت لە عەجزدا پڕی بکەیتەوە، ئەوە جگە لەو وردەکارییەی کە ئەو عەجزەی دانراوە دوایی قسەی لێ دەکەین.

6- هاوتەریبکردنی کورتهێنان و زێدەڕۆیکردن لەگەڵ یەکتردا، سەرەڕای ئەوەی پەرلەمان ساڵانە پەسندی بودجە دەکات، حکومەت زێدەڕۆیی لە خەرج کردن دەکات، ئەمە جگە لەوەی کورتهێنانی هەیە.

7- زۆری و بۆری پرۆژەکانی وەبەرهێنان و نەبوونی پێوەری دابەشکردن بەسەر ناوچەکانی هەرێم .بۆ نموونە ساڵی پار 2011 رێژەی 17٪ پارەی تەرخانکراو بۆ بودجەکە خەرج نەکراوە، کە دەکاتە (2) ترلیۆن و 209 ملیار دینار، بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان لە بودجەی بەکارخستندا بەکارهێنراوە، تەبعەن بە شاهێدی ئەوەی کە لە ریکۆرت خۆی هەیەتی وەزیری دارایی گوتی وا بەکارمان هێناوە، لە 2010 رێژەی5.50٪ گوژمەی پارەی پرۆژەکان خەرجکراوە، بەلام دیسان گوژمەی ماوەی سووڕاندندنەوەی (تدویر) بۆ نەکراوەو خرایە سەر کورتهێنان .لەکاتێکدا ئێمە بەدەقی یاسایی لێرە گوتمان ناکرێت بە دەقی یاسایی حکومەت تدویری ئەوە نەکات و بیگوازێتەوە، ئەمە یاساکەیە ماوەیەکە پێشێلکاری بەرپرسیاریەتی وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانانی کرد لەوەی کە پابەند بن بە دەقەکانی یاسایی کە لە پەرلەمان دەدرێت.

8- گوێنەدان بەهەژمارکردنی دەرهاویشتەکانی بودجەی خەرجکراو کە پێی دەڵێن ژمێرەی کۆتایی، کەبەردەوام دوای رەوانەکردنی رەشنووسی بودجەی گشتی دەنێردرێتە پەرلەمان.

بەڕێز وەزیری دارایی ئەمڕۆ لە پەرلەمان باسی کرد گوتی ناردوومانە، ئێمە تا 4/15 کە بە دەقی یاسایی هەبوو، ئەمە نەهاتۆتە پەرلەمان، هی شەش مانگیان نارد بوو، هی ساڵی 2010 راستە هاتبوو، بەلام سەرۆکایەتی پەرلەمان نەیخستە بەرنامەی کار، من لە بەڕێز وەزیری دارایی دەپرسم کە بەرپرسیاری یەکەمە دەکرێت حیسابی خیتامی لە فیعلی سەرف نەکرد بێت، هەڵسەنگاندن بۆ بودجە بکەیت؟

ئەگەر هەندێ لە خاڵەکانی سەرەوە وەربگرین:

1-گرفتی كورتهێنان:

گوژمەی ئەو كورتهێنانی حكومەت (وەزارەتی دارایی) خەملاندوویەتی بۆ ساڵی دارایی ((2012) بریتیە لە (2) ترلیۆن و 44 ملیارو 847 ملیۆن دینار گوژمەیەكی زۆرەو پێویستە كار بە كورتهێنانی فیعلیەكە بكەین كە ئەویش بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

ز	جۆری كورتهێنان	گوژمەی كورتهێنانی فیعلی
1-	پەرەپێدانی پارێزگاكان	272 ملیار دینار
2-	پترۆدۆلار	243 ملیار دینار
3	مووچەی وەزارەتی پێشمەرگە	952 ملیارو 980 ملیۆن

كۆی گشتی كورتهێنانی فیعلی 1 ترلیۆن و 467 ملیارو 980 ملیۆن دینار

نەك ئەوەی ئەوان باسی دەكەن.

2 -ساڵی دارایی فیعلی لە هەرێمی كوردستاندا بۆتە (6) مانگ:

بچووك بوونەوەی ساڵی دارایی لەرێگای ئەو پرۆسێسانەی خوارەوە درێژەی پێدەدرێ:

-لەمانگی حوزەیرانی زۆربەی ساڵەكان بودجە پەسند دەكرێت و ئیتلاقی دارایی دەست پێدەكات.

-لەپێنج مانگی سەرەتای هەموو ساڵەكانیشدا پێشینەی هاوسەرگیری و خانووبەرە و بیمەی بێكاری و تەندەرینی پرۆژەكان رادەگیرێ .پێشنیار دەكەم هەر ئەمڕۆ وەزیری دارایی ئیتلاقی ئەم رێنماییانە بكات و نەیكاتە كۆسپ لەبەردەم راگرتنی، چونكە ئەمانە سندووقیان هەیەو قەرزیان هەیە، قەرزەكە دێتەوە ناوی و ئەم پارەیەی هەیە.

-لە 12/15 هەموو ساڵێكیشدا حیساباتی بودجە لەلایەن حكومەتەوە دادەخرێ.

-هەموو ئەوانەی سەرەوەش كاریگەری خستۆتە سەر دواكەوتنی كاروبارەكانی كۆمەڵگەو پرۆژەكان.

3- زێدە خەرجی و كورتهێنان دوو جەمسەری دارایی دژ بەیەكن:

-لەبنەڕەتدا كورتهێنان دەبێتە قەرز بەسەر بودجەی گشتیەوە، بۆ پڕكردنەوەی پێویستە حكومەت لەماوەی ساڵە داراییەكەدا بەدوای سەرچاوەی تردا بگەڕێت، وەكو تەقەشوف و یان قەرزكردن لە ناوخۆ یان لە دەرەوە، كەچی لە هەموو ساڵە داراییەكاندا حكومەت زێدەڕۆیی لە بودجەی بەكارخستندا دەكات دوای پەسند كرنی پەرلەمان، یەعنی دوای ئەوەی پەرلەمان پەسندی دەكات زێدەڕۆیی لە سەرف كردنەكە دەكات.

زێدەرۆیكردن لەبودجەدا دەبێ پاساوی خۆی هەبێت و دوو جۆری هەیە:

-زیدەڕۆیی پۆزەتیف :بەوە ناسراوە كە لەكاتی كارەساتە سروشتیەكان و چڕی پرۆگرامە ئابووریەكان و

کۆمەڵایەتیەکان پەنای بۆ دەبردرێ.

-زێدەڕۆیی نێگەتیف :کاتێك ئەو ناوەی لێدەنرێ کە پاساوەکانی پەنابردن بۆی لاوازبن و ئامانجی گشتی بەدەستنەهێنێ و بەرجەستەی نەکات .

4- **زۆری و بۆری پرۆژەکانی وەبەرهێنان و نەبوونی پێوەری دابەشکردن بەسەر ناوچەکانی هەرێم:**

-تاکو ئەمساڵیش 2012 **وەکو ساڵانی رابردوو، پرۆژە پێشنیارەکان لەسەر بنچینەی پێوەر بەسەر ناوچە جۆراو جۆرەکانی هەرێمی کوردستان دابەش نەکراون.**

-تەنانەت لەنێوان خودی وەزارەتەکانیشدا پێوەر لەبەرچاو نەگیراوە، بۆ نموونە لەنێوان وەزارەتی تەندورستی و وەزارەتی دارایی، یەعنی لە دابەش کردنی پرۆژەکاندا.

-ئەو دۆخە بۆتە مایەی بەردەوام بوونی بێکاری و کۆچکردن و چۆڵبوونی گوندەکان و نزم بوونی ئاستی بژێوی و پەرەسەندنی بازنەی هێڵی هەژاری لەوێدا و ناڕەزایەتی خەڵکی لە شوێنە بێبەشەکان.

5 **-بودجەی بەکارخستن:**

سەرەڕای گەورە بوونی قەبارەی ساڵ لەدوای ساڵی بودجەی بەکارخستن، وەزارەتی دارایی بڕی 576 **ملیارو** 867 **ملیۆن دیناری وەکو کورتهێنان لە بودجەی بەکارخستن هەژمار کردووە .بۆیەش گۆژمەی کورتهێنان گەیشتۆتە(**2**) ترلیۆن و (**44**) ملیارو(**847**) ملیۆن دینار.**

پێشنیارەکان:

1 **-پێشنیار دەکەین کورتهێنانی فیعلی لەبەرچاو بگیرێت و بچەسپێنرێ کە بریتیە لە (**1**) ترلیۆن و (**467**) ملیارو (**980**) ملیۆن دینار لە جیاتی (**2**) ترلیۆن و (**44**) ملیارو(**847**) ملیۆن دینار.**

2 **-پەیڕەو کردنی سیستەمی لامەرکەزی لە پارەدارکردن و پێدانی بەشە خەرجی وەزارەتەکان و نەگەڕانەوە بۆ وەزارەتی دارایی، بۆ بچووکترین شت ئەو وەزارەتانەی کە گوایە ئەو بڕە پارە زۆرەیان لەبەر دەستەو خەرجی دەکەن، دەبێت بیگەڕێننەوە وەزارەتی دارایی، لەبەر ئەوەی یەکێکە لەو کێشانە کە سیستەمی ئێمە دروستی کردووە، بۆیە پێویستە ئەم سیستەمە لا ببەین.**

3 **-بەهۆی دواکەوتن و هاتنی رەشنووسی بودجەی گشتی بۆ پەرلەمانی کوردستان، کە لە دەرەنجامەکەیدا بچووك بوونەوەی ساڵی دارایی بەدوای خۆیدا هێناوە، پێشنیار دەکەین حیساباتی بودجە لەسەرەتای هەموو ساڵەکاندا بەکراوەیی بمێنێتەوە و دانەخرێ.**

4 **-زێدەڕۆیی کردن پێویستە پاساوی ئابووری و کۆمەڵایەتی خۆی هەبێت لەدەرەوەی پاساوەکانی خۆی، بەدەست بلاوی و بەفیڕۆدانی سەرمایەی گشتی هەژمار دەکرێت، بۆیە پێویستە لەمساڵەوە** 2012 **حکومەت چیتر ئەنجامی نەدات، بەتایبەتی لەدۆخێکدا کە کورتهێنان هەیە.**

5 **-پێشنیار دەکەین حکومەتی هەرێم لە بودجەی وەبەرهێنانیدا ئەو هەنگاوانەی خوارەوە بهاوێ:**

أ -لەسەروبەندی دانان و دارشتنی پرۆژەکانی وەبەرهێنانی حکومیدا پشت ببەستێتە گرێدانی چەندین

کۆنفرانس بۆ هەموو ناوچەو دەڤەرەکانی هەرێمی کوردستان و بەپێی پارێزگاکان لە رێگای نوێنەرانی خەڵك لە ئەنجومەنەکان و بە ئامادە بوونی قائمقام و بەڕێوەبەری ناحیەکان بۆ تۆمارکردنی پرۆژە فیعلی و داواکراوەکان.

ب -گوژمەی ئەو پارانەی کە لە بودجەی وەبەرهێنانی ساڵی2010 و 2011 ماوەتەوەو خەرج نەکراوە بۆ پەرلەمان بەدیکیۆمێنت روونی بکاتەوە، کە گوژمەکانی لەکوێن؟ ماددەی 23ی یاسای بودجەی 2011 وەکو نموونە، کە لەوێ جارێکی تر تەئکیدیمان لێ کردۆتەوە.

ج -یاسای کۆمەکی ئەحزاب پەسند بکرێ، کە ئێمە لە ساڵی 2011- 2012 لە یاسای بودجە داوامان کردووە کە بە یاسا بکرێت، وەزیری دارایی گوتوویەتی ساڵانە ئێمە تەسویەی دەکەین، کەچی تاکو ئێستاش ئەم پرۆژە یاسایە پەك کراوە، کە ئەمە کاریگەریەکی گەورەی هەیە لە بەهەدەر دانی سامانی گشتی و لە ناعەدالەتی دابەش کردنی هەر سامانی گشتی بەسەر لایەنەکانی، یان پشتیوانی کردنی حزب و لایەنەکان لە پەرەپێدانی پرۆسەی سیاسیدا.

-5لە یاسای بودجەی ساڵی پار 2011 ماددەی سێیەم ئەوە چەسپێنرا، کە حکومەت بە رێژەی 10٪ لە بودجەی بەکارخستن جگە لە قەرەبووی فەرمانبەران کەمبکاتەوە، کە بڕەکەی بریتی بوو لە989 ملیارو 670 ملیۆن دینار، سوودی باشیشی بۆ کۆمەڵگا هەبوو، بەڵام دانانی بەشێك لە گوژمەکانی کورتهێنان لەمساڵدا لەسەر بودجەی بەکارخستن بە مانای ئەوە دێت کە وەزارەتی دارایی گوێ بە زیانەکانی گەورە کردنی قەبارەی ئەو بودجەیە نادات لەسەر بازاڕو هەڵاوسانی نەختی .

بۆیە پێشنیار دەکەین بۆ ساڵی دارایی2012 بودجەی بەکارخستن جگە لەو گوژمەیەی کە وەکو کورتهێنان خراوەتە سەری کە بریتیە لە 576 ملیارو 867 ملیۆن دینار دەربهێنرێ، گوژمەی ماوە کە بریتیە لە 10 ترلیۆن و 168 ملیارو 930 ملیۆن دینار بەرێژەی 10٪ دابشکێنرێ.

بڕی داشکاندنەکە دەکاتە 1 ترلیۆن و 16 ملیارو 893 ملیۆن دینارو، دابەش بکرێتە سەر ئەو پرۆژانەی خوارەوە:

1-بەهۆی ئەوەی گۆڕینی سیستمی مووچە لە دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمدا نییە، بەڵام دەکرێ رێگەی تر بگیرێتەبەر بۆ باشترکردنی بژێوی و ژیانی فەرمانبەرانی حکومی هەرێمی کوردستان، کە بەهۆی هەڵاوسانی نەختیەوە کە رێژەکەی لە مساڵدا بەراورد بە ساڵی 2007 بەپێی ئاماری فەرمی حکومەتی هەرێم بریتیە لە 29.91٪ واتە ئەگەر فەرمانبەرێك لە 2007 مووچەکەی 500 هەزار دینار بووبێت جگە لە پلە بەرزبوونەوەو سەرمووچە، ئەوە ئێستا بەبڕی (550،149)دینار لەبەهای مووچەکەی لەدەستداوە.

بۆیە پێشنیار دەکەین بڕی 50 ملیار دینار تەرخان بکرێت بۆ ئەو فەرمانبەرانەی لە پلە (10)وە بۆ پلە (4) لەسەر بنچینەی مووچەی بنەڕەت بەم شێوەیەی خوارەوە:

-لەپلە (10) بۆ پلە(7) لە ساڵێکدا دوو مووچەی زیاتری پێبدرێ، کە دەکاتە 14 مووچە لە ساڵێکدا.

-له پله 6 بۆ پله 4 له ساڵێكدا یەك مووچەی زیاتری پێبدرێ، كە دەكاتە 13 مووچە لە ساڵێكدا.

2- بڕی50 ملیار دینار بۆ دروستكردنی كۆمەڵگای دامەزراوە حكومیەكان تەرخان بكرێت، گوژمەی ئەو پارانەی حكومەت لە ساڵی دارایی 2009 داویەتی بە كرێی خانوو بریتی بووە لە 51 ملیار دینار .لە 2010 هەڵكشانی زیاتری بەخۆیەوە بینیوەو گەیشتۆتە57 ملیارو 298 ملیۆن و 243 هەزار دینار، ئێمەش دەزانین ئەم خانووانە حكومەت بۆچی بەكرێ دەگرێت؟ هەر هی كێ.

3-بڕی 50 ملیار تەرخان بكرێ بۆ زیاد كردنی دەرماڵەی مانگانەی خوێندكارانی زانكۆ كە ساڵانە 8 مانگ دەیاندرێتی .لایەنی پەیوەندیدار(وەزارەتی خوێندنی باڵا – وەزارەتی دارایی)، ئەمە جێ بەجێ بكات

3- تەرخان كردنی 50 ملیار دینار بۆ كەمكردنەوەی قەیرانی نیشتەجی بەپێی پلانێكی پێنج ساڵی لەهەر ساڵێكدا 20 هەزار یەكەی نیشتەجێ لە شارەكانی هەرێمی كوردستان و قەزاو ناحیەكان و گوندەكان دروست بكرێت و دابەش بكرێتە سەر خەڵكی كەمدەرامەت و شایستە.لایەنی پەیوەندیدار :دەستەی وەبەرهێنان – وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار – وەزارەتی ئاوەدانكردنەوە - وەزارەتی دارایی، ئەم كارە جێ بەجێ بكەن.

4-تەرخانكردنی 50 ملیار دینار بۆ قەرەبووی دیپۆرت كراوان و گەڕانەوەی رەوەندی كوردی بۆ هەرێمی كوردستان .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی ناوخۆ – فەرمانگەی پەیوەندیەكان – وەزارەتی دارایی.

4- سندووقێك دابمەزرێت بۆ دۆخە لەناكاوەكان و پاراستنی ژینگەو بڕی 150 ملیار دینار رەسیدی بەردەوامی ئەو سندووقە بێت و لەلایەن وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان بەڕێوە ببردرێ و پەرلەمانی كوردستان /لیژنەی دارایی و ئابووری سەرپەرشتی بكات و لەهەر پرۆژەیەك و پێشنیارێكدا پەرلەمانی كوردستان بەسەرچاوەی دەسەڵاتی خەرجكردن دابنرێ .لایەنی پەیوەندیدار :پەرلەمانی كوردستان - وەزارەتی دارایی – دەستەی گشتی ژینگە.

5- تەرخان كردنی بڕی 50 ملیار بۆ كڕینەوەی بەروبوومی كشتوكاڵی جوتیاران .كە ئەمە یەكێك لە كێشەكان پلانی پێنج ساڵی هەیە بۆ پێشخستنی كشتوكاڵی و ئیكتیفای زاتی و ناردنە دەرەوە، كە ئێستا ئەو پرۆژە هی پلانی پێنج ساڵە لە هەرێمی كوردستان لە پلەی سفر دایە .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی كشتوكاڵ – وەزارەتی دارایی.

6-بڕی 50 ملیار دینار تەرخان بكرێت بۆ پرۆژەی قەرزی خوێندن بۆ خوێندكاران.

7- بڕی 50 ملیار دینار بۆ پرۆسەی بەسەوزاییكردنی هەموو ئەو گۆڕەپانانەی لە نێو قوڵایی گەڕەكەكانی شارو شارۆچكەكانی هەرێمی كوردستاندا هەن، كە لە بنەڕەتدا باخچەو سەوزایین، بەڵام لە ئێستادا زۆربەیان بۆ خۆڵ و خاشاك كەڵكیان لێوەرگیراوە، بۆ ئەم مەبەستەش گرێبەست بكرێت لەگەڵ شارەزاترین گرووپی كۆمپانیاكانی تایبەتمەند لە دروستكردنی پاركدا .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی شارەوانی و گەشتوگوزار – وەزارەتی دارایی.

8 -بڕی 50 ملیار دینار بۆ پشتگیری گەڕەكە هەژارنشینەكانی شارو دەوروبەرەكانی و گوندەكان

لەسەرتاسەری هەرێمی کوردستان تەرخان بکرێت بەشێوەی دابەزاندنی یەکەی فرۆشتنی وزەی کارەبا بۆ خانووەکانی نیشتەجێی هەژارنشین، نرخەکەی بەرێژەی 50٪ داببەزێنێ .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی کارەبا .

9 -بڕی 70 ملیار دینار بۆ زیادکردنی مووچەی خانەنشینان .لایەنی پەیوەندیدار :وەزارەتی دارایی.

10 -بڕی70 ملیار دینار بۆ بانکی کشتوکاڵی بەبێ سوو تەرخان بکرێت.

11 -بڕی 70 ملیار دینار بۆ بانکی پیشەسازی بەبێ سوو تەرخان بکرێت.

12 -بڕی70 ملیار دینار بۆ پێشینەی هاوسەرگیری دابنرێ و بەدرێژایی ساڵ ببەخشرێ و بەهۆی دواکەوتنی بودجە کارەکانی رانەگرێت .

13 -گوژمەی 50 ملیار دینار بۆ بیمەی بێکاری گشتگیر تەرخان بکرێت.

14 -گوژمەی 126 ملیارو 893 ملیۆن دینار بۆ پرۆژەی تەرامی هەرسێ شاری هەرێمی کوردستان (هەولێر – سلێمانی – دهۆك) لەسەر بودجەی 2012 تەرخان بکرێت .

لە کۆتایدا جارێکی تر تەئکید دەکەوە کە ئەم بەڕێزانە بەرپرسیاری یەکەمن لە تاریکی داهات و لە دابەش کردنی بەم شێوەیە، بۆیە پێویستە لێپێچنەوەیان لەگەڵ بکرێت، لەگەڵ رێزمدا.

بەڕێزد. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئەگەر داهات لە تاریکی بێت وا جەنابت بە ئارەزووی خۆت قسە ناکەیت، لەبەر ئەوە شەفافیەت دەگەیەنێت کە جەنابت بە ئارەزووی خۆت دە دەقیقەیە، پازدە دەقیقەیە قسە دەکەیت کەس موقاتەعەت ناکات، فەرموو مامۆستا عومەر.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاوالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان، من لە دوو تەوەردا قسەی خۆ دەکەم، تەوەرێکیان رەخنەو سەرنج و تێبینیەکانمانە بە گشتی لەسەر راپۆرتەکان و وەڵامی وەزیران بەگشتی لەسەر بودجە.

تەوەری دووەمیش هەندێك لەو ئەولەویاتەیە، کە بەپێویستی دەبینم، دڵنیاشم لە بابی موناقەلە بێت، لە ئاڵوگۆڕی ئەو بڕانە بێت دیاری کراوە نەتوانین دەستکاری بکەین، چونکە ئێمە ئێستا لە پەرلەمان موناقەشەی یاسای بودجەمان هێشتا دەست پێ نەکردووە، لەبەر ئەوە نابێت یەکسەر ئەو لەمپەرە بخرێتە بەردەممان، کە پارە نییەو ناتوانین، ئێمە لێرە بڕیار دەدەین چی سەرف بکرێت و چ سەرف نەکرێت، چۆن سەرف بکرێت و چۆن سەرف نەکرێت؟

لە تەوەری یەکەمم، من خاڵە سەرەکیەکانی ئەو سەرنجانە دەخەمە روو:

یەکەمیان /مەسەلەی ئەم دیاردەی دواکەوتنی ساڵانەی بودجە، کە من حەز دەکەم بە عەقارێکی تردا باسەکەم بەرم، کە ئەمجارە پرسیار لەخۆمان بکەین..........

بەڕێزد. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

ئێمە داوای لێبوردن دەکەین، دەڵێن خەلەلێکی بچووك هەیە لە سەرەوە، لەبەر ئەوە ئەگەر نەختێك جەنابت چاوەڕێ بکەیت، بۆ ئەوەی خەلەلەکە چاك بکرێتەوە، مەسەلەی فەنییە، ببوورن، تا سەعات شەش ئیجازەتان دەدەینێ، سەعات شەش دێینەوە بزانین ئەو خەلەلە چیە، پازدە دەقیقەی تر دێینەوە، زۆر سوپاس.

دانیشتنی سێیەم

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆکانمان، فەرموو مامۆستا عمر، لیژنەی دارایی فەرموون بۆ شوێنی خۆتان.

بەڕیز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(بسم الله الرحمن الرحیم) سەبارەت بە ڕاپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و لیژنەکان حدودی 80 لاپەڕە گوێ لە ڕاپۆرت ئەگرین، وا ئەزانم ئەوەندە ئەهێنێ کە چەند دەقەیەك لەسەریان هەڵوێستە بکەین، ڕاو سەرنجی خۆمان بخەینەڕوو، من لە دوو تەوەر ڕاو سەرنجی خۆم عەرزی بەڕێزان دەکەم، تەوەری یەکەمیان ڕەخنەو سەرنجە بنەڕەتیەکانە لەسەر کۆی مەسەلەی بوجەو ڕاپۆرتەکانی وەزارەت و ڕاپۆرتی بەڕێز لیژنەکان لە پەرلەمان، تەوەری دووەمیش ئەولەویاتێکە کە بە گرنگی ئەزانین لای خۆمانەوە، بەپێی ئەو ڕاپۆرتە دواییانەی کە لە مولحەقەکانی بەڕێز وەزارەتەوە هاتووە، وا ئەزانین مەسەلەی عەجز جۆرێکی چارەسەر ئەبێ، تەختیە ئەبێ، لەبەر ئەوە مەجالێکی باش هەیە، هیوادارم ڕێ نەگیرێت لە پێشنیار و داوای بەعزێك لە پرۆژەی ئیزافی کە پێشکەش دەکرێت لە لایەن پەرلەمانتارانەوە، چونکە بەپێی ئەو دوا ڕاپۆرتەی کە هاتووە لە وەزارەتی داراییەوە لە 6/4 بەپێی ئەو مولحەقە ترلیۆنێك و هەشت سەدو پەنجاو پێنج هەزار تەختیە ئەبێ، کەواتە سەدو هەشتاو نۆ ملیار حەجزی فعلیمان هەیە، بڕێکی باش ئەمێنێتەوە بۆ ئەوەی کە بتوانین پێشنیار تەقدیم بکەین، تەوەری یەکەم لەسەر ڕەخنەو سەرنجە ئەساسیەکانە کە بەداخەوە ئەڵێم زۆربەیان دووبارە ئەبنەوەساڵانە، ناچاریشین وەکو هەڵوێستێکی ئیختیساسی و میهەنی خۆمان ئاماژەیان پێ بکەین، مەسەلەی دواکەوتنی ساڵانەی بودجە کە ئەمساڵ لە دوو ساڵی ڕابردوو لەم خولەی ئێمە زیاتر دواکەوت، من ئاقاری پرسیارەکەم ئەمساڵ ئەگۆڕم، ناڵێم بۆ دوا ئەکەوێ؟ پرسیار لە خۆمانی پەرلەمانتار دەکەم، کە بۆچی ئێمە ئەم پێشێلکاریە وازحەی لە ماددەیەکی یاسایی خۆمان ئەکرێ و هەڵوێستمان وازح نیە، ئایا تەنها بە ئیسارە کردنی ئەم پرسیارە، بۆچی دوا ئەکەوێ؟، بەهێنانەوەی چەند پاساوێك لە لایەن حکومەتەوە، ئەمە هەڵوێستە بۆ پەرلەمان، من ئەڵێم ئەبوایە بمان پرسیایە، ئەبوایە کۆبوونەوەیەکی تایبەتمان تەرخان کردایە بۆ ئەم دیاردەی دووبارەبوونەوەیە، بە تایبەتی دوای مانگی 2 و 3 کە ئەمانزانی ئەوەندە دوا ئەکەوێ، بە نیسبەت وەزیرە بەڕێزەکان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران ، بەلای کەم داوای لێبوردنیشیان لەخەڵکی کوردستان و پەرلەمان نەکرد، لەبەر هەر هۆکارێك بێ بودجە دوا دەکەوێ، ئەوەچەند ساڵە ئەو ماددە یاساییەی پەرلەمانی کوردستان پێشێل ئەکرێت، کەسێك ئیعتیزارێکیش ناهێنێتەوە بەڕێی ئەکەین بە هەندێ وەلأم، بۆچی ئێمە بۆ بەغدا بودجە ئەخەملێنین، بەلأم ناتوانین بۆخۆمان شتێك بخەملێنین، دەست بەکار بین لە مانگی 1 و 2 تا بتوانین یان لە مانگی 3 بەلای کەمەوە لە خولی بەهار بتوانین دەست بەکاربین و ئەوەندە دوا نەکەوین، ئەوە تێبینی یەکەم کە گشتیە و دووبارەیە، تێبینی دووەم، لەسەر نا ڕوونی لە پلان و سیاسەتی دارایی حکومەتی

هەرێمی کوردستانە بەرامبەر بە حکومەتی فیدرالی کە من ئەم بەشەی زەق دەکەمەوە، ئێمە بەو ئاشکراییە زیاتر لە شەش ترلیۆن دینار کە موستەحەقاتی هەرێمە بۆ وەزارەتی پێشمەرگە، لە لایەن حکومەتی بەغداد نادرێ، من پرسیارەکەم ئەوەیە چی بۆ ئەمە کراوە؟، لایەنە سیاسیەکانمان دەسەلآت لەکوردستان چ هەڵوێستێکی وەرگرتووە؟، لە دانوستانەکان لەگەڵ بەغدا چی وتراوە؟، چ مەرجێك دانراوە؟، چ فشارێك کراوە؟، سالآنە بۆ دانانی سیاسەتی ئابووری عیراق، بۆ تاوتوێ کردنی بودجەی عیراق کە ئێمە بەشێکین لەم عیراقە، چ ڕاوێژێ لەگەڵ کوردستان کراوە؟، چەند ڕاو سەرنجەکانی حکومەتی کوردستان بەهەند گیراوە؟، بە ئیعتیرافی بەڕێزان لە وەزارەتەکان وخۆشمانەوە ئاگادارین، بەلآم هیچ هەڵوێستێکی وازحمان نیە غەیری وەکو ئەدەبیاتێك ئەیڵێین و بەسەریا ئەچین، ئایا ئەرکی پەرلەمان نیە لەمە بپرسێتەوە؟، کەبۆچی ئێمەی بەشێك لە عیراق کە کاتێك دێتە سەر باسی کوردستان، ئەوترێ بەشێکە لە عیراق بەپێی دەستوور، بەلآم هیچ حیسابێك بۆ ئەم کوردستانە ناکرێ، پرسیار لەعیراق نیە بۆ نایکات، پرسیار لە خۆمانە بۆ هەڵوێستی وازحمان نیە لەسەر سیاسەتی گشتی هەریم، ئەوە چەند ساڵە کوردستان ئاوت ئەکرێ، بەبێ ئەوەی مەوقفێکی وازحمان هەبێ، من نازانم لە وتو وێژەکان ئەگەر شتێك گوترابێ، بەس ئەوەی من ئاگاداربم شتێکی وا نەوتراوە جەماوەری کوردستان قەناعەت پێ بێنێت، خاڵی سێهەمی ئەساسی مەسەلەی ئەو ڕاو سەرنج و تێبینیانەیە لەم پەرلەمانە عەرز دەکرێت، هەموو ساڵێك ژمارەیەکی زۆر ڕەخنەو سەرنج و تێبینی ئەدرێت، بەم وەزیرە بەڕێزانە وە بەم حکومەتە، کە حکومەتی کوردستانە، بەچاوێك سەیری ڕەخنەو سەرنج و تێبینیەکان ئەکرێت، من وەزیرێکی بەڕێز ڕاشکاوانە پێی وتم حەزناکەم لێرە ناوی بەرم، کە ڕاو سەرنج و ڕەخنەکان یان ناگەن ئەسڵەن بە حکومەت، یان شتێکی ئەوتۆ نین، ئێ باشە بۆ ئاش بەتاڵی لێ ناکەین؟ کاتێك پەرلەمانێك بە 18، 19 لیژنەوە بە دونیایەك پسپۆڕەوە چەند ساڵە 18، 19 ساڵە ئێمە ئەزمونی کاری پەرلەمانیمان هەیە، یاسا ناسمان هەیە، خەڵکمان هەیە، چوار تێبینی لەناو چوار سەد تێبینی بەهەند وەرنەگیرێ، ئیتر بۆچی ئەو کۆبوونەوانە سالآنە ئەکەین وئەو سەر ئێشەیە بۆخۆمان و بۆ وەزارەتەکانیش دروست دەکەین، خاڵی چوارەم، من دەست خۆشیەکی زۆر لە ڕاپۆرتی لیژنەکان دەکەم، خستنەڕووی بەعزێك لە کەم و کورتیەکانی ناو ڕاپۆرتەکان، بەلآم ڕەخنەیەك ئاراستەی لیژنەی یاسایی دەکەم، هیوادارم بە سینگ فرەوانی لێم وەربگرن، کە تەنها بە ئاماژەی پێویستە بکرێ، پێویست بوو وابکرابایە، ئەمە ئیشی پەرلەمان نیە بەڕێزان، لیژنەی یاسایی چاوی پەرلەمانە، پارێزەری پەرلەمانە، پارێزەری یاسایە لەناو پەرلەمان، ئەبوایە باسی ئەوەی بکردایە ئەم پەرلەمانە بەڕێزە لە ڕێگەی لیژنەی یاساییەوە بۆچی ماددەی 79 ی ئەم پەرلەمانە، چەند ساڵە پەیڕەوی ناوخۆی ئەم پەرلەمانە پێشێل ئەکرێت، ئێمە هیچ قسەیەکمان نیە، هەر ئەیڵێین بە تایبەتی هەندێ لایەنمان زەقی ئەکەینەوە، هەندێکمان بێ دەنگ ئەبین لێی، ئەویش تێئەپەڕێ و ئەڕوات بەسەریاو قسەیەك ناکات، یاسای ژمارە (95) کارگێڕی دارایی، کە ئیلزاممان ئەکات 2012/4/15 حیساباتی کۆتایی بێ، ئەگەر نەکرا هەڵوێست چی ئەبێ، بۆ پارو پێرار چیمان کردووە؟ ئەمساڵ چی ئەکەین؟ خاڵی پێنجەم لەسەر جێبەجێ

نەکردنی پڕۆژەکان کە ساڵانە ئەبێتە دیاردە، لە ڕاپۆرتەکانیش ئاماژەی پێ کراوە، ئەبێ لەهۆکارەکان بپرسینەوە، بەڵام وەڵامی زانیستیمان بدەنێ، وەڵامێکی موقنیعمان بەنێ، ئەو بودجە زەبەلاحە لەبەر دەستە، ئەم کارانە بۆ ڕاناپەڕێنن، بۆ ساڵ لە دوای ساڵ کەڵەکە ئەبن؟ گرفت لە حکومەتیش دروست ئەبێ، خاڵی شەشەم ئەو ناعەدالەتیەی کە لە دیاری کردنی ئەو گوژمە پارانە رووئەدات من ئاماژە بەچەند نموونەیەك ئەکەم بۆ ئەوەی بە بەڵگەوە قسە بکەین، بەڕێزان بۆ هەموو ئەحزابی کوردستانی کە نزیکەی 40 حزب ئەبێتەوە، نزیکەی 200 ملیار دینار تەرخان کراوە، بەلاّم 115 ملیار کە نیوەی ئەوەی تۆزێك زیاترە تەرخان ئەکرێت بۆ هەندێ ڕێکخراو بەناوی ڕێکخراوی زانستی، لای ئەم پەرلەمانە بەڕێزە وازح نیە، هەموو ئەحزابی کوردستانی بە دوو حیزبی دەسەلاّتیشەوە بڕێکی زۆر پێویستیان بە پارەیە، 200 ملیار، بەلاّم تەنها بۆ چەند ڕێکخراوێك کە گومانی لەسەر دروست کراوە لە ڕاپۆرتی ئەم پەرلەمانە، 115 ملیار تەرخان کراوە، ئەمە عەدالەتی تێدایە؟، بەشی بەخشین، مەبەستم حەقلی بەشی بەخشینەکەیە کە لە ڕاپۆرتەکە هاتووە، ئیدارەی گەرمیان کە دونیایەك گیرو گرفتی هەیە، پرسیار بکەن لە ئیدارەکە کە چەند لە داواکاریەکانیان جێبەجێ کراوە، تەنها بۆ کشتوکاڵ چەند داواکاریەکیان کردووە وەلاّم نەدراوەتەوە، بڕێکی زۆر کەم نەبێ هەر بەڕێ کراوە، ناوچەی هەڵەبجە، ناوچەی شارەزوور، ناوچەی هەورامان، هەموو کە سەیری ئەو حەقلانە ئەکەی ناعەدالەتیەکی وازح لە تەوزیعەکە دیارە، دەیان پێویستی لە وەزارەتەکان هەیە، پارێز گاکان دەیان داواکاریان هەبووە، کەچی تەنها بۆ بەخشین 14 ملیار دانراوە بۆ سەرۆکایەتی حکومەت، یەعنی مەعقولە پار کەمتر لەیەك ملیار بوو، ئەمساڵ کراوە بە 14 ملیار، چواردە قات ئیزافە بووە، چی قەوماوە، پارو ئەمساڵ فەرقی چیە؟، پارەیەکی زۆر دانراوە بۆ کڕینی بینا بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری، بەڕێزان چەند بینای حکومەت داگیر کراوە لە لایەن حیزبەکانی کوردستانەوە، بۆ حیسابێك بۆ ئەمە ناکرێت، بۆ کەسێك لەمە ناپرسێتەوە، پەرلەمان وەکو پەرلەمان چی کردووە لەسەر ئەو بڕیارەی کە حکومەت دەری کرد؟ چەند ڕۆژێك سەر گەرم بووین بە گێڕانەوەی چەند بینایەك، ئەم پارەی خەڵکە بۆ ئەدرێت بە بینا بۆ وەزارەت، کاتێك بینای حکومەت لە لایەن حیزبەکانەوە داگیر کراوە و کەس لێی ناپرسێتەوە، خاڵی حەوتەم جیاوازی بڕی بەرهەم هێنان و بڕی وەگەڕخستن، ئەوە چەند ساڵە دووبارە ئەکرێتەوە، بەڕێزان ئەم بڕانە دیاریکراون هیچ پێوەرێکی ستانداردی جیهانی نایگرێتەوە، لەگەڵ ڕێزێکی زۆرم بۆ وەزارەتی پلان دانان، لەبەر دەمی ئێمە ئەوە لە لای خۆم نووسیومە ئەڵێ لەبەر ئەوەی تەشغیلی ئەولەویەتی هەیە، ئێ باشە ئێمە ئەم پرسیارە ئەکەین، هەتا کەی بڕی تەشغیلی ئەوەندە بەرامبەری بڕی ئیستیسماریە؟ مەعقولە ئەمساڵ وەگەڕخستن لە 14٪ ئیزافە ببێ؟ وەبەرهێنان لە 4.5٪ چوار و نیو لە سەدا کەم بێنێ؟ خاڵی هەشتەمم، نادیاری بەشێکی زۆرە لەداهات، ئەمە بەڵگەیەکی وازحە لەدەستی من لەخودی ئەو وەزارەتە بەڕێزەوە هاتووە، تا لیژنە هەلاّی نەکرد، داهات وازح نەبوو، داهات لە چوار سەد و حەفتاو شەش ترلیۆنەوە گەیشتە دوو ترلیۆن وسێ سەدو سی ویەك ملیار، ئێ باشە بۆ ئەوەڵ جار بە وازحی ئەم ڕەقەمانە ناگەنە پەرلەمان، داهاتی نەوت، داهاتی بەشێکی زۆری گومرگ، خاڵە

سنووریەکان، داهاتی گەڕاوەی سولفەکان، داهاتی هەردوو فرۆکەخانەی هەولێرو سلێمانی، داهاتی باج و دەست کەوتی وەزارەتەکان، کارەباو سەحە، مەعقولە کارەباو سەحە لە داهات بنووسرێ سفر؟ لەگەڵ ئەوەش کە لە فرۆکەخانە ئێمە چاوەڕێی پارەیەکین کە بێتەوە 29 ملیاری بۆ تەرخان ئەکرێت لە لایەن وەزارەتی داراییەوە، 120 ملیار بۆ پترۆ دۆلار دانراوە کە بە 10 ترلیۆن ئەخەملێندرێت، لە لایەن ئەندامانی لیژنەی پیشەسازی و وزەوە، با موعادالەیەکی بەسیت مەعقولە 10 ترلیۆن بکرێتە 120 ملیار؟ لەبەر ئەوە بەڕاستی وەڵامی تەم و مژاوی بوونی داهات موقنیع نەبوو لای ئێمە، پێویستمانە کە بە وازحی داهاتی ئەم کوردستانە بۆ خەڵکی کوردستان ڕوون بکرێتەوە، خاڵی نۆیەم، مەسەلەی نەبوونی ڕاوێژ و ڕا گۆڕینەوە بەینی وەزارەتەکان خۆیان، وەزارەتەکان لەگەڵ وەزارەتی پلان دانان، کۆی وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان لەگەڵ پارێزگاکان و ئیدارەکان، بۆ ئەمەش چەند نموونەیەکتان عەرز دەکەم کە لەخودی ڕاپۆرتەکان هاتووە، کە چ ناعەدالەتیەك لە سێکتەرەکان ولە مەجالە جیا جیاکانی وەزارەتەکان هەیە، یا ئەبێ ئێمە بپرسینەوە لەوەزارەتەکان و وەزیری وەزارەتی دارایی بە تایبەتی کە لای ئەوان قسەیەکیان کردووە، لای لیژنەکان قسەیەکیان کردووە، نەتیجە هەڵەیەك هەیە لێرە کە ئێمە لێرەوە کەس تۆمەتبار ناکەین، بەلاَم وەزارەتی شەهیدان ئاماژە بەوە ئەکات کە پرۆژەی بۆ دانراوە، بەبێ پرسی خۆیان، ڕاشکاوانە وتوویانە ئێمە ئەو پرۆژانەمان پێویست نیە، باشە مەعقولە وەزارەتێك یان ئەبێ وابێ یان ئەبێ وانەبێ، بۆمان ڕوون بکەنەوە، 95 ملیار دانراوە بۆ بەخشین لە وزارەتی گواستنەوە بۆ داوای خۆیان، 379 ملیار دانراوە بۆ وەزارەتی شارەوانی بە پێی داوای خۆیان، مەسەلەی نا هاوسەنگی لە پلەکانی دامەزراندن، دوێنێش ئاماژەم پێی کرد، بۆ 17062 لە سەد ئەو وەڵامانە موقنیع نەبوون، چونکە زۆرێك لە وەزارەتەکان باس لەوە دەکەن کە داواکاریان هەبووە جێبەجێ نەکراوە، بەگشتی ئەم پرسیارە من ئەیکەمە یەك پرسیاری گرنگ، کە دامو دەزگاکان نزیکەی 21 ترلیۆنیان داوا کردووە، بەلاَم نزیکەی لە 52٪ ی جێبەجێ کراوە، چۆن ئەم گرفتە چارەسەر دەکرێت؟، خاڵی دەیەم، نا هەماهەنگی لەگەڵ پارێزگاکان و ئیدارە گشتیەکان بۆ دیاری کردنی پێویستیاتیان کە ناچمەوە سەری، ئێستا فەرمانبەرانی دهۆك تازە باسی مووچەی 2003 ئەکەن، تا ئێستا نزیکەی چەند ساڵ دەکات، فەرقیان ئەوێت کە لەو کاتەوە بۆ مامۆستایان ئەو مووچە سەرف نەکراوە، داوای قەرەبووی 9 ساڵ ئەکەنەوە، لەمەسەلەی دامەزراندنی فەرمانبەر بۆ وەزارەتەکان، ڕەقەمەکان لە ڕاپۆرتی لیژنەکان هەیە ناچمە سەری، حکومەت ڕەخنە ئەگرێت لە پەرلەمانتاران ئەڵێ داوای زیاد کردنی هیچ مەکەن، ئەو عجزە کە عەرزم کرد تەختیە بوو، لەو ڕاپۆرتە ئەبێ وەلاَمێکی هەبێ، بەلاَم 43 میار دائەندرێت بۆ بەخشینی بانکە بازرگانیەکان، 232ملیار دائەندرێت بۆ سوودی کۆمەلاَیەتی، 272 بۆ ئەوەی ناونراوە مەساریف ئوخرە، بەپێی ڕاپۆرتی ئەو لیژنانەوە ئەڵێت هیچ مەبەستێك لەدوای ئەوە نیە، واتە 554 ملیار ئێمە پارەمان لەبەر دەستدایە کە دەیان پێویستی پێ چارەسەر دەکەین، سەبارەت بە وەلاَمی بەڕێزان، من برگەی یەکەمم تەواوبوو، هەردوو وەزیری بەڕێز من ڕاشکاوانە عەرزیان دەکەم، کە وەلاَمەکانیان زۆر ئینتیقائی بوو، ئەگەر قبوڵ بکەن ئێستا من کاتتان نەگرم،

خاڵ بەخاڵی ئەوانەی کە جوابیان نەدایەوە لەناو ڕاپۆرتەکە ئیشارەتم لێی داوە، بە پرسیارەکان کە وەڵام نەدراونەتەوە، لەحدودی دەیان پرسیار، سی، چل پرسیار وەڵام نەدرانەوە، ئەوەی وەڵامیان بۆ ئامادە کرابوو، بەڵگەیان پێ بوو خستیانەڕوو، بەڵام ئەوەی کە لە لای ئێمە گرنگ بوو بێ وەڵام ماونەتەوە، تەوەری دووەمم داواکاریەکانە زۆر بەخێرایی ئەچم بەسەریا، چونکە زۆربەیان بەتایبەتی خوشکە سۆزان و کاك کاردۆ وتیان، بەڵێ ئەوانە دووبارە ناکەمەوە، هەمووی دوو دەقە، سێ دەقەی ترم بەسە، وابزانم دەرماڵەی کارمەندانی پلە نۆ و دە باس کرا، ئەوە هیچ، دەرماڵەی قوتابیان بەڕاستی دەرماڵەیەکی زۆر زۆر کەمە، 40 بە 60 هەزار هیچ نیە، داواکارین بکرێت بە 100 هەزار بەلای کەمەوە تا 150 هەزار، مەسەلەی سولفەی عیراق باسیان کرد، سولفەی زەواج هەر باس کرا کە زیاد بکرێت، مەسەلەی سولفەیەك بۆ قوتابیانی دەرەوە کە لەسەر خەرجی خۆیان ڕۆیشتوون، بەڕاستی ئەبێ حیسابێکی تایبەتیان بۆ بکرێت، لە ئێستاوە مەسەلەی نەوتی زستان وابزانم کەس ئاماژەی پێ نەکرد، بۆیە باسی ئەکەم، پێشنیار دەکەن حدودی 55ملیارێك دابندرێت کە تەقدیرمان کردو بۆهاوکاری هاووڵاتیان، بۆ ئەوەی یەکی سێ بەرمیل نەوت وەربگرن، ئەبێ ئێستا خەمی بخۆین بەڕاستی، چونکە لە ئێستاوە خەمی نەخۆین دووبارە زستان دێتەوە، ئەو هەموو تەنکەرە نەوتە بەلایان تێئەپەڕێ مەعقول نیە ماڵەکان بێ نەوت بن، مەسەلەی توێژی مامۆستایان باس نەکرا، من ئاماژەی پێ ئەکەم کە بەڕاستی داوای دەرماڵەی هاوسەر و منداڵ ئەکەن کە لەکاتی خانەنشینی ئەبڕێت، هەروەها 150 هەزارەکەی چوار مانگی ساڵی 2011 داوا ئەکەنەوە، نووسینیان ناردووە بۆزۆربەی فراکسیۆنەکان، بەنیسبەت ئاوارەکانەوە، ئەوە باس کرا کە 10 ملیارەکە تەرخانکراوە بەڕاستی، تەنها 500 خێزان موستەفید بوون، پرسیارێکە چی ئەکرێت لەو بڕە بۆچی بە وازحی میکانیزمێکی نیە، وەکو لە لیژنەی مافی مرۆڤیش هاتووە، پارەیەکی زۆر تەرخان کرا بۆ خانووی کەس و کاری ئەنفال کراوەکان، بەڕێزان ئەبێ ئێمە بپرسینەوە لێی لەم پەرلەمانە، کە ئەم ئیستیقتاعی لە 10٪یەمان بۆچی کرد؟ ئێمە ویستمان پڕۆژەبێ بۆ خزمەتکردن، زۆر بە ڕوونی ئەوە دابەش نەکراوە یان وەکی دابەش کراوە پەخشان و پەخشنێکی پێوە دیارە، کە پێوەرەکان وازحن، من داوا ئەکەم بەو ئیعتیبارەی نوێنەری ناوچەیەکین لە پارێزگای سلێمانی، ناوچەی شارەزوورو هەورامان و هەڵەبجە، بەڕاستی خزمەتێکی زۆریان ئەوێ، سێ، چوار جار موتەزەرر بوون، لە شەڕی عیراق و ئێران، لەشەڕی ناوخۆ، لە شەڕی ئازاد کردنی عیراق، بەڕاستی زیانێکی زۆریان لێ کەوتووە، هەق وایە ئیستیسنا بکرێت لەسەر پێوەری ژمارەی دانیشتوان حیسابیان لەگەڵدا نەکرێ، ئەوە پێنج ساڵە باسی کارگەی تەعلیب ئەکرێت لە هەڵەبجە بەڕێزان، پێنج ساڵە بووە بە ماڵ بەسەر هەڵەبجەوە، بەردێکی لەسەر بەرد دانەنراوە، تاکەی هەر ئەمە بڕوات و ئێمە نەپرسینەوە؟ من داوا ئەکەم لە کۆتایی کە سیستەمی موچە پیاچوونەوەیەکی جدی پیا بکرێت، چونکە بەڕاستی فەرقێکی زۆر هەیە لە بەینی موچەکان لە کوردستان، من لێرەوە داوا ئەکەم و پشتگیری لە پڕۆژەکەش ئەکەم کە تەقدیم کراوە بە سەرۆکایەتی بەڕێز، کە ئیعادە نەزەرێ لەمووچەی پلە باڵاکان بکرێت، لە وەزیران و پەرلەمانتاران و مودیر عامەکان، حیسابێکی جدی بۆ

پلەكانی تر بكرێت، كە مووچەیان زۆر زۆر كەمە، وابزانم موشكیلەی عجزمان ئینشائەڵڵا نابێ بەپێی ئەو تەوزیحاتەی كەدراوە، بەپێی ئەو پێشنیارانەی كە پەرلەمانتاران تەقدیمی ئەكەن لە دەستكاری هەندێ لەو بڕانەی كە لە مەساریفی ئوخرە بەخشین و شتەكان دانراوە، لە كۆتایی زۆر سوپاستان دەكەم، من ئەو تێبینیانە بە نووسراویش ئەدەمە خزمەتتان، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك ئارام فەرموو.

بەڕێز ایوب نعمت (ئارام):

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سەرەتا لە مەسەلەی دواكەوتنی بودجەوە دەروازەی تێبینی و ڕەخنەكانی خۆمان دەكەینەوە، كە بێگومان دواكەوتنی بودجە پێچەوانەی یاسایەو پاساوی یاسایی نیە، گۆڕینی كابینە پاساو نیە بۆ دواكەوتنی بودجە، چونكە لە چەند ساڵی ڕابردوشدا ئەم دواكەوتنە هەر هەبووە، بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی 2011/6/29خەملاندن كراوەو ناردراوە بۆ حكومەتی ناوەندی، لە 28/ 9 لیژنە دانراوە بۆ تاوتوێ كردنی ئەوخەملاندنە، كەواتە چ پاساوێك هەیە بۆ ئەم دواكەوتنە، لەكاتێكدا پێناسەی بودجە كراوە بەوەی كەچوار چێوەی خەرجی داهاتە بۆساڵی داهاتوو، ئیتر كە خەملاندن بێ لە پێناوی چی دوا دەخرێت، بە پێی پڕۆژە یاسای بودجەی 2012 نابێ دوا بكەوێ و لەكاتی خۆیدا ئامادە بكرێت، واتە بەپێی خودی یاساكە ئەبێ ئامادە بكرێت، كار بەماددەی 18 بڕگە (1) ی بڕۆژەكە بكرێت كە لە دەقی ماددەكە هاتووە، لەكاتی گۆڕینی بڕە بودجەی هەرێم، وەزیری دارایی تەخویل دەكرێت، بەشێوەیەكی ڕێژەیی بودجەكە كەم بكاتەوە، كەواتە دواخستنەكەی بەڕاستی هیچ پاساوێكی نامێنێت، یان ئەبێ بڕگەی ئەم ماددەیە بگۆڕین، بەڵام ئەگەر بێتو بێینە سەر گۆڕینی بڕگەی ئەم ماددەیە، ئەوە پێچەوانەی هەموو یاسا كار پێكراوەكانی دونیایە، ئەوەش كە بەڕێز وەزیری دارایی باسی لەوە كرد كە گوایە لیژنەی یاسایی باسی لەوە كردووە كە حكومەت، حكومەتی تەسریف ئەعمالە، تەنها یەك ئەندامی لیژنەی یاسای ئەو ڕەئیەی دەربڕیوە، ڕەئی لیژنەی یاسای نەبووە، چونكە بێگومان ڕەئی لیژنەی یاسایی ئەبێ چەند ئەندامێك ئیمزای بكات و نووسراویش بێ، سەبارەت بە حیساباتی كۆتایی، كە بەڕێزیان باسیان كرد، حیساباتی كۆتایی 2010 لە 2011/9/18 حكومەت ناردوویەتی، واتە شەش مانگ دواكەوتووە، ئەمە هەر خۆی ڕاگەیاندنێكی ئاشكرای پێشێلكاری یاسای پەرلەمانە، سەرۆكایەتی پەرلەمان لە 2012/5/28 كە ئەویش بەهەمان شێوە زیاتر لە پێنج مانگی پێچووە تا گەیشتۆتە ناو لیژنەكان، بێگومان بەبێ موناقەشە كردنی حیساباتی خیتامیش بەڕاستی هەر موناقەشەیەكی بودجە بكرێت زانستی نابێ و سەركەوتوو نابێ، خاڵی دووەم، ئەو جیاوازیە گەورەیەی خەرجی وەبەرهێنان و خەرجی وەگەڕخستن دەری دەخات كە حكومەتی كوردستان خاوەنی پلانی ستراتیژی نیە بۆ بەهێز كردنی ژێرخانی ئابووری و سیاسەتی ئابووری، سیاسەتی ئابووری كوردستان دیار نیە، كوردستان كراوەتە ناوچەیەكی بەكاربەر، بۆتە

کۆیلەی کالاّی ولاّتانی دەوروبەر، بەتایبەت بەرز بوونەوەی ئاستی بودجەی بەگەڕخستن و کەم بوونەوەی بودجەی وەبەرهێنان، بۆ نموونە، گەر بەراوردی ساڵی 2011 و 2012بکەین، بودجەی وەگەڕخستن لە 14٪ زیادی کردووە، بودجەی وەبەرهێنان لە 4.4٪کەمی کردووە، وەبەردەوام عجز زیاد دەکات، ئەگەر بێتو بەم شێویە بێ عجز زیاد بکات، بودجەی وەگەڕخستن بەردەوام زیاد بکات، وەبەرهێنان کەم بکات، ئەبێ ئاراستەی بارودۆخی کوردستان بەرەو کوێ بڕوات، تەنها دوو نموونە دێنمەوە سەبارەت بەم بارودۆخەی کوردستانیش کە داتاکەشمان لە وەزارەتی کشتوکاڵ وەرگرتووە، مانگانە 80 ملیۆن دۆلار لە کوردستان دەدرێتە سەوزەو میوە، ئەم پارەیەش دەڕواتە گیرفانی ولاّتانی دراوسێ، 10ملیۆن دۆلار دەدرێتە گۆشتی مریشك لەکوردستان، کە ئەمەش بە هەمان شێوە، ئێمە لەکاتێکدا، کوردستان وا دەناسێنین کە ولاّتێکی کشتوکاڵیە، بۆیە حکومەتی هەرێم پێویستەبە پەلە بایەخێکی زۆر بداتە بەهێز کردن و گەشە پێدانی کەرتی کشتوکاڵ وگەشت و گوزار و پیشەسازی، دەبێ ئەم کەرتانە گەشەی گرنگ بەخۆیانەوە ببینین لە پلانی داهاتووی کوردستاندا، نابێ کوردستان تەنها پشت بەداهاتەکانی نەوت و گاز و ڕێژەی لە 17٪ی حکومەتی ناوەندی ببەستێت، بەڵکو دەبێ هەوڵی فرە ڕەگەز کردنی داهاتەکانی بدات، خاڵی سێیەم لە لاپەڕە (9) ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئاماژە بەوە دەکات کە گوایەحکومەتی هەرێم هیچ بەشدار نیەلە گفتوگۆکانی بودجەی حکومەتی ناوەند، کە ئەمەش بە یەکێك لە کەم و کورتیەکان دادەنێت، بەلاّم ئەمە پاساو نیەو بەڵگەیە لەسەر خودی حکومەت، کە حکومەت بەپێی ئیستیحقاقی قانونی ئەبێ بەشداربێ، ئێمە پرسیار دەکەین بۆچی بەشدار نیە؟، ئەمە نیشانەی کەم و کورتی حکومەتە نەیتوانیوە بەشداربێ لەدانانی بودجەی حکومەتی ناوەندی، جگە لەوەش ئێمە دەپرسین جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کوردە، کە ڕاوێژکاری مەلەفی ئابووری حکومەتی ناوەندە، جێگری وەزیری دارایی حکومەتی ناوەند کوردە، ڕاوێژکاری ئابووری سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران ئەویش کوردە، پێنج وەزیری کورد لەحکومەتی ناوەند، پەنجاو حەوت ئەندام پەرلەمان، سەرۆك کۆمار، جێگری سەرۆك وەزیران، ئەم بەڕێزانە نوێنەری کوردن وئاگاداری بودجەن و دەتوانن فشار دروست بکەن، ئەگەر ئەمان نەتوانن کاریگەری دروست بکەن، ئەبێ هەموو کوردستان بڕوات ئینجا ئەو وەختە ئەتوانێت کاریگەری دروست بکات و بەشدار بێ لەبودجەدا، خاڵی چوارەم، لە هەموو دونیا کۆمەڵێك وەزارەتی بەرهەم هێن هەن و حکومەت پشت بەو وەزارەتانە دەبەستێت، بۆ بەهێز کردنی ژێرخانی ئابووری، بەلاّم ئەوەی لەبودجەی کوردستان لە ساڵی 2012 زۆر پێچەوانەیە، بۆ نموونە، وەزارەتی سامانە سروشتیەکان بودجەی بۆ تەرخان کراوە، لە 4.74٪، بەلاّم داهاتەکەی لە 0.78٪، دەستەی وەبەرهێنان بودجەی بۆتەرخان کراوە و لە 0.75، بەلاّم داهاتەکەی لە 0.01٪، وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندن بودجەی بۆتەرخان کراوە لە 0.88٪، بەلاّم داهاتەکەی لە 0.39٪، وەزارەتی شارەوانی و گەشت و گوزار بودجەی بۆ تەرخان کراوەو لە 4٪، بەلاّم داهاتەکەی 0.7٪ کە ئەمە لە هەموو دونیادا ئەو وەزارەتانە سەرچاوەی داهاتی حکومەتەکانن، بەلاّم لێرەدا بە پێچەوانەیە، خاڵی پێنجەم بە پێی ماددەی (12) پڕۆژە یاسای بودجەی هەرێمی کوردستان، ئاماژە دەکات بە نەقلی فەرمانبەر

لە کەرتی گشتی بۆ کەرتی تایبەت بەپێی ئەو خشتەیەی کە حکومەت ناردوویەتی، ئەمە حکومەت لەساڵی ڕابردوودا لەپڕۆژە یاسای بودجەی 2011دا وەکو چارەسەرێك داینا بۆ هاندانی خەڵك لە کەرتی گشتیەوە بۆ کەرتی تایبەت، بەڵام ئەگەر سەرنجی خشتەکەی حکومەت بدەین کە ناردوویەتی لە ساڵی 2011 و 2012 یەك فەرمانبەر نەقل نەبووە، کە ئەمە دەریدەخات بەڕاستی ئەو پلانەی حکومەتی هەرێم بۆ هاندانی خەڵك لەکەرتی گشتیەوە بۆکەرتی تایبەت سەرکەوتوو نەبووە، بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین لەوەی کە حکومەت بۆ ئەوەی کە ڕووبەڕووی ئەو شالأوەی داخوازی تەعین بوون نەبێتەوە، پێویستی بە پلانێکی نوێ هەیە، کە ئەویش بە یەك جۆر و لە یەك ئاستدا مامەڵە لەگەڵ فەرمانبەرانی کەرتی تایبەت و کەرتی گشتیدا بکات، ئەویش لە ڕێگەی پڕۆژە یاسایەکە وە دەبێ کە لە لایەن حکومەتەوە ئامادەبکرێت و پێشکەش بە پەرلەمان بکرێت، خاڵی شەش، یەکێك لە مەترسیە گەورەکانی ئەمڕۆی جیهان، پیس بوونی ژینگەیەو هەوڵدان بۆ پاککردنەوەی ژینگە یەکێکە لە ئەرکە گرنگەکانی حکومەت، کوردستان یەکێکە لەوشوێنانەی رووبەرووی پیس بوونی ژینگە بۆتەوە، هەنگاوی جدی نەنراوە بۆ فەراهەم هێنانی ژینگەی تەندروست وە پشتگوێخستنی ژینگە پارێزی مەترسی گەورە دروست دەکات، بۆ تەندروستی خەڵکی کوردستان ،بەڵام بۆ هەموو دەستەی ژینگەی وەزارەتی پلان دانان چوار پرۆژە پەسەند کراوە، کە ملیارێك و دوو سەدو پەنجاو هەشت ملیۆن دینارە، بەڵام سێ پڕۆژەیان تەرخان کراوە بۆ باڵەخانە، تەنها یەك پڕۆژەیان بۆ مەسەلەی ژینگە تەرخان کراوە، خاڵی حەوت، میلاکات لە بودجەی ساڵی 2012 لە سەر بنەمای یاسای ئەنجومەنی ڕاژەی ژمارە (7) ی 2011 جێبەجێ ناکرێت، کە ئەمە خۆی بۆخۆی پێچەوانەی یاسایە، دووساڵە پەرلەمان یاسای ئەنجومەنی ڕاژەی پەسەند کردووە، جێبەجێ ناکرێت لە لایەن حکومەتەوە، کە بێگومان ئەنجومەنی ڕاژە ئەرکەکەی تەعین کردن نیە، بەڵکو ئەرکێکی تریشی هەیە، لەکاتێکدا ئەگەر بێتو ئەنجومەنی ڕاژە نەبێ، بەتایبەتی بەپێی ئەم فۆرمە، کۆمەڵێك کێشەی دروست کردووە، بۆ نموونە لە ساڵی پار فۆرمی دامەزراندنی قوتابیانی دەرچووی پۆلی شەش و خوار شەش لە سلێمانی تەوزیع نەکراوە، بەڵام لەهەولێر تەوزیع کراوە، ڕێژەیەکی زۆری مووچە خۆرانی دوو مووچە تا ئێستاش ماون لە حکومەتدا، هەروەها کۆمەڵێك فەرمانبەر کە دەوام ناکەن، بەناوی فەرمانبەری بن سێبەر، تائێستاش ماون و مووچە دەخۆن و دەوامیش ناکەن، کۆمەڵێك دام و دەزگا هەیە تاوەکو ئێستا زیاد لە پێویست فەرمانبەریان هەیە، هەروەها کۆمەڵێك موچە خۆر هەن بەناوی کادیری حیزبیەوە، تا ئێستاش موچەیان بۆ بڕاوەتەوەو بەردەوامن، مووچە وەرگرتن بەبێ ئەوەی لەدام و دەزگاکانی حکومەت دەوام بکەن، ئەمەش بە پرسیار لە ڕابردوودا بێگومان بەدواداچوونمان بۆ کردووە، بەڵام وەڵامێکی ئەوتۆمان وەرنەگرتووە، خاڵی هەشت وەزارەتی کشتوکاڵ هەڵدەستن بە دانی سولفە بۆ دروست کردنی خانووی پلاستیکی، ئەمە وەکو پڕۆژەیەك بۆ بەدەستهێنانی بەرهەمی خۆماڵی، بەڵام ئەم پڕۆژەیە بەڕاستی بەرەو فەشەل ئەڕوات، ئەوەش بەڵگەیە لەسەر نەبوونی پلان لەلایەن وەزارەتی کشتوکاڵ، نەبوونی چاودێری لە لایەن حکومەتەوە، خانووە پلاستیکیەکان بێگومان تەنها بەوە ناکرێ، ئەبێ پڕۆژەیەکی تری لەگەڵ دابێ،

کە دروست کردنی بەڕادە، بەڵام بەهیچ شێوەیەك ئەو پرۆژە تەواو کاریە جێبەجێ نەکراوە، ئێستا زۆرێك لەجوتیارەکان خەریکە واز لەخانووە پلاستیکیەکان دێنن، بەوەی کە بەرهەمەکانیان کاتێك کە وەبەردێن نرخەکەیان ئەوەندە نزمە زیاد لەوەی کە تێی دەچێ، هەروەها بۆ هەندێ ناوچە زیاد لە پێویست خانووی پلاستیکیان بۆ دابین کراوە، بۆ نموونە، ناوچەی هەڵەبجە کە بەڕاستی زۆر زیادە لە پێویستی ئەو ناوچەیە، خاڵی نۆ، برە پارەی تەرخان کراو بۆ پرۆژە پێشنیار کراوەکانی 2012، بریتیە لە دابەشکردنێکی دوو ئیدارەیی، کە ئەمەش تا ئێستا سیمای دوو ئیدارەیی پرۆژە پێشنیار کراوەکان هەیە، 53٪ بۆهەولێرو دهۆکە، 47٪ بۆ سلێمانیە، ئێمە داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە هەردوو وەزیری بەڕێز، هەروەها لەسەر بنەمای زیان گەیاندن بە ناوچەکان نیە، من تەنها نموونە دەهێنمەوە، خورماڵ لە 10هەزار یەك پرۆژەی پێشنیار کراوی بەرکەوتووە، ڕزگاری ئەویش لە 10هەزار دێت، کە بێگومان ئەو دوو ناوچەیە کە ئەندامە بەڕێزەکانیش ئاگادارن دووناوچەن کە زۆر زیان مەند بوون، خەڵکێکی زۆر هەژاری تێدایە، کە پرۆژەکانیشیان لە نێوان 220 بۆ 300 ملیۆن بۆیان تەرخانکراوە، خاڵی دە، ئەو پرسیارەی کە کرابوو لە بەڕێز وەزیری پلان دانان ڕاپۆرتی چوار مانگ جارێك بۆ پەرلەمان، من پێشتر ئەو پرسیارەم کردبوو، بەڵام وەڵامەکەی وەزیری پلان دانان من پرسیارەکەم لەسەر وەڵامەکەیەتی، کە باس لەوە دکات لە 5/12/ 2011 ڕاپۆرتێکی ناردووە، لە 2011/10/18 دوا ڕاپۆرتی ناردووە، خۆی ئەبێ سێ ڕاپۆرت بێ، چونکە لە چوار مانگ جارێ ئەو ڕاپۆرتانە بنێرێت، لە 1/17 نووسیویەتی ڕاپۆرتێکمان ناردووە، داوای ڕوون کردنەوە لەمە دەکەم لە بەڕێز وەزیری پلان دانان، ڕاپۆرتەکان پێویستە بە خولی بێ، تەواوی پرۆژەکانی تێدابێ، خاڵی 11 لەکاتێکدا دەستەی مافی مرۆڤ و چاودێری دارایی کە دوو دەزگان، نەکەوتوونەتە کارو هیچ چالاکیەکیان نیە، لە هەمان کاتدا 70 کارمەندیان بۆ دیاری کراوە، هەروەها بودجەشیان بۆ تەرخان کراوە، لەگەڵ ئەوەشدا بە دەستەی مافی مرۆڤ ڕاگەیەندراوە کە چالاکی ئەنجام نەدەن، چونکە هێشتا وەك دەستەی مافی مرۆڤ پێك نەهێنراون، بۆیە لەکاتێکدا پێیان وتراوە چالاکی نەکەن، بودجەشیان بۆ تەرخان دەکرێت و 70 فەرمانبەریشیان بۆ دادەندرێت، خاڵی 12، قەبارەی ئاڵو گۆڕی بازرگانی لە خاڵە سنووریەکان دەگاتە 20 ملیار بۆ ئەو کاڵایانەی کە گومرگیان لەسەر نیە، ئەوە بڕی لە 5٪ی ئەو بڕە وەك داهات دەچێتە خەزێنەی حکومەت، کە دەکاتە یەك ملیار دۆلار، بەهێزترین خاڵی سنووری هەرێمی کوردستان، بریتیە لە خاڵی ابراهیم خلیل، بەڵام ئەو دەروازەیە تا ئێستا داهاتەکانی ڕۆشن و دیار نیە، وەك بەرپرسێکی پێشووی گومرگی ابراهیم خلیل ڕایگەیاند ڕۆژانە یەك ملیۆن دۆلار ناچێتە خەزێنەی حکومەت، داوا لە بەڕێز وەزیری دارایی دەکەین..، یەك ملیۆن ئەوە بەرپرسەی پێشووی ابراهیم خلیل ڕایگەیاندووە، داواکارین کە ڕوونکردنەوە بدات لەسەر ئەو تەسریحەی داهاتەکانی گومرگی ابراهیم خلیل، خاڵی 13، لەسەر چ بنەمایەك و بە چ یاسایەك پارە دەدرێتە تەلەفزیۆنە حیزبیەکان، کە تەلەفزیۆنی حیزبی هەیە مانگانە 500 ملیۆن دیناری بۆ تەرخان کراوە، لە کاتێکدا کە زۆرێك لە حیزبە سیاسیەکان 350 ملیۆن بۆ 400 ملیۆنیان بۆ تەرخان دەکرێت بۆ هەمووحیزبەکان، خاڵی 14، نا ڕوون بوونی

داهاتەکانی نەوت، کە لەبڕگە 3 پڕۆژە یاسای بودجەدا 120 ملیار دینار خەملێنراوە بۆ پترۆ دۆلار، بە پترۆ دۆلاریشەوە، کە پترۆ دۆلار 42 ملیارە، 78 ملیار دەمێنێتەوە، من لێرەدا ئەو بڕگانە باس دەکەم بۆ بەڕێز وەزیری دارایی, کە کۆمەڵێك سەرچاوەمان بۆ داهاتی نەوت هەیە, بەلاّم ئەو سەرچاوانە تا ئێستا داهاتەکانیان دیار نیە, بەپێی 30 بڕگەی 1 کە بریتییە لەو مولّکانە وەزیری سامانە سروشتیەکان تا 2009/10 ڕایگەیاندووە 5 ملیار دۆلار گرێبەستە نەوتیەکانمان دەست کەوتووە، بەپێی خەملاّندنی زیاد بوونی گرێبەستە نەوتیەکان تا ئێستا گەیشتۆتە 48 گرێبەست، بەپێی ئەو خەملاّندنەبێ 7500 ملیۆن دۆلار ئێستا داهاتی شیرینی گرێبەستیەکانە، کە پێویستە لەخەزێنەی ئەو سندوقەدا هەبێ کە تاوەکو ئێستاش دانراوە لە سندوقەکە، لە ماددەی 37 لە بڕگەی (10) دا هاتووە، کە بڕە پارەیەك دەدرێت بە هەرێمی کوردستان لە لایەن کۆمپانیایە وەبەرهێنانەکان بۆ پاڵپشتی ژینگەی هەرێم، من پرسیار دەکەم لە وەزیری دارایی کە ئایا ئەو بڕە پارەیە چەندە؟، کە بۆ ژینگەی هەرێم تەرخان کراوە لە لایەن ئەو کۆمپانیایانەوە، سەرچاوەی سێ، بەپێی ماددەی 40 بڕگەی 1 لە یاساکە، کۆمەڵێك باج دانراوە لەسەر کۆمپانیاکانی نەوت، چەندجارێك لە باجەکانی دەست نیشان کردووە، بەلاّم تا ئێستا بڕی ئەو باجانە چەندە؟، کە هاتۆتە خەزێنەی دارایی، چوار بڕی لە 20٪ بۆ 25٪ پشکی کۆمپانیاکانی کوردستانە بۆ دۆزینەوەی وەبەرهێنانی نەوت، ئەم بڕەش دیاری نیە، داوای ڕوون کردنەوە دەکەین لە بەڕێز وەزیری دارایی، داهاتی پالاّو گەکان، لە سێ پالاّوگەی فەرمی و زیاتر لە 100 پالاّوگەی نافەرمی هەیە لە کوردستان، کە داهاتەکانی ئەم پالاّوگانەش دەدرێتە حکومەت ڕوون نیە، داوای ڕوونکردنەوە دەکەین، ئەم داهاتانەش دەبێ لەم سندوقەدا دابندرێت، کە تاوەکو ئێستا نیە و لە ساڵی 2007 وە پێشێلکاری یاسای نەوت و غاز دەکرێت، خاڵی 15 بەردەوام نیشانەی دوو ئیدارەیی ماوە لەکاری ڕۆژانەی وەزارەتەکان، بۆ نموونە، ئەمە تەبعەن ئیمساڵ کراوە، پاداشتی بەڕێوەبەری هۆڵی تاقی کردنەوە بۆ پۆلی 12ی ئامادەیی لەهەولێر 20 هەزارەو یاریدەدەرەکەی 15 هەزار، بەلاّم لە سلێمانی هەردووکیان 14 هەزارە، خاڵی 16 پارە بەفیرۆدان لە ڕێگەی جۆراو جۆرەو سوودێکی ئەو تۆی هەبێ بۆ حکومەتی هەرێم، بوارێکی زۆری بۆ گەندەڵی دروست کردووە، بۆ نموونە، کرێی شارەزایان بە بڕی 544 پێنج ملیار و چل و چوار ملیۆن دینار سەرف کراوە، لە خەرجیەکانی خزمەتگوزاری و چاککردندا، لە کاتێکدا حکومەت خاوەنی 450 ڕاوێژکارو خەبیرە، هەروەها لە پاداشتی شارەزایان لە خەرجی تر 14919 چواردە ملیارو نۆسەدو نۆزدە ملیۆن دینار سەرف کراوە، ئەمە بۆچی و چ پێویست بەم هەموو خەرجیە دەکات؟، لەکاتێکدا خۆمان شارەزاو خەبیرمان هەیە، هەرچەندە لەو خشتانەی کە ئێمە بینیومانە دەرچووی سەرەتایی و ناوەندی هەیە دامەزراوە بە پلەی شارەزا، پرسیارێکی گرنگ ئەوەیەکە ئێمەداوای ڕوونکردنەوە دەکەین، ئایا حکومەتی هەرێم ئەو هەموو ڕاوێژکارو شارەزایەی هەیە، شێوازی بەکارهێنانەکەی کوا لەکاتێکدا ئەمە پێچەوانەی یاسایە، کە هەموو وەزارەتێك لە یاساکاندا دیاری کراوە نابێ لە چوار ڕاوێژکاری زیاتر هەبێ، دوای ڕەخنەو تێبینیەکانمان کۆمەڵێك پێشنیارمان هەیە بۆ حکومەت بۆ چاك کردنی بودجە، یەکەم چاککردنی تەعلیمات بۆ وەرگرتنی

عەقار، ئەویش لەو بوارەی کە پێویست نەکات کە کەفیل لەو کەسەی کە سولفەی عەقار دەکات کەفیلی لێ وەرنەگیرێت، بەڵکو لەڕێگەی ڕەهنی تەئمینی یان حجز بخرێتە سەر موڵکەکەی، چونکە بەڕاستی وەرگرتنی مەسلەی کەفیل بۆتە تیجارەتێك کە بۆتە بارگرانیەك بەسەر ئەو کەسانەی کە سولفە وەردەگرن، چونکە ئەبێ موەزەف بێ، چونکە تەنانەت ئێستا کەفیلێك داوای 515 هەزار دەکات بۆ ئەوەی ببێتە کەفیل، لەکاتێکدا لە ڕێگەی ڕەهنی تەئمینی و حجزەوە دەتوانێت ئەو معامەلەیە بکرێت، ئەگەر بێتو موعامەلە بە خانوو ئەوەکە کرا دەتوانێ قەرزەکە بگوازێتەوە، پێشنیاری دووەم، سولفەی عەقار بکرێتە 30 ملیۆن، وەك ئەوەی لە بودجەی عیراقدا هاتووە، هەروەها ئەو بەڵێنەی کەکابینەی پێشوو بە هاووڵاتیانی گوندەکانی دا، کە 7500 دۆلار وەکو مینحە بدرێت بە گوندەکان، کە تاوەکو ئێستاش چاوەڕێن بۆ دووجار لەلایەن سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە ئەو بەڵێنەدراوە، پێشنیاری سێیەم، لە مەشاریعی ئیسکان لە ڕێگەی دەستەی وەبەرهێنان بوەستێ، هیچ بۆدجەی بۆدابین نەکرێت، چونکە ئەو جۆرە پرۆژانە کۆمپانیاکان و سەرمایەدارەکان قازانجی لێ دەکەن، خەڵکی هەژار و کەم دەرامەت نەیتوانیوە سوودی لێ وەربگرێت، بەڕاستی بۆتە بازاڕێك بۆ کاسبی کردن و بازرگانی کێشەی نیشتەجێبوونی چارەسەر نەکردووە، بەڵکو داوا دەکەین ئەو پارەیەی کەدانراوە بۆ سندوقی وەبەرهێنان سەبارەت بەنیشتەجێبوون، بدرێتە سندوقی عەقاری وخانووی کرێنشینی بەپێی یاسای ژمارە (16) ساڵی 2011 ی هەموار کراو، پێشنیاری چوارەم، کەم کردنەوەی بڕی خەرجی ئیفاد، ئیفادی داخلی 165 هەزاری بۆ تەرخان دەکرێت، تەنها لە سلێمانی بۆهەولێر، هەروەها ئیفادی خارجی بەپێی نووسراوی وەزارەتی دارایی لەمێژووی 2009/1/28 دەرچووە بۆ پلە بەرزەکان 600 هەزار بۆ یەك ڕۆژ، بۆ پلەکانی خوارەوە لە 150 بۆ 400 دۆلار تەرخان کراوە، زیادە ڕۆییەکی زۆری تێدایە، پێویستە پێداچوونەوەیەکی زۆری تێدا بکرێت، بۆ نموونە، شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2009، چوار ملیار سەرف کراوە، شەش مانگی یەکەمی ساڵی 2011 بڕی ملیارێك و شەش سەدو شەش ملیۆن بۆ موخەسەساتی ئیفاد سەرف کراوە، پێشنیارمان ئەوەیە هەموو ئیفادەکانی خارج بڕی لە 60٪ کەم بکرێتەوە، هی داخلی لە 40٪ کەم بکرێتەوە، پێشنیاری پێنجەم، گۆڕینی تەعلیماتی تواناسازی بۆ قوتابیان، کە ڕێژەی پارەکەی بە ڕێژەی لە 20٪ زیاتر بێ، چونکە فەرمانبەر و مامۆستا لە کاتێکدا کە سوودمەند دەبن لە تواناسازی مووچەشیان بۆ حیساب دەکرێت، کاتەکەشیان بە خزمەت حیساب دەکرێت، زۆریشیان کە خێزانیان هەیە بەهەمان شێوە ئەویش فەرمانبەرە بە مووچەش و بە خزمەتیش بۆی حیساب دەکرێت، بەڵام قوتابیان بە هەمان شێوە بە یەکسانی ئەو بڕەیان پێ دەدرێت، لەکاتێکدا کە بەدواداچوون کراوە، ئەو بڕە پارەیە دانراوە بۆقوتابیان بەشیان ناکات و پێداویستیان زیاترە، هەروەها داواکارین لەسندوقی تواناسازی سیستەمی نەفەقەی خاصە جێبەجێ بکرێت، کە ئەو قوتابیانەی لەسەر ئەرکی خۆیان دەخوێنن، ئەم سیستەمە لە عیراق جێبەجێ دەکرێت، لەکاتێکدا قوتابیانی کورد سەردانی مولحەقی سەقافی قونسولیەی سەفارەتەکانیان کردووە، وتوویانە ئێوە شمولتان ناکات، بڕۆن بەڕێژەی لە17٪کە بەشی ئێوەی تێدایە، پێشنیاری شەشەم، دانانی مووچەو و مینحە بۆ زیندانیانی سیاسی پاش

ڕاپەڕین، لەسەر بنەمای یاسای ژمارە (11) ساڵی 2011 ی یاسای ماف و ئیمتیازاتی زیندانیـە سیاسـیەکان، چـونکە زینـدانیانی سیاسـی پـاش ڕاپـەڕین ئـەوانیش هاووڵاتیـانی کوردسـتانن، قوربـانی شـەڕی نـاوخۆ و ململانێی حیزبەکانی کوردستانن، پێویستە پەرلەمانی کوردستان بڕیار بدات بۆ ئەوەی ئەوانیش بە هەمان شێوە سوودمەند بن لەو ماف و ئیمتیازاتانەی کە لە دەقی یاساکەدا هەیـە، پێشـنیاری هەشـتەممان سـووك کردنـــی ڕێنماییـــەکانی ســولفەی کشــتوکاڵی، بــەجۆرێك کــە جوتیــاران ســوودی لێ وەربگــرن نــەوەك سەرمایەدارەکان، بەشێوازێك بێت تەعلیماتەکە کە کێشە لەبـەردەم جوتیـار دروسـت نـەکات بـۆ وەرگرتنـی سولفە، بەتایبەتی ئەگەر بێتو سەیری ڕێنماییەکانی کشتوکاڵی بکرێت، هەمیشە لەمپـەر لەبـەردەم جوتیـار دروسـت دەکرێـت، یـەك نموونـە دێنمـەوە، بـۆ نموونـە ئەگـەر بێتـو یـەکێك پرۆژەیـەك دابنـێ، بەتایبـەتی ڕۆژەیەکی باخداری، ئەبێ 20 دۆنمی هەبێ، لەکاتێکدا کە 20 دۆنم بەڕاستی زۆربەی جوتیارانی کوردستان 20 دۆنمیان نیە، بەڵکو سەرمایەدارەکان خاوەنی ئەو هەموو دۆنمە ئەرزەن، پێشنیاری نۆ لـە سـاڵی 1996 دوو مووچە نـەدراوە بـە فەرمانبـەران، تـەنها وەزارەتـەکانی پـەروەردەو تەندروسـتی پێیـان دراوە، پێشـنیار دەکـەین کـە حکومـەت هەڵسـێ بـە قـەرەبوو کردنـەوەی فەرمانبـەران بـۆ ئـەو دوومانگـە، پێشـنیاری دە، گەڕاندنـەوەی دەرماڵەی بڕوانامە لە 2008 و نـۆ و دە سـەرف نـەکراوە بـۆ هـەموو پارێزگاکـان، کـە لـەکاتی قەرەبووکردنەوەی جیاوازی مووچەکانیادا لە کاتی قەرەبوو کردنەوەی مووچـەکانیان حیسـاب بـۆ مینحـەی شەش مانگی خانەنشینی نەکراوە، داواکارین مینحەی شەش مانگ کە بـۆ خانەنشـینان دراوە ئـەوان بـەریان نەکەوتووە پێیان بـدرێت، پێشـنیارێکمان هەیـە پێشـنیاری 11، کـەم کردنـەوەی نەفـەقاتی ئیجتیمـاعی بـۆ هەموو وەزارەتەکان جگە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایـەتی، ئـەم دەقـەش لەیاسـای بودجـەی عیراقـدا هاتووە، تەنها چەند بڕگەیەکی جیا کردۆتـەوە، هـەروەها هـەروەها مەسـروفات ئـوخرە بەڕێـژەی لـە100٪ ئـەوەش بـۆ دانـانی لەسـندوقی نیشـتەجیبوون بـۆ دروسـت کردنـی خـانوو بـۆکرێ نشـینان، بـەپێی یاسـای ژمارە16، چونکە ئەگەر بێتو بەم شێوەیەی ئێستا ئەگەر بێتو بەرنامە دابنێین، بۆ ئەوەی کـە لـە ئەزمـەی نیشـتەجێبوون ڕزگارمـان بـێ، 40 هـەزار کـرێ نشـین هەیـە ئێسـتا بـەپێی ئامـاری یـەکێتی کـرێ نشـینان، بەڕاسـتی بــە چــەندین ســاڵی تــر ڕزگارمــان نــابێ، ئەگــەر بێتــو بودجەیــەکی گــەورەی بــۆ دانەنــدرێت، ئێمـەناتوانین کێشـەی نیشـتەجێبوون چارەسـەر بکـەین، پێشـنیاری 12 زیـاد کردنـی دەرماڵـەی زانایـانی ئیسلامی، چونکە ئێستا کەمترین مووچەیان هەیە لەچاو فەرمانبەرانی تردا، ناتوانن کاری تر بکەن بەهۆی ئەو بارە کۆمەڵایەتیەی کە هەیانە، بەردەوامیش ئەبێ پابەند بن بە شوێنی دەوام کردنیان، پێشـنیاری 13 بەهرەمەند بوونی شەهیدانی هاووڵاتی، بەپێی یاسای ماف و ئیمتیازاتی شەهیدانی هاووڵاتی، شەهیدانی تر بەڕاستی بەپێی یاساکە تا ڕادەیەکی زۆر بەهرەمەند بوون، شەهیدانی هاووڵاتی تـەنها مووچـەکەیان هەیـە، ئەوانیش بەهەمان شێوە مناڵ و خانەوادەکانیان بێ سەرپەرشتیارن، کۆتا فەقـەرەی ڕاپۆرتەکـەم، کۆمـەڵێك سەرنـج و تێبینیم لەسەر وەڵامەکەی هـەردوو وەزیـری بـەڕێز هەیـە، داواکـارم کـە وەڵامەکـەم وەربگرمـەوە بەشێوەیەکی ڕوون، بەپێی یاسای بودجەی عیراقی ساڵی 2011 بـەپێی مـاددەی 22 خـاڵی شـەش وحـەوت،

كه تێیدا هاتووه كههەموو داهاتی خاڵە سنووریەكان و فڕۆكەخانەكان، ساڵی 2010 و 2011و 2012 دەگەڕێتەوە بۆ پارێزگاكان كەخاڵە سنووریەكانی تێدایە، من داوا دەكەم لە بەڕێز وەزیری دارایی ئەبێ هەرچی خاڵی سنووریە بگەڕێتەوە بۆ حكومەتی هەرێم، بۆ ئەو پارێزگایانەی كە خاڵە سنووریەكانی تیایە بە دەق هاتووە كە ئەبێ بۆ ئاوەدانكرنەوە بەكاربێت، خاڵی دوو، وەزیری دارایی بەڕاشكاوانە باسی لەوە كرد یاسای بودجەی هەرێمی پێشێل كردووە، ڕایگەیاندووە بۆ پڕكردنەوەی عەجز بەكاری هێناوە، یاساش نابێ تەفسیر و تەئویل بكرێت، هەروەها پڕكردنەوەی عجز دەبێ بەیاسا بێ، نەوەك بەئیجتیهاد، هەرچۆن لەیاسای بودجەی عیراقی هاتووە خاڵی دووەم، كە عجزی دەست نیشان كردووە، بڕگەكانیشی دەست نیشان كردووە چۆن پڕ دەكرێتەوە، بەلاَم وەزیری دارایی باسی لەوە كرد كە ئەو سندوقەی دانراوە بەكارمان هێناوە بۆ عجز، لەیاسای بودجەی كوردستاندا دیاری كردووە بەچی پڕ دەكرێتەوە، هەروەها لە وەلاَمی پرسیارێكی تردا باسی لە مووچەی فەرمانبەران كرد، ئەوەی كە نەدراوە ئەویش وتی لە عجز بەكارمان هێناوە، ئەمیش بەهەمان شێوە پێچەوانەی یاساكەیە، لەیاسادا عجزەكە بێتو چۆنیش پڕ دەكرێتەوە، پرسیارێكی تر وەزیری پلان دانان باسی لە فڕۆكەخانەی هەولێرو سلێمانی كرد، باسی لەوە كرد كە تاوەكو ئێستا نەخراوەتە سەر وەزارەتی گواستنەوە و گەیاندن، كە ئەم یاسایەش لە ساڵی 2011 دەرچووە، ئەبێ لەوەقایعی كوردستان لەدوای بلاَوكردنەوەی ئەبێ جێبەجێ بكرێت، من ئەپرسم ئەگەر بێتو سەر بە وەزارەت نەبێ، وەزارەتیش خۆیان ئەوەیان ڕاگەیاندووە، كە سەر بە وەزارەت نیە، سەر بە دووكۆمپانیای ئەهلیە، داواكارین كە ئەو زانیاریانەمان بۆ ڕوون بكاتەوە، كە ئەو كۆمپانیایانە چۆن ئەو دوو فرۆكەخانەیان وەرگرتووە، هەروەها سروشتی گرێبەستەكانیان چۆنە؟ هەروەها وەزیری پلان دانان باسی لەفڕۆكەخانەی دهۆك كرد، كە گوایە پڕۆژەكە لە لایەن پارێزگای دهۆكەوە سەرپەرشتی دەكرێت، ئەمەش پێچەوانەی یاسایە، ئەبێ لە لایەن وەزارەتی گواستنەوەو گەیاندنەوە سەرپەرشتی بكرێت، خاڵی كۆتایم وەزیری دارایی بەڕێز باسی لەوە كرد، داهاتی وەزارەتی شارەوانی باسی لەوەكرد كە دیوانی وەزارەتی جیا كردەوە لەبەڕێوەبەرایەتیەكان، كە ئەمەش پێچەوانەی یاسای وەزارەتی شارەوانیە، باسی دوو بودجەی كرد ئەمەش پێچەوانەی وەزارەتی شارەوانییە، دواكارم ڕوون كردنەوە بدات، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

فەرموو بۆ ئەو ڕوونكردنەوەیە.

بەڕێز د.علی سندی/ وەزیری پلان دانان:

بەڕێزسەرۆكی پەرلەمان.

زۆر سوپاس، من وەلاَم نادەمەوە ئێستا چونكە دەزانم كاتی وەلاَمدانەوە نیە، بەس هەر تەوزیحێكم هەیە، چونكە ئەمە بابلێین هێشتا چەند بەڕێزێك هەتاوەكو ئێستا پرسیاریان كردووە، بەلاَم تەبیعی بە پێی پەیڕەوی پەرلەمان و فەسلی (9) ماددەی (81) و (82) وئەوانە پاریش هەر بەههمان شێوە ئەو تێبینیە هەبوو، یەعنی وابزانم لەبەرژەوەندی گشتی و لە بەرژەوەندی كۆبوونەوەكە دایە، ئەو 30 ڕۆژە دراوە بە

لیژنەی دارایی و ئابووری بۆکۆکردنەوەی پرسیار بووە، بەڵام بە هەرحاڵ، لیجانەکانیش پرسیاریان هەبووە، ئێمە یەکەمین جار دوێنێ گوێمان لەو پرسیارانە بووە، لیژنەکە خۆشیان دەزانن ئەو هەقیقەتە، من ئێستا تەبیعی من لەگەڵ هەموو ڕێزم بۆ کاك عمر عبدالعزیز، ئەندامی پەرلەمان، کۆمەڵێك پرسیاری ناردووە، باسیشی کرد خۆشی، من لە جەلسەی بەیانی ئەمڕۆ 6/13/ ساڵی 2012، 48 خاڵم وەڵام داوەتەوە لە پرۆتۆکۆلیش هەیە، تەسجیلیش کراوە، لە تەلەفزیۆنیش پیشان دەدرێت، بەڕێزیان وتی وەڵامەکان ئینتیقائی بوون، ئەو هەقی خۆیەتی بەهەر شێوەیەك بڵێ، هیچ کۆمێنتم لەسەر ئەوە نیە، ئێستا بەڕێزی 28 پرسیاری تری ناردووە، من تەنها بەس یەك پرسیارم هەیە، زەمانی ئەوەی کەمن ئەمانە بەنووسراو هاتووە هەمووی وەڵام دەدەمەوە لەکۆتایی جەلسە، بەس زەمانم چیە کە دیسان نەگۆترێت دیسان وەڵامەکان نەدرانەوە و ئینتیقائی بوون؟ هیچ زەمانێك هەیە یان ئەوە هەر ئەوها دەبێ؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو یەك دەقە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەك دانە پرسیارم ئاراستەی بەڕێز وەزیری پلان دانان نەکردووە، ئەوە بەڕێزی لێی تێك چووە ئەمە ڕاپۆرتە، داوای کردووە کە بەڕێز وەزیری دارایی نوسخەیەکی بدەینێ، بەهەڵە ئەو نوسخەیە ئاراستەی بەڕێزیان کراو، پرسیار نییە، ئەو فسانەیە کە کردم هیچی پرسیاری تێدا نیە.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالم فەرموو.

بەڕێز سالم تۆما:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی دەست خۆشی لە وەزیری دارایی دەکەم بۆ ئەو ڕاپۆرتەو کۆ کردنەوەی ڕاپۆرتی لیژنەکان و ڕێکخستنتی، دوو، سوپاسی هەردوو وەزیری پلان دانان و وەزیری دارایی دەکەم بۆ تەوزیحەکەیان، مومکینە لە لای خۆم تەحدیدەن لایەکی زۆر زۆر لەپرسیارەکانی منی کەم کردۆتەوە، ئێمە ئەو دەورەیە ئەوە سێیەمین بودجەیە موناقەشەی دەکەین، بە قەناعەقتی من ساڵی پار لە پێرار کەمتر بوو سوئالەکانمان، ئەمساڵ کەمترە، کەواتە موئەشرێکی ئیجابی هەیەلە ناو پەرلەمانی کوردستان، بۆ بەدواداچوونی حکومەتیشەوە، بەقەناعەتی من سێ فاکتەری گرنگ هەیە بەشی زۆری پرسیارەکان دەپرسێ، سەبەبی ئەوە یەکێکیان دوا کەوتنی بودجەیە، ڕاستە لە بەغدا دوا دەکەوێت، بەڵام لای خۆشمان دوا دەکەوێت، دەبێ دانی پێ بنێین و موعالەجەی بکەین، چونکە خۆمان دەزانین بودجە لەمانگی هەشت و نۆ دەست پێ دەکرێت، لە 70٪ی بودجەی ئێمە وەکو تەشغیلیە، تەقریبەن موناقەشەی ئەوەندە ناوێ، کێشەی ئێمە تەنها لەسەر بودجەی وەبەرهێنانە، کەنیوەی مومکینە یان لە 40٪ی بۆ بودجەی پێشمەرگە دەچێ، کە ئەو کێشەیەمان فاکتەری دووەمە کە

نەمانتوانیوە تا ئێستا سیاسیەن لەگەڵ بەغدا چارەسەری بکەین، بە هەموو لایەك دەبێ هەوڵ بدەن، بۆ چارەسەر کردنی کێشەی یەکەم و خاڵی یەکەم و فاکتەری یەکەم چارەسەر بکەین، دووەم، گڵدانەوەی بەشێك لەسەلاحیاتی وەزارەتەکان، تەحدیدەن وەزارەتە هەندەسیەکان یاخود فەنیەکان لەوەزارەتی دارایی، کە وای کردووە تا ئێستا کۆمەڵێك کێشەمان بێتە پێش، ئەوانەش یەکێکیان ڕەزامەندی نەدان لەسەر جێبەجێ کردنی یان ڕەزامەندی دان لەسەر چەند پرۆژەیەك، دوو، دەست بەکاربوونی چەند پرۆژیەك و دوا کەوتنی جێبەجێ کردنی پرۆژەی تر، چوار، تەسویەی ئەو پرۆژانەی کە موعەلەق ماون بەینی وەزارەتی دارایی و وەزارەتە پەیوەندیدارەکان، ئەمەش وای کردووە مومکینە موخالەفاتی حیسابیش بێ، کە پارەکە بڕیارماندا بە دانانی سندوقێك بۆ حجز کردنی پارەی پرۆژەکان، موخالەفەیەکی موحاسیبیە، غەڵەتێکە، لەبەر ئەوەی پێمان ناکرێ ئەو پارەیە ئێمە زوو بەزوو بیدەینە وەزارەتەکان ودەست بەکاری خۆیان بکەن، مەجبور بین ئەو موخالەفە موحاسیبیەمان لێرە کرد، تا بتوانین زەمانی ئەوە بکەین کە ئەو پرۆژانە دوای تەواو بوونیساڵیش دەستی پێ بکەین، لێرە من سێ، چوار پێشنیارم هەیە دەیخەمە بەردەستی جەنابتان، یەکێکیان موحاوەلە کردن لەگەڵ بەغدا بۆچارەسەر کردنی کێشەی بودجەی پێشمەرگە نەبێتە هۆی ئەو کێشانەی کە ڕووبەڕوومان دەبنەوە، بەشی زۆری ئەوە سەبەبیتیان، تەواو کردنی بودجە لەوەختی خۆی، بەتایبەتی بودجەی وەگەڕهێنان کە پێش مانگی 12 بە قەناعەتی من دەبێ تەواو بێ، ئەوەی تر دەبێ چاوەڕوان بکرێ، ئەوەی تر کە گەیشت لە بەغدا لە خیلالی مانگێك 45 ڕۆژ ئێمە خۆمان ئامادە کردبێ و بیدەینە پەرلەمان، موناقەشە لە مانگی 4 بدرێتە تەنفیزەوە پێرار 6/28، وە پار 8/14، دووەم، دانی دەسەڵات بە وەزیرەکان گلنەدانەوەی لەوەزارەتی دارایی، بەشێکی زۆر وەکو وتم کێشەکانمان لەوەیە، بەتایبەتی وەزارەتە تەخەسوسیەکان و وەزارەتە هەندەسیەکان، کە ئەوان کادیری تەخەسوسیان هەیە، وەنەبێت وەزارەتی دارایی ببێتە بەدیلی حکومەت، حکومەتی خۆمان بەدەستی خۆمان شەلەل بکەین، پەیڕەو کردنی سیستەمی لا مەرکەزی تەحدیدەن بۆ لایەنی وەبەرهێنان، چونکە زیاتر دەستی وەزیرەکان و دەستی وەبەرهێنانە گشتیەکان کراوە دەبێ بۆجێبەجێ کردن، ئەنجامدانی تەندەرین لە بەڕێوەبەرایەتیە گشتیەکانی پارێزگاکان، خاسەتەن ئەوانەی تەخەسوسین نەچێتە پارێزگا، چونکە پارێزگاش دیسان نەبێتە بەدیلی هەموو فەرمانگەکانی وەزارەتەکان، بەردەوام بوون لە دانی سولفەی کشتوکاڵی و ئاسان کردنی زیاتر لە سولفەی پیشەسازی، من دیسان وەکو پار پێشنیار دەکەمەوە سولفەی گەشت و گوزار بکرێتەوە، یاخود بدرێت، بانکی گەشت و گوزاریشمان نیە، بەڵکو لە ڕێگای بانکە بازرگانیەکان بدرێت، چونکە توێژی زۆری کۆمەڵگاکەمان دەکەوێتە کارەوە، زیاتر دەتوانێ سود وەربگرێت، چ لەوخیبرەی هەیەتی، چ لەشوێنە گەشت و گوزاریەکانی کە هەیە، چاو پێخشاندن بەدەرماڵەی دوو وەزارەت، وەزارەتی کارەباو، وەزارەتی تەندروستی گلەیی زۆر هەیە، یەکسان کردنی بەو دەرمالآنەی کە لە بەغدا دەدرێت، هەروەکو پار ئێمە بڕیارمان وەرگرتووە، ئێمە بە یەکسانی موچەو دەرماڵەی بەغدا و حکومەتی هەرێمەوە، یەك خاڵ ئیشارەتی پێ درا تەوزیحیە، بەنیسبەت وەزارەتی پیشەسازی دەمەوێ

تەوزیحی پێ بدەم لە کارگەی چیمەنتۆی تاسلوجە، ڕۆژانە وەزارەتـی پیشەسازی هـەزار تـەن چیمەنتۆ وەر دەگرێت، دابەشی دەکات بەسەر خەڵك بۆ دروست کردنی خـانوو بەسـعری کولفـەوە، شـتێکی ئەوەنـدە نیـە، دوایی ئەوان داوای حەفتا فەرمانبەریان کردووە، مومکینە غەڵەت هاتووە لەتەقریـرەکەی ئێمە، تەحدیـدەن پرسیارێك لە وەزیری پیشەسازی کرا کە چۆن موەزەفی زۆرت هەیە تۆ داوای مـوەزەف دەکـەی، ڕاسـتە ئـەو فەرمانبەری هەیە لەو کارگانەی کەلە کار کەوتوون، کە ئیستیفادەیان لێ ناکەن، مومکینـە 10 سـاڵی ترمـان پێدەوێت تاوەکو لەو میلاکە زۆرە ڕزگارمان بێ، کەهەمووی فەرمانبـەری ئـەو کارگانـە بـوون کـە حکومـەت وەختی خۆی لە سیستەمی ئیشتیراکیەوە دایمەزراندبوون، کە تاوەکو ئێسـتا بـەرەو سیسـتەمی بـازاڕی ئـازاد دەچین لێیان قورتار بین، فەرمانبەری یاسـایی و فەرمانبـەری کۆمپیوتـەرمان پێویسـتە ئـەو حـەفتا کەسـە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالقادر بازرگان فەرمووو.

بەڕێز عبدالقادر اکرام جمیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەبودجەی ساڵی دارایی 2012، سوپاسی لیژنـەی دارایی و ئابووری پەرلـەمانی کوردسـتان دەکـەم، چونکە تا ڕادەیـەکی زۆر چۆتە نـاو بـوارە جیاجیاکـانی بودجـە، کـە لای هـەموومان ئاشـکرایە هـەموو سـاڵ بودجەی هەرێمی کوردستان عجزی موخەتـەتی هەیـە، هـی ئەمسـاڵیش سـاڵی 2012 دوو ترلیـۆن و چـل و چـوار ملیـارە، تـەبیعی ئـەم عجـزەش تـەعویز دەکـرێ لەحیسـابی وەزارەتـی پێشـمەرگە، لـەناو نەفەقـەی وەزارەتـی بـەرگری عـیراق، بـەلاَم ئـەم بودجەیـە لەسـاڵی 2007 وە تـاوەکو ئێسـتا لـە حکومـەتی فیـدراڵی وەرنەگیراوە، کە بڕەکەی گەیشتۆتە 60ترلیۆن، پرسیاری من لەوەدایە کـێ دەڵـێ حکومـەتی ئیتیحـادی ئـەم بـڕە پارەیـە لـەداهاتوو سـەرف دەکـات، بـۆ حکومـەتی هـەرێمی کوردسـتان، بۆیـە دەبـێ حکومـەتی هـەرێمی کوردستان چاو پێخشاندنەوە بکات، لەسەرفیات و لە نەفـەقات و لـە پڕۆژەکانیـدا، چونکە نـازانین پێشـهاتە سیاسـیەکان وئابووریـەکان لـە داهـاتوودا چـی دەبـێ، بۆیـە دەبـێ بـیر بکەینـەوە لـە کـەم کردنـەوەی عجـزی موخەتەت، سەبارەت بە دواکەوتنی بودجە، داوا لە حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکەم بۆ سـاڵانی داهـاتوو زووتـر ئامادەی بکات، مەسەلەی کابینەی شەش و حەوت نەبێتـە بیـانوو بـۆ دواکـەوتنی، چـونکە خـەڵکێکی زۆری هەرێمی کوردستان چاوەڕێی بودجـەن، بەتایبـەتی سـولفەی عـەقاری و هاوسـەرگیری و خەرجیـەکانی تر، لەبودجەی ئەمساڵدا پێشنیاری ئەم خالاَنەی خوارەوە دەکەم:

1- زیاد کردنی سولفەی زەواج بۆ 7 ملیۆن دینار.

2-زیاد کردنی سولفەی عەقار بۆ 25 ملیۆن دینار بەبێ ڕەچاو کردنی شارو شارۆچکەکان.

3-تەرخان کردنی دارایی زیاد بکرێ، یەعنی تەرخانکراوی دارایی زیاد بکرێت بۆ سندوقی نیشتەجێبوون ئەویش بۆدابین کردنی نیشتەجێبوون بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە تاوەکو ئێستا سوودیان لە سندوقی نیشتەجێبوونی هەرێم وەرنەگرتووە.

4-پێداچوونەوە بکرێت بە مووچەی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان.

5-زیاد کردنی تەرخانکراوی 400 ملیار دینار بۆ 600 ملیار دینار بۆنەخۆشیەکانی شەلەل دەماغ و تالاسیماو چاودێری کۆمەڵایەتی.

6-دابین کردنی بیمەی بێکاری بە بڕی 200 هەزار دینار بۆ دەرچووانی زانکۆ و پەیمانگاکان وە 150 هەزار دینار بۆ ئامادەییە پیشەییەکان.

7-داوا دەکەم کەوا بودجەی پەرلەمان لە 68280 شەست و هەشت ملیارو دوو سەدو هەشتا ملیۆن ببێتە شەست ملیار.

8-بودجەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران لە221635 دوو سەدو بیست و یەك ملیارو شەش سەدو سی و پێنج ملیۆن ببێتە 200 ملیار.

9- نەفەقاتی وەزارەتی دارایی لەیەك ترلیۆن و سەدو یازدە ملیار و سی و دوو ملیۆن ببێتە یەك ترلیۆن و پەنجا ملیار.

10-داوا دەکەم نەفەقاتی مەجلیسی قەزا لە پەنجاو دوو ملیارو نۆسەدو نەوەت ملیۆن ببێتە پەنجا ملیار.

11- نەفەقاتی ناوچە ناکۆکی لەسەرەکان لە پەنجاو دوو ملیارو نۆسەدو چل و حەوت ملیار ببێتە پەنجا ملیار.

12- نەفەقاتی وەزارەتی سامانە سروشتیەکان لە پەنجاو چوار و دووسەدو هەشت ملیارەوە ببێتە پەنجا ملیار.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان، داوا دەکەم لەحکومەتی هەرێمی کوردستان، بە کەم کردنەوەی فەقەراتی سودە کۆمەڵایەتیەکان و خەرجیەکان و شمەك و خزمەتگوزاری و چاککردنەوە، تا حکومەتی هەرێمی کوردستان نەکەوێتە ژێر زەختی سیولە، هەروەها ئەم کەم کردنەوەیە یارمەتی دەردەبێ بۆ کەم کردنەوەی عجزی موخەتەت، سەبارەت بە بودجەی وەبەرهێنان تێبینیم هەیە لەسەر ئەم خاڵانەی خوارەوە:

16 پڕۆژەی کۆنمان هەیە، هی ساڵانی 203 و 204 و 205 تا دەگاتە ساڵی 209 تا ئێستا ئەم پڕۆژانە تەواو نەبووینە، پرسیار لەنوێنەری حکومەت دەکەم کەی ئەو پڕۆژانە تەواو دەبن، هەرچەندە ساڵی 2010، 18 مان هەبووە، یەعنی مەسەلەن 18کە هی ساڵی 2010یە، شەرت نیە زوو خەلاس بن، ئەم هی ساڵانی زوو حەزدەکەین بزانین ئەوە کەی تەواو دەبن.

دوو: داوا لە حکومەت دەکەم تەعویز بدرێتە پڕۆژەکانی وەزارەتی پەروەردە بەتایبەتی بۆ دروست کردنی قوتابخانە، چونکە لە ئێستادا بە کەمی 300 قوتابخانە لەناو هەرێمی کوردستان بە ئیجارە.

سێ: داوا له حكومەت دەكەم زیاتر بایەخ بدرێته وەزارەتی تەندروستی، بۆ دروست كردنی نەخۆشخانەو بنكەكانی تەندروستی له هەرێمی كوردستان، به گشتی، دروست كردنی دوو نەخۆشخانەی گەورە له هەولێر به تایبەتی، هەرچەندە ئەمە لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری له پەرلەمانی كوردستان پەسەند كراوە، چوار: هەر ساڵ بودجه تەرخان دەكرێت بۆ پڕۆژە پێشنیار كراوەكان و كۆنەكان و بەردەوامەكان، پاشان هەندێكیان یان تەواو ناكرێن، یانیش ناچنه بواری جێبەجێ كردن، ئایا تەسفیەی حیسابی كۆتایی ساڵ چۆن دەكرێت، دیسان بۆ ساڵێكی تر بودجەیان بۆ تەرخان دەكرێت، ئەم پرسیارە ئاراستەی وەزیری دارایی دەكەم.

له كۆتایدا داوا دەكەم له حكومەتی هەرێمی كوردستان، به كەم كردنەوەی پڕۆژە پێشنیار كراوەكان، ئیلغا كردنی هەندێكیان كه زۆر گرنگ نینە، یەعنی هەتا بۆ تەواو كردنی پڕۆژە كۆنەكان و پڕۆژە بەردەوامەكان، چونكه دەبێ بودجەی وەبەرهێنان بەهێزی دارایی خۆیدا زیاد بكرێت، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

كاك كاروان صالح فەرموو.

بەڕێز كاروان صالح:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەڕاستی من حەز دەكەم لەو خاڵانە پێدا بێمەوە، كه له بودجەی ساڵی 2011 كۆمەڵێك ئیلتیزامات بەبڕگەی یاسایی له پڕۆژە یاسای بودجەی 2011 حكومەتی پێ مولزەم كراوە، بەشێكیان لەبەرچاو ناڕوونەو بەشێكیان دڵنیام كه حكومەت پەیوەست نەبووە پێی، من پێموایه ئەگەر به ئەرك نەبێ برادەرانی جەنابی هەردوو وەزیر بۆمان ڕوون بكەنەوە، یەكێكیان لەسەر حكومەتی هەرێمی كوردستان، لەنێوان مووچەو دەرماڵەی هێزەكانی پێشمەرگەو ئاسایش و ئەوانە ئەوە من حەز دەكەم بەڕاستی، بەڕاشكاوی بیڵێم یەعنی چارەسەری پێشمەرگەو ئاسایش كرا، بەڵام هێزی پێشمەرگه تاوەكو ئێستا هەر له شوێنی خۆی ماوەتەوە، بۆیه بەڕاستی حەز دەكەم وەڵامی ئەوە بدەنەوە، ئەوە ئیلتیزامێكه لەسەر ئەوحكومەته بۆ جێبەجێی نەكردووە تاوەكو ئێستا پێشمەرگه بەدەست كەم مووچەیی و كەم دەرماڵەیی دەناڵێنێ، هەروەها پێشنیاریش دەكەم لەو بودجەیەی ئەم ساڵ حیسابێك بۆ ئەو زیادە مووچەیه بكرێت، به هاوتا بكرێت وەكو جەیشی عیراقی، جا پاساوەكه هەرچیەكه بودجه هاتووە، نەهاتووە، چۆن بۆئەوانی تر عیلاجمان كرد، بۆ ئەوانی تریش با چارەسەرێك بدۆزینەوە، یان ئەگەر كراوەو نەكراوە ڕوون كردنەوەیەك بدەن سوپاسیان دەكەین، ماددەی (29) لەسەر حكومەتی هەرێمی كوردستانه یەكسانی لەنێوان مووچەی خانەنشینانی هەرێمی كوردستان و عیراقی فیدرال ئەویش نەكراوە، كه زوڵمێكی زۆر گەورەیە، خەڵكێك لەم هەرێمەی ئێمه 30 ساڵ خزمەتی كردووە، كارمەند بووە خانەنشین بووە بەمووچەیەكی وا كه ئێستا بژێوی ژیانی پێ تەواو ناكرێ، كه كرێی خانووی پێ تەواو ناكرێ، نازانم لەم مەسەلەیەش بۆ ئەو حكومەته هەنگاوێكی نەناوە بۆ ئەوەی ئەو مەسەلەیه یەكلا بكاتەوە،

ڕوونکردنەوەمان لە بەڕێزیان دەوێ ماددەی سێیەم، لەسەر حکومەتی هەرێمی کوردستانە یەکسانی لە نێوان مووچەو دەرماڵەی کارمەندانی ئەو هەرێمە بکات، بەڕاستی ئەوە بووەتە کێشەیەکی زۆر گەورە، بەخۆتان دەزانن ئێستا ژیان بەرەو زەحمەت دەچێ، فەرمانبەر ، موەزەف مەجبوورە دوو ئیش بکات، سێ ئیش بکات، هەیە پێی ناژی، هەیە بژێوی ژیانی نیە، زۆر ناخۆشە تۆ دەبینی فەرمانبەرێك لە وەزارەتێکی دیاریکراو یان جار جار نەقیبێك و ڕائیدێك دەبینی تەکسی لێدەخوڕێ، ئەوانە هەموو کاریگەری ئەوەیە کە ژیان زەحمەت بووە لەو هەرێمەی ئێمەدا، ئەوە بۆ نەکراوە؟، ڕوونکردنەوەمان بدەنێ زۆر سوپاسیان دەکەین، لە ماددەی (33) لە حاڵەتی خەرج نەکردنی پشتیوانەی تەرخان کراو بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان لەکۆتایی ساڵی داراییدا، ئەوەی لێی ماوەتەوە لە حیسابێکی تایبەتی بەناوی حیسابی جێبەجێ کردنی پڕۆژە بەردەوامەکان دادەندرێت، ئایا ئەو حیسابە دانراوە؟، ئەو پڕۆژانە کامانەن؟، ئەو پارانە گەڕاوەتەو بۆ ئەو حیسابەو بۆ ئەوەی ئەو پڕۆژانەی پێ بەردەوام بکرێت، ماددەی (35) جەنابی وەزیری پلان دانان وەلآمێکی داینەوە، بەلآم من نەگەیشتمە قەناعەت بۆ وەلآمەکەی بەڕێزیان، ئەوەی کە دەڵێ پێویستە وەزارەتی پلان دانان هەرچوار مانگ جارێك ڕاپۆرتێك لەسەر جێبەجێکردنی پڕۆژەکان پێشکەش بە پەرلەمان بکات، من تێناگەم ئەگەر ئەو ڕاپۆرتەی داوەتە پەرلەمان، ئێمە 19 لیژنەی هەمیشەین، لە دوو لیژنە ئەندامم ئەو ڕاپۆرتەم نەبینیوە، ئەگەر لەلای سەرۆکایەتی پەرلەمانە ڕوونکردنەوەمان بداتێ، ئەگەر لە لای جەنابیانە، یان ئەگەر نەگەیشتۆتە پەرلەمان هیوادارین بۆمان بنێرێت، ئەگەر تەئخیریش بی هەر سوودمەند دەبێ لێی، لە حاڵەتێکی تر من دێمەوە سەر مەسەلەی بودجە، بەڕاستی کۆمەڵێك بەرپرسیارێتی هەیە لەو بودجەیە، کەمن پێموایە ئۆباڵەکەی بەشێکی دەگەڕێتەوە بۆ بودجە، ئێمە لە بودجەی 2010 و 2011 ش باسمان کرد، کە ئەگەر بودجە لەکاتی خۆی، لەکۆتایی ساڵ بێتە پەرلەمان ئەگەر پێشنیار کراویش بێ و خەملێنراویش بێ، پێموابێ حازر بە دەستیەك دەکەین تاوەکو بودجە بەتەواوی لەبەغدا بۆ ئێرە دێ، ئێمە مانگێکە خەریکی توێژینەوەین لەگەڵ لیژنەکان لەسەر ئەو بودجەیە، ئەگەر ئەوەمان بکردبایە تەنانەت چاوەڕێی ئەوەباین کە گۆژمەکە بە تەواوی دیاری بکرابوایە، وابزانم بە ئەزیەتێکی زۆر کەمتر بودجەکەمان دابەش دەکرد بەسەر هەموو پڕۆژەکانی تر، دەمان توانی خزمەتێکی باشتر بکەین، ئەو هەموو پرس و سین و جیم و مشت و مڕەی کە ئێستا لە پەرلەمانی کوردستان لەنێوان پەرلەمانتارە بەڕێزەکان دەکرێت، کێشەکە ئەوەیە کە بودجە دوا دەکەوێت، مەسەلەن بۆ نموونە، ساڵی پار پێنج مانگ و نیو پێشینەی خانووبەرە دراوەتە هاووڵاتیان، ئەوساڵ تەسەوڕ دەکەم لە چوار مانگ کەمتر بدرێتە هاووڵاتیان، باشە لە حاڵەتێك لەساڵێك چوار مانگ پێشینەی خانووبەرە، پێشینەی هاوسەر گیری بدەیە هاووڵاتیان، ئایا ئەوە عەدالەتە؟، حکومەت هەموو بوارەکان لەهەموو لایەنەکان لەهەموو کایەکان ڕانەوەستاوە، لە 1/1 ەوە تاوەکو ئێستا پارەی خەرج کردووە بۆپڕۆژەکان، بۆ مووچە بۆدەرماڵە، باشە بۆ پێشینەی خانووبەرە و پێشینەی هاوسەرگیری ڕاوەستاوە؟، من تێناگەم ئایا حکومەت ناتوانێ ئەوەش درێژە پێ بدات؟، وەکو هەموو شتەکانی تر کەتاوەکو ئێستا کردوویەتی، ئەگەر یاساییە، ئەگەر نایاساییە، بۆ ئەو مەسەلەیە ڕابگرن ئەگەر هاووڵاتیان بەشێکی زۆریان

چاوەڕێی ئەوە دەکەن کە سوودمەندبن لەو پێشینەیە، پرسیارێك لەسەر بودجەی تەواوکاری، بەڕاستی من کەسەیری بودجەکەی وەزارەتی دارایی دەکەم، ئەوەی وەزارەتی پلان دانانیشم خوێندۆتەوە لەسەر ئەو مەسەلەیە، بەڕاستی بودجەی تەواوکاری تاوەکو ئێستا ڕوون نیە بۆ ئێمە، ئایا هاتۆتە هەرێمی کوردستان یان نا؟، ئەگەر نەهاتووە، بۆ نەهاتووە؟، بەپێی ئەو بودجەیەی کە وەزارەی دارایی نووسیویەتی کە دەڵێ حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەو خالآنە نیە، من تێناگەم ئایا ئێمە دوو نوێنەرین لە عیراق؟، ئایا ئێمە شەریك نین؟، ئایا وەکو هەموو هاوکارانم باسیان کرد نزیکەی 60 پەرلەمانتارمان لە عیراقە، ئەو بودجەیەی لەعیراق دەردەچێ بە دوو، سێی فلتەردا ڕەت دەبێ، یەکێکیان لە ئەنجومەنی نوێنەران، دوایی دێتەوە بۆ جەنابی سەرۆك کۆمار، هەرکێ لەوانە بتوانن ڕێ گری بکەن لەسەر ئەو بودجەیە بۆ وا دەڕوات؟، بۆ بودجەی تەواو کاری نایەتە هەرێمی کوردستان، کە مەزەندە دەکرێت بە زیاتر لە 10 ملیار دۆلار، ئەگەر ئەو مەسەلەیە هاتووە و ئێمە پێی نازانین، بۆ نەهاتووە؟، کێ بەرپرسیارە؟، ئەوانەی بەرپرسیارن بۆ بەو ئەرکە هەڵنەستاون، ئێمە لە پەرلەمانی کوردستان ناکرێ بەڕاستی ئەوها لەو برادەرانە بگەڕێین لەوێ بەخەم ساردی و بە کەمتەرخەمی داکۆکی لە بودجەی هەرێمی کوردستان نەکەن، بڕێکی زۆر لە بودجەی هەرێمی کوردستان، کە بەداخەوە دەڵێم لە بودجەی سیادی حکومەتی عیراق دەگێڕێتەوە کە 26٪ سەدا بیست و شەش و پۆینت کەسرێکە، ئەو سەدا بست و شەش و لەسەدا حەڤدەیە کێ لێی بەرپرسیارە؟، ئەو برادەرانە لە بەغدا چی دەکەن، بۆ لەوێ شەڕی خۆیان ناکەن لەسەر ئەو مەسەلەیە؟ ئەو خەم ساردیەی ئەوان، بۆ داکۆکی لەو بودجەیە ناکەن؟ بۆ بۆمان ڕوون ناکەنەوە خەلەل لەکوێیە؟ چونکە لێرەدا وەزارەتی دارایی زۆر بە ئاشکراو ڕوونی بێ ئاگایی خۆی لەوە دەردەبڕێت، دەڵێ من لە سیاسەتی نەختینەی حکومەتی عیراقی فیدڕاڵ بێ ئاگام، لەپێداویستی و یەکەکانی بودجە بێ ئاگام، لەسەر دانانی نرخی بەرمیلی نەوت کەدەخەملێندرێت بە هەشتاو پێنج دۆلار بێ ئاگام، خەملێنراوی دوو ملیۆن وشەش سەد هەزار بەرمیل نەوت دەرهاویشتە بکرێت، ئایا باشە وەزارەتی دارایی بێ ئاگایە؟ ئەی نوێنەرانی ئێمە لەبەغدا بۆ بێ ئاگان؟ ئێمە داوای ڕوونکردنەوە دەکەین لە حکومەت.

هەروەها داوا دەکەین لەسەرۆکایەتی پەرلەمانی بەڕێزیش لەو مەسەلەیە لەگەڵ پێکهاتەی کورد لە بەغدا بەڕاستی کۆبوونەوەیەك ساز بکات، هەموو ئەو پرسانە بەڕاستی گرنگە بۆ ئێمە، هەموو ساڵێ بەڕاستی کۆمەڵێك شتی نا ڕوون هەیە تێی ناگەین ئێمە، خاڵێکی ترم هەیە لەسەر سندوقی خانەنشینی، بەو پێیەی مووچەی خانەنشینی لە بودجەی هەرێم تەرخان دەکرێت و سەرف دەکرێت، هەموو فەرمانبەرانی حکومەت کە ژمارەیان بۆ ساڵی 2012 شەش سەدو شەست و حەفت هەزار و چل و نۆ فەرمانبەرە، ئەگەر بۆ هەر فەرمانبەرێك مانگانە 20 هەزار دینار لە مووچەکەی ببڕدرێت، وەك ئیستیقتاعی تەقاعدی زۆر کەمە لەچاو ئەوەی کە دەبڕدرێت، بەڕەئی من، شەش سەدو شەست و حەفت هەزارو چل و نۆ فەرمانبەر ڤی دوازدەمانگ دەکاتە زیاتر لە 160 ملیار، داوا دەکەم ئەو 160 ملیارەمان بۆ ڕوون بکەنەوە، ئەگەر کەمە یان ئەگەر زیادە، ئەگەر هەیە یان ئەگەر نیە، بەڕاستی ئێمە نا ڕوونیەك دەبینین لەو مەسەلەیە، خاڵی ئەخیرم، بەشێکی زۆر

له برادەران باسی هەموو شتێکیان کردن بەڕاستی من حەزدەکەم بە کورتی شتەکانم کۆتایی پێ بێنم، ئەوەی کە ڕاپۆرتی لیژنەی داراییە بەڕاستی، کە لە بودجەکە هاتووە، دوو نەخۆشخانەی کۆن هەیە لە شاری هەولێر کە نەشیاون، پێویستە دوو نەخۆشخانەی تر لە شوێنی ئەوان دروست بکرێت، بە دەستەواژەی پەسەند نیە ئامادەکراوە، من پێم وایە ئەگەر هەر هەموو پەرلەمانتارە بەڕێزەکان، ئەگەر ئەمڕۆ تاوەکو ئەو دوو، سێ ڕۆژەی بودجەمان لەبەر دەستە سەردانی هەردوو نەخۆشخانەی هەولێر بکەین، ئەگەر لە ڕووی پاك و خاوێنی لە ڕووی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان، لەڕووی ئەوەی کە هەندێك ژوورو هەندێك قسم بەنەخۆشخانەش چوو، هەق وایە ئەو پەسەندیە بنووسن، شارێکی وەکو پایتەختی هەرێم کە بەڕۆژ زیاتر لە سێ ملیۆن کەسی تێدا دەژی، بەشەو دووملیۆن و نیو خەڵکی تێدا دەژی، پێویست ناکات بەوەی کە ئێمە بڵێین نەخۆشخانەیەکی خراپمان هەیە، نەخۆشخانەیەکی باش لە شوێنی ئەوە دروست بکەینەوە، بۆیە من پێموایە لیژنەی کاروباری تەندروستی و ژینگە لەو پرسە لەو مەسەلەیە چاوپێخشاندنەوە بکات، لە لیژنەی دارایی بەڕاستی داکۆکی ئەو دوو نەخۆشخانەیە بکات، خۆتان دەزانن وەزعی هەردوو نەخۆشخانە زۆر خراپە لەهەولێر، شەوانە ئەگەر خۆتان بینیبێتان ڕاپۆرتێك پێشکەش کرا کە هاووڵاتیەك خۆی پانکەی بردووە بۆ نەخۆشەکەی خۆی بۆ نەخۆشخانەی ڕزگاری، حەز دەکەم هەر لەسەر ئەو پرسەیە، ئەخیر خاڵم لەسەر مەسەلەی ژینگە بدوێم، ئەویش ئەوەیە بە ڕەئی من ئێمە لە هەرێمی کوردستان لە پیسترین ژینگەدا دەژین، کۆمەڵێك هۆکار هەیە کە ژینگەکەمان لێ پیس بووە، کۆمەڵێك هۆکار هەیە کە ئێمە نەمانتوانیوە تاوەکو ئێستا هەوڵ و تەقەلایەك بدەین، دەکرێ لەو بودجەیە پشکێکی باش، گوژمە پارەیەکی باش بۆ چارەسەر کردنی ژینگەی هەرێمی کوردستان دابمەزرێنین، بەڕێزان گواستنەوەی ئەو کارگەو ئەو پاڵاوگەو ئەو تەپ و تۆزەی لەناو شارەکانی هەولێر و سلێمانی ودهۆکدا هەیە، کارێکی زۆر گرنگ هەیە کە دەبێ حکومەت بە هەندی وەربگرێت، پشتێنەی سەوزایی، زیاد کردنی ڕووبەری سەوزایی لەو هەرێمەدا، دابەش کردنی ئیرشاداتی پێویست بووە بۆ هاووڵاتیان کە هاوکار بن لەوەی کەچیتر ژینگە پیس نەکرێت، ساغ کردنەوەی کەل و پەل و زبل و خاشاکی ئەو هەرێمە، کە دەیان جار ئێمە لەو پەرلەمانی کوردستانە لەگەڵ وەزیری تایبەتمەند باسمان کردووە، کە هەر یەکێکی بە شێوازێك چارەسەر دەکرێت، لە وڵاتانی دونیا، موختەبەری تایبەت هەیە بۆ ساغ کردنەوەی کەل و پەلەکانی نەخۆشخانە، هی کارگەو مەسنەعەکان، هەروەها زبل و خۆڵ و خاشاکی ناو ئەو شارەش، بۆیە داوا دەکەم حکومەتی هەرێمی کوردستان مەسەلەی ژینگە ئەوساڵ بە هەند هەڵبگرێت، پرۆگرامێکی بۆدابنێ بۆ ئەوەی بتوانین، لە ماوەی چەند ساڵێك ژینگەکەمان پاك بکەینەوە، هاووڵاتیان بە ئاسوودەیی لەو هەرێمەدا بژین، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

د.احمد وەرتی فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە پـڕۆژە یاسـای بودجـەی سـاڵی 2012 پێموایـە لیژنـەی دارایـی و کاروبـاری ئـابووری، لیژنـەکـە دەستنیشـانی کۆمـەڵێك خەلـەل و کـەم و کوڕیـەکانیان کـردووە، هـەروەها پێشـنیاری بـاش خراوەتـە نـاو ڕاپۆرتەکە دەست خۆشیان لێ دەکەم، هەندێك لەو پرسیار و لەو سەرنجانەی لەناو ڕاپۆرتەکـەدا هـەبوون لـە لایەن بەڕێزان هەردوو وەزیـر وەڵام درانـەوە، بـەڵام هەنـدێکیان ڕەنگـە جێگـەی قەناعـەت نـەبن، بودجـەی هەرێمی کوردستان زیاتر پشت بە بودجەی حکومەتی ئیتیحادی دەبەستێت، کە ڕێژەی زۆرینەشی لەداهاتی نەوتەوە لە 98٪ نەوتە، بۆیە هەموو سـاڵێك لەسـەر یـەك شـێوازی سیاسـەتی ئـابووری دەڕوات، دواکـەوتنی گەیشتنی پڕۆژە یاسای بودجە بە پەرلەمان، یەکێك لە گرفتەکانە کە ئەمساڵ دوومـانگ زیـاتریش لەسـاڵی ڕابردوو دواکەوت، کـە ئەمـەش بـە پێچـەوانەی مـاددەی 79 پـەیڕەوی نـاوخۆی پەرلەمانـە کـە دەڵـێ ئـەبێ موازەنە لەسەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ساڵی ماڵی بگات بە پەرلەمان وەکو لە لیژنەی یاساییدا هاتووە، هەموو ساڵێك لە ڕاپۆرتی دارایی حکومەتی هەرێم هەموو ساڵێك ئەمە دووبارە دەکەنەوە، ئەی بۆ ئەندامی پەرلەمان دووبارەی نەکاتەوە، ڕەخنە نەگرێت کە بۆچی حکومەتی هەرێم پاساو دێنێتـەوە بـۆ دواخسـتنی، ئـەی بـۆ ئەنـدامی پەرلـەمان قسـە نـەکات لەسـەر ئـەوەی کـە ئایـا پاسـاوەکان یاسـاینە یـان یاسـایی نـین؟، حکومەتی هەرێم لە ڕاپۆرتەکەیدا هەموو ساڵێك ڕەخنە دەگرێت کە وەزارەتی دارایی عیراق، یان حکومەتی عیراقی لە داڕشتنی سیاسەتی دارایی، پرس بە حکومەتی هەرێم ناکات، پـرس بـە وەزارەتـی دارایـی ناکـات، ئەوان ئاگایان لە سیاسەتی دارایی و داڕشتنی بودجەی حکومەتی ئیتیحادی نیە، لە لایەن زۆر لە ئەندامانی پەرلەمان پرسیار کرا، نوێنەرانی کورد لە بەغدا ڕۆڵیـان چیـە؟، لـە مەسـەلەی داڕشـتنی سیاسـەتی بودجـە، ئەگەر حکومەتی هەرێمیش ڕۆڵی نەبێ، ئەی نوێنەرانی ئێمە لەحکومەتی ئیتیحادی، لە پەرلەمانی عـیراق، لە حکومەتی عیراقی ڕۆڵیان چیە؟، تا ئێستا ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەو نوێنەرانە نەهاتن ڕوون کردنەوە بۆ ئێمە بدەن، نـا هاوسـەنگی لـە بودجـە، ئەگەرچی بودجـە خەمڵانـدن و پێشـبینی کردنـی داهـات و خەرجیـەکان ئـەبێ، بـەڵام لەهـەمان کاتـدا دەبـێ پشـت ببەسـتێت بـە داتـاو زانیـاری و شـتی واقعـی، ڕێـژەی بودجـەی بەکاربردن کە زیاتر لە 70٪ بەرامبەر بە تەشغیلی و بەرامبەر لە 30٪ بۆ پڕۆژەکـانی وەبـەرهێنان، ئەمـە بەڕاستی نا هاوسەنگیەکی بەرچاوی پێوە دیارە لە پڕۆژە یاسای بودجە، پاساوەکان هەرچـی بـن، بـۆ بـەرزی ڕێژەی تەشغیلی بەرامبەر نزمـی ڕێـژەی پڕۆژەکـان نـا هاوسـەنگیەك دروسـت دەکـات، دەبـێ هاوسـەنگیەکی بەلایەنی کەمەوە ڕێژەیی بێ، بۆ ئەوەی سنووردار بوونی بودجەی وەبەرهێنانـەوە، ناتوانـدرێت زۆرێـك لـە پێداویستیەکان لە هەرێمی کوردستان دابین بکرێن، کێشەیەك کەدووبارە هەموو ساڵێك هەیـە، لـە ڕاپـۆرتی وەزارەتی دارایی ئاماژەی پـێ ئـەدرێت، ئـەویش بـەرزی و نزمـی خەرجیـەکانی سیادی، حاکمیـە کـە پشـکی هەرێمی کوردستان لە بودجەدا کەم دەکاتەوە.

هەروەها مەسەلەی تەخان کردنی بودجە بۆ هەڵبژاردن بۆ سـەر ژمێـری، بـۆ پێشـمەرگە، ئەوانـە هـەمووی گرفتن، چونکە ساڵانەدووبارە ئەبنەوە، بە چارەسەر نەکردن دەمێننەوە، دەبوایە ساڵ بەسـاڵ حکومـەت بـە ڕێژیەکی کەم هەوڵی کەم کردنەوەی خەرجیەکان و بواری تەشغیلی بدابوایە، بـۆ گەڕاندنـەوەی هاوسـەنگی

بۆ بودجە، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی، کە ئەولەویەت بۆ تەشغیلیە، ڕاستە، بـەلأم بۆچی ڕێژەکە سالّ بەسالّ بەرز دەبێتەوە؟، ئەبێ پلان هەبێ بۆ کەم کردنەوە، ڕاستە ئەبێ ئەولەویەت بۆ بواری تەشغیلی بێ، کـورت هێنـان هـەر لەبـەر بـەرز بوونـەوەی خەرجیـەکان کـورت هێنـان ڕوو دەدات، ئەمسالّ دوو ترلیـۆن و چوارسەدملیار و هەشت سەدو چل و حەوت ملیۆن دینار کورت هێنان ڕوویداوە، بەرامبەر بە سالّی 2011 کە یەك ترلیۆن و پێنج سەدو پەنجاو چوار ملیۆن و دوو سەدو نەوەت و شەش ملیۆن بووە، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی ئەمـە پەیوەنـدی بـە وەزارەتـی داراییـەو هەیـە، پەیوەنـدی بـە هـەموو حکومەتـەوە هەیـە، پەیوەندی بە وەزارەتی تەختیتیش هەیە، بە وەزارەتی دارایش هەیـە، هـەولّ بـدرێت بـۆ چاککردنی کـورت هێنـان و عجـز، هـەروەها ئـەو کـەم و کوڕیانـەی کـە لـە بودجـە دروسـت ئـەبن، کـەم کردنـەوەی ڕێـژەی دانیشتوانی هەرێم، ئێمە ئەو پرسیارە ئەکـەین لەسـەر چ بنەمایـەك کـە چـوار ملیـۆن و سـەدو هەشـتاو نـۆ هەزار و حەفت سەدو دوو کەس هەژمار کراوە، بە ڕێژەی لە12.6٪ کە کاریگـەری دروسـت کـردووە لەسـەر کەم کردنەوەی پشکی بودجەی هەرێم، لەبەر ئەوەی تاوەکو ئێستا سەر ژمێـری نـەکراوە، ئـەم داتایـە چۆن دیاری کرا و پشتی بە چ بنەمایەکی زانستی بەستووە؟، پرسیار لەداهاتـەکان ئـەو چـوار سـەدو حـەفتاو دوو ملیار دینارەی کە بۆ ئیرادات و داهاتی هەرێم، لەوانەش خالّە سنووریەکان مەنافزی حـدودی دیـاری کـراوە، کە ئەمە بەڕاستی پرسیاری زۆری دروست کرد بۆ ئەمسالّ، کـە ئەگـەرچـی لەسالّی ڕابـردوو دیـاری کرابـوو، ئەمە دواتر لە ئەسلّی پڕۆژە یاسای بودجەدا ئەمانە نەهاتبوون، ڕاسـتە دوایـی بـە لیسـتێك هاتوونـە، بـەلأم پێویست بوو لەناو پرۆژە یاساکە هەموو دیاری کرابان بەڕاستی، پارەی گرێبەستە نەوتیەکان، داهـاتی خالّـە سنووریەکان، فڕۆکەخانەی هەولێر و سلێمانی، هەروەها ئایا داهاتیان نەبووە، یان هەیانە؟، یـان ئەوەنـدەیـە کـە دیـاری کـراوە؟، ئـەوە پرسـیاری لەسـەرە بەڕاسـتی، داهـاتی وەزارەتـی کارەبـاو تەنـدروسـتی و رسـومات و داهاتەکانی تری قەرزەکانی کشتوکالّی، پیشەسازی و عەقاری و زەواج، وەزارەتەکانی شـارەوانی و گواسـتنەوە وتوویانە، داهاتمان لەوە زیاترە، بەلأم لێرە هەر ئەوەندە دەستنیشان کراوە، بەڕێز وەزیـری دارایـی وتـی کـە پارەکان مەوجودن داخلمان کردوون، بەلأم دوای تەدقیقتان بـۆ ئـەنێرین، دەبوایـە لەگـەلّ پـرۆژە یاسـایەکە ئەوانە بنێردرێن، هەروەها مینەح و ئیعانات و شمەك و خەدەمات و مەسـروفات ئـوخرە و مـەوجوداتی نـا دارایی بۆ ئێمە ئەوانە مەعلوم نـین بەڕاسـتی، چـۆن سـەرف دەکـرێن؟، کـە بەهـەمووی بـڕی سـێ ترلیـۆن و هەشت سەدو حەفتاو یەك ملیارو دوو سەدو شەست و نۆ ملیۆنی بۆ تەرخان کـراوە، ئەمانـە بەڕاسـتی بـوار دەکەنەوە بۆ گەندەلّی، نەهاتنی حیسابی خیتامی یەکێکە لـە گرفتـەکان، بـۆ ئـەوەی دروسـتی و نادروسـتی شێوازی بەکارهێنانی بودجەی سالّی ڕابردوو دیار بێ، لەژێر ڕۆشنایی ئەوە بڕیار لە بودجەی سالّی داهـاتوو بدرێت، هەموو سالّێك پەرلەمان داوادەکات لیژنـەی یاسـایی لـە ڕاپـۆرتی خۆیـدا جـەختی لەسـەردەکات، کـە پێویست بوو وەزارەتی دارایی حیسابی خیتامی خۆی بەپێی یاسا پێش مانگی چوار بنێرێـت بـۆ پەرلـەمان، خۆ ئەگەر بۆ دواکەوتنی بودجە پاساو هەبێ، بۆناردنی حیسابی خیتامی سالّی ڕابردوو پاساو نیە، نەبوونی ڕاپۆرتـەکانی دیـوانی چاودێری دارایـی گرفتێکـی تـر، بـۆ پەرلـەمان و پەرلـەمانتاران لـە زانینـی چۆنیەتی

خەرجی بودجە و داهاتەکان، بەپێی یاسای دیوانی چاودێری دارایی بـەپێی ژمـارە (2) سـاڵی 2008، ئـەبێ ڕاپۆرتـەکان بدرێتـە پەرلـەمان و موناقەشـە بکرێـت، بـەڕێز وەزیـری پـلان دانـان وتـی هـەر چـوار مـانگ ڕاپۆرتمان سەبارەت بە پرۆژەکان ناردووە بۆ پەرلەمان، بەلاّم ئێمە لە لیژنەکان ئەندامانی پەرلەمان ئاگادار نەبووین، یان ئەوەتا سـەرۆکایەتی پەرلـەمان پێـی نـەداوین، سـەبارەت بـە پرۆژەکـان ئـەوە کـرا کـە تێکـەڵی هەیە، بەڕێز وەزیری پلان دانان وتی کە وازح نیە ئەو مەسـەلەیە، مـن پـێم وایـە تێکـەڵی هەیـە لـە نێـوان وەزارەتەکان، هەروەها هی وەزارەتـەکان لەگـەڵ پارێزگاکـان لـە مەسـەلەی جێبـەجێ کـران، بـۆ نموونـە، دوو پـرۆژەی وەزارەتـی شـارەوانی و گەشـت و گـوزار بـۆ سـاڵی 2011 کـە بـۆ ناحیـەی تەکیـەی کاکـە مەنـد لـە سـنووری قـەزای چەمچـەماڵ دانـراون بـە زنجیرەی 27، 34 لەسـەر پارێزگـای سـلێمانی جێبـەجێ کـراون، یەعنی بودجەیان بـۆ دیـاری کـراوە لـەناو پـرۆژە یاسـای بودجـەی سـاڵی 2011، بـەلاّم پارێزگـای سـلێمانی جێبـەجێی کـردوون، ئێمـە کـە پرسـیارمان لـە بـەڕێز وەزیـری شـارەوانی کـردووە، وەزیـری شـارەوانی بـەو شێوەیە جوابی داوەتەوە ئەڵێت، سەبارەت بە خاڵی دووەم یەك پرۆژەمان هەیە کە لە زنجیرەی 17 هـاتووە، لەلیستی پرۆژەکانی هاوپێچ کـە ئیحالـە کـراوە بـۆ کۆمپانیـای سـارینا، پـرۆژەی تـر کـە لـە لایـەن پارێزگـای سـلێمانی ئـەنجام دەدرێـت لەسـەر پەرەپێـدانی پارێزگاکـان پەیوەنـدی بەوەزارەتمانـەوە نیـە، یـەعنی ئێمـە دەستنیشانمان کردووە، ئێمە خۆمان لەسەردانی ناوچەکە وتیان فیعلەن ئـەو پـرۆژە هەیـە، بـەلاّم پارێزگـای سـلێمانی جێبـەجێی کـردووە، نـەوەك بـەپێی ئـەوەی لـەپرۆژە یاسـای سـاڵی 2011 هـاتووە، مـن لەگـەڵ پێشنیاری لیژنەی ئاوەدانکردنەوەدام کە هەر پرۆژەیەك دیزاینی تەواو نەبێ، گوژمەی بـۆ دیـاری نـەکرێت، نەخرێتە خشـتەی پـرۆژە پێشـنیار کراوەکـان، ئەمـە بەڕاسـتی زۆر ناوچـەی کـە ئێمـە سـەردانمان کـردوون، مەیدانی لـە 90٪ی پرۆژەکـانی جێبـەجێ نـەکراوە، بـۆ نموونـە لـە قـەزای چەمچـەماڵ، لـە قـەزای پشـدەر، هەروەها لە قەزای هەڵەبجە، سید صادق، لە قەزای ڕواندزو سۆرانیش بەهەمان شێوە ئەو گرفتانە هەیە، نا هاوسەنگی لە پرۆژەکان بۆ نموونە، ئەوەی کە لە ڕاپۆرتی وەزارەتی ڕۆشنبیری هـاتووە لـە 90٪ی بـۆ بـواری وەرزش، لـە 3٪ی بـۆ بـواری ڕۆشـنبیری تـەرخان کـراوە بـۆ پرۆژەکـان، ئـەوە لـە کاتێـك کـە شـوێنەوار هـیچ گرنگیەکی پێ نەدراوە، هیچ پرۆژەیەکی بۆ دانەنراوە کە بوارێکی گرنگە لـە هـەرێمی کوردسـتان، هـەروەها لیژنەی ڕۆشنبیری، لیژنەی کۆمەڵی مەدەنی لەباس کردنی ئەو دووسەد ملیارە و ئەو 115 ملیارە کەدیاری کراوە بۆ ئەحزاب بۆ ڕێکخراوەکان، بەڕاسـتی ڕوونکردنـەوەی پێویسـتمان وەرنـەگرت لـە وەزیرانـی بـەڕێز، سەبارەت بە پرۆژەیەکی تر کە باس لە تێکەڵی ئەکرێت لە مەسەلەی پرۆژەکان، دروست کردنی هۆڵی پرسە لە کەرسۆنان، پشدەر پرۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2011 کە ئێمە بەدواداچوونمان بۆی کـرد، جێبـەجێ نەکراوە قائیمقام و شاروانی وتیان هەر نـایزانین ئـەو پرۆژەیـە، بـەلاّم لـە هـی سـاڵی 2012 ش دانـەنراوە، یەعنی نە لە بەردەوامەکان، نە لە دواکەوتووەکان نیە، کە لە ساڵی 2011 دانرابوو، وتیشیان ئێمە ئاگامـان لێی نیە بەڕاستی، پرۆژەیـەکی تـر ڕووخانـدن و دووبـارە دروسـت کردنـەوەی مزگـەوتی گونـدی ڕکـارە، پـار نووسراوە لە پرۆژە یاسای بودجە، لە هەولێر، ناوەندی حەریر، پار بەناوی گونـدی ڕکـارە، ئەمسـاڵ بـەناوی

گوندی ڕکاوە هاتووە، لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکان، 125 ملیۆنی بۆدانراوە، ئەمساڵ لە پێشنیار کراوەکان لاپەڕە 2 بە 185 ملیۆن بەناوی گوندی ڕکاوە هاتووە، پرسیارەکەم ئەوەیە کە ئایا ڕکارە و ڕکاوە یەکن یان جیاوازن؟ لە پڕۆژە پێشنیار کراوەکانی ساڵی 2012 وەزارەتی داد، زنجیرە یەك هاتووە دیزاین و دروست کردنی فەرمانگە دادیەکانی هەولێر، هەروەها لە لیستی پڕۆژە بەردەوامەکانی 2012 بە زنجیرە یەکی لیستی پڕۆژەکانی وەزارەتی داد هاتووە، دیزاین و دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی گشتی فەرمانگە دادیەکان لە هەولێر، جیاوازیان چیە؟، یەکن یان نا؟، هەروەها من پاریش ئەو سەرنجەم خستەڕوو بەڕاستی هەندێك قەزا بە ناحیە لە قەلەم دراون لە یاسای بودجە، بۆ نموونە لە زنجیرە نۆی پڕۆژە بەردەوامەکان، لە لیستی پڕۆژەکانی وەزارەتی ناوخۆ هاتووە، دروست کردنی بەڕێوەبەرایەتی قەزای ڕواندز بنکەی پۆلیسی ڕواندز، پارێزگای هەولێر، قەزای سۆران، ناحیەی ڕواندز، لەکاتێکدا ئەمە لە سەردەمی ڕژێم کراوە بەناحیە، پاشان حکومەتی هەرێم ناحیەکەی گۆڕیوە کردی بە قەزا، ژمارە یەك و دوو و سێ....لە پێشنیار کراوەکانی وەزارەتی پێشمەرگە تەنها بڕی پارەی خەرجی بۆ دانراوە، لە بودجە نووسراوە فەوجی (2) یەکەی (104)، فەوجی (3) یەکەی (114)، فەوجی (3) یەکەی (106)، یەعنی مەبەست لەوە دروست کردنی بینایە، ئەمانە بۆچیە؟ روون نەکراوەتەوە، تەنیا نووسراوە فەوجی فلان، یەکەی فلان، هیچ روون نەکراوتەوە، پرسیارێکی تر لەسەر مەسەلەی بنکەی لاوان، کە لە چۆمان لابراوە، لەسەر داوای وەزارەتی رۆشنبیری کە بەڕێزیان وەزیری پلاندانان فەرموویان لەسەر داوای وەزارەتی رۆشنبیری موناقەلەی پێ کراوە، ئایا رای خەڵکی ئەو ناوچەیەو پێویستی ناوچەکە لەبەر چاو گیراوە لەو موناقەلەو لابردنەدا؟ کاتی خۆی لەسەر چ بنەمایەك دانراوە وپاشان لابراوە؟ وەزیری دارایی و ئابووری سەبارەت بە بانکە بازرگانییەکان باسی لەوە کرد لەناو مینح دەدرێت، بەڵام وەڵامی نەدایەوە ئەو بانکانە چین کە پرسیار کرا بوو لەبارەیانەوە، من هەر ئەوە لێی تێگەیشتم کەباسی مینحی کرد بۆ روون کردنەوەی زیاتر.

بەڕێزیان باسیان لەوە کرد کە تەخمینەکان گۆڕاون، بۆیە ژمارەکان بەجیاوازی هاتوون، ئەگەر تەخمین و خەملاندن گۆڕاوە بۆچی ژمارەکانیش دەستکاری نەکراون؟ دەبوایە ژمارەکان وەك خۆیان دابنرایە و بۆمان بهاتنایە، نەك دواتر ژمارەکان بە جیاو بەنارەسمی پێمان بگات، ئەو بابەتانە هەموویان پێویستیان بە روون کردنەوە هەیە، بۆ ئەوەی پەرلەمان لێیان ئاگادار بێت و بەرچاوی روون بێت.

پێشنیارەکان:

بەم پێشنیارنە کۆتایی بە قسەکانم دێنم:

1- سولفەی عەقار (خانووبەرە) زیاد بکرێت بەم شێوەیە (30) ملیۆن دینار بۆ ناحیەو گوندەکان و (25) ملیۆن دینار بۆ پارێزگاو قەزاکان و، زەوی (100) مەتریش بگرێتەوە، بەڕێز وەزیری دارایی وتی ئەمە چارەسەر کراوە، بەڵام چارەسەر کردنەکە بۆ ئەو کەسەیە کە تاپۆی هەیە، کە تەنیا یەك لە و دوو کەسە دەگرێتەوە کە خانوویەکی (200) مەتری بە (100) مەتر، (100) مەتر دابەش دەکەن و هەریەکەیان خانووی لەسەر دروست دەکەن کە هەریەکەیان (10) ملیۆنی پێ دەدرێت، داوا دەکەم رێنماییەکان کەم

بکرێتەوەو ئاسان بکرێن، کە هەردوولا بگرێتەوە بەجیا، هەندێ لە ڕێنماییەکان قورسن، بۆنموونە لە هەندێ گوندو ناحیە فۆرمێك بە هاوولاتیان پڕ دەکەنەوەو تەعەهودیان لێ وەردەگرن کە نابێ داوای قەرەبوو کردنەوە بکەن، لە حاڵەتێکدا دواتر زەرەرمەند بوون یاخود خانووتان بەرجادە بکەوێت، ئایا ئەم ڕێنماییە لە وەزارەتی دارایی، یان لە کوێ دەرچووەو چۆن دەکرێت هاوولاتی ناچاری پابەند بوون بە شتێك بکرێت پێش وەختە کە هێشتا رووی نەداوەو نەهاتۆتە پێش لە بەرامبەر وەرگرتنی پێشینەکەدا.

هەروەها داوا دەکەم رسوماتی وەرگرتنی سولفەی خانووبەرە کەم بکرێتەوە، چونکە مەعقول نییە (500) هەزار دینار بە ناوی رسومات وەربگیرێت، کە ئەرکی سەرشانی هاوولاتیانی قورس کردووە، پرسیارمان لە بانکەکان کردووە دەڵێن لیژنەی کەشف هەیە بۆ ئەو مەسەلەیە، بەلاَم ئایا بۆ خەرجی لیژنەی کەشف ئەو برە پارەیە پێویستە؟ بۆیە داوا دەکەم رسوماتەکە کەم بکرێتەوەو کارئاسانی زیاتر بۆ هاوولاَتیان بکرێت، بەتایبەت لە بواری داواکردنی کەفیل و ئەو کەسانەش کە فەرمانبەر نین کە ساڵانە پارەکە لە سەریەك لێیان وەردەگیرێتەوە قورسایی دەخاتە سەریان وەك فەرمانبەر نییە کە مانگانە لێی وەردەگیرێتەوە.

2- میلاکی وەزارەتی ئەوقاف زیاد بکرێت لە (600) وە بۆ (800) بۆ ساڵی 2012، لە ساڵی رابردووشدا (800) پلەی بۆ پەسند کرا، بەلاَم دواتر حکومەت کەمی کردەوە بۆ (500) پلە، من پرسیارێکی یاساییم هەیە کە ئایا حکومەت مافی ئەوەی هەیە دوای پەسند کردنی بودجە لە میلاکی وەزارەتەکان کەم بکاتەوە؟ من پێموایە مافی ئەوەی نییە، چونکە پەرلەمان کە بودجە پەسند دەکات بە هەموو موفرەداتیەوە پەسندی دەکات بە میلاك و لیستی ئەو پرۆژانەشی کە حکومەت دەیاننێرێتەوە پەرلەمان، ئەو خاڵانەی لیژنەی ئەوقافیش خستبوونیە روو زۆریان لەلایەن لیژنەی داراییەوە بێ خاڵبەندی هەمووی ریز کراون، بێ کۆمێنت، تەنانەت نەینووسیوە بە لەلایەن نوێنەری حکومەتەوە روون کردنەوەی لەسەر بدرێت، ئەمەش بۆ من جێگەی پرسیار بوو.

3- دابین کردنی دەرماڵە (مخصصات) بۆ مامۆستایانی ئاینی، چونکە مووچەکەیان لە ئاستی پێگەکەیاندا نییەو پێویستە دەرماڵەیەکیان پێ بدرێت.

4- سولفەی زەواج بۆ حەوت ملیۆن دینار زیاد بکرێت و ڕێنماییەکانی وەرگرتنی ئاسان بکرێن، داوا دەکەین پرۆسەی پێدانی سولفەی عەقارو زەواج نەوەستێت بەهۆی دواکەوتنی پەسند کردنی بودجەوە.

5- وەزارەت و دەستە سەربەخۆکان و پارێزگاکان راستەوخۆ دەسەلاَتی خەرج کردنیان هەبێت لە زیمنی بودجەی ساڵانەی خۆیان بە هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئابووریدا.

6- ئەولەویەت بدرێت بە دامەزراندنی گرێبەستەکان و مەرجی تەمەنیش بۆ ئەوانەی لە ساڵانی رابردوو بە گرێبەست دامەزراون لابرێت و ماوەی گرێبەستەکەشیان بە خزمەت بە مەبەستی بۆ هەژمار بکرێت.

7- بودجەی سەرۆکایەتیەکان کەم بکرێتەوە بە رێژەی (10٪)، هەروەها پێشنیار دەکەین تەرخان کراوی سوودە کۆمەلاَیەتیەکانی هەرسێ سەرۆکاییەتیەکەو وەزارەتەکان، جگە لە وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلاَیەتی ئیلغا بکرێن و هەڵبگیرێن.

8- بڕی (10٪) لە کۆی بودجەی وەگەڕخستن دابشکێنرێت.

9- ئەو بڕانەی کەم دەکرێنەوەو دەبڕدرێن بەم شێوەیە بۆ ئەو لایەنانە بگوزارێنەوەو تەرخان بکرێن:

- پێشینەی خانووبـەرە کـە وەك پێشـتر وتمـان بـۆ ناحیـەو گونـدەکان (30) ملیـۆن و بـۆ پارێزگـاو قـەزاکان (25) ملیۆن دینار بێت.

- تەرخان کردنی (100) ملیار دینار بۆ ئەو قەزاو ناحیانـەی زەرەرمەنـد بوونـەو پێداچوونەوەش بکرێـت بە میکانیزمی پێدانی بەو قەزایانە، چونکە وەك خۆیان دەڵێن جیاوازی هـەبووەو هاوسـەنگی نـەپارێزراوە، لـە ئەسـڵدا ئـەو پارەیـە بـۆ ئـەو ناوچـەو قەزایانـەدانراوە کـە لەسـەردەمی رژێمـدا زەرەرمەنـد بوونـەو رووبـەڕووی وێـران کـردن و سـتەمکاری بوونەتـەوە وەك هەڵەبجـەو شـارەزوورو هـەورامان و پێنجـوێن و پشدەرو چۆمان و رەواندز، بەڵام دراوە بە هی ترو شوێنی تریش و، یان بـڕی کـەمیان پـێ داوە، بـۆ نموونـە قەزای پشدەر دەڵێن (5) ملیار دینار لەو پارەیە سوودمەند بووین، کە قەزایەکی زەرەرمەندەو رەنگە بـڕی کەمیان بەرکەوتبێت.

- 120 ملیار دینار بۆ دروست کردنی قوتابخانەکان لە هەرێمدا.

- 100 ملیار دینار بـۆ ئاوارە گـەڕاوەکان لـە تورکیـاو ئێـران و، میکـانیزمی پێشـوو و سـوودمەند بـووان لـەو (10) ملیارەی لە بودجەی ساڵی رابردوودا بـۆ ئـاوارە گـەڕاوەکانی تورکیـاو ئێـران تـەرخان کـرا بـوو بۆمـان روون بکرێتەوە لەلایەن نوێنەری حکومەتەوە کە چۆن سەرف کراوەو چەند خێزان لێی سوودمەند بوونەو بڕی چەندیش بۆ ئەمساڵ پێویستە دابنرێت، بۆ ئەوەی بدرێت بە ئاوارەکان؟

- پێدانی بەخشینێك بە بڕی (600) هەزار دینار بەو خانەنشینانەی مووچـەیان لـە (400) هـەزار دینـار کەمترە.

- بڕێك پارە تەرخان بکرێـت بـۆ دروسـت کردنـی بینـای دادگاکـان و دروسـت کردنـی دادگـا ئیدارییـەکان لـە پارێزگاکاندا.

- تەرخان کردنی بڕی پارە بۆ دابین کردنی خانوو و شوێنی نیشتەجێ بـوونی هاووڵاتیـانی کەمدەرامـەت و سندووقی قەرزی بچووك.

10- هاوتا کردنی مووچەکان لەگەڵ بەغدا، هەموو ئەوانەی تـا ئێسـتا مووچـەو دەرماڵـەیان هاوتـا نـەکراوە وەك وەزارەتـی تەندروسـتی و موحـەقیق عەدلییـەکان، کـە دەبوایـە هـەموویان هاوتـا بکرانایـە لـە کاتێکـدا ماددەی (30)ی یاسای بودجەی ساڵی 2011ی هەرێم، ئەمەی پێویست کردووە لەسەر حکومەت.

وەزیری داراییش لە وەڵامی پرسیارێکماندا کە بۆمان نارد بوون سەبارەت بە جیاوازی مووچە، دەڵێن هـیچ جیاوازییەك نەماوە لە نێوانیانداو مووچـەی فەرمانبـەرانی هـەرێم هاوتایـە لەگـەڵ فەرمانبـەرانی عێراقـی فیدراڵ.

11- جیاوازی لە خانەنشینیدا نەهێڵرێت، بەڕێز وەزیری دارایی لە وەڵامی پرسیارێکی ئێمەدا نووسیویەتی بڕاوەکانی خانەنشینی بە رێژەی 7٪ لە مووچـەی فەرمانبـەران دەبڕدرێـت و دەخرێتـە حیسـابی گەنجینـە،

بەلاّم ڕێژەی 12٪ کە پێویستە لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە دابین بکرێت، ئەمە تاکو ئێستا لە هەولێر جێ بەجێ نەکراوە لەبەر ئەوەی پارەی بۆ تەرخان نەکراوە لە بودجەدا لەکاتێکدا دەبێ پارەکان بخرێتە حیسابی سندووقی دەستەبەری خانەنشینی کە تاکو ئێستا دانەمەزراوە لە هەرێمی کوردستان کەچی لە سلێمانی ئەم پارەیە لە بودجە وەردەگرێت و دەخرێتە حیسابی ئەمانات.

12- بودجەیەك بۆ کارەساتە کشتوکاڵییەکان بۆ قەرەبوو کردنەوەی هاووڵاتیە جوتیارەکان دابین بکرێت.

13- (7500) دۆلاری بڕیار دراو بۆ هاووڵاتیان بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان لە بودجەدا جێگیر بکرێت، تا ئێستا ئەم پرسە، یان بڕیارە هەروا ماوەتەوەو جێ بەجێ نەکراوە.

14- بودجە بۆ ئیدارە سەربەخۆکان دیاری بکرێت مادام دەست بەکاربوونەو بە بڕیاری ڕەسمی کراونەتەوە، بۆ نموونە ئیدارەی (ڕاپەڕین) دەست بە کاربووە، بەلاّم بودجەی بۆ دانەنراوە.

15- بودجە بۆ ئەنجامدانی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگاکان دیاری بکرێت.

16- بودجەیەك بۆ ئەنجامدانی لەسەر پێشکەش کردنی خزمەتگوزاری بۆ ناوچە دابڕاوەکان.

17- بەردەوامبوونی پێدانی قەرزی کشتوکاڵی و پیشەسازی.

18- دەرماڵەیەك بۆ قوتابیان، هەروەها سولفەی بۆ قوتابیانی دەرەوە بە میکانیزمێکی گونجاو دابنرێت، کە داواکاری زۆری لەسەر هەیە لەلایەن ئەو قوتابیانەی لە دەرەوە دەخوێنن. ئیتر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك ئەمیر گوگە فەرموو.

بەڕێز امیر گوگە یوسف:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە لیژنا دارایی و هەمی لیژنە دی دکەم کو بۆ ئامادە کرنا راپۆرتێ بە شێوەیەکی جوان و رێك و پێك، هەروەسا سوپاس بۆ هەردوو وەزیرێت بەڕێز کو زۆر ژوان پرسیارێ کو مە دڤیا بەرسڤ وانە ئەم گۆهـ لێ ژوان بەرسڤا گۆهـ لێ بی.

بەڕێزان، تەبعەن بودجا گرێدانا یەکجار هەیە ژیانا هەمی خەلکێ، ژ بەر هندێ ئەم دبینین ناڤ هۆلاّ پەرلەمانێ ئان ناڤ هەر جیهەتێ کو خەلکێك زۆر حیساب بودجە کر، چونکە گرێدانا ئیکجار ئیت گەل ژیانا خەلکی هەیە.

خاڵە یەکێ/ مە دڤێ بەحس بکەم، چونکی من دڤێت ب کورتی، بەری نوکە گەلەك خال ئیشارەت پێ هاتە دان پێویست ناکات، پێویست ناکا ڤان خالا دووبارە کرن، ئەویش خالا یەکێ کو بەرێ بونا بودجێ بۆ ئەڤ سالا، دڤیا چارەکێ بۆ گیرۆ بونا بودجەی هەبی، ئایا چارە چیە بۆ گیرۆ بونا بودجێ ئەم سالا دێ کو ئاریشێ دووبارە نەبن؟ تەنیا نە بەس گیرۆ بوون و توند بوون بۆچی، دڤیا چارەسەری ڤی ئاریشێ چ بیت، هەروەسا لاپەرە 7ێ بودجەدا دەڵێ حکومەتی هەرێم ئاگاداری هیچ یەکێك لەو حاڵەتە نییە، سیاسەتا دارایی عێراق هەتا هەتا، بەڕێزان وەکی هەڤالێت بەری نوکە بەحس کرین، کو وەکو پێنج وەزیر مە هەنەو

ژ بری چەندین ئەندام پەرلەمان وەختێ دانا سیاسەتا کو بودجا عێراقێ ئەڤ هەڤالێت بەڕێز کو نینەرێ کوردستانی دکەن لێرەنە، بۆ نموونە، من نەڤێت زیاتر ئەز گەلەك بەحس کەم، پێنج وەزیر وەختێ گەنگەشە کرنا بودجا عێراقا فیدرال پێنج وەزیر تەنیا بۆ مەعلوماتێت من دوو وەزیر، وەزیرێ سەحەو تیجارە تنێ ل وێرێ بوینە، نوکە سێ وەزیر حازر نەبین دوو حازر بین، ئەو ژی تەنیا تێبینیا وان سەر بودجێ چ بین، نەفەڤاتێت سیادی بی، ئان کو مەوزوعا بودجێ کوردستانێ و ڤان خالێ بەحس دکین، هیچ ئیشارەت ل وان نەهاتیە دان، ئایا ئەڤە خەلەل نیە؟ نەدڤێت ئەڤ پرسیارا بێتە کرن، چارەسەری بۆ سالێ بێت دووبارە نەبت، بەڕێزان خالەك دی ئەز بێژم هەمی وەزیرێت بەڕێز هەڤالێت ئەندامێت پەرلەمانی، یێ کو مە بەحس کری بەرێ نوکە ئەو ژی سەر پرۆژا، گیرۆ بوونا پرۆژا، هەروەسا دواکەوتنا وان و هەندەك ژوانا دێنە بەحس کرن گشتی هێنانا جێ بەجێ کرن، ئەڤە دڤیا ئالیەتەك بۆ ڤی تشت پەیدا کرن، نە تەنیا هەر سالا بێژن فلان پرۆژا هەبی و نەهاتە جێ بەجێ کرن، بۆچی نەهاتە جێ بەجێ کرن؟ ئالیەتا جێ بەجێ کرن چیە چۆن ئەڤ تشتە دێتە چارەسەر کرن، دڤیا ئالیەتەك بێتە دانا، دیتنا مە دانێت لیژنا پسپۆری بۆ دیڤ چۆنا پرۆژا بەشێوەیەکی راستەوخۆ بۆ چارەسەر کرن و دواکەوتنا ناڤ پرۆژا دڤیا بێتە کرن، چونکە هەندەك پرۆژا سالا 2010، ئی ل بودجا سالا 2010 هاتبین تێدا دیار کرن، هەروەسا بودجا 2011 و، 2012 ژی هەتا نوکە دیزاین بۆی نەهاتیە دروست کرن، بۆ نموونە، مەسەلەن ئۆڤەر پاسا زاخۆ، سالا 2010 هاتە بەحس کرن، هاتە گۆتن، سالا 2011، ئەڤە سالا 2012 ژی تێدایە هەتا نوکە دیزاین بۆ ئەڤ پرۆژا نەهاتیتە کرن، هەندەك پرۆژا دی هەنە وەك پرۆژا پردا دەلال زاخۆ، سالا 2009 هاتە بەحس کرن، سالا 2010 و 2011 و 2012 هەتا نوکە هیچ یەك سەدی ڤی پرۆژا نەهاتیە جێ بەجێ کرن، هەندەك پرۆژا دی ئەڤە بۆ نموونە ئەز دبێژم ئەڤە یەك و من پێزانین لسەر هەنە پرۆژا دی هەنە مەسەلەن پرۆژا دوو مەزنا زاخۆ هەنە، سالا 2010، 2011، 2012 هەتا نوکە تەنیا نزیکی 25٪ وێ هاتینە جێ بەجێ کرن، ئایا پرۆژا پرێك هەبێت، پرێکی ئیستیراتیجی و زۆر زۆر ناخۆشی بۆ خەلکێك چێکت؟ ئایا کەینێ دێتە جێ بەجێ کرن؟ هەتا نوکە 25٪ هاتبێتە جێ بەجێ کرن، دڤیا هەندەك لیژنا تایبەت بۆ دیڤ چۆنا ناڤ کارا بێتە کرن، راستە پارە دێتە تەرخان کرن، پرۆژێت پلاندان هەنە، بەس ئایا جێ بەجێ کرنا وان هەتا چ حەددییە؟

بەڕێزان، خالا دی من دێتە ئیشارەت کرن، بابەتێ شەهیدان، راستە شول بۆ شەهیدان هاتیە کرن، زۆر بڕیاری بۆ هاتیەدان، بەس خالەکی من دڤیت بۆ نموونە، ئەز بێژم ئەڤ ئیشە نە تەنیا لە زاخۆ بتنێ هەیە، بەس تەنیا لە هەمی کوردستانێ ژی ئیحتیمالە ئەڤ ئاریشە هەبیت، بۆ زاخۆ نموونە، پتر 2700 شەهید هەنە، هەتا نوکە یەك خانی بۆ شەهیدان وەکو حکومەتا هەرێما کوردستانێ بودجەدا نەهاتیتە تەرخان کرن، تەنیا پار ئەز بێژم 120 خانی بۆ خانێیت ئەنفالکراوان هاتیتە دەست نیشان کرن، بۆیە شەهیدێ دی هەتا نوکە یەك خانی بۆ شەهیدان نەهاتیتە دەست نیشان کرن، ئایا بەڕێزان ئەندامێت پەرلەمانی ئەڤە نا ئەز بێژم تشتەکی زۆر زۆر نە ئەوێ دیە، نە عەدالەتە هەتا نوکە ڤیا تشتا هەتبا کرن؟ ئان ڤیا پێنگاڤ بێتە

ئاڤا كرن. خالەكی دی هەیە، ئەو ژی دەربارەی پرۆژا تایبەتی ێیت تری كا، ئەم خۆ دزانن ئاریشا رۆژانا ئەڤ حادیسێ ترێكا دەقەمێ ئەز بێژم چەندین بەرپرسێت حوكمی و هەروەسا سەرۆكایەتیا هەرێمێ و كەناڵێت راگەهاندن رۆژانە چەند رێدانێت دێنە قەوماندن بەر ئەگەرێ كو ئەڤ رێگا مەیت هەین نەك بەشێوەیەكی جوان هەتا دروست كرنا وان راستە شولێت دێتە كرن، نەكو شول نایەتە كرن، بەس شولێت ئەڤ دێتە كرن دانانا ڤان پرۆژا گەلەك جار پێدە ڤینی كیلۆمەترێك ئی ل جیهەتێك وی كرن، پشتی دەھ كیلۆمەترا دی دێتە دەست نیشان كرن، ئان كو گرێدانا ڤان پرۆژا گەل ئێك و دوو نینە، بۆ نموونە، گەلی زاخۆ سالێ و نیڤ هاتە گرتن، رێك هاتە تحویل كرن بۆ یەكی دی، سەدان حادیسە ل وێرێ چ بین، پشتی ڤە كرنا ناڤی گەلی زاخۆ، پشتی ڤە كرنا خیلال حەفتیا عەوەلی كا پێنج حادیسە نەفسی رێدا هاتیە چەندین خەلك هاتنە كوشتن وێرێ، ئایا ئەگەر چیە؟ ئایا تە دیتیە رێگاكە دوەلی پشتی سالێ و نیڤ بێتە گرتن، پشتی سالێ و نیڤ كەت ڤیەی شارع نەیەتە دروست كرن؟ كێ بەرپرسە؟ نوكە رێكەك هەیە كیلۆمەترێك ل زانكۆیێ تێدا چ كرن، ئەڤە زۆر زۆر تاخیر بوو، پتر شەش هەیڤا سەر بۆریا، بەلێ ئەڤ چێ كرنا بیرێك گەهیشت هەتا حەددێكی سەكن مانای چ فایدە نەهاتیە كرن، تەنیا زەرەرێ هاووڵاتیانە خیلالی ڤان سالێ و نیڤ بۆری، ژی بەر هەندێ ئێت ڤیا ئالیەتەك هەمی لایا بێتە دروست كرن بۆ ڤان پرۆژا، چونكە مەسرف دێتە كرن، پرۆژا هەیە، بەس ئالیەتا جێ بەجێ كرن، شێوەی جێ بەجێ كرنا وی ئەل ڤێرێ خەلەل ڤێرێ زۆر هەیە.

خالێ دی ئەز ئیشارەت پێ دەدەم قەرەبوو وان كەس زیان پێكەڤتیا، بەتایبەتی رێدانە دووی دۆزدا زاخۆ و بادینان، بەرێزان، ژی دووی دۆزدا هەتا نوكە یەك خەلك ژوان هاتیتە قەرەبوو كرن، بۆ زانین پەرلەمانێ بەرێز پشتی پازدە رۆژا ڤێرێ بریارا قەرەبوو كرنا وان خەلكی هاتیتە دان، بۆ زانین مە بودجە هەیە لە حكومەتا هەرێمێ بۆ قەرەبوو كرنا وان خەلكی كو زەرەرمەند بین، بریارا پەرلەمانێ ژی بی، بەس هەتا نوكە نەهاتیە قەرەبوو كرن، چەندین جار یاداشتنامە ژی هاتیە نوڤیسین و گەل جیهەتێ پەیوەندیدار ژی هاتینە بەحس كرن، بەس هەتا نوكە نەهاتینە قەرەبوو كرن، ئایا ئەڤە گونجاوە، ئەڤە تەمامە.

دەربارەی پێشنیارا، تەبعەن من ناڤێت ئەز وان پێشنیارا ئەز داكۆكی ل پێشنیارا خوشكە سۆزان خانێ دكەم، ئەز ژی دگەل ڕەئیا وان پێشنیارامە، هەروەسا پێشنیارێت هەڤالێ دی ب تایبەتی سلفا عەقاری، هەروەسا هندەك ڕێنمایی بێنە ساناهی كرن بۆ دانێن وەرگرتنا سلفا، ب ڕاستی هندەك ڕێنما هەنە پیچەك زەحمەتی بۆ هاووڵاتیا هەنە، ئینجا ئەگەر وەزارەت دارایی هندەك ئاسانكاری دوان ڕێنماییا هەبیت، وەرگرتنا وان جۆرێت سلفا نەك بەس سلفەی عەقاری، سلفێ دی ژی زۆر زۆر باش بت، من نەڤێت زێدە تر درێژ بكەم، زۆر زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، عبداللە حاجی محمود فەرمووو.

بەڕێز عبداللە حاجی محمود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

هەوڵ دەدەم بە کورتی باس بکەم، سوپاس بۆ لیژنەی دارایی و ئابووری، بەڕاستی هەم کۆکراوەی راپۆرتی لیژنەکانی ناو پەرلەمانە، هەم راپۆرتەکەی خۆیان بەگشتی لەلای من پەسندە، هۆی دواکەوتنی بودجە، وەڵامم وەرگرت، پترۆدۆلار، وەڵامم وەرگرت، وەگەڕخستن و وەبەرهێنان، سیاسەتی وەزارەت، وەڵامم وەرگرت، بەشی یەکەم لە برگەی دەیەمی راپۆرتەکەدا هاتووە لە لاپەڕە (8) سەبارەت بە بەخشین بۆ ساڵی 2012 کە هەشت خاڵی لەخۆ گرتووە لەسەر چ ئەساسێك ئاراستەیان کراوە؟ لە بەشی یەکەم سەبارەت بە داهاتی فڕۆکەخانەکان پرسیار زۆر کرا، پێشنیار دەکەم لە جەنابی وەزیر روون کردنەوەی زیاتری لەسەر بدات.

سەبارەت بە پێشنیاری ژمارە یەك لیژنەی دارایی سەبارەت بە پرۆژە پێشنیار کراوەکان پرۆژەی جێ بەجێ کردنی قورس و درێژ خایەنە، بە رەئی من بەدەر بێت لەو پرۆژانەی کە لەسەر داهاتی وەزارەتەکە خۆیانە.

سەبارەت بە خاڵی سێ پێشنیاری لیژنەی دارایی بڕی 100 ملیار دینار بۆ ئەو قەزاو ناحیانەی کە دووچاری کاولکاری و راگواستن بوون، پشتیوانیان لێ دەکەم، بەڵام بە بۆچوونی من لەبەر ئەوەی هەم وەزارەتەکان، هەم حکومەتی هەرێم سیاسەتی تایبەتی خۆی هەیە بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندو شارو شارۆچکەکان بەناو بهێنرێت.

سەبارەت بە پێشینەی خانووبەرە بۆ سەنتەری پارێزگاو قەزاو ناحیەکان، بەتایبەتی گوندەکان، بە رەئی من ئەگەر بکرێت زیاد بکرێت. سەبارەت بە دابین کردنی بڕێك پارە بۆ کردنەوەی قوتابخانەکان، وەڵامم وەرگرت.

سەبارەت بە پێدانی بەخشین بۆ یەك جار بۆ فەرمانبەران کە مووچەکەیان لە خوارووی (500) هەزار دینارەوەیە، ئەمە کارێکی باشە، بەڵام سەر ئەنجام لە گیروگرفتی تر نەیەنە داخوازی لەلایەن فەرمانبەرانی ترەوە.

سەبارەت بەکەم کردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتیەکان، لەبەرچی؟ بۆ؟ بەتایبەتی سەرۆکایەتی پەرلەمان. بەشی دووەم راپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری دەربارەی پرۆژە یاسای بودجە ساڵی 2012 لەلایەن لیژنەکانەوە، پشتیوانی لە خاڵی (9)ی راپۆرتی لیژنەی کاروباری تەندروستی دەکەین، بۆ دروست کردنی گەنجینە، پاراستن و خەزن کردنی دەرمان، بەو پێیەی کە خۆم لە لیژنەی کشتوکاڵم جەخت لەسەر خاڵەکانی لیژنەی کشتوکاڵ دەکەمەوە، بەتایبەتی بودجەی پێویست بۆ پرۆژەی تەسویەو تەملیك، پشتیوانی لەخاڵی (2)ی لیژنەی وەرزش و لاوان دەکەم لە (300) پلە زیاد کردن، بەتایبەتی ئەو لایەنەی کە لایەنی دارایی هەیە، بەو پێیەی کە لە لیژنەی پێشمەرگەم، جەخت لەسەر خاڵەکانی لیژنەی پێشمەرگە دەکەمەوە، وەڵامی گرفتی بودجەکشەمان وەرگرت.

سەبارەت بە پێشنیاری لیژنەی کاروباری کۆمەڵایەتی، دەربارەی تەرخان کردنی بڕی (200) ملیار دینار بۆ حزب و رێکخراوەکان کە پێشنیاریان کردووە بکرێت بە دوو برگە، من لەگەڵ ئەوە نیم.

پشتیوانی له پێشنیاری ژماره (7)ی راپۆرتی لیژنەی ئاوەدانكردنەوەو نیشتەجێ بوون دەكەم، بۆ تەرخان كردنی بودجەیەك له بودجەی گشتی بۆ گرنگیدان به رێگاوبانەكان، خۆتان دەزانن رێگاوبانەكان ئەهمیەتی تایبەتی هەیە.

سەبارەت به خاڵی ژماره (15) له لیژنەی ئاوەدانكردنەوەو نیشتەجێ بوون كه (90) ملیار دینار ماوەتەوە لەسەر هەمان وەزارەت، ئەگەر وایە پشتیوانی له پێشنیارەكەیان دەكەم، یان هەر رەئیەكی گونجاو جەنابی وەزیر پێشنیاری بۆ بكات. سەبارەت به خاڵی (2) له لاپەڕە (23)ی راپۆرتی لیژنەی دارایی، له راپۆرتی لیژنەی خزمەتگوزاری و شارەوانی و گواستنەوەو گەیاندندا هاتووە جیاوازی فەرمانبەران هەیە، روون كردنەوە لەو بارەیەوە، خۆیان داوایان كردووە رەت دەكرێتەوە.

سەبارەت بە پێوەری زیرەك، منیش لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەی پێوەری زیرەكی وەزارەتی شارەوانیم، بۆ پێوەری زیرەكی وەزارەتی كارەبا، ئەوە وەڵامم وەرگرت.

سەبارەت بەدامەزراندنی (150) پلە بۆ دامەزراندنی وەزارەتی ناوبراو، هەڵبەتە خزمەتگوزاری و شارەوانیەكان، ناوبراو رایانگەیاندووە كه پێویستیان بەو ژمارەیە نییە، روون بكرێتەوە بۆ داوا كراوە، بۆ پێویستیان نییە؟

سەبارەت بە راپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤ خاڵی (7) لەم راپۆرتە لە 10٪ی مووچەی تایبەتەكان كە دراوە بە سندووقێك، قەرار بوو لە وەزارەتی شەهیدان لە بودجەی پێشوو بڕیار درا بۆ پرۆژەی گەورە دیاری بكرێت له وەزارەتی شەهیدان بۆ شەهیدان، بەڵام ئەوە جێ بەجێ نەكرا، لەبەر ئەوە من داوا دەكەم ئەو پارەیەی دیاری دەكرێت، دادەنرێت، یان دیاری بكرێت، یان بەڕاستی ئەو سندووقە ئیلغا بكرێتەوە.

سەبارەت بە ئاوارەكانی كوردستانی رۆژهەڵات و سەرجەم ئاوارەكانی كوردستان پشتگیری بژێوی ژیانیان دەكەم بەپێی یاسا له رێگای وەزارەتی كارو كاروباری كۆمەڵایەتیەوە هاوكاری تەواویان بكرێت.

پێشنیار دەكەم گرنگی زیاتر بدرێت بە ناوچە دابڕاوەكان، لەبەر ئەوە مەسەلەیەكی خزمەتگوزاری و سیاسیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، كاك فازل فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

جا هیچ شتێك ماوە باس نەكرا بێت، سەبارەت بە دواكەوتنی بودجە، دیارە ئەو پاساوەی جەنابی وەزیر باسی كرد، پاساوێكی لاوازە، بەڵام دیارە هەمووساڵێك هەر وایە، بۆیە من پێشنیار دەكەم كە سەرفیاتی هیچ بەشێك را نەگیرێت، بەتایبەتی ئەوانەی پەیوەندیان بە ژیان و گوزەرانی خەڵكەوەیە.

سەبارەت بە بودجەی تەشغیلی و ئیستیسماری، له بودجەی تەشغیلی پێشنیار دەكەم 10٪ ببڕدرێت جگە له مووچە.

سەبارەت بە داهات ئەوە زۆر باس کرا، کە داهاتەکە کەمە، بەلاَم من پێشنیارێکم هەیە کە داهاتی هەموو وەزارەت و دەزگاکان بۆ خۆیان بێت، وەکو وەزارەتی کارەباو تەندروستی، بۆ ئەوەی گرنگی بە داهات بدەن، دەکرێت لەبەرامبەر ئەوە لە بودجەکانیان کەم بکرێتەوە، کورتهێنان.

بەڕاستی مەسەلەی کورتهێنان دەکرێت وەزارەتی پلاندانان دەقیق تر بێت لەوەی ئەگەر توانای بودجەکەی چەندە، هەر ئەوەندە بکرێت، یان ئەگەر کەمێکیش زیاتر بێتن، یەعنی کورتهێنان بەو رێژەیە گەلەك زۆرە، دەکرێت لە پرۆژەکان لە مەسروفات کەم بکرێتەوە. سەبارەت بە بودجەی سەرۆکایەتیەکان، منیش هەر رەئیم وایە کەم بکرێتەوە، وەکو ئەوەی لە راپۆرتی لیژنەی دارایی وئابوورییەوە هاتووە.

سەبارەت بە پرۆژەکان، دیارە ئەوەش بە هەمان شێوە بەڕاستی هەموو ساڵێك پرۆژەیەکی زۆر پێشنیار دەکرێت، لەکاتێکدا لە توانای ئەو بودجەیە نییە، بۆیە دەبینی ئیتر پرۆژەکان جێ بەجێ ناکرێن، یان زۆر دوا دەکەون وەکو ئەوەی هەیە، دەکرێت پرۆژەکان ئەوەندە بێت کە توانای جێ بەجێ کردنیان هەبێت و، بەشێکیشی دیارە پارەی پرۆژەکان کورتهێنانی پێ پڕ دەکرێتەوە، ئەوەش هەر کێشەیەکە.

پێشنیار دەکەم بۆ پێشینەی خانووبەرە، وەکو هەر لە راپۆرتەکەش هاتووە (25) ملیۆن بۆ شارەکان، (30) ملیۆن بۆ گوندەکان بێت، بەلاَم بۆ گوندەکان دەکرێت ئەو رێنماییانەی کە هەیە کەم بکرێنەوە، لەبەر ئەوەی بەڕاستی رێگریەکی زۆر هەیە بۆ ئاوەدانکردنەوەی گوندەکان، یەعنی بەتایبەتیش لە ناحیەکان، یەعنی ئیدارەی ناحیەکان رێگرییەکی زۆر بۆ جوتیارەکان و گوندنشینەکان دادەنرێت لە مەسەلەی ئاوەدانکردنەوە.

پێشنیار دەکەم پێشینەی هاوسەرگیری زیاد بکرێت، وەك ئەوەی کە باس کرا بۆ حەوت ملیۆن، کارەبا بۆ گوندەکان، بەتایبەتی ئەوانەی کە کارەبایان زۆر لێ دوور نییە، یەعنی کێشەیەکی زۆر بۆ ئەو گوندانە هەیە لە مەسەلەی ئاوەدانکردنەوە کە کارەبایان بۆ ناچێت، چونکە مەسافەکانیش ئەوەندە دوور نین.

دوا پێشنیاریشم بۆ زیاد کردن ئەگەر دەکرێت، یان لایەنی کەم یەکخستنی مووچەی فەرمانبەرانە، یەعنی هەندێك لە فەرمانبەران کە مووچەکانیان کەمە داوا دەکەن وەکو هاوشێوەکانیان بن لە وەزارەتەکانی تر، زۆر سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، دیارە بەڕێزان سەرۆکی فراکسیۆنەکان هەموویان بە ئارەزووی خۆیان قسەیان کرد، تەنانەت لە هەندێك راپۆرت باسی زۆر شتی وردە بابەت کرا لە مزگەوت و لە قوتابخانە، واتا چوونە تەفاسیلی پرۆژەو بودجەش، لەوەی کە باس کرا، باسی ئەوەش کرا هەتا ئەگەر خانوویەك بەر جادە کەوت تەعویزی بدرێتێ، باسی یەکسانی مووچە، باسی سولفەی زەواج و سولفەی عەقار، باسی جیاوازی خانەنشینی، مووچەی خانەنشینی، باسی دامەزراندن، دەرماڵەی فەرمانبەر، گرێبەست، یەعنی چوونە ئەو تەفاسیلانەش من گومانم نییە لەوەی کە ئەو بەڕێزانەی کە قسەیان کرد حەتمەن راوێژیان بە فراکسیۆنەکانی خۆیان کردووە، بەبێ راوێژ لەگەڵ فراکسیۆنەکەی خۆیان ئەو راپۆرتانەیان نەنووسیوە،

ئەوەشمان تێبینی كرد كە لە بەشێكی ئەو راپۆرتانە دووبارەو سێ بارەشی تێدا بوو، خۆشتان دیقەتان لەو مەسەلەیەدا.

بۆیە ئێمە داوا دەكەین پەرلەمانتارە بەڕێزەكان كە نۆرەی قسەیان دێت، قسەیان كرد تكا دەكەین ئەو پرسیارو موداخەلاتانە دووبارە نەكەنەوە جارێكی تر، چونكە لە یەك سەعات تەنیا دوو برادەر قسەی كرد، برادەری وا هەبوو نیو سەعات قسەی كرد، برادەری وا هەبوو (25) دەقیقە قسەی كرد، برادەری وا هەبوو (20) دەقیقە قسەی كرد، بۆیە لە داهاتوو، بۆ ئەوەی شتەكانمان علمی تر بێت، شتەكانمان وردتر بێت دووبارە نەكەینەوە، دانیشتنی ئەمڕۆشمان كۆتایی پێ دەهێنین تا بەیانی سەعات (6)ی پاش نیوەڕۆ بەخواتان دەسپێرین هەربژین.

فرست احمد عبدالله	د.حسن محمد سوره	د. ارسلان بایز اسماعیل
سكرتێری پەرلەمانی	جێگری سەرۆكی پەرلەمانی	سەرۆكی پەرلەمانی
كوردستان – عێراق	كوردستان – عێراق	كوردستان - عێراق

پەرلەمانی کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (27)

پێنج شەممە ڕێکەوتی 14\6\2012

خولی سێیەمی هەڵبژاردن

پرۆتۆكۆلی دانیشتنی ژماره (27)

پێنج شەممە رێكەوتی 2012/6/14

كاتژمێر (6)ی ئێوارەی رۆژی پێنج شەممە رێكەوتی 2012/6/14 پەرلەمانی كوردستان - عێراق بە سەرۆكایەتی د.ارسلان بایز اسماعیل سەرۆكی پەرلەمان و، بە ئامادەبوونی بەڕێز د. حسن محمد سورە جێگری سەرۆك و، بەڕێز فرست أحمد عبدالله سكرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (27)ی خولی سێیەم, سالی (2012) ی خۆی بەست.

بەرنامەی كار:

بەپێی حوكمەكانی بڕگە (1)ی مادده (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەمواركراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (27)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە كات (6)ی ئێوارەی رۆژی پێنج شەممە رێكەوتی 2012/6/14 دا بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕووی پڕۆژە یاسای بوجەی هەرێمی كوردستان بۆساڵی 2012.

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆكی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی كوردستان دانیشتنی ئەمڕۆمان دەست پێ دەكەین،پەرلەمانی كوردستان خولی سێیەمی هەڵبژاردن،ساڵی سێیەم،خولی گرێدانی دووەم،ژمارەی دانیشتن(27)،ڕۆژی دانیشتن 2012/6/14،بەرنامەی كار،بەپێی حوكمەكانی بڕگە یەكی مادده(20)لەپەیڕەوی ناوەوخۆی ژمارەیەكی هەموار كراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی كوردستانی عیراق،دەستەی سەرۆكایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی كاری دانیشتنی ژمارە(27)ی ئاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لەكات(6)ی ئێوارە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێكەوتی 2012/6/14 بەم شێوەیە بێت:

1-بەردەوام بوون لەسەر خستنە ڕووی پڕۆژە یاسای بوجەی هەرێمی كوردستان بۆساڵی 2012،ئێستاش بەرێز جێگری سەرۆكی پەرلەمان ناوی ئەو پەرلەمانتارە بەرێزانە دەخوێنێتەوە كە مۆڵەتن یا ئامادە نەبوون و فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە-جێگری سەرۆكی پەرلەمان:

ناوی ئەو ئەندامانەی لەدانشتنی ژمارە(26)ئاسایی لە2012/6/13 مۆڵەت دراون یا ئامادە نەبوون:

1-پەیام احمد محمد- مولەت

2–تارا تحسین یاسین-مولەت

3-حازم تحسين ياسين-موڵەت

4-یاووز خورشید عثمان-موڵەت

5-صباح محمد نجیب-موڵەت

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل- سەرۆکی پەرلەمان:

داوا لەلیژنەی دارایی دەکەین بێنە شوێنی خۆیان، بەخێرهاتنی بەڕێزان وەزیری پلاندانان و وەفدە یاوەرەکەی دەکەین بەخێربێن، فەرموو لیژنەی دارایی، لەسەرۆکی فراکسیۆنەکان ئەو ڕۆژە تەنیا هاژە خان نەبێ قسەی نەکردووە وباقسە بکا، باشە بەسەرچاو تۆش قسە بکە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەست خۆشی لەلیژنەی دارایی دەکەم بۆ ڕاپۆرتەکەیان کەتێبینی باشیان پێشکەش کردووە، هەروەها دەست خۆشی لەهەردوو بەڕێزان وەزیری دارایی و وەزیری پلان دانان دەکەم کەزۆر ڕوونکردنەوەیان دا لەسەر بودجە و ئەو پرۆژانەی کەبۆ ئەمساڵ تەرخان کراون،بەڕێزان من تێبینیم دەست پێدەکا لەسەر وەزارەتی دارایی سێ تێبینیم هەیە لەوێ لەلاپەڕە سێ دا لە(استمارە حصە حکومة اقلیم کوردستان من النفقات الحاکمە من الاعوام(2005-2012)لەخاڵی(4)دا هاتوە(نفقات الانتخابات)لەساڵی(2008-2009)نیە لەگەڵ ئەوەی کەلەساڵی 2009 لێرە هەڵبژاردن کراوە،لەساڵەکانی تر هەیە،بۆیا داوای ڕوون کردنەوە لەبەڕێز وەزیری دارایی دەکەم لەو دوو ساڵە بۆ نیە لەساڵەکانی تر هەیە؟؟لەگەڵ ئەوەی کەلە 2009 هەڵبژاردن هەبووە لەهەرێمی کوردستان،بەهەمان شێوە لەخاڵی هەشتەم کەباس لە(ازالە الغام)دەکات بۆ ساڵی 2005 تەنها لە 2005 هەیە،لەلاپەڕە(7)دا هاتووە باس لەفەرمانبەری حکومەتی هەرێم دەکا،زائیدەن وەزارەتی دارایی و ئابووری،لەگەڵ وەزارەتی دارایی عێراق،لەڕاستی دا ئەو فەرمانبەرە تائێستا دیار نیە کەنوێنەری حکومەت دەکات،ئایا هەر بەڕێز وەزیری داراییە بەنوێنەرایەتی حوکومەت لەگەڵ بەغدا قسە دەکات لەسەر دانانی بودجە، یاکەسێکی ترە؟؟ئەگەر ئەوەش ڕوون بکرێتەوە باشە،لەلاپەڕە(15)هاتووە سوودە کومەڵایەتیەکان کە وەزارەتی ناوەخۆ دە ملیار و حەفت ملیۆنی بۆ پێدانی مووچەی موختارەکان و پێشینەی پارێزگاکان داناوە، لەڕاستی دا ئەو مەبلەغە نازانم یەعنی مووچەی مووختارەکان و پێشینەی پارێزگاکان تۆزێك لێکەوە دوورن،یەعنی چۆن تەقسیم کراوە مبلەغەکە لەنێوان ئەوە و ئەوە؟؟بەشێوەیەکی گشتی لەسەر تێبینیەکانی تر،بەڕێزان ئێمەش وەکو لیستی ئازادی و عدالەتی کۆمەلایەتی تێبینیمان لەسەر دواکەوتنی بودجە هەیە، هەرچەندە زۆر لەهاوکارانم باسیان کرد،بەلاَم لەڕاستیدا ئێمە هەر خەریکین،وەخەڵك بەبەردەوامی پەیوەندیمان پێوە ئەکا لەسەر مەسەلەی دواکەوتنی بودجە،بۆیە بەڕاستی دەبێ ئەمساڵ چارەسەرێك بۆ ئەوە بدۆزینەوە،یا ئایا لەناو یاساکە ئێمە تەسبیتی بکەین کەلەکاتی خۆیدا بەهەر شێوەیەك بێت،چونکە بەڕاستی دواکەوتنی بودجە کاریگەری زۆری هەیە لەسەر جوڵەی بازار،لەسەر ژیانی خەڵك،بۆیە دەبێ چارەسەرێك بۆ ئەوە

بدۆزرێتەوە،دەربارەی داهاتی هەرێم بۆساڵی 2012 ی خەملێنراو تەنها بەشی هەرێم لەبودجەی حکومەتی ناوەند و داهاتی گشتی خەملێنراو کەلەناویاندا داهاتی دەروازە سنووریەکان بەشی پترۆ دۆلار لەپار ساڵدا لە 2011دا داهاتی فرۆشتنی کارەبا دیاری کراو بوو کەدەکاتە سەدو پەنجاو یەك ملیار دینار، لەگەڵ داهاتی بەدەست هاتووی بەفعلی لەدەروازە سنوریەکان کە سێ سەدوو پەنجا ملیار دینار بوو،بەڵام لەم ساڵدا نەهاتووە لەپرۆژەی بودجەدا،دەربارەی کورتهێنان لەبودجەدا،زۆر لەهاوکارانم باسیان کرد دەبێ بەشێوەیەك لەشێوەکان ئەو کورتهێنانە چارەسەر بکرێ، چارەسەرەکەی ئایا بە چ رێگایەکە لەگەڵ حکومەتی ناوەندە یاچۆن ئێمە بتوانین چارەسەری بکەین؟؟دەربارەی پرۆژە دواکەوتووەکان،(34)پرۆژەیە،پرۆژەی واهەیە لە 2003 یا 2004 دەستی پێکراوە، هەر بۆ نمونە یەعنی تاکو ئێستا تەواو نەبووە، هەر بۆ نموونە لەزنجیرەیەك وەزارەتی پەروەردە،دروست کردنی قوتابخانەی چوار پۆلی لەگەڵ چوار خانووی مامۆستایان لەقەڵادزێ، لە 2004/6/1 دەستی پێ کردووە یەعنی بۆ ئەم دوا کەوتنە؟ یەعنی بڕوا ناکەم ئەو پرۆژەیە ئەوەندە کاتی بوێ، چونکە تەنها قوتابخانەیەکی چوار پۆلییە لەگەڵ چوار خانوو بۆ مامۆستایان،ئەوەی تێبینی دەکرێ کەرێژەی سوودە کۆمەلایەتیەکان بەرێژەی 83٪ زیادی کردووە بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 وەك لەراپۆرتی لیژنەی دارایی دا هاتوە، بۆیا ئێمەش ئەو پرسیارە دەکەین هۆی زیادبوونی ئەو رێژەیە چیە؟ بەرێز وەزیری دارایی ئاماژەی پێدا کە بەهۆی زیادبوونی مووچەی زیندانیانی سیاسی و کەمئەندامان و هەندێ بابەتی کۆمەڵایەتی تر هەیە کەئەو سودە کۆمەڵایەتیە زیادی کردووە، بەڵام من باس لەمووچەی زیندانیانی سیاسی دەکەم، راستی ئێمە پار لێرە یاساییەکمان پەسند کرد بۆ پێدانی مینحە بۆ زیندانیانی سیاسی، بەڵام تاکو ئێستا بەشێوەیەکی وا یاساکە جێ بەجێ ناکرێ لەلایەن حکومەتەوە،هەندێ لەوانە ئێمە قسەمان لەسەر ئەوە بوو کەبۆیە ئەم یاسایە کەلەبەغداد هەیە لێرە ئیشی پێ نەکەین؟ کەیاسایەك هەبێ کەهەموو ئەوانە بگرێتەوە کەکاتی خۆی لەشەستەکانیش وەئەوانەی تریش زیندان کراون بەهۆی سیاسیەوە، بەڵام ئێستا دیارە چەند شەرتێکی تەعجیزی بۆ ئەوە دانراوە کەناتوانرێ ئەو کەسانە لەرێگای لیژنەکە سوودمەند بن لەو یاسایە، بۆیە داوا دەکەین لەحکومەت کەئەم مەسەلەیە یەك لابکاتەوە،لەسەر ئاستی وەزارەتەکان، لەراستی دا تێبینی دەکرێ کەهەندێ وەزارەت پشکی شێری بەرکەوتووە لەبوجەدا،ئەو وەزارەتەی کەخەدەمین بەتایبەت من باس لەوەزارەتی تەندروستی دەکەم، بەراستی وەزارەتی تەندروستی هەموومان دەزانین کەوەزارەتێکی زور زۆر گرنگە،هەمومان پێویستمان بەخزمەتەکانی هەیە، بۆیە بەراستی زۆر گرنگە ئەو بودجەیەی لەو ستانداردە جیهانیەی کەبۆی دانراوە کەمتر نەبێ، بۆ ئەوەی بتوانرێ لەرێگەی ئەو وەزارەتەوە خزمەت بەخەڵك بکرێ، بۆ نمونە ئەگەر یەك نموونە بهێنمەوە لەهەموو هەرێمی کوردستاندا دوو جیهازی کەوی هەیە بۆنەخۆشی شێرپەنجە،لەهەولێر و لە سلێمانی،بەراستی من زور سەردانی ئەو بەشەم کردووە لەنەخۆشخانەی رزگاری لێرە زوربەی زۆری جارەکان ئەو جیهازە تێك دەچێ، ئێمەش خۆمان دەزانین کەئەو نەخۆشیە رۆژ بەرۆژ لەکوردستان زیاتر دەبێ، زۆربەی زۆری جارەکان جیهازەکە تێك چووە، ئەبێ

کەسێك بێنن لەدەرەوەی وڵات کەپسپۆڕ بێ لەم بوارە تاچاکی ئەکاتەوە، بۆیە 20 ڕۆژ، جاروایە 40 ڕۆژی بەسەر تێئەپەڕێ، بۆیە بەڕاستی زۆر زۆر گرنگە پشتگیری لەوەزارەتی تەندروستی بکرێ بەکڕینی ئەو ئەجهیزانە، بەکڕینی دەرمان بۆ ئەوەی خەڵك پێویستی بەوە نەبێ کەنەخۆش ڕەوانی دەرەوە بکات، چونکە بەڕاستی ئەو خەڵکانەی کەسەردانی نەخۆشخانەکانیش دەکەن هەموویان خەڵکی کەم دەرامەتن، بەهەمان شێوە لێرە بەڕاستی پشتگیری لەڕاپۆرتی لیژنەی تەندروستی دەکەم کەداوای کردبوو دوو نەخۆشخانە لەهەولێر بکرێتەوە، چونکە نەخۆشخانەی زۆر کۆن هەیە خۆم سەردانم کردوون بەڕاستی هی ئەوە نیە کە خزمەت بەخەڵك بکەن، چونکە نەخۆشخانە نیە زۆر کەم و کورتیان تێدایە بۆیە پێویستە دوو نەخۆشخانەی نوێ دروست بکرێ،دەربارەی ئەو(17000)پلە وەزیفیەی کەئێستا دانراوە بۆ بوجەی 2012، لەڕاستیدا ئێمە پار(25000)پلەمان دانا، بەڵام ئەوەی تێبینی دەکرێ تاکو ئێستا(25000)پلەکە یەك لایی نەبوویتەوە وەکو خۆی، چونکە(25000)پلەکە بەو سیستەمە دامەزراون تاکو ئێستا مووچەکانیان وەرنەگرتووە، زۆر خەڵکیش دامەزراوە تاکو ئێستا نەیتوانیوە دەوامی ڕەسمی بکات، بۆیە بەڕاستی ئەمە کێشەیەکی زۆری دروست کردووە، پێم وایە ئەمساڵیش(17000)پلەکە بەهەمان شێوە کێشە دروست دەکات بەهۆی دواکەوتنی بودجەوە،بەڕاستی خەڵکێکیش هەیە لەدەرەوەی ئەو سیستەمە دادەمەزرێ کەدەبێ ئەوەش چارەسەر بکرێ،بەبەراورد لەگەڵ ساڵی 2011 حسابی مەسروفات ئوخرا بەشێوەیەکی بەرز زیادی کردووە لەساڵی 2012، لەهەریەك لەسەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی هەرێم، دەستەی وەبەرهێنان،ئەمەش هۆیەکەی بۆچی دەگەڕێتەوە؟ دەربارەی پرۆژە پێشنیارکراوەکان بۆ ساڵی 2012 (445) پرۆژەیە، تێبینیم ئەوەیە جیاوازی هەیە لەچۆنیەتی دابەش کردن،ئەولەویەت نەدراوە بەو پڕۆژانەی کەزۆر زۆر گرنگن و دەبنە هۆی بووژانەوەی ژێرخانی ئابووری،دەربارەی پرۆژە بەردەوامەکان بەڕاستی ژمارەیەکی زۆرە(3167)پرۆژەیە هەندێ لەو پرۆژانە تەواو نەبووە،یان تەواو بووە وەرگیراون کەچی بۆ ساڵی 2012 وەپارەیان بۆ تەرخان کراوە، بەنموونە لەزنجیرە (30) دروست کردنی قوتابخانەی دە پۆلی لەڕواندز کەئەمساڵ دەوامی لێ کراوە،بەڵام(102)ملیۆن دینار بۆ سالی 2012 تەرخان کراوە، بەهەمان شێوە گەیاندنی کارەبا بۆ پرۆژەی کۆمەڵگای نیشتەجێ بوون لەڕواندز، لەدەستەی وەبەرهێنان تەواو بووە و ئێستا خەڵکی تێدا نیشتەجێ کراوە، پرۆژە کارەباکە تەواو بوە (259000000) دیناری بۆ تەرخان کراوە لە 2012، دەربارەی ئەو بڕە بەخشینەی کەبۆ هەردوو پرۆژەی فڕۆکەخانەی هەولێر و سلیمانی تەرخان کراوە کەبڕەکەی(29156)ملیۆنە، ئایا بۆچی ئەم بڕەیە تەرخان کراوە؟ ئەگەر ڕوون کردنەوە بدرێ، تێبینی دەکرێ کەتاکو ئێستا حکومەتی هەرێم پابەند نیە بەجێ بەجێ کردنی ماددەی شەش لەیاسای بودجەی هەرێمی ساڵی 2011 بۆ یەکسانی لەدەرماڵەی هەرێم و ناوەند، بەهەمان شێوە و لەناو هەرێمیشدا ئەو جیاوازیە هەیە، بەڕاستی زور خەڵك پەیوەندی دەکا کەجیاوازی هەیە لەنێوان مووچەی پارێزگایەك بۆپارێزگایەکی تر، داواکارین لەحکومەت ئەوە چارەسەر بکات،دەربارەی پێشنیارەکان، پێشنیار دەکەین بۆ

کەمکردنەوەی بودجەی سەرۆکایەتی پەرلەمان و ئەنجومەنی قەزاو ئەنجومەنی وەزیران وەبەهەمان شێوە تەرخان کردنی برێك بودجە بەپێی ئەو دابینکردنی خانوو بۆ هاوولاتیانی کەم دەرامەت بەپێی یاسایی ژمارە (7)ی ساڵی 2008 یاسای دابین کردنی خانوو و بەرەدا هاتووە،پشتگیری لەپێشنیاری ڕاپۆرتی دارایی دەکەین بەپێدانی بەخشینێك بەبڕی(480000)دینار بۆ فەرمان بەرانی پلە(9-10)،چونکە بەڕاستی ئەوانیش گلەییان هەیە کە پێش ماوەیەك کۆمەڵێك لەم فەرمانبەرانە پەیوەندیان بەمنەوە کردووە کە کێشەکەیان چارەسەر بکرێ،بەهەمان شێوە بەخشینی(600000)هەزار بۆ خانەنشینان ئەو بڕەی کەتەرخان کرابوو بەبڕی(100000000)سەد ملیۆن بۆ پەنابەرە ئاوەرەکان ئەوانەی کەلە ئێران گەرابوونەوە بەردەوام بێ، چونکە خێزانە گەڕاوەکان بەبەردەوامی دەگەڕێنەوە وەئالیەتی خەرجکردنەکەی بەڕاستی ڕوون نیە،چونکە ئێمە وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ لەگەڵ ئەو لیژنەیە دانیشتین کەبۆ یەعنی ئەو لیژنەیەی کە دانراوە بۆ گفتوگۆ کردن و سەرف کردنی ئەو پارەیە بەڕاستی ئالیەتی ئیش کردنەکەیان ڕوون نیە، لەهەندێ شوێن وەرگیراوە لەهەندێ شوێن وەرنەگیراوە، بەڕاستی حەقە گرنگی بدرێ بەپرۆژەکانی گەشت وگوزار بەتەرخان کردنی برێك بودجەی هەرێم، چونکە بەراستی ئێمە دەزانین کەهەرێمی کوردستان ناوچەیەکی گەشتیاریە وەئەبێ زیاتر گرنگی پێ بدرێ،پشتگیری کردن بۆبڕینی 10٪ لە مووچە تایبەتیەکان،پشتگیری بۆ بەردەوام بوون لەسلفەی عقار و سلفەی زواج، پرۆژەی کشتوکالی و پرۆژە تایبەتیەکان ئەکەین،پشتگیری لەبەردەوام بوونی حکومەت دەکەین بۆ بەردەوام بوون لەو پرۆژانەی جێ ناکۆك لەسەرەکان کەپار بڕی(70000000000)تەرخان کرابوو لەساڵی 2011،وەئەگەر باس لەو ناوچانە بکەین بەڕاستی ئێمە لەڕۆژی شەشی مانگ بەئامادە بوونی جێگری سەرۆکی پەرلەمان و بەرێز سکرتێری پەرلەمان و ئاواز خان لەگەڵ دانیشتوانی کۆمەڵێك ناوچەی مەخمور دانیشتین بەڕاستی کێشەکانیان زۆرن و داوای هاوکاری لەحکومەتی هەرێم ئەکەن لەبەر ئەوەی ناوچەکەیان ناوچەیەکی کشتوکاڵیە وەبۆماوەی (8) ساڵە لەو ناوچەیە باران زۆر زۆر بەکەمی باریوە، بۆیە داوا دەکەن لەحکومەت کە هاوکاریان بکا بە پرۆژەی ئاودێری بۆئەوەی ناوچەکیان ببوژێتەوە لەڕووی ئابووری، پشگیری لەبەردەوام بوون لەتەرخان کردنی بڕی (20000000000) بۆ دامەزاوە وەرزشیەکان و پرۆژە وەرزشیەکان، پێشنیار دەکەین پۆلیس و پاسەوانی بارەگاکان کە هەندێکیان تائێستا ئەو مووچەیەی کە بۆ هێزەکانی ناوخۆ زیادبوو نایان درێتێ، بەراستی پێویستە کەئەوانیش مووچەکانیان هاوتا بکرێ لەگەڵ مووچەی هێزەکانی ناوخۆ، پێشنیار دەکەین کە ئەو برگەیە بچەسپێ، دەبارەی پاڵپشتی وەزارەتی دارایی بۆ داهاتەکانی سندوقی دەزگای خانەنشینی و دەستەبەر کردنی کۆمەلأیەتی کەلە 30٪ ئابوونەی دەزگاکە زیاتر نەبێت، لەماوەی ساڵی داراییی پێش و لەچوار چێوەی تەرخان کراوی وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەلأیەتی، بەهەمان شێوە تەئکید لەسەر پێشنیاری پێك هێنانی ئەو سندوقە دەکەین کەبە پێی یاسای باری کەسێتی ژمارە(15)ی ساڵی 2008 بۆ ئەو ژنانەی کەلە هاوسەرەکانیان جیابوونەتەوە، لەمادەی(39)لەبڕگەی(4)دا هاتووە وە بەهەمان شێوە لەڕاپۆرتی لیژنەی بەرگری لەمافی ئافرەتدا هاتووە،پێشنیار دەکەین کە ئەو بەردەوام

بوونەش لەپشتگیری کردنی سندوقی پرۆژە بچووکەکان بەپێی یاسای پرۆژە بچووکەکان ساڵی 2011 بەردەوام بێت، هەروا تەئکید لەسەر ڕای لیژنەی مافی مرۆڤ دەکەم بۆ زیاد کردنی پێشینەی خانوو بەرە بۆ گوندنشینەکان بۆ (25000000)دینار بۆ ئەوەی گوندەکان زیاتر ئاوەدان بکرێنەوە و هاندانێك بێ بۆ گوندنشینان بۆئەوەی گوندەکانیان ئاوەدان بکەنەوە و سوپاس.

بەڕێز شێردڵ تحسين محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەخێرهاتنی هەردوو وەزیرە بەڕێزەکەو میوانە بەڕێزەکان دەکەین،من قسەکردنم لەسەر دوو تەوەر دەبێ، تەوەری یەکەم پشتگیری لەڕاپۆرتی دارایی دەکەم بەهەموو خاڵەکانیەوە،بەڵام چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر راپۆرتەکە،یەکەمین تێبینیم ئەوەیە کەپشتگیری لەبرای بەڕێزم کاك (کاروان) و کاك (عبدالقادر) و ئەو دوو خەستەخانەی کە لە هەولێرێ لە بۆ نۆژەنکردنەوەیان و چاك کردنەوەیان، پشتگیریان لێ دەکەم لەبۆ قسەکردن لەسەری، ئەوەی دووەمم پشتگیری لەڕاپۆرتی لیژنەی ناوخۆ دەکەم بەهەموو خاڵەکانیەوە، کەیەك لەوانە گۆڕانکاری بەسەر بودجەی ئاسایشی ناوخۆ دا هاتووە کە هەڵەیان کردبوو لەحسابەکە،تەوەری دووەمم وەرزشە، تەبیعی من وەکو وەرزشوانێك پیشەی من ئەوەیە پشتگیری لە(هاژەخان) دەکەم کەباسی لەوەرزش کرد، تەمەنام دەکرد کەلیستە گەورەکانیش باسی وەرزشیان بکردبایە، وەرزش ئاوێنەی ڕاستەقینەی وڵات و میللەتە، هەروڵاتێك لەبزاڤی وەرزش پێشکوتوو بێ بەدڵنیای لەهەموو بوارەکانی تر پێشکەوتووە، کوردستان لەقۆناغی بنیات نانی وەرزشی تەندروست و زانستی دایە، نموونەش بەشداری کوردستان لەجامی ڤیڤا،دوایین دەستکەوت سەرکەوتنی لەپێنجەم پالەوانەتی جامی ڤیڤا بەڕزکرنەوی جامی ڤیڤا و بەشداری کردنی کوردستان لە پاڵەوانیەتی باوەڕ پێکراوی ڤیڤا، (فیفا) لەگەڵ (ڤیڤا) فەرقی هەیە، (ڤیڤا) ئەو دەوڵەتانەیە کە هەموو عەلەمیان هەیە، تەقریبەن کوردستان دەتوانێ موشارەکات بکات لەسیباقاتی وودی، بوونی بەهەڵبژاردەی نموونەیی و بەدەست هێنانی پلەی سێیەم ڕێگە خۆشکەرە بۆ ئەندام بوون لە(فیفا) کەپێویستی بەپشتگیری و کارێکی زۆری وەك،

بەڕێز د.ئەرسەلان بایز اسماعیل- سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێردڵ گیان باسی بودجە بکە بودجە،بردمانەوە دەستمان خۆشبێ و باسی بودجە بکە باسی ئەو ڕاپۆرتە بکە،بەڵێ فەرموو.

بەڕێز شێردڵ تحسين محمد:

دکتۆر دێتەوە بودجەی، هەموو قسەیان کرد، قسەت نەکرد، بەس ئەوە وەرزشە،باکورتی کەمەوە ماتول وایە،بەشداری یانەی هەولێر لەجامی ئاسیاو سەرکەوتنی بۆ چوار گۆشەی زێرین و ئێستاکە لەقۆناغی هەشتەمی یانەکانە،بەداخەوە گرنگی دان بەوەرزش ئێستا لاوازە پێویستی بەپرۆژەی گەورە هەیە بەستاندەردی جیهانی دروست بکرێ وەرزش لەحەزازیات ڕزگار بێت،کارەکانی بکەونە ستاندەری ژێر

کاریگەری ئۆلمپی و جیهانی،بودجەی وەرزش زیاد بکرێ،رێزلێنان لەوەرزشکارە دێرینەکان،پێویستە یاسایەك دەربچێ بۆ خەلاَت کردنی ئەو تیپەی کەخەلاَت بەدەست دێنێ لەسەر ئاستی ئاسیەوی و عەربی و هەرێمی.

2-پەلەکردن بۆ پەسندکردنی یاسای ئۆلۆمپی کوردستان تا دەزگایەکی فەرمی هەبێ بۆ بەرێوەبردنی کاری وەرزش،گرنگی دان بەپارا وەرزشی ئۆلمپی ئافرەتان،پێویستە یاسایەك دەربچێ کەشارەوانیەکان یاوەزارەتەکان وەزارەتی وەرزش سەرپەرشتی ژێرخانی ئاوەدان کردنەوەی بکات،هاوشێوەی ولاَتانی پێشکەوتوو، ئینجا ڕادەستی وەرزشوانان بکرێتن، تەبیعی لەهەمەموو عالم ئەو یاریگایانە بە (ریال مدريد و بەرشلۆنە) بەلەدیەت تەعمیری دەکا، ئینجا تەسلیمیان دەکات، داواکارین بودجەی تایبەت تەرخان بکرێ بۆ یانەکان یالەبودجە کەمکراوەکەی سەرۆکایەتی بۆ لیژنەی ئۆلمپی و پارا ئۆلمپی بۆ وەرزشوانە دێرینەکان و ئافرەتان، پێویستە بودجەی وەرزش بچەسپێ نەك هەموو ساڵێك گفتوگۆی لەسەر بکرێ هەروەك لەرەشنووسی کوردستان و عیراق دا هاتووە،پشتگیری لەڕاپورتی لیژنەی وەرزشی دەکەم بەهەموو وردەکارییەکانیانەوە، داوا کارم ئەو ناوەندە وەرزشیەی لادراوە لەچۆمان بگەڕێتەوە شوێنی خۆی، چونکە پێویستی پێ هەیە،لەم هۆڵەدا پار(20000000)دینارمان تەرخان کرد بۆ ژێرخانی وەرزشی و بتوولەی (ڤیڤا) بتووڵە تەواو بوو هەتاکو ئێستا ئەو یاریگایانە تەواو نەبووە و ڕاپۆرتیشمان زۆر نووسی هەتاکو ئێستا هیچ ئیجرائات وەرنەگیراوە، لەکۆتاییدا داوا دەکەم وەکو وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی دارایی دامو دەزگاکانی تری چۆن لێکداوەتەوە وەرزشیش ئاوا لێکبداتەوە، بە دوو بودجەیی کار نەکا و سوپاس.

بەڕێز اسماعیل سعید محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەمەوێ دەست خۆشی لەدەستەی سەرۆکایەتی لیژنەی دارایی بکەم بەڕاستی زەحمەتی زۆریان کێشا بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕاپۆرتە، زۆر هەوڵیان داوە بەتایبەتی بەڕێز (د.ئاراس)کەدەوری ئەساسی هەبوو زۆر سوپاسییان ئەکەم، بەڕێزان کاتی ئەوە هاتووە بەڕاستی قسەی جدی لەسەر بودجە بکرێ بودجەی کوردستان بەعەقارێکی ترسناك گەیشتووە، چیتر پینەو پاساو ڕازیکەر نین وەکێشەکان ساڵ بەساڵ گەورەتر ئەبێ، بودجەی کوردستان بەکورتهێنان گەیشتووە، ڕاستە کورتهێنانەکە حەقیقی نیە و کورتهێنانێکی موخەتەتیش نیە، بەلاَم لەڕاستیا کورتهێنانێکی سیاسیە، لەپلانێکی سیاسی کوردستان تووشی کورتهێنان بووە، کەتۆ لەهەموو لەحزبەکدا ئەم کورتهێنانەت تووش ببێ، لەبەر ئەوە کاتی ئەوەیە کەتۆ بەبێ پاساو هێنانەوە پەنجە بخەینە سەر کێشەکان وەچارەسەری بۆ بدۆزینەوە، خاڵێکی تری لاوازی بودجەی کوردستان هەلاَوسانی ئیداریە، هەلاَوسانی ئیداری جاران ئەگەر بەبیرتان بێ یەکێ لەڕەخنەکانی ئێمە لەحکومەتی عیراقی هەمیشە ئەمانووت حکومەتی عیراقی پەنا بۆ بەتاڵەی موقەنەعە ئەبا،بەس ئەوەی لەکوردستانە بەڕاستی لەبەتاڵەی موقەنەعە تێپەڕیووە، یەعنی نزیکی (700000) کارمەند ئێستا لەکوردستانە هەیە، 24٪ی مووچە خۆرانی عیراق ئێستا لەکوردستانایە، کە بەڕاستی ئەوە حاڵەتێکی زۆر مەترسی دارە، بەڕاستی چارەسەری بیریشی لێ نەکراوەتەوە، ئەگەر تەماشای سیاسەتی حکومەتی هەرێمی

کوردستان بکەین لەسێکتەرەکانی تر ئەوا ئەوەنە لاوازە لەئێستادا بەڕاستی هیچ ئاسۆیەکی چارەسەرکردنی ئەم هەڵئاوسانە ئیداریە نابینرێ،میزانیەی تەشغیلی ڕۆژ بەڕۆژ زیاد ئەکا، ڕاستە بەشێکی عیلاقەی بەهەلأوسانە ئیداریەکەوە هەیە، بەلأم هەندێکی عیلاقەی بەو بەفیڕۆدانەوە هەیە لەوەزارەتەکان کەپێمان وایە زیادەڕۆیی تێدا دەکرێت، بەرێزان بودجەی کوردستان چۆن ئامادە ئەکرێ؟؟بەباوەڕی من پێداویستیەکانی خەڵکی کوردستان لەگەڵ پێداویستیەکانی وەزارەتەکان لەوەحدە ئیداریەکان کۆئەکرێتەوە و بەرز ئەکرێتەوە لەم لاشەوە پارە دێت دابەش ئەکرێ، ئەمە لەڕاستی دا هیچ پرۆگرامێکی ئیقتیصادی لەپشتەوە نیە،یەعنی بەڕاستی سەرف، عەمەلییەیەکی حسابیە، یەعنی عەمەلییەیەکی ئیقتصادی نیە، ئەمە نابێتە ئەمەل بۆ داهاتوو بۆ ئەوەی چارەسەری کێشەکانمان بۆ بکا،بودجە ئەبێ ئەم خالأنە لەخۆی بگرێ هەمیشە، چارەسەری بونیەی تەحتی، ڕاستە ئێستا بودجەی ئێمە بەشداری ئەکا لەو سێکتەرە، بەلأم هەمووومان تێبینیمان هەیە لەسەر ئەم خاڵە، تەنمییەی بەشەری، بودجە ئەبێ بەڕاستی دەوری کاریگەری هەبێ لەتەنمیەی بەشەری، بەتایبەتی بۆ کۆمەڵگایەکی وەکو ئێمە دیارە تەنمیەی بەشەری زۆر بەرفراوانە،لە ئێستادا وەختی قسەکردن لەسەری نیە،وەناتوانین بڵێین بەشداری ناکات،بەشداری کردنەکە مەنهەجی نیە، لەوانەیە لەشوێنێکا باش بەشداری بکات لەشوێنێکی تر هەربەشداری نەکات، لەبەر ئەوە بەقەناعەتی من بودجەی ئێمە خالیە تاڕادەیەکی زۆر لەتەنمیی بەشەریدا، چارەسەری سەرەکی ئەمە کێشە سەرەکیەکەیە، بودجەی ئێمە بەبڕوای من هیچ چارەسەرێکی پێ نیە، هیچ نەهجێکی پێ نیە بۆ چارەسەرکردنی بێکاری، تاقە ڕێگایەك کەسالأنە حکومەتی هەرێم پەنای بۆ دەبات تەعیناتە،وەك وتم بەتالەی موقەنەعە، بەڕاستی ئەبێ بەدوای موصتەلەحێکی کەیا بگەرێین لەبەتالەی مەقەنەع خراپتر، چونکە بەڕاستی مەترسیدارە،ئێستا ئەگەر تەماشای بکەین وەبەئامار وەری بگرین سالأنە لایەنی کەم(50000)کاری دەستی نوێ دێتە بازاڕەوە، ئەمساڵ ئەو ئامارەی من وەرم گرتووە (100000)قوتابی ئیمتیحان ئەدا لەپۆلی شەش، بابڵێین 20٪ی ئەوانەی کەئیمتیحان ئەدەنەوە، لایەنی کەم چوار ساڵی تر(75000) داوای ئیشت لێ ئەکا، داوای کارت لێ ئەکا، ئەمە بەڕاستی زۆر مەترسی دارە، ئەگەر تەماشا بکەی پاریش یاسایەکمان دانا کەموەزەفینی کەرتی حکومی تەشجیع بکەین بچێتە کەرتی تایبەت، کەواتە ئێمە ئیعیتراف ئەکەین فیعلەن هەلأوسانی ئیداریمان هەیە، ئێستا هەوڵ ئەدەین سیستەمی خانەنشینی ئاسان بکەین، کەمی بکەینەوە بەلأم عەجایبەکە لەویا هەیە کەئێمە هەلأوسانی ئیداریمان هەیە، کەکێشەی بەتالەمان هەیە، بەلأم لەبەنگلادیش و لەچین و ماچینەوە کرێکار ئیستیراد دەکرێ بۆ ولأتی خۆمان، کەئەمە بەڕاستی هیچ سیاسەتێك، هیچ پرەنسیپێك ئەمە قبوڵ ناکا،بەرێزان من داوا ئەکەم لیژنەیەك لەپەرلەمانی کوردستان پێك بهێنرێ بۆ چارەسەر کردنی ئەم خالأنە،یەکێکیان سەبارەت بەلیستی داهات کەبەداخەوە زۆر درەنگ گەیشتە پەرلەمان سەرەڕای ئەوەی کەبودجە شەش حەوت مانگ دوا کەوتووە،هەموو لیستەکان زەحمەتیان کێشاوە، ڕاپۆرتی خۆیان نووسیوە، ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی نووسراوە، ئینجا لیستی داهاتەکان بۆ ئێمە دێ، لەڕاستی دا ئەمە بەهای ئێمەی بەتایبەتی لەبەشی داهات خستە ژێر

پرسیارەوە، بەراستی حەقە بۆ ئەم مەوزوعە لیژنەیەك پێك بهێنرێ و ئەم خاڵە یەكێ بێ بەڕاستی لێپێچینەوەی لەگەڵ بكرێ، پارە و داهاتی سندوقی خانەنشینی ئیدارەی سلێمانی، من بۆخۆم لەگەڵ هاوڕێیەكی ترم سەردانی (مەلیحە خانم) كرد وەفیعلەن یاسای سندوقی خانەنشینی لە ئیدارەی سلێمانی جێ بەجێ كراوە و ئەم بڕە پارەش هەم لە موەزەف بڕیوە هەم حكومەتیش یاویەتی، بەپێی ئەو تقدیراتانە نزیكی (90000000000) دینار ئەبێ ئێمە لەناو ئەو بودجەیە لەهیچ شوێنێكا نەمان بینی ئیشارەت بەمە بدرێ ئەم بڕە پارەیە لەكویە؟ داهاتی چەند وەزارەتێك، بۆ نموونە كارەبا، شارەوانی و تەندروستی و فڕۆكە خانەكان، هەمیشە بەرێز وەزیری دارایی ئەوەمان پێ ئەڵێ، ئەڵێ ئێمە ئەوە بە مەقاصە ئەیاندەینێ، یەعنی نەفەقاتیان چەندە ئەوا حساب ئەكەین و باقیەكە بە مینەح دائەنرێ، بەس لەڕاستی دا چەند شتێك هەیە كەگومانی خستۆتە سەر ئەم عەمەلیەیە،لەڕاستی دا ئەمە عەمەلیەیەكی سەقەتە، عەمەلیەیەكی حسابیە، ئەبێ هەمووی بكرێتە داهات هەر وەزارەتێك بەپێی پێویستی خۆی بیان درێتێ، بەلآم هەر ئەو وەزارەتانە ئەو داهاتانەیان خستۆتە ژێر گومانەوە بۆ پەرلەمانتار، بۆ نموونە كاتێ وەزارەتی شارەوانیەكان هاتوونەتە لیژنەی شارەوانی خۆیان ئەڵێن ئەو داهاتەی تەخمین كراوە لەداهات یەك لەسەر سەدی داهاتەكەی ئێمە نیە، باشە پەرلەمانتار چۆن گومان ناخاتە سەر ئەم داهاتە؟ بۆنموونە وەزارەتی بازرگانی كەئێمە باسی داهات ئەكەین ئەڵێ باشە بەس مەعمەلی تاسلوجەی سلیمانی ڕاستە دراوە بەشەریكەیەك، بەلآم ڕۆژی(1000)تەن چیمەنتۆ ئەدات بەحكومەت كەئەی فرۆشێتەوە، ڕاستە بەسیعری كولفەیە بەلآم ڕۆژی (1000) تەن چیمەنتۆ، مەبلەغە دیار نیە، یەعنی سەیر ئەكەین زۆربەی زۆری وەزارەتەكان لەو داهاتە خۆیان شكمان بۆ دروست ئەكەن كە بەڕاستی پێویستە ئەوانە لێكۆڵینەوەی لەسەر بكرێ، ئەو سیستەمەش بەڕاستی ئەبێ بگۆڕدرێ هەموو داهاتەكانیان بخرێتە ناو سندوقی داهاتەوە و پێداویستیەكانیان دواجار وەك هەموو وەزارەتەكانی تر پێیان بدرێتەوە، ئەم چەند خاڵەش پێویستە لەلایەن وەزیرە بەرێزەكانەوە وەلآم بدرێتەوە، پاریش و پێراریش یەكێ لەگلەیەكان ناهەماهەنگی بوو لەنێوان وەزارەتی پلاندانان و وەزارەتەكانی تر، من ئەوەی لەبەر دەستمدایە دوو نموونەیە، پار ئەوەمان وت پێراریش ئەوەمان دووبارە كردەووە، بەلآم دیسان دووبارە دەبێتەوە، وەزارەتی سامانە سروشتیەكان ئێمە پرسیارمان كرد لەسەر پرۆژەیەك وتی ئەوە لەڕاستی دا پێداویستی ئێمە نیە، ئێمە كە لیستێكمان تەسلیمی وزارەتی پلاندانان كردووە ساڵی 2009-2010 سالآنە خۆیان لەو لیستەیا پڕۆژەكان دائەنێنەوە، بەڕاستی ئێمە ئەوەندە پارەمان هەیە یان وزارەتی پلاندانان یان كاتی نەبووە بودجە ئەوەنە زوو هاتۆتە پەرلەمانی كوردستان كەجارێكی تر مشاوەرە لەگەڵ ئەو وەزارەتە نەكات بۆ تازەترین ئاڵوگۆڕ، هەروەها وەزارەتی شەهیدان لەناو ڕاپورتی وەزارەتی شەهیدانیشا دیسان ئەو خاڵە باس كراوەتەوە كەبەبێ هەماهەنگی لەگەڵ وەزارەتی پلاندانان پرۆژەكانیان بۆ دانراوە،دانانی میلاك، من زۆر تەركیزم خستە سەر میلاك سەرەڕای ئەوەی كەبەتاڵەی موقەنەع هەیە ئەوەتا دوو وەزارەت گلەییان لەوە هەیە كەمیلاكیان زیاتر لەوە بۆدانراوە كەدەیانەوێت، ئەمە بەراستی موعجیزەیە، یەعنی وەزارەتێك ئەڵێ من داوای (70)

میلاکم کردووە (150)م بۆ دانراوە، ئەمە لەڕاستی دا جۆرێك لەبێ سەروبەری دەرئەخا لەناو ئەو وەزارەتە،خاڵێك هەیە تەعویزاتی موەزەفین، ئێمە چەندین باب و ئەقسامان هەیە کەبەڕاستی مەتاتیە، ئەکرێ مەجالی تیادا هەبێ، مەسەلەن کەوەزارەتێك داوای بڕێك پارەی زۆری کردبێ کەم کرابێتەوە، بەس تەعویزاتی موەزەفین یەکێکە لەو ئەقسامانە کەموحەددەدە، یەعنی مووچەی موەزەفێك، ئەگەر سەیری بکەی لەناو بودجەیا ئەڵێ تەعویزاتی موەزەفین ئەوەی لەلایەن وەزارەتەکانەوە دانراوە، (130) سەد و سێ ترلیۆنە، ئەوەی وەزارەتی مالیە موافەقەتی بۆ کردووە شەست و هەشت ترلیۆنە، بەقەناعەتی من ئەمە مەنتیقی نیە،شمەك و خزمەت گوزاری و چاك کردنەوە ئەمساڵ ترلیۆنێك و شەسەد و بیست و چوار ملیۆن دیناری بۆ دانراوە، دەکاتە 15٪ وەپار ساڵیش 15٪ ئەم ڕەقەمە، بەڕاستی جێگای پرسیارە بۆ شمەك هەموو ساڵێك دووبارە بکرێتەوە؟؟یەعنی نزیکی ملیارێك دۆلار،یەك خاڵی تر جگە لەوەی کەمیحوەرێکی ترم ماوە کەعیلاقەی بە پەیوەندی بەو سیاسەتەی، بەڕاستی پەیوەندی بەو جەنگە ئابووریەی عیراقەوە هەیە لەدژی ئێمە، بەلاَم پێش ئەوە دەمەوێ باسی ئەو نیزامە ئیقتصادیە بکەم کە ئێستا ئیشی لەسەر دەکەین، نەنیزامی ئیشتراکیە، نەنیزامی سەرمایە دارییە، لەڕاستی دا تێکەڵەیەکە، من خۆم پێی ئەڵێم نیزامی میزاجی، نیزامی سەرمایەداری دوورە لەئیحتیکارەوە نیهائیەن، یەعنی نیزامی ئیشیتراکی ئەسالیبی ئەساسیەکەی مونافەسەیە موناقەسە پێشی ئەخا، ئەوە نیزامی ئیشیتراکیە کە دەوڵەت ئیحتیکار ئەکا، بەلاَم هەموومان شکمان لەوە نیە کە ئیحتیکار لەزۆر شوێنا هەیە، لەهەموو شوێنێك هەیە، ئێمە دە ملیار دۆلار لە بەغداد گیری خواردووە، بەرێزان دیارە داهاتی ئێمە 97٪ لەعیراقەوە دێ لە 3٪ لەکوردستان دێ، خۆی لەڕاستیا ئەو 3٪ یەش ئەبێ بیدەینەوە بە بەغداد بە مەقاصە بمانداتەوە، لەساڵی 2007 بەقەناعەتی من ئەوە جەنگێکی ئیقتیصادیە دژی هەرێمی کوردستان ئیعلان کراوە بۆ دوو مەبەست، یەکێکیان بۆ مەنزومەی ئێمەیە کەهێزی پێشمەرگەیە، دووهەمین بۆ لێدانی ئیقتیصادی ئێمەیە، کەدواجار بەداخەوە بە عیجز گەیشت، ئێستا ئەگەر تەماشای موقارەنەکە بکەین حکومەتی مەرکەزی شەست ملیار دۆلاری ئیحتیاتي هەیە، هەر ئەمساڵ سی و یەك ترلیۆن دیناری بۆ بودجەی سیادی داناوە، ئەگەر سەیری مەنزومەی دیفاعی بکەین کەهێزی پێشمەرگەیە دەبینین مووچەی کەم، بەبێ چەك، بەبێ دیفاع، تەبعەن بەقەناعەتی من سەبەبی رەئیسی ڕاستە حکومەتی ناوەندە، بەلاَم وەزارەتی مالیە زۆر لاواز بووە بەرامبەر ئەو جەنگە و نەیتوانیوە ئەو وێستگانە بەکاربێنێ بۆ ئەم تەحدایە کەمن هێواش هیواش دەچمە سەری وهیوادارم جەنابی سەرۆك ئیجازەم با، چونکە ئەمە مەسەلەیەکی هەم نیشتیمانیە هەم داهاتە، بڕینی بودجەی پێشمەرگە لە 2007دوە بەبەردەوامی کەساڵانە لە شەش سەد ملیۆن دۆلار کەمتر نیە، سیاسەتی پترۆ دۆلار کە نەئەبوایە لەهیچ کاتێکا ئێمە ئەمەمان قبوڵ کردابایە،نەوت لەکوێ دەردێ؟؟نەوت هەر لەعیراق دەردێ، یەعنی بەڕاستی سیاسەتی پترۆ دۆلاری ئەمساڵ، یەعنی ئەگەر سیاسەتی پترۆ دۆلار نەبوایە ئێمە حیصەی خۆمان وەگرتایە تەنها لەمەدا دووسەد ملیۆن دۆلار قەرزارین، دووسەد ملیۆن دۆلار زەرەر دەکەین، ئەمە تەبعەن ئیدامەی دەبێت، یەعنی هەرچی عیراقە نیازی هەیە

سالأنه فرۆشی نەوتی لەڕۆژێکا بچێتە دەملیۆن بەرمیل نەوت، ئەمە ئەگۆڕێ، یەعنی لەساڵێکا بەملیار دۆلار زەرەر ئەکەین، لەڕاستیدا ئەمە سیاسەتێکی زیرەکانەیە و پلانێکی زیرەکانەیە،سیاسەتی مەنافیزی حدودی، ئەم سیاسەتەش لەئیستادا لەوانەیە دەرنەکەوێ، بەلاّم ئەمە ڕەقەمێکی زۆر خەیالّی ئەبڕێت، چونکە سەرچاوەی تیجارەتی عیراق بەصرەیە، لەبەصرە بەباخیرە مالّ دێت، گومرگ لەبەصرە وەردەگیرێت، ئێمە لەئایندەدا زەرەرێکی زۆرگەورە دەکەین وەئەمانە خارجی دەستورە، هێواش هێواش حکومەتی عیراقی بەبەرنامە ئەمانە دائەڕیژێت و لەئایندەدا سالأنە ئێمە بەملیار دۆلار زەرەر ئەکەین کە بەداخەوە وەزارەتی مالی ئێمە بێئاگابووە، بەسەریا تێپەڕیوە،دەبوایە قبولّی نەکردایە،سیاسەتی دانانی نرخی نەوت، سالأنە تەخمینی ئەکەن بە (20) دۆلار دوایش عەل ئەساس بەبودجەی تەکمیلی ئەماندەنێ، کە لەڕاستی دا ئەوەش جۆرێکە لەفێل، جۆرێکە لەزیرەکی و 67٪ نەوتی عیراق لەو سێ شارەی جنوب دەردێت، لەوەشا ڕەقەمی خەیالّی زەرەر ئەکەین، زیاد کردنی قەبارەی بودجەی سیادی، ئەمسالّ (31) ترلیۆن دینار بودجەی سیادی ئەمسالّی عیراقە، نەدانی حیصەی هەرێم لەبودجەی حاکیمە، بودجەی حاکیمە (7) فەقەرەیە، لەهەر(7) فەقەرەکەیا پارەی تەواویان نەداوە پێمان، لەهەندێکیان هەر هیچان نەداوە، ئەوە بەپێی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی، لەهەندێکیان هیچیان نەداوە، لەهەندێکیان 20٪ یان داوە، لەهەندێکیان 58٪ یان داوە،لەهەندێکیش 85٪ یان داوە،تەبعەن لەناو بودجەی عیراقا سێ ماددەی ترسناکی تیایە بەداخەوە بەسەرماندا تێپەڕیوە و جیهەتی مەعنی بەقەناعەتی من وەزارەتی مالیە بووە، ئەو وێستگانەی کە چارەسەرن و وزارەتی مالیە یا حکومەتی هەرێم ئەبوایە بیگرێتە بەر یا پەنای بردایە بۆ دەستور، قبولّی نەکردایە یەك لایەنە حکومەت داینێ.

2-ئەنجومەنی وەزیران، میزانیە دوای ئەوەی لەوەزارەتی مالیە ئەنێرێ لە ئەنجومەنی وەزیران موصادەقە ئەکرێ، وەزارەتی مالیە ئەبوایە ئەنجومەنی وەزیران ئاگادارکاتەوە کەڕازی نەبن وەزیرە کوردەکان لەسەر ئەو میزانیە،هەروەها پەرلەمانی عیراق، دەبوایە پەرلەمانی عیراق دواجار لەو پیلانانە، لەو فێلانە ئاگادار بکرایەوە، بەداخەوە دیارە ئەمە لە شانی پەرلەمانتارەکان لەم مەسەلەیا کەم ناکاتەوە، بەلاّم جیهەتی مەعنی پێم وایە وەزارەتی مالیەیە، دواجار کەلە پەرلەمانی عیراقی موصادەقە ئەکرێ ئەچێ بۆ سەرۆك کۆمار کەئەکرا بەرێز سەرۆك کۆمار بە(ڤیتۆ)ئەم یاسایەی ڕەفز کردایە، کەبەداخەوە بەقەناعەتی من دیسان وەزارەتی مالیە لێرەیا موقەصیرە ئەم هەموو وێستگانەی لەبەر دەمیا بووە نەیتوانیە ئەم پیلانە فەشەل پێبێنێ، دیارە لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییشدا ئەم خالّە ئیشارەتی پێدراوە وەداوای کردووە کەلیژنە بێ، ئەگەر لەڕووی یاساییەوە یاسایی بێت من بەڕاستی داوا ئەکەم (سحب الید) ئەگەر یاسایی بێت لەجەنابی وەزیر و جێگرەکەی بکرێ ئەگەر یاسایی بێت، ئەگەر یاسایی نەبێت لیژنەیەکی لێکۆلّینەوە بکرێت، چونکە بەڕاستی ئەوە پیلانێکی مەترسیدارە وەلە ئایندەدا زەربەیەکی زۆر گەورەمان لێدەدا و سوپاس.

بەرێز بایز تالەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی کەباسی رجات لێ ئەکەم بامن هەندی فەقەرە هەیە زۆر کەمە وەلأمی بەمەوە، دواتر پرسیارم هەیە، کەئەلێن وەزارەتی دارایی ئیراداتەکانی نە ناردووە ئەگەر لیژنەی دارایی بلێ ئەمە نەگەیشتۆتە دەستمان حیسابی مینەح ئەکا هەموو ئەو ئیراداتانەمان لەو جەدوەلە داناوە، ئەوە (یەك)، هەموو ئیرادەکانی تیایە و موازەنەی ئەو حیساباتانە هەمووی لێرەیایە ئەوەی کەئەوان ئەیلێن، (دووەم)کەداوا ئەکا سەحبی سیقە و کەداوا ئەکا وەزارەتی مالیە نەینووسیوە بۆسەرۆك کۆمار و ئەمانە، ئەمە کیتابی مەجلیسی وزەرائە لەلامە کۆنووس کە بۆ سەرۆك کۆمار نووسراوە و ئێمە ئەمانەمان کردووە، بەلأم ئەو برادەرە ئاگای لەو شتانە نیە کەکراوە یەك ئیزبارەم هێناوە فەرموو تەماشای بکەن، دەیەها کیتاب بەئیمزای رەئیس وزەرا و بەئیمزای خۆم و وەزیری پلاندانان بۆسەرۆکی کۆمار نووسراوە، بۆ وەزارەتی دارایی نووسراوە، بۆهەموو شوێنێك رۆیشتووە، وەفد ڕۆیشتووە بۆ بەغداد، من لەزمنی وەفدەکە بووم، وەکیلەکە لەزمنی وەفدەکە بووە، وەزیری پلاندانان لەزمنی وەفدەکە بووە، بەلأم ئێستا دێتە ئێرە وائەزانن هیچ نەکراوە،ئەمە یەك ئیزبارەیە وەبەدەیەها ئیزبارەی تریشم لایە ئەتوانن سەیری بکەن،تکایە ئەگەر بەم نەوعە ئەگەر لەسەر ئەم ئەساسانە ئەتانەوێ ئێوە باسی سەحبی سیقەو متمانەو ئیحالە بۆ مەحاکم هەموو شتێکمان هەیە ئێمە،ئاخیر کۆنووس بۆسەرۆکی کۆمار نووسراوە و لەرێگای مەجلیسی وزەراش ناردوومانە و هەرسێکیشمان ئیمزامان کردووە.

بەرێز د. ارسلان بايز اسماعيل/ سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێخ ئیعتیادیە پەرلەمانتار باسی سەحبی سیقە بکا، بەلأم لەچوار چێوەی قانونی خۆی.

بەرێز د.بشير خليل حداد:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەوەی کەدیارە بودجەی ئەمسالٚ جیاوازی هەیە لەگەلٚ بودجەی سالأنی ڕابردوو و ڕاپورتی لیژنەی داراییش ئەمسالٚ جیاوازە لەسالأنی ڕابردوو.

پێش هەموو شتێك من دەست خۆشی لەوەزارەتی دارایی دەکەم بەتایبەتی بۆئەو پێشنیارانەی لەناو ڕاپورتەکەی خۆیان دا داناون کەوایان لێکردووە بەڕاستی ڕاپۆرتەکە ڕوویەکی جەماوەری وەرگرێ و زیاتر بۆ ناو کۆمەلأنی خەلٚك شۆڕبێتەوە، بارودۆخ و گوزەرانیان باشتر بکات، بۆیە من پشتگیری تەواوم بۆهەموو ئەو پیشنیارانە هەیە لەهەمان کاتیشدا پێشنیاری لیستی کوردستانیشە.

بەڕاستی من لەمەسەلەی (عجز) کەسالأنە دەست پێ دەکا ئەمسالێش ئەو کورتهێنانە زیاتر بووە بەداخەوە، ئەگەر حالٚ، بارودۆخی پەیوەندی پەیوەندی هەرێم لەگەلٚ بەغداد و تصروفاتی بەغداد بەو شێوە بڕوا من تەوەقوع دەکەم لەسالأنی ئایندەدا کورتهێنان زیاتر بێ لەبەر ئەوە من ناوی نانێم (عجز) ئەگەر لەنیزامی موازەنەدا پێی دەگوترێ عجز من (ع) دەکەمە (ح) ئەمە بەڕاستی حجزە، ئەمە بەڕاستی زۆر لەوە زیاتر کاك (اسماعیل) ئاماژەی پێدا (10)ملیار دۆلار، نەك هەر شەش ترلیۆن دینارەکەی لەبەغداد ماوە، زۆر لەمە زیاترە، ئەمە عجز نیە، حجزە لەوێ، بۆیە پێویستە ئیتلاقی ئەو حجزە بکرێ،

من پێم وایە ئەمە بەوەسائیلی یاسایی و کیتاب ناکرێ، زیاتر پێویستی بە مەوقیفێکی سیاسی زۆر حاسم و حازم هەیە، هەتا ئەوە و زۆر شتی تریش لەبەغداد حجز بووە ئەمانە بگەرێتەوە، بۆیە من داوا دەکەم بەڕاستی ئێمە با قورسایی خۆمان لەپاش موناقشەی بودجە بخەینە سەر ئەو بوارە بۆئەوەی ئیلزامی دەستەڵاتی کوردستان بکەین وەئیلزامی حکومەتی کوردستان بکەین بۆ ئەوەی بەسیاسەتێکی تر مامەڵە لەگەڵ بەغدا بکا بەتایبەتی بۆئەو مەسەلەی عجزە.

خاڵێکی تر بەرێزان ئێمە تائێستا نازانین نەوتی عیراقی چۆن دەفرۆشرێ و چۆن دەڕوا و بەچەند دەروا و دێ؟ ڕاستە مەسەلەیەکی عیراقیە، ڕاستە ئەنجومەنی نوێنەران لەبەغدا هەیە، بەس ئەوەی کەئێمە مەعلوماتمان هەیە لەعیراقدا کۆمپانیایەك هەیە بەناوی کۆمپانیای (سۆمۆ) ئەو کۆمپانیایە دەستەڵاتی تەواوی بەسەر هەموو نەوتی عیراقەوە هەیە، ئەم کۆمپانیایە لەپێش 2003 هەبووە لەعیراق سەربە دەستەڵاتی ڕژێمی بەعسی ئەوکات بووە، ئیستاش هەرماوە و هەر ئەوە مامەڵە بەنەوتی عیراقەوە دەکا، ئەوەی کەئێمە زانیاریمان هەبێ ئەو کۆمپانیایە نەسەر بەحکومەتی عیراقە نەسەر بەئەنجومەنی نوێنەرانی عیراقە، بەڵکو سەربە چەند کەسێکی تایبەتەوەیە.

ئەگەر حکومەتی عیراقیش نەزانێ لەوانەیە زۆر لەئەندامانی ئەنجومەنی عیراقیش نەزانن کۆمپانیای (سۆمۆ) چۆن مامەڵە بەنەوتی عیراقەوە دەکا؟ باشە نوێنەرانی ئێمە، وەزیرانی ئێمە، بریکاری وەزیرانی ئێمە لەبەغدا، ئەندام پەرلەمانەکانی ئێمە لەبەغدا کەی دەبێ بزانن (سۆمۆ) چ لەونەوتە دەکا؟ ئەو نەوتە بەچەند دەفرۆشێ؟ یەعنی ئەمە گومان لەوەدانیە کەسەقفی فرۆشتنی نەوتی عیراق لە(100)دۆلار بەسەرەوەیە،باشە ئەو فەرقەی کەلەوێ فرۆشراوە بەشی ئێمە، بەشی کوردستان لەو فەرقە کوا؟؟کەی داوا دەکری کەئەوە نەچۆتە ناو عجزەکەوە، نەچۆتە ناو 17٪ کەشەوە؟ رۆژێکیش نەمان بیست نوێنەرانی ئێمە لەبەغدا ئەو مەسەلە ئیشارە پێبکەن، بۆیە لەگەڵ ئەوپەڕی رێزم بۆیان ئەوە بەدوا داچوونی بۆبکەن، وەزیری دارایی بەرێز لەڕاپۆرتەکەی خۆیدا گوتی حیساباتی خیتامی 2009 لەو پەرلەمانە تەصدیق کراوە، بەلاّم حیساباتی 2010 تائێستا تەصدیق نەکراوە، من پرسیارم لێیان و لەسەرۆکی پەرلەمانیش ئەوەیە، مادام تەصدیق نەکراوە چۆن ئێوە میزانیەی 2011 و 2012 شتان لەسەر دانا؟.

عیلاجی بێکاری کە هاوکارم کاك (اسماعیل)یش ئیشارەی پێدا ئەوە دەبێ یەك لەئامانجەکانی بودجەبێ و ژێرخانێکی ئابووری تەواو بۆ ولاّت دابنێ، تاکە عیلاجی ئێمە تەعیناتە، دوو، سێ جۆر تەعینات هەیە، تەعیناتێك دەوام دەکا، تەعیناتێك دەوام ناکا، کە تائێستا ئەو وەزارەتانە بەدەست ئەوانەوە دەناڵێنن کەمیلاکن بەسەریانەوە و دەوامیش ناکەن، مەعاش وەردەگرن و لەسەر میزانیەی تەشغیلیش حیسابن و لەقوەی تەعیندا ئەوانە بەشدارن و هیچ ئیستیفادەشیان لێناکرێ، بۆیە پێویستە لەبودجەدا گرنگی بەکەرتی تایبەت بدرێ.

لەبودجەی لەساڵی 2012 من تەوەقوعم دەکرد لەبودجەی کوردستان نیزامی (سێکتەرات)بەکاربێ، واتە لەبودجەی هەر ساڵێکدا موعالەجە بکرێ، یالەسەر ئاستی حاڵەت یالەسەر ئاستی پارێزگاکان، بۆنمونە ئێمە

بەردەوام مەجموعەك كێشەمان هەیە، وەك دروست كردنی قوتابخانە، كێشەی ئاو، كارەبا، نیشتەجێبوون، دەكرێ ساڵی یەكێكیان یادوانیان زیاتر قورسایی بودجە بۆ ئەو تەحویل بكرێ، مەسەلەن قورسایی زۆر لەبودجەی 2012 بۆ دروست كردنی قوتابخانە بوایە تالەساڵانی داهاتوو ڕزگاربایین لێی، ئەگەر وامان كردایە ئێمە بەڕاستی لەخیلالی سێ چوارساڵ دەمانتوانی لەزۆر لەم حاڵەتانە ڕزگارمان بێ، یالەسەر موستەوای پارێزگاكان، بۆ نموونە ساڵێك زۆرترین بودجە بۆپارێزگایەك بێ تاكێشەی ئەم پارێزگایە چارەسەر بكرێ، لەساڵی ئایندە بۆ پارێزگایەكی تر تادوایی،مەسەلەیەكی تر كەوا زۆر كەم باس دەكرێ بەداخەوە ئاسەوارەكەشی زۆر زۆر گەورەیە ڕۆژ بەڕۆژ ئاسەواری خراپی لێدەكەوێتەوە.

مەسەلەی ئەو هەموو سەیارانەی كەوا هاوردە دەكرێن، ناڵێم ساڵانە و مانگانە بەڵكو ڕۆژانە بەهەزاران سەیارە داخیلی كوردستان دەبێ،وەزارەتی بازرگانی دەڵێ لای من نایە، ناوخۆ دەڵێ لای من نایە، دارایی دەڵێ لای من نیە، گواستنەوە و گەیاندن دەڵێ پەیوەندی بەمنەوە نیە، باشە كێن ئەوانەی كە بەدەیەها هەزار سەیارە دەیهێنێتە ناو كوردستان؟ سەیری ئامارەكانی بەڕێوەبەرایەتی هاتوچۆ بكە كەوا ڕووداوەكانی گیان لەدەست دان و معەوەق بوون ڕۆژ بەڕۆژ لەزیاد بوون دایە، نەتیجەی خراپ بەكارهێنانی سەیارەكان و قەلەبالغی سەیارەكان، ژینگە پیس بووە، نەخۆشی زۆر زیاتر بووە، كەواتە نەجادە بەش دەكا نەبەنزین، هیچ شتێك بەش ناكا، نەكامیرە لەحەق دێ لەبەر زۆری سەیارە، ئێمە لەگەڵ ئەوەین خەڵك لەخۆشی بژی، بەڵام لەگەڵ ئەو هەموو سەیارە زۆرە نین، ئەمە خەلەلێكی سیاسی ئیقتیصادی كۆمەڵایەتی پێویستە عیلاج بكرێ، پێویستە پەرلەمان سنوورێك بۆ هاتنی ئەو هەموو سەیارە دابنێت، بەسە تاكەی؟ هەرلەبەر ئەوەی داهاتمان دەبێ؟ ئی باشە داهات ساڵ بەساڵ كەم دەبێتەوە، ئاخیر خاڵم دەبێ حكومەت بەهەموو موخەصەصاتەكاندا بچێتەوە، لەبەر ئەوەی نیزامی موخەصەصات نا دادپەروەری تیایە، چینێك موخەصەصاتی باشە كە موستەحەق نیە، چینێك ڕۆژانە خۆپیشاندان دەكەن نایان درێتێ،من دەمەوێ یەك نموونە بێنمەوە، مامۆستایانی ئاینی مونتەسیبینی وەزارەتی ئەوقاف، ئەگەر هەموو موزەفی حكومەت ڕۆژی (7) سەعات دەوام بكەن ئەوان ڕۆژێ (18) سەعات دەوام دەكەن، لەنوێژی بەیانی تانوێژی عیشا، مامۆستای ئاینی مولزەمە لەمزگەوت بێ و دەوام بكا، نەجەژنی هەیە و نەجومعەی هەیە، بۆیە زۆر زۆر گرنگ و پێویستە ئەگەر بەنیزامی موخەصەصات دابچینەوە، بەڵام یەك لەو چینانەی كەپێویستە دەسكاری مووچەیان یان موخەصەصاتیان بكرێ مامۆستایانی ئاینیە، ئەویش لەبەر ئەوە مەسەلەیەكی ئاینیە، نەك بەزەیی پێداهاتنەوە، لەبەر ئەوەی پشوویان نیە، هەموو ڕۆژ دەوام دەكەن، بۆیە داوا كارم لەهاوكارانم هاوكاریمان بكەن تاموخەصەصاتێكی باش بۆ مامۆستایانی ئاینی دابین بكەین و سوپاس.

بەڕێز كوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

من لەسەرەتا پشتگیری لەڕاپۆرتەكەی كاك (كاردۆ) ئەكەم بەتایبەتی بڕینی 10%ی بودجەی بەكاربەر و بەو شێوەیەی كە دایڕێشتۆتەوە بۆ سوود گەیاندن بەكۆمەڵگاكەمان، من تێبینیم لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی

داراییە بەتایبەتی بەشی یەکەم کەتایبەتە بەلیژنەی دارایی ئەخەمە ڕوو، سەرنج و تێبینیەکانم سەبارەت بەپرۆژەکە لەڕۆژانی داهاتوودا ئەخەمە ڕوو سەبارەت....

بەڕێز د.ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان ئەوانەی پێش تۆ قسەیان کرد، شمولی قسەیان کرد، تۆش شمولی قسە بکە، چونکە ئەوانەی دوێنێش قسەیان کرد هەرلە دروست کردنی مەکتەب و خانوو بەرجادە دەکەوێ، موخەصەصات هەموو قسەیان کرد بەڕاستی.

بەڕێز د.ئاراس حسین محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو ڕاپۆرتە ڕاپۆرتی هەموومانە ڕاپورتی ئەندام پەرلەمانەکانە،ڕاپۆڕتی لیژنەی دارایی نیە تەنها، سوپاس.

بەڕێز کوێستان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ئیلتیزام بەپەیڕەوی ناوخۆ و شێوازی بەڕێوەبردنی ساڵانی ڕابردووەوە ئەکەم، لەبەر ئەوە سەرنج و تێبینیەکانم لەسەر ڕاپۆرتەکە ئەیەم،ڕۆژانی داهاتوو سەرنج و تێبینیەکانم لەسەر کۆی بودجە ئەخەمە بەردەمی وەزیری دارایی و وەزیری پلاندانان.

سەرەتا دەست خۆشیم بۆ لیژنەی دارایی ماندووبوونیان هەڵەسەنگێنم، بەلاَم بەداخەوە کەموکورتی زۆر لەڕاپۆڕتەکەیانە هەیە، ئەگەر بەڕاوردی بکەی بەڕاپۆرتی ساڵانی پار و پێرار، ڕاپۆرتی ساڵانی پێشوویان زۆر تێرو تەسەلتر بوو،تێبینی یەکەمم ئەبوایە لیژنەی دارایی وەك لیژنەیەکی تایبەتمەند و پسپۆر بهاتنایە شیکاریەکی زانستی هەمەلایانەیان بکردایە لەسەر بودجەکە،ڕای خۆیان بدایە بۆئەم بودجە زەبەلاحە، ناتوانێ کێشەکانی (بێکاری،هەژاری،نیشتەجێ بوون) چارەسەر بکا؟ بۆئەم بودجە زەبەلاحە نەیتوانیوە ژێرخانی ئابووری ببووژێنێتەوە؟ بۆئەم بودجە زەبەلاحە چارەسەرەکانی بۆ (کەرتی کشتوکالی و کەرتی پیشەسازی) ئەوەندە لاوازە؟ تێبینی دووەمم ئەوەیە ئەگەر بەشە بودجەی هەرێم کەلەمەرکەزەوە دێت کۆبکەیتەوە لەگەڵ پترۆ دۆلار لەگەڵ داهاتی ناوخۆ، لەگەڵ ئەو عیجزەی هەیە وەزارەتی مالیە کەوتۆتە هەلەی چوار ملیۆن و چل ملیۆنەوە، ڕاستە ئەمە هەڵەیەکی زۆر نیە، بەلاَم ئەبوایە لیژنەی دارایی ئەم هەڵەی تۆمار نەکردایەتەوە، لەناو ئەو ژمارانەیە کەنووسیویەتی، خاڵی سێیەم وەزارەت لەدیاری کردنی کورتهێنان بەهەڵەیا چووە، دیارە کورتهێنانی وەزارەتی پێشمەرگەی بە ترلیۆنێك و دووسەد ملیار و سێ سەد و بیست ملیۆن داناوە لەکاتێکا خۆی عیجزەکە نۆسەد و پەنجا و دوو ملیار و نۆسەد و هەشتا ملیۆنە، و فەرقەکە دوو سەد و چل و حەوت ملیار و سێ سەد و چل ملیۆنە، واتە عیجزە حەقیقیەکە یەك

ترليۆن و چوار سەد و و شەست و حەوت مليار و نۆسەد و هەشتا مليۆنە نەك دوو ترليۆن و چل و چوار مليار و هەشت سەد و چل و حەوت مليۆن، ئەبوايە ليژنەی دارايی ئەم هەڵەی بەسەر تێنەپەڕيايە و سەرنجی خۆی لەسەر بايە و ڕوون كردنەوەی بايە لەسەر ئەوەی ئێمە كەچۆن چارەسەرێك بكەين بۆ عيجزەكە.

تێبينيەكانم لەسەر داهاتی ناوخۆ، ڕاپۆرتی ليژنەی دارايی كەمترين وشەی نووسيوە لەسەر داهاتی ناوخۆ، ئەگەر سەيری ڕاپۆرتەكەيان بكەين هەريەك وشەشی نەنووسيوە لەسەر ئەو داهاتە زۆرەی نەوت.

ديارە هاوڕێكانم بەدرێژی لەسەر داهاتی نەوت قسەئەكەن، بەڵام من تەنها يەك نموونە ئەڵێم، لەكۆتا عەقدی حكومەتی هەرێم لەگەڵ كۆمپانيای (ئيكس مۆبيل) پێنجسەد و هەژدە مليۆن دۆلاری وەرگرتووە حكومەتی هەرێم باس نەكراوە لەناو بودجەكەيا، ئەگەر باسی خاڵە سنووريەكان بكەين كەبەداخەوە زۆر كەم قسەی لەسەر كراوە لەڕاپۆرتەكەيا ئەكرێ ئەمە بەعەقلی كێيا ئەچێ كەتەنيا داهاتی پارێزگای ئەنبار يەك خاڵی سنوری هەيە سێ بەرامبەری هەموو خاڵە سنووريەكانی هەرێم بێت، ئايا ئەمە ڕاستە؟ بۆ ليژنە ئەمەی تاوتوێ نەكردووە؟ لەكاتێكا بەرپرسی گومرگی ئيبراهيم خەليل ئەڵێ تەنها داهاتی يەك ڕۆژی ئيبراهيم خليل يەك مليۆن دۆلارە، ئەبوايە ئەمە بەدوا داچوونی بۆ بكرايە لەلايەن ليژنەی داراييەوە، ئەمە تەنها دوان لەو نموونانەی كەناويان هاتووە لەناو بودجەيا.

من يەك نموونە ئەهێنمەوە لەو داهاتانەی كەباس نەكراون ديارە پێشتر باس كرا بەس من ڕوون كردنەوەی زياتری لەسەر ئەدەم، مەسەلەی چيمەنتۆيە (كارگەی تاسلوجە) ڕاستە دراوە بەكەرتی تايبەت، بەڵام ڕۆژانە (1000)تەن ئەدا بەحكومەت، حكومەت بە(60)دۆلار ئەدا، داهاتی سالی 2011 هەژدە مليار و دووسەد و شەست و پێنج مليۆن بووە، هی ئەمساڵی تائێستا بەنزيكی(90000000000) مليارە وئەشزانم ئەو داهاتە ئەچێتە سەر حيسابی جاريەی حەرەكەی نەقدی وەزارەتی دارايی بەژمارە (15303) ی سليمانی و ئەشزانم چۆن سەرف كراوە،ئەبوايە ليژنەی دارايی بەدوا داچونی بكردابايە ئەم داهاتە بۆئەچێتە ئەم بانكەوە و چۆن چۆنی سەرف ئەكرێ؟ تێبينيەكانم لەسەر پرۆژەكان، ديارە ئەمساڵيش بەهەمان شێوەی بابەتەكانی تر كەمترين ڕوون كردنەوە دراوە لەسەر پرۆژەكان من چەندين تێبينيم هەيە، بەڵام تەنها ئەو كەمو كورتيانە باس ئەكەم:

1-خەرج نەكردنی پارەی پرۆژەكان بەشێوەيەك ساڵانە بودجەی بەكار بەر ئەبێ 85٪ و بودجەی وەبەرهێنان ئەبێ بە 15٪،ئەمە لەناو دۆكۆمێنتەكانی وەزارەتی دارایی خۆيان هاتووە كەپار ساڵ 16٪ بودجەی وەبەرهێنان چۆتە بواری جێ بەجێ كردنەوە، ئەويكەی تری چووە بۆ بودجەی بەكاربەر كەهەمموو ساڵ ئەوە دووبارە ئەبێتەوە.

2-دابەش كردنی پرۆژەكان بەسەر وەزارەت و سێكتەرەكاندا بنەمايەكی تەندروستی نيە.

3-هەندێ پرۆژە بۆ وەزارەتەكان دانراوە كەكاری ئەو وەزارەتانە نين.

4-دانانی پرۆژە بۆكەرتی تايبەت.

5-ناڕوونی لەهەندێ پرۆژەدا هەیە.

6-گرفت لەتەرخان کراوی پرۆژەکاندا هەیە،بەنموونە(257)پرۆژە هەیە کاتی تەواوبوونی لەساڵێك کەمترە ئەمانە یەك لەسەر سێی بودجەکەی بۆدانراوە واتە پرۆژەیەکی یەك ساڵی بەسێ ساڵ تەواو ئەبێ، لەناو ئەمانەیە (57)یان لەشەش مانگ و تیایەتی چوار مانگە یەك لەسەر سێی بۆدانراوە، کەواتە پرۆژەیەکی شەش مانگی یاچوار مانگی بەسێ ساڵ تەواو ئەبی کەئەبوایە لیژنەی داراِیی ئەمانەی بەنموونە بهێنابایەوە و داوای لەلیژنەی پلانداںان بکردایە ئەم پرۆژانە کەساڵێك و ساڵێك کەمترە لەساڵێکا تەواوی بکات.

7-ڕەچاونەکردنی دابەشکردنی پرۆژەکان بەسەر ناوچەکاندا.

8-هەندێ خەرجی هەن ئەبوایە لەپرۆژەی بەکاربردنا بوایە وەك کڕینی سەیارە، کڕینی مەوادی پاکەرەوە، کڕینی سۆندە،ئەمانە هی بودجەی بەکاربەرن ئەبوایە لیژنە ئەمەی هەست پێکردایە و داوای لەوەزارەتی دارایی بکردابایە ئەمانە بگوێزێتەوە بۆبەکاربەر.

تێبینیەکانم لەسەر بودجەی بەکاربەر زۆر زۆرن تەنها دوو نموونەی باس ئەکەم،حکومەت زانیاری هەڵەی یاوە بە پەرلەمان، کەچی لەڕاپۆرتی لیژنەی داراییا یەك وشەشی لەسەر نەنووسراوە، بۆنموونە لەژمێرەی یەکەمی شەش مانگی پارساڵ بۆ پەڕاوگە شەش ملیار و سێ سەد و سی و یەك ملیۆن خەرج کراوە کەچی لەبودجەی ئەم ساڵ بۆ پەڕاوگەی شەش مانگی پارساڵ کراوە بەچوار ملیۆن و شەش سەد و و سیانزە ملیۆن کەواتە دوو ترلیۆن و سێ سەد و هەژدە ملیۆن هەڵەی کردووە وەزارەتی دارایی، کامیان ڕاستە بۆمان ڕوون بکەنەوە؟ پێویست بو تەبعەن ئەوە دەیان نمونەم لایە پێویست بو لیژنەی دارایی ئەم نمونانە تاوتوێ بکا لەگەڵ وەزارەتی دارایی لیێان بپرسێ، تکایە پێمان بڵێن حیسابی خیتامی ئەوەی پێشوتان ڕاستە یائەوەی کە لەبودجەکەیا بۆ ئێمەتان ناردووە؟ بەهەدەردانی زۆر هەیە کەلێرە تەنها یەك نموونەیان ئەخەمە ڕوو کەدەیان نموونەم لەبەر دەستایە، بۆکتێب چوار ملیار و سەد و شەست و حەوت ملیۆن دینار لەبودجەی 2010 تەرخان کراوە لەکاتێکا بۆ شەش مانگی پار سێ سەد و دوو ملیۆن دانراوە، ئەگەر بەراوردێك بکەین ئەوەی ئەمساڵ دانراوە حەوت ئەوەنەی پارە بۆ ئەم کتێبانە حەوت ئەوەنە زیادی کردووە لەکاتێکا ئەم کتێبانە هی وەزارەتی ڕۆشنبیرین و وەزارەتی پەروەردەش نین، چونکە بۆ وەزارەتی ڕۆشنبیری سێ سەد و یەك ملیۆن دانراوە.

بۆ وەزارەتی پەروەردە پێنج سەد و چل و هەشت ملیۆن دانراوە و بۆ کتێبی قوتابخانەکانیش هەشتاو حەوت ملیۆن دانراوە، ئەم کتێبانە چین کەئەم پارەی بۆدانراوە وەزارەتی دارایی پێویست بو هەموو ئەو بەهەدەردانە لیژنەی دارایی بیخاتە بەردەم وەزارەت و پێی کەمکاتەوە، تێبینیە گشتیەکانم لەسەر ڕاپۆرتی دارایی ئەوەیە لیژنە هیچی نەنووسیوە لەسەر حیسابی خیتامی، لەکاتێکا ئەبوایە ئەو بەرپرسیارەتیەمان بۆ ڕوون بکاتەوە، بۆ حیسابی خیتامی 2010 لەپەرلەمان موناقەشە نەکرا؟ بۆ شەش مانگی ساڵی 2011مان پەسەند نەکرد؟؟یان ڕەتمان نەکردەوە هەتاکو بەرچاومان ڕوون بێتەوە؟کەوا ئەرکی ئەم لیژنە بەرێزە بوو، لەگەڵ ئەوەی هەندێ لیژنە پرسیار لەدوا کەوتنی بودجە ئەکەن بۆماوەی(8)مانگ، بەلاَم

ئەمە لەبەر ئەوەی لیژنەی دارایی لیژنەی تایبەت مەندە، ئەبوایە یەکەم خاڵ بەوە دەستتان پێ کردایە کەبۆچی وەزارەتی دارایی (8) مانگ بودجەتان تاخیر کرد؟ و دەستنیشانی ئەو ئاسەوارە خراپانەیان بکردایە لەئەنجامی دوا کەوتنی بودجە، لیژنە هیچی نەنووسیوە لەسەر ئەو ماددانەی کەوەزارەتی دارایی و پلاندانان لەبودجەی 2011 پێشێلیان کردوە یاوەك خۆی جێ بەجێیان نەکردووە یارێنماییان بۆ دەرکردووە کەرێنمایەکان پێچەوانەی یاساکە بووە هەندێك لەلیژنەکان دەست نیشانیان کردووە، ئەو ماددانە بریتین لە (15)برگەی سێ و پێنج لە ماددەی (16) (17) (24)(27) (30) (32) (33) (35) (36)، گرنگترینیان ئەوەیە کەوا ئەو حیسابەی کەوەزارەتی دارایی ئەبوایە بیکردایەتەوە بۆئەو دوو ترلیۆن و دووسەد و نۆملیار دینارەی کەلەپرۆژەکان ماوەتەوە کەئەمساڵ بیخاتەوە سەر پرۆژەکان، هەروەها هیچی نەوتووە لەسەر ئەو ماوەیەی کەماوەتەوە لەو چل و نۆ ملیار دینارەی بودجەی 2010 دەست نیشانمان کرد بۆ یەکەی نیشتەجێ بوون بۆ خێزانە هەژارەکان کەئێستا کێشەیە لەنێوان وەزارەتی دارایی و وەزارەتی ئاوەدان کردنەوەیە، کەئێستا وەزارەتی دارایی ئامادە نیە ئەو پارەیە تەرخان بکات بۆ وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە، لەکاتێکا 20٪ی پرۆژەکە چۆتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، راپۆرتەکە هیچی نەوتووە لەسەر پارەی ماوە و تەدویر لەگەڵ ئەوەی ئەو هەموو پارەی کەماوەتەوە کەس نازانێ تەدویر کراوە، چی لێکراوە؟.

من پێشنیاری ئەوە دەکەم 10٪ ی بودجەی تەشغیلی ببردرێ بەو شێوەی هاوکارم کاك (کاردۆ) باسی کرد و دابەش بکرێتەوە، سلفەی عەقار بۆ شار و گوندەکان و قەزاکان وەك یەك بێ و بێ بە(30000000)ملیۆن دینار، لەبەر ئەوەی دەزانین قەزاو ناحیەکان تاپۆیان نیە، هەر بۆیان سەرف ناکرێ، خانەنشین راستە لەلیژنەی دارایی داوایان کردووە مینحەیەکی (600000)یان بدرێتێ، بەلاًم من لێیان ئەپرسم وەجارێکیش لەگەڵ وەزیری دارایی تاوتوێمان کردووە، ئایا لەم هەرێمە خانەنشینێك کە(30) ساڵ خزمەت ئەکا و تەمەنی تێئەپەرێ کار بکا (300000)یا(400000)هی ئەوەیە ژیانی پێ بەرێوە بچێ؟.

بۆیە من داوا ئەکەم کەئەم هاوکاریە یەکجار نەبێ، بابێین مووچەکانیان بەرز بکەینەوە یابیکەینە(600000) کەخوار(600000) هەزارن، یان دەرماڵەی ماڵ و مناڵ و خێزان و پیشەیی راستە ئەمە لەگەڵ یاسای خانەنشینی عیراق کۆك نیە، بەلاًم ئێمە لێرە ئەتوانین ئەو دەرماڵانەیان بۆ بگێرینەوە، داوا ئەکەم دووسەد ملیار دابنرێ بۆ سندوقی نیشتەجێ بوون، بخرێتە سەر سندوقی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە بۆ دروست کردنی خانوو بۆ خێزانە هەژارەکان.

هەروەها داوا ئەکەم ئەو چل و نۆ ملیارەی ماوەتەوە بخرێتە سەر ئەو سندوقە بۆ ئەوەی ئەو یەکانەی کەدەست کراوە بەدروست کردنی بکرێ، مەسەلەی فەرمانبەرە گرێبەستەکان لەبەر چاو بگیرێت لەکاتی ئەو (17000) کەدانراوە ئەولەویەتیان بدرێتێ، ئەخیر شتم ئەوەیە کەپشتگیری هاوکارانم کاك (کاردۆ) و کاك (اسماعیل) ئەکەم کەلیژنەیەك پێك بهێنرێ بۆ لێپێچینەوە لەوەزیری دارایی و بریکاری وەزیری

دارایــی، هــەروەها وەزیــری پلانــدانان لەســەر هــەموو ئــەو کەموکورتیانــە، لەســەر دووبــارە بوونــەوەی کەموکورتیـەکانی ساڵانی پـار و پێـرار، هـەروەها لەسـەر ئـەو وەڵامانـەی کـە دوێـنێ بـۆمن موقنیـع نـەبوو، سوپاس.

بەڕێز د.علی سندی-وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە بەپێی پەیڕە و پڕۆگرامی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان فەصلی(9)، مـادەی/79،/80،/81، هـەتاکو /89، موناقەشەی میزانیە تەعریف کراوە، ئامـادە بـوونی ئێمـە لێـرە بـۆ ڕۆژی سـێیەم و چـوارەم و چـەند ڕۆژی تریش بەردەوام بێ تەنها بۆ ئەوەیە کەبەپێی ئەم یاسایە ئێمـەش لەخزمـەتی پەرلـەمان دابـین، بـۆ ئەوەی کە بودجەی 2012 کەدواکەتووە قوەتی خەڵکی کوردستانە بڕوات، بەڵام بەداخەوە ئەمەی کەئێستا داوا دەکـرێتن ئـەو بەڕێزانـە دەتـوانن داوای جەلسـەی ئیسـتجواب بکـەن ، دوای بودجـە بمانهێننـەوە، بـەڵام کەئێستا بودجەیان ڕاگرتووە لێرە، جاتکام وایـە چۆن لەسـەر ئێمـە پـەیڕەو و پڕۆگرامەکـە دەڕوات لەسـەر ئەندامانیش بڕوات، سوپاس.

بەڕێز ئاشتی عزیز صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئـەو بودجـەی کەلەبـەر دەمانایـە چ وەك پـڕۆژە یاسـاکە بەشـێوەیەکی گشـتی بەداخـەوە سـاڵی پـار و سـاڵی پێـراریش یـەعنی سـاڵی 2010 و 2011 مـن خـۆم وەك ئەنـدام پەرلـەمان کۆمـەڵێك تێبینـیم سـەبارەت بەبودجەکە هەبوو، بەڵام بەداخەوە ئەبینرێ کار ناکرێ بـە مولاحـەزەکانی ئەنـدام پەرلـەمان، ئەگـەر مـن تەنها داکۆکی لـەهی خـۆم بکـەم مـافی خۆمـە، ئەگـەر ئـەو سیاسـەتەی کەئـەم بودجەیـە لەسـەری داڕێـژراوە سیاسەتێك نـەبێ لەخزمـەتی هێنانـەدی کۆمـەڵێك ئامـانجی دیـاری کـراو، بـەبڕوای مـن دواتـریش بەبەڵگـە ئەیسـەلمێنم لەخزمــەتی ئــەوەیا نیــە کــەبتوانین وەك پێشــتر باســم کــرد نــەبتوانێ کێشــە ئــابووری و کۆمەڵایەتیەکانی هەرێم چارەسـەر بکـات وەك (هـەژاری، بێکـاری، هەڵاوسـان)، هـەموو بودجەیـەکی دارایـی پێویستە کۆمەڵێك سیاسـەت لـەخۆی بگـرێ، ئـەم سیاسـەتانەش لەخزمـەتی کۆمـەڵێك ئامـانج کـەنزیك بـێ لەپێداویسـتی خـەڵك، ئەگـەر سیاسـەتی ئـابووری کـە دائەڕێـژرێ یائـەو بودجەیـە لەسـەر ئـە سیاسـەتە کـە دائەڕێژرێت نەتوانێ ئەو پلانە بێنێتە دی بەبڕوای من ئەو سیاسەتە شکستی خواردووە.

لێرە لەڕاپۆرتێکی 2010 کەبەڕێز وەزیری دارایی ئەڵێت ئێمە ناڵێین توانیومانە هەموو پێداویستیەکانی خەڵکی کوردستان دابین بکەین، بەڵام داواکاری و خواستی ڕەوا شتێکەو توانای دارایی شتێکی ترە کەزۆرجار ئەبێ بەکۆسپ، ئەمە جۆرێکە لەدەست کێشان بەشـانی خـەڵکا، بەڕاسـتی کەئـەڵێی خـەم مـەخۆ مـن توانـای داراییم ئەمەنەیە، بەڵام لەملاوە ئەڵێ، من ئێستا بەرەقەم ئەیسەلمێنم کەبرینی گەورە ئەم بودجە ئەیخاتـە دڵی خەڵکەوە، ئەگـەر سیاسـەتی بودجەیـەك کەداڕێـژراوە لەخزمـەتی هەنـدێك شـتی دیـاری کـراوا نـەبێت

کەزۆر شتی بەبڕوای من ئـەلف و بێـی مناقەشـەکردنی بودجەیـە، نـەتوانێ کورتهێنـانی بودجـە موعالەجـە بکا،نەتوانێ کەمکردنەوەی بودجەی بەکاربردن بەردەوام لە هەڵاوسان بێت.

نەتوانێ پێشنیازی بەدیلی هەبێ بۆ عیجزێك کە هەموو ساڵێك دووبارە ئەبێتەوە، خۆنـاکرێ تـۆ حـەلێکت پێ بێ بۆ نەفسی موشکیلە هەموو ساڵێك دووبارەی کەیتەوە، ئەوە کێشەیەکی سیاسی هەرێمی کوردستان و حکومەتی فیدراڵە دروست بووە، ئەو وەعدەی کە دایانە و لەیاسای بودجـەی 2012ی عـیراق ئامـاژەی پـێ کـردووە بەبەنـدێکی سـەربەخۆ ئـەڵێ ئێمـە سـەرف کردنـی پـارەی مووچـەی پێشـمەرگە و تـەجهیزاتی ئەسلیحەیان هەڵئەگیرێ تاکو یاسایەك دەرئەچێ جیـاواز نـەبێ لەگـەڵ دەسـتوری عـیراق، واتـە ئـەبێ ئێمـە بوەستین تاکو یاسایەك دەرئەچێ کەکێشەی پێشمەرگە چارەسەر بکا.

کەواتە ناکرێ ئێمە ساڵ بەساڵ هەمان کێشەمان هەبێ و بەهەموو عەقڵمان کەبیر ئەکەینـەوە پێشـنیارمان پـێ بـێ بۆمشـکیلەیەك کەبۆتـە مشـکیلەیەکی مـوزمین، ئـەوەی کەحـەلکراوە لەلایـەن وەزارەتـی داراییـەوە بڕیاری لەسەر دراوە لە بودجەی وەبەرهێنان کورتهێنان پڕئەکاتەوە، تـۆ لێـرە کێشـەیەك چارەسـەر ئەکـەی بـەردەوام دەفعـاتی صـەرفت هەیـە بۆئـەوەی پـڕۆژە نەوەسـتێ، بـەلأم ئایـا لەبەرامبـەرا ئاوڕێـك بەیتـەوە لەژێرخانی ئـابووری کوردسـتان بـەرەو هەڵـدێر ئـەڕوا، تـۆ پڕۆژەیـەکی سـتراتیجی نـامێنێ، وەك هاوکـارانم پێشـتر باسـیان کـرد تۆخـۆت لەسیاسـەتە گشـتیەکانە کـە دائەرێـژی لەسـەدا بیسـت و نـۆ و پۆینـت پێنجـی دائەنێی بۆبودجەی ئیستیثماری، لەئەدای فیعلی حکومەتیش کەجێ بەجێی ئەکات بەپێی ئەو ڕاپۆرتانـەی کەبەرێزتان داوتانە بەئێمە لەسەدا بیست و نۆکەش نزیکەی لەسەدا شـانزەی حکومـەت توانیویـەتی ئـەدای پڕۆژە ئیستیثماریەکان بکا، ئایا لەم لەسەدا شانزەیە کام لەم بونیـەی (تحتي) ئـابووری هـەرێمی کوردسـتان بکاتـە پایـەکی ئـابووری بـەقوەت کەسـبەینێ وەزعێکـی خـراپ ڕووبـات ئێمـە بتـوانین لەسـەر ئـەو پایانـە بوەستین یابەلایەنی کەمەوە ئـەبێ جارێکی تـر بگەڕێینـەوە بـۆ حەلـە کۆنـەکان، بەمامۆسـتا بڵێین لەبـەر ئەوەی تۆ مووچەت نیە بێ بەرامبەر وەك سالأنی ڕابردوو کەتەکلیفمان لێکردن، دەبێ عیلاجمان پێ بـێ و ساڵ بەساڵ پێشنیاری جیاوازمان پێ بێ بۆ کێشەکان کەموزمینە.

ئەم سیاسەتی بودجەیە کە دارێژراوە بەبڕوای من لەخزمەتی ئەوەدا نیە کە کۆنترۆلی نەبـەفیرۆدان بکات نەزیادە ڕۆیی، ئەمە قسەی ئەندامێکی ئۆپۆزسیۆن نیە، من هیچ ڕەئییەك نادەم، دواتـر تـەنها ڕاپۆرتـەکانی بەرێزتان لەڕووی ڕەقەم بەراوردی یەکتری ئەکەم.

بەبڕوای من ئەگەر بەس هەڵە لەڕەقەمە، هەڵە لەنێوان مەزندەکانە، بەس بە بـەراوردی یـەکتری بەشـێکی گـەورە لـەداهات ئەگەڕێتـەوە، ئـەم بودجـە لەخزمـەتی ئـەوەدا نیـە کەبونیـەی تەنمیـەی ئیقتیصـادی لەکوردستان بەرزبکاتەوە، لەبەر ئەم خاڵانەی لەخوارەوە باسی ئەکەم.

لەبودجەی ساڵی دارایی کەهاتۆتە بـەر دەممـان لـەڕاپۆرتی 2010 دا لـە(موجودات غـیر مالیـە) لـەڕاپۆرتی بەرێزتان ئەڵێ دووسەد و پەنجاو هەشت ملیار و حەوسەد و حەفتاو دوو ملیۆن دینارم خەرج کردووە، هەر لەخشتەی پارەکانە کەلەموازەنەی 2011 لەسەرەتاکەی دا هاتووە، ئەڵێ بـۆ 2010 بـڕی دووسـەد و سـی و

دووملیار و پێنج سەد و شەست و یەك ملیۆن دینارم سەرف کردووە، لەیەکەم ئەڵێ دووسەد و پەنجا و یەك ملیار، دووهەمیان ئەڵێ دووسەد و سی و دووملیار، کامیان ڕاستە؟ لەژمێری کۆتایی شەش مانگی یەکەمی پار ساڵ دا بۆ کرێی بینا گرتن، حکومەت ئەڵێ یانزە ملیار و سەو و چل و چوار ملیۆن دینارم سەرف کردووە، لەڕاپۆرتی ئەمساڵ لەسەرەتای خشتەکەیا کەجارێکی تر سەرەتاکە بەخشتە دەست پێدەکاتەوە بەرێزتان ئاماژەتان کردووە پانزە ملیار و حەوسەد و حەفتاو چوار ملیۆن دینارتان سەرف کردووە، پانزە ملیارتان سەرف کردووە یا یانزە ملیار؟ کامیان ڕاستە؟ سەرفیات لەناو ئەم بودجەیە.

بەرێز بایز تالەبانی/وەزیری دارایی و ئابووری:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم شتانە لەحساباتی خیتامی بە دەرئەکەوێ.

بەرێز ئاشتی عزیز صالح:

من نوێنەری(18000)کەسم، ئەگەر هەموویان بێن یەکی دوو دەقە قسەبکەن ئەبێ سەد سەعات قسە بکەین لێرە، دە دەقە بۆ من کافیە، سەرفیات بەپێی ئەولەویاتی خەڵك نیە، چونکە لێرە من ئەیسەلمێنم کە بەهەدەردان هەیە، چونکە پارە سەرف کراوە بۆ کۆمەڵێك شت کەهێشتا کۆمەڵێك گوند و ناحیەی هەرێمی کوردستان ئەنالێنن بەدەست سەرفی صەحیەوە، بۆ ئاوی خاوێن.

بەبڕوای هەرکەسێك ئەمانە زەرووریات نیە، لەژمێری کۆتایی شەش مانگی پارساڵ بۆ ئاهەنگ یەك ملیار و دووسەد ملیۆن دینار ئەڵێ سەرفم کردووە، بەلاَم ئەڵێ لەشەش مانگی یەکەم بۆ کارەبا هەشت سەد و بیست و پێنج ملیۆن دینار خەرج کراوە، ئایا کامیان زەروری ترە ئەگەر موقارەنە بکرێن؟ لەکۆتایی پارساڵ ئەڵێ لەشەش مانگی 2011 بۆچاك کردنەوە (صیانە) چل و چوار ملیار و سەد و پەنجا و نۆ ملیار دینار سەرف کراوە، لەسەرەتای ڕاپۆرتی ئەمساڵدا ئەڵێ شەش مانگی ڕابردوو سی و پێنج ملیار و حەوسەد و هەشت ملیۆن دینارم سەرف کردووە، کامیان ڕاستە؟.

حکومەت لەبودجەی ساڵی 2011 ئەڵێ بۆ دۆخە لە ناکاوەکان لەشەش مانگی یەکەمی ساڵی 2010 سەد و سی و سێ ملیار دیناری سەرف کردووە، بەلاَم لە کۆتایی 2010 ئەڵێ نۆ ملیار و هەشت سەد و شەست و شەش ملیۆن دینارم سەرف کردوە، واتە یەکەمجار مەزندەی ئەکا شەش مانگی یەکەم سەد و سی و سێ ملیاری سەرف کردوە، بەلاَم لەکۆتایی ساڵدا ئەڵێ نۆ ملیارم سەرف کردووە، ئەم دابەزینە بۆ؟ بەحوکمی ئەوەی کەسەرۆکایەتی هەرێم کۆمەڵێك پێگەی ئیداری ئەکا کەئەکرێ لەناو یەکدا، لەناو یەك بینا کۆبکرێتەوە، بەتەنها بۆ دیوانی سەرۆکایەتی هەرێم یانزە ملیار و دوو سەد و حەفتاو شەش ملیۆن دینار مەزندە کراوە کەبینایەکی بۆ دروست بکرێ، لەم ساڵدا ئەو حیصەی کەبەر بودجەی ئەمساڵ ئەکەوێ، چوار ملیار دیناری بۆ دانراوە، ئایا بۆ ساڵی ئایندە یەعنی نزیکەی حەوت ملیار دیناری ئەچێتە سەر

بودجەی ساڵی ئاینده، ئەمە چۆن تەزەخوم بەردەوام ئەم سیاسەتە لەخزمەتی ئەوەی نیە کە تەزەخوم بەردەوام بیّ و چارەسەر نەکریّ؟.

لەشویّنیّکی تر بۆ دروست کردنی دوو تونیّل لەزاخۆ کەسەر بەوەزارەتی ئاوەدان کردنەوەی (دهۆك)ە، شەست ملیار دینار دانراوە، ئەمە هەڵەیەکی ترە لەموقارەنە کردن لەنیّوان مەزندەی پارە و جیّ بەجیّ کردنی ڕۆژی پرۆژەیە، ئەو سەقفە زەمەنیەی کەدانراوە بۆ جیّ بەجیّ کردنی پرۆژە، یەکسانە بە(700)ڕۆژ کەنزیکەی دووساڵ و بیست ڕۆژ ئەکا، لەبەرامبەر ئەو پارەیەی مەزندە کراوە بۆ پرۆژەکە شەست ملیار دینارە، بۆ ئەمساڵ سیّ ملیار دیناری بۆ دانراوە، ئەم پرۆژەیە یەعنی ساڵی ئاینده ئەبیّ کۆی بودجەکە دابنریّ بۆ ئەم پرۆژەیە، واتە لەبودجەی ساڵی ئاینده پەنجا و حەوت ملیار دائەنیّین بۆ ئەم پرۆژەیە؟ ئەی چۆن تەزەخوم بەردەوام نابیّ؟ هەڵە لەسەرەتای ئەم ڕاپۆرتە هەیە.

بۆ نموونە سەرەڕای ئەوەی پارساڵ بەبەڕیّز وەزیری پلاندانانم وت، زۆر زەحمەتە بەم کۆپیە خراپە، نەناوی ناحیەکان، نەناوی گوندەکان دیارە، زۆر زەحمەتە بتوانی دەستنیشانی هەڵەکان بکەی.

بەڕاستی ئەگەر هەریّمی کوردستان وەزعی دارایی خراپ بوایە ئەموت ئەمە هەڵەیەکی مەقصود نیە، یامیکانیزم دواکەوتوو بوایە ئەموت مەقصود نیە، بەلاّم بەڕاستی ئەمە هۆکارە بۆ سەرشیّواندنی ئەندام پەرلەمان.

یەکیّکی تر لەو هەلاّنە ئەگەر بەسیستەمی ڕەقەمی بوایە ئەم هەلاّنە دووبارە نەئەبۆوە، من پرسیاریّك ئەکەم، گەڕەکی (بەکرەجۆ) سەر بە دەربەندیخانە؟ لەپرۆژەکان واهاتووە، (بەردەقارەمان) سەر بەدەربەندیخانە؟ زۆر هەڵەی تریش ئەگەر ویستان من بە (دۆکۆمیّنت)ئەیخەمە بەردەمتان، هەڵەیەکی تر، بەڕاستی لەیاسای (ئیدارەی مالیە) و(دەینی عام) ژمارە (95) 2004 لەبەندی (8)نەصیّکی تیایە (علی ان لاتتم المناقله من التخصیصات و نفقات المشاریع الراسمالیه الی النفقات التشغیلیة، ولا من تخصیصات الموجودات غیر المالیة الی الرواتب و بقیة النفقات) ئەگەر قانونیّك هەبیّ ڕیّگە لەئیّمە بگریّ کە نەتوانین لەمەشاریعی رەئس مالیەوە موناقەلەیەکی زۆر بکەین، ئەی ئەو هەموو موناقەلەیە لە مەشاریعی رەئس مالیەوە (عجز)ی پیّ پڕئەکەینەوە، ئەیدەینە بودجەی بەکاربردن، ئەمە چۆن ئەکریّ؟ من ناتوانم هیچ پیّشنیازەك بکەم وەکو ئەندام پەرلەمان، چونکە تاکو ئەم ڕەقەمانە مقصودیش نەبیّ، گریمان من وائەیبەخشم کە مقصود نیە، هەرچەند ڕەقەمەکان لەهەڵەیە زۆر زۆر ئەکەویّتە بەرچاومان، ئەگەر ئەم ڕەقەمانە چاك نەکریّتەوە بەبڕوای من تەئسیری ئەبیّ لەسەر(عجز)ەکە، داهات ئەگۆڕیّ، سیّکتەرەکان گۆڕانکاری بەسەردیّ.

کەواتە ناتوانم پیّشنیاز لەسەر داهاتیّك بکەم کەمن گومانم هەیە لەڕەقەمەکانی، بەتەنها لەو ناوەندە ناوخۆیانە کەسەرچاوەی داهاتە، ئەگەر حانووت و کافتریاکان باس بکەین لەڕاپۆرتی 2010 دەڵیّن حەوسەد و و پانزە ملیۆن داهات بووە، لە 2011 ئەڵیّن سەد و سی و دوو ملیۆنە،چەند حانووت و فوتابخانە ئاو بردی لەکوردستان؟ بۆ دابەزی لە سەد و پانزە ملیۆن بۆ سەد و سی و دوو ملیۆن؟ هیچ

کارەساتێك ڕووی دایە بەم دەرەجەیە دابەزیە؟ یەعنی فەرقەکە بەتەنیا لەو سێکتەرە پێنج سەدو حەفتاو و سێ ملیۆن دیناردایە، فەرقی داهاتی 2010 لەگەڵ 2011، هاوکارێکی بەڕێزم باسی لەسیستەمی خانەنشین کرد، من یەك ئیزافە ئەکەمە سەری، لەمساڵ 2011 بەتەنیا بۆ تەخصیصاتی خانەنشینی چوار سەد و هەشتاو و حەوت ملیار دینار دانراوە بۆ ئەوەی کەمووچەی خانەنشین نەوەستێندرێ، چوار سەد و هەشتاو و حەوت ملیار و چوار سەد و سێ ملیۆن دینار دیاری کراوە، بۆ خانەنشینی سەربازی شەش سەد و یەك ملیار و نۆسەد و پەنجا و دوو ملیۆن دینار دانراوە، ئەی باشە مانگانە 7٪ ی مووچەی خانەنشین نابڕێت؟ ئەم پارەیە ئەگەر سەرچاوەی داهات نیە چی لێ دێت؟ سوپاس.

بەڕێز بایز تاڵەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی نازانم میزانیە موناقەشە ئەکەن یا حیساباتی خیتامی؟ پێم سەیرە بەحیساباتی شەش مانگی یەکەم ئەڵێن حیساباتی خیتامی، شەش مانگی یەکەم، لەگەڵ ڕێزم دیارە ئەو برادەرانە نەیانزانیوە، حیساباتی خیتامی ئەبێ ساڵێك بەسەریدا تێپەڕێ، چوار مانگیش و پێنج مانگیش دوای ساڵەکە ئینجا حیساباتی خیتامی حیسابە، ئەو شەش مانگە بۆ تەقدیرە، ئەو شەش مانگە سەرفی فیعلیە، پارەی سەرفیاتی سیلەف نەچوویتە ناوی.

لەڕۆژێکدا دووجار سێجار ئەگۆڕێت، ئەگەر بێت و تەسویە بکرێ سیلفەکە، ئەوەی شارەزابێ لەمەسەلەی حیسابات ئەگەر لێرە هەن با بفەرموون بڵێن وانیە، ئەگەر لەدەرەوەن بەیانی بەنامە سەرۆکایەتی پەرلەمان ئاگادار بکەن بڵێن وەزیری دارایی ڕاست ناکات، تکایە ئێمە میزانیەی تەخمینی موناقەشە ئەکەین، حیساباتی خیتامی 2010 جەنابی مامۆست بەشیر یش فەرمووی لەکوێیە؟ بەڵێ ئێمە ناردوومانە بۆ تەدقیق کردن، کەئەڵێن هەڵە هەیە لێرە سەد و سییە، لێرە چلە بۆ براو و خوشکانی دوای ئەمەش ئەڵێم تکا دەکەم حیساباتی خیتامی 2010 بنێرن بۆ تەدقیق، ئەمساڵیش ئەبێ حیساباتی خیتامی دوای بودجە ئەبێ بێتە پەرلەمان، کەدێتە پەرلەمان ئەویش بنێرن بۆ تەدقیق، تەنها شوێن کەڕاستی ئێمە یا درۆمان دەرئەخات دیوانی چاودێری داراییە، تکایە ئێمە موناقەشەی بودجە ئەکەین، شتێکی تەخمینیە، سوپاس.

بەڕێز د. ارسلان بایز/ سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو د. علی.

بەڕێز د.علی سندی-وەزیری پلاندانان:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەموومان موتەفیقین لەوەی دواکەوتنێك هەیە لەپەسند کردنی بودجەدا، هەندێ ئەسبابیش باس کران، مومکینە لەکۆتایشدا موناقەشەی ئەوە بکرێت یاپێشنیاری ئەوە بکرێت کەچارەسەرێك بۆ ئەو کێشەیە دابندرێت، هەر لەپێناو هەمان مەبەست بەپێی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانی کوردستان.

پرۆژەیاسای بودجە لەمانگی (5)ەوە هاتۆتە پەرلەمانی کوردستان، ئێستا بەرەو مانگی (6)دەچین، پەرلەمان مانگێکی لەبەر دەست بوو تاکو دیراسەتی بکات و پوختەی دیراسەتەکە و پرسیارەکان لەخیلالی ئەو چەند ڕۆژە بدرێتە حکومەتی هەرێمی کوردستان بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان، ئەگەر بەو شکلەی ئێستا بڕوات دەبێتە هۆی دواکەوتنی پەسند کردنی بودجە، من پرسیارێکم هەیە، لیژنەی ئابووری و دارایی ئەو ڕاپۆرتەی کەخوێندیانەوە دوای زیاتر لە(30) رۆژ ئیش کردن لەسەری ڕای کێ بوو بەس ئەوەم پێ بڵێن؟ سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

پەرلەمانتار حەقی خۆیتی ڕای خۆی بڵێ و موناقەشەی بودجە بکات بەهەموو شێوەکانیەوە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

وەك جەنابت فەرمووت و بەپێی پەیرەوی ناوخۆ ماڤی پەرلەمانتارانە هەرچی ئەڵێن بابیڵێن مەگەر لەنیزام دەرچن،دووهەم،نەوەك عورف، نەوەك عادات هیچ وەزیرێکی بەرێز بۆی نیە وەڵامی پەرلەمانتار بداتەوە،موناقەشەی بودجەش دوائەکەوێ، باشتر وایە قەڵەم و دەفتەرێکیان بەدەست بێ تەواوی سەرنج و تێبینی پەرلەمانتار وەرگرن دوایی بەیەکجار وەڵامیان بەنەوە،بابەیەك وەڵام وەڵامەمان بداتەوە، بڵێ ئێوە لەخیتامی تێنەگەیشتوون، یالەبودجە تێنەگەیشتوون،ناکرێ لەگەڵ هەرپەرلەمانتارێك بەرێزیان وەڵام داتەوە.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

وەزیر کەپرسیاری ئاڕاستە بکرێ، دەتوانێ ئێستا یالەداهاتوو وەڵام بداتەوە.

بەڕێز پەیمان عبدالکریم عبدالقادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەگەڵ خەملآندنی داهات بۆشاییێکی گەورە هەیە لەنێوان داهاتی ڕاستەقینەو خەملێنراوە، دەبێ ئەمە چارەسەر بکرێ لەرێگەی نزیك کردنەوەی خەملێنراو و ڕاستەقینە، ئەو داهاتەی کە نەهاتۆتە خەزێنەی گشتی بهێنرێ، چونکە تاداهاتی هەرێمی کوردستان نەخرێتە ناو بودجەی گشتی بەنادیاری خەرج دەکرێ و لەحکومەتی ناوەندیەوە داهاتی هەرێمی کوردستان کەنەچۆتە ناو خەزێنەی گشتییەوە لە هەرێمی کوردستان دەبڕێت و خەڵکی هەرێم دەبنە قوربانی ئەو حیساب نەکردنە.

لەگەڵ زیاد بوونی بودجەی ساڵ بەساڵی هەرێمی کوردستان نەبوونی پلان وای کردووە نەتوانرێ بەشێوەی پێویست سوود لەم زیاد بوونە وەرگیرێ، کەلەمیزانەی گشتی بۆمان تەرخان دەکرێ، چونکە زۆرینەی زۆری ئەم زیاد بوونە ئەخرێتە خزمەتی خەرجییەکانی بەکاربرنەوە، هەربەبەراورد لەگەڵ ساڵی پار ئەم بودجەیە بەیەك ترلیۆن زیادی کردووە، ئەو ڕێژەی کە بۆ پرۆژەی وەبەرهێنان دانراوە بەبەراورد لەگەڵ ئەو وڵاتانەی کەبەرهەمی گەشەپێدانیان زۆر کەمە کەرێژەکەی بیست و نۆ و نیوە، بەڵام هەمووی خەرج ناکرێ بۆ پرۆژەکان.

هەر بۆ نموونە لەساڵی 2010 و 2011 نزیکەی چوار ترلیۆن خەرج نەکراوە بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنان و زیادە ڕەوییەکانی بەکاربردن کراوە، واتە تەنها 16٪ لەبودجەی گشتی بۆ خەرجی پرۆژەکان بووە کەئەم ڕێژە کەمەش مەترسیدارە، پشتگیری خۆم دووبارە ئەکەم بۆ برادەرانم بۆ پێشنیارەکانی زیاد کردن ئیقتیراحیان کردبوو.

هیوادارم دەرماڵەی فەرمانبەرە پلە نزمەکان زیاد بکرێ، دابین کردنی قەرز بۆ خوێندکاران، بەتایبەتی خویندکارانی خوێندنی باڵا، زیاد کردنی دەرماڵەی قوتابیانی زانکۆ، بۆچی هەندێك مانگ وەریناگرن؟ هیوادارم بەرێز وەزیری دارایی وەڵامم بداتەوە، زیاد کردنی سولفەی عەقار، کۆنترۆڵ کردنی نرخەکانی بازار، ئەگەر بازار کۆنترۆڵ نەکرێ، زیادکردنی مەعاش سوودی نابێ.

ئێمە وەکو لیژنەی پەروەردە کێشەیەکی زۆرمان هەیە لەگەڵ بە هەدەردانی پارە لەکاتی چاپکردنی کتێبی خوێندن، کەساڵانە بڕە پارەیەکی زۆری لێ سەرف ئەکرێ، ئەوە بۆ سێیەم ساڵە من لەپەرلەمان باسی ئەوە ئەکەم کە ئەگەر بێت و ئێمە چاپخانەمان هەبێ لەکوردستان هەرچەند هەردوو وەزیریش زۆر پشتگیریان کردین و ئیشیان لەسەر ئەو بابەتە کردیە، چ کاك(سەفین)و چ کاك(د.عصمت)یش، بەڵام ئەوە لەناو بودجەی ئەمساڵیش هیچ ئاماژەیەك بەوە نەکراوە کەبڕێك تەرخان بکرێ بۆ دروست کردنی چاپخانە لەهەر سێ شاری کوردستان، چونکە ئەوە تەنها زەمانێکە بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشەیە.

بەنیسبەت دامەزراندن، ساڵی پار هەرێمی کوردستان (25000) پلەی دامەزراندنی بەرکەوت، بودجەی ساڵێکیشی بۆ ترخان کرا لەبەغدا، بەڵام ئەوەی ئەوان وەریان گرت تەنها مووچەی (3)مانگ بوو،دەبێ وەزیری دارایی ئاماژەی پێ بکا، هەرچەند سەرۆکایەتی پەرلەمانیشمان ئاگادارکردەوە، بەڵام هیچ وەڵامێکمان نیە تائێستا، لەساڵی 2010 زیادە ڕۆییێکی زۆر کرایە لەمووچەی فەرمانبەران کەبڕی چوار ترلیۆن و شەسەدوو حەوت ملیار و چوار سەد و هەشتا و یەك ملیۆنی بۆ تەرخان کرابوو، بەڵام دواتر پێنج ترلیۆن و سێ سەد و نەوەد و یەك ملیار، لەگەڵ چوار سەد و نەوەد و هەشت ملیاری بۆ خەرج کرابوو، ساڵی 2011 پێنج ترلیۆن و نۆسەد و پەنجاو نۆ ملیار و سەد و چل و نۆ دیناری بۆ خەرج کرابوو، کەچی تەنها لەشەش مانگی یەکەمدا سێ ترلیۆن و حەفتاو دووملیار و حەوسەد و نەوەد و یەك ملیۆنی بۆ سەرف کرایە، ئەوە بەبێ دامەزراندن و بەبێ ئەو سەد و پەنجا هەزارەی لەبەغداوە زیاد کرا.

کێشەی گەورەی بودجەی هەرێم کورت هێنانە، ساڵانە بەدی دەکرێت و بەچەند ملیۆنێکیش دەخەملێنرێ، حکومەت ئەو گوژمەی کەدایناوە بۆ پرۆژەکان، پەرلەمانیش دوای ئەوەی گفتوگۆی لەسەر دەکاو (تصدیق) دەکرێ لەلایەن سەرۆکایەتی هەرێم ئینجا دێ ئەو پرۆژانە تەواو ناکرێن، ماوەی چوار مانگ لەوانەیە دیزاینەکەی نەکرێ، هەڵدەستێ ئەو کورتهێنانە بەو پارە پڕدەکاتەوە، بۆیە هەم سەر لەئێمەش دەشێوێنێ، هەم لەخەڵکیش کەدەڵێن ئەو پرۆژانە چی لێهات؟ یەکێ لەداهاتەکانی تری بودجە کرێی بازار و دوکان و کافتریاکانە، لە 2009 تەنها سێ سەد و دوانزە ملیۆن دانراوە، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە لە 2011 لەجیاتی ئەوەی زیاد بکات کەمی کردووە، بۆ نموونە، ئەگەر ژمارەی ئەو کافتریاو

چێشتخانانەی حکومەت وەربگری لەڤوتابخانەو نەخۆشخانەو بەرێوەبەرایەتیە جیاوازەکان و سەرجەم فەرمانگە حکومیەکاندا، ئەوانی دراونە بەکرێ ئەوا چەندین ملیار دەکات، بەلاّم لەژمێرەی کۆتایی بۆ سەرجەم ئەوانە بۆ 2009 دووسەد و شەست و حەوت ملیۆن دانراوە، لەکاتێکدا ئەگەر حکومەت تەنها حانووتی هەزار ڤوتابخانەی بەکرێ دابێ لە هەریەکەیان یەك ملیۆنی وەرگرتبێ ئەوا ساڵانە یەك ملیار دەکات، واتە حەوت سەد و سی و سێ ملیۆن نادیارە.

جگە لەکافتریاکانی زانکۆ و نەخۆشەخانەکانیش، سەرجەم بەرێوەبەرایەتی وەزارەتەکان و دیوانی وەزارەتەکان لەخەرجی کۆتایی 2010 بە حەوت سەد و پانزە ملیۆن دانراوە، لەشەش مانگی یەکەمی 2011 کەمی کردووە بۆ سەد و سی و دوو ملیۆن، ئەمەش جێگەی پرسیارە، کەباس لەبودجەی ناوچە دابرێنراوەکان دەکرێ کە پەنجا ملیاری بۆ تەرخان کراوە، بەلاّم لەسەردانمان بۆ قەزای (مەخموور)، یابۆ ناوچەی گەرمیان.

تێبینی دەکری مادەی(140)بەپێی دوور و نزیکی و بۆ مەسئولەکان خەرج دەکرێ، بەڕاستی دەبێ لێپێچینەوە هەبێ بۆ سەرف کردنی، بۆ نموونە لەقەزای مەخموور خەڵك دەیان گلەیی و داواکاریان هەیە، دوای ئەوەی ئەندام پەرلەمانانی بەغداد سەردانیان کردن و داواکاریەکانیان بردۆتە بەغداد، لەوێ ئەمر دەرچوو بۆ دروست کردنی (کارگەی ئارد)، بەلاّم بەهۆی رێك نەکەوتن لەگەڵ هەرێمی کوردستان ئەو کارگەیە ئیشی نەکردووە و پەکی کەوتووە،تەعویزی وشکە ساڵی کەلە 2007 و 2008 ەوە هەیە، بەلاّم سەرف نەکراوە بۆیان.

داوا دەکەم وەلاّمم بدرێتەوە، بەنیسبەت دامەزراندن،ساڵی پار نزیکەی(400) تا(500) لەناوچەی گەرمیان،ئەوانە لەدەرەوەی پرۆسەی دامەزراندن فۆرمی دامەزراندنیان پڕ کردۆتەوە،دێتە ئەنجومەنی وەزیران، بەلاّم پێیان ڕادەگەیەنرێ کەئەو فەرمانە غیر تەبیعین،کێ ئەو فۆرمانەی پێ پڕکردونەتەوە، پاشانیش چەواشەی کردوون؟ سوپاس.

بەرێز دڵشاد حسین قادر:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەمەوێ ئێستا باسی شتە گشتیەکان بکەم پاشان باسی وردەکاریەکان بکەم لەدانیشتنەکانی ترا،یەکەم،(8)مانگە وەزارەتی دارایی و پلاندانان بودجەی دواخستووە دژی یاسا،بیانوویەکانیان موقنیع نین.

بەپێی نووسراوی وەزارەتی دارایی بۆ وەزارەتی فیدراڵ ژمارە(12312)لە 2011/6/29 خەملاّندن کراوە بۆ بودجەی 2011 بۆ حکومەتی عیراقی،هەربەپێی نووسراوی خۆیان(18601)کاتی تاوتوێی بودجە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە 10/2 تا 10/30 دانیشتوون لیژنەیان بۆ تەشکیل کردووە تاوتوێی بودجە بکەن.

ئەپرسم بۆ نەتان ناردووە بۆ پەرلەمانی کوردستان؟ ئەمە موخالەفەی یاسایە و مەقصودیشە، ئەبێ ڕوون کردنەوەی زیاترمان بدەنێ، هەرئەمەشە وای کردووە کورتهێنان رووبدات کەسلفەی زەواج و عەقاری بۆ چوار مانگ بدرێ بەخەڵکی، پرساری ترم هەیە، ئەگەر ئێمە سیستەمی مەرکەزین، لەعیراق ئەگەر بودجە پەسند کرا لێرە بۆ پرۆژەکان دەست بەکارنابێ و سەرف ناکرێ؟ ئەگەر لامەرکەزیشین پرسیارێکم هەیە، بەرێز وەزیری دارایی حکومەتی هەرێم لەتەخمینی خۆی ناردوویەتی بۆ حکومەتی عیراقی،وەزارەتی دارایی حکومەتی ناوەند تەخمینێکی ناردۆتەوە بۆ هەرێم کام تەخمین ڕاستە؟ هی حکومەتی هەرێم یابەغداد؟ ئەوان بۆ مووچەی موەزەفین بۆ مەسائیلی تر لەهەموو بابەکانە بەشیان داناوە، ئەوان دوو ترلیۆن و پینج سەد و پەنجاو پێنج ملیار زیاتر لەو پارەی لەبەغداد لەبابەکان دانراوە بۆمان روون بکەنەوە، بۆ لەبەغداد زیاتر دانراوە؟؟ئەوەی ئێوە ڕاستە یاهی ئەوان؟.

لەسەر کورتهێنان. بەرێزان کورتهێنان یەکێکە لەکێشانەی کەحکومەتی وڵاتان لەسەری دەڕووخێن، ئەگەر بیرتان بێ پێش مانگێك کورتهینان لە(هۆڵەندا) روویدا کەحکومەت نەیتوانی بیکاتە 3٪، لەسوقی ئەوروپی وەرنەدەگیرا ئەبوو بەستاندارد رووخا،کورتهێنانی ئێمە گەیشتۆتە 20٪، لەکاتێکا هیچ شتێك ڕووی نەداوە، ئەو حکومەتانەی کەکورتهێنان زۆر تیایاندا ڕووئەدا، ئەوانە زیاتر سیاسەتی مەرکەزییان هەیە لەبواری بودجە، زیاتر پەنا بۆ کڕینی سیارە و خانوو و شتی گەورە ئەبەن، بۆیە تووشی (عجز)ئەبن، بۆ ئەوەی (عجز)یان کەم کەنەوە پەنا بۆ (تەقەشوف)ئەبەن، حکومەتی هەرێم نەك پەنا بۆ (تەقەشوف)ببا بەڵکو باری بودجەی هەرێمی کوردستان ئەوەندەی تر زیاد ئەکا، لەبودجەی بەکاربردن بەبەراورد لەگەڵ ساڵی ڕابردوو یەك ترلیۆن زیادی کردووە، کەئەبوایە (تەقەشوف) بکرایە، ساڵ بەساڵ خەرجی بەکاربردن زیاد ئەکا، یەکێ لەکێشە گەورەکانە لەداهاتوودا ڕووبەڕووی هەرێم دەبێتەوە.

نموونە، لەساڵی 2008 چوار ترلیۆن و شەسەد و حەفتاو پێنج ملیار بووە بۆ خەرجی بەکاربردن،ساڵی 2012 دە ترلیۆن و حەوسەد و چل و پێنج ملیار بووە،سەیرکەن خەرجی بەکاربردن چەند سەرکەوتووە،لەماوەی چوار ساڵ خەرجی بەکاربردن سەدا سەد و چواردە زیادی کردووە،ئەگەر بەم شێوە بەردەوام بین لەچوار ساڵی داهاتوودا بۆ بودجەی بەکاربردن پێویستمان بە بیست و پینج ترلیۆنە،لەکوێ بێنین؟.

دێمە سەر بابێك کە هەیە پێی ئەڵێن (تعویضات الموظفین)لەحکومەتی ناوەند شتێك دیاری کراوە،مووچەی خانەنشین بەجیا دیاری کراوە و هی فەرمانبەران بەجیا بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان نێردراوە، بەهەردووکیان شەش ترلیۆن و سەد و حەوت ملیار و پێنج سەد و پەنجاو پێنج ملیۆنی دیاری کردووە، لەپرۆژەیاسای وەزارەتی دارایی شەش ترلیۆن و حەوسەد و حەوتاو چوار ملیار و شتێکی داخیل کردووە، کامیان ڕاستن؟ ئەو فەرقە چیە؟ ئەوانەی زیادەن بۆکێن کەحکومەتی عیراقی ئاگای لێ نیە.

تکایە بۆمان ڕوون بکەنەوە، شتێك هەیە باوازیحی بکەین بۆ هەموولایەك، ئەویش ئەوەیە لەبودجەی گشتی مووچەی فەرمانبەران لەسەدا چل و پێنج و دەیە، نزیکەی 40٪ ی بۆ هێزە چەکدارەکان ئەڕوا،

پرسیار ئەکەم، بۆ ئەمسالیش دەزگای هێزە چەکدارەکان (3800) میلاکی بۆ دانراوە، بەڕێز وەزیری پلاندانان لەسەر چ ئەساسێك(3800) میلاکی بۆ دانراوە؟ لەکاتێکدا تەندروستی(2150) میلاکی بۆ دانراوە، ئەتانەوێ ئەم ولاتە بەرەو ولاتێکی عەسکەری بەرن؟ هەندێ میلاکتان بەهەندێ وەزارەت داوە کەپێویستی پێ نیە، بۆ نموونە وەزارەتی ڕۆشنبیری(300)میلاکتان بۆ داناوە کەپێویستی پێ نیە، ئەتانەوێ ئەو میلاکانەی دانراوە تەنیا جێی بکەنەوە یاپێویستان پێیانە؟.

پرسیارێکمان هەیە ئەویش پێشێلکردنی یاسایی بودجەیە، کەسالانە وەزارەتی دارایی جێ بەجێی ئەکا، ئەویش لەسالی 2010 یەك ترلیۆن و حەوسەد و نەوەد و دوو ملیار و لەسالی 2011 دوو ترلیۆن و دووسەد و نۆ ملیاری پرۆژەکان خەرج نەکراوە، بەکارتان هێناوە بۆ پڕکردنەوەی زیادەڕەوی بەکاربردن، تکایە وەلامان بدەنەوە لەکوێ بەکارتان هێناوە و بۆچی بەکارهاتووە؟ پرسیارێکی ترم، لەراپۆرتەکەی بودجەی 2012 مولحەقێك هاتووە کە لەسالی 2010 و 2011 نەهاتووە، بۆ لەسالانی پێشوو هاتووە ئەمسال نەهاتووە؟.

پرسیاری دووەم، دوو ترلیۆن و سێ سەد و سی و یەك ملیار دانراوە بۆ داهات، لەعەینی کات لەم لاوە خەرجی کردۆتەوە لەوەزارەتەکان، ئاخۆ ئەم وەزارەتانەی کەپارەکانتان بۆ خەرج کردوونەتەوە لەبودجەی بەکاربردن پارەیان بۆ تەخصیص نەکراوە؟ پرسیاری کۆتایی،لەدەستەی ناوچە دابڕێنراوەکان بۆ بودجەی بەکاربردن پارەی بۆ تەرخان کراوە، لەپرۆژەکانیشدا پرۆژەی بۆ تەرخان کراوە، پەنجا ملیار دانراوە بۆ ناوچە دابڕاوەکان، ئەمە بۆ خەلکە،بۆ پرۆژەیە، یابۆ کاروباری حیزبیە؟ سوپاس.

بەڕێز بایز تالەبانی-وەزیری دارایی و ئابووری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تکایە ئەوانەی پرسیارەکانیان کرد نوسخەیەکمان بدەنێ بۆ ئەوەی بتوانین وەلام بدەینەوە،چونکە ناتوانین هەمووی بنووسین.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەئەکەم لەسەر ئەو نووسراوەی کە وەزارەتی دارایی ناردوویەتی لەگەل ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری، من نازانم ناوی بنێم ڕاپۆرت یائەو مەغدوریانەی کەوەزارەتی دارایی و ئابووری باسی کردووە کە لەناوەرۆکی نووسراوەکەدا هەیە کەگرفتیان هەیە و سەرنجیان هەیە، بەشدارین لەسیاسەتی دارشتنی دارایی حکومەتی فیدرال، یاخود چەند ژمارەیەکە خستوویتیانە سەر چەند وەرەقەیەك و ناردوویانە بۆ بەردەستی ئێمە، لەسەرەوە نووسراوە بودجەی سالی 2012،نازانم ناوی بنێم چی؟؟ بەلام هەولدەدەم لەسەر ئەو ناوەرۆکە قسە بکەم، گەورەترین گرفتی ئەو نووسراوەی ناردوویانە هیچ ئاماژەیەك بەهۆکاری دواکەوتنی بودجە نەکراوە.

لەخاڵی(8)ی نووسراوەکە هاتووە بەنووسراوی وەزارەتی دارایی فیدراڵ فەرمانگەی بودجەی ژمارە(29)(602)لە 2011/6/6 وەزارەتی دارایی فیدراڵ داوای لەهەرێم کردووە بودجەی خەملێنراو بەپەلە ڕاوانەی پەرلەمانی کوردستان بکەن،وەك هەموو ساڵ بەنووسراوی(12312)لە 2011/6/29 بەم شێوەی خوارەوە خەملێنراوە، دیارە وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێم خەملاٌندنەکەی بۆ کردووە (نەفەقاتی تەشغیلی، نەفەقاتی ئیستیسماری، داهات، میلاکات)، دواتر وەزارەتی دارایی و ئابووری هەرێمی کوردستان پاش ئامادە کردنی پێداویستیەکانی بودجە بەنووسراوی ژمارە (152821)لە 2011/8/8.

داوا لەهەموو فەرمانگەکانی حکومەتی هەرێم کراوە لەگەڵ ڕێنمایەکانی ئامادەکردنی بودجەی تەشغیلی دووبارە تەئکید کراوە بەنووسراوی ژمارە(17995)لە 2011/9/5 بەزووترین کات بودجەی ساڵی 2012 بۆمان بنێرنەوە بەپێچەوانەی ئەوەش بەرپرسیار دەبن، ئەوە نووسراوی خۆتانە من دەیخوێنمەوە.

دواتر بەنووسراوتان ژمارە (18600) لە 2011/9/28 خشتەی کاتی تاوتوێ کردن لەسەر بودجەی ساڵی 2012 دیاری کراوە لە 2011/10/2 تاکو 2011/10/30،خۆتان بەرنامەیەکتان داناوە خشتەی کاتی تاوتوێ کردن و بەنوسراوتان ژمارە (18601) لە 2011/9/28 بڕیار درا بەپێکهێنانی لیژنەیەکی بالاٌ بۆ تاووتێ کردنی بودجەی ئاسایی لەگەڵ وەزارەتەکان، واتە ئێوە لەمانگی(9)ە لیژنەتان پێکهێناوە، ئەمە ئەوە دەگەیەنێ کە هەموو ئەو بیانوویانەی کە ئێوە باسی دەکەن لە دوا کەوتنی بودجە پووچەڵ دەکاتەوە، چونکە لەمانگی (9) تامانگی(12) نزیکی(3) مانگ دەکات، ئایا ئێوە بە(3)مانگ نەتان توانیوە لەگەڵ ئەو لیژنەی کەپێکتان هێناوە خەملاٌندنێك بۆ بودجەی ئاسایی بکەن و بینێرن بۆ حکومەتی ناوەند؟ کەواتە بەپێی ئەم نووسراوە ئێوە وەکو وەزارەتی دارایی بەرپرسیارن لە دواکەوتنی بودجەو خەملاٌندنی بودجە،دواتر هەرخۆت لەڕاگەیەندنەکان ئاماژەت بەوە داوە بەڕێز وەزیری دارایی کەلە 2012/2/26 بودجەی خەملێنراوی حکومەت ئامادەیەو دەتانەوێ بینێرن بۆ پەرلەمانی کوردستان،ئایا ئێوە بەنووسراو داواتان لەسەرۆکایەتی پەرلەمان کردووە دەتوانن لەڕووی قانونیەوە بودجەی 2012 بەخەملێنراوی ئامادەیە بینێرنە پەرلەمان؟ یان هەر لەسەر قسەی سەرۆکی لیژنەی یاسایی نازانم بەچ حەقێك ڕێگەی بەخۆی داوە بەناوی پەرلەمان یاخوود بەناوی چیەوە لێدوان بدا بەوەی ناتوانرێ بودجە بنێرێتە پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/سەرۆکی پەرلەمان:

کاکە پێشەوا حکومەتی موستەقیل ناتوانێ بودجە بنێرێ،ئەوە سەبەب بووە.

بەڕێز پێشەوا توفیق مغدید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەشەفەهی ئەوەم ناوێ، حەزئەکەم بەنووسراو،وەزارەتی دارایی و ئابووری کەباس لەوە دەکا لە (26-2) بودجەی خەملێنراوی ئامادەیە، بەنووسراو داوا لەسەرۆکایەتی پەرلەمانی کوردستان بکات بۆ ئەوەی بودجە دوانەکەوێ، بۆ ئەوەی هۆکارەکەش نەخەنە ئەستۆی حکومەتی فیدراڵ.

لەلاپەڕە(2)ی ئەو نووسراوەی کەهی وەزارەتی دارایی و ئابووریە،خاڵی یەکەم زیادبوونی خەرجیەکانی سیادی و حاکیمە واتە پشکی حکومەتی هەرێم کەمدەبێتەوە،پلانی ئێوەی حکومەت چیە کە داڕێژەری سیاسەتی بودجەن لەهەرێمی کوردستان بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە، لەخاڵی(ب)هاتووە دەڵێ (بەشێك لەخەرجیەکان لەساڵانی ڕابردوو نەگەیشتوونەتە حکومەتی هەرێمی کوردستان)کەمەبەستان خەرجی حاکیمەیە، بۆچی نەهاتووە؟ ئەی ئێوە چیتان کردووە؟ سووتەمەنی بۆ وێستگەکانی بەرهەمهێنانی کارەبا و ناکۆکی موڵکایەتی 100٪ نەگەیشتۆنە کوردستان،هۆکاری نەگەیشتنی ئەوانە چیە؟.

لاپەڕە(4) ی نووسراوەکەتان کۆی دانیشتوانی عێراق سی و سێ ملیۆن و دووسەد و پەنجاو نۆهەزار و حەوسەد و چل و یەك کەس، ژمارەی دانیشتوانی کوردستان چوار ملیۆن و سەدوو هەشتاو نۆ هەزار و حەوسەد و دوو کەس کە هەژمار کراوە ڕیژەی لەسەدا دوانزە و پۆینت شەش دەکات، ئایا وەزارەتی دارایی و وەزارەتی پلاندانان، بەتایبەت وەزارەتی پلاندانان ئایا ئێوە بەراستی ئەزانن ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان چەندە؟.

لەخاڵی یەك بودجەی پەرەپێدانی پارێزگاکان باستان لەوە کردووە کە بەپێی ڕێژەی نفووسی هەرسێ پارێزگای کوردستان دەکاتە حەوسەد و حەفتا و نۆ ملیار دینار،لێرەدا جیاوازی مەبلەغی دووسەد و حەفتا و دوو ملیار دینار کەخۆتان نووسیوتانە لەبڕی یەك ترلیۆن و پەنجاو یەك ملیار، کەئەوە موستەحەقی هەرێمی کوردستانە، لەبودجەی تەنمیەی ئەقالیمی پارێزگاکان، بەڵام ڕەقەمێکتان نووسیوە دیارە ئەوە هەڵەی چاپە (9779)حەوت سەدو حەوفتاو نۆ ملیار دینارە نەك ئەوەی نۆ ترلیۆن و حەو سەدو حەفتاو نۆ ملیار دینارە، کەڕێژەکەی دەکاتە ئەوەندە، ئێوە واتان دەرخستووە کە کوردستان بەبڕی دووسەدو حەفتاو دوو ملیار دینار زەرەر دەکات، باشە ئەگەر ژمارەی دانیشتوان دەقیقە، حەقی خۆمانە بەپێی ژمارەی دانیشتوان بۆمان بنێرن، بەڵام ئەگەر ئەوان لەوێ ژمارەیەکیان دەست نیشان کردووە ئەی هەڵوێستی ئێوە چیە؟ بۆ چارەسەری ئەو پارەی کە نەنێردراوە، بڕی یەك ترلیۆن و شەس سەدوو حەفتاو یەك ملیار تەخصیص کراوە بۆ پترۆ دۆلار لەهەموو پارێزگاکانی عێراق، کەڕێژەی 17٪ ی هەرێم ئەکاتە حەوت سەد و حەفتاو پینج ملیار دینار، بەڵام ئەوەی کەئێوە نووسیوتانە چل ودوو ملیار و چوار سەد ملیۆن دینارە، کە لەوەش جیاوازییەك هەیە، نازانم پلانی ئێوە چیە وەك نوێنەری حکومەت؟.

لەلاپەڕە(5)ی نووسراوەکەتان نووسراوە (بەڵام لەخشتەی بودجەی عیراق ئەمساڵ و ساڵانی پێشتر هیچ بڕە پارە دانەنراوە بۆ بەرهەمی خۆماڵی)دەپرسم بۆچی دانەنراوە؟ ماددەی(13)برگەی(5)هاتووە کەبەڕێکەوتنێك لەنێوان سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانی عیراق و سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان خەرجیەکانی پاسەوانی هەرێمی کوردستان(پێشمەرگە)بۆ دابینکردنی مووچەو چەك و پێداویستیەکان لەلایەن حکومەتی ناوەندیەوە بەشێوەی پێشینە خەرج دەکرێ، بەجۆرێك بگونجێ لەگەڵ دەستوری عیراق، تایاسایەك دەردەچێ بۆ ڕێکخستنی پشکی پاسەوانی هەرێم.

لەساڵی 2007 وە ئەم بابەتە بەشێوەی جیاواز لەیاسای بودجەدا هاتووەو یا پێویستە بەدوا داچوون و وەرگرتنی پشکی هەرێمی کوردستان لەسەر مستەوای بەرز لیژنەی بۆ دروست بکرێ، وەك ئەوەی ئێوە نوسیوتانە،نازانم مەبەستان کێیە لیژنەی بەرز دروست بکرێ؟ ئەگەر ڕێکەوتن هەیە بۆ جێ بەجێ ناکرێ؟ لە (2011/2010/2009/2008/2007)کۆی گشتی تاکو(31-11-2011) چوار ترلیۆن و نۆسەد و سی ملیار نۆسەد و نەوەد و چوار ملیۆن دینارتان نووسیوە، کەئەمانە ئەبوایە حکومەتی عیراقی بینێرێ بۆ هەرێم، بەڵام نەیناردووە، ئایا ئەمانەتان لەکوێ پڕ کردۆتەوە لەکاتی بودجەیە؟.

لەلاپەڕەی(6)خاڵی (3) (دیاری کردنی ژمارەی فەرمی دانیشتوان)ی هەرێمی کوردستان و جێ کردنەوەی لەبودجەی ساڵی داهاتوو، تاکو کاریگەری نەبێ لەپشکی حکومەتی لەپەرە پێدانی پارێزگاکان، ئایا ئێوە بەراستی دەزانن ژمارەی دانیشتوان چەندە؟ کارکردن بۆ وەرگرتنی هەموو خەرجیەکانی سیادی ساڵانی ڕابردوو کەخەرج نەکراوە و دەگەڕێنرێتەوە و تەدویر دەکرێ ساڵانە، بۆچی پێشتر تەدویر نەکراوە؟ کێ هەیە ئەمە بکات؟.

لەلاپەرەی(7)ی نووسراوەکەتان خاڵی(6) لەساڵی 2010 بڕی سێ سەد و پێنج ملیار دینار، تەنها هەشت ملیار دینار ئیعادە کراوە بۆ هەرێم، کەرێژەکەی ئەکاتە 2/6٪ بەرێنمایی سەرەوە، ئایا بۆچی لە سێ سەد و پێنج ملیار تەنیا هەشت ملیار ئیعادە کراوە؟.

لەلاپەڕەی (7)خاڵی (1) باستان لەوە کردووە سیاسەتی دارایی عیراقی فیدراڵ ڕاستە بەپێی دەستوور لە ماددەی (110) سیاسەتی دارایی لە ئیختصاصی پێشینەکانی فیدراڵ دایە.

لەخاڵی (5) یش باستان لەوە کردووە کەڕۆژانە خەملێنراو ئەرقامێکە دوو ملیۆن و شەست سەد هەزار بەرمیل نەوت دەرهاوێشتە بکرێت، لەناوەرۆکی ئەم ژمارەیە سەد و حەفتاو پێنج هەزار بەرمیل نەوت ڕۆژانە بو کوردستان خەملێنرایە، ئایا ئەمە وایە؟ لەخوارەوە نووسیوتانە باستان لەوە کردووە بەشدار نینە، بەڵام لێرە لەخوارەوە نووسیوتانە ئێمە لەرێگەی نوێنەرمانەوە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی عیراقی فیدراڵ بەشی هەرێمی کوردستانمان وەرگرتووە، کەواتە نوێنەرتان هەیە لەوێ، کەنوێنەرتان هەیە چۆن ئاگاتان لێ نیە؟.

لەلاپەرەی (9) باستان لەدابەشی وەزیفی کردووە کەخاڵی(1) بەڕاستی جێگەی تێبینیە، کەنەفەقاتی بەرگری و ئاسایش دوو ترلیۆن و نۆسەد و هەشتاو یەك ملیار و چوارسەد و سێ ملیۆن دینارە، لە دە ترلیۆن و حەوسەد و چل و پێنج ملیار و حەوسەد و نەوەد و حەوت ملیۆن.

لەلاپەڕەی(10)،خاڵی (1)،خەملاندنی بودجەی حکومەتی هەرێم کراوە بۆ ساڵی 2012ی دارایی لەلایەن حکومەتی دارایی فیدراڵ، کەواتە حکومەتی فیدراڵ خەملاندنی بۆ کردووە، خاڵی(1)خەملاندنی داهاتی هەرێم بڕی شەش ترلیۆن و نۆسەد و سی و دوو ملیار دینار، بۆ ساڵی 2012 حکومەتی عیراق خەملاندنی بۆ کردووە، کەوا داهاتی حکومەتی هەرێمی کوردستانە، لەو مەبلەغە شەش ترلیۆن و دووسەد و شەست و

پێنج ملیار دینار داهاتی نەوت کەرۆژانە سەد و حەفتاو پینج هەزار بەرمیل نەوت وەردەگیرێ، ئایا ئەو شەش ترلیۆن و دووسەد و شەست و پینج ملیار دینارە لەکوێیە؟.

هەر لەلاپەرەی(11)خشتەیەکتان ناردووە خەملاندنی داهاتی حکومەتی هەرێم بۆ ساڵی 2012ی دارایی، ئەوەش پرسیارە بەراستی، خەملاندنەکەتان، باجەکان هەشتاو شەش ملیار، داهاتی جۆراوجۆر کەنازانم چیە و چۆن دووسەد و هەشت ملیار دەکات، هەمووی دووسەد و نەوەد و چوار ملیارە، نازانم رەقەمی ئێوە راستە یا هی حکومەتی عیراق؟.

لەتێبینیەکان نووسیوتانە لاپەرەی(12)خاڵی(1)، ئەو برە پارەی کەدابین دەکرێ بۆ هەرێمی کوردستان تا ئێستاش بەوردی هەژمار نەکراوە، هەر دوای ئەوە نووسیوتانە هەژمار کردنی کۆتایی بودجە لەوەزارەتی دارایی حکومەتی فیدراڵ بەشە بودجەی هەرێمی کوردستانی دیاری کردووە بە دوانزە ترلیۆن و شەسەد و چوار ملیار دینار،هەرخۆتان دەڵێن دیاری کردووە، هەرخۆشتان دەڵێن دیاری نەکردووە.

لەلاپەرەی(13)(ب) زیادبوونی بەرێژەی 13٪ی مووچەی (پێشمەرگە،پۆلیس،ئاسایش)، کەژمارەیان (266000)کەسە، ئایا ئەو ژمارەیە راستە؟ چونکە ئێوە فۆرمێکتان ناردووە بە(ئاسایش،پێشمەرگە،پۆلیس) ژمارەیان (263450) کەسە، کەواتە جیاوازیەکەی (2550)کەسە، لەکوێیە ئەو (2550)کەسە؟.

خاڵی(ج) زیادبوونی مەبلەغی(150000) دینار وەك دەرماڵە بۆ فەرمانبەرانی وەزارەتی پەروەردە کەژمارەیان(160000)کەسە، ئێمە لەسەردانێکمان بۆ وەزارەتی دارایی کاك(رەشید تاهیر)باسی لەوە کرد ئەوان هی(90000)کەسیان ناردووە، بەڵام ئێوە باس لە (160000) کەس دەکەن، ئایا بە فیعلی ئەوەی لەبەغداد دەینێرن هی (160000)کەسە یا هی(90000)کەسە؟ یان ئەوکات کەباست کردووە ئەوکات ئەوەندەیان ناردووە؟ دێمە سەر بەشی(باربووەکان)، نازانم بە چ پێوەرێك ئیعانات و مینەح و مەنافیعی ئیجتیماعی و مەصروفاتی ئوخرا دادەنرێت؟ بەپێی ئەو ئیستیمارەی کەناردووتانە، دوو وەزارەت ئیعاناتیان هەیە، وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو، لەگەڵ دەستەی ناوچە جێ ناکۆك لەسەرەکان، کە شەست و پێنج ملیارتان بۆ وەزارەتی کشتوکاڵ داناوە، پێنج ملیاریشتان بۆ دەستەی جێ ناکۆك لەسەرەکان داناوە، بەڵام بەپێی ئەو ئیستیمارەیە وەزارەتی کشتووکاڵ شەش مانگی یەکەمی 2011 لە پەنجاو شەش ملیار دینار کەپار بۆی تەخصیص کراوە تەنها پێنج ملیاری سەرف کردووە لەشەش مانگی یەکەم، یەعنی لەشەش مانگەکەی تر پەنجا ملیار سەرف دەکات؟ دەستەی جێ ناکۆکەکان سەرفی هەر هیچ نیە، مەسروفی فیعلی شەش مانگی یەکەم هەر هیچ نیە، بەڵام هاتوون لێرە پینج ملیاریکەتان بۆ تخصیص کردۆتەوە.

لاپەرەی(14)بەشی بەخشین،کلێشەیەکی تێدایە،شارەوانیەکان سێ سەد و نەوەد و دوو ملیار، بەڵام لەو ئیستیمارەی کەناردووتانە سێ سەد و حەفتاو هەشت ملیار و حەوسەد و نەوەد و نۆیە،کامیان راستە؟.

لەسوودە کۆمەڵایەتیەکان خاڵی(د) لاپەرەی(15) وەزارەتی ناوخۆ دە ملیار و حەوسەد ملیۆنە، بەڵام لەو ئیستیمارەی کەناردووتانە سەد و دەملیار و حوسەد و بیست و شەش ملیۆن دینارە، کامیان راستە؟

لەلاپەرەی(16)کەدوایی لەسەر ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دێمە سەری، پرۆژە دواکەوتووەکانە کەهیچ پەیوەندی بە بودجەی 2012ەوە نیە نازانم چۆن تێپەڕیوە بەسەر لیژنەی دارایی، بەسەر وەزارەتی پلاندانان، ئەگەر ئەوە ئەبدەیتی تازەتان بێ بەڕاستی کارەساتە، خەرجی زیادەڕەوی لەبودجەی پەسندکراوی ساڵی 2011 دەکاتە چوار سەد و سی و پێنج ملیار دینار، چارەسەر چیە بۆ ئەو زیادەیەی ساڵانە وەك وەزارەتی دارایی؟ ڕێژەی جێ بەجێ کردنی بودجەی وەبەرهێنان لەساڵی 2011 دەکاتە 53٪ لە کۆی گشتی تەرخان کراوی چوار ترلیۆن و حەووسەد ملیار دینار، ئایا ئەو پارەیەی ماوەتەوە لەپرۆژە جێ بەجێ نەکراوەکان تەدویر کراوە؟ لەکوێیە؟ ئەوە بەنیسبەت ئەو نووسراوەی کەناوتان لێ نابوو ڕاپۆرتی دارایی.

سەبارەت بەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی وەك هە هەژدە لیژنەکەی تری پەرلەمان ئەرکیان ئەوەیە کەبودجە دێتە بەردەستیان دەبێ چاوەڕێی هەموو ڕاپۆرتی لیژنەکانی تر بکەن.

هەروەها بەشە بودجەی وەزارەتی دارایی و ئابووریش موناقەشە بکەین، نازانم چۆن حەقتان بەخۆتان داوە لەناو ئەو ڕاپۆرتە کۆمەڵێك شت ئیزافە بکەن بڵێن پەسندە یاپەسند نیە؟ هەر لیژنەیەك خۆی ئامادە کردووە لەسەر بەشە بودجەی هەر وەزارەتێك لەگەڵ ستافی وەزارەت دانیشتوون، نەدەبوو ئێوە ڕاپۆرتەکان دەستکاری بکەن، چۆن بووە ئەوها پێشکەش بکەن، سەبارەت بەپرۆژە دواکەوتووەکان، ئەوە دوو نوسخەیە، نوسخەیەکی هی 2011 یە، ئەویتر هی 2012 یە، نازانم ئامانجتان چیە لەوە هێناوتانە ئێرە؟ پرۆژە بەردەوامەکانی نێوان ساڵانی 2003 تا 2005، هیچ پەیوەندی بە 2012 وە نیە، (ناوی پرۆژە، ناوی وەزارەت، ناوی کۆمپانیا، پارێزگا، قەزا، ماوەی پرۆژە، گوژمە، خەرجی 2010، گوژمەی پێویست بۆ 2012)، کوا ئەو حەقلەی کەئاماژەتان پێداوە گوژمەی پێویست بۆ 2012؟ ئەوەی لەوە ڕاپۆرتەی لیژنەی دارایی و ئابووری جێگەی تێبینیە، ئێوە قسەتان لەسەر(باربوو، بەخشین، سوودە کۆمەلأیەتیەکان)نەکردووە، بەرێژەیەکی زۆر زیادی کردووە لەهەموو وەزارەتەکان، دوایی وەلأمم بدەنەوە.

کەمکردنەوەی رێژەی وەبەرهێنان بە ڕێژەی چوار و پۆینت چوار لەچاو و پارساڵ، بۆچی داواتان لەوەزارەتی دارایی نەکردووە چارەسەرێك بدۆزێتەوە؟ خۆ ناکرێ هەموو ساڵێك بودجەی تەشغیلی زیاد بکرێ و بودجەی وەبەرهێنان کەم بکرێ، بەراوردی نێوان وەزارەتەکان لەدابەش کردنی بودجە بەسەریان کەلەڕاپۆرتەکەی ئێوە هاتووە، سێ نموونە دەخەمە ڕوو، (وەزارەتی کشتوکاڵ و سەرچاوەکانی ئاو،وەزارەتی بازرگانی وپیشەسازی، وەزارەتی ئاوەدان کردنەوە)، بەرامبەریشیان (دەزگای ئاسایش، ئەنجومەنی ئاسایش، وەزارەتی سامانە سرووشتیەکان)، (کشتوکاڵ) دووسەد و حەفتاو شەش ملیار و هەشت سەد و سی و پێنج ملیۆن دینار، (بازرگانی و پیشەسازی) حەفتاو چوار ملیار و حەوسەد و نەوەد ملیۆن، (ئاوەدان کردنەوە) نەوەد و حەوت ملیار و نۆسەد و چل و پێنج ملیۆن دینار، بەلأم (دەزگای ئاسایش) چوار سەد و پەنجا و پێنج ملیار دینار و بیست و دوو ملیۆن، (ئەنجومەنی ئاسایش)سەد و سی و چوار ملیار و هەشت سەد و شەست و چوار ملیۆن، (سامانە سروشتیەکان) پێنج سەد و چواردە ملیار و دوسەد و هەشت ملیۆن دینار،

نازانم بەچ پێوەرێك ئەو هەموو پارە بۆ ئەو وەزارەتانە تەخصیص دەكرێ لەكاتێكا سێ وەزارەتی گرنگ موقارەنە بەوانە سفرە، سەبارەت بەژمارەی فەرمانبەران.

لەلاپەڕە(13) ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری هاتووە كە ژمارەی فەرمانبەران (655505) كەسە، بەڵام لەو ئیستیمارەی كە حكومەت ناردوویەتی (650849)كەسە، واتە(4656) كەس فەرقی هەیە، لەكوێن ئەوانە؟ لەلاپەڕەی(17)سەد ملیار دینار بۆ قەزا و ناحیە ڕاگوێزراوەكان، شتێكی باشە بەڵام وەك ئەوەی پار نەبێ كە دە ملیار دانرا غەدریان لەهەندێ قەزا و ناحیە كرد، ئایا لیژنەی دارایی و ئابووری بەپێی داتا پارەیان داناوە یا لێگەڕاون وەزارەتی دارایی و ئابووری خۆی سەرفی بكا؟؟هیوادارم وەڵامی پرسیارەكانم بدرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز كاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئێمە بەپێی پەیڕەوی ناوخۆ موناقەشەی ڕاپۆرتی لیژنەی دارایی دەكەین پاشان كەپرۆژەی بودجە هاتە بەردەممان موناقەشەی دەكەین، بۆ وەزیرە بەڕێزەكانیش نیە ئامۆژگاری پەرلەمانتاران بكەن. سوپاس.

بەڕێز عبدالله محمدامین:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەگەر بڕیارێكی تازە هەیە لەسەرۆكایەتی بۆ قسە كردن دەبوایە لەسەرەتاوە بوترێ نەك لەناوەڕاستەوە، داوا دەكەم هەر لەسەر شێوازی ساڵانی پێشوو بڕۆین كەقسەی پێ كراوە، من چەند هێڵێكی گشتی لەڕاپۆرتی لیژنەی دارایی و ئابووری كەكۆكراوەی ڕاپۆرتی لیژنەكانە قسەی لەسەر دەكەم، دیارە بابەتی بودجە بابەتێكی گرنگە و ئەركی پەرلەمانتار و ئەركی پەرلەمانیش لەم پرسەدا بەشێوەیەكی گشتی بەرجەستە دەبێ، بۆیە هەم ئەركی پەرلەمانتارە كەبە دیقەت قسەی لەسەر بكەن.

ئەركی وەزیران و سەرۆكایەتیشە كەتەحەمولی پەرلەمانتار بكا، پێم وایە ئەگەر ئێمە هەر قسە بكەین و قسەكانیشمان عەمەلی پێ نەكرێ لەلایەن دەستەڵاتی تەنفیزی،قسەكانمان دەچێتە بۆشاییەوە و دەچێتە قاڵبی ئیستیهلاك نەك ئینتاج.

بۆیە بەرلەوەی قسە بكەم من داوا لەسەرۆكایەتی پەرلەمان دەكەم چاودێری ڕاو بۆچوونەكانمان بكات بزانێ چەندێكی جێ بەجێ دەكرێ و چەندێكی جێ بەجێ ناكرێ؟ ناكرێ ئێمە قانون دانێین و قسە بكەین، بەڵام ئیشی پێ نەكرێ، خاڵی(1)مم دەربارەی داهاتەوەیە،هەندێك لەبرادەران لەسەر داهات بەشێوەیەكی گشتی قسەیان لەسەر كرد، بەڵام من دەمەوێ هەندێك ئیزافەی بخەمە سەر، ڕاستە داهات

بەپێی دەستوور لەدەستەڵاتی حکومەتی فیدراڵیە، بەلاّم ئەم دەستەلاّتە دەستەلاّتێکی موتلەق نیە، ئەگەر چی حکومەتی عیراقی بەشێوەیەکی موتلەق بەکاری دێنێ، لەکاتێکا ئێمە زەماناتی دەستووریمان هەیە لەماددەکانی(105، 106) بەلاّم حکومەتی هەرێمیی کوردستان لەبەکارهێنانی ئەم زەماناتە دەستووریانە زۆر مەوقیفی زەعیفە.

من ڕاپۆرتی وەزارەتی داراییم لایە یەك وشە کەمنی زۆر نیگەران کردیە ئەویش وەزارەتی دارایی کەدەڵێ حکومەتی فیدراڵی غەدرمان لێ دەکات لەئەساس کردنی بودجە و هیچ ئاگاداری نین و سەرەڕای ئەوەی کەزەمانی دەستووریان هەیە، دەڵێ بەهەرحاڵ،یەعنی پشکێکی گەورەی هەرێمی کوردستان لەبەغداد جێ دەمێنێ، ئەگەر کۆی بکەینەوە دەتوانم بڵێم 40٪ ی داهاتی هەرێم لەبەغداد جێ دەمێنێ، لەبەرامبەر ئەم جێمانە زۆرە وشەی بەهەرحاڵ بەتەسەووری من زۆر شتی لێ دەخوێنرێتەوە، بۆیە ئەم نەرمی نواندنە بەتەسەوری من لەخۆڕا نیە، تەسەوور دەکەم جۆرێك بێ لەمعامەلە(بالمثل) لەگەڵ بەغداد، وەك چۆن ئێمە بەبەغداد دەڵێین داهاتی نەوتتان دیارنیە، کەس نازانێ سەرفیاتان بۆ کێ ئەچێ؟ ئەوانیش بەهەمان شێوە بەئیمە دەڵێن لەبەرامبەردا بێ دەنگبوونێکی دوولایەنە هەیە، چاوپۆشینێك هەیە لەحەجمی داهاتوو چۆنیەتی سەرفیات.

ئەم مەسەلەیە پێویستە بەئاسانی بەسەرمان تێنەپەڕێ، لەرێگەی لیژنەیەکی تەحقیقیەوە یەك لایی بکرێتەوە، ناتوانین رێگە بدەین ئەم بابەتە تەئجیل بکرێ بۆ ساڵێیێکی تر،ئەم ساڵ ئەم بابەتانە بە موعەلەقی نەهێڵرێتەوە کەکۆکراوەی سالاّنی ڕابردووە،بابەتی دووەمم دواخستنی بودجەیە، ئەگەر بودجە تەخمینە و تەخمین لەعیراقدا ئاسانترین جۆری تەخمینە، لەبەر ئەوەی زۆرترین داهاتی عیراق و هەرێمی کوردستان 97٪ی لەنەوتایە، نەوتیش سعرەکەی دیاری دەکرێ بە(85)$، ئەم تەخمینە بۆ تەئخیر دەکرێ؟ بەتەسەوری من دەتوانرێ پێش بودجەی عیراق ئەم تەخمینە ئامادە بکرێ و بنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان، بەلاّم دواخستنی دیارە هۆکاری هەیە.

من داوای ڕوون کردنەوەی ناکەم، چونکە پێم وایە هەموو شتێك ڕوونە، هۆکارەکەی ئەوەیە،یائەوەتا ئەو ژمارە و داتایانەی کەلەئەسڵدا هەیە،لەواقعدا بەجۆرێك دەستکاری دەکرێ کەناناسرێتەوە، بۆیە ناتوانرێ تەخمین بکرێ، یائەو مەبالیغانە بۆیە تەئخیر دەکرێ تەداولی پێوە دەکرێ، دەبێ لیژنەی تەحقیق ڕوونی بکاتەوە، ئایا تەداولی پێوە دەکرێ یانا؟ چونکە لەزانستی ئابووریدا کات پارەیە، ئەو کاتە کێ ئیستیفادەی لێ ئەکا؟؟خاڵی سێیەمم بابەتی کورتهێنانە، تاکەی ئەم کورتهێنانە دەمێنێ؟.

من جاری پێشووش پرسیارم کرد لەبەرێز وەزیری دارایی،لەم ولاّتەی ئێمە کەهەموو سەرچاوەکانی داهات باش ئیش دەکەن، هیچ حالاّتێکی ناسروشتیش ڕووی نەداوە، مەبالغێکی گەورەش هەیە لەم ولاّتەدا، بۆچی کورتهێنان هەیە؟ شتێکی سەیر هەیە لەکوردستان کۆمەڵێك هاوکێشە هەیە کەناکرێ بەیەکەوە کۆ ببنەوە، بۆ نموونە ئێمە 52٪ داواکاری وەزارەتەکان وەلاّم دراوەتەوە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە، لەلایەکی ترەوە کورتهێنان هەیە، بەلاّم لەتەنیشتەوەش دا لەزۆر سێکتەر زیادە ڕەوی هەیە لەسەرفیات، لەلایەکی تریش

بەشێکی زۆر لەداهاتی هەرێمی کوردستان بەناوی دەعم و جۆرەها ناوی تر سەرف دەکرێ بۆ مەرفەقی خاص(خزمەت گوزاری کەرتی تایبەت)، بۆچی مەکتەبی فلاَن، نەخۆشخانەی فلاَن پارەی خەیالَی لێ سەرف دەکرێ بەناوی دەعمەوە؟ بەڕاستی ئەمە لەگەڵ ئەم هاوکێشەیە ناگونجێ، ناکرێ تۆ کورتهێنانێکی گەورەت هەبێ لەملاوە زیادە ڕەوییت هەبێ.

خالَی(4)م نەبوونی میعیار و بنەمای دروست لەکارەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، هەردوو وەزارەت ئیعتیماد دەکەنە سەر دوو بنەما لەئیش و کاریان دا، یەکەم بریتیە لەنەقلی حەلی موشکیلە، کورتهێنانی پێرار بۆ پار،پار بۆ ئەمسالَ، لەلایەکی تریش دواخستنی بودجەی پێرار بۆ پار،ئەمە حەلی موشکیلە نیە، ئەمە نەقلی موشکیلەیە، ئەم کەلَەکە بوونە وادەکا نەوەزارەت و نەهیچ حکومەتێك پێی چارەسەر بکرێ، ئەم هەموو موشکیلانە وەك ئەوەی یۆنانی لێدێ کەهەموو ئەوروپا پێی چارەسەر ناکرێ.

خالَی(2) پاساو و هێنانەوە، یەك لەموشکیلەکانی وەزارەتەکانی هەرێم بریتیە لەپاساو هێنانەوە، تەنانەت بۆ خودی پاساویش پاساوێکیان حازرە، دەلَێی بودجە بۆ دواکەوت؟ دەلَێ لەعیراق تصدیق نەکراوە بودجە،کەتصدیقیش ئەکرێ دەلَێین بۆ دواکەوت؟؟ئەلَێ کابینە گۆڕاوە،ئەم پاساوانە هەمیشە بەردەوام دەبن، بۆیە دەبێ پەرلەمانتاران هەولَی خۆیان بدەن تاکو چیتر میللەت باجی ئەم کەم و کورتیانە نەدات.

من چەند پێشنیارێکم هەیە تاحەلی ئەو موشکیلانەی پێ بکرێ،یەکێ لەموشکیلەکان ئەوەیە تەوزیعی ئیمتیازات لەولاَتی ئێمە نابینرێ، هەمووی دەکرێتە یەك سەبەتەوە ، کەسێك تەعینە مووچە وەرئەگری، موخوصەصات وەرئەگرێ،ئیفاد ئەکرێ، بەشداری وورکشۆپات ئەکرێ، زەوی ئەدرێتێ، هەموو ئیمتیازاتی ئەکرێتە ئەو سەبەتەوە، لەم لاشەوە سەبەتەیەکی تر هەیە،سێکتەری تایبەت، بێ بەشە لەو هەموو شتانە، من گەنجێکم بینی لەشاری قەلاَدزی لەناو بازاڕ، دەستی گرتم وتی من شەهادەم نیە، واستەشم نیە، بەلاَم بودجەی 17٪ بەشی منیشی پێوەیە، بۆ حکومەت بیر لەوە ناکاتەوە منیش سوود مەندبم بەڕێگەیەك لەڕێگاکان؟.

خالَی(2)ەم ئەوەیە لەو ولاَتەی ئیمەدا پارە زۆرە، بەلاَم قیمەتی کەمە، مووچەی کەسێك لە(300000)ئەکەیتە (1000000)، هیچ ئیستیفادەیەکی لێ ناکات، لەملاوە قوڕ دەکەی بەسەری ئەو کەسەی کەهیچ مووچەیەکی نیە،بۆیە ئەرکی وەزارەتی دارایی و حکومەتە بەشێوەیەکی گشتی بیر لەوە بکاتەوە بەپارەیەکی کەم ژیانێکی شایستە دابین بکرێ، پێشنیاری سێیەم بۆ سلفەیە، ئەم سلفانە شتێکە خەلَك بەشێوەیەکی ڕاستە و خۆ ئیستیفادەی لێ دەکات، (سلفەی عەقار، سلفەی زەواج، قەرزی بچووك)تادوایی، بەلاَم دەبینین دوو هۆکار وادەکات خەلَك خێر لەم سلفەیە نەبینێ، هۆکاری یەکەم کەشەش مانگ یا حەوت مانگ بودجە دوا دەکەوێ، ئەم سلفانە ڕادەگیرێن.

ڕێگەی دووەم ئەوەیە کەفیلێك داوا دەکەن، ئەرکی کەسەکە قورستر دەکەن، من وەك کەسێکی قانونی پێشنیار دەکەم کەفیل نەمێنێ، لەجیاتی کەفیل(حجز)بخرێتە سەر ئەو مولَکە، خالَی دووەم،دەکرێ

ئیستیفادە بکرێ لەماددەی (3)بڕگەی (3)یەم لەپەیڕەوی ناوخۆ، بۆ ئەوەی ئێمە بتوانین ئەو شەش مانگەی تریش ئەو سلفانە ئیش بکەن تاخەڵك بتوانن ئیستیفادە بکەن لەو سلفانە.

خاڵی(5)مم تایبەتە بەوەزارەتی پلاندانان، چەند موئەشیرێکی سلبی هەیە لەوەزارەتی پلاندانان، کەساڵ بەساڵ زۆر دەبێ بێ ئەوەی حەلی بۆ بدۆزرێتەوە، بەخاڵ باسیان دەکەم:

1-جیاوازییەکی گەورە و ناهاوسەنگ لەنێوان پرۆژەی پێشنیار کراوی تازە و پرۆژە بەردەوامەکاندا هەیە.ئەمە وادەکات پرۆژەی بەردەوام دواتر پرۆژەی دواکەوتوو و پرۆژەی پەککەوتوو دواتر ئەمە وای لێدێ جیاوازیەکان بەجۆرێك زۆر دەبێ کە هیچ ئیستیفادەی نابێ.

2-زیاتر بوونی نەفەقاتی تەشغیلی لەسەر حیسابی نەفەقاتی ئیستیسماری، لەبەر ئەوەی بودجە دوادەکەوێ تۆ ناتوانی لەو مودە کەمە بودجەی ئیستیسماری سەرف بکەی، دواتر ئەو بودجە ئیستیسماریە نەقڵ دەکەن بۆ بودجەی تەشغیلی لەوێ لەسێکتەرەکاندا لەبابی زیادەڕەوی سەرفی دەکەن، ئەمە لەهیچ شوێنێکی دنیا وێنەی نیە.

3-ناکارایی و نەتوانایی سەرف کردنی بودجەی ئیستیسماری ساڵانە زیاد دەکات،هەروا سەرف کردنی پارەی مدەوەری ئیستیسماری تر بەسێکتەری تر بەزیادە ڕەوی.

4-سێکتەرەکانی بونیادنانی ژێرخانی ئابووری،بەجۆرێکە ناتوانین بڵێین سیستەمێکمان هەیە خزمەت ئەکا بەژێرخانی ئابووری.

لەژێر رۆشنایی ئەم خاڵانەوە دەپرسم شوێنی پلان و هەنگاوەکانی ئێمە بۆ ئیسلاح و بەکارهێنانی بودجە کەئالەتێکی گەورەیە لەبەردەمی وەزارەت و حکومەت،بۆ ئەوەی هاوسەنگی ئیقتیصادی دروست بکات لەوڵات،ئەو هاوسەنگە ئابووریە دواتر سەر بکێشێ بۆ هاوسەنگی کۆمەڵایەتی و ئاشتی کۆمەڵایەتی، من پرسیار ئەکەم شوێنی ئەم پلانە لەکوێیە؟ زۆرجار دەبینین ئاستی کۆمەڵایەتی لاسەنگ دەبێ لەوڵاتی ئێمە ڕەگەکەی لەنادادی کۆمەڵایەتیەوەیە،نادادی کۆمەڵایەتیش لەم بودجەدایە.

بۆیە من هیوادارم هەموو لایەنەکان تەئکید لەسەر نوقتەیەك بکەنەوە، ئەمساڵ ئێمە وەك پەرلەمانی کوردستان، تەجاوزی ئەوە بکەین کەئەوە فراکسیۆنی فلانە، حیزبی فلانە،دەستەڵاتی خۆمان بەکاربێنین، لیژنەی تەحقیقی دروست بکرێ، لێپێچینەوە بکرێ لەو کەموو کورتیانە،سنوورێك دابنرێ بۆ هەموو ئەو موئەشیرانەی کەئەم میللەتە پێیەوە زیانی پێ دەگات، سوپاس.

بەرێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەرێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك تێبینیم هەیە، هیوادارم هەموو ئەو ڕەخنەو و تێبینی هاوڕێکانم کە ئەیگرن دیارە هەموویان بەبەڵگەوە قسەئەکەن، داواکارم وەزیرەبەرێزەکانیش کەپەرلەمانتارێك رەخنەئەگرێ ئەوانیش بەداتاو و بەڕقەم وەڵام بدەنەوە، چونکە ئیمە وەك پەرلەمانتار لەسەر کارەکانی ڕابردووی ئەوان، لەسەر بودجە ئەم داتایانەمان کۆکردۆتەوە، نەك ڕێنمایی ئێمە بکەن، چۆن قسە بکەین؟ دیارە قسەکردن لەهەموو وڵاتێك

کۆمەڵێك پرەنسیپی خۆی هەیە، کۆمەڵێك پلان هەیە ئەبێ هەماهەنگی هەبێ لەنێوان وەزارەتەکان، بەتایبەتی وەزارەتی پلاندانان و وەزیری دارایی،ئەبێ پەیرەو بکرێ، بەتایبەتی لەبارەی سیاسەتی دارشتنی ئابووری ئەو وڵاتە.

لەبارەی بەزانستی بوونی سیستەمی ئابووری، ستراتیجی ئابووری، دواتر بەرنامە بۆ چۆنیەتی کارکردن لەسەر ئەو بودجەیەی کەتۆ ساڵانە کاری لەسەر ئەکەی، دیارە هەموو ئەمانەی کەمن باسم کرد، هەموو ئەمانە بازنەی کارکرنیان لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا بازنەیەکی بەتاڵە، چونکە تائێستا نەتوانراوە ئەو سیستەمانە پەیرەو بکرێ لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان، تەنها ئەو سیستەمە پەیرەو ئەکرێ کەئەو ڕاپۆرتەی وەزارەتی دارایی ئەینێرێ و ئەو ڕاپۆرتەی لیژنەی داراییش ئەیخوێنێتەوە هەمان کۆپی ساڵانی پێشووترە، تەنها خوێندنەوەکەی شتێکی ترە، ئەکرێ لەناو هۆڵی پەرلەمانی کوردستان ئەخوێنرێتەوە نەك بەکۆمەڵێك پلان بوترێ کەلەساڵی پێشوودا ئێوە ئەم پێشنیارانەتان کرد، یاخود ئەم ڕەخنانەتان گرت، ئێمە پلانمان داناوە بۆ چارەسەر کردنی، ئەمە چارەسەریەکانیەتی، بەڵام هەموو ئەم پلانە زانستیانە بوونی نیە لەناو بودجەی هەرێمدا، دیارە پلانی زانستیش بۆ بودجە لەکۆمەڵێك خاڵدا خۆی دەبینێتەوە، لەوانە (شەفافیەت) کە(داهات، ئەرباح، قەرزەکانت ڕوون بێ) بەڕوونی دیاری کرێ، بەڕوونی بزانرێ لەچ بابێك سەرف کراوە؟ دواتر داهات و خەرجیەکان، ئێمە ناکرێ کون بەکون بگەڕێین بڵێین فلان داهات لەکوێیە، وەڵلاً فلان مەبلەغم دۆزیەوە هی فلان شتە، ئەمە ناکرێ،ئەبێ ئەمانە لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا داهات و خەرجیەکان بەشەفافی بهێنرێتە بەردەمی پەرلەمانتاران، دواتر دیاریکردنی کات،کەباس لەداهات و خەرجی ئەکەی ئەبێ داهات و خەرجی و دواتر سەرجەم پرۆژەکانی ساڵانت لەبەر دەم بێ.

واتە وەزارەتەکە ڕوونی کردبێتەوە کەبەرێژەی چەند ئەمانەیان سەرف کردووە و کاریان لەسەر کردووە، هاوسەنگی لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان و بەکاربردن دیارە، بەس هاوسەنگی بوون نیە لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا،ئەوەی کەئێمە مەناقەشەی لەسەر ئەکەین، دواتر موناقەلە کردن خەریکە ئەبێ بەگرفت لەناو بودجەی هەرێمی کوردستاندا، بەتایبەتی دواتر دێم بەنموونەش ئەیخەمە بەردەستی هەردوو وەزیرانی بەرێز کەموناقەلە کراوە لەنێوان بودجەی بەکاربردن و بەکارهێناندا لەکاتێکدا ئەمە بەیاسا ڕێگەی لێ گیراوە.

لەناو بودجەی هەرێمی کوردستان هیچ دروشمێك نابینرێ کەبکرێ بەپلان بۆ ئەوەی لەئایندەدا کاری لەسەر بکرێ، ساڵانە کە کەموکوریەکانی بودجە دەرئەخەی ئەبێ لەساڵی ئاینده کۆمەڵێك لەو دروشمانە بکەی بەئامانج کەکاری لەسەر بکەی، بۆ نموونە بووژاندنەوەی ئابووری ناوخۆ، یاچارەسەری بێکاری،تۆ ئەگەر پلانت هەبێ بۆ چارەسەرکردنی یەکێ لەم وانەی من باسم کرد ئەتوانی تاڕادەیەك ئایندەی ئابووری وڵاتەکەت بەرەو بووژانەوە ببەی، لەسەر ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی ئەوەی ئێمە تێبینی دەکەین بەڕاستی

سالأنەش دووبارە ئەبێتەوە تەنها ئەوەیە کەئاگای لەدارِشتنی سیاسەتی ئابووری بەغدا نیە، ئاگای لەداهاتەکانی نەوت نیە، ئاگای لەهەناردەی نەوت نیە.

کەواتە ئەوانە هەموو گرفتن، ئەی کەواتە هەرێمی کوردستان ئاگای لەچ شتێکە؟ تەنها ئەو سلفەیە کەدەهێنرێتە کوردستان و ئەویش بەو شێوازەی پێشتر پەیرەو کراوە دابەش ئەکرێ بەسەر سێکتەرەکان و دواتریش ئەبێ ئێمە سالأنە بێینەوە بلێین ئەم برە پارەیە بۆ فلاَن شوێن بەهەدەر درا، بۆ فلاَن شوێن بۆ نەکرا،ئەمە مەسیرەکەیەتی، دیارە لەسەر راپۆرتی لیژنەی دارایی ئەوەی ئێمە تێبینیمان کرد وەك ئەندام پەرلەمان کە خوێنرایەوە راستە لیژنەی دارایی راپۆرتی سەرجەم لیژنەکانی زۆر بەجوانی کۆکردۆتەوە بەدارِشتنێك دایرِشتووە و گەیاندویەتییە بەردەمی ئەندامانی بەرێز، بەلأم نەتوانراوە راپۆرتی ورد لەسەر هیچ کام لەو شوێنانە بنووسێ کەئێستا باسیان ئەکەم، بۆ نموونە هەرسێ سەرۆکایەتیەکەی هەرێمی کوردستان (پەرلەمان، سەرۆکایەتی هەرێم، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران) نەتوانراوە لیژنەی دارایی لەسەر وەزارەتەکەی خۆی کەتابیعی لیژنەی داراییە نەتوانراوە بەوردی بخرێتە بەردەمی ئەندام پەرلەمان، لەکاتێکدا بۆ هەرسێ سەرۆکایەتیەکە داواکراوە بۆ برِینی 10٪، بێ ئەوەی ئێمە بزانین خەرجی ئەم سێ سەرۆکایەتیە چیە، لەکاتێکدا من لەگەلّ (پەیمان) خان چووین بۆ لای کاك(فرسەت) داوای بودجەی پەرلەمانمان کرد کە ئەمە یەکێکە لەمافەکانی خۆمان.

بەلأم ئەو وتی ئەبێ لیژنەی دارایی کار لەسەر ئەمە بکات، بەلأم ئەوەی کەئێمە ئەیبینین لیژنەی دارایی کاری لەسەر ئەمە نەکردووە، نەراپۆرتی هەیە لەسەر هەیئەی ئیستیسماری، لەسەر دەزگای چاودێری دارایی، نە لەسەر وەزارەتی دارایی خۆی، کەواتە ئەمانە هەموو گرفتن لەبەردەم پەرلەمانتار، چونکە زۆرترین بودجە لەم وەزارەتانەدا سەرف کراوە، ئێمە بینیمان سالّی پار چ تەخشان و پەخشانێك بەپارەی پەرلەمانەوە کرا، ئەی نابێ ئەندامانی پەرلەمان بزانن ئەم پارەیە گەیشتووە بەکوێ؟ لەچی دا سەرف کراوە؟ سوودەکانی چی بووە؟ یەکێ لەو کێشانەی بەردەوام لەلایەن پەرلەمانتارانەوە دەوترێتەوە بریتیە لەداهات، لەوانەیە ئێستا زۆربەی کەس بوترێ ئەمە هەر نەبرِایەوە، هەرداهات، بەلأم بەبرِوای من ئەمە شتێك نیە ئەندامانی پەرلەمان یاخود خەلّکی کوردستان لەسەری بێ دەنگ ببێ، داهات چیە؟ تۆ لەسیستەمی هەموو دنیا ئەو بودجەیەی لەولأتەکەدا ئەتوانرێ دابەش بکرێ بەسەر سێکتەرەکاندا بریتیە لەم داهاتە، دواتر ئەم داهاتەیە تۆ پلان بۆ چۆنیەتی خەرج کردنی دائەنێی، بۆ پێداویستیەکانی ئەم ولأتەیە، بۆ گەشە پێدانی ئابووری لەم ولأتەدا.

ئەم رِقەمانەی کەئەیلێم تەنها لەو راپۆرتانەی وەزارەتی دارایی یاخود لەو موازەنەی وەزارەتی دارایی ئەگەیەنرێ بەدەستی ئێمە، نەمن نەهاورِێکانم لەگیرفانی خۆمان دەرمان نەهێناوە، برِی داهاتی خەملێنراو لەیاسای بودجەدا کە بۆ ئێمە هاتووە چوارسەد و حەفتاو دوو ملیارە، ئەوەی لەرِاپۆرتی وەزارەتی داراییدا هاتووە چوارسەد و پەنجایە، ئەوەی لەفۆرمی بودجەدا هاتووە دواتر چوارسەد و حەفتاو شەشە، ئەوەی لەلایەن حکومەتی فیدرالّیەوە هاتووە شەش ترلیۆن و نۆ سەد و سی و دوو ملیارە، ئەوەی کەمن باسی

دەکەم قسەکردن نیە لەسەر خوێندنەوەی ڕەقەمەکان، بەڵام نابێ بۆمان ڕوون بکرێتەوە وەزارەتی دارایی تاکەی ئەم غەڵەتانە ئەکا؟ چونکە ئەمە تەنها غەڵەت کردن نیە لەکۆمەڵێك ئەرقام، ئەمە ئایندەی وڵاتێکی لەسەر دەستە، ناکرێ تۆ بڵێی ئەمە هەڵەیە، یاخود بیرم چوو بینێرم.

لەکاتێکدا ئەو داهاتەی لەسەر ئاستی وەزارەتەکان ئەو داهاتەی بۆ پەرلەمانی کوردستان نێراوە چوارسەد و حەفتاو شەشە، کەخەمڵێنراوە، ئەمە دوورە لەداهاتی فەرمی،10٪ دوورە لەداهاتی هەرێمی کوردستان، لەکاتێکدا ئەم داهاتەی ئێمە هەمانە 30٪ بودجەی گشتی هەرێمی کوردستانی پێك هێناوە، ئەگەر کۆمەڵە ژمارەی تر بخەمە بەردەمی پەرلەمانتاران، ئەگەر بەراورد بکەین لەنێوان دوو ساڵدا، بەتایبەتی داهاتی ناوخۆ لەساڵی 2010 بەپێی ژمێرەی کۆتایی بەحەوسەد و چل و دوو ملیار خەمڵێنراوە، واتە داهاتی 2010 بڕی دووسەد و حەفتا ملیاری کەمترە لەوەی 2010، ئەمانە خۆ هەر ڕەقەمێك نیە بڵێین ئێمە نووسیومانە، ئەی نابێ بۆمان ڕوون بکرێتەوە ئەمانە لەکوێی ئەم بودجەدا دانراوە؟ لەکوێی ئەم وەزارەتانەدا دانراوە؟ خراوەتە خزمەتی کێوە؟

بەنیسبەتی داهاتی (پترۆ دۆلار) بەپێی ڕاپۆرتی وەزارەتی دارایی بۆ پارێزگاکان چل و دوو ملیارە، لەکاتێکدا رۆژانە سەد و حەفتاو پێنج بەرمیل نەوت دەڕوات، کەدەبوایە حەفتاو چوار ملیار بێت، جگە لەوەی زۆربەی هاوکارانیشم باسیان کرد لەوەی کەدیارنەبوونی داهاتی گومرگ و باجەکان لەکاتێکدا وەزارەتی سامانە سروشتیەکان ئەو داهاتەی ناردوویەتی بەسێ ملیار و شەست سەد و نەوەد و حەوت ملیۆن، تەنیا هی باج و ڕەسمەکەیەتی، ئەی داهاتی هەناردەی نەوتی چەندە؟ لەکاتێکدا وەك برادەران باسیان کرد داهاتی بانکەکان، فرۆکەخانەکان، شارەوانی، صەحە، کارەبا، من یەك پرسیار دەکەم لە هەندێ وەزارەتمان هەیە بەتایبەتی وەزارەتی صەحە، شارەوانی، کارەبا، ئەوترێ بەئەندامانی پەرلەمان ئەوانە داهاتەکانیان بۆ خۆیانە، بەڵام یەك کێشە هەیە لەلایەن وەزارەتی شارەوانیەوە کەمن خۆم لەلیژنەی شارەوانی ئامادەییم هەبوو، ئەو داهاتە هەمووی ناخرێتە خزمەتی ئەو وەزارەتەوە، بەڵکو ئەو داهاتەی کەهەیەتی لەگەڵ ئەو بودجەیەی کەداوای دەکات لەوەزارەتی دارایی تەکمیلەی بۆ ئەکرێ، نەك ئەو داهاتە بەجیا بخرێتەوە خزمەتی پرۆژەکانی وەزارەتی شارەوانی.

دواتریش بودجەیەکی تری بۆ تەرخان بکرێ، واتە تەکمیلە هەیە لەنێوان داهاتەکە بۆ ئەو بودجەی تر کەوەزارەتەکە داوای دەکات،ئەتوانم بڵێم بەهەموو ئەو داهاتانەی کەباسمان کرد لەخاڵە سنووریەکان چەندین خاڵی سنووری هەیە، دواتر هەموو ئەو داهاتانەی کە لەحکومەتی هەرێمی کوردستان بەتایبەتی داهاتی سندوقی خانەنشینی کەکارەبا، صەحە، نەوت، کافتریا، دوکانەکان، ئەگەینە ئەو دەرئەنجامەی کە سێ ترلیۆن و حەوسەد ملیار داهاتی ناوخۆ نادیارە، بەنیسبەت وەزارەتی پێشمەرگە، ئەتوانین بڵێین گەورەترین کێشە بەسەر ئێمەوە بوونی ئەو (عجز)ەیە کەلەوەزارەتی پێشمەرگە دروست بووە، بەڵام ئەوەی ئێمە بینیومانە لەموازەنەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا، داهاتی وەزارەتی پێشمەرگە زیاترە لەداهاتی

وەزارەتی شارەوانی، یەعنی ئەم ناهامەتاییانە ئەمانگەیەنەتە ئەوەی تاکەی جێ بەجێ ناکرێ بەسەر موازەنەی حکومەتی هەرێمی کوردستاندا؟ ئەمانە چ ئاماژە و چ داتا و چ ئامارێکە؟

بەنیسبەت بودجەی بەکاربردنەوە دیارە لەمەشدا ئەمەوێ بەکۆمەڵێك داتا قسەبکەم، لەهەر حەوت بابەکەی بودجەی بەکاربردندا ئەوەی ئێمە تێبینیمان کردووە ئەتوانم بڵێم ئەزموونێکمان هەیە لەدوو ساڵی ڕابردوودا، لە 45٪ی داهات ساڵانە لەم بابانە بەهەدەر دەدرێت، ئەمەش بەڕاستی ئەچێتە بابی بەفیڕۆدانی سامانی گشتیەوە.

ئەوەی ئێمە ئەیبینین ساڵ بەساڵ خەرجیەکان زیاد ئەکا بەشێوەیەکی مەترسی دار، بۆ نموونە لە 2008دا خەرجی بەکاربردن چوار ترلیۆن و شەسەد و حەفتاو چوار ملیار بووە، لە 2010 دا بووە بە دە ترلیۆن و حەوسەد و چل و پێنج ملیار دینار، ئەگەر جیاوازی ئەم چوار ساڵە وەرگری بەرێژەی لەسەدا سەد و چواردە زیادی کردووە، ئەمە ئاماژەیەکی خەتەرناکە بۆ سەر هەرێمی کوردستان، لەکاتێکدا خەرجی فیعلی 2010 پێنج ترلیۆن بووە نەك چوار ترلیۆن، یەعنی ئەمەشی لەسەر نیە،لە 2010 دا لە کۆی بودجەی گشتی کەیانزە ترلیۆنە، حەوت ترلیۆنی بۆ بەکاربردن بووە، لە 2011 لەسیانزەکە نۆی بۆ بەکاربردن بووە، لە 2012 لەم پانزەیەی بۆمان هاتووە دەی بۆ بەکاربردنە.

کەواتە لە حەوتەوە بۆ نۆ، بۆ دە، ئەمە ئاماژەیەکی ترسناکە بۆ سەر ئایندەی هەرێمی کوردستان، ئەی نابێ تۆ پلانێکت هەبێ کەبەو ئاراستەیە بودجەی بەکاربردنت بەرز ئەبێتەوە، ئەی تۆ چ پلانیکت هەیە بۆ ئەوەی ئەو زیاد بوونانە بەباشترین شێوە بخەیتە خزمەتی خەڵکەوە؟

واتە لە 2010 ەوە بەبەراورد بە 2009 بەرێژەی لەسەدا سی و یەك و سەدا نەوەد و نۆ زیادی کردووە، لە 2011 بەبەراورد بە 2010، 24٪ زیادی کردووە، بەبەراوردیش لەنێوان هەردوو ساڵی 2011 و 2012 دا یەك ترلیۆن جیاوازی هەیە لەنێوایان، یەکێ لەکێشەکانی تر ئەو خەملاَندنانەیە کەلەلایەن وەزارەتەکان ئەکرێت و دواتریش لەلایەن وەزارەتی داراییەوە کەئەنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان ئەمەیە کەئەم لێك تێنەگەیشتنە لەنێوان حکومەت و پەرلەمانیش دروست ئەکا، لەسەر ئاستی هەرێم بەپێی یاسای بودجەی 2012 ژمارەی فەرمانبەران وەك هاوکارم کاك (پێشەوا باسی کرد، بەلاَم ئەوەی ئەبێ هۆکارەکەمان پێ بوترێ، ئەم هۆکارە چیە کەرێژەیەك ئەنێرێت بۆ حکومەتی عیراقی و دواتریش ژمارەیەکی تری فەرمانبەران ئەنێردرێت بۆ پەرلەمان؟

پێویستمان بەڕوون کردنەوەیە، یەعنی بۆ حکومەتی هەرێمی کوردستان دوو رێژە بۆ فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان دائەنرێ؟ بەرێژەیەك تەعامول دەکات لەگەڵ حکومەتی عیراقی و بەرێژەیەکیش تەعامول دەکات لەگەڵ پەرلەمانی کوردستان، کامیان ڕاستە؟ چونکە تۆ ناکرێ تاهەتا لەسەر شتی نادیار بینا بکەی بەسەر کۆمەڵێك پێشنیار بۆ داهاتوو، وەزارەتی شەهیدان داوای شەسەد و نەوەد و یەك ملیاری کردووە بۆ ئەم وەزارەتە، لەکاتێکدا وەزارەتی دارایی موافەقەتی چوار سەد و پەنجاو حەوت ملیاری بۆ کردووە، وەزارەتی شەهیدان دیارە بەپێی پێداویستی خۆی داوا لەوەزارەتی دارایی دەکات، بەلاَم وەزارەتی

دارایی لەسەر چ بنەمایەك بودجەكە كەمدەكاتەوە؟ ئەبێ ئەمانەمان لا ڕوون بێ، لەنێوان ئەم دوو وەزارەتەدا ناڕوونیەك هەیە، یائەوەتا وەزارەتەكان ئەیانەوێ بەشێوەیەك لەشێوەكان مامەڵەی تەندروست بكەن لەگەڵ وەزارەتی دارایی، یاوەزارەتی دارایی ئەیەوێ مامەڵەیەكی ناتەندروست بكات.

دیارە پێویستی بەڕوون كردنەوەیە، چونكە ئێمە تائێستا بەرچاومان ڕوون نیە، بەنیسبەت وەزارەتی پێشمەرگەش بەهەمان شێوە، وەزارەتی پێشمەرگەش ئەڵێ بۆمن بۆ بودجەی بەكاربردنی وەزارەتەكەم یەك ترلیۆن و ئەو كەسرەی لەدواوەیەتی ئەوەندەم پێویستە، بەڵام موافەقەتی وەزارەتی دارایی نۆسەد و پەنجا ملیارە، یەعنی كۆمەڵێك شت هەیە ژمارەیە،بۆ نموونە ئەگەر تۆ باس لەمیلاكی وەزارەتی شەهیدان بكەی، خۆ ژمارەی فەرمانبەران شتێكی (ثابت)ە لەوەزارەتەكاندا، بۆ نموونە(1000)فەرمانبەرت هەبێ تۆ ئەبێ بەقەد ئەو(1000)فەرمانبەرە داوای ئەو بودجەیە بكەی، بەڵام ئەوەی ئێمە بینیومانە بۆ مووچەی وەزارەتی پێشمەرگە یەك ترلیۆن و سێ سەد و یانزەی ئەوێ،كەئەمە(ثابت)ە وەزارەت یەعنی بڵێ چی؟ ئەوەندەی پێویستە، لەسەر چ بنەمایەك وەزارەتی دارایی موافەقە ئەكا لەسەر ڕێژەیەكی تر لەو پارانە،بەنیسبەت جیاوازی بودجە لەنێوان وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی پێشمەرگە،دیارە ئەگەر ئێمە بەشێوازێكی ستاندارد كار بكەین لەهەموو دنیادا ئەبێ وەزارەتی بەرگری بودجەكەی زیاتر بێ لەوەزارەتی ناوخۆ، بەڵام ئەوەی ئێمە بینیومانە بودجەی وەزارەتی ناوخۆ لەسەدا سیانزە و لەسەدا چل و یەكە، بەڵام وەزارەتی پێشمەرگە لەسەدا چل و هەشت و هەشتا و چوارە.

واتە لەسەدا پێنجی زیاترە لەوەزارەتی پێشمەرگە، ئێمە مامەڵەی تەندروست بەپێی ستانداردی عالەمی دەكەین لەنێوان ئەو دوو وەزارەتەدا؟ یاخود تەنها ئەوەیە دەمانەوێ وەزارەتی پێشمەرگە بەم شێوەیە بمێنێتەوە بۆ ئەوەی تاهەتا بڵێن كورت هێنانمان هەیە، یەكێ لەبابەكان كەدەمەوێ تیشكی بخەمە سەر، جیاوازیەكی زۆر هەیە لەنێوان بودجەی تەرخان كراو و خەرجی فیعلی، یەكێ لەوانە وەزارەتی پێشمەرگە بۆ بودجەی بەكارخستنی وەزارەتەكەی، لەشەش مانگی یەكەم.

واتە مەسرەفی فیعلی لەشەش مانگی یەكەمی 2011ی چوارسەد و چل و چوار ملیار و هەشت سەد و هەشتاو هەشت ملیۆنە، بەڵام لەوەی كە وەزارەتی دارایی ناردوویەتی بۆ پەرلەمان نووسیویەتی چوارسەد و هەشت ملیار، كەواتە جیاوازیەكەی سی و پێنج ملیارە، یەعنی تۆ بەجیاوازی سی و پێنج ملیار ناردووتە بۆ پەرلەمانی كوردستان، بۆ تەعویزاتی موەزەفینی وەزارەتی پێشمەرگە بەهەمان شێوە لەشەش مانگی یەكەمی 2011 دا وەزارەتی پێشمەرگە مەسروفی فیعلی ئەڵێ سێ سەد و سی و چوار ملیارە، بەڵام وەزارەتی دارایی ئەڵێ سێ سەد و یانزە ملیارە، لێرەشدا بیست و سێ ملیار و سەد و یەك ملیۆن جیاوازی هەیە، ئەمانە هەموو پارەن، ئەمە شتێك نیە ڕەقەمێك بێت و لێ بدرێت و بۆ جوانی سەیری بكرێ، یەكێكی تر لەو جیاوازیانە كە بۆ(سیلەع و خەدەمات) كراوە لەوەزارەتی پێشمەرگە لە 2011 بۆ ئەم بابە وەزارەتی پێشمەرگە داوای چوارسەد و بیست و پێنج ملیاری كردووە.

بەلأم وەزارەتی پێشمەرگە لەلیژنەکەی ئێمە ئەوەی بەئێمەیان ڕاگەیاندبێ کەمن نوسخەیەکیش لەو موازەنەی ئەوانم وەرگرت کەپێشکەشی حکومەتی کوردستانیان کردووە، موافەقەتی سێ سەد ملیاریان کردووە، بەلأم ئەوەی نێردراوە بۆ پەرلەمانی کوردستان لەبابی (سیلەع و خەدەمات)سەد و بیست و حەوت ملیاریان نووسیوە، ئەمە لێرە ئەمانگەیەنێتە ئەو ڕاستیەی کەلەنێوان بودجەی هەرێمی کوردستان و ئەو بودجەی ئەنێرێ بۆ پەرلەمانی کوردستان بودجەیەکی تر هەیە لەلایەن وەزارەتەکانەوە کاری پێ دەکرێت، ئەبێ ڕوون بکرێتەوە، چونکە ئەمە تەنیا لەوەزارەتی پێشمەرگەدا ئەم کێشەیە نیە، لەزۆربەی هەرە زۆری وەزارەتەکاندا ئەو بودجەیەی کە موافەفەت کراوە بۆ نەفسی وەزارەت و ئەو بودجەی ئەنێرێت بۆ پەرلەمانی کوردستان زۆر دوورە لەیەکترەوە، لەوەزارەتەکان کار لەسەر بودجەیەکی تر ئەکرێ کە لەلایەن وەزارەتی داراییەوە بۆیان ئەنێردرێ، هەموو ئەو جیاوازیانەش کەلەسەرەوە باسم کرد، چوارسەد و شەست و هەشت ملیارە،یەعنی ئەمانە کۆمەڵێك مەبلەغی گەورەن کەتۆ ئەتوانی لەکۆمەڵێك بواری تردا بەکاریان بهێنی، بەنیسبەت بودجەی وەبەرهێنان، تەنها ئیشارەت بەدوو خاڵ دەکەم لێرەدا، یەکێکیان ئەوەیە کەئەبێ ساڵانە لانی کەم ئەگەر ئێمە بمانەوێ بودجەی وەبەرهێنان وەك خۆی سەرف بکەین، ئەبێ لانی کەم 26٪ وەك خۆی سەرف بکرێ، بەلأم من ئێستا بەکۆمەڵێك داتا ئەیخەمە بەردەستی بەرێزتان کەنەتوانراوە تەنانەت 14٪ شی خەرج بکرێ، لەساڵانی 2010 بڕی یەك ترلیۆن و حەوسەد و نەوەد و دوو بۆ پڕۆژە خەرج نەکراوە، لەساڵی 2011 دا دوو ترلیۆن و دووسەد و نۆ ملیار خەرج نەکراوە، ئەمانە چوونەتە کوێوە؟ لەکوێی بودجەدا کاریان پێکراوە؟ یاخود خراونەتە خزمەتی چ بابێکەوە؟ لەوانەیە ئەگەر ئێمە بەبەرچاو ڕوونیەکی باش ڕوون بکرێتەوە بۆ پەرلەمانتاران بگەینە ئەو ڕاستیەی کە ئێمەش بڕوامان بەوە هەبێ کەپێویستە ئەمانە وابێ، کەپێویستە چۆنیەتی جێ بەجێ کردنی ئەم پڕۆژانە کەمبکرێتەوە بۆ ئەوەی ئەم کێشانەی پێ چارەسەر بکرێت.

لە ساڵی 2009 لە 16٪ ی بودجەی گشتی بۆ پڕۆژەی وەبەرهێنان تەرخان کراوە، لەساڵی 2010 لە 15٪، لەساڵی 2011 لە 17٪، لە 2010 لەسەدا چل و نۆ و نیوی ئەو بودجەیەی بۆی دانراوە، خەرج نەکراوە بۆ پڕۆژەکانی وەبەرهێنان، لەساڵی 2011ش 47٪ی خەرج نەکراوە، کەواتە ئێمە لە 2010 دا 60٪ی بودجەی دانراو بۆ پڕۆژەکان نەتوانراوە بخرێتە بواری جێ بەجێ کردنەوە، کەزیاترە لە سێ سەد و چل ملیار، بۆ پڕۆژە بەردەوامەکان تەبعەن، کەژمارەیان(1275) پڕۆژەیە،80٪ی ئەو پڕۆژانەی ساڵی 2010 کەچوونەتە بواری جێ بەجێ کردنەوە پارەکەیان بۆ خەرج نەکراوە،لە 2011 لەپڕۆژە پێشنیاز کراوەکان(218) پڕۆژە ماوەی جێ بەجێ کردنی یەك ساڵ یاخود یەك ساڵ کەمترە، کەهەیە ماوەی پڕۆژەکەی دوو مانگە،سێ مانگە، مەنتیقی تیایە تۆ پڕۆژەکە جێ بەجێ نەکەی بەس بیکەی بەپڕۆژەی بەردەوام بۆ ئەوەی ئەو بودجەی کەبۆی تەرخان کراوە تۆ وەك خۆی جێ بەجێی نەکەی.

لە 2012 دا لەپڕۆژە پێشنیاز کراوەکاندا (397)پڕۆژە ماوەی جێ بەجێ کردنیان لەیەك ساڵ و کەمترە لەیەك ساڵ، لەکۆی(1367) پڕۆژەی بەردەوامی 2012ە(1654) پڕۆژە گوژمەی پێویستی ساڵی 2011 ی

سفره، واته (1654) پرۆژه لەساڵی 2011 دا هیچ گوژمەیەکی بۆ تەرخان نەکراوه، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان، من لێره باس لەیەك پرۆژەی، خۆزگە وەزیری پلاندانان لێره بوایە، یەکەم پرۆژەی وەزارەتی شەهیدان لەسەر پارێزگای سلێمانی کەبۆ قەزای چەمچەماڵە، ناوی پرۆژەکە نەنووسراوه تەنها ماوەی پرۆژه و گوژمەی بۆ تەرخان کراوه، لەسەر وەزارەتی شەهیدان کەماوەکەی (180) رۆژه، ملیارێك و پێنج سەد ملیۆنی بۆ تەرخان کراوه،دواتر یەکێکی تریش کەموناقەلە کراوه لەنێوان بودجەی وەبەرهێنان بۆ بودجەی بەکارخستن کەئەمە بەیاسا رێگەی لێ گیراوه، یەکێکە لەپرۆژه بەردەوامەکانی وەزارەتی ئاوەدان کردنەوه بەژمارە(33) لەپارێزگای (دهۆك)، کەبڕی نۆزده ملیار و هەشت سەد و یەك ملیۆنی بۆ دانراوه، کە ئەمە خراوەتە خزمەتی کڕینی ئۆتۆمبێل و ئامێرەوه، بەرێز سەرۆکی پەرلەمان ئەوەی تاقەتی گوێ گرتنی نیە ئەتوانێ بچێتە دەرەوه، ئەندام پەرلەمان مافی قسەکردنی هەیە.

بەنیسبەت کورتهێنانەوه کەئەمە کۆتا قسەی منە، ڕێژەی کورتهێنان لەساڵی 2011 دا دیارە بەدوو ترلیۆن خەملێنراوه، بەپێی ستانداردی جیهانی نابێ لە 3٪ زیاتربێ، بەڵام ئەوەی ئێمە دەیبینین زۆر لەو ڕێژه زیاترە، بەبڕوای من لەهەرێمی کوردستان شتێك نیە ناوی کورتهێنان بێ، چونکە ئەگەر ئێمە بەپێی هەموو ئەو داتاو پێشنیارەی ئێمە خستوومانەتە ڕوو شتێك نامێنێتەوه ناوی کورتهێنان بێ بۆ وەزارەتەکان یاخود بۆ هەرێمی کوردستان، چونکە ئەمە نەبوونی پلانێکی زانستیە بۆ چۆنیەتی دابەش کردنی پرۆژەکان، تۆ نەك بێی بەبیانووی پرۆژەوه کۆمەڵێك مەبالغ دابنێی لەکاتێکدا ئێمە لەبودجەی گشتی سەرجەم وەزارەتەکان، ئەوەی وەزارەتەکان ئیقیتراحی دەکەن وەزارەتی دارایی بەدوو ئەوەندە کەمی دەکاتەوه، ئەگەر ناڕوونیەك لەنێوان ئەو دوو وەزارەتە نەبێ ئەی لەکوێیە؟ تۆ ئەبێ ئەم خەملاندنانە لەسەر چ بنەمایەك بکەی؟ وەزارەتی دارایی، ئەبێ ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوه، ئەبێ ڕوون بێتەوه بۆ کە وەزارەتەکان داوای بودجەیەك دەکەن وەزارەتی دارایی بودجەیەکی تر ئیقرار دەکات؟ بۆ پێشوەخت لەگەڵ وەزیره بەرێزەکان دانانیشن بەپێی پێداویستی خۆیان چەندیان پێویستە ئەوەندە داوا بکەن؟ بۆ ئەوەی ئەم بودجەی هەرێمی کوردستان ڕووبەڕووی کورتهێنان نەکەیتەوه.

دواتر تێناگەم کەلەساڵی 2007 وە ئێمە شەش ترلیۆن کەحەقی خۆمانە لەلایەن حکومەتی ناوەندەوەیە بنێردرێ بۆ هەرێمی کوردستان، بەڵام وەزارەتی دارایی یاخود حکومەتی هەرێمی کوردستان داوا لەکێ دەکات کەلیژنەیەك لەسەر ئاستێکی بەرز پێکبهێنرێ بۆ چارەسەر کردنی ئەم کێشەیە؟ نازانم داوا لەپەرلەمان دەکات، داوا لەکێ ئەکات؟ ئەبێ ڕوون بکرێتەوه چارەسەرەکان لەکوێیە؟ ئەبێ داوا لەوڵاتێکی دراوسێ بکەین بڵێین فلان کێشەمان بۆ چارەسەر بکەن؟ ئەی خۆیان لەحکومەتی عیراقی کاریان چیە لەوێ؟ پاشان ئەوەی ئێمە تێبینیمان کردووه ڕێکەوتنێك هەیە لەنێوان هەرێمی کوردستان و دواتریش حکومەتی عیراقی بۆ ئەوەی حکومەتی ناوەندی مووچەی(90000)پێشمەرگە بدات، بەڵام ئەوەی ئێمە تێبینیمان کرد لەبودجەی ساڵی 2012 هیچ بڕە پارەیەکی تەرخان کراو کە پێویستە بۆ خەرجی و بۆ

مووچەی ئەم(90000)کەسە لەچوارچێوەی هێزی بەرگری عیراقی ئاماژەیەك بەم رێژەیە نەکراوە بەم(90000)پێشمەرگەیە. سوپاس.

بەڕێز د.ارسلان بایز اسماعیل/ سەرۆکی پەرلەمان:

دانیشتنی ئەمڕۆمان کۆتایی پێ دەینین، تابەیانی سەعات(10)ی پێش نیوەڕۆ بەخواتان دەسپێرین.

فرست احمد عبدالله	**د.حسن محمد سوره**	**د. ارسلان بایز اسماعیل**
سکرتێری پەرلەمانی	**جێگری سەرۆکی پەرلەمانی**	**سەرۆکی پەرلەمانی**
کوردستان – عێراق	**کوردستان – عێراق**	**کوردستان - عێراق**